

סֵפֶר הַמִּדּוֹת

כולל מראי מקומות מהרב מטשעהרין זצ"ל

ספר המדות הנקרא הנקודות ישרות, מסדר עלי פי אלהי בית, מרבנו הגדול והקדוש צדיק האמת אור ישראל וקדושו, לו דומיה תהלה, נחל ג'ובע מ'קור ח'קמה, רבי נחמן, זכר צדיק וקדוש לברכה מברסלב נכד הבעל שם טוב, זכר צדיק וקדוש לברכה, בעל מחבר ספר לקוטי מוהר"ן ועוד שאר חבורים.

בראש הומיות יקרא מעשה איש ופקדתו, כמה יזכה נער את ארחו להיטיב אחריתו, יריע אף יצריח מעלת קדשת כל המדות הטובות, יקר תפארת גדלתם, ולעצמת זה פגם הגדול והנורא של כל מדה רעה, רחמנא לצלן, עצם גנות הרפתם, שומר נפשו ירחק מהם לבל ילכד ברשתם. פקח עיניך וראה, כמה גדול כח המדות וסגלתם יעלה לשמים שיאם ואחזיתם, אם בעל נפש אתה תמצא מרגוע לנפשו, אשר ייטב לך לעד, למען תלך לבטח בדרך ואשורה לא תמעד.

לשימוש פרטי
!!! בלבד

הוצאה מיוחדת לרגל ראש השנה תשע"ב

לעילוי שכינת עוזנו

ולעילוי כל נשמות ישראל וביניהם

לזכר עולם יהיה צדיק (תהילים קיב, ו')

ר' ישראל בער אודסר זצוק"ל בן ר' אייזיק שלמה

תלמידו של ר' ישראל מקרדון זצוק"ל בן ר' יהודה הלוי

הלפרין

תלמידו של ר' משה ברסלבר זצוק"ל

תלמידו של ר' נתן מנמירוב זצוק"ל

תלמידו של רביה"ק נחמן מברסלב זצוק"ל

זכותם תגן עלינו ועל כל בית ישראל אמן.

!!! לשימוש פרטי בלבד

כל הזכויות שמורות, תשע"א

למידע נוסף, הזמנות והפצה:

0522777007

www.bashan.co.il www.na-nach.net

ציור - יעקב אוהיון

נדפס בישראל printed in israel

לרפואתם במהרה של כל חולי עמו
ישראל ובכללם לרפואתם של:

מלכה בת נעמי

לעילוי נשמות:

אמנון בן ברנד

שפרה (סוניה) בת אברהם

ברנד בן אנשל

יצחק בן ישראל

לגאולת, ישועת והצלחת מצוות
ירושת הארץ הקדושה והטהורה לכל
בני ישראל ובפרט לכל תושבי יהודה
ושומרון ובפרטי פרטות לכל תושבי
גבעת סנה יעקב (הר גריזים):

המשפחות: אורן, אור פליץ, לבנון, שפר, חזן,
טל, וינשטוק, בן-שושן, ברום, בר-טוב, זילכה,
לרנר, בן-שחר, מגורי, שיטרית, סוכי,
אפרסמון, בן-אייל, מאיר, פלדמן, ג'קסון,
ספקטור, פאלק, אודס, חיון, . . .

להצלחתם, חזרתם בתשובה וגאולתם

של כל נשמות ישראל ובכללם:

אורי יצחק בן כרמלה	ליאת בת חני
יהודה אייל בן נעמה לאה	אריאל בן אדווה
שגיא ראובן בן מירים	רון ליעם בן אדווה
ציערל	הודיה בת ליאת
אהרן אורן בן ז'וז'ין	נעמי בת מלכה
אורן בן מזל	עומר בן נעמי
שרה שמחה בת דורין	גל בן נעמי
דבורה	בן ציון בן תופחה
מאיר בן עדה	גיל בן מלכה
אלון בן צביה	אמיר בן מלכה
איתן בן סמדר	זאב בן בתיה
בן ציון בן תופחה	חני בת שמחה
מנחם בן חנה	יפעת בת חני
שוקי בן מגי	אדווה בת בתיה
אפיק יאיר בן יפית	עידן בן תמר
רון איתן בן שולמית	אלחנן בן רותי ולאה
שלמה בן אסתר	אופיר בן פנינה
שמעון בן חנה	רועי בן אסתר
יפית בת רינה	משה בן אסתר
נוי בת יפית	אברהם בן מרסל
שרון משה בן עליזה	שגיא בן נעמי

תוכן העניינים

א	אמת
ז	הכנסת אורחים
ט	אהבה
י	אמונה
כ	אכילה
טו	אלמן
טז	ארץ-ישראל
כח	אנדה
כח	בנים
מד	בית
מז	בושה
נא	בגדים
נג	בטחון
נו	בשורה
נו	ברכה
נז	בכיה
נז	גאון
סב	גנבה וגזלה
סה	דעת

עב	דָּרָךְ
עה	דִּין
עז	הַמִּתְקַת דִּין
ז	הַתְּבוּדָה
ז	הַתְּנִיחִים
קא	הַתְּנִיחִים
קה	הַצְּלָחָה
קי	הַרְיוֹן
קי	הַרְרָה
קיב	וְדוּי דְבָרִים
קיג	וְתָרֵן
קיג	זִיפֵן
קיג	זְכוּת אֲבוֹת
קיד	זְכִירָה
קטז	זְקָנִים
קטז	זְרִיזוּת
קיו	חֲלוּם
קיו	חֵן
קיט	חֲנֻפָּה
קכ	חֲקִירָה
קכא	חֲדוּשֵׁן דְּאוּרִיתָא
קכד	חֲתוּן
קכו	טָבַע

קכו	טְלִטּוּל
קכח	מְהַרְה
קכח	יְשׁוּעָה
קלא	יְרָאָה
קלו	יְחוּס
קלו	כְּבוֹד
קמ	כַּעַס
קמג	כְּשׁוּף
קמד	לְמוּד
קנו	לְשׁוֹן הָרַע
קנט	לְיַצְנוֹת
קס	מְרִיבָה
קעו	מְמוּז
קצא	מִפְלֵת
קצב	מְסוּר
קצב	מִשְׁקָה
קצג	מְשִׁיחַ
קצד	מוֹהֵל
קצה	מְפָרֵס
קצה	נְאוּף
רד	נְדָה
רה	נְפִילָה
רח	נְבוּל־פָּה

רט	נְהַנֵּה מֵאַחֲרֵים
רי	נְגִינָה
ריא	נְסִיּוֹן
ריב	נֶר תְּמִיד
ריב	סְפִירַת הָעֶמֶד
ריג	סוּד
ריג	סֵפֶר
רטו	סְגֻלָּה
ריז	עֲנָוָה
ריט	עֲצָבוֹת
רכד	עֲצִירוֹת
רכד	עֲבָרָה
רכד	עֲצָלוֹת
רכה	עֲנֵשׁ
רכו	עֲצָה
רכז	עֲזוֹת
רכח	פֶּחַד
רלב	פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים
רלה	פְּרִישׁוֹת
רלו	פּוֹסֵק
רלו	צְדָקָה
רמו	צְדִיק
ערב	קָלְלָה

קלפה	קלפה
קנאה	קנאה
קרי	קרי
קשוי לילד	קשוי לילד
הרחקת רשעים	הרחקת רשעים
רחמנות	רחמנות
ראיה	ראיה
רפואה	רפואה
שמחה	שמחה
שכרות	שכרות
שרים	שרים
שחד	שחד
שלום	שלום
שבועה	שבועה
שבת	שבת
שנה	שנה
שוחט	שוחט
תשובה	תשובה
תוכחה	תוכחה
תפלה	תפלה
עדר	עדר
ערה	ערה
רעז	רעז
רעח	רעח
רעט	רעט
רפב	רפב
רפג	רפג
רפו	רפו
רפז	רפז
רצ	רצ
רצב	רצב
רצב	רצב
רצג	רצג
רצה	רצה
רצז	רצז
רצז	רצז
רחא	רחא
רצט	רצט
שיא	שיא
שיג	שיג

שכה	תפילת מנחה לחול
שלה	תפילת ערבית לחול
שנא	ברכת המזון
שנח	תיקון הכללי
שפח	ציטוטים שיר חדש

הקדמה

בְּזֶה הַסֵּפֶר מְבֹאָרִים כָּל הַמְדוֹת וְהַנְּהֻגוֹת עַל סֵדֶר אֱלֹף־בֵּית, וְנַחֲלֵק לְשֵׁנֵי חֻלְקִים, וְהֵם מְכֻנִּים אֲצֻלְנוּ בְּשֵׁם אֱלֹף־בֵּית יֶשׁוּן וְאֱלֹף־בֵּית חֲדָשׁ. הַחֻלְק הָרֵאשׁוֹן הֵם לְקוּטִים נִפְלְאִים, אֲשֶׁר לִקְט רִבְנוּ הִטָּהוּר וְהַקְדוּשׁ בִּימֵי יְלֻדוֹתוֹ, כָּל אֲשֶׁר הִשִּׁיגָה יַד חֲכַמְתּוֹ הַגְּדוּלָה לְהַבִּין דְּבַר מֵתוֹךְ דְּבַר, וְאֶסֶף מִכָּל סִפְרֵי קֹדֶשׁ, כָּל אֲשֶׁר מֵצָא בָהֶם, מֵה שְׁנוּגָע לְמוֹסֵר וְלַהֲנַהֲגוֹת וּמְדוֹת יִשְׁרוֹת, וּכְתַבְם אֲצֻלוּ לְזִכְרוֹן. הֵן מֵה שְׁמַצָּא מְבֹאָר בְּדַבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ, זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָה, אֵיזָה מַעֲלָה שֶׁל מְדָה טוֹבָה אוֹ לְהַפְּךָ גְנוּת מְדָה רָעָה, הַכֹּל כִּפְאֲשֶׁר לְכָל הִיָּה מְאֻסָּף עַל־יַד עַל־יַד וְהַעֲתִיקֵם אֲצֻלוּ עַל סֵדֶר אֱלֹף־בֵּית אֲצֻל כָּל מְדָה וּמְדָה, לְמַעַן יִהְיֶה לוֹ לְזִכְרוֹן לְרֵאוֹת בְּעֵינָיו מַעֲלַת כָּל מְדָה וּמְדָה וְהַפּוּכָה, לְמַעַן לָכֵת בְּדֶרֶךְ טוֹבִים וְאַרְחוֹת צְדִיקִים לְשִׁמּוֹר. וְנוֹסֵף לְזֶה, הִשִּׁיגָה חֲכַמְתּוֹ הָרַמָּה דְּבָרִים רַבִּים יְקָרִים וְנִפְלְאִים, אֲשֶׁר אֵינָם מְבֹאָרִים בְּפִרוּשׁ בְּדַבְרֵי חֲכַמֵינוּ, זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָה, אֵךְ בְּרַב עֵצִם הִשְׁגָּתוֹ הַבִּין דְּבַר מֵתוֹךְ דְּבַר וְהִשִּׁיג חֲדוּשִׁים יְקָרִים בְּעֵינָיו הַמְדוֹת מֵתוֹךְ הַפְּסוּקִים וּמֵתוֹךְ דְּבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ, זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָה, אֲשֶׁר אֵינָם מְבֹאָרִים בְּדַבְרֵיהֶם בְּפִרוּשׁ, כִּי־אִם בְּרַמְזוֹ לְמִשְׁכִּיל כְּמוֹתוֹ.

וְהַכֹּל אֶסֶף וְקִבֵּץ בְּיַחַד עַל סֵדֶר אֱלֹף־בֵּית, וּבִרְבּוֹת הַיָּמִים נִמְצָא אֲצֻלוֹ חֲבוּר שְׁלֵם עַל כָּל הַמְדוֹת, וְצוּהָ לְהַעֲתִיק הַכֹּל, וּמִפְּנֵי יְקָרָא אֵלֵי, וְאֵנִי כּוֹתֵב עַל הַסֵּפֶר, לְמַעַן לֹא יִמוּשׁ סֵפֶר הַזֶּה מִפִּינוּ לְהַגּוֹת בּוֹ תְּמִיד, לְמַעַן נִחְדַּל מִמְדוֹת רְעוֹת. כִּי כָּל אֶחָד בְּרֵאוֹתוֹ מְסַדֵּר עֵצִם גְּנוּת מְדָה רָעָה וְגַדֵּל הַפְּסָדָה וְהַפְּגָם הַנּוֹרָא הַמְגִיעַ עַל־יָדָה, יְחוּס עַל נַפְשׁוֹ וַיֵּאָזֵר מִתְּנִי לְעַמֵּד כְּנִגְדָה וַיִּבְקֶשׁ מִמִּי שֶׁהִרְחַמְתִּים שְׁלוֹ לְמַלְט נַפְשׁוֹ מִנִּי שַׁחַת לְהַצִּילוֹ מֵאוֹתָן הַמְדוֹת רְעוֹת אוֹ תְּאוֹת רְעוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, וְכֵן לְהַפְּךָ בְּמְדוֹת טוֹבוֹת.

גַּם מִשְׁכִּיל עַל דְּבַר יִמְצָא טוֹב, עֲצוֹת נְכוֹנוֹת אֵיךְ לְהַזְהֵר מֵאֵיזָה מְדָה, עַל־יָדֵי שִׁיחָה נִשְׁמַר מֵהַמְדָה הַסְּמוּכָה אֵלֶיהָ, כִּי הֵם שְׂכָנִים זו לְזוֹ

וְכַל אֶחָד שׁוֹמֵרֵת חֲבֵרְתָּהּ, כַּמְבֹאֵר בְּסִמּוּךְ בַּהֲקֻדְמָה שֶׁשְּׁמַעְתִּי מִפִּי הַקְּדוֹשׁ. וּמַעֲלַת סֵפֶר זֶה אֵין מִן הַצֶּדֶךְ לְבֹאֵר לְכָל בַּעַל אֲמֵת, הַחֲפֵץ בְּאֲמֵת וּמִתְגַּעְגַּע לְאַחֵז בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל, בְּוֹדָאֵי יִמְצֵא בּוֹ מִרְגּוּעַ לְנַפְשׁוֹ. אֲשֶׁרִי שִׁיאֲחֵז בּוֹ, אֲזִי טוֹב לוֹ בְּזֶה וּבְבֹא, כִּי כָל הַסֵּפֶר הַזֶּה מִיֶּסֶד עַל פְּסוּקֵי תנ"ך וְעַל דְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָה, כְּלָם נְכוּחִים לְמַבִּין וְיִשְׂרָאֵל לְמוֹצְאֵי דַעַת.

הַחֲלֵק הַשְּׁנִי הוּא גַם־כֵּן פְּעִין הַחֲלֵק הָרֵאשׁוֹן בְּצַלְמוֹ וְתַבְנִיתוֹ, אֵין בְּיַגִּיהֶם הַבְּדֵל, כִּי הוּא גַם־כֵּן בְּאוֹר מַעֲלַת מְדוּת טוֹבוֹת וְגִנוֹת מְדוּת רַעוֹת וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה.

אוֹלָם הַהִפְרָשׁ בְּיַגִּיהֶם, כִּי הָעֲנִינִים הַמְּבֹאֲרִים בַּחֲלֵק הָרֵאשׁוֹן עַל כָּל מְדָה וּמְדָה הֵם דְּבָרִים, הַמְּבֹאֲרִים בְּסִפְרִים בְּפִרוּשׁ אוֹ עַל־כָּל־פְּנִים בְּרִמְזוֹ, וּמִשְׁכִּיל עַל דְּבָר, וְהַרוּצָה לְהַעֲמִיק עֵיוֹנוֹ לְהִבִּין דְּבָר מִתּוֹךְ דְּבָר, יוֹכַל לְהִבִּין וּלְהַשִּׁיג מֵהֵיכָן הוֹצִיא הָרַב עֲנָן זֶה, מֵאִיזָה פְּסוּק אוֹ מֵאִיזָה מֵאֲמַר חֲכָמֵינוּ, זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָה. כִּי כָל הַדְּבָרִים הַמְּבֹאֲרִים בְּאֶלְפ־בֵּית הַיִּשּׁוּן, לֹא נִפְלְאוֹת הֵינּוּ וְלֹא רְחוּקָה הֵיא מִהַמְעֵין לְבּוֹא עַד תְּכוֹנֵתוֹ, לְהִבִּין וּלְהַשִּׁיג מֵהֵיכָן הָעֲנָן נוֹבַע. אִם אֲמַנֵּם, לוֹיֵא הָרַב אֲשֶׁר הָאִיר עֵינָיו בְּדְבָרִים אֱלוֹ, לֹא הָיָה בָּא עַל לֵב הַמְעֵין לְהוֹצִיא דְבָרִים אֱלוֹ מִתּוֹךְ הַסִּפְרֵי־קֹדֶשׁ, אֶךְ אַחֵר אֲשֶׁר כָּבַר גְּלָה לְעֵינָיו דְּבָרִים אֱלוֹ, יוֹכַל הַמִּשְׁכִּיל, אֲשֶׁר לְבוֹ שְׁלָם בְּסִפְרֵי קֹדֶשׁ, בְּסִפְרֵי תנ"ך וְאֶגְדוֹת רַבּוֹתֵינוּ, זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָה, וְשֶׁאֵר מְפֻרָשִׁים, לְהִבִּין וּלְהַשִּׁיג מְקוֹר הַדְּבָרִים. אוֹלָם הָעֲנִינִים הַמְּבֹאֲרִים בַּחֲלֵק הַשְּׁנִי הֵם עֲנִינֵי הַשְּׂגוֹת גְּבוּהוֹת וְנוֹרְאוֹת, אֲשֶׁר הַשִּׁיג הַמְּחַבֵּר, זְכָר צְדִיק לְבִרְכָה, בְּיַמֵּי גְדֻלוֹתוֹ, וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גְּבוּהוֹ מִשְׁכָּל הָאֲנוּשֵׁי וְנַעֲלָמוֹ מֵעֵין כָּל, כִּי כָל עֲנָן וְעֲנָן יֵשׁ בּוֹ טַעַם נִפְלֵא וְנוֹרָא מְאֹד וְנִסְמָךְ עַל אִיזָה מִקְרָא אוֹ מֵאֲמַר חֲכָמֵינוּ, זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָה בְּרִמְזוֹ נִפְלֵא וְנַעֲלָה מְאֹד כְּדָרְכּוֹ הַנִּפְלֵא כְּאֲשֶׁר יִרְאֶה הָרוֹאֶה בְּעֵינָיו, כִּי יֵשׁ כְּמָה וְכְמָה עֲנִינִים הַמְּבֹאֲרִים כְּאֵן בְּלִי שׁוּם טַעַם וְרֵאִיָּה, וּבִתּוֹךְ הַחֲבוּר הַגְּדוֹל שֶׁל דְּרוּשִׁים מְבֹאֵר שֵׁם עֲנָן שְׁלָם וְדְרוּשׁ נִפְלֵא וְנוֹרָא עַל עֲנָן זֶה בְּאִרְיִכוֹת גְּדוֹל, וְזֶה תַּמְצֵא בְּכַמָּה מְקוּמוֹת. כְּמוֹ כֵּן יִלְמַד סְתוּם מִן הַמְּפֻרָשׁ, כִּי גַם בְּמְקוֹם אֲשֶׁר לֹא בָּאֵר הָעֲנָן בְּפִרוּשׁ,

גם שם השיגה ידו הגדולה השגה שלמה על זה, אך לא רצה לבאר כל הענין מטעם הכמוס אתו.

כי כל הדברים האלה, כלם הם דברים עליונים וממקום קדוש יתהלכו, ממקור עליון ונורא מאד מאד, ואין בהם דבר אשר לא יהיה בו דרוש נפלא ונורא על מה אדני הענין הטבעי, טעמו של דבר וענינו וסמיכות נפלא ועמק ונסתר מאד מתוך תורה שבכתב או שבעל־פה, ולא עלינו להרבות בעצם שבח דברים אלו, כי כל המוסיף גורע. כי לא נעלם מעינינו שפלות ערכנו וגדלת אדוננו הרב הקדוש בוצינא עלאה, זכר צדיק לברכה, ועצם העלמו והסתרתו מעיני העולם, אי לזאת עלינו לשום לפינו מחסום, הס כי לא להזכיר, לבלי לספר בעצם שבחו הקדוש לא דבר ולא חצי דבר, והמשכיל כעת ידם, אל אלקים ה' הוא יודע וישראל הוא ידע. אשרי המחפה ויגיע לימים אשר יש בהם חפץ, בעת אשר תצמח קרן ישראל אמת מארץ תצמח וכו' שפת אמת תכון לעד. כוננת לא כתיב אלא תכון. סמא דמלתא - משתוקא, כל חד לפום דמשער בלבה יבין וישפיל עד היכן הדברים מגיעים.

אולם באנו בדברים האלה להעיר לב המעינים להודיעם מהות הספר ומעשהו, וכל עלינו להודיע לגלות אזני אנשי שלומנו אשר כבוד רבנו אור הנעלם, זכר צדיק וקדוש לברכה, הזהיר מאד לעסק בזה הספר, ושלא ימוש מפינו כי הוא חיינו. וכתבו בעצמו בכרך קטן מאד ואמר שפונתו - כדי שיוכל כל אחד לשאתו אצלו תמיד, כי המדות הם יסוד כל התורה כלה - ובזה יזכה נער את ארחו לשמר ככל הכתוב בזה הספר, אז יצליח את דרכיו ואז ישפיל. כי זה עקר עבודת האדם כל ימי חלדו; לברח ממדות רעות ומתאוות רעות ולאחז במדות טובות והנהגות ישרות, המבארים בזה הספר.

אשרי איש שישמע לדברים האלה לקיים ככל הכתוב בו. לעולם לא ימוט, וענתה בו צדקתו ביום מחר כי יבוא על שכרו, במדה שאדם מודד - בה מודדים לו. אשרי הבוחר בחיים - ישלם ה' פעלו, אם ללצים הוא יליץ, לא יעשר ולא יקום חילו, אוי לנפשו - כי גמול

יְדִיו יַעֲשֶׂה לוֹ, וְלֹא יִטָּה לְאַרְץ מְנָלָם, טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹקִים יִמְלֹט מִמֶּנּוּ.
 מָה רַב טוֹב הַצָּפוֹן לְמוֹלוֹ, בְּשִׂמְחָתוֹ לֹא יִתְעַרֵּב זֶה, נֶפֶשׁ עֹמֵל עִמָּלָה לוֹ,
 תִּשְׁתַּפֵּךְ נִפְשָׁנו אֶל ה' לְשׁוּם חֶלְקֵנו עִמוֹ, לְהִסְתַּוֵּף בְּצִלוֹ, וְלֹא יֶאֱשָׁמוּ
 כָּל הַחוֹסִים בּוֹ, עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹקִים זֹלָתָךְ, יַעֲשֶׂה לְמַחְכָּה לוֹ.

דְּבָרֵי הַמַּעֲתִיק הַנֶּאֱמָר וְהַנִּדְכָּה עַל הַסְתַּלְקוֹת פֶּאֶר רֵאשֵׁנו, גְּאוֹן עֲזָנוּ,
 מַחְמַד עֵינֵינוּ, מֵה נְדָבָר; הַמְקוֹם יְנַחֵם אוֹתָנוּ בְּקִרְבוֹ; הַקֶּטֶן נִתֵּן
 בֶּן אֲדוֹנֵי אָבִי מוֹרְנו הָרַב נִפְתְּלֵי הִירָץ, נִרוּ יְאִיר, מִנְעַמְרָאב רַבְתִּי. חֲתַן
 הָרַב הַגְּאוֹן הַמְפָרֶסֶם הַצַּדִּיק מוֹרְנו הָרַב דְּוֹד צְבִי זָכַר צַדִּיק לְבִרְכָה,
 אַב־בֵּית־דִּין דְּקַהֲלַת מֵאֵהֲלוּב.

וְהִנֵּה כָּבֵד נִדְפַס פְּעַם אַחַת זֶה הַסֵּפֶר הַקְדוֹשׁ, וְאִי־דִי דַחְבִּיבָא קִפְצוּ
 עֲלֵיהוּ זְבִינֵי וְלֹא נִשְׁאֵר מֵהֶם עַד אֶחָד, כִּי רַבּוּ הָעַם הַמִּתְאַוִּים
 לְסֵפֶר זֶה. לְאַשְׁרֵי בְּכַרְךָ קֶטֶן כְּזֶה כְּלוּלִים כָּל הַמְדוֹת וְכַמָּה דְּבָרִים וְעֲצוֹת
 בְּדַרְכִּים יִשְׂרָיִם לְעִבּוּדַת הַבוֹרָא, אֵין דְּבָר בְּעוֹלָם נִמְנָע מִמֶּךָ שְׁלֹא יְדַבֵּר
 מִמֶּנּוּ בְּסֵפֶר הַזֶּה, כְּאַשְׁרֵי יִרְאֶה הַקּוֹרֵא בְּעֵינָיו, וְיִסוּדָתוֹ בְּהִרְרֵי קִדְשׁ עַל
 פְּסוּקֵי תוֹרָה נְבִיאִים וְכַתוּבִים וְדְבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָה בְּגַמְרָא
 וּמְדַרְשִׁים וּבְזֵהָר הַקְדוֹשׁ וְשֵׁאֵר סִפְרֵי־הַקְדֻשׁ, עַל־כֵּן אִמְרָנוּ לְהַדְפִּיסָם
 שְׁנֵית בְּכַמָּה תְּקוּנִים וְהוֹסֵפּוֹת חֲדָשׁוֹת וְנִפְלְאוֹת.

וְזֹאת לְדַעַת, כִּי זֶה הַסֵּפֶר הַעֲתִיקָתִי אוֹת בְּאוֹת מִפְּיו הַקְדוֹשׁ, כִּי אֶצְלוֹ,
 זְכוֹרֵנוּ לְבִרְכָה, הָיוּ כְּתוּבִים עַל דְּפִין קְטַנִּים כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 וְיֹוֹתֵר מִזֶּה אֶפְלוּ כְּפָלִים, וּמַחְמַת שְׁלֹא הָיָה רְצוֹנוֹ לְמַסֵּר לְהַעוֹלָם
 לְהַעֲתִיק כָּל דְּבָרָיו, שֶׁהָיוּ כְּתוּבִים אֶצְלוֹ בְּדַרְכִּים כְּאֵלֶּה, עַל־כֵּן לֹא רָצָה
 לְמַסֵּר לִי כְּתָבָיו כְּהוֹיָתָן לְהַעֲתִיקָם, רַק טִרַח בְּעַצְמוֹ וּבִכְבוֹדוֹ וְקָרָא לִפְנֵי
 בְּפִיו הַקְדוֹשׁ מְלָה בְּמִלָּה מִתּוֹךְ כְּתָבָיו הַנִּ"ל, וּמִפְּיו יִקְרָא אֱלֵי, וְאִנִּי
 כּוֹתֵב עַל הַסֵּפֶר. וְנִשְׁמַע מִפְּיו שֵׁאֵמֵר, שֶׁעַל אוֹת רְפוּאָה לְבַד הָיוּ אֶצְלוֹ
 כְּמָה וְכַמָּה בּוֹיָגִין כְּתוּבִים, כְּמַדְמָה שֵׁאֵמֵר מֵאַתִּים בּוֹיָגִין, אֵךְ לֹא רָצָה
 לְמַסֵּרם לְהַעוֹלָם.

וְגַם אֲנִכִי שִׁמְעִיתִי מִפְּיו הַקְדוֹשׁ, שֶׁסֵּפֶר לִפְנֵי, זְמַן רַב קִדָּם שֶׁמַּסֵּר לִי
 לְהַעֲתִיק זֶה הַסֵּפֶר הָאֶלְף־בֵּית, שֶׁיֵּשׁ אֶצְלוֹ כְּתָבִים כְּאֵלוֹ עַל כָּל
 הַמְדוֹת וְשֵׁאֵר עֲנִינִים וְהֵם דְּבָרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה. וְאִז אִמֵּר לִי, שֶׁהִשִּׁיג כָּל

הרפואות שבעולם בתוך גבולי ארץ־ישראל שבספר יהושע, כי שמות כל הערים הכתובים שם אצל כל גבול וגבול הם צרופי שמות של כל הרפואות שבעולם, איך הם נקראים בכל הלשונות. כי ארץ־ישראל היא קומה שלמה, וחלוקת ארץ־ישראל היא כפי קומת אדם, הינו שחלק וגבול זה הוא בחינת ראש, וחלק וגבול זה הוא בחינת יד ימין, וכיוצא בזה כל השנים־עשר גבולים של ארץ־ישראל, שנתחלקה לשבטים, שכלם הם כפי חלקי קומת אדם, כמובא מזה בספרים. ואמר שאצל כל גבול של ארץ־ישראל כתובים שם הרפואות השייכים לאותו האיבר, שמכון כנגד זה הגבול כנ"ל.

כל זה שמעתי מפיו הקדוש כבר, והבנתי מדבריו הקדושים, שכל זה השיג בימי ילדותו ממש, אבל לא זכינו לקבל ממנו כי־אם דברי הספר הזה, אשר ראה והביט והיה מפלס הדברים במאזני שכלו הקדוש, מה שצריך למסר להעולם, שהם הדברים האלה שמסר להעתיקם כנ"ל, ומה שצריך להעלים מהעולם שהטעינם שרפה (כמבאר במקום אחר).

והנה אצלו, זכרונו לברכה, היו כתובים כל הדברים האלה שבספר הזה עם ציון המקומות, שהוציא מהם השגות אלו. אבל כשהעתיקתם מפיו הקדוש, לא נתן לי להעתיק כי־אם אלו הדברים לבד כהיותן ולא הודיע מקומם איה. אבל מפתלי דבוריו הקדושים הבנתי, שיכול כל אדם למצא איזה מראה מקום ורמז לאלו הדברים, מהיכן הם נובעים; מאיזה מקרא או מאמר רבותינו, זכרונם לברכה, וקצתם הם מאמרים מפרשים בדברי רבותינו, זכרונם לברכה, כאשר ראה הרואה בעיניו. וכבר יגעו ומצאו כמה אנשים דברים הרבה מספר הזה, היכן הם רמוזים.

וכעת, בעת עסקנו להדפיסו שנית, העולה על רוחי היה לבלי להעתיק מאלו הרמזים והמראה מקומות לא דבר ולא חצי דבר מכמה טעמים, וגם מחמת שעדין לא יצאנו ידי חובותינו למצא רמזי כל הדברים, על־כן היה בדעתי לבלתי להציג שום דבר מהם. אך אחרי שובי נחמתי, כי אטו מאן דלא יכול למעבד כלא מצוה וכו' וכל

אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַד עֲשֵׂה, עַל־כֵּן נִמְלַכְתִּי לְהַצִּיג כְּמֵה רְמָזִים אֲצֵל כְּמֵה דְבָרִים, אֲשֶׁר כָּבֵר מְצָאָה יְדֵי וַיֵּד בְּנִי־גִילִי לְמִצָּא רְמָזַי הַמְרָאָה מְקוּם, הִיכָא רְמִיזָא מְלֵתָא דְנָא בְּאוּרִיתָא דְבִכְתָּב אוּ בְעַלְפָּה, וּמַעֲט מְזַעַר שְׁשִׁמְעֵתִי מִפִּי הַקְּדוּשׁ בְּעֲצֻמוֹ, כְּאֲשֶׁר יִבְאֵר בְּמִקוּמוֹ. כִּי יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה הַכְּתוּבִים כְּאֵן בְּקִצּוֹר, וּבְאֻמַּת גְּלָה עַל עֲנִין זֶה תוֹרָה אֲרַכָּה בְּבִאוֹר נִפְלָא וְנוֹרָא כְּדִרְכּוֹ הַנִּפְלָא מְאֹד.

וְהַמְעִין בְּאֻמַּת, יְבִין מֵאֲלוֹי כִּי אַחֲרֵי כָּל אֱלֹה, אֶפְלוּ בְּמִקוּם שְׁמִצָּאֵנוּ הַרְמָזַי הוּא רַק רְמָזַי וְאִסְמִכְתָּא בְּעַלְמָא, אֲבָל גּוּף עֲצָם הַעֲנִין בְּאִיזָה דְרָךְ הַשִּׁיגוֹ נְעֵלָם מַעֲיִנֵינוּ, כִּי כָּל דְּבָרֵינוּ הֵם דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, שְׁהַשִּׁיג כָּל דְּבָר וְדָבָר בְּמִקוּם שְׁהַשִּׁיג, וְקָרָא אִסְמִכְתָּא בְּעַלְמָא הוּא, כִּי לִיכָא מְלֵתָא דְלֵא רְמִיזָא בְּאוּרִיתָא, וְעַל־כֵּן אֵי לֹא דְדִלָּא חִסְפָּא וְהַסִּיר מִסּוּהַ הַעוֹרֹן, הַחוּפֹף עַל עֵינֵינוּ וְגִלָּה הַשְּׁגוֹת הַלְלוּ לֹא אִשְׁכַּחִינָן מְרַגְנִיתָא, כִּי אֵין בְּכַחְנוּ לְדוֹן וּלְלַמַּד בְּעֲצֻמְנוּ דְּבָרִים כְּאֱלֹה מִפְּסוּקִים וְדְבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ, זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָּה, כִּי־אִם מִי שְׁזוּכָה לְקַדֵּשׁ עֲצֻמוֹ בְּאֻמַּת עַד שְׁיִזְכָּה לְהַשִּׁיג הַשְּׁגוֹת מְלַמְעֵלָה, וְהַחֲכָם יְבִין מַדְעֵתוֹ כָּל זֶה.

גַּם תִּקְנֵתִי עַכְשָׁו הַסֵּדֵר שֶׁל הַדְּבָרִים הַקְּדוּשִׁים הָאֵלֶּה. כִּי סֵפֶר הָאֱלֹף־בֵּית הָרֵאשׁוֹן נִדְפַס שְׁלֵא בְּפִנֵי וְעוֹת הַמַּדְפִּיס, שְׁהַדְפִּיס הָאֱלֹף־בֵּית הַשֵּׁנִי בְּפִנֵי־עֲצֻמוֹ וְחִלְקוֹ לְגַמְרֵי מִן הָרֵאשׁוֹן, וְלֹא כֵן אֲנֹכִי עֹמְדִי, כִּי הָאֵף אֲמַנָּם חִלּוּקִים הֵם בְּכַמְּהַ חִלּוּקִים כְּאֲשֶׁר מְבֹאֵר לְמַעְלָה, אֲךָ אֶף־עַל־פִּי־כֵן אֵין לְהַרְחִיקָם זֶה מִזֶּה כִּי מֵאַחַר שְׁשִׁנִּיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים וְשִׁנִּיהֶם מְדַבְּרִים מִמֵּהוּת הַמְּדוּת, מַעֲלֵתָם וּפְחִיתוּתָם וְכוּ', בּוֹדָאֵי רֵאוּי לְהַצִּיג בְּיַחַד כָּל הַדְּבָרִים הַמְּדַבְּרִים מִמֵּדָה אַחַת, כְּגוֹן אוֹת א' אֻמַּת, טוֹב אֲשֶׁר יָפָה שְׁיֵהִיו מְחַבְּרִים יַחַד כָּל הַדְּבָרִים הַמְּדַבְּרִים מִמַּעֲלַת הָאֻמַּת וְגִנּוֹת הַשְּׁקָר, אֶף־עַל־פִּי שְׁהַשְּׁגוֹת שֶׁל הָאֱלֹף־בֵּית הַשֵּׁנִי שָׁגְבוּ וְעֲצֻמוֹ מֵאֵד מֵאֵד מִן הָרֵאשׁוֹן כִּנְ"ל, אֶף־עַל־פִּי־כֵן פְּנִימִיּוֹת כְּוָנְתָם אֶחָד וְשִׁנִּיהֶם לְדָבָר אֶחָד נִתְכַּוְּנוּ, לְגִלּוֹת גִּנּוֹת הַשְּׁקָר וּמַעֲלַת הָאֻמַּת כְּדִי שְׁנִתְחַזַּק בְּכָל כַּחְנוּ לְבַלִּי לְדָבָר שְׁקָר, רַק אֻמַּת בְּשֵׁם ה'. וּבִשְׁבִיל זֶה גְּלָה לָנוּ כָּל הַתּוֹעֵלוֹת הַמְּגִיעִים עַל־יְדֵי הָאֻמַּת וּלְהַפְּךָ, כָּל הַהִפְּסָדִים הַבָּאִים עַל־יְדֵי הַשְּׁקָר, וּבְאִיזָה דְרָךְ זֹכִינָן לְאֻמַּת וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה. הֵן כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה – אִם מְקוֹר חֲצָבָם מִמְּקוּם שְׁנוּבְעִים הֵמָּה, מְשֻׁנָּים זֶה

מזה פי גבוה על גבוה שומר וכו', עם-פלזה כלם שבים למקום אחד, כדי שנוזכה לאמת.

על-כן אמרתי להציג הכל בסדר, וכל הדברים יחדו יהיו תמים בסדר אחד על-פי אלף-בית. רק נטיתי קו בין הדברים של האלף-בית הראשון ובין ההשגות של האלף-בית השני, והצגתי האלף-בית השני באותיות קטנות, למען ידע הקורא להבדיל בינו ובין האלף-בית הראשון. כי כבר גליתי, ששמעתי מפיו הקדוש, שדבריו האחרונים שבאלף-בית השני גברו וגבהו מאד מאד מהראשונים, על-כן גבול שמתי ביניהם להבחין ולידע.

והשם הטוב ינחנו בדרך הישר והאמת, ונוזכה ללמד וללמד, לשמר ולעשות ולקיים את כל הדברים האלה הפתובים פאן, ולהבין ולהשפיל את כל דרכי העצות, המבארים פאן אצל כל מדה ומדה, אז נצליח את דרכנו ואז נשפיל.

גם זאת לדעת, שפמה דברים נמצאו כפולים בהאלף-בית השני. והטעם, פי דע אחי, שספר השני מסר לנו רבנו, זכרונו לברכה, בכתיבת ידו הקדושה ואצלו לא היו פתובים הדברים על סדר האלף-בית רק כפי סדר ההשגות, כפי מה שהשיג כל דבר ודבר במקומו וזמנו, וצוה עלינו להעתיק הדברים ולסדרם כל דבר ודבר למדה השיכה לזה על-פי סדר האלף-בית, וגם פקד עלינו בפרוש, שכל השיך לשנים או לשלשה דברים, שנרשם אותו שתיים או שלש פעמים אצל כל מדה ומדה, וכן עשינו, כגון למשל באות ל' למוד (סימן ד): מי שלמודו בתורה וכו', שאכילתו וכו', על-ידי זה שונאיו נדונין וכו', זה הענין שיך ללמוד וגם שיך למריבה וכן לאות א' אכילה, על-כן נרשם בכל אלו המקומות ומזה תקיש על השאר. כי פונתו הקדושה היתה כדי שיקל על המעין החפץ לקדש עצמו למצא מבקשו בנקל. שאם ירצה לידע הסגלה והענין של איזה מדה, שיוכל בנקל למצא על-פי סדר האלף-בית באיזה ענין שיעלה על דעתו, כגון במשל הנ"ל. לפעמים האדם רוצה לחפש למצא ענין למוד ולפעמים ירצה למצא מענין קדשת האכילה וכו', ועל-כן טוב שיהיה נרשם בשני המקומות

כדי שיוכל למצא מבקשו בנקל במקום שירצה וכן בשאר המדות, ומחמת זה הדברים כפולים בכמה מקומות. והשם יתברך ינחנו בדרך אמת, וכאשר זכינו לסדר אותם בן נזכה לעשותם, עד ישונו ישראל לנויהם כיונים אל ארבותיהם במהרה בימינו אמן בן יהי רצון.

הקדמה שניה

מה ששמעתי מפיו הקדוש בענין המדות

דע, הנה בכל מדה ומדה יש בה כמה וכמה בחינות וענינים, וכל מדה היא בחינת קומה שלמה. ועל-כן כשחסר לאדם בחינה אחת מהמדה, אף שכל המדה היא שלמה אצלו, אף-על-פי-כן מחמת החסרון אחד שיש לאדם בהמדה, אזי נראה לו, כאלו כל המדה חסרה אצלו. כמו אצל האדם כשיש לו חסרון באיבר אחד, אזי כל גופו מבלבל ומרגיש החסרון בכל הגוף, כמו-כן כשחסר לאדם איזה חסרון בהמדה נראה לו, כאלו חסר כל המדה.

והנה המדות הם שכנים אלו לאלו, על-כן יכולה מדה אחת לעזר למדה אחרת שהיא שכנה אצלה, כדגמת שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה: איבר מחזיק איבר, דהינו כשאוכל זה האיבר מהבהמה יתחזק איבר האדם, בן אצל המדות יוכל לסייע חלק מדה זו, שהיא בחינת איבר המדה לאיבר מדה השכנה אצלה. ועל-כן כשאדם רוצה לילך בדרך הקדש, צריך לשבר כל המדות רעות ולזכות למדות טובות, וצריך לבקש ולחפש עצמו תמיד ולחפש בכל מדה ומדה אם היא שלמה אצלו, וכשרואה איזה חסרון באיזה מדה, אזי יבקש עזר וסיוע מהמדה השכנה.

וזהו ענין הנאמרים באותיות הללו, ובענין, למשל, כשחסר לו ענוה, ויש מדה אחרת המסוגלת לענוה, (א) כגון בטחון, אז צריך לסייע לו על-ידי בטחון לבוא לענוה, דהינו לפעמים הבטחון הוא בקל לו יותר להשיגו מענוה, ואזי יעשה הקל, ועל-ידי זה יבוא להמדה, שהיא כבדה יותר אצלו. ולפעמים יש לו מדה האחרת, אלא שאינו משתמש

עמה, וכשצריך לסיע לו מזו המדה למדה אחרת, צריך להתחיל להשתמש עמה. (פרוש, על-פי משל הנ"ל, הינו למשל מי שרוצה לבוא לעונה ורואה שבטחון מסגל לעונה, ובאמת כבר יש לו מדת הבטחון, רק שאינו משתמש עם זאת המדה של בטחון, אזי כשרוצים לזכות לעונה, צריך להתחיל להשתמש עם מדת הבטחון וכן כל פיוצא בזה בשאר המדות והגון.)

שיך להאלף-בית החדש אות ד' דעת סימן א', המתחיל: דע, כי לכל העולמות ולכל נברא יש קומה מיוחדת, למשל מין הארזיה וכו'. וההבדלים כלם הם רמוזים בתמונת האותיות בצרופיהם, והזוכה להבין את התורה וכו', נראה לי שזה ענין השיחה, ששמעתי מפיו הקדוש קדם שבת חנכה תקס"ה מענין הבריות של העולם, שכל התמונות והצורות של כל בני-אדם כלם נכללים בתבת "אדם" הנאמר בתורה: "נעשה אדם". כי בזה התבה "אדם", שאמר השם יתברך: "נעשה אדם", בתבה זו נכללים כל מיני התמונות של כל בני-אדם שבעולם. וכן בתבת "בהמה וחיה" הנאמר במעשי בראשית, בזה התבה גם-כן נכלל כל התמונות של כל בהמה וחיה וכן שאר הנבראים. והאריך בשיחה זו ואמר אז, שיש חכמות אפלו בזה העולם שיכולין לחיות בהם לבד בלי שום אכילה ושתייה, והאריך בשיחה זו הרבה, ולא זכינו לכתבה.

שיך לאלף-בית החדש אות דעת סימן א' בסופו: וגם יודע התאחדותם, הינו ראשיתם ותכליתם, כי בראשית ובתכלית הם באחדות בלי הבדל. אפשר שזה היה קצת פונת רבנו, זכרונו לברכה, בהתורה המתחלת: "לכו חזו מפעלות ה'", בלקוטי תנינא סימן ל"ט, כי לכל דבר יש התחלה ותכלית וכו', עין שם היטב. ואפשר היה פונתו ענין הנ"ל, שצריכין לזכות לידע ולהשיג ענין הנ"ל, שבהתחלה ובתכלית הם באחדות בלי הבדל, כי זאת התורה, לכו חזו הנ"ל, לא זכיתי להבינה היטב בשעה ששמעתי מפיו הקדוש, וגם כשראה התורה בכתב אמר, שבזאת התורה לא פונתי לדעתו. ואמר בזו הלשון: לא כך אמרתי, וגם אפלו לא כך היתה פונתי. ואפשר היתה

כּוֹנְנָתוֹ עֵנִין הַנ"ל, וְזֶה לֹא בְּאֶרְתִּי שֵׁם בְּכֹתֵב, עַל־כֵּן אָמַר שְׁלֹא כּוֹנְנָתִי לְדַעְתּוֹ; וְה' יוֹדֵעַ נִסְתָּרוֹת.

שִׁיב לְאֱלֹהֵי־בֵּית הַחֹדֶשׁ שֶׁחִבֵּר בִּימֵי יְלָדוּתוֹ. עַל־יְדֵי זְרִיזוֹת, בְּנִקְל לְהִיּוֹת פְּרָנִס הַדּוֹר בְּגִשְׁמִיּוֹת אוֹ בְּרוּחָנִיּוֹת. וְסִימָן לְדַבֵּר: לֵךְ אֶל נְמֻלָּה עֶצֶל, עַל זֶה כְּתִיב: מִשָּׁם רוּעָה אָבִן יִשְׂרָאֵל, דֶּהֵינּוּ פְּרָנִס, הֵינּוּ שֶׁהַפְּרָנִסוֹת, לְזִכּוֹת לְהִיּוֹת פְּרָנִס, זֶה עוֹמֵד עַל זְרִיזוֹת הַנְּלַמֵּד מִהַנְּמֻלָּה, כִּי מִשָּׁם רוּעָה אָבִן יִשְׂרָאֵל. וְעֵנִין זֶה כֶּבֶד נְדָפֵס בְּאֱלֹהֵי־בֵּית הַחֹדֶשׁ בְּלִשׁוֹן אַחֵר, אֵךְ בְּסִגְנוֹן זֶה שֶׁמֵּעֵתִי זֶה הָעֵנִין מִפִּי הַקְּדוֹשׁ.

אמת

- א. מי שרוצה לדבק את עצמו בהשם יתברך, עד שילך במחשבתו מהיכל אל היכל ויראה את ההיכלות בעיני השכל, ישמר את עצמו מלומר שקר אפלו בטעות.
- ב. מתר לשנות בדבר השלום.
- ג. פת שקרים אינם מקבלים פני השכינה.
- ד. שרי להו לצדיקיא לסגואי פרמאותא עם רמאי.
- ה. פל המוסוף גורע.
- ו. על ידי שקר באים הרהורי עבודה זרה.
- ז. על ידי אמת לא ימות קדם זמנו הקצוב.
- ח. מרוח פיו של השקרן נעשה היצר הרע, ובשיבוא משיח אז לא יהיה שקר, ובשביל זה לא יהיה יצר הרע פעולם.

מראי מקומות

- א. חגיגה יד, סי' יא, שלא תאמרו מים. עיין כתב בהגהת רש"י.
- ב. יבמות סה, סי' לג.
- ג. סוטה מב, סי' קו – סנהדרין קג, סי' רא.
- ד. מגילה יג, סי' יז – ב"ב קכג, סי' קח.
- ה. סנהדרין כט, סי' מה.
- ו. סנהדרין צב, סי' קמ, כל המחליף בדבורו. רמז.
- ז. סנהדרין צז, סי' קסו, אתרא וקושטא שמיא, עיין שם.
- ח. וגם את הנביאים ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ (זכריה יג ב) עיין רש"י. רמז קצת.

ב ספר ז נה נחמ נחמן מאומן ❧ המדות

- מ. מי שהוא איש אמת, אזי הוא מפיר באחר, אם אחר דובר שקר אם לאו.
- י. הסימן של השקר כשלא יספיקו עליו רבים, והוא מושלשה שהקדוש-ברוך-הוא שונאן.
- יא. עשיר מכחש אין הדעת סובלו והוא נבזה בעיני עצמו.
- יב. תקון לפה שיתן צדקה.
- יג. על-ידי אמת העולם נשמר מפל הזקות.
- יד. על-ידי חנפה בא לשקר.
- טז. מי שנותן צדקה שכרו שיזפה לאמת.
- טז. השקרן שונא עניויות.
- יז. אדם נפר על-ידי משרתיו, אם הוא אוהב שקר כי זה בזה תלוי. לפעמים משרתיו נופלים לעברות על-ידי שהוא שקרן, ולפעמים הוא נופל לשקר על-ידי משרתיו, שאינם הגונים.
- יח. כשאין אמת אין חסד. גם אינו יכול לעשות [חסד] עם בני-אדם.

מראי מקומות

- מ. והיה כי ינבא וגו' כי שקר דברת וגו' (שם, פסוק ג). מובן קצת.
- י. ברכות לו., סי' קב, מעשה ברבן גמליאל. עיין בונה ועיין פסחים קיג.:
- יא. פסחים קיג: סי' נב. עיין שם ברש"י.
- יב. ר"ה ו., סי' א', בפ"ך זו צדקה. רמז. ועיין ליקוטי מוהר"ן סימן כט סעיף ט. בצדק כל אמרי פי אין בהם נפתל ועקב (משלי ח ה). צדק תדברון וגו' (תהלים נח ב) וכיוצא.
- יג. השמר אמת לעולם (משלי י יח).
- יד. מכסה שנאה שפתי שקר וכו' (משלי י יח).
- טז. וזרע צדקה שכר אמת (משלי יא יח).
- טז. לשון שקר ישנא דכיו וגו' (משלי כו כח).
- יז. משל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים (משלי כט יב).
- יח. כי אין אמת ואין חסד וגו' (הושע ד-א), עיין תרגום.

- י.ז.** הַשְּׁקֵר מְעַכֵּב אֶת הַיְשׁוּעָה, כִּי הַשְּׁקֵר מְגַלֵּה עֲוֹנוֹתָיו, כְּדֵי שְׁלֹא יוֹשִׁיעוּ לוֹ.
- כ.** הָאֱמֶת הוּא פֹדֶה מִכָּל הַצָּרוֹת.
- כ.א.** טוֹב לָאָדָם שְׂמֹחַ, מִשִּׂיחָה וְיִהְיֶה שֶׁקֶרן בְּעֵינֵי בְּנֵי-אָדָם.
- כ.ב.** כְּשֵׁשׁ אֱמֶת יֵשׁ שְׁלוֹם.
- כ.ג.** מִי שֶׁרְחוֹק מֵאֱמֶת, רְחוֹק מִצְדָּקָה.
- כ.ד.** עַל-יְדֵי אֱמֶת נִשְׁמַר אוֹת בְּרִית.
- כ.ה.** עַל-יְדֵי אֱמֶת יִזְכֶּה לְשֵׁם עוֹלָם.
- כ.ו.** אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁרְגִילֵין לֹאֲמַר שֶׁקֶר, הַבְּנִים שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ מִתְנַגְּדִים גַּם יִהְיוּ פּוֹנְמִים בְּבְרִית.

!!! לשימוש פרטי בלבד

מֵרָאִי מְקוֹמוֹת

- י.ז.** כרפאי לישראל ונגלה עין וגו' כי פעלו שקר וגו' (הושע ז א) עיין רש"י.
- כ.** ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים (הושע ז-ג) מוכן. תם וישר יצרוני וגו' פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו (תהלים כה כא-כב). בתמי אלך פדני וחנני (תהלים כו יא). פדיתה וגו' אל אמת (תהלים לא ו).
- כ.ב.** דברו אמת (זכריה ח טז). והאמת והשלום אהבו (שם פסוק יט). שלום ואמת וגו' בימי (ישעיה לט ח) וכיוצא.
- כ.ג.** לא באמת ולא בצדקה (ישעיה מח א). וצדקה מרחוק תעמוד כי כשלה ברחוב אמת (ישעיה נט יד).
- כ.ד.** ואכרתה לכם ברית עולם חסדי דוד הנאמנים (ישעיה נה ג). בחינת אמת. אשר ישמרו את שבתתי וגו' (ישעיה נו ד) (שבת בחינת אמת, כידוע). ונתתי פעלתם באמת וברית עולם אכרות להם (ישעיה סא ח). לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה (תהלים פט לה).
- כ.ה.** כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם וגו' והיה לה' לשם לאות עולם וגו' (ישעיה נה יא, ג). (בחינת אמת, שמקיים דבריו). אשר ישמרו את שבתתי וגו' שם עולם אתן לו (ישעיה נו ד-ה). (שבת בחינת אמת, כנ"ל). ונתתי פעלתם באמת וגו' ונודע בגוים זרעם (ישעיה סא ח-ט) בחינת פרסום ושם, כמוכן. ועשה כאשר דברת ויאמן ויגדל שמך עד עולם (דברי הימים א, יז כג-כד).
- כ.ו.** על מי תרחיבו פה וגו' ילדי פשע זרע שקר הנחמים באלים וגו' (ישעיה נו ד-ה).

- כז. השקר בא על-ידי שמקבל על עצמו פחד מבני-אדם.
 כח. על-ידי השקר שוכחין את הקדוֹש־בְּרוּךְ-הוא.
 כט. מי שאין לו בטחון, הוא דובר שקרים, ועל-ידי שקרים אין יכול לבטח באמת.
 ל. לפי הרחוק מאמת פן מחזיק את הסור-מרע לשוטה.
 לא. מי שרוצה לסור מרע, ורואה שאין אמת בעולם, עושה עצמו כשוטה.
 לב. מי שאינו אומר שקר, הקדוֹש־בְּרוּךְ-הוא מושיע לו בעת צרתו גם בנים יהיו לו.
 לג. על-ידי דבור שאו בא מפות בנים.
 לד. מי שמקשר לשוא, בא לשכחה.
 לה. על-ידי שקר בא לנאוף, ומחזיק ידי מרעים, שלא יחזרו בתשובה.
 לו. על-ידי שקרים אין לו רפואה אפלו בהרבה רפואות.
 לז. מי שדובר בזבים נופל בתרכ. גם נעשה שוטה.

 מראי מקומות

- כז. ותיראי כי תכזבי (שם פסוק יא).
 כח. כי תכזבי ואותי לא זכרת וגו' (שם כ"ל).
 כט. בטוח על תהו ודבר שוא וגו' (ישעיה נט ד).
 ל. ותהי האמת נעדרת וסר מרע משתולל (ישעיה נט טו).
 לא. שם, ממקרא הנ"ל.
 לב. בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע בכל צרתם (ישעיה סג ח-ט).
 לג. לשוא הכיתי את בניכם וגו' (ירמיה ב ל).
 לד. כי שכחני עמי לשוא יקטרו וגו' (ירמיה יח טו).
 לה. נאוף והלך בשקר וחזקו ידי מרעים לבלתי שבו וגו' (ירמיה מו יא).
 לו. לשוא הרביתי רפאות תעלה אין לך (ירמיה מו יא).
 לז. חרב אל הבדים ונאלו וגו' (ירמיה נ לו) (מלשון בדאי).

- לח. על-ידי יראה פא לאמת.
- למ. מי ששומר את עצמו משקר, הוא מנצח תמיד.
- מ. מתר לשנות, פדי להציל את עצמו.
- מא. מי שאוהב פזבים, הוא מבזה את הצדיק גם הוא בעצמו נתפזה.
- מב. מי שדובר פזבים, הוא אובר.
- מג. על-ידי אמת נצול מלשון-הרע גם תפלתו נתקבל. גם פשדנים אותו למעלה, דנים אותו לפי זכיות שלו.
- מד. על-ידי חלומות ידע אדם אם לבו אמת עם אלקיו.
- מה. מי שמקיים דבורו, יכול לעשות פעולות.

 מראי מקומות

- לח. יראו את ה' וגו' ובאמת (יהושע כד יד). יראו את ה' וגו' באמת (שמואל א', יב כד). כאיש אמת וירא את האלהים מרבים (נחמיה ז ב). אהלך באמתך יחד לבכי ליראה שמך (תהלים פו יא). ואתנם לו מורא וייראני וגו' תורת אמת היתה בפיהו וגו' (מלאכי ב ה-ו).
- למ. וגם נצח ישראל לא ישקר וגו' (שמואל א, טו כט).
- מ. ואמרת לזבח לה' באתי (שמואל א, טז ב). ויאמר דוד לאחימלך (שמואל א, כא ג) מובן.
- מא. כי הכית את כל איבי לחי (תהלים ג ח), פירש רש"י מכת בזיון היא (וכיוצא בהרבה מקומות בתהלים). עד מה כבודי לכלמה תאהבון ריק תבקשו כזב סלה (תהלים ד ג) רמז. דבר שקר ישנא צדיק ורשע יבאיש ויחפיר (משלי יג ה).
- מב. תאבד דברי כזב וגו' (תהלים ה ז). ויפיח כזבים יאבד (משלי יט ט).
- מג. בצרתה לי קראתי ויענני ה' הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה (תהלים קכ א-ב). נצר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה (תהלים לד יד). ודבר אמת בלבבו לא רגל על לשנו וגו' (תהלים טו ב-ג). האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה מישרים (תהלים יז א-ב) עיין רש"י.
- מד. כחנת לבי פקדת לילה וגו' (תהלים יז ג). (מלשון, בל יפקד רע (משלי יט כג), שדרשו חז"ל לשון חלום).
- מה. בל יעבר פי לפעלות אדם בדבר שפתיך וגו' (תהלים יז ג-ד) רמז. ונתתי פעלתם באמת וגו' (ישעיה סא ח).

- מו. מי שאין לו גאווה נצול משקר.
- מז. מי ששומר את עצמו משחוק של התול, בידוע שהוא איש אמת.
- מח. מי שהיה שקרן מגלגול העבר, על־ידי־זה פשנת־גלגל, נעשה אפר־יד.
- ממ. מי ששומר את עצמו ודובר תמיד אמת, באלו עשה שמים וארץ ואת הים ואת כל אשר בם.
- נ. השקר אינו אלא בפיו, אבל לא בכתב.
- נא. דברו תורה ונביאים וחכמים בלשון הבאי.

חלק שני

א. על־ידי שקר דבריו אינם נשמעים. גם על־ידי שקר מאלמן, חם ושלום, פמה נשים.

מראי מקומות

- מו. שפתי שקר הדברות וגו' בגאווה (תהלים לא יט). רהבים ושטי כזב (תהלים מ ה). ורהבם עמל ואון וגו' (תהלים צ י). עינים רמות לשון שקר וגו' (משלי ו יז).
- מז. ועד שחקים אמתך (תהלים נו יא) רמו רחוק ודק. [ועיין שמחה אות יג]. כן איש רמה את רעהו ואמר הלא משחק אני (משלי כו יט). התלת בי ותדבר אלי כזבים וגו' (שופטים טז י). ואיש ברעהו יהתלו ואמת לא ידברו וגו' (ירמיה ט ד).
- מח. אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר (תהלים קמד ח,יא).
- ממ. עשה שמים וארץ וגו' השמר אמת לעולם (תהלים קמו ו).
- נ. בבא בתרא טו., סי' כה – מנחות ל., סי' ג. הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע. עיין חידושי אגדות בבא בתרא שם. ועיין פלפולים הרבה בדברי הפוסקים בדין שבועה בכתב. ועיין נודע ביהודה יורה דעה סימן סו וסימן סח. וממוצא דברי ממילא יבין המעיין דדייקא לענין כזה ולא ילמוד מכאן לשאר ענינים כי בודאי גם בכתב אסור לשקר ולרמות חבירו ואין כאן מקום להאריך.
- נא. חולין צ., סי' מ – תמיד כט., סי' ב.
- א. מד"ר בראשית פר' א סי' ה, תאלמנה שפתי שקר וגו'. תאלמנה, רמז – שח"ו מאלמן כמה נשים. רמז.

- ב. עַל-יְדֵי אִמַּת נִתְגַּלָּה יְחִוּדוֹ בְּעוֹלָם.
- ג. כִּשְׂאֵתָה רוּאָה שְׂקָרָן, תִּדְעֵ, שְׁגַם הַמְּנַהֵיג שֶׁל הָאִישׁ הַזֶּה שְׂקָרָן.
- ד. עַל-יְדֵי שְׂקָר בָּא לְיַדֵי גְלוּי־עֲרִיזוֹת וְשְׂפִיכוֹת־דָּמִים, וְגַם מִכְשִׁיל אֶת הַפְּשָׁרִים בְּגְלוּי־עֲרִיזוֹת וְשְׂפִיכוֹת־דָּמִים, וּמִרְאָה הַתֵּר מִן הַתּוֹרָה.
- ה. מִי שְׂאִינוֹ מְשֻׁנָּה בְּדַבּוּרוֹ, הוּא יִכּוֹל לְהַשְׁפִּיל הַגְּבוּהִים וּלְהַגְבִּיחַ הַשְּׂפָלִים.
- ו. מִי שְׂאִינוֹ מְדַבֵּר אֶחָד בְּפֶה וְאֶחָד בְּלֵב, אִינוֹ מִתְיָרָא מִטְּבִיעַת מַיִם.
- ז. הָאִמַּת מְבִיא שְׂבַע.
- ח. הַשְּׁלֵשׁוּל וְהַעֲצִירוֹת בָּא עַל-יְדֵי שְׂקָר.
- ט. עַל-יְדֵי אִמַּת בָּא הַקֶּץ.

הַכְּנֶסֶת אוֹרְחִים

- א. מִי שְׂאִין מְכַנְּסִים אוֹרְחִים, בְּזֶה מַחְזִיק יְדֵי מְרַעִים, שְׂלֵא יַחְזְרוּ בְּתִשׁוּבָה.

מֵרְאֵי מְקוֹמוֹת

- ב. שם, סימן ז', ראש דברך אמת. וה' אלהים אמת. עיין מתנות כהונה, שהוא יחיד.
- ג. מד"ר נח פר' לב סי' א, תאבד דברי כזב. הן ומדברותיהן. עיין רש"י (מתנות כהונה) רמז.
- ד. שם, כתיב, זה התיר גילוי עריות ושפיכת דמים, אבל דואג הרגן וכו'. רמז.
- ה. מד"ר וירא פר' נג סי' א, השפלתי עץ גבה הגבהתי עץ שפל וגו'. לא כדין דאמרין ולא עבדין אלא אני ה' דברתי ועשיתי וכו'. רמז.
- ו. מד"ר וישב פר' פד סי' ח, למה, וישנאו אתו, בשביל שיקרע הים לפנים. ובסי' ט, די בליבהון בפומהון. רמז רחוק.
- ז. מד"ר מקץ פר' פט סי' ט, שכיון שירד יעקב אבינו לשם, עלה הרעב וכו'. ויעקב הוא בחינת אמת כידוע, וכמו שכתוב, תתן אמת ליעקב וגו'. רמז קצת ורחוק.
- א. עמי מאשריך מתעים ודרך ארחתיך בלעז (ישעיה ג יב) רמז רחוק. העזבים ארחות ישר וגו' כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים (משלי ב יג,ט) וגם זה רמז

- ב. עיר שאין בה הכנסת אורחים פאים לידי גלוי-עריות, ועל-ידי גלוי-עריות פא עליהם הריגה.
- ג. הכנסת אורחים מזפה את האשה לבנים.
- ד. הכנסת אורחים פהכנסת שפת.
- ה. המארח תלמיד-חכם בתוך ביתו מעלה עליו הפתוב פאלו הקריב תמידין.
- ו. גדולה הכנסת אורחים מהשכמת בית-המדרש והקפלת פני שכינה.
- ז. כיון דלא שכיחי רבנן גביהו פפותיים דמי.

חלק שני

- א. על-ידי הכנסת-אורחים אימתו מטלת על הפריות.
- ב. סגלה להחזיר לאשה וסתה על-ידי הכנסת-אורחים.

מראי מקומות

- רחוק. ועיין דעת ל', מראה מקום: ארחותיך למדני (תהלים כה ד) — מלשון אורח. וחזקו ידי מרעים לבלתי שבו איש מרעתו היו לי כלם כסדם וישביה כעמרה (ירמיה כג יד).
- ב. ואין איש מאסף אותם (שופטים יט טו), ואז היה כל הענין של פלגש בגבעה.
- ג. כעת חיה את חבקת בן וגו' (מלכים ב, ד יג, טו). מאברהם אבינו ע"ה. וברכות סג, המארח וכו'.
- ד. שבת קיט, מי עדיפת לן מניה וכו'. מכתף ועייל. רמז קצת. ועיין תיקונים, סוף תיקון ו'. ובתיקון מז.
- ה. ברכות י, ס' נג. מכות י.
- ו. שבת קכז, ס' צג.
- ז. פסחים נא, ס' יז.
- א. מד"ר וירא פר' מח ס' יד, כיון שיצא ידיהם וכו' אימתו מוטלת עליהם.
- ב. שם, ס' יז, חדל להיות לשרה ארח וגו' היתה לי עדנה וגו' (בראשית יח יא-יב). עידונים וכו' ואני אחרי בלתי היתה לי עדנה, זמני וכו'. עיין מתנות כהונה, זמן

ג. וְעַל-יְדֵי קְדוּשַׁת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַהִתְנַשְּׂאוֹת שֶׁל רְאִשֵׁי-הַדּוֹר בְּתַקְוָה וְעוֹ, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִחְשָׁב בְּעֵינֵי כָל הַמְצִיָּה שֶׁל הַכְּנַס־תְּאוֹרָחִים, וְעַל-יְדֵי-זֶה הַלּוּמְדִים זֹכִים שֶׁהֵלְכָה כְּמוֹתָם.

אֶהְבֶּה

- א. כְּשֵׁאִין אֶהְבֶּה בֵּין בְּנֵי אָדָם, עַל-יְדֵי-זֶה הֵם הוֹלְכֵי רְכִיל, וְעַל-יְדֵי רְכִילוֹת בָּאִים לְלִיצְנוֹת, וְעַל-יְדֵי לִיצְנוֹת הֵם דּוֹכְרִים שְׁקָר.
- ב. עַל-יְדֵי שְׂנְאָה בָּא בְּהִלּוֹת, וְעַל-יְדֵי שְׂנְאָה בָּא שׂרְפָה.
- ג. עַל-יְדֵי אֶהְבֶּת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נִשְׁמָר הַנֶּפֶשׁ מִכָּל פְּגָעִים רָעִים.
- ד. כְּשֶׁתָּשׁוּב בְּתַחֲלָה עַל עוֹנוֹתֶיךָ, תּוּכַל לָבוֹא לְאַהֲבַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

מְרֵאֵי מְקוֹמוֹת

- ווסת נדתה. רמז. ועיין שם פר' נו סי' ה, שבת עבר ארח (ישעיה לג ח), היך מה דאת אמר, חדל להיות לשרה לשרה ארח וגו'.
- ג. מד"ר בשלח פר' כה סי' ח, הוא מרומים ישכן, זה הקב"ה שנאמר, מרום וקדוש אשכון (ישעיה נו טו) (רמז לקדושת השי"ת). מצדות סלעים משגבו, זה דוד וכו' (רמז להתנשאות של ראשי הדור שהוא בתוקף). לחמו נתן, זה אברהם, שנאמר, ואקחה פת לחם (בראשית יח ה) (רמז להכנסת אורחים). מימיו נאמנים, זו התורה וכו' (רמז, שהלומדים זוכים, שהלכה כמותם). רמז רחוק.
- א. איש מרעהו השמר ועל כל אח אל תבטחו כי כל אח עקוב יעקב וכל רע רכיל יהלך ואיש ברעהו יהתלו ואמת לא ידברו (ירמיה ט ג-ד).
- ב. הפלתי עליה פתאם עיר ובהלות (ירמיה טו ח). עיין רש"י. כי אש קדחה באפי עליכם תוקד (שם, פסוק יד).
- ג. ונשמרתם מאד לנפשתיכם לאהבה את ה' (יהושע כג יא).
- ד. ארפא משובתם אהבם נדבה (הושע יד ה). בהתנדב עם (שופטים ה ב). עיין רש"י. וישב אל ה' וירחמהו וגו' (ישעיה נה ז). מלשון אהבה.

סֵפֶר ־ נִחַ נְחֵמָה נְחֵמָן מְאוּמָן ־ הַמְדוּת

- ה. מִי שְׁמַתְפַּלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל בְּמִסִּיר־נַפְשׁ, הַכֵּל אוֹהֲבֵינּוּ אוֹתוֹ.
- ו. עַל־יְדֵי אֲהָבָה בָּא הַתְּחִזּוּקוֹת.
- ז. בְּשִׁתְחֻזֵּק אֶת הָאָדָם בְּעִבּוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, הוּא יֹאֲהֵב אוֹתְךָ.
- ח. עַל־יְדֵי אֲמִירַת הַלֵּל בְּקוֹל גָּדוֹל, זוֹכִים לְאֲהָבַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.
- ט. בְּשִׁתְהָא נִזְהָר מִשְׁנֵאֵת חֲנָם, אֲזִי בְּשִׁיחִיָּה לְךָ אִיזְהוּ מְשַׁפֵּט עִם אֲלֵם שְׂאִינֹו רוֹצֵה לְפִשֵׁר עֲמֻךְ, עַל־יְדִידִיזָה יִתְפָּשֵׁר עֲמֻךְ.
- י. מִי שְׁנִזְהָר מִשְׁבּוֹעַת שְׁקָר, בּוֹדֵאֵי לֹא יַעֲבֹר עַל "לֹא תִקֵּם וְלֹא תִפְוֹר".
- יא. הַשּׁוֹם מִסְגָּל לְאֲהָבָה.
- יב. הַעוֹבֵד מֵאֲהָבָה זְכוּתוֹ מִגֵּן עַד אֲלֵפִים דוֹר.
- יג. בְּמָקוֹם שְׁעוֹשִׁין תְּנָאִים [תְּנָאִי] אוֹ אִיזָה בְּרִיתוֹת בְּרִית, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֵׁם הוּא.

מִדְּבַר מִקּוֹמוֹת

- ה. וְכֹל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אֲהָב אֶת דוֹד כִּי הוּא יוֹצֵא וְבֹא לִפְנֵיהֶם (שְׁמוּאֵל א', יח טז). וַיִּשֶׁם אֶת נַפְשׁוֹ בַּכֹּפֶר וְגו' (שִׁם, יט ה).
- ו. אֲרַחֲמֶךָ ה' חֲזָקִי (תְּהִלִּים יח ב).
- ז. מִמִּקְרָא הַנ"ל. רִמְזוֹ.
- ח. לִשְׁמַע בְּקוֹל תוֹדָה וְגו' ה' אֲהַבְתִּי (תְּהִלִּים כו ז-ח) עֵינַי רִש"י. רִמְזוֹ.
- ט. אֲתָה כּוֹנֵנַת מִישֵׁרִים (תְּהִלִּים צט ד) עֵינַי רִש"י, פִּשְׁרָה וְשִׁימַת שְׁלוֹם, עֵינַי רִמְזוֹ נִפְלָא. וּמִשְׁפֵּט שְׁלוֹם שְׁפִטוֹ וְגו' אֶת רַעַת רַעְהוֹ אֶל תַּחֲשַׁבוּ (זְכוּרִיָּה ח טז-יז).
- י. נִשׁוּא לִשׁוּא עֵרִיךְ וְגו' וּבִתְקוּמִיךָ אֲתִקּוּטֵט (תְּהִלִּים קלט כ-כא) עֵינַי רִש"י. רִמְזוֹ. וַאִישׁ אֶת רַעַת רַעְהוֹ אֶל תַּחֲשַׁבוּ בְּלִבְכֶם וּשְׁבַעַת שְׁקָר אֶל תֹּאֲהַבּוּ (זְכוּרִיָּה ח יז).
- יא. בְּבֹא קָמָא פַּבּ, סִי' כֹּד.
- יב. סוּטָה לֹא, סִי' עֹא.
- יג. וַיִּכְרַת לָהֶם דוֹד בְּרִית בַּחֲבֵרוֹן לִפְנֵי ה' (דְּבָרֵי הַיָּמִים א, יא ג), עֵינַי רִש"י.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. בְּשֶׁהֶצְמַחִים גְּדָלִים בְּמִלּוֹאֵם, עַל-יְדֵי-זֶה אַהֲבָה בְּעוֹלָם.
- ב. אַהֲבַת אִשָּׁה לְבַעְלָהּ נִכְרַ בְּזָבוּבִים וְיִתּוּשִׁים שְׂפָפִית גַּם עַל-יְדֵי אַהֲבָתָם יְכוּלִין לִידַע כַּח הַיֵּצֵר הָרַע אִם כָּבֵר נִחְלָשׁ אִם לֹא.
- ג. חֲכָמֵי הַדּוֹר שֵׁיִשׁ בִּינִיָּהֶם אַהֲבָה, שְׂרוּאִים זֶה עִם זֶה לְפָרְקִים, אֲזִי יֵשׁ כַּח בְּיָדָם לְדוֹן אֶת כָּל הָעוֹלָם וְדִינֵיהֶם דִּין, וְאִין מִי שֵׁיִשְׁנָה וַיְכַטֵּל דִּינָם, כִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲבִי-בֵית-דִּין שְׁלָהֶם.
- ד. עַל-יְדֵי שְׁנֵאת-חֲנָם נִכְשָׁל בְּמִרְפוֹת.
- ה. עַל-יְדֵי תַאֲוֹת אֲכִילָה הוּא אוֹהֵב בֵּן אֶחָד יוֹתֵר מִשְׁאֵר בְּנָיו.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- א. מד"ר בראשית פר' יג סי' יב. נשיאים, שהוא עושה את הבריות נשיאים. ועיין ידי משה שם. ועיין מד"ר מקץ פר' פט סי' ד.
- ב. מד"ר וירא פר' נד סי' א, גם אויביו ילם אתו, זו אשתו וכו' זה יצר הרע, וכו' יתושים ופרעושים וזבובים. רמז.
- ג. מד"ר שמות פר' ה סי' יב, עתיד הקב"ה להושיב את זקני ישראל כגורן והוא יושב בראש כולם כאב ב"ד וכו' כדי שיהיו רואים זה את זה וכו'. עיין ליקוטי מוהר"ן סי' קפ"ג.
- ד. מד"ר משפטים פר' לא סי' ט, ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלוך אתו, הכלבים אחד נובח וכו' אבל אתם לא תהיו כן. עיין מתנות כהונה. רמז.
- ה. עיין אכילה יב חלק שני. מד"ר פר' צד סי' ה מה אבא להוט אחר גרונו וכו' מה אבא משנה בן מבניו. עיין מתנות כהונה. רמז.

❧ אמונה ❧

- א. צריך להאמין בהשם ותברך בדרך אמונה ולא בדרך מופת.
 ב. עלידי ענוה תזכה לאמונה.
 ג. בראותך שנוי מעשה, אל תאמר מקרה הוא, אלא תאמין פי זה השגחת השם ותברך.
 ד. יש דברים שהם מביאים הזק גדול לעולם, והדבר קשה: למה נבראו? תדע, שבודאי יש בהם צד אחד לטובה.
 ה. מי שיש לו הנאה מדבור של אפיקורוס אפלו שאינו מדברי אפיקורסות, על־ידי־זה פא להרהורי עבודה־זרה.
 ו. עלידי אמונה האדם חביב להשם ותברך פאשה לבעלה.
 ז. מי שאינו מכין את לבו, אינו יכול לבוא לאמונה.
 ח. מי שנאבד לו איזהו דבר, בידוע שנפל מאמונתו.

מראי מקומות

- א. ברכות יב., סי' נו, ואמת ואמונה. עיין כותב שם.
 ב. האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד (תהלים קטז י).
 ג. בבא מציעא כ., סי' א. עיין כותב שם.
 ד. שבת עז: סי' מח. עיין חידושי אגרות. מובן קצת. ועיין מד"ר בראשית פר' י סי' ז, אף הם יש בהם הנאה.
 ה. ע"ז טז., סי' כט, ר' אליעזר למינות עי"ש, וברש"י. רמז.
 ו. ושכחי עמך ובית אביך ויתאו המלך יפיך (תהלים מה יא-יב) עיין רש"י. רמז. וארשתיך לי באמונה וגו' (הושע ב כב).
 ז. לא הכין לבו ולא נאמנה (תהלים עח ח).
 ח. היספר וגו' אמונתך באבדון (תהלים פח יב), בלשון בתמיה, כפשוטו, רמז.

- ז. מִי שֶׁנֶּאֱבָד אֲמוּנָתוֹ מִמֶּנּוּ, יֵלֶךְ עַל קִבְרֵי יִשְׂרָאֵל וַיְסַפֵּר הַחֲסָדִים, שֶׁעָשָׂה לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.
- י. אֲמוּנָה תוֹלָה בְּפֶה שֶׁל אָדָם.
- יא. עַל-יְדֵי הַלְמוּד נִשְׁבָּרִים כָּל הַכְפִּירוֹת.
- יב. עַל-יְדֵי אֲמוּנָה נִתְבָּרַךְ.
- יג. עַל-יְדֵי רַבּוּי אֲכִילָה נּוֹפְלִים מֵאֲמוּנָה.
- יד. כְּשֶׁתִּסְתַּכֵּל בְּשָׂמַיִם כְּשֶׁהֵם זָפִים וּבְהִירִים, תִּזְכֶּה לְאֲמוּנַת חַכְמַיִם.
- טו. כְּשֶׁנוֹפֵל אִיזָה קִשְׂיָא עַל הַשֵּׁם וַתְּבָרַךְ, אֲזִי תִשְׁתַּק, וְעַל-יְדֵי הַשְׁתִּיקָה מִחֲשִׁבּוֹתֶיךָ בְּעֶצְמָם יִשְׁכּוּ לְךָ תְרוּץ עַל קִשְׁיוֹתֶיךָ.
- טז. כְּשֶׁמְחַרְפֵּין אוֹתְךָ, וְאֵתָה שׁוֹתֵק, תִּזְכֶּה לְהִבִּין תְרוּץ עַל קִשְׁיוֹתֶיךָ וְתִזְכֶּה לְרוּחַ בִּינָה.
- יז. כְּשֶׁיֵּשׁ לְאָדָם מִתְנַנְּגִים לוֹמְדִים וְעֹשִׂירִים גְּדוֹלִים, דַּע, שְׁוֵה נַעֲשֶׂה מִחֲמַת שֶׁנֶּפֶל כְּמָה פְּעָמִים מֵאֲמוּנָה.

 מֵרֵאִי מִקוֹמוֹת

- ט. מִמְקָרָה הַנ"ל, הַיִּסְפָּר בְּקִבְר חֲסָדֵךְ אֲמוּנַתְךָ בִּאֲבֹדוֹן.
- י. אוֹרֵיעַ אֲמוּנַתְךָ בְּפִי (תְהִלִּים פ ט ב). עֵינַי לִיקוּטֵי מוֹהַר"ן תְּנִינָא ס"י מֵד.
- יא. סַעֲפִים שְׁנֵאתִי וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי (תְהִלִּים קִיט קִיג). מִזְמִנָה תִשְׁמַר עֲלֶיךָ וְגו' מֵאִישׁ מְדַבֵּר תְּהַפְכוֹת (מִשְׁלִי ב יא-יב). לְשִׁמְרֵךְ מֵאִשְׁתִּי רַע (מִשְׁלִי ו כד), עֵינַי רִש"י. לְתוֹרָה וּלְתַעֲוָה (יִשְׁעִיה ח ב), עֵינַי רִש"י. וְכִיּוֹצֵא הַרְבֵּה פְסוּקִים הַמּוֹרִים עַל זֶה.
- יב. אִישׁ אֲמוּנוֹת רַב בְּרִכוֹת וְגו' (מִשְׁלִי כח ב).
- יג. פֶּן אֲשַׁבַּע וְכַחֲשֵׁתִי וְאִמְרֵתִי מִי ה' וְגו' (מִשְׁלִי ל ט).
- יד. הֵן בְּקִדְשֵׁי לֹא יֵאֱמִין וְשָׂמִים לֹא זָכוּ בְעֵינָיו (אִיּוֹב טו טו) רַמְזו.
- טו. לִכֵּן שַׁעֲפֵי יִשְׁכּוּנִי וּבַעֲבוּר חוֹשֵׁי בּוֹ (אִיּוֹב כ ב), עֵינַי רִש"י.
- טז. מוֹסֵר כְּלַמְתִּי אֲשַׁמַּע וְרוּחַ מִבִּינָתִי יַעֲנֵנִי (שֵׁם, פְּסוּק ג).
- יז. ה' מֵה רַבּוֹ צָרִי וְגו' רַבִּים אוֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יִשׁוּעָתָה לּוֹ (תְהִלִּים ג ב,ד). עֵינַי רִש"י. רַמְזו. עֵינַי מְרִיבָה ו'.

- יח. אמונה חשוב בצדקה.
- יט. על-ידי אמונה נתחבם.
- כ. מתחלה צריך להאמין בהשם יתברך, ואחר-כך יזכה להבין אותו בשכל.
- כא. זיווג דקדש-א-ברוך-הוא על-ידי נשמות ישראל.
- כב. הפשע של אדם מכניס כפירה לאדם.
- כג. פשנופל מאמונתו יבכה.
- כד. אמונה בא על-ידי שתוקה.
- כה. על-ידי קנאה אדם נופל מאמונתו.
- כו. מי שאין לו אמונה, בידוע שמוזל בדברי-תורה.

מראי מקומות

- יח. את צדקתו ואת אמונתו וגו' (שמואל א, כו כג). ובתהלים כמה פסוקים רמז לזה. וארשתין לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים וגו' באמונה (הושע ב כא-כב) ועיין בהשיחות (שיחות הר"ן סי' לד), אמונה חשובה כצדקה, כמו שכתוב, והאמין בה' ויחשבה לו צדקה (בראשית טו ו).
- יט. נאמנה מחכימת פתי (תהלים יט ח).
- כ. טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך האמנתי (תהלים קיט טו). וארשתין לי באמונה וידעת את ה' (הושע ב כב).
- כא. שם, ממקרא הנ"ל. וארשתין לי, מלשון אירוסין וזווג. וגם, וידעת את ה', מלשון — וידע אדם.
- כב. פשע וכחש בה' וגו' (ישעיה נט יג). נאם פשע לרשע וגו' אין פחד אלהים (תהלים לו ב).
- כג. היתה לי דמעתי לחם וגו' באמר אלי כל היום איה אלהיך (תהלים מב ד).
- כד. האמנם אלם (תהלים נח ב), עיין רש"י. באמר וגו' איה אלהיך וגו' אדדם וגו' (תהלים מב ד-ה).
- כה. כמעט נטיו רגלי וגו' כי קנאתי (תהלים עג ב-ג).
- כו. ומי מלא ימצו למו (שם, פסוק י), עיין רש"י.

- כז. מי שְׁמַנְקָה בְּכָל עַת יָדָיו, עַל־יַד־יָזָה מִזֶּכֶה אֶת לְבוֹ.
 כח. בְּשֹׂאֲדָם נוֹפֵל מֵאֱמוּנָה, יַדַּע שְׂדָנִין אוֹתוֹ לְמַעַלָּה.
 כט. בְּשִׁנּוּפֵל מֵאֱמוּנָתוֹ בָּא לְיָדַי קָרִי וְלְיָדַי הִרְהוּרֵי אִשָּׁה וְלְיָדַי הִרְהוּרֵי עֲבוּדָה־זָרָה.
 ל. אֱמוּנָה בָּא עַל־יַדַי צְדָקָה.
 לא. עַל־יַדַי אֱמוּנָה יָכוֹל לְהַבִּין אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.
 לב. עַל־יַדַי אֱמוּנָה יָכוֹל לְבֹא לְבִטְחוֹן.
 לג. עַל־יַדַי אֱמוּנָה הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יִסְלַח לָךְ [עַל] כָּל עֲוֹנוֹתֶיךָ.
 לד. לְפַעֲמִים הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שׁוֹלַח צַעַר לְאָדָם וּמִכָּה אוֹתוֹ וְאִין מִפִּיל אוֹתוֹ לְחֻלְשָׁה, אִין זֶה בִּי־אִם בְּשִׁבִיל אֱמוּנָה.
 לה. עַל־יַדַי שְׁבוּעַת שְׁקָר נוֹפֵל מֵאֱמוּנָה.
 לו. מִי שְׂאִין לוֹ אֱמוּנָה אֵינוֹ מְקַבֵּל מוֹסֵר.

 מוראי מקומות

- כז. זכיתי לבכי וארחץ בנקיון כפי (תהלים עג יג).
 כח. איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט וגו' (ישעיה א כא). כי צדק משפטיך ואמונה ענייני (תהלים קיט עה). לכן שמע ה' ויתעבר וגו' כי לא האמינו (תהלים עח כא-כב).
 כט. איכה היתה לזונה קריה נאמנה וגו' (ישעיה א כא), פירש רש"י תועה מעל אלהיה. קריה נאמנה – רמז לקרי. עיין קרי אות א'.
 5. עיר הצדק קריה נאמנה (שם, פסוק כו). והיה צדק אזור מתניו והאמונה (ישעיה יא ה). משפט וצדקה והיה אמונת עתיך (ישעיה לג ה-ו).
 6. ותאמינו לי ותבינו (ישעיה מג ז).
 7. נשפט באמונה בטוח על (ישעיה נט ד). בטח בה' וגו' ורעה אמונה (תהלים לו ג).
 8. מבקש אמונה ואסלח לה (ירמיה ה א).
 9. ה' עיניך הלוא לאמונה הכיתה אתם ולא חלו וגו' (שם, פסוק ג).
 10. לכן לשקר ישבעו (שם, פסוקים א-ב).
 11. מאנו קחת מוסר וגו' (שם, פסוק ג). ולא לקחו מוסר אבדה האמונה וגו' (ירמיה ז כח).

לו. מי שאין מאמין בדברי הצדיק לסוף שאין נהנה מהדבר אף על-פי שהוא רואה.

לח. מי שאין לו אמונה, בודאי חקות הקדוש־ברוך־הוא אצלו נמאס.
 לט. משיח יבוא בפתע פתאום, ועל־ידי־זה מחמת שמחה יפחדו ישראל.
 מ. כשיבוא משיח, אזי כל השרים של מעלה ושל מטה יחלו, אבל עכשו כשיש עליה לאיזה שר, אזי ישראל הם חולים.

מא. לעתיד לבוא כל אחד הזעיר מחברו בשנים יהיה יותר למעלה.
 מב. לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו את השבת, ובטלו קריאת־שמע, שחרית וערבית, ובטלו תינוקות של בית־רבן, ולא היה

מראי מקומות

- לז. ויען השליש וגו' הנכה ראה בעיניך ומשם לא תאכל (מלכים ב, ז ב).
 לח. אשר לא האמינו וגו' וימאסו את חקיו (מלכים ב, יז יד-טו).
 לט. כי ימים רבים וגו' אחר ישבו וגו' ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' וגו' (הושע ג ד-ה).
 ופחד ורחב לבבך וגו' (ישעיה ס ה). ופתאם יבוא אל היכלו הארון אשר אתם מבקשים וגו' (מלאכי ג א).
 מ. יום מלכנו החלו שרים וגו' (הושע ז ה), רמז. ויחלו מעט ממשא מלך שרים (הושע ח ט).
 מא. ונבאו בניכם ובנותיכם זקניכם חלמות יחלמון בחוריכם חזיונות יראו (יואל ג א). וידוע מאמר רז"ל: חלום הוא רק אחד מששים בנבואה. ודוק היטב לשון הכתוב, שחשב ג' בחינות: נבואה חלום וחזיון. ועיין בזה, בכמה מקומות, בענין זה. (עיין זוהר לך לך, פט. ויצא, קמט. וישב, קפג, קצא. ויחי, רלח. ובחלק ב' – דף רמז, רמח, רנא, רנו, רנח, רסא. ובתיקון – יח, כא, לא, מ, ועוד בכמה מקומות). ממילא מבוארין דבריו רז"ל, שכל הזעיר בשנים יהיה במעלה יתרה. והכונה, נראה לי כפשוטו, ע"ד שאמרו רז"ל, אינו דומה הלומד ילד להלומד זקן. הלומד ילד למה הוא דומה, לדיו כתובה וכו' (אבות ד כ). וכן ידוע הנהגת רבינו, שעיקר עסקו היה עם בני הנעורים. (ועיין תשובה עג) כמו כן לעתיד, מי שיהיה בזמן שיגיעו לימות המשיח, בזמן ימי הנעורים, עדיין בודאי יהיה יכול לזכות למעלה וידיעה והשגה יתרה ממה שיזכו אותן שיהיו אז כבר בימי הזקנה.
 מב. שבת קיט: סי' צ-צא. ועיין בחידושי אגדות שם.

לָהֶם בְּשֵׁת־פָּנִים זֶה מְזֶה, וְהָשׂוּוּ קָמֶזֶן וְגִדּוּל, גַּם לֹא הוֹכִיחוּ זֶה אֶת זֶה, גַּם בְּזוֹ תַלְמִידֵי־חֻכְמִים, גַּם פָּסְקוּ מִמְּנֶה אֲנָשֵׁי־אֲמָנָה.

מג. אין ירושלים נפדית אלא בצדקה.

מד. מלחמה אתחלתא דגאלה הוא.

מה. מי שמוגדל חזירים, הוא מעפב את הגאלה.

מו. לא יבנה ירושלים, עד שיהיה שלום בין ישראל.

מז. מה שישראל הולכים בגלות מאמה לאמה, הוא סימן שיבוא משיח.

מח. בשאמות מחרפין אותנו ביותר זה סימן על משיח.

מט. אין בית המקדש נבנה, עד שיכלה גאולה.

נ. על ידי אחדות שיהיה בישראל, יבוא משיח.

מראי מקומות

מג. שבת קלט., סי' ק – סנהדרין צח., סי' קע.

מד. מגילה יז., סי' כח.

מה. יכרסמנה חזיר מיער וזיז שדי ירענה (תהלים פ יד). ופריץ חיות בל יעלנה וגו' והלכו גאולים (ישעיה לה ט), עיין רש"י.

מו. אשמעה מה ידבר וגו' כי ידבר שלום אל עמו (תהלים פה ט). ובמקום הזה אתן שלום וגו' (חגי ב ט). ורב שלום בניך (ישעיה נד יג).

מז. זכר ה' חרפת עבדיך שאתי בחיקי כל רבים עמים וגו' עקבות משיחך (תהלים פט נא-נב).

מח. ממקרא הנ"ל – אשר חרפו וגו' אשר חרפו עקבות משיחך (וכן במדרש).

מט. כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך ולא תוספי לגבהה עוד בהר קדשי (צפניה ג יא) וזה ענין סמיכות קאפיטל (פרק) קל"ב בתהלים אחר קאפיטל קלא, ה' לא גבה לבי.

נ. והיו לאחדים בידך וגו' ועבדי דוד מלך עליהם וגו' (יחזקאל לו יז, כד). ונקבצו וגו' ושמו להם ראש אחד וגו' (הושע ב ב) עיין רש"י. יחד אשימנו כצאן וגו' עלה הפרץ וגו' (מיכה ב יב-יג). ממך לי יצא להיות מושל בישראל וגו' ויתר אחיו ישובון וגו' (מיכה ה א-ב).

- נא.** מְשִׁיחַ יָבֹוא בְּשֵׁנַת בְּרָכָה.
- נב.** אִין מְשִׁיחַ בָּא, עַד שְׂיִכְלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שְׂבִגוּף.
- נג.** הַמְּשִׁיא בְּתוֹ לְתַלְמִיד־חֶכֶם, וְהַמְּהַנְּהוּ מִנְּכֶסֶיו, וְהַעוֹשֶׂה פְּרָקְמִטְיָא לְתַלְמִיד־חֶכֶם, זֹכֶה לְתַחֲיַת הַמֵּתִים.
- נד.** מְרוּחַ פְּיוֹ שֶׁל הַשֶּׁקֶרֶן גַּעֲשֶׂה יִצְר־הֶרַע, וּכְשִׁיבֹא מְשִׁיחַ אָזִי לֹא יִהְיֶה שֶׁקֶר, בְּשִׁבִיל זֶה לֹא יִהְיֶה יִצְר־הֶרַע בְּעוֹלָם.
- נה.** מִי שֶׁהוּא אִישׁ אֱמֶת, הוּא יָכוֹל לְהַכִּיר בְּאַחַר, אִם אַחַר דּוֹבֵר אֱמֶת אִם לֹאֵו.
- נו.** הַשֶּׁקֶר לֹא יִסְפִּימוּ עָלָיו רַבִּים.
- נז.** הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שׁוֹנֵא לְזֶה הָאִישׁ, הַמְּדַבֵּר אֶחָד בְּפֶה וְאֶחָד בְּלֵב.
- נח.** עֲשִׂיר מְכַחֵשׁ אִין הִדְעַת סוֹבְלוֹ, וְגַם הוּא נִבְזֶה בְּעֵינֵי עֲצָמוֹ.
- נמ.** תִּקּוֹן לְפָה שְׂיִתֵּן צְדָקָה.
- ס.** עַל־יְדֵי הָאֱמֶת הָעוֹלָם נִשְׁמֵר מִכָּל הַזְּקוּת.

מראי מקומות

- נא.** מגילה יז, סי' כח.
- נב.** יבמות סג, סי' כט.
- נג.** כתובות קיא: סי' מט.
- נד.** וגם את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ (זכריה יג ב) עיין רש"י. רמז קצת.
- נה.** והיה כי ינבא וגו' כי שקר דברת וגו' (שם, פסוק ג). מובן קצת.
- נו.** ברכות לו, סי' קב, מעשה ברבן גמליאל. עיין בונה.
- נז.** פסחים קיג, סי' נב.
- נח.** פסחים קיג, סי' נב, עיין שם ברש"י.
- נמ.** ר"ה ו, סי' א, בפ"ך, זו צדקה. רמז. ועיין ליקוטי מוהר"ן סימן כט סעיף ט. בצדק כל אמרי פי אין בהם נפל ועקש (משלי ח ה). צדק תדברון וגו' (תהלים נח ב) וכיוצא.
- ס.** השמר אמת לעולם (תהלים קמו ו).

- סא. על־יְדֵי חֲנֻפָּה בָּא לְשֹׁקֵר.
- סב. מִי שְׁנוֹתָן צְדָקָה שָׁכְרוּ שְׂיִזְבֶּה לְאַמֶּת.
- סג. על־יְדֵי שֹׁקֵר בְּנֹדָאֵי תִשְׁנָא הָעֲנוּיִם.
- סד. אָדָם נִפְרַע עַל־יְדֵי מְשֻׁרְתָיו, אִם הוּא אוֹהֵב שֹׁקֵר אִם לֹא.
- סה. בְּשֵׂאִין אֲמֶת אֵין חֶסֶד.
- סו. בְּשֵׂישׁ לֶךְ שֹׁקֵר, אֵזִי בְּשֵׁהֲקֹדֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת לֶךְ אֵיזָה יְשׁוּעָה, אֵזִי הַשֹּׁקֵר מְגַלֶּה עֲוֹנוֹתֶיךָ, בְּדֵי שְׁלֵא יוֹשִׁיעַ לֶךְ.
- סז. על־יְדֵי אֲמֶת הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא פּוֹדֶה אוֹתְךָ מִכָּל הַצָּרוֹת.
- סח. טוֹב לְאָדָם שְׂיִמּוּת, מִשְׂיִחִיָּה וְיִהְיֶה שֹׁקֵרן בְּעֵינֵי בְּנֵי־אָדָם.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. לְפַעֲמִים אָדָם בָּא לְאֵיזָהוּ מְקוֹם, וַיֵּשׁ לוֹ צַעַר בְּזֶה הַמְּקוֹם, יֵדַע שְׂוֵה הַמְּקוֹם הָיוּ בוֹ אֲבוֹתָיו וְנִפְּל לָהֶם אֵיזָה בְּפִירָה, אוֹ בְּנֵיו יָבוֹאוּ בַּמְּקוֹם הַזֶּה לְאֵיזָה בְּפִירָה, וְעַל־יְדֵי־זֶה הוּא סוֹבֵל עִכְשָׁו צַעַר בַּמְּקוֹם הַזֶּה.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- סא. מִכְסָּה שְׁנָאָה שְׁפִתֵי שֹׁקֵר וְכוּ' (מְשַׁלֵּי י יח), עֵיין רש"י.
- סב. וזרע צדקה שכר אמת (משלי יא יח).
- סג. לשון שקר ישנא דכיו וגו' (משלי כו כח).
- סד. משל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים (משלי כט יב).
- סה. כי אין אמת ואין חסד וגו' (הושע ד א), עיין תרגום.
- סו. כרפאי לישראל ונגלה עון וגו' כי פעלו שקר וגו' (הושע ז א) עיין רש"י.
- סז. ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים (הושע ז יג) מובן. תם וישר יצרוני וגו' פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו (תהלים כה כא-כב). ואני בתמי אלך פדני וחנני (תהלים כו יא). פדיתה וגו' אל אמת (תהלים לא ו).
- סח. וירע אל יונה וגו' כי טוב מותי מחיי (יונה ד א-ג) עיין רש"י. תענית כג. [ומיונה].
- א. מד"ר לך לך פר' מג סי' ב, וירדף עד דן (בראשית יד יד), שם עבודת כוכבים ומכה מלפניה ומאחריה.

- ב. על־ידי חנפה בא לידי כפירה.
- ג. אין הקדוש־ברוך־הוא עושה מופתים אלא לזה שהוא מאמין בשני עולמות.
- ד. על־ידי אמונה נתפסלין הגזרות, שאמות גזרין עלינו.
- ה. דע, שיש לכל עשב ועשב פח מיחד לרפאות איזה חולאת מיחדת, וכל זה אינו אלא למי שלא שמר אמונתו ובריתו, ולא שמר את עצמו מלעבר על "אל תהי בו לכל אדם". אבל מי שיש לו אמונה בשלמות, והוא גם־כן שומר הברית ומקיים "אל תהי בו לכל אדם", אין רפואתו תולה בחלקי עשבים המיחדים לחולאתו, אלא נתרפא בכל מאכל ומשקה בכחינת "ויברך את לחמך" וכו', ואין צורך להמתין עד שיתרמו עשבים המיחדים לרפואתו.
- ו. עקר הישועה תבאה אינה אלא על־ידי אמונה, ומדת אמונה היא לפי מנהיגי הדור.

מראי מקומות

- ב. עיין חנופה א' חלק שני. מד"ר וירא פר' מח סי' ו, כל חנופה שנאמר במקרא, במינות הכתוב מדבר וכו'.
- ג. מד"ר וירא פר' נג סי' יב, מפתיו ומשפטי פיו (תהלים קה ה), עיין מתנות כהונה.
- ד. מד"ר וארא פר' ו סי' ד, וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וגו' (שמות ו ה), לפי שהן לא הרהרו אחרי, לכן אמר (שם פסוקים ו-ז), ד' גאולות יש כאן, כנגד ד' גזירות שגזר עליהם פרעה וכו'. רמז קצת.
- ה. מד"ר בא פר' טז סי' ב, בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים. ועיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' א סעי' ט-י.
- ו. מד"ר בא פר' יטז סי' א, הריני פורע לזקנים על שעשו ישראל להאמין בשמי וכו' בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל טו). עיין מתנות כהונה, שישובו לה' ויניחו לעבודת כוכבים.

- ז. פִּשְׁהוּלְךָ מֵרַב לְרַב, אִזְ צָרִיךְ לְחִזֵּק אַמוּנָתוֹ בְּאַחֲדוּת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כִּי הַלְמוּד מֵהַרְבֵּה מְלַמְּדִים מְזִיק לְאַמוּנַת הַיְחוד. וְכֵן הָרַב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַמוּנַת הַיְחוד, הוּא יָכוֹל לְהַאִיר לְכָל תַּלְמִיד וְתַלְמִיד לְפִי פֶחוּ, וְכָל תַּלְמִיד אֵינּוּ שׁוֹמֵעַ אֶלָּא מִה שֶׁצָּרִיךְ לוֹ וְלֹא יוֹתֵר.
- ח. הַנְחֻמָּה בָּא עַל־יְדֵי אַמוּנָה.
- ט. עַל־יְדֵי מַעוֹט אַמוּנָה נִתְרַבּוּ הַיְבוּבִים בְּעוֹלָם.
- י. מִי שֶׁשׁוֹמֵר אֶת עַצְמוֹ מִלְעֵבֵר עַל "לֹא תַחְמוּד", עַל־יְדֵי־זֶה נִצּוֹל מִפְעַם וְנִאֲוָה וּמְחַסְרוֹן אַמוּנָה, תִּפְאָה עַל־יְדֵי פֶעַם וְנִאֲוָה.
- יא. עַל־יְדֵי שְׂאִין מוֹדִיעִין אֶלְקוּתוֹ לְאַמוּת הָעוֹלָם, עַל־יְדֵי־זֶה אַמוּת הָעוֹלָם מְסִיתִין וּמְדִיחִין אֶת יִשְׂרָאֵל לִילְךָ בְּחֻמּוֹת חִיצוֹנִיּוֹת.
- יב. עַל־יְדֵי קַלְקוּל אַמוּנָה נִתְעוֹרְרִין דִּינִים, וְעַל־יְדֵי הַרְהוּרֵי עֲבוּדֵה־זֶרָה נִתְעוֹרְרִין דִּינֵי דִינִים, הֵנּוּ שְׂדֵנִים אֶת הַדִּינִים שְׂנֵדוֹן כְּבָר, אִם גְּדוֹן כְּרָאוּי בְּלִי וְתִרְנוּת.
- יג. שְׂכוֹל בְּנִים בָּא, חֵם וְשָׁלוֹם, עַל מִי שֶׁמְפִיל אֶת חֲבֵרוֹ מְאַמוּנָה.

 מוֹדָאֵי מְקוּמוֹת

- ז. עֵיין לִימוּד ז' חֶלֶק שְׁנִי. מִד"ר יִתְרוֹ פֶר' כֹּט סִי' א, קוֹל ה' בְּכַח (תְּהִלִּים כֹּט ה), לֹא בִשְׁבִיל שִׁמְעַתֶּם קוֹלוֹת הַרְבֵּה תִהְיוּ סְבוּרִים שִׁמְא אֱלוֹהוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ בִּשְׁמַיִם אֲלֵא תִהְיוּ יוֹדְעִים שֶׁאֵנִי הוּא ה' אֱלֹהֶיךָ וְכו'. רִמּוֹ.
- ח. מִד"ר יִתְרוֹ פֶר' כֹּט בְּסוּפוֹ, אֲנִכִי ה' אֱלֹהֶיךָ (שְׁמוֹת כ ב) וְלַעֲתִיד לְבֹא כְּתִיב, אֲנִכִי אֲנִכִי הוּא מִנְחַמְכֶם (יִשְׁעִיָּה נֹא יב). עֵיין מִתְנַת כְּהוֹנָה.
- ט. מִד"ר מִשְׁפָּטִים פֶר' ל סִי' ה, כֵּךְ כִּחְשׁוּ בַה', הִבִּיא עֲלֵיהֶם הַזּוֹבוּב. רִמּוֹ.
- י. מִד"ר וִיקְרָא פֶר' ו סִי' ה, אִם לֹא תִגִּידוּ אֱלֹהוֹתֵי לְאוֹמוֹת הָעוֹלָם, הִרִי אֲנִי פּוֹרַע מִכֶּם. אִימַתִי, וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דְּרָשׁוּ אֵל הַאֲבוֹת וְגו' (יִשְׁעִיָּה ח יט). רִמּוֹ.
- יא. מִד"ר צוֹ פֶר' ז סִי' א, שְׁנֵאָה תִעֲרַר מִדְּנִים (מִשְׁלֵי י יב), שְׁנֵאָה שְׁנַתְנוּ וְכו' עוֹרֵרָה לְהֵן דִּינֵי דִינִין וְכו' עֵיין מִתְנַת כְּהוֹנָה, שִׁעְשׂוּ אֶת הָעֶגְלָה. רִמּוֹ.
- יב. עֵיין בְּנִים יג חֶלֶק שְׁנִי. וּבִאֲהַרְן הַתֵּאֲנַף וְכו' אֵינן לְשׁוֹן הַשְּׂמֵדָה אֲלֵא כִילוּי בְנִים. וְכֵן שֵׁם בְּמִדְרַשׁ פֶר' י סִי' ד.

- יד. אִשָּׁה הַזְהִירָה בַּחֲלָה בְּנִיָּה בְּעַל־אִמוּנָה.
 מזו. עַל־יְדֵי אִמוּנָה נִתְיָשֵׁב הַדַּעַת.
 מזו. עַל־יְדֵי תוֹרָה בָּא לְאִמוּנָה, וְעַל־יְדֵי אִמוּנָה בָּא לְקְדוּשַׁת הַשֵּׁם.
 יז. מִי שְׂאִינֹו יָכוֹל לִישֹׁן, יַעֲלֶה עַל מַחְשַׁבְתּוֹ אִמוּנַת תְּחִילַת־הַמַּתִּים.
 יח. קִטְנֵי אִמּוּנָה קָשָׁה לָהֶם לְהַשִּׁיג חֲדוּשֵׁי דְאֹרֶיָתָא.

❧ אֲכִילָה ❧

- א. מִמָּה שְׂאֵתָה אוֹכֵל תִּשְׁיֵר, בְּיַד שְׂיָחֹוּל בְּרַפַּת הַשֵּׁם בְּמִזוֹנוֹתֶיךָ.
 ב. שְׂלַחְנוּ שָׁל אָדָם מִטְהַר לוֹ מִכָּל עֲוֹנוֹתָיו.
 ג. שְׂלַחְנוּ שָׁל אָדָם מְזַכֵּה לוֹ לְעֵלְמָא דְאֵתִי וּמְזַכֵּה לְפְרָנְסָה, וְהוּא רְשׁוּם לְטוֹב לְעֵלְמָא וּלְעֵלְמָא, וּמְזַכֵּה לָהּ לְאֵתוֹסְפָא לָהּ כַּח וּגְבוּרָה בְּשַׁעֲהָ שְׂאֲצַטְרִיד לָהּ.

מראי מקומות

- יג. מד"ר תזריע פר' טו סי' ו המקיים מצות חלה כאלו בטל ע"ז, עיי"ש. רמז.
 יד. עיין דעת יא חלק שני. מד"ר תולדות פר' סז סי' יג, נתן דעתו להתגייר. בשמת (בראשית לו ג) – שנתבסמה דעתו עליו. עיין מתנות כהונה.
 טו. מד"ר ויצא פר' עד סי' יב, ר' יוחנן אמר, בזכות קדושת השם. ר' לוי אמר, בזכות אמונה ובזכות התורה וכו'.
 טז. חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג כג) שאמונתך רבה להחיות לנו את המתים. (שפירוש, שהבריות מתחדשין בכל בקר על ידי השינה). רמז רחוק.
 יז. מהנ"ל, חדשים לבקרים, רמז לחידושי תורה. רבה אמונתך, ולא קטני אמנה. רמז רחוק. ועיין מד"ר ויצא פר' עד סיד יב, בזכות אמונה ובזכות תורה וכו'.
 א. סנהדרין צב., סי' קמ.
 ב. זוהר תרומה קנד.
 ג. שם.

- ד. בְּעוֹזֵן עֲנֹוֵי הַדִּין וְעוֹוֹת וְקִלְקוּל הַדִּין וּבִטּוּל תּוֹרָה בְּצַרְתָּ בָּא, וּבְנִי-אָדָם אוֹכְלִים וְאִינָם שְׁבָעִים וְאוֹכְלִים לְחֶמֶם בְּמִשְׁקָל.
- ה. בְּשֹׂאוֹכֵל קֶצֶת, לָבוּ נִמְשָׁךְ יוֹתֵר אַחַר אֲכִילָה, מִמִּי שֶׁלֹּא אָכַל כָּלֵל וְנִתְיָאֵשׁ מִלְּאֹכֵל.
- ו. מִפְּנֵי מָה נִתְחַיְבוּ יִשְׂרָאֵל כְּלִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁנִּהְגּוּ מִסְּעֵדָה שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע.
- ז. מִזְבַּח מְזִיחַ גְּזֵרוֹת רָעוֹת וּמְכַפֵּר עוֹנוֹת וּמְזִיחַ וּמְחַבֵּב. וְהַשְׁלַחַן דּוֹמָה לְמִזְבֵּחַ.
- ח. הָאוֹכֵל בְּלֹא נְטִילַת-יָדַיִם, כְּאִלּוּ בָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, וְהַמְזוּלָזֵל בְּנְטִילַת-יָדַיִם, נֶעְקָר מִן הָעוֹלָם.
- ט. אֵין שׁוֹתִין מִיָּם בְּפָנֵי רַבִּים.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צָלֶם-אֱלֹקִים, עַל-יְדֵי אֲכִילָתוֹ דְּבָר מִן הַחַי נִתְעַלָּה וְכֵן לְהַפְדֵּי.
- ב. אֲכִילַת הַדְּגָיִם מְעוֹרְרִין תַּאֲוֹת הַזּוּגָה.

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- ד. שבת לג., סי' כד.
- ה. תוספות פסחים קז.; סי' מה, ד"ה נירו לכם ניר.
- ו. מגילה יב., סי' יב.
- ז. כתובות י.; סי' ה. ועיין חגיגה כז.
- ח. סוטה ד.; סי' ו.
- ט. בכורות מד.; סי' י. ועיין מגן אברהם סי קע סעיף קטן ז. ועיין שם באשל אברהם, האליהו רבה. ועיין בשערי תשובה שם.
- א. מד"ר בראשית פר' ח סי' חב, ורדו בדגת הים (בראשית א כח) את שהוא בצלמנו כדמותנו ורדו. את שאינו וכו' ירדו. ועיין בספר הקנה דף צח ע"ב ובספר הקנה שעל המצוות דף קיא.
- ב. מד"ר שמות פר' א סי' יב, הקב"ה מזמן להם דגים וכו'.

ספר נ נח נחמ נחמן מאומן ❁ המדות

- ג. על־ידי ברכת־המוזן נתודע השם יתברך בעולם.
- ד. על־ידי ברכת־המוזן נתישב המלכות מן המריבות והמלקמות.
- ה. מי שלמודו בתורה במחין זכים, שאכילתו כל־כך בקדשה, שגזון ממוזן שהמלאכים גזגזו ממנו, על־ידי־זה שונאו גזגזו בתנן, וסימן לדבר: "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר", "ובבקר היתה שכבת הטל", "ויהי באשמרת הבקר". (פרוש סימן זה שמעתי מפיו הקדוש, כי "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר" נאמר במתנתורה, שזהו בחינת מה שמבאר לעיל, מי שלמודו במחין זכים. "ובבקר היתה שכבת הטל" נאמר בפן, שהוא מוזן שהמלאכים גזגזו ממנו, כמו שאמרו רבותינו, וזכונם לברכה. "ויהי באשמרת הבקר" נאמר בקריעת ים־סוף, שנמבעו המצרים בים, שזהו בחינת חנק כמו שאמרו רבותינו, וזכונם לברכה. ולמד בקר מבקר, על־ידי־זה מצא [השגה] הנ"ל בתוך התורה).
- ו. מי שאינו מרגיש טעם באכילתו, ידע שנתק ממוזו השם יתברך.
- ז. אכילת הצדיקים גדולה יותר מהקרבנות ומזווגן.
- ח. הדגים שמינים בזכות הקרבנות.

מראי מקומות

- ג. עיין מריבה ז' חלק שני. מד"ר לך לך פר מג סי' ז. ומשהיו אוכלים ושותים היה אומר להם, ברכו וכו' והכרת אותי כבריותי.
- ד. עיין שם מריבה. המשך המדרש הנ"ל, בסי' ח, אוהבים היו זה לזה. (וזה היה על ידי ברכת המזון הנ"ל, ואף על פי כן) והמרדתיים וכו', כן נראה לפרש לפי שיטתו ז"ל.
- ה. מד"ר בשלח פר' כג סי' ו, הרי - נסמכו ג' מקראות אלו על פסוק וארנן לבקר חסדך.
- ו. מד"ר בשלח פר' כה סי' ג, המן שהיה וכו' טועם כל מה שהיה רוצה, שכן כתיב, ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר וכו'.
- ז. מד"ר תולדות פר' סה סי' יט, אם לקורבנך המציא לך הקב"ה וכו' אם לזווגך המציא לך, דכתיב הקרה נא לפני היום וגו' (בראשית כד יב) וכתיב, וירא והנה גמלים באים (בראשית כד ג), למאכלך - על אחת כמה וכמה וגו'.
- ח. מד"ר תולדות פר' סו סי' ג, ומשמני הארץ וגו' מיני דגים שמנים יותר מדאי. ומשמני הארץ, אלו הקרבנות וכו'.

- ז. מי שֶׁפָּלַב נֶשְׁכּוּ, בְּיָדוּעַ שֶׁרַחֲמֵי שָׁמַיִם מְסַלְקִין מִמֶּנּוּ, גַּם בְּיָדוּעַ שֶׁנִּכְשַׁל בְּמֵאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת.
- י. מי שֶׁנִּזְהָר מִמֵּאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, הוּא נֶצוּל מִחַיּוֹת רַעוּת.
- יא. מי שֶׁשׁוֹנְאָיו נִתְרוֹמְמִים, הוּא נוֹפֵל לְתַאֲוֹת אֲכִילָה.
- יב. עַל־יְדֵי תַאֲוֹת אֲכִילָה הוּא אוֹהֵב בֶּן אֶחָד יוֹתֵר מִשְׂאֵר בְּנָיו.
- יג. לִכּוֹ ל'חֲמוֹ ב'לַחֲמֵי ו'שָׁתוּ – רֵאשִׁי־תְבוֹת לֹלֵב; "בְּיִין" עִם הָאוֹתִיּוֹת גִּימְטְרִיא רֵאשִׁי־תְבוֹת שֶׁל אֶתְרוּג ה'דָּם עֲרֵבָה; "מְסַכְתִּי" בְּחִינַת סְפוֹת. עַל־יְדֵי מְצוֹת נְטִילַת אֶרְבֶּעָה מִיָּנַיִם וְעַל־יְדֵי סֶפֶה אָדָם זוֹכָה לְאֲכִילָה וְשִׁתְיָה וּמְלַבּוֹשִׁים, וְגַם לְחַיּוֹת הַנְּשֻׁמָּה; עַל־יְדֵי סֶפֶה זוֹכָה לְמְלַבּוֹשִׁים, בְּחִינַת "בְּשׂוּמֵי עֵנָן לְבוֹשׁוּ". עַל־יְדֵי עֲרֵבֵי נַחַל זוֹכָה לְשִׁתְיָה, עַל־יְדֵי ה'דָּם זוֹכָה לְחַיּוֹת הַנְּשֻׁמָּה וְעַל־יְדֵי לֹלֵב וְאֶתְרוּג זוֹכָה לְאֲכִילָה, כִּי יֵשׁ בָּהֶם פְּרִי, שֶׁהֵם מִיָּנַיִ מֵאֲכָל.
- יד. אֲכִילָה וְשִׁתְיָה בָּא עַל־יְדֵי חֵק וּמִשְׁפָּט.

 מֵרֵאשִׁי מִקוֹמוֹת

- ז. מד"ר וישב פר' פד סיד יד, נסעו מזה, ממדותיו של מקום. ממדותיו של מקום, פירש מתנות כהונה, שהם דרכי החסד והחמלה וכו' בואו ונשסה בו את הכלבים. מזה רמז, שמי שהקב"ה בעצמו שיסה בו הכלב, בידוע, שרחמי השי"ת נסתלק ממנו. ועיין שם בזרע אברהם, רמז למאכלות אסורות.
- י. שם, בזרע, הנ"ל בשם הזוהר.
- יא. מד"ר וישב פר' פו סי' א, ואהיה להם כמרימי על וכו' שרוממתי צריו עליו וכו' ואט אליו אוכיל, אני מטה עליהם אכילות הרבה.
- יב. מד"ר ויגש פר' צד סי' ה, מה אבא היה להוט אחר גרונו וכו' מה אבא משנה בן מבניו וכו'. עיין מתנות כהונה. רמז.
- יג. במד"ר בשלח פר' כה סי' ז, הובא פסוק זה.
- יד. שם במדרש הנ"ל, מי גרם לכם לאכול מן המן ולשתות מהבאר, מפני שקבלתם את החוקים ואת המשפטים וכו'.

זו. מה פְּשָׁאֲדָם שוֹתָה מִתְחִיל לְזַמֵּר וּלְגַנֵּן וְלֹא בֵן פְּאִכְלֹתוֹ, מִחֶמֶת שְׁאֲמְרוּ שִׁירָה עַל הַבָּאָר, וְלֹא אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַפֶּן.

אלמן

א. מִי שְׁמַתָּה אִשְׁתּוֹ, יֹאמֵר בְּכָל יוֹם פְּרַשֵׁת אָשֶׁם (ויקרא ה:ז), עַד שְׁיִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת.

חלק שני

א. עַל-יְדֵי שְׁקָר דְּבָרָיו אֵינָם נִשְׁמָעִים, גַּם עַל-יְדֵי שְׁקָר מְאֻלְמָן, חֵם וְשָׁלוֹם, בְּמָה נָשִׂים.

ב. בְּשִׁמְתָהּ אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם, אֲזִי בָּאֵלּוּ נִחְסֵר לֹא עֵצָם מִעֲצָמוֹ, אֲבָל הַצִּדִיק, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִשְׁתּוֹ מֵתָה, אֵינּוּ נִחְסֵר לֹא עֵצָם. וְזֶהוּ: אֲלֻמָּן אוֹתִיּוֹת אֶחָת מִ'הֵנָּה לֹא נִשְׁבְּרָה.

ארץ-ישראל

חלק שני

א. עַל-יְדֵי יְשִׁיבַת אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל מִשִּׁיגִין הַשְּׁנָחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל הָעוֹלָם.

מראי מקומות

זו. שם, לא אמרו שירה על המן כשם שאמרו על הבאר וכו'.

א. כי לא אלמן ישראל וכו' כי ארצם מלאה אשם מקדוש ישראל (ירמיה נא ה). רמז.

- ב. לְפִי הַחֲדוּשׁ שְׁאֵדָם מְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה, כֵּן נִמְשָׁךְ לוֹ הָאָרֶז מִקְנֵשֶׁת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.
- ג. עַל־יְדֵי הַשְּׁתוֹקְקוֹת שְׁאֵדָם מִשְׁתוֹקֵק לְבִיאת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי־זוֹה נִשְׁפָּע פְּרִנְסָה גְדוֹלָה.
- ד. מִי שֶׁהוּא מְפָרְנֵם אֶת הַרְבִּיּים, עַל־יְדֵי־זוֹה מִמְשִׁיךְ הַפְּרָכָה מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל לְחוּץ לְאֶרֶץ.
- ה. מִי שֶׁמִּשְׁתוֹקֵק לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי־זוֹה מְעוֹרֵר הַשְּׁתוֹקְקוֹת אֶצֶל אָבִיו וְאִמּוֹ, הֵינּוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶם, וּבָאִים לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בָּא עִמָּם וּמְצַפִּים וּמִשְׁתוֹקְקִים אֵלָיו.

 מֵרֵאִי מִקוֹמוֹת

- א. עֵינַי הַמְצוּיִין אִמַּת אוֹת א', חֶלֶק שְׁנַי. מִד"ר בְּרֵאשִׁית פֶּר' א ס' ה', תַּלְמֵנָה שְׁפַתִּי שָׁקַר (תְּהִלִּים לֹא יט) אֶת־פְּרֹכֵן אֶת־חֲרָשֶׁן אֶשְׁתַּתְּקֵן וְכו'. תַּלְמֵנָה, רִמּוֹ, שֶׁח"ו מֵאִלְמָן כִּמָּה נִשִּׁים. רִמּוֹ.
- א. מִד"ר לך לך פֶּר' לט ס' א, לך לך מֵאֶרֶץ וְגו' (בְּרֵאשִׁית יב א) וְכו' תֹּאמֵר שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא מְנַהֵיג? אֲנִי הוּא בַעַל הָעוֹלָם. רִמּוֹ.
- ב. מִד"ר חַיִּי שְׂרָה פֶּר' סֵא ס' א, וּבַתּוֹרַתּוֹ יִהְיֶה וְגו' וְהִיא כַעֲפֵן שְׁתוֹל וְגו' (תְּהִלִּים א ב-ג), וּבַתּוֹרַתּוֹ יִהְיֶה וְכו' וְהִיא כַעֲפֵן שְׁתוֹל, שֶׁשְׁתָּלוּ הַקַּב"ה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכו'. מִד"ר בֹּא פֶּר' טו ס' י, חֲקִיו וְגו' (תְּהִלִּים קה מִד-מֵה) וְכו' וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרֻצוֹת גּוֹיִם לָמָּה, בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֲקִיו וְגו'. מִד"ר שְׁמוֹת פֶּר' א ס' א, כִּיּוֹצֵא בּוֹ הִיא יִצְחָק מִשְׁחַר מוֹסֵר לִיעֶקֶב, שֶׁלְּמַדּוֹ תּוֹרָה וְכו' וְאֶחָד פִּירֵשׁ מֵאֲבִיו וְנִטְמָן בְּבֵית עֶבֶר לְלִמּוּד תּוֹרָה, לְפִיכֵךְ זָכָה לְבִרְכָה וִירֵשׁ אֶת הָאָרֶץ וְכו'.
- ג. עֵינַי מִמּוֹן ז' חֶלֶק שְׁנַי. מִד"ר וִיצֵא פֶּר' עַד ס' א, זַעֲקָתִי אֲלִיךָ ה' אִמְרַתִּי (תְּהִלִּים קמב ו) וְכו' שְׁמַתִּיהָ חַיִּים תַּחֲלָה וְכו' אֵתָּה אִמְרַת וְכו' אֵלֶּא מִשְׁתָּשׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ אֵתָּה עִמָּךְ. וְשֵׁם, אֲבֵל יַעֲקֹב, ע"י שֶׁהוּא מְפָרְנֵם אֶת בֵּיתוֹ וְכו'.
- ד. שֵׁם בְּמִדְרַשׁ הַנ"ל, אֵלֶּא דוֹד, ע"י שֶׁהוּא מְפָרְנֵם אֶת יִשְׂרָאֵל הִיא אוֹמֵר לוֹ, וְאֵתָּה עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר הִלַּכְתָּ. אֲבֵל יַעֲקֹב וְכו' שׁוֹב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְלִמּוֹלַדְתְּךָ וְאֵתָּה עִמָּךְ. רִמּוֹ.
- ה. שֵׁם בְּמִדְרַשׁ הַנ"ל, אֵתָּה אִמְרַת חֲלָקִי בְּאֶרֶץ הַחַיִּים, אֲבִיךָ מִצְפָּה לְךָ, אִמָּךְ מִצְפָּה לְךָ, אֲנִי בַעֲצָמֵי מִצְפָּה לְךָ. רִמּוֹ.

ו. על־ידי הממון שנותן לעניי ארץ־ישראל, על־ידי־זה ממונו נתקנים בידו.

ז. מי שידע מארץ־ישראל, שטעם באמת טעם ארץ־ישראל, הוא יכול להביר באחר, אם היה אצל צדיק [אמתי] על ראש־השנה אם לאו. כי מי שזוכה להיות אצל צדיק אמתי על ראש־השנה, אזי בכל מקום שהאיש הזה מסתפל, נעשה אותו האויר בחינת אוירא דארץ־ישראל, ועל־בן מי שידע מטעם ארץ־ישראל, כל אחד בפני ערפו, הוא מחיב להרגיש ארץ־ישראל, בשפוגע ומתועד יחד עם זה האיש, שהיה אצל צדיק אמתי על ראש־השנה, כי על־ידו נעשה האויר בבחינת ארץ־ישראל כנ"ל.

❁ אבדה ❁

חלק שני

א. מי שפחזיר אבדה לבעלים, בכח הזה מגיר גרים.

❁ בנים ❁

א. כל הבוכה ומתאבל על אדם פֿשר, זוכה לגדל את בניו.

מראי מקומות

ו. שם, כנ"ל, נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה, אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך. עיין יפה תואר. רמז.

ז. עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' מ.

א. מד"ר לך לך פר' מג סי' ד, וישב את כל הרכוש (בראשית יד טז) וטף לא החזיר, עמדו ונתגיירו וכו'.

- ב. צָרִיךְ לְשֹׁמֵר אֶת הַתִּינוּק, שֶׁלֹּא יִלְךְ בְּגִלּוּי הָרֹאשׁ.
- ג. אִין צָרִיךְ לְאָדָם לְדַאָג עַל פְּרִנְסַת בְּנָיו, כִּי בְּשֶׁהֵם גְּדֻלִים גְּדֻלָּה פְּרִנְסָתָם עִמָּהֶם.
- ד. מִי שֶׁמְכַפֵּל אֶת חֲבֵרוֹ מִפְּרִיָה וּרְבִיָה, הוֹלֵךְ לְשֹׂאוֹל בְּלֹא וְלֹד.
- ה. כָּל הַכּוֹפֶה אֶתוֹ לְדַבְרֵי־מִצְוָה, הוּוֹ לֵה בְּנִים שְׂאִינִם מְהֻנְנִים.
- ו. אִשָּׁה שֶׁדְּמִיָּה מְרַבִּים צֶעַר גְּדוֹל בְּנִים שְׁלָה יוֹתֵר בְּעִצְבוֹן.
- ז. בַּת כַּהֵן לְיִשְׂרָאֵל, בַּת תַּלְמִיד־חֶכֶם לְעַם־הָאָרֶץ זָרַע אִין לָהּ.
- ח. הַתַּעֲנִית שֶׁל חַמִּישֵׁי בְּשַׁבַּת מְסַגֵּל לְגְדוֹל בְּנִים.
- ט. צְנִיעוּת שֶׁבְּאִשָּׁה מְזַכֶּה לָהּ לְבָנִים הַגּוֹנִים.
- י. עַל־יְדֵי שְׂמִחַת יוֹם־טוֹב וְעַל־יְדֵי הַנַּחַת תְּפִלִּין כְּרְאוּי, תִּלְדֵּ אֶשְׁתּוֹ בְּנִים זְכָרִים.
- יא. לְפַעְמִים מִי שְׂאִין לוֹ בְּנִים, וּבְשִׂמְת־פִּלְלִין עָלָיו שְׂיִהְיֶה לוֹ בְּנִים, הוּוֹ מֵת.

 מוראי מקומות

- א. שבת קה,; סי' כא.
- ב. שבת קנו,; סי' קיח (סמוך לסופו).
- ג. עירובין נד,; סי' כא, עיין רש"י שם ד"ה הללו נוצצין.
- ד. עירובין סג,; סי' לב. עיין רש"י שם, לא נענש להיות ערירי וכו'.
- ה. עירובין ק,; סי' לו בסופו.
- ו. חידושי אגדות עירובין ק,; סי' לח ד"ה אלו ב' טיפי דמים.
- ז. פסחים מט,; סי' יב.
- ח. תענית כז,; סי' עד.
- ט. מגילה י,; סי' ט – מתמר. יומא מז.
- י. מגילה טז,; סי' כה, שמחה, זה יום טוב וכו' ששון, זו מילה וכו' ויקר, אלו תפילין וכו'. רמז לקיום מצות מילה על ידי לידת בנים זכרים – רמז רחוק ועיין לקמן אות צ'. מועד קטן ט.
- יא. מועד קטן כה,; סי' טו, ר' חנין. רמז.

- יב. בעוון נדרים פנים מתים.
- יג. שנוי מקום גורם לבנים.
- יד. פנים גדולים אינם מתים בעוון אבותיהם, אבל במקום שיש חלול השם אפלו גדולים מתים.
- טו. דאכלא בשרא ושתיא חמרא, הוי לה פנים פריאים.
- טז. המסתכל בעקבה של אשה ובאשתו נדה, הוי לה פנים שאינם מהגנים.
- יז. הדר עשר שנים בארץ-ישראל ואין לו פנים, יוציא, שפוא לא זכה להפנות ממנה.
- יח. מה יעשה אדם, ויהיה לו פנים זכרים, ישא אשה ההוגנת לו, ויקדש את עצמו בשעת תשמיש, ויבקש ממי שהפנים שלו.
- יט. כל המוליד בדומה לו הוא מוליד.
- כ. ישמר אדם את עצמו, מלקחן איזה אילן בלא זמנה, כי זה מזיק לגדול פנים.

מראי מקומות

- יב. ירושלמי שבת פרק ב הלכה ו. בבלי שבת לב., סי' כז.
- יג. ר"ה טז., סי' ז. ועיין חידושי אגדות יבמות סד., סי' ל ד"ה ללמדך.
- יד. יבמות עט., סי' מג. עיין חידושי אגדות שם ד"ה והכתיב. עיין שבועות לט. תוספות ד"ה ואין. ועיין כתובות ח.:
- טו. כתובות ס., סי' יב.
- טז. נדרים כ., סי' ד.
- יז. יבמות סד., סי' ל.
- יח. נדה עא., סי' כו.
- יט. חידושי אגדות יבמות סג., סי' כג. חידושי אגדות נדרים פא., סי' מה ד"ה משום דקרי. ועיין חידושי אגדות ב"ק טז., סי' א' ד"ה צבוע זכר. עיין חידושי אגדות ב"מ פה., סי' לד ד"ה כל המלמד. וחידושי אגדות ב"ב טז., סי' לד ד"ה מאי בכל וכו'. ב"ק צב: (בן סירא יג).
- כ. בבא מציעא קח., סי' נב.

- כא.** פֶּל הַרְוֹדָף צָדָקָה, זֹכֶה לְבָנִים בְּעַלֵי עֵשֶׁר, בְּעַלֵי חֲכָמָה, בְּעַלֵי אַנְדָּה.
- כב.** מִה יַעֲשֶׂה אָדָם וַיְהִיֶה לוֹ בְּנִים; יִפּוֹר מְעוֹתָיו לְעֲנָנִים, וַיִּשְׁמַח אֶת אִשְׁתּוֹ לִפְנֵי תִשְׁמִישׁ.
- כג.** כִּשְׁם שְׁאֵסוֹר לְהַרְגֵּ אָדָם, בֶּן אֵסוֹר לְקַץ אֵילָן מֵאֲכָל קֶדֶם זְמָנוֹ.
- כד.** יוֹאֵב, שְׁלֹא הֵנִיחַ בֶּן פְּמוֹתוֹ נְאֻמָּר בּוֹ מִיתָה, דָּוִד, שֶׁהֵנִיחַ בֶּן פְּמוֹתוֹ נְאֻמָּר בּוֹ שְׂכִיבָה.
- כה.** בַּת תְּחֻלָּה לֹא שְׁלֹטָה בָּהּוּ עֵינָא בִישָׂא.
- כו.** פֶּל הַמְגִדֵּל יְתוֹם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּאֵלּוֹ יִלְדוּ.
- כז.** פֶּל הַמְלַמֵּד בֶּן חֲבֵרוֹ תוֹרָה, כְּאֵלּוֹ יִלְדוּ.
- כח.** אַרְבָּעִים יוֹם קֶדֶם יִצִּירַת הַיֶּלֶד יִתְפַּלֵּל עַל אִשְׁתּוֹ, שֶׁתֵּלֵד זָכָר.
- כט.** מִי שֶׁמְהַרְהֵר בְּזָנוּת, גַּם אִשְׁתּוֹ בָּאָה לְיַדֵי הַרְהוּרִים, וּכְשֶׁאִשְׁתּוֹ מְהַרְהֵרַת, עַל־יַדֵּיהָ הַקְּלָפוֹת בָּאִין עָלֶיהָ בַּחֲלוּם, וְעַל־יַדֵּיהָ הַבָּנִים שְׁלָה מֵתִים.
- ל.** מִי שֶׁמְזַנֶּה, אִשְׁתּוֹ מְזַנֶּה עֲלָיו.

 מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- כא.** ב"ב ט; סי' י.
- כב.** ב"ב י; סי' טו.
- כג.** ב"ב כו. סי' מב. עיין בונה שם.
- כד.** ב"ב קטז; סי' צד.
- כה.** ב"ב קמא; סי' קטז.
- כו.** סנהדרין יט; סי' כב.
- כז.** שם, סימן כג.
- כח.** סנהדרין כב; סי' לה בתוספות ד"ה ארבעים יום. ברכות ט.
- כט.** סוטה י; סי' כד, אשתו מזננת עליו (איוב לא ט). תטחן לאחר אשתי (שם, פסוק י). (אזרעה ואחר יאכל וצאצאי ישרשו (שם, פסוק ח), רמז).
- ל.** שם, כנ"ל.

לב ספר נ נח נחמ נחמן מאומן ✪ המדות

- לא. כל השורף תבואתו של חברו, אינו מניח בן לירשו.
- לב. אשה שמשפלת בניה, בשעת לדה תניח על ראשה תפוח.
- לג. כל העושה דבר מצוה ולא גמרו, קובר אשתו ובניו.
- לד. הנושא אשה לשם ממון הוון לה בנים שאינם מהגנים, ומפסיד את הממון בזמן קצרה.
- לה. העוסק בתורה ובגמילות חסדים, זוכה להרבה בנים.
- לו. אין הבנים מתים בעוון האבות, אלא בפאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם.
- לז. התשמיש יפה לולד, ללבנו ולזרזו ולהיות בעל צורה ובעל פח.
- לח. מי שאין לו בנים, יקבל על עצמו גלות.
- לט. היורד לאמנות חברו, כאלו בא על אשת רעהו.
- מ. פשנמסר אדם ביד שונאיו, הוי פמו שכול בנים.
- מא. מי שבא על הכותית או זכר, או הרבה בעבודה זרה, לא יהיה לו בן תלמיד חכם, ואם ילמד בנו תורה יהיה שכחן.

מראי מקומות

- א. סוטה יא., סי' ל.
- ב. סוטה יט., סי' לד.
- ג. סוטה חג., סי' מט.
- ד. קידושין ע., סי' מא.
- ה. ב"ק יז., סי' ה. עיין חידושי אגרות ד"ה זוכה לכילה.
- ו. סנהדרין כז., סי' מג. ברכות ז.
- ז. סנהדרין ע., סי' קיא, עיין רש"י ד"ה בר בטני. ועיין גדה לא., סי' טו.
- ח. סנהדרין לז., סי' נה.
- ט. סנהדרין פא., סי' קיז.
- מ. סנהדרין צה., סי' קנה.
- מא. סנהדרין פב. סי' קיט. ועיין חידושי אגדות שם.

- מב.** בְּנִים הַטּוֹבִים רְפוּאָה גְדוֹלָה לְאָבוֹת.
- מג.** עַל־יְדֵי שְׁקָר הַבְּנִים מֵתִים.
- מד.** כָּל שְׂאִינוֹ פּוֹרֵשׁ מֵאִשְׁתּוֹ סְמוּךְ לְוִסְתָּהּ, אֶפְלוּ הוּי לֵה בְּנִים כְּבָנֵי אַהֲרֹן מֵתִים. וְכָל הַפּוֹרֵשׁ, הַוֵּן לֵה בְּנִים זְכָרִים וְרֵאוּיִן לְהוֹרָאָה.
- מה.** כָּל הַמְבַדִּיל עַל הַיַּיִן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, הַוֵּן לֵה בְּנִים זְכָרִים וְרֵאוּיִן לְהוֹרָאָה.
- מו.** הַמְקַדֵּשׁ אֶת עֵצְמוֹ בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ דְּרָךְ צְנִיעוּת, הַוֵּן לֵה בְּנִים זְכָרִים.
- מז.** יִזְהַר מְאֹד שְׁלֹא יִינַק הַיֹּלֵד מֵאִשָּׁה רְעָה, כִּי חֶלֶב מְטַמֵּא וְחֶלֶב מְטַהֵר.
- מח.** חֲמִין וְשֶׁמֶן מְבָרִין אֶת הַיֹּלֵד.
- מט.** מִי שְׂאִינוֹ עוֹצֵר אֶת עֵצְמוֹ מִלְּהַטִּיל מַיִם, תִּפְלָתוֹ שְׁמֹת־פְּלִל עַל בְּנָיו גְּשֻׁמְעַת.
- נ.** הַיֹּלֵד הַיֹּלֵךְ אַחַר צוּרַת אָב וְאִם.
- נא.** קִשָּׁה תְּרַבּוֹת רְעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם יוֹתֵר מִמְּלַחְמַת גּוֹג־וּמְגוֹג.
- נב.** יְקָדִים וְיַחֲשִׁיד לְבֵית־הַפְּנִסָּה, עַל־יְדֵי־זֶה יֵאָרִיד יְמֵי בְּנָיו.

 מוראי מקומות

- מב.** סנהדרין צו,; סי' קסג, רפאני את בבל. סנהדרין קד,; סי' רח, ברא מזכי אבא וכו'.
- ועיין ירושלמי תענית סי' יב, לרפואתך.
- מג.** סנהדרין צו,; סי' קסו, רוב טבות. ועיין אמת אות לג.
- מד.** שבועות יח,; סי' ח.
- מה.** שם.
- מו.** שם. ועיין רש"י.
- מז.** ע"ז י,; סי' כה בתוספות ד"ה א"ל אנטונינוס.
- מח.** חולין כד,; סי' ט. יומא עח,; סי' סט.
- מט.** בכורות מד,; סי' י. עיין רש"י.
- נ.** בכורות מה,; סי' י, גבוה לא ישא וכו'. מובן.
- נא.** ברכות ז,; סי' לה.
- נב.** ברכות ח,; סי' לט.

לד ספר וְ נָחָּה נָחָּה נִחְמָן מְאוּמָן ☞ הַמְדוּת

- נג. אל ישנה אדם בנו בין הבנים.
- נד. על־ידי הנכה וּגַר שֶׁבֶת הָיוּ לָהּ בָּנִים תִּלְמִידֵי־חֻכְמִים.
- נה. דְּרָחִים רִבְּנָן הָיוּ לָהּ בָּנִין רִבְּנָן, דְּמוֹקִיר רִבְּנָן הָיוּ לָהּ חֲתָנוּתָא רִבְּנָן.
- נו. בַּעֲוֹן נְדָרִים גַּם בַּעֲוֹן בְּטוּל תּוֹרָה גַּם בַּעֲוֹן מְזוּזָה גַּם בַּעֲוֹן צִיצִית גַּם בַּעֲוֹן שְׁנֵאת חֲנָם בָּנִים מְתִים כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים.
- נז. מִי שֶׁנֹּזֶתָן מְעַשֵּׂר מִן מְעוֹתָיו, בְּנָיו נִצְּלִים מִהַחֲלֵי הַנְּקָרָא סְמָקָא.
- נח. תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית־רַבֵּן נִתְּפָסִין עַל הַדּוֹר.
- נט. עַל־יְדֵי הַדְּסִים בְּשֶׁבֶת זֹכֶה לְבָנִים תִּלְמִידֵי־חֻכְמִים.
- ס. אִשָּׁה שֶׁמְשַׁפֵּלֶת אֶת בְּנֵיהָ, הַסְּגָלָה לָּהּ, שֶׁתִּרְחֹץ אֶת הַכְּפָלָה קָדָם הַחֲפָה.
- סא. לְפִי אַכִּילוֹתָיו שֶׁל אָדָם בֵּן בְּנָיו וּבְנוֹתָיו.
- סב. מִי שֶׁבְּנָיו מְתִים אֵל יִשְׁמַשׁ מִטָּתוֹ בַּחֵל, בִּי־אִם מִשְׁבֶּת לְשֶׁבֶת.

מֵרֵאִי מִקֻּמוֹת

- נג. שבת י, סי' ד.
- נד. שבת כג, סי' יג. עיין רש"י
- נה. שם.
- נו. שבת לב, סי' כד.
- נז. שבת לג, סי' כו, אסכרה באה לעולם על המעשר. רמז.
- נח. שבת לג, סי' כו.
- נט. מרומז בחידושי אגדות שם, ד"ה וחד כנגד שמור.
- ס. שבת עז, סי' מח, משכילתא משיא כלתא. רמז רחוק ונפלא.
- סא. כתובות ס, סי' יב, דשתיא שיכרא.
- סב. כתובות סב, סי' טו, אשר פריו יתן בעתו (תהלים א ג). עיין חידושי אגדות שם, ד"ה עונה של ת"ח וכו'. מובן. ועיין בליקוטי מוהר"ן קמא סי' לט.

- סג.** דְּרִיכַת הַקִּשָּׁת בַּל"ג בְּעֶמְרָה הוּא סְגֻלָּה לְבָנִים. גַּם הַתְּפִלָּה שְׂמֵת־פִּלְלִין לְפָנֵי הָעַמּוּד בְּגִינָה הוּא סְגֻלָּה לְבָנִים.
- סד.** צָרִיךְ לְלַמֵּד אֶת הַתִּינוּק דְּרָד־אָרֶץ מִנְעוּרָיו.
- סה.** הַשִּׁירוֹת וְהַתְּשַׁבְּחוֹת, שְׂאוּמְרִין קָדָם אוֹר הַיּוֹם, הוּא סְגֻלָּה לְבָנִים. גַּם לְאִשָּׁה שְׁנַחֲסָר חֲלָבָה. גַּם לְאִשָּׁה רָעָה שֶׁהִיא בְּעַסְנִית.
- סו.** מִי שֶׁהוּא מִקְטִין אֶת עֵצְמוֹ בְּפָנָיו רַבּוֹ וְשׂוֹאֵל מִמֶּנּוּ כָּל הַסְּפָקוֹת, אֶף־עַל־פִּי שָׂרְבוּ מִבִּישׁ אוֹתוֹ, עַל־יְדִי־זָה זֹכָה, שְׂיוֹצֵא מִמֶּנּוּ בֵּן שֶׁהוּא גָּדוֹל בַּתּוֹרָה יוֹתֵר מִרַבּוֹ.
- סז.** מִי שֶׁמִּקְבֵּל אֶת הַיְסוּרִים בְּאַהֲבָה, זֹכָה לְזֶרַע שְׂיֹאֲרִיכוֹ יְמִיהֶם.
- סח.** בְּעֲלוֹת הַשֶּׁם גִּמְשֻׁכִּין אַחַר הַשֶּׁם שֶׁל אָדָם, כִּי שְׂמָא גָּרִים.
- סט.** מִי שֶׁמִּגְבִּיחַ קוֹלוֹ כְּדֵי לְהַתְּפַאֵר בּוֹ, בָּאִים בָּנָיו לְשִׁבְיָה.
- ע.** מִי שֶׁאֵין לוֹ בְּנִים, יֵהָא רְגִיל בְּשֶׁמֶן.
- עא.** וְלִפְעָמִים יַעֲקֹר דִּירָה וַיַּחֲיוּ בָּנָיו.
- עב.** עַל־יְדֵי רְדִיפַת שְׁלוֹם מִצִּיל אֶת בָּנָיו מִמִּיתָה וּמְגָלוֹת.

 מִדְּרָא מִקּוּמוֹת

- סג.** ויהיו וגו' דרכי קשת ומרבים בנים (דברי הימים א, ח מ). להימן בנים וגו' כל אלה על ידי אביהם בשיר בית ה' (דברי הימים א, כה ה-ו) רמז.
- סד.** ויחיל בן חכמוני עם בני המלך (דברי הימים א, כז לב). פירש רש"י מלמדם תרבות. חנך לנער (משלי כב ו).
- סה.** ברכות ג., סי' ב, שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה וכו' רמז רחוק ונפלא.
- סו.** ברכות ד., סי' ז, לפיכך, זכה דוד ויצא ממנו כלאב. ועיין רש"י.
- סז.** ברכות ה., סי' יב, יראה זרע יאריך ימים.
- סח.** ברכות ז., סי' לג, דשמא גרים. עיין חידושי אגדות.
- סט.** וקרקד בני שאון וגו' כי לקחו בניך בשבי (ירמיה מח מה-מו) עיין רש"י. רמז.

- עג.** מי שעושה איזה דבר, והדבר הוא אחר-כך מכשול לבני-אדם, על-ידי-זה הטובה נפסק מזרעו.
- עד.** לפעמים מחמת אהבה גדולה שבין איש לאשתו אינה מולדת.
- עה.** לרב העקרונות פשהם נפקדות, מולידות זכר.
- עו.** על-ידי אונאת דברים הפנים מתים.
- עז.** יש כח ביד הצדיק לקלל את האדם, שלא יהיו לו פנים הגונים.
- עח.** מי שהצדיק געשה אכסניה אצלו, נתפרד בפנים.
- עט.** מי שמשתוקק לעשות איזה מצוה ואין זוכה לעשות אותה, על-ידי-זה יזכה לבנים, ונגדלתו מוריש לבניו, ובניו יזכו לעשות המצוה הזאת.
- פ.** מי שמקפח פרנסה, לסוף שבניו מתים.
- פא.** מאגינט סגלה לבנים.

 מראי מקומות

- עג.** ויעש אתו גדעון לאפוד וגו' למוקש (שופטים ח כז) ולא עשו חסד וגו'.
- עד.** את חנה אהב וה' סגר רחמה (שמואל א, א ה). בראשית כט יח, ל-לא).
- עה.** וראיה, משרה רבקה, רחל וחנה ושונמית.
- עו.** וכעסתה צרתה (שמואל א, א ו) וכתיב להלן, ורבת בנים אמללה (ב ה).
- עז.** כה יעשה לך אלהים וגו' (שמואל א, ג יז) ברש"י, ד"ה כה יעשה לך. (ועיין סנהדרין קו; סי' רלא. מכות יא, סי' יב).
- עח.** ויברך ה' את עבד אדום (שמואל ב' ו יא). עיין רש"י. עיין ברכות סג; סי' קמו.
- עט.** כי ימלאו ימין וגו' והכינתי את ממלכתו — הוא יבנה בית לשמי וגו' (שמואל ב, פרק ז, דברי הימים א, פרק יז).
- פ.** מיתת בני שאול ביד הגבעונים (שמואל ב, פרק כא). עיין יבמות עח; סי' מא. סוטה יא.
- פא.** וצפונך תמלא בטנם (תהלים יז יד), רמז למאגינט, שטבעו נוטה לצד צפון, כידוע לטבעיים. עיין ספר הברית מאמר יב פ' ג. עיין ראשון לציון שער שמיני סי' קט, שטבעו נוטה לצד צפון ולדרום, ראשו אחד לצפון והשני לדרום. ועיין ברכות ה; סי' טו, בין צפון לדרום.

- פב.** בָּנָיו שֶׁל אָדָם מֵתִים, בְּשֵׁעוֹסֵק בְּשָׂמוֹת הַמַּמָּאָה אוּ בְכִשְׁפִים אוּ שְׂמָאִין בָּהֶם.
- פג.** בְּשֵׂאִישׁ וְאִשָּׁה רוֹחֲצִים יְדֵיהֶם וְנוֹתְנִים צְדָקָה קֶדֶם הַתְּשׁוּמִישׁ, בָּזָה הֵם מְסִירִים אֶת רוּחַ הַמַּמָּאָה מֵהַיְלָדִים, שֶׁהֵם מוֹלִידִים.
- פד.** יֵשׁ אִשָּׁה שֶׁמְגַדֶּלֶת נְקֻבוֹת, וְאִינָה מְגַדֶּלֶת זְכָרִים.
- פה.** אַמִּירַת פְּרִשְׁת׃ צִיצִית בְּמִסִּירוֹת־נֶפֶשׁ וּבִירְאָה גְדוֹלָה גַּם הַלְבָּשֶׁת עֲרוּמִים, עַל־יְדֵיהֶּזָּה זוֹכָה לְבָנִים זְכָרִים.
- פו.** שָׁנָה שֵׁישׁ בָּהּ בְּרָכָה, סִימָן שָׁנָם יִשְׂרָאֵל יִפְרוּ וְיִרְבוּ.
- פז.** אִשָּׁה שֵׁעוֹסֶקֶת בְּכִשְׁפִים, בְּנִיָּה מֵתִים וְנִעֲשִׂית אֱלֻמָּנָה.
- פח.** מִינְקַת שְׁנַחֲסֵר חֲלָבָה הַסְּגֻלָּה לְזָוָה שִׁיתְאֲבֵל בְּעֹלָה עַל יְרוּשָׁלַיִם.
- פט.** מַכּוֹת בְּנִים בָּא עַל־יְדֵי שְׂוֹא, גַּם הַמְקוֹם גּוֹרָם.
- צ.** מִי שֶׁשָּׂמַח חֶתֶן וּבִלָּה, יִזְכֶּה שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתּוֹ זְכָרִים.

 מראי מקומות

- פג.** רחצו הזכו (ישעיה א טז). מלשון זכה עמי, ר"ל עשה עמי צדקה. הסירו רע מעלליכם — ודרש כמו מעולליכם. עיין ב"ב:; סי' טו.
- פד.** ולא גדלתי בחורים רוממתי בתולות (ישעיה כג ד) רמז.
- פה.** (בהתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי וגו' (יונה ב ח). בהתעטף — מרמז על פרשת ציצית, שהוא העטיפה בהם. על נפשי — מרמזת על מסירת נפש. גם בהתעטף — מרמז על הלבשת ערומים. על ידי זה, זכרתי — בחינת בנים זכרים. רמז רחוק מאד).
- פו.** הבאים ירש (ישעיה כז ו). ואברכהו ואברכהו (ישעיה נא ב). רבבה כצמח השדה נתתיך ותרבי (יחזקאל טו ז). ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו וגו' והרביתי (יחזקאל לו ח, י).
- פז.** שכול ואלמן וגו' ברב כשפיך (ישעיה מז ט) עיין רש"י. סוטה כב.
- פח.** שמחו את ירושלם וגו' כל המתאבלים עליה למען תינקו ושבעתם (ישעיה סו י-יא).
- פט.** עיין אמת לג. וכן לעיל סעיף מג. לשוא הכיתי את בניכם וגו' (ירמיה ב ל). על הבנים וגו' הילודים במקום הזה (ירמיה טז ג-ד). סנהדרין צז., סי' קסו.
- צ.** וקול שמחה קול חתן וגו' קול רחים וגו' (ירמיה כה י) פירש רש"י, סימן הוא לסעודת ברית מילה. רמז.

- צא.** גם על־ידי הַזְהָרוֹת גְּרוֹת.
- צב.** שָׁנָה שֵׁישׁ הַרְבֵּה גְּשָׁמִים, סִימָן שְׁנוֹלָדִים בְּזֶה הַשָּׁנָה הַרְבֵּה זְכָרִים.
- צג.** אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ שֶׁהֵם מְקַלְלִים אֶת עַצְמָם, אֵין מְגַדְלִין אֶת בְּנֵיהֶם.
- צד.** סָגְלָה לְגִדּוֹל בָּנִים: תּוֹרַע אִיזָה מִן תְּבוּאָה, וּכְשֶׁתִּקְצַר אוֹתָהּ, תִּתֵּן אוֹתָהּ לְעַנְיִים, וְאֶתָּה לֹא תִהְיֶה מְמַנָּה.
- צה.** מִי שֶׁמְפִטֵּל אֵימָה יִתְרָה עַל דּוֹרוֹ, אֵין מִתְקַיְמִין לוֹ בָּנִים חֲכָמֵי לֵב.
- צו.** מִי שֶׁאֵין לוֹ רַחֲמָנוּת עַל בְּנָיו, בְּיָדוּעַ שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בְּשֶׁבֶל דְּקַדְשָׁהּ.
- צז.** בְּשֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר עַל לְמוּדוֹ [וְשׁוֹכַח] עַל־יְדֵי־זֶה הַבָּנִים מֵתִים.
- צה.** עַל־יְדֵי זְנוּת אֵין מְגַדְלִים בָּנִים.
- צט.** שֵׁם "אֱלוֹהִי" שְׁמִירָה לְבָנִים.
- ק.** מִי שֶׁמְשַׁתְּדֵּל שִׁיחָהּ פְּרִנְסָה לְדוֹרְשֵׁי הַשֵּׁם, עַל־יְדֵי־זֶה יִזְכָּה שְׁלֹא יֵצֵאוּ בְּנָיו לְתַרְבוֹת רָעָה.

מראי מקומות

- צא.** קול רחים ואור נר (שם). רמז. שבת כג:
- צג.** העתידים ערר לויתן (איוב ג ז). פירש רש"י, להיות ערירים במחברתם מחברת איש ואשתו מאין בנים וכו'. ודרש רבינו ז"ל, עורר – מלשון אורר. גם עורר, בלשון חז"ל – לשון ערעור וקטט, כמו אם יש עליו עוררין. כמז.
- צד.** אזרעה ואחר יאכל וצאצאי ישרשו (איוב לא ח) רמז.
- צה.** לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב (איוב לו כד) עיין רש"י. (ראה יז, סי' י).
- שבת כג.
- צו.** הקשיח בניה וגו' ולא חלק לה בבינה (איוב לט טז-יז).
- צז.** השה אלוה חכמה (שם). ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני הושע ד ו). (עיין סנהדרין צט, סי' קעו, לאשה שילדת וקוברת).
- צה.** הזנו ולא יפרצו וגו' (הושע ד י) עיין רש"י.
- צט.** כימי אלוה ישמרני (איוב כט ב).
- ק.** ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב (תהלים לד יא) על ידי זה – לכו בנים שמעו לי יראת. רמז.

- קא. על־יְדֵי אַמוּנַת צְדִיקִים הַבְּנִים חַיִּים וְקַיָּמִים.
 קב. כְּשׁוֹכֵר בָּא לְעוֹלָם חֶסֶד בָּא לְעוֹלָם.
 קג. מִי שֶׁמְצַעֵר אֶת אָבִיו וְאִמּוֹ עַל־יְדֵי־זֶה אֵינוֹ זוֹכֵה לַגְּדֹל זְכָרִים.
 קד. מִי שֶׁרוֹדֵף שְׁלוֹם עַל־יְדֵי־זֶה יִזְכֶּה לְרֵאוֹת בְּנִים לְבָנָיו.
 קה. קִלְקוּל הַדְּלָת אוֹ הַחֲלוֹן זֶה סִמָּן לְחֻלְשַׁת בְּנִים.
 קו. הַמַּחְלֶקֶת זֶה סִמָּן רַע לְבָנִים, וְשְׁלוֹם זֶה סִמָּן טוֹב לְבָנִים.
 קז. הַבְּנִים שׁוֹטִים, כְּשֶׁאֲבִיהֶם בְּעַסָּן.
 קח. עַל־יְדֵי כְבוֹד אָב תִּזְכֶּה לְבָנִים זְכָרִים.

חֶלֶק שְׁנִי

- א. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צַעַר גְּדוֹל בְּנִים, יִקְרָא בְּכָל יוֹם מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. גַּם
 עַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה נִצּוֹל מֵעֲלִילוֹת שֶׁל גּוֹלָה.
 ב. סְגֹלָה לְבָנִים, לְהַקְטִין אֶת עֲצָמוֹ.

מֵרֵאִי מִקּוֹמוֹת

- קב. זכר חסדו וגו' (תהלים צח ג) רמז.
 קג. יזכר עון אבתיו וגו' וחטאת אמו וגו' ויכרת מארץ זכרם (תהלים קט יד-טו) רמז.
 קד. וראה בנים לבניך שלום על ישראל (תהלים קכח ו).
 קה. כי חזק בריחי שעריך בריך בניך בקרבך (תהלים קמז יג) רמז.
 קו. בריך בנים וגו' השם גבולך שלום (שם, וגם פסוק יד). וידעת כי שלום וגו' כי רב זרעך (איוב ה כד-כה).
 קז. כעס לאביו בן כסיל וגו' (משלי יז כה).
 קח. בן יכבד אב (מלאכי א ו) רמז.
 א. מד"ר בראשית פר' א סי' א. אמן פדגוג. מה טעם גילה שלא יהיו מונין את ישראל, אומה של בזוזים אתם. רמז.
 ב. מד"ר בראשית פר' ו סי' ד – נח פר' לו סי' ז. יקטן, שהיה מקטין את עסקיו. זכה להעמיד שלש עשרה משפחות גדולות וכו'.

מ ספר נ נח נחמ נחמן מאומן ☞ המדות

- ג. מטע הפּרם מוזיק לַגדוּל וְלדוּת.
- ד. השתדלות בפדיון־שבויים מסגל להולדה.
- ה. אמירת המעמדות טוב לבנים.
- ו. אשה שפניה מתים בחלי הנקרא סמקא, הינו ידוּשין, תרחץ אותם בשמן, והשמן הזה תדליק אותו אחר־כך בטבילת מצוה.
- ז. מי שקמים עליו רבים וחולקים עליו על אמונתו והוא עומד פנגדם ומוען פנגדם דברים הנתקבלים, על־ידי־זה זוכה לבנים רבים, והעולם נתמלא מזרעו.
- ח. הא הנעשה מכסף, מסגל לפריה ורבייה **!!! לשימוש פרטי בלבד**

מראי מקומות

- ג. מד"ר נח פר' ל סי' ב, לא יפנה דרך כרמים (איוב כד יח) וכו' אבל נח, לא היתה כוונתו וכו' ולהעמיד בנים כו'.
- ד. מד"ר נח פר' לא סי' יב – פר' לד סי' ז, כיון שיצא, התיר לו. רמז. עיין פדיון שבויים ט, חלק שני. (ועיין מד"ר ויצא פר' עא סי' א, ואת אסיריו אלו העקרות).
- ה. מד"ר נח פר' לד סי' יב, ויברך וגו' פרו ורבו ומלאו (בראשית ט א), זה שיכן בזכות הקרבנות וכו'. רמז.
- ו. מד"ר נח פר' לז סי' ד, שנער, שהם מתים בתשניק בלא נר ובלא מרחץ וכו'. עיין פירוש יפה תואר שם, ועיין מתנות כהונה, שאין שמן מצוי.
- ז. מד"ר נח פר' לח סי' י, אותן לי משפחות מהיכן עמדו, מאברהם. ושם בסי' יג מבואר טענותיו עם תרח ועם נמרוד [ועיין יפה תואר שם]. ואברהם אינו מוליד, אתמהא, הוה לה וכו'. ועיין שם לך לך פר' לט סי' ג, אם מעמיד דברים כחומה נבנה עליה. ועיין מתנות כהונה, ונבנה אותו בעולם.
- ח. מד"ר לך לך פר' לט סי' יא, בהא בראתי את העולם, הריני מוסיף הא על שמך, ואת פה ורבה.

- מ. לַפְעָמִים בְּנֵן הַבֵּית גֹּרֵם לְאִשָּׁה שְׁלֵא תֵלֵד, בְּשֶׁהַעֲצִים שֶׁבְּבִנְיָן אֵינָם מְנַחִים בְּסֶדֶר הַנִּתֵּן לָהֶם מִשִּׁשֶּׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, וְאִזּוּ הַבֵּית נִקְרָא הָרוּס אֲפֹלוּ בְּבִנְיָנוּ, וְהַהָרוּס הַזֶּה בָּא וּמְזִיק לְאִשָּׁה וְאֵינָהּ מוֹלְדֵת.
- י. צְרִיךְ לַחְזֹר אַחֵר מוֹהֵל צְדִיק וִירָא־שָׁמַיִם, כִּי בְּשֶׁהַמּוֹהֵל אֵינּוּ טוֹב, יְכוּל לְהִיּוֹת שְׁלֵא יִהְיֶה מוֹלִיד, חָס וְשְׁלוֹם, הַנְּמוּל עַל־יָדוֹ. גַּם עַל־יָדֵי שֶׁהַמּוֹהֵל אֵינּוּ טוֹב, עַל־יָדֵי־זֶה בָּא הַתִּינוּק, חָס וְשְׁלוֹם, לִידֵי חָלִי נוֹפֵל.
- יא. מִי שֵׁישׁ לוֹ בֶּן עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, בְּאֵלוּ לֹא מֵת.
- יב. הַחֶלֶב שֶׁל צְדָקָת הוּא טוֹב לְתִינוּק לְיִרְאַת־שָׁמַיִם וְגַם נוֹתְנוֹת לוֹ מִמְשָׁלָה בְּעוֹלָם הַזֶּה.
- יג. שְׁפוּל בְּנִים בָּא, חָס וְשְׁלוֹם, עַל מִי שֶׁמְפִיל אֶת חֲבֵרוֹ מֵאֲמוּנָה.
- יד. בְּשֵׁישׁ שְׁלוֹם מַלְכוּת, עַל־יָדֵי־זֶה נוֹלְדִים בְּיִשְׂרָאֵל בְּעַלִּי הוֹרָאָה.

 מֵרֵאִי מִקּוֹמוֹת

- מ. מד"ר לך לך פר' מה סי' ב, כל שאין לו בן כאלו מת, כאלו הוא הרוס וכו', ואין בונין אלא את ההרוס.
- י. מד"ר לך לך פר' מו סי' ד, התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך וארכה אותך (בראשית יז א-ב) ואתנה בריתי, במקום שהוא פרה ורבה. ושם, בסי' ו, ויפל אברם על פניו, שתי פעמים כתיב נפילה על פניו, כנגדן נטלה מילה מבניו שתי פעמים. רמז. ושם, בסי' ט, ואתה את בריתי תשמר (בראשית יז ט) מכאן למוהל שיהא מהול וכו'.
- יא. מד"ר וירא פר' מט סי' ד, כל מי שיש לו בן יגע בתורה כאילו לא מת וכו'.
- יב. מד"ר וירא פר' נג סי' ט, היניקה בנים שרה (בראשית כא ז) נעשה ירא שמים וכו' ניתן לו ממשלה בעוה"ז. עיין משנת דרבי אליעזר שם.
- יג. עיין אמונה יג חלק שני. מד"ר צו פר' ז סי' א, ובאהרן התאנף (דברים ט כ) אין לשון השמדה אלא לשון כילוי בנים. וכן שם, ר' י סי' ה.

- מז. מי ששומר את עצמו גם את העת והזמן שמוזג, שלא יהיה לא הוא ולא העת והזמן חם ביותר ולא קר ביותר, על־ידי־זה בָּנוּ הַנוֹלָדִים יהיו חכמים גדולים.
- מז. מי שהוא שולט ביצרו, בָּנוּ אֵינָם יוֹצְאִים לְתַרְבוֹת רָעָה, וְעַל־יְדִי־זָה מְמוֹנָה נְתַבְרָה, וְעַל־יְדִי־זָה לֹא יָבֹא לִידֵי נַסְיוֹן.
- יז. אָפְלוּ אִשָּׁה צְדָקָת כְּשֶׁהִיא אֵינָה מִיַּחֲסָת, עַל־יְדִי־זָה מוֹלְדָת בָּנִים שְׂאִינָם הַגּוֹנִים.
- יח. בְּזִמְן שֶׁהַדָּגֵן רַב בְּעוֹלָם, זֶה סִימָן לְלֵדַת זְכָרִים, וּבְזִמְן שֶׁהַיֵּין רַב בְּעוֹלָם, זֶה סִימָן לְלֵדַת נְקִבּוֹת.
- יט. מִי שְׂאִין לוֹ בֶּן זָכָר, יִרְגִיל אֶת עַצְמוֹ לְהַבִּיא מִתְנֹת לְתַלְמִידֵי־חֲכָמִים, וַיֹּאמֶר פְּרָשָׁה שֶׁל כְּפוּרִים וְגַם יִלְמַד גְּמָרָא הַרְבֵּה וַיִּמְעַט בְּלַמּוּד אַגְדָּה, כִּי לַמּוּד אַגְדָּה הוּא מְסַגֵּל לְבָנוֹת.
- כ. עַל־יְדֵי לַמּוּד פּוֹסְקִים, עַד שְׂיַדַע לְהוֹרֹת הוֹרָאוֹת, עַל־יְדִי־זָה גוֹרֵם פְּקִידָה לְכַמָּה עֲקָרוֹת.

 מראי מקומות

- מז. ידוע מקדמונים בשם הרמב"ם. הובא גם במדרש תלפיות אות זווג. ועיין גם כן במנורת המאור.
- מז. מד"ר חיי שרה פר' נט סי' ז, וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כד א) שהשליטו ביצרו. שעשה ישמעאל תשובה.
- יז. מד"ר תולדות פר' סה סי' ד, ותהיין מרת רוח (בראשית כו לה) שהדבר תלוי בה וכו'. עיין מתנות כהונה ד"ה תלוי וכו' שהיתה בת רשעים וכו'.
- יח. מד"ר תולדות פר' סו סי' ג, ורב דגן, אלו הבחורים וכו' ותירש, אלו הבתולות וכו'.
- יט. שם, דגן, אלו הבכורים וכו' דגן, זו תלמוד, תירש, זה אגדה. [עיין כתובות קה: דורון לתלמיד חכם, כאילו מקריב בכורים וכו'.]
- כ. מד"ר וירא פר' נג סי' ז, יצחק יצא חוק לעולם ניתן דורייה לעולם. ושם, בסי' ח, הרבה עקרות נפקדו עמה וכו'. מד"ר ויצא פר' סח סי' ב, אל ההורים למלפני ולמעבדני וכו'. ועיין מתנות כהונה. מד"ר ויקרא פר' א סי' י, ואל חדר הורתי (שה"ש ג ד) שמשם נצטוו בהוראה.

- כא.** לַפְעָמִים עַל־יְדֵי תְּפִיסָה נִצּוֹל מִכְּלִיזוֹן בָּנִים.
כב. עַל־יְדֵי צְדָקָה זֹכֶה לְבָנִים.
כג. סָגְלָה לְמִקְשָׁה לִילָד, שֶׁתִּתְּלָה עַל צְוֹאֲרָה מִפֶּתַח שֶׁל הַבַּיִת־עֲלָמִין. גַּם הַמִּפְתָּח הַזֶּה מְסַגֵּל לְעַקְרָה.
כד. הַבָּנִים מֵתִים, חֵם וְשָׁלוֹם, עַל־יְדֵי רֵאִית קָרִי.
כה. יֵשׁ עֲצִים הַמוֹנְעִים הַהוֹלְדָה וְהַגְּדוּל בָּנִים בְּשַׁעוֹשֵׁין מִפְּהָ, וְיֵשׁ עֲצִים הַגּוֹרְמִין הַהוֹלְדָה וְהַגְּדוּל בָּנִים.
כו. מִי שֶׁבָּנָיו מֵתִים בְּשָׁהֶם קִטְנִים, תַּעֲשֶׂה לוֹ אִמּוֹ בְּתַנְת, וְהוּא יִלְךְ בּוֹ תָּמִיד עַד שִׁיגְדֵל.
כז. בְּשִׁישְׂרָאֵל פָּרִים וְרִבִּים, אֲזִי הָאֲמוֹת מְחַדְּשִׁין עָלֵינוּ גְזֵרוֹת.
כח. הַסְּגוּפִים מוֹעִילִים לְהוֹלְדָה.

!!!לשימש פרטי בלבד

מִדְּרָא מִקוֹמוֹת

- כא.** מד"ר ויצא פר' עא סי' א, ואת אסיריו (תהלים סט לד), אלו העקרות.
כב. שם, כי שמע אל אביונים ה' ואת אסיריו לא בזה (שם), אלו העקרות וכו'. רמז.
כג. מד"ר ויצא פר' עג סי' ד, שלשה מפתחות, מפתח של קבורה ומפתח של רחם וכו' ויפתח את רחמה. רמז.
כד. מד"ר וישלח פר' עט סי' א, ופקדת נוך וגו' (איוב ה כד-כה) וכו' אבינו יעקב בן ארבעה ושמונים שנה היה ולא ראה טפת קרי, וידעת כי רב זרעך. רמז.
כה. מד"ר מקץ פר' צא סי' י, אפילו עצי עריסותינו גלה לנו. רמז. עיין ליקוטי מוהר"ן סי' רכט.
כו. מד"ר ויגש פר' צה סי' א, כך הוא בא לבוש. וכו' איש זקן והוא עטה מעיל (שמואל א, כח יד) ומעיל קטן תעשה לו אמו (שמואל א, ב יט). עיין יפה תואר, משמע שדרכו ללבוש מעיל מיד. והוא שאמר בתוספתא, המעיל בו גדל, בו נקבר, בו עלה, כלומר על ידי מעיל גדל כל ימיו ולכן נקבר עם מעיל וכו'. רמז. עיין ידי משה.
כז. מד"ר שמות פר' א סי' ח, פרו וישרצו וגו' ויקם מלך חדש וגו' (שמות א ז-ח).
כח. שם, סי' יא, וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ וגו' (שמות א יב), רוח הקודש מבשרתן. רמז.

כט. הקוצים מסגלים [מועילים] להולדה.
 ל. מי שנולד מהול, בידוע שכח המדמה שלו טוב ויפה.

בית

- א. בית שאין דרין בו יזהר מלהפגם בתוכו, פי הוא מקום שדים.
 ב. מאן דבייש לה במתא דא ילך למתא אחריתא.
 ג. כשהבית מזמן לברכה, אזי כשהצדיק בא לבית הזה גם הפרכה באה.
 ד. יש מקום מזמן לטובה והוא הדין להפך.
 ה. לעגן טובות ורעות הפאות לאדם קרוב לדרך הטבע, הפל לפי הזמן ולפי המקום.
 ו. דפרע קנאה מחריב ביתו.
 ז. מקום שאדם יוצא ממנו אינו מתאנה לאותו מקום להנות ממנו.

מראי מקומות

- כט. שם, ויקצו וכו' דומין בעיניהן כקוצים. רמז רחוק. עיין מד"ר לך לך פר' מה סי' ד, הקוצין הללו אינן וכו' מאליהן הן יוצאים וכו'.
 5. עיין מוהל ה'. מד"ר שמות פר' א סי' כ, כי טוב הוא (שמות ב ב) הגון לנביאות, שנולד מהול. וביד הנביאים אדמה (הושע יב יא). וגם כי השכל של הילדים, בפרט סמוך להולדה, הוא רק בחינת כח המדמה. (ועיין מד"ר תולדות פר' סג סע' ז, ממעיך יפרדו (בראשית כה כג) שנולד מהול).
 א. בבא קמא כא., סי' ו. ועיין ברש"י. ובסוטה מח., סי' קכה, ברש"י ד"ה שאיה.
 ב. בבא מציעא עה., סי' כה.
 ג. סנהדרין לט., סי' עא.
 ד. סנהדרין קב., סי' קצב.
 ה. שם בחידושי אגדות ד"ה עת מזומנת וכו'.
 ו. סנהדרין קב., סי' קצז.
 ז. סנהדרין קג., סי' רה, רש"י ד"ה ממקום שיצאתה.

- ח. אם עם־הָאָרֶץ חָסִיד, אֵל תְּדוֹר בְּשִׁכּוֹנָתוֹ.
- ט. כָּל בַּיִת שֶׁנִּשְׁמָעוּן בּוֹ דְבַר־תּוֹרָה, שׁוֹב אֵינּוּ נִחָרֵב.
- י. עִיר שֵׁשׁ בָּהּ מַעֲלֹת וּמוֹרְדוֹת מְזַקְנִין בְּחֻצֵי יְמֵיהֶם.
- יא. אם [אִי] נִשְׁפָּד בַּבַּיִת יֵין בַּמַּיִם אֵיכָּא בְּרַכָּה.
- יב. אֵל תִּפְגַּם לְבַיִת שֵׁשׁ בּוֹ צְלָמִים.
- יג. מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַפְגִּים לְבַיִת לְדוֹר בְּתוֹכוֹ, יֹאמֶר הַתּוֹרָה בְּלָה וְאַחֲר־כֵּן יִפְגַּם לְדוֹר בְּתוֹכוֹ.
- יד. מִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע, אֵינּוּ אָדָם.
- טו. יֵשׁ מְקוֹם הַגּוֹרֵם לְעֵבֶר עֲבֹרוֹת.
- טז. כַּעַם וּזְנוּת שָׁל אִשָּׁה מִחָרִיב אֶת הַבַּיִת.
- יז. כְּשֶׁנִּחָרֵב אֶסְקַפַּת הַבַּיִת אוֹ פְתַחֶיהָ הוּא סִימָן רַע לְבַיִת.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. לְדוֹר בְּעֶלְיָהּ הוּא טוֹב יוֹתֵר לְעֲבוֹדַת הַבּוֹרָא מִלְּדוֹר בְּבַיִת תַּחְתּוֹן.

מִדְּאֵי מְקוֹמוֹת

- ח. שבת סג., סי' מב.
- ט. עירובין יח., סי' ו.
- י. עירובין נו., סי' ל.
- יא. עירובין סה., סי' לו.
- יב. מגילה טו., סי' כד, כיון שהגיעה לבית הצלמים. עיין חידושי אגדות.
- יד. יבמות סג., סי' כג.
- טו. מושבתייהם אשר חטאו בהם וגו' (יחזקאל לו כג).
- טז. סוטה ג., סי' ג.
- יז. סוטה מח., סי' קכה.
- א. מד"ר נח פר' לג סי' א, משל את הצדיקים בדירתן וכו' ובהרי מרום ישראל יהיה נוהם (יחזקאל לד יד). וכן במד"ר אמור פר' כז סי' א — מד"ר במדבר פר' א סי' א.

- ב. לפעמים בגין הבית גורם לאשה שלא תלד, פשהעצים שבבגין אינם מנחים בפדר הגתן להם מששת ימי בראשית, ואז הבית נקרא הרום אפלו בבגינו, וההרום הזה בא ומזיק לאשה ואינה מולדת.
- ג. בפתח ביתו של אדם נפר, אם תמו זכות אבותיו או אם חלה זכות אבותיו.
- ד. צריך להזהר בבגינו הבית, שלא יהיה בבגינו עץ מאילנו העושין פרות.
- ה. העצים שבבגין, זכה אדם הם בבחינת שרפים עומדים, ועומד הבגין זמן רב, לא זכה השרפים נשרפים, וזהו השרפות דשכיחי.
- ו. בשאדם בונה חומה ונפל בפתו, ידע שזה סימן רע, חס ושלום, לזרעו.
- ז. אין אדם נהנה אלא בשדר במקום שדרו אבותיו.
- ח. סגלה פשונכנס לבית חדש לגור, יכניס לשם חרב או סכין או שאר פליזון. וסימן לדבר: בחכמה יבנה בית פלי ח'מס מ'ברותיהם, חרבותיהם, מגורותיהם.

 מראי מקומות

- ב. עיין בנים ט חלק שני. מד"ר לך לך פר' מה סי' ב, כל שאין לו בן כאלו מת, כאלו הוא הרום, ואין בונין אלא את ההרום.
- ג. מד"ר שמות פר' א סי' לו, אל המשקוף ואל שתי המזוזות וגו' (שמות יב כב) שבזכות אברהם יצחק ויעקב יצאו וכו'. רמז. (ועיין גם בפר' יג).
- ד. מד"ר תרומה פר' לה סי' ב', למה עצי שטים, שאם יבקש לבנות ביתו מאילו עושה פירות וכו'.
- ה. מד"ר תרומה פר' לג סי' ד, למעלן שרפים עמדים (ישעיה ו ב) למטן עצי שטים עמדים (שמות כו טו). וכן שם פר' לה סי' ו. רמז.
- ז. מד"ר וישב פר' פד סי' ה, לא נהנה יעקב אבינו ממושב עד שגר במגורי אבותיו.
- ח. מד"ר ויחי פר' צט סי' ז, כלי חמס מכרתיהם (בראשית מט ה), לשון יוני הוא, מכירין וכו' מגורותיהם וכו'.

ז. הַכֶּפֶה שֶׁל בֵּית הוּא סִימָן לַחֲבוּרָה אוּ מִשְׁפָּחָה מֵה שְׂיִקְרָה לָהֶם.

❁ בּוֹשָׁה ❁

- א. מִי שְׁמַכִּישׁ פָּנָיו חֲבֵרוֹ, נִתְאַלֵּם וְשׁוֹכֵחַ.
- ב. מִתָּר לְבִישׁ אֶת הַרְבָּנִים, שְׁשׁוֹכְרִין אֶת הַרְבָּנוֹת לְשֵׁם גְּאוּה, וְרֵאוּי לְבִזּוֹתָן וּלְהַקֵּל בְּכַבּוּדָן, וְאִין עוֹמְדִין בְּפָנֵיהֶם, וְאִין קוֹרִין אוֹתָן רַבִּי, וְהַטְּלִית שְׁעָלָיו כְּמַרְדֵּעַת שֶׁל חֲמוֹר.
- ג. טוֹב לְכַפֵּל תּוֹרָה מִלְבִּישׁ בֶּן יִשְׂרָאֵל.
- ד. הַמְבֻזָּה תִּלְמִיד־חֶכֶם אוּ חֲבֵרוֹ בְּפָנָיו תִּלְמִיד־חֶכֶם הָיוּ אֶפִיקוֹרוֹס, גַּם נִקְרָא מְגֻלָּה פָּנִים בַּתּוֹרָה.
- ה. בַּתְּנַת שֶׁל צְדִיקִים מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוֹת־דָּמִים.
- ו. כְּשֶׁבִנִי־אָדָם מְחַרְפִּין אוֹתָד, תִּתְעַנֶּה וְתִכְבֶּה.
- ז. כְּשֶׁבוֹשָׁה בֵּא עָלֶיךָ, אִין זֶה אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׂתַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה עַל הָעוֹנוֹת, שְׂאִתָּה ד'שׁ בְּעַקֵּב.

לשימוש פרטי
בלבד!!

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- ט. מד"ר ויחי פר' ק סי' ז, תני, חבורה ומשפחה כך הן דומים רמז.
- א. בבא בתרא ט: סי' ט, רב אחדבוי.
- ב. ירושלמי בכורים פ"ג הל"ג, סי' מז. סנהדרין ז: סי' ט. ובחידושי אגדות שם, אמרו בירושלמי דבכורים.
- ג. חידושי אגדות סנהדרין יא., סי' יג, ד"ה אתה שציערת.
- ד. סנהדרין צט: סי' קעח.
- ה. זבחים פח: סי' כב.
- ו. ואבכה בצום נפשי ותהי לחרפות לי (תהלים סט יא).
- ז. ישוּבו עַל עַקֵּב בַּשְּׂתָם וְגו' (תהלים ע ד).

- ח. גם בושה פא, פֿשאַתָּה מִשְׁמַח בְּצַרְתְּ חֶבְרִיךְ.
 ט. תְּצִיר לְפָנֶיךָ אוֹתִיּוֹת אַמוֹנָה, וּבִזָּה לֹא יָבֹא עֲלֶיךָ שׁוֹם בּוֹשָׁה.
 י. מִי שֶׁנֶּצְרָךְ לְלוֹוֹת עַל הַמִּשְׁפּוֹן, בְּדוּעַ שְׂאֵלוֹ הַדְּבָרִים הַמְּמֻשְׁפָּנִים הָיוּ נְכוּזִים בְּעֵינָיו בְּגִלְגּוּל אַחֵר.
 יא. פִּשְׁפֹּא עַל אָדָם אֵיזָה בּוֹשָׁה, יִצְפָּה לִישׁוּעָה.
 יב. מִי שֶׁרוּצָה לְהַתְּבַיֵּשׁ, יִצִּיר דְמוֹת שֶׁל אָמוֹ.
 יג. עַל־יְדֵי צְדָקָה לְשֵׁם שָׁמַיִם תָּבֵא לְמִדַּת בּוֹשָׁה.
 יד. פִּשְׁפֹּא עַל אָדָם אֵיזָה בּוֹשָׁה, בְּדוּעַ שְׂאֵין לוֹ בְּפִחוֹן.
 טו. מִי שֶׁכּוֹרֵה בּוֹר, סוֹף שְׁפֹא לְיְדֵי אֵיזָה בְּיִזוֹן, וְלִפְעָמִים הַדְּבָר גּוֹרֵם שֶׁנֶּעֱשֶׂה שִׁיחָה בְּפִי בְּנֵי־אָדָם.
 מז. עַל־יְדֵי בְּפִחוֹן לֹא יָבֹא עָלָיו בּוֹשָׁה.
 יז. מִי שֶׁנּוֹזֵל אֶת הָעֵנִי, בּוֹשָׁה פָּאָה עָלָיו.

 מראי מקומות

- ח. על עקב בשתם האמרים האח (שם).
 ט. אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך (תהלים קיט ו), בחינת אמונה, בחינת כל מצותיך אמונה.
 י. בז לדבר יחבל לו וגו' (משלי יג יג) עיין רש"י. רמז.
 יא. פני לא הסתרתי מכלמות ורק וה' אלהים יעזר לי וגו' (ישעיה נ ז).
 יב. בושה אמכם וגו' (ירמיה נ ב). הובישה הורתם וגו' (הושע ב ז). ודמיתי אמך (הושע ד ה), ותרגומו – ואבהית. לבשתך ולבשת ערות אמך (שמואל א, כ ל).
 יג. עיין צדקה מג. לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים וגו' (דניאל ט ז).
 יד. גם ממצרים תבשי וגו' כי מאס ה' במבטחך וגו' (ירמיה ב לו-לז). ותבטחי בשקר וגו' ונראה קלונך (ירמיה יג כה-כו).
 טו. בור כרה ויחפרהו ויפל בשחת (תהלים ז טז) רמז רחוק. בור כרה ויחפרהו מלשון חפר ובושה ויפל בשחת וגו' מלשון שיחה.
 טז. כך בטחו ולא בושו (תהלים כב ו). כך בטחתי אל אבושה (תהלים כה ב) אשר לא יבשו קוי (ישעיה מט כג).
 יז. יבשו הבוגדים ריקם (תהלים כה ג) עיין רש"י.

- יח. בְּשֹׂאֲדָם מִחֶרֶף וּמִבֵּישׁ אוֹתָךְ, וְהוּא אֵינוֹ אוֹיֵב לְךָ, תִּשָּׂא וְתִסְבַּל אֶת הַבוֹשָׁה, כִּי זֶה מִן הַשָּׁמַיִם שֵׁיחֶרֶף אוֹתָךְ. וּבָזֶה הַבְּזוּיֹן תִּהְיֶה נִסְתָּר וְנִחְבָּא מִן הַשָּׁטָן, שֶׁהוּא שׂוֹנֵא אוֹתָךְ וְהוּא מַגְדִּיל אֶת עֲצָמוֹ תָּמִיד עֲלֶיךָ וּמְקַטְרֵג עֲלֶיךָ, וְעַל־יְדֵי זֹאת הַבוֹשָׁה שֶׁתִּסְבַּל מִמּוֹ שֶׁאֵינוֹ אוֹיֵב לְךָ, עַל־יְדֵי־זֶה לֹא יִגְדִּיל עֲלֶיךָ הַשׂוֹנֵא הַשָּׁטָן.
- יט. עַל־יְדֵי חֲנֻפָּה תִּהְיֶה בְּזוּי בֵּין הָאָמוֹת, וְהָאָמוֹת יִקְלְלוּ אוֹתָךְ וְיִקְצְפוּ עֲלֶיךָ.
- כ. בְּשֹׂאֲחָד מִבֹּזָה אוֹתָךְ אוֹ שׁוֹחֵק מִמֶּךָ, בְּיָדוּעַ שֶׁאֲתָהּ בִּישָׁת אֶת אֲבוֹתָיו.
- כא. בְּשֶׁהִכַּל מִבְּזוּן אוֹתָךְ וְעוֹשֵׂינִי לְךָ צַעַר, תִּדְּם וְלֹא תִצֵּא מִפֶּתַח בֵּיתְךָ.
- כב. בְּשִׁמְבִּישֵׁינִי אוֹתָךְ, תִּתֵּן צְדָקָה.
- כג. עַל־יְדֵי צְדָקָה תִּזְכָּה לְמִדַּת בּוֹשָׁה.
- כד. בְּזוּיֹן הַמֶּלֶךְ; הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִפְרָע אֶפְלוֹ אִמָּה, שְׁבִזָּה מֶלֶךְ אַחֵר שְׁלֵא מֵאֲמָתָה.
- כה. הַחוּטָא וְתַבִּישׁ בְּעוֹלָם־הַבָּא בְּפָנַי רְבוּתִיו [אֲבוֹתָיו].
- כו. הַמְּבֹזָה תִּלְמִיד־חֶכֶם, אֵין לוֹ רְפוּאָה לְמִפְתּוֹ.

 מִדְּרָא מִקּוּמוֹת

- יח. כי לא אויב יחרפני ואשא לא משנאי עלי הגדיל ואסתר ממנו (תהלים נה יג) רמז.
- יט. אמר לרשע (משלי כד כד).
- כ. שחקו עלי צעירים וגו' אשר מאסתי אבותם (איוב ל א).
- כא. ובוז משפחות יחנני ואדם לא אצא פתח (איוב לא לד).
- כב. לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים וגו' (דניאל ט ז).
- כג. שם, ממקרא הנ"ל.
- כד. על שרפו עצמות מלך אדום לשיד (עמוס ב א) עיין רש"י.
- כה. ברכות טז: , סי' סה, שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם מאבותינו.
- כו. שבת קיט: , סי' צא, מאי.

- כז. נכון פֶּאֶשֶׁר יִשְׁמַע מִרְעֵהוּ דְּבַר פֶּזֶב אֵל יִקְפֹּץ וַיִּבְיֶשְׁהוּ, אֶלָּא יִרְמֹז לוֹ בְּתַנּוּעָה, כְּדִי שְׂיִכִּיר כִּי לֹא בֵּן הוּא.
- כח. מִצְוָה לְפָרְסָם אֶת הָרְשָׁעִים.
- כט. הַמְתַּבְּיֵשׁ לֹא בְּמַהֲרָה הוּא חוֹטֵא.
- ל. מִי שָׂאִין לוֹ בּוֹשָׁה, בְּיָדוּעַ שְׁלֹא עָמְדוּ רַגְלֵי אָבוֹתָיו עַל הַר־סִינִי.
- לא. נח לוֹ לְאָדָם שְׂפִיל עֲצָמוֹ לְתוֹךְ כַּבֶּשֶׂן הָאִשׁ וְאֵל יִלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים.
- לב. כְּשֶׁחֲבֵרְךָ מְבִיֶּשֶׁךָ, תוֹדָה לְדַכְּרֵיוֹ.
- לג. הַמְלַבֵּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, כָּאֵלוֹ שׁוֹפֵךְ דָּמִים וַיִּזְרַד לְגִיהֲנוֹם וַאֲיִנו עוֹלָה.
- לד. נח לוֹ לְאָדָם שְׂיִבּוֹא עַל סֶפֶק אִשְׁתֵּי אִישׁ וְאֵל יִלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, וַאֲזַן לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם־הַבָּא.
- לה. אֵל תְּבִישׁ עִם שְׂאֵתְךָ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, אֲבָל לְבַעַל־עֲבִירָה מִתֵּר לְבִישׁוֹ וּלְהוֹנֹ בְּדַבְּרִים.
- לו. כָּל הַשְּׁעָרִים נִנְעָלוּ חוּץ מִשְׁעָרֵי אוֹנָאָה.

מראי מקומות

- כז. פסחים נג., עיין בונה סי' יז בסופו.
- כח. יומא פו., סי' עט, עיין רש"י.
- כט. נדרים כ., סי' ד.
- ל. שם.
- לא. סוטה י., סי' כט.
- לב. ב"ק צב., סי' לב, עיין רש"י.
- לג. ב"מ נח., סי' יב.
- לד. שם.
- לה. ב"מ נט., סי' יג, עיין בחידושי אגדות.
- לו. ב"מ נט., סי' טו.

לז. הכל נִפְרָע בְּיַד שְׁלִיחַ חוּץ מֵאוֹנָאָה, וְאִין הַפְּרָגָד נִגְעַל בְּפָנָיו.

בְּגָדִים

- א. בְּגָדֵי אָדָם מְרַמְזִים עַל מְדוּתָיו שֶׁל אָדָם.
- ב. מִי שֶׁהוֹלֵךְ יַחַף, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא חוֹטָא.
- ג. עַל-יְדֵי עֲזוּת-מִצַּח נֶעֱנֵשׁ בְּבִגְדִים גַּם עַל-יְדֵי שְׁבוּעוֹת.
- ד. מִי שֶׁאִינוֹ נֹזֶהֶר לְהִסְתַּפֵּל בְּעֵרְוֹת אָבִיו, לְסוֹף שְׁיִלְכוּ בָּנָיו "עֵרוֹם וַיַּחַף".
- ה. מִי שֶׁאוֹכֵל קֶדֶם הַתְּפִלָּה, הוּא נֶעֱנֵשׁ בְּבִגְדִים.
- ו. עַל-יְדֵי גְאוּה נֶעֱנֵשׁ בְּבִגְדִים.
- ז. מִי שֶׁמְסִית אֶת חֲבֵרוֹ מִדְּרֹךְ הַטּוֹבָה לְדְרֹךְ הָרָעָה, עַל-יְדֵי-זֶה אֵין לוֹ בְּמָה לְלַבֵּשׁ.
- ח. מִי שֶׁהוּא עָרַב בְּעַד עַבְוִ"ם, הוּא נֶעֱנֵשׁ בְּבִגְדִים.
- ט. לְעֵתִיד הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִהְיֶה נִפְרָע מֵאוֹתָם הַמְּלַבָּשִׁים מְלַבּוֹשׁ עַבְוִ"ם.

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- לז. שם.
- א. שבת עז:., סי' מח, בחידושי אגדות ד"ה סודרא.
- ב. יומא עז:., סי' סח, מנעי רגלך מיחף (ירמיה ב כה).
- ד. ערום ויחף וגו' ערות מצרים (ישעיה כ ד) עיין רש"י.
- ה. [מובן קצת ממה שמבואר לקמן באות ו' – על ידי גאוה נענש בבגדים – ע"ד שדרשו רבותינו ז"ל (ברכות י:., סי' נד) אחרי גוך]
- ו. גאוה אפיקי מגנים וגו' (איוב מא ז) רמז. עדה נא גאון וגבה והוד והדר תלבש (איוב מ י) [בלשון בתמיהה]. ונתצו רמתיהן והפשיטט אותך בגדיך וגו' (יחזקאל טז לט).
- ח. לקח בגדו כי ערב זר (משלי כ טז) קח בגדו כי ערב זר (משלי כז יג).
- ט. ופקדתי וגו' הלבשים מלבוש נכרי (צפניה א ח).

י. מי שהולך בבגדים קרועים מחמת עניות, תקנתו הפכה לפני השם יתברך.

יא. כל המבזה בגדים, לסוף אינו נהנה מהם.

יב. מי שעושה מלבוש לעני, על־ידי־ה נצול מבזיונות.

יג. מי שהוא נזהר מלביש שום אדם, זוכה למלבושים.

חלק שני

א. על־ידי ספורי־מעשיות של צדיקים ממשיכין אורו של משיח בעולם,

ודוחה הרבה חשך וצרות מן העולם גם זוכה לבגדים נאים.

ב. הרגיל בקללה, על־ידי־ה לא יהיה לו בגדים על שפת.

ג. מי שמִיפה תמיד את רגליו בלבושין נאים, למשל במגעלים יפים

ביותר או במכנסים, על־ידי־ה בא לגיבת הדעת.

ד. המזלזל במצות ציצית, אינו זוכה לקבורה.

מראי מקומות

י. ותקרע את בגדיך ותבכה לפני (מלכים ב, כב יט) (דברי הימים ב, לד כז) רמז.

יא. ברכות סב,; סי' קלז.

יב. שבת עז,; סי' מח, לבושא, לא – בושא. רמז.

יג. שם, מהגמרא הנ"ל, ומסיפא לרישא מירוש.

א. עיין משיח אות א'. מד"ר בראשית פר' א סי' ו, ידע מה בחשוכא ונהורא עמה

שרא (דניאל ב כב) אלו מעשיהם של צדיקים וכו' ונהורא עמה שרא, זה מלך המשיח

וכו' עטה אור כשלמה וגו' (תהלים קד ב). רמז.

ב. מד"ר בראשית פר' יא סי' א, ברכת ה' וכו' וברכו בעטיפה וכו'.

ג. מד"ר בראשית פר' טו סי' ז, הא גנב דגנב דעתיה דברייה. הה"ד אל תבואני רגל

גאווה (תהלים לו יב). רמז.

ד. מד"ר נח פר' לו סי' ו, זכה שם לטלית ויפת לפיוולא. עיין מתנות כהונה. עיין

משנת דרבי אליעזר. רמז.

- ה. הַעוֹשָׂה בְּגֵדִים לְחֶבְרוֹ, יְכוֹל לְשַׁנּוֹת רִצּוֹן חֶבְרוֹ לְכָל מָה שְׂיִרְצֶה, הֵן בְּגִשְׁמֵי הֵן בְּרוּחָנִי.
- ו. בְּשֹׂאֲדָם לֹבֵשׁ לְבוּשׁ שֶׁל אָבִיו, עַל-יְדֵי-זֶה בְּנִקְל לֹא לִילֵךְ בְּמַדוּתָיו שֶׁל אָבִיו.
- ז. לִכְבוֹ לְחַמּוֹ בְּלַחְמֵי וּשְׂתוֹ רְאִשֵׁי-תְבוֹת לֹלֵב; "בֵּינִי" עִם הָאוֹתִיּוֹת גִּימְטְרִיא רְאִשֵׁי-תְבוֹת שֶׁל אֶתְרוּג הַדָּם עֲרֵבָה; "מִסְכַּתִּי" זֶה בְּחִינַת סְפוּת. עַל-יְדֵי מְצוֹת גְּמִילַת אֲרַבְעָה מִיָּנִים וְעַל-יְדֵי סְפָה אָדָם זֹכֶה לְאֹכִילָה וּשְׂתִיָּה וּמְלֻבוּשִׁים וְגַם לְחִיּוֹת הַנְּשֻׁמָּה, עַל-יְדֵי סְפָה זֹכֶה לְמְלֻבוּשִׁים, בְּחִינַת "בְּשׂוּמֵי עֵנָן לְבוּשׁוֹ", עַל-יְדֵי עֲרֻבֵי גַחַל זֹכֶה לְשְׂתִיָּה, עַל-יְדֵי הַדָּם זֹכֶה לְחִיּוֹת הַנְּשֻׁמָּה וְעַל-יְדֵי לֹלֵב וְאֶתְרוּג זֹכֶה לְאֹכִילָה, כִּי יֵשׁ בָּהֶם פְּרִי, שֶׁהֵם מִיָּנֵי מֵאֲכָל.

בְּטָחוֹן

- א. מִי שֵׁשׁ לֹא בְּטָחוֹן, אֵין לוֹ שׁוֹם פֶּחֶד.
- ב. עַל-יְדֵי בְּטָחוֹן בָּא שְׁלוֹם.
- ג. בְּטָחוֹן בָּא עַל-יְדֵי יְרֵאת-שָׁמַיִם.

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- ה. מד"ר וירא פר' נב סי' יב, כסות עינים (בראשית כ טז), בקש להקנותה בפני בעלה. רמז קצת ורחוק.
- ו. מד"ר ויצא פר' עד סי' יג, לבש אדם לבושו של אביו הרי הוא כיוצא בו. עיין מתנות כהונה.
- ז. עיין אכילה אות יג חלק שני. במד"ר בשלח פר' כה סי' ז הובא פסוק זה.
- ח. אבטח ולא אפחד (ישעיה יב ב).
- ט. שלום כי כך בטוח (ישעיה כו ג).
- י. מי בכם ירא ה' וגו' יבטח בשם ה' (ישעיה נ י).

- ד. על־ידי אמונה יבא לְבַטְחוֹן.
ה. מי שאין לו בְּטָחוֹן, הוא דוֹבֵר שְׁקָרִים.
ו. על־ידי שְׁקָרִים אינו יכול לְבַטַח בְּאֵמֶת.
ז. מי שְׁפַמֹּת בְּהֶשֶׁם יִתְבָּרֵךְ, הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוא מְצִילוֹ מִכָּל צָרוֹת וּבִכְפָּרֵת מִהַרְיָגָה.
ח. על־ידי בְּטָחוֹן אין אָדָם צָרִיד לַחֲבָרוֹ גַּם אִין אָדָם מְכַלִּימוֹ.
ט. על־ידי בְּטָחוֹן אָדָם נְצוּל מִדְּאָגָה.
י. על־ידי בְּטָחוֹן יוֹפֵה לִידַע שְׁמוֹת הַקִּדְשׁ.
יא. מי שאין לו מִדַּת הַבְּטָחוֹן, יִשְׁמֹר אֶת עַצְמוֹ שְׁלֵא לְבִישׁ שׁוֹם אָדָם גַּם יוֹזֵהר לְהַתְפַּלֵּל בְּכֹנֶת הַלֵּב.
יב. מי שֵׁישׁ לוֹ בְּטָחוֹן, לֹא יִתְקַצְרוּ יָמוּיוֹ.
יג. מי שאין לוֹ בְּטָחוֹן, יָקוּם קֶדֶם אוֹר הַבִּקְרָה וַיֹּאמֶר בְּקִשׁוֹת בְּקוֹל רָם.
יד. על־ידי שְׁתִּיקָה יוֹפֵה לְבַטְחוֹן.

מראי מקומות

- ד. נשפט באמונה בטוח (ישעיה נט ד). לא האמינו באלהים ולא בטחו (תהלים עח כב).
ה. בטוח על תהו ודבר שוא (ישעיה נט ד).
ו. שם, מהנ"ל – מסיפא לרישא. אל תבטחו לכם אל דברי השקר וגו' (ירמיה ז ד).
ז. כי מלט אמלטך ובחרב לא תפל וגו' כי בטחת בי (ירמיה לט יח).
ח. שקט ובטח ואין מכלים דבר וגו' (שופטים יח ז). עיין רש"י. רמז.
ט. (תהלים ג ו), ברש"י הקיצותי.
י. ויבטחו בכ' יודעי שמך (תהלים ט יא).
יא. לדוד אליך ה' נפשי אשא אלהי בכ' בטחת אל אבושה וגו' (תהלים כה א-ב) עיין רש"י. רמז.
יב. אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בכ' (תהלים נה כד) מובן (דנקיט דבר והיפוכו).
יג. קדמתי בנשף ואשועה לדברך יחלתי (תהלים קיט קמז).
יד. ודוממתי נפשי וגו' יחל ישראל (תהלים קלא ב-ג). דום לא והתחולל לו וגו' (תהלים לו ז).

- מז. על־יְדֵי זְהִירָה מִלִּפְנֵי תְקִיעַת־כַּף יִזְכֶּה לְמִדַּת הַבְּטָחוֹן. גַּם עַל־יְדֵי שְׁלֵא יִתְחַבֵּר עִם רְשָׁעִים.
- מז. על־יְדֵי חֲנֻפָה נֶאֱכָד הַבְּטָחוֹן.
- יז. מִי הִירְדֵן הֵם סִגְלָה לְבְטָחוֹן.
- יח. עַל־יְדֵי הַבְּטָחוֹן הָאָדָם נִתְקָרֵב לַהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ.
- יט. מִי שְׁבוּטָח בְּעַבְדוֹ, דִּילָה דִּילָהוֹן.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. בְּשַׁעוֹשָׁה אָדָם אֵיזְהוּ דְכָר בְּאִמוּנָה וְנִכְשָׁל בְּאֵיזְהוּ מִכְּשׁוֹל, יִבְטַח שְׁתִּקְדּוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יִצִּילוֹ, וְתִקְדּוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הַזְּמִין לוֹ אֶת הַמִּכְשׁוֹל כִּדְּי שְׁיַעֲשֶׂה דְרֶךְ כְּבוֹשָׁה לְבָנָיו בְּזֹאת הַמִּכְשׁוֹל, שְׁיִנְצְלוּ מִמֶּנּוּ.
- ב. מִי שֶׁנֶּשְׁמַר מִהֲרֵהוּרֵי עֲבוֹדַת־זָרָה, זֹכֵה בְּכָל פְּעַם לְבְטָחוֹן עַד שְׁאִינוֹ דּוֹאֵג מֵהַ יֵאָכֵל לְמַחֵר, וְהוּא בְּמִדְרַגַּת "בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם", וְעַל־יְדֵי־זֶה

מֵרֵאִי מִקּוֹמוֹת

- מז. שְׁנֵי תוֹקְעִים בּוֹטַח (משלי יא טו) עֵינֵי רִשְׁ"י.
- מז. וּתְקוֹת חֲנַף תֵּאֱבֹד (איוב ח ג).
- יז. יִבְטַח כִּי יִגִּיחַ יִרְדֵן אֶל פִּיהוּ (איוב מ כג) רמז.
- יח. כֹּה' לֹא בִטְחָה אֶל אֱלֹהֵיהָ לֹא קִרְבָּה (צפניה ג ב). וְאֵנִי קִרְבַּת אֱלֹהִים לִי טוֹב שְׁתֵּי כֹה' אֱלֹהִים מַחְסֵי וְגו' (תהלים עג כח).
- יט. ב"ב צא:, ס' פב.
- א. מִדָּר לך לך פּר' מ ס' ו, אִמֵר הַקב"ה לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ, צֵא וּכְבוֹשׁ הַדֶּרֶךְ לִפְנֵי בְנֵיךְ וְכו'. וְשֵׁם פּר' מֵא ס' ב, אֲבָרָהָם יֵצֵא בְּהִבְטָחָה וְאֵנִי בְּאִמוּנָה, בְּשִׁבְלֶיךָ אֲנִי עוֹשֶׂה. עֵינֵי יְדֵי מֹשֶׁה.
- ב. מִדָּר בְּשִׁלַח פּר' כֹּד סוֹף ס' ב וס' ג, עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הִיתָה בִּידֶךָ וְהִסִיעָה מֹשֶׁה מִיִּשְׂרָאֵל וְכו', הַה"ד, וִיסַע כְּצֵאֵן עִמּוֹ וְגו' (תהלים עח נב) וְכו' מֵהַ צֵּאֵן אֵין מִתְקַנֵּין לֵה אֲפוֹטִיקוֹן אֵלֵא רֹעַה כְּכֹל יוֹם וְכו' מֵהַ צֵּאֵן אֲפִילוֹ מִחֲבַלֵּת אֵין בְּעֵלִיָּה מֵעֲלִין עֲלֶיהָ וְכו' מֵהַ קְדָשִׁים כֹּל מִי שֶׁנּוֹגַע בְּהֵן מִתְחַיִּיב, כִּךְ יִשְׂרָאֵל וְכו'. רמז רְחוּק. וְעֵינֵי

[הקדוש-ברוך-הוא] לא הביט אָן ולא רָאָה עֵמֶל בּוֹ, וְכָל הַנוֹגֵעַ בּוֹ כָּאֵלוֹ נוֹגֵעַ בְּבַת-עֵינָיו.

❁ בשורה ❁

- א. מי שהוא רגיל לומר בשורות טובות, הוא נתלכש מבחינת אליהו.
- ב. אל תבשר בשורה רעה, כי מחמת בשורה רעה מתו כמה נפשות.
- ג. העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות, והקדוש-ברוך-הוא גוזר והוא מבטל.
- ד. המבשר בשורות רעות, נופל למחין דקטגנות.

חלק שני

- א. מי שהוא רגיל לבשר בשורות טובות, על-ידי-זה לא יכאבו לו רגליו.

❁ ברכה ❁

חלק שני

- א. המתברך צריך לתן למברך איזה מתנה.

מראי מקומות

שם פר' כה סי' ט, ולקטו דבר יום (שמות טז ד), הה"ד ברוך ה' יום יום וגו'. ועיין מד"ר משפטים פר' ל.

- א. כפי אליהו הוא איש פקיד על כל בשורות טובות. ועיין דגל מחנה אפרים דרוש לפורים, ובמאור עינים פר' ויצא. ועיין ישעיה נב ז, מבשר שלום מבשר טוב ומשיע שלום, הוא בחינת אליהו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (עדיית פ"ח מ"ז).

- ב. אֵל תְּהִי בְּרַפְתְּ גּוֹי קָלָה בְּעֵינֶיךָ.
ג. מִי שֶׁמִּקְרַב אֶת הָרְחוּקִים לְעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַבְּרֻכּוֹת מְסוּרִים בְּיָדוֹ.

בְּכִיָּה

חֵלֶק שְׁנִי

- א. מִי שֶׁאֵינּוּ יָכוֹל לְבַכּוֹת, יִסְתַּבֵּל עַל הָרַקִּיעַ, כִּי הוּא גָרַם בְּכִיָּה לְמַיִם.
ב. הַבְּכִיָּה מְבַטֵּל הַרְהוּרֵי זְנוּת.
ג. סִגְלָה לְחֹלֵי הַצָּוָאר, שְׂיִבְכָה עַל חֶרְפֵּן הַבַּיִת הַמְּקַדָּשׁ.

גְּאוּה

- א. אִין מְשִׁיחַ בָּא, עַד שְׂיִכְלָה [כָּל] גְּאוּה מִן הָעוֹלָם.
ב. עַל־יְדֵי גְּאוּה בָּא לְיְדֵי תְּאוּת מְשַׁבְּב־זָכֵר גַּם בָּא לְיְדֵי פְּעַם, גַּם לְפַעְמִים אִין אִשָּׁה מִתְּעַבְרַת מִחֲמַת שְׁהִיא מְקַשְׁמַת וְהִיא בְּעַלְת־גְּאוּה.

מִדְּרָא מִקּוֹמוֹת

- ב. שְׁמוּאֵל א, פֶּרֶק ד – מִיתַת עַלִי הַכֶּהֵן וְכַלְתּוּ.
ג. שַׁבַּת סג, ס' מא.
ד. פֶּסְחִים ג, ס' ו. מוּבֵן בְּרִמּוּז.
א. מִדְּר' וִיצָא פֶּר' ע ס' ח, וִישָׂא יַעֲקֹב רִגְלֵי (בְּרֵאשִׁית כט א) חִיִּי בְּשָׂרִים לֵב מִרְפָּא (מְשַׁלֵּי יד ל). רִמּוּז, מִדָּה כִּנְגַד מִדָּה.
א. מִדְּר' לך לך פֶּר' מִד ס' ז, זֶה עוֹזֵר לִזְה בְּבִרְכוֹת וְזֶה עוֹזֵר לִזְה בְּמִתְנּוֹת.
ב. מִדְּר' חִי שְׂרָה פֶּר' ס' ס' יג, בְּרִכַּת אוֹבֵד עַלִי תְּבֵא וְגו' (אוֹב כט יג). עֵינֵן מִדְּר' תּוֹלְדוֹת פֶּר' סו ס' ו, אִם בְּרִכַּךְ עוֹבֵד כּוֹכְבִים.

- ג. על־ידי גַּאֹהַּ בָּא רָעַב לְעוֹלָם.
- ד. על־ידי גַּאֹהַּ בָּא לְשִׁכְרוֹת וְהוּא הִדִּין לְהַפְדּוּ.
- ה. על־ידי גַּאֹהַּ בָּא לְפַחַד.
- ו. סִגְלָה לְבַטֵּל גַּאֹהַּ, לְתַן צְדָקָה.
- ז. מִי שְׁנוֹהֵג רַבְנוֹת בְּעַל־פְּרָחַם בְּגַאֹהַּ, הַקְדוּשׁ־פְּרוּד־הוּא מְעוֹרֵר עָלָיו שׁוֹנְאִים.
- ח. מִי שְׁלַבּוּ רָם עָלָיו, יֵדַע שֶׁהַשְּׁעָה מְצַלַּחַת עָלָיו.

מראי מקומות

- ג. מד"ר לך לך פר' לט סי' יח, והיה ברכה (בראשית יב ב), אף את מקרב רחוקים וכו' הרי הברכות מסורות לך.
- א. מד"ר בראשית פר' ה סי' ד, לא פירשו המים התחתונים אלא בבכיה.
- ב. עיין הרהורים יח חלק שני. מד"ר ויצא פר' ע סי' יב, למה בכה, שראה האנשים מלחשים וכו' מה בא זה לחדש לנו דבר ערוה וכו'. עיין ידי משה. רמז.
- ג. מד"ר ויגש פר' צג סי' יב, ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך (בראשית מה יד), ששני בית המקדשות וכו' ועתידין ליחרב וכו'. רמז.
- א. סנהדרין צח., סי' קע. והגבהים ישפלו וגו' ויצא חוטר מגזע ישי וגו' (ישעיה י לג – יא א).
- ב. הורד שאול גאונך וגו' חולש על גוים (ישעיה יד יא-יב) רש"י, למשכב זכור. שמענו גאון מואב גא מאד גאותו וגאונו ועברתו לא כן בדיו (ישעיה טז ו) ופירש רש"י, עברתו, עיבורו והריון שלו. ד"א עברתו, חמתו וכו'. רמז רחוק.
- ג. כי שדמות חשבון אמלל וגו' (שם, פסוק ח') מובן.
- ד. [ואף כי היין בגד גבר יהיר וגו' (חבקוק ב ה)], [השכירהו כי על ה' הגדיל וגו' (ירמיה מח כו)], גאות שכורי אפרים (ישעיה כח ג).
- ה. מה תתהללי וגו' הנני מביא עליך פחד וגו' (ירמיה מט ד-ה). (וגבה להם ויראה להם וגו' (יחזקאל א יח) רמז).
- ו. גאון שבעת לחם וגו' ויד עני ואביון לא החזיקה ותגבהינה וגו' (יחזקאל טז מט-ג).
- ז. וישר אבימלך וגו' וישלח אלהים רוח רעה (שופטים ט כב-כג). פירש רש"י, על כרחם וכו' שנאה.
- ח. רש"י, שמואל א', יד ט, ד"ה דמו.

- מ. מי שְׁמוֹשִׁיעַ לְעַנְיִים, יֵשׁ בּוֹ כַח בְּהַסְתַּכְּלוּת עַל בְּעַל־יְגֵאוּה לְהַשְׁפִּיל אוֹתָם.
- י. מי שְׁהוֹלֵךְ בְּשׁוֹק וְנוֹפֵל, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא גִדְלָן.
- יא. סִגְלָה לְבַטֵּל גֵּאוּה, שִׁישְׁתַּתַּף בְּצַרְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.
- יב. עָנִי שֶׁהִרְשַׁע רוֹדֵף אוֹתוֹ תִּדְרַע שֶׁהָעָנִי הוּא בְּעַל־גֵּאוּה.
- יג. עַל־יְדֵי גֵּאוּה נֹפֵל מֵאֲמוֹנָתוֹ.
- יד. עַל־יְדֵי גֵּאוּה נִסְגָּר הַלֵּב וְעֵינָיו הָאָדָם מִלְּהַבִּיט בַּפְּלָאוֹת [בַּפְּעוּלָת] הַשָּׁם יִתְבַּרַּךְ, לִירְאָה מִלְּפָנָיו.
- טו. אֵין לְהַתְנַאֲוֹת בְּהַשְׁגוֹת גְּדוּלוֹת אוֹ בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כִּי הַכֹּל עַל־יְדֵי הַצְּדִיק שְׁבַדוֹר, וְהוּא אֵצֶל הַצְּדִיק כְּעַט אֵצֶל סוֹפֵר.
- טז. אֲכִילָה וְשִׁתְיָה מְבִיא לְגֵאוּה.
- יז. תִּקּוֹן לְגֵאוּה שִׁיתְעַנֶּה.

 מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- ט. וְאֵת עַם עָנִי תוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל רַמִּים תִּשְׁפִּיל (שְׁמוּאֵל ב, כב כח).
- י. וְעַנְתָּךְ תִּרְבַּנִי וְגו' וְלֹא מַעֲדוֹ קִרְסָלִי (שְׁמוּאֵל ב, כב לו-לז). רמז. אֵל תְּבוֹאֲנִי רֵגֶל גְּאוּה וְגו' שֶׁם נִפְלוּ (תְּהִלִּים לו יב-יג).
- יא. אַחַר שֶׁלַח אֲתוֹ וְגו' מִן הַרמָה (יִרְמִיָה מ א), פִּירַשׁ רַש"י, שֶׁהִיָּה גוּלָה מַעֲצָמוֹ עִמָּהֵן. רמז, מַרְמֵז עַל גְּדוּלוֹת. רמז רְחוֹק.
- יב. בַּגְּאוֹת רַשַׁע יִדְלַק עָנִי (תְּהִלִּים י ב).
- יג. כַּגְּבַה אִפּוֹ בַל יִדְרַשׁ אֵין אֱלֹהִים כָּל מְזוֹמְתוֹ (תְּהִלִּים י ד) עֵינֵי רַש"י.
- יד. חֲלַבְמוֹ סִגְרוּ פִּימוֹ דִּבְרוּ בַּגְּאוֹת (תְּהִלִּים יז י), עֵינֵי רַש"י חֲלַבְמוֹ סִגְרוּ, בַּחֲלָבִם וּבְשִׁמְנֵם סִגְרוּ לָבִם וְעֵינֵיהֶם מֵהַבִּיט אֵל פֶּעֶלֶךָ לִירְאָה מִפְּנֵיךָ. וצ"ל: בַּפְּעוּלָת הַשִּׁי"ת.
- טו. רַחַשׁ לְבִי דָבַר טוֹב אִמְרָ אֲנִי מַעֲשֵׂי לַמֶּלֶךְ לְשׁוֹנֵי עַט סוֹפֵר מֵהִיר (תְּהִלִּים מו ב) עֵינֵי רַש"י.
- טז. פֶּן אֲשַׁבַּע וְכַחֲשֵׁי (מִשְׁלֵי ל ט), פִּירַשׁ רַש"י מְרֹוב גְּאוּה וְכו'. כַּמְרַעִיתֶם וַיִּשְׁבַּעוּ שְׁבַעוּ וִירֵם לָבִם (הוֹשַׁע יג ו). עֵינֵי בְּרִכּוֹת י, ס"י נד, אַחֲרֵי גוֹךְ.

- יח. סְגָלָה לְגַאֲוָה שְׂיִסְתַּכַּל עַל הַשָּׁמַיִם.
- יז. מְבַהִילֵן אֶת הָאָדָם בְּחִלּוּמוֹת, בְּדִי לְהַסִּיר מִמֶּנּוּ גַאֲוָה שְׂקוּעָה, שֶׁהוּא מְכַסֶּה מִמֶּנּוּ, שְׂאִינּוּ מְכִיר בָּהּ.
- כ. כָּל הַמְתִּיחֵר חֲכָמָתוֹ וְנִבּוֹאָתוֹ מִסְתַּלְקֵת.
- כא. דֵּל גַּאֲוָה אֵין הַדַּעַת סוֹכְלוֹ. גַּם הוּא בְּעַצְמוֹ מִתְחַרֵּט לְאַחַר זְמַן וְנִבְזָה בְּעֵינֵי עַצְמוֹ.
- כב. אִי אֶפְשָׁר לְגַאֲוָה [לְגַאֲוָה] לְהַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ וּכְאִ לְיָדֵי שְׂבָחָה.
- כג. יְהִיר בְּעַל־מוֹם הוּא.
- כד. לְפִי צֶרֶד הַעֲנִין יֵשׁ הַתֵּר בְּדָבָר לְעֵשׂוֹת דָּבָר, הַנִּרְאָה כְּאִלוֹ מִתְנַאֲהָ.
- כה. מִי שֵׁשׁ בּוֹ גַּסּוֹת, לְסוֹף גִּבְשָׁל בְּאִשְׁת־אִישׁ; וְהוּא כְּעוֹבֵד עֲבוּדָה־זוֹרָה; וּכְאִלוֹ כּוֹפֵר בְּעֶקֶר; וּכְאִלוֹ כָּאֵל עַל עֲרִיּוֹת פְּלָם; וּכְאִלוֹ כְּנֶה כְּמָה; וּמִתְמַעֵט מִחֲשִׁיבוֹתוֹ וְאִינְנוּ; וְרְאוּי לְגַדְעוֹ כְּאִשְׁרָה; גַּם אֵין עֶפְרוֹ נִנְעֶרֶת; וְשְׂכִינָה מִיִּלְלַת עָלָיו.
- כו. הַכּוֹבֵעַ שֶׁל צַדִּיק סְגָלָה לְהַסִּיר הַגַּאֲוָה.

מֵרְאִי מְקוֹמוֹת

- יח. כִּי אֵרָאָה שְׂמִיךְ וְגו' מֵהָ אֲנוֹשׁ וְגו' (תהלים ח ד-ה). וְשׁוֹר שְׂחָקִים גִּבְהוֹ מִמֶּךָ (איוב לה ה). עֵינֵי לִשְׂמִיא נִטְלַת וְגו' (דניאל ד לא). רמז.
- יט. כּוֹתֵב בְּבִרְכוֹת נֵה--נו, ס' ככג.
- כ. פִּסְחִים סו,; ס' לב.
- כא. פִּסְחִים קִיג,; ס' נב, עֵיין רש"י שם.
- כב. רש"י תַעֲנִית ז,; ס' טו, ד"ה אִי הוּוֹ סִנִּי.
- כג. מְגִילָה כט,; ס' לח.
- כד. חִידוּשֵׁי אַגְדוֹת יִבְמוֹת קה,; ס' נד, ד"ה עַל רֵאשֵׁי עַם.
- כה. סוֹטָה ד--ה,; ס' ו-ט, וְצ"ל וּמִתְמַעֵט מִחֲשִׁיבוֹתוֹ, עֵיין רש"י.
- כו. זִבְחִים פח,; ס' כב, וְהַמְצַנֶּפֶת. עֵיין חִידוּשֵׁי אַגְדוֹת.

- כז. עַל-יְדֵי אַמוּנָה יִהְיֶה לְךָ כַּח לְשׁוֹר אֶת עֲצָמְךָ מִגְּאוּה, וְתִמְשַׁל עַל מִדַּת גְּאוּה.
- כח. בְּעַל-גְּאוּה מִחֲשׁוֹבוֹתָיו אֵין מִצְלִיחִין.
- כט. בְּשִׁנּוּדֵמֶן לְךָ עֲבָרָה בְּלִי דַעַת בּוֹדְאֵי יֵשׁ לְךָ גְּאוּה, וּבְזֶה מֵרְאִין לְךָ, שְׁעָרֵין אֵין אֶתָּה צְדִיק.
- ל. בְּשִׁבְא לְךָ אֵיזָה גְּדֻלוֹת, תִּדְאָג מִפְּרַעְנוֹת.
- לא. עֲנִי שֶׁהוּא שְׁפַל-רוּחַ, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ נוֹתֵן צְדָקָה, הוּא טוֹב מִעֲשִׂיר בְּעַל-גְּאוּה, אֶף-עַל-פִּי שְׁנוֹתֵן צְדָקָה.
- לב. בְּשִׁנּוּפֵל לְךָ גְּדֻלוֹת, תִּצְיִר לְפָנֶיךָ דְמוֹת אֲבִיךָ.
- לג. גְּאוּה הוּא סִימֵן עַל שְׁכָר, חֵם וְשָׁלוֹם.
- לד. גְּאוּה בָּא עַל-יְדֵי שְׁלֵא תִקְנֶת חֲטָאֵת נְעוּרִים.
- לה. מִי שְׁיִינוּ מִחֲמִיץ, בִּידוּעַ שֶׁהוּא בְּעַל-גְּאוּה.
- לו. מִי שְׁיֵשׁ לוֹ גְּאוּה, מְדוּרוֹ אֵינוֹ מִתְקִים.

 מֵרְאֵי מִקוּמוֹת

- כז. ואמונתך סביבותיך אתה מושל בגאות וגו' (תהלים פט ט-י).
- כח. זממו אל תפק ירומו סלה (תהלים קמ ט), עיין רש"י. רמז.
- כט. וענה גאון וגו' יכשלו בעונם וגו' (הושע ה ה). לא יאנה לצדיק כל און וגו' (משלי יב כב). ולפני כשלוך גבה רוח (משלי טז יח).
- ל. שם, ממקרא הנ"ל.
- לא. טוב שפל רוח את ענוים מחלק שלל את גאים (שם, פסוק יט).
- לב. ותפארת בנים אבותם (משלי יז ו).
- לג. לפי שבר יגבה לב איש וגו' (משלי יח יב). לפני שבר גאון וגו' (משלי טז יח).
- לד. רום עינים ורחב לב נר רשעים חטאת (משלי כא ד). רמז.
- לה. ב"ב צח., סי' פה. עיין רש"י, גאותו של אדם שמגיס דעתו בדבר שאין בו, גורם שהיין בוגד בו, דסבורים שהוא יין ונמצא חומץ — מדה כנגד מדה.
- לו. גבר יהיר ולא ינוה וגו' (חבקוק ב ה), עיין רש"י.

לז. מי שיש בו גאווה, אין אני והוא יכולין לדור בעולם. ואפלו רוח קמעא עוברתו; ואין תפלתו נשמעת; ואין לו רפואה; ובא לידי עניות של תורה; ואשתו מבזה אותו.

לח. מי שמלביש את עצמו במלבוש של תלמיד-חכם והוא אינו תלמיד-חכם, אין מכניסין אותו במחצתו של הקדוש-ברוך-הוא.

לט. גאווה מעכבת את משיח ומטריד את האדם מן העולם.

מז. הפסוק: "אם יעלה לשמים שיאו" (איוב כו, ו), והפסוק: "כי לא לעולם חסן" (משלי כו, כד), הם מסגלים לשפר את הגאווה.

❁ גנבה וגזלה ❁

א. מי שנפתה לבו לגזל וכיון שהתיר לעצמו גזלת חברו, הרי הוא מוכן לכל חטא ועון, ואין תקנה להסירו מדרך הרעה.

ב. בעוון הגזל הגובה עולה ורעב הוה ובגוי-אדם אוכלין בשר-פניהם.

ג. מי שאינו מהנה את אחרים מממונו, על-ידי-זה גזלנים באים עליו.

מראי מקומות

לז. סוטה ה., סי' י-יא, א"ר אלכסנדר, כל מי שיש בו גסות הרוח, אפילו-רוח קמעא עוברתו וכו' אמר חזקיה, אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כל משים לבו כבשר וכו' א"ר זירא, בשר כתיב ביה, ונרפא (ויקרא יג יח) וכו'. קידושין מט., סי' לג.

לח. ב"ב צח., סי' פה.

לט. סנהדרין צח., סי' קע. סנהדרין קא., סי' קע, טרדתו מן העולם.

מז. אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע: כגללו לנצח יאבר ראיו יאמרו איו (איוב כ ו-ז). (משלי כו כד). יומא פז., סי' עט. עיין רש"י ד"ה אם יעלה.

א. לשון הכותב פ"ה מעשר שני משנה א, סי' ו.

ב. שבת לב., סי' כד.

ג. סוטה מז., סי' קכד, (עיין שם נוסחת עין יעקב).

- ד. הַגִּזְלוֹל אֶת חֵבְרוֹ שְׁנֵה פְרוּטָה, כְּאִלּוּ נוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ וְנִשְׁמַת בְּנָיו וּבְנֹתָיו וְאֶפְלוֹ גֵרָמָא.
- ה. מִי שֶׁלֹּא חָס עַל מְמוֹן חֵבְרוֹ, בִּידוּעַ שֶׁהוּא גֵנֵב.
- ו. אוֹנֵאת מְמוֹן מִתֵּר לְהִנְאוֹת אֶת עוֹבְדֵי-אֱלִילִים.
- ז. מִי שֶׁקּוֹפֵץ יָדוֹ מִצְדָּקָה, גִּזְלָנִים בָּאִים עָלָיו.
- ח. מִי שֶׁשָּׂם בְּמַחְנוֹנוֹ עַל הַגּוֹיִים לְסוֹף לֹקַחֲחִין מִשְׁלוֹ בְּעַל-פְּרָחוֹ.
- ט. עַל-יְדֵי הַדִּינִים וְהַמְלָמְדִים שְׂאִינָם טוֹכִים גַּם שׁוֹחֲטִים, עַל-יְדֵי-זֶה הַשּׁוֹנְאִים אוֹכְלִים פְּרִנְסַתָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.
- י. מִי שֶׁמְעַרֵּב מִשְׁקָיו בְּמִים, גִּנְבִים בָּאִים עָלָיו.
- יא. מִי שֶׁנוֹטֵל חֶלֶק מִגְּנֵבָה, לְסוֹף שְׂיִתְגַּלֶּה הַדָּבָר.
- יב. עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גִּנְבִים, בִּידוּעַ שֶׁהֵרֵב אוֹהֵב שַׁחַד.
- יג. עַל-יְדֵי דְבָרִים בְּטִלִים בָּאִים גִּנְבִים.
- יד. מִתֵּר לְגֵנֵב דַּעַת הַפְּרִיזוֹת, כְּדֵי לְהַצִּיל נַפְשׁ מִיִּשְׂרָאֵל.

 מִדְּרָא מִקּוֹמוֹת

- ד. ב"ק קיט., סי' מו.
- ה. ב"מ כד., סי' ב, מר זוטרא.
- ו. חידושי אגדות ב"מ נט., סי' יג, ד"ה עם שאתך. בשו"ע חושן משפט סי' רכז סעיף כו.
- ז. ב"ב י., סי' יב.
- ח. ב"ב צא., סי' פב.
- ט. סנהדרין קד., סי' רטו. עיי"ש. ועיין ליקוטי מוהר"ן סי' לז אות ו.
- י. סבהך מהול וגו' וחברי גנבים (ישעיה א כב-כג).
- יא. שם, מוכן קצת. חולק עם גנב שונא נפשו וגו' (משלי כט כד).
- יב. וחברי גנבים כלו אהב שחד (ישעיה א כג).
- יד. ואמרת אליהם מפיל אני תחנתי וגו' (ירמיה לח כו) לזבח לה' באתי (שמואל א, טז ה).

- מז. מי שְׁמַבִּישׁ פְּנֵי חֵבְרוֹ, לְסוֹף שְׂמִקִּים עֲדוּת שְׁקָר, פְּרִי שְׁיָגוּל מָמוֹן.
 מז. מי שְׁיִישׁ לוֹ בְּמַחֲזֵן מְנַעֲרָיו, הוּא נְצוּל מִגְּזֻלִים.
 יז. עַל־יְדֵי שְׁמִיעַת דְּבָרֵי שְׁטוּת, הַגְּנָבִים בָּאִים.
 יח. עַל־יְדֵי שְׁקָר גְּנָבִים בָּאִים.

חלק שני

- א. עַל־יְדֵי גְּנַבַת דַּעַת בָּא, חֵם וְשָׁלוֹם, חֵלִי הַרְאָה וְחֻזָּה.
 ב. עַל־יְדֵי גְּנַבַת דַּעַת בָּא לְיְדֵי הַרְהוּרֵי זְנוּת עִם גְּזִיָּה.
 ג. עַל־יְדֵי גְּנַבָה מִפְּסִיד אֶת הַדַּעַת.
 ד. הַגְּנָבָה מְזִיק לְעֵינַיִם.
 ה. עַל־יְדֵי אֲמִירַת תְּקוּן חֲצוּת נְצוּל מִגְּנָבִים.

מראי מקומות

- מז. ותשלח הספרים אל הזקנים וגו' והושיבו שני אנשים וגו' ויעדהו לאמר (מלכים א, כא ח,י) (פירש רש"י, סבי דבהתא. ואפשר שפירש הוא ז"ל, שמביישן פני אחרים. רמז רחוק).
 מז. פלטני מכף מעול וחומץ כי אתה וגו' מבטחי מנעורי (תהלים עא ד-ה).
 יז. ואלו דבר יגנב ותקח אזני שמץ מנהו (איוב ד יב), כמו ומה שמץ דבר (איוב כו יד), שפירש רש"י לשון גנות ושמצה. רמז רחוק.
 יח. כי פעלו שקר וגנב יבוא וגו' (הושע ז א).
 ב. עיין הרהורים כ' חלק שני. מד"ר וישב פר' פה סי' א, בגדה יהודה (מלאכי ב יא) כפרת יהודה שקרת יהודה. עיין ידי משה. ושם סי' יא – פר' פד סי' יט, אתה אמרת לאביך הכר נא, חייך – שתמר אומרת לך הכר.
 ג. עיין דעת טז חלק שני. מד"ר ויחי פר' צט סי' א, לבנות בית המקדש היו השבטים רצים ומדיינים אלו עם אלו, אמר להם הקב"ה. רמז [כי בית המקדש הוא בחינת דעת, כידוע – ברכות לג].
 ד. מד"ר ויגש פר' צג סי' ו, נהפך הדבר לסמיות עינים (ע"י הגביע שנגנב). רמז.

ו. מִי שֵׁישׁ לוֹ צַעַר גָּדוֹל בָּנִים, יִקְרָא כָּכֵל יוֹם מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, גַּם עַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה נִצּוֹל מֵעֲלִילוֹת שֶׁל גּוֹלָה.

דַּעַת

- א. פְּעָמִים הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מֵבִיא עַל הָאָדָם דְּבָרִים, פְּדֵי שְׂיָבִין מֵהַדְּבָרִים רַחֲמָנוּתוֹ וְאַלְקוּתוֹ יִתְבָּרַךְ.
- ב. מִי שְׂמֹחוֹ מִבְּלָבָל, יִהְיֶה רְגִיל בְּתַפְלַת חֲבִקוּק הַנְּבִיא.
- ג. גַּם לְמוֹד שׁ"ךְ [שְׁפַת־יִכְהֵן] סְגֻלָּה לָזֶה גַּם אֲכִילַת חֲטָיִם.
- ד. מְזוֹנְתָיו שֶׁל אָדָם מוֹלִידִין טֹבַע בְּאָדָם לְפִי טֹבָעִם.
- ה. טַעַם דָּגָן מֵבִיא דַּעַת לְאָדָם.
- ו. חֲמָרָא וְרִיחָנִי פְּקַחִין.
- ז. עַל־יְדֵי הַפְּחֻלְקַת אֵין תְּדַעַת מוֹשְׁבַת.
- ח. אָדָם מְצַטְטֵר מִדְּבַר, הַנְּרָאָה לְעֵינָיִם יוֹתֵר מֵהַצַּעַר, שְׂמַצְעֵר מֵהַיְדִיעָה.

מֵרְאֵי מְקוֹמוֹת

- ו. עֵיין בְּנִים א' חֶלֶק שְׁנֵי. מִד"ר בְּרֵאשִׁית פ'ר' א ס' א, אִמּוֹן פִּדְגוּג וכו'. וּבְסִי' ב', מֵה טַעַם גִּילָה וכו' שֶׁלֹּא יִהְיֶה מוֹנִין וכו' אִוְמָה שֶׁל בּוֹזוּזִים אִתָּם וכו'. רִמְזוּ.
- א. עֵמִי זָכַר נָא מֵה יַעֲקֹב בִּלְק וְגו' וּמֵה עֵנָה אִוְתוֹ בִּלְעָם וְגו' לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת ה' (מִיכָה ו ה.). לְמַעַן תִּדְעוּ וְתֵאמְרוּ לִי (יִשְׁעִיָּה מִג' י').
- ב. תְּפִילָה לְחֲבִקוּק הַנְּבִיא עַל שְׂגִיּוֹנוֹת (חֲבִקוּק ג א.). רִמְזוּ.
- ג. כִּי שְׁפַתִּי כִּהֵן יִשְׁמְרוּ דַּעַת וְגו' (מֵלָאכִי ב ז.). עֵיין בְּרִכּוֹת מ., ס' קָג בְּסוֹפּוֹ, חֲטָה הִיתָה.
- ד. פְּסָחִים קִיח., ס' נח. וְעֵיין בְּחִידוּשֵׁי אֲגוּדוֹת ד"ה זִלְגוּ. ב"ב ק"ע"ג., הוֹרִיּוֹת יג: ת"ר חֲמֵשֶׁה דְּבָרִים מִשְׁכַּחִין אֵת הַתְּלִמּוֹד, הָאוֹכֵל וכו'.
- ה. בְּרִכּוֹת מ., ס' קָג בְּסוֹפּוֹ. סְנֵהֲדֵרִין ע':
- ו. יוֹמָא עו:; ס' סו. סְנֵהֲדֵרִין ע'.
- ז. חִידוּשֵׁי אֲגוּדוֹת יְבִמּוֹת סב., ס' יט, ד"ה פִּירְשׁ. וְעֵיין תַּעֲנִית כ.

- מ. העוסק בתורה ובגמילות-חסדים, זוכה להבנה.
 י. על-ידי פת שחרית נתחכם.
- יא. הקדוש-שברוך-הוא משרה נבואתו על נביא של שליחות בהפסק, אפלו אינו חכם.
- יב. החכמים יכולים להשיג בחכמה דברים הרבה שאין בשכל הטבע להשיג.
- יג. הרוצה להחכים ידרים.
- יד. פשאדם רוצה לידע איך להתנהג באיזה דבר, יפתח ספר ויבין איך להתנהג.
- יז. שמן-זית מפקח הלב.
- יז. מי שהולך בתמימות, נעשה משכיל.
- יז. מי שיש לו אמונה, זוכה אחר-כך לעבד את השם בדרך גדול.
- יח. על-ידי יראה תזכה לדעת.
- יט. על-ידי הפרת צדיקים תזכה לבניה ודעת.

 מראי מקומות

- מ. ב"ק יז., סי' ה.
- י. ב"מ קז., סי' נא.
- יא. ב"ב יב., סי' כ, בשם הרמב"ן.
- יב. שם, בשם הריטב"א.
- יג. ב"ב כה., סי' מ"ב.
- יד. חולין צה., סי' מט, ושמואל בדיק בספרא (עיין זכור לאברהם ח' י אות נחוש).
- יז. מנחות פה., סי' יח. עיין רש"י.
- יז. אשכילה בדרך תמים וגו' (תהלים קא ב).
- יז. טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך האמנתי (תהלים קיט סו).
- יח. יראת ה' ראשית דעת וגו' (משלי א ז). אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא (משלי ב ה).
- יט. ודעת קדשים בינה (משלי ט י).

- כ. מי שהוא הַצְנַע־לֶכֶת מִחֻשְׁבוֹתָיו צְלוּלִים.
- כא. מה שְׂרוּאָה עֵין, יוֹתֵר נֶקֶל לְהִבִּין אוֹתוֹ הַדְּבָר.
- כב. מי שִׁישְׁמֹר אֶת עֲצָמוֹ מִבִּשְׁוֹלֵי עֲפוּ"ם וּמִנְסָף, זֹכֵה לְחֻכְמָה וּמִבִּין בְּכָל סֵפֶר.
- כג. מי שִׁישׁ לוֹ גְּאוּה, לֹא יִזְכֶּה לְהִבִּין מִמְשַׁלֵּת הַשֵּׁם יִתְפָּרֵד עַל הַכֹּל.
- כד. בְּשֵׂאִין אֶתָּה עוֹשֶׂה חֶסֶד, עַל־יְדֵי־זוּה אִין לָךְ דַּעַת.
- כה. בְּשֵׂאֶתָּה עוֹשֶׂה שׁוּם הַזֶּקֶק, יָדִיעַ לְהִיוֹ לָךְ שְׁפִנְמַת בְּדַעַת.
- כו. מי שֶׁנִּתְגַּלָּה לוֹ אִיזוּהוֹ שׁוֹכֵל, בְּיָדִיעַ שִׁיתְרוּמִם בְּמִהְרָה אִיזוּהוֹ הַתְּרוּמֹת.
- כז. בְּשִׁעוֹשָׁה תְּשׁוּבָה בְּכָל לֵב, הַקְּדוֹשׁ־שִׁבְרוּד־הוּא נוֹתֵן לְבוֹ לְדַעַת תְּאֵאוֹתוֹ וּרְצוֹנוֹ.
- כח. מי שֶׁלֹּא תִקַּן עוֹנוֹתָיו, אִינוֹ יִכּוֹל לִידַע אֶת הַקְּדוֹשׁ־שִׁבְרוּד־הוּא.
- כט. עַל־יְדֵי אַמַּת תִּזְכֶּה לְדַעַת דְּרָךְ הַשֵּׁם.
- ל. גַּם עַל־יְדֵי הַכְּנַסַּת־אוֹרְחִים.

 מראי מקומות

- כ. ואת צנועים חכמה (משלי יא ב). אדם ערום כסה דעת וגו' (משלי יב כג).
- כא. לשמע אזן שמעתך ועתה עיני ראתך (איוב מב ה). מובן.
- כב. והילדים וגו' נתן להם וגו' והשכל בכל ספר וחכמה (דניאל א ח, יז).
- כג. די תנדע די שליט עלאה (דניאל ד כב). וכדי רם לבבה וגו' עד די ידע (שם ה כ, כא).
- כד. אין אמת ואין חסד ואין דעת אלהים בארץ (הושע ד א).
- כה. לא ירעו ולא ישחיתו וגו' כי מלאה הארץ דעת (ישעיה יא ט).
- כו. הנה ישכיל עבדי ירום ונשא (ישעיה נב יג).
- כז. ונתתי להם לב לדעת אתי וגו' כי ישבו אלי בכל לבם (ירמיה כד ז) רמז. ועיין תשובה אות מד.
- כח. שם. כי כולם ידעו אותי וגו' כי אסלח לעונם וגו' (ירמיה לא לג).
- כט. דרכיך ה' הודיעני וגו' הדריכני באמתך וגו' (תהלים כה ד, ה).
- ל. שם, הנ"ל, ארחותיך למדני. מלשון אורת. רמז.

- לא. בַּשְּׁתַּעֲשֵׂה חֶסֶד שֶׁל אַמֶּת עִם צַדִּיקִים, תּוֹכַח לְדַעַת, שֶׁפֶּל הַדְּרָכִים הֵן תִּפְלָה הֵן אֲכִילָה הֵן שְׁאָר תַּעֲנוּגִים כְּלָם הֵם דְּרֹךְ הַשֵּׁם.
- לב. עַל־יְדֵי רְנָה שֶׁל שְׂמֻחָה תִּהְיֶה בְּרִידַעַת.
- לג. מִי שֶׁשְּׂמֻשְׁלָמִין לוֹ רְעָה תַּחַת טוֹבָה, הַקְדוּשׁ־שִׁבְרוּד־הוּא מְרַחֵם עָלָיו וְנוֹתֵן לוֹ שֶׁכֶּל גָּדוֹל בְּעִבּוּדַת הַבּוֹרָא.
- לד. לְפִי הַגְּדֻלַּת מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁל אָדָם כֵּן הַקְדוּשׁ־שִׁבְרוּד־הוּא מַעֲמִיק מַחֲשַׁבּוֹתָיו שֶׁל אָדָם, הַיְנוּ שְׁנוֹתֵן לוֹ מַח גָּדוֹל.

חלק שני

- א. דַּע, כִּי לְכָל הָעוֹלָמוֹת וּלְכָל נִבְרָא יֵשׁ לוֹ קוֹמָה מִיְחַדָּת וּבְנֵן מִיְחַד. לְמִשְׁל מִיִּן הָאֲרִיָּה קוֹמַתוֹ נִבְדָּל מִמִּין הַצֵּאֵן הֵן כִּכְחוֹ וְהֵן כִּבְנֵן אִיבְרִיו, [וְהֵן בְּקוֹלוֹ] וְכֵן בְּמִין הָאֲרִיָּה [בְּעִצְמוֹ] יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין פֶּל אֶחָד וְאֶחָד, וְכֵן בְּכָל הַנִּבְרָאִים הַהַבְּדֵלִים הֵן כְּלָם רְמוּזִים בְּתַמוּנַת הָאוֹתִיּוֹת וּבְצַרוּפֵיהֶם. וְהַזֹּכֵחַ לְהַבִּין אֶת הַתּוֹרָה, יוֹכֵל לְהַבִּין רְמִיזוֹת כָּל

מראי מקומות

- א. כל ארחות ה' חסד ואמת לנצרי בריתו ועדתיו (תהלים כה י).
- ב. רני פלט וגו' אשכילך וגו' שמחו בה' וגו' והרנינו וגו' (תהלים לב ז, ח, יא). עיין רש"י. עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה דעו (תהלים ק ב-ג).
- ג. ישלמוני רעה תחת טובה שכול לנפשי (תהלים לה יב). רמז.
- ד. מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבתך (תהלים צב ו) רמז. שכל טוב לכל עשיהם וגו' (תהלים קיא י).
- א. מד"ר בראשית פר' א סי' א, ואהיה אצלו אמון (משלי ח ל) וכו' והאומן דיפתראות ופינקסאות יש לו וכו' כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם והתורה אמרה בראשית ברא וכו'. עיין מתנות כהונה. ועיין יפה תואר, שהעולם נברא ע"י צירופי אותיות וכו'. ועיין שם פר' ח סי' ב, התורה יודעת מה קודם לברייתו של עולם וכו'. רמז.

ההבדלים שבין כל הנבראים וגם ידע התאחדותם, הינו ראשיתם ותכליתם כי בראשית ובתכלית הם באחדות בלי הבדל.

ב. דע, לפי גדל ידיעת התורה ומבועי העולם פן נמסר ונשתעבד העולם תחתיו. ולפיכך היו נכנעים האריות תחת דניאל, כי דניאל היה חכם גדול, וכל רז לא אגים לה, והיה יודע טבע האריה, והטבע מתנהגת בידיעת התורה, והיא תחת יד הידיעה. (אמר הפעתיק: ששמתי מפי מורנו ורפנו הרב רבי נתן, ובר צדיק לברכה, שזה האות ב' שגד לאות א' הקדום לו, למה שמבאר שם: "והזוכה להבין את התורה ויכל להבין רמזות כל ההבדלים וכו', שזה הוא בחינת כל טבעי העולם", ועל זה סוכב הולך סימן ב': "דע, לפי גדל ידיעת התורה ומבועי

העולם", הינו פני שזוכה להבין צרופי אותיות התורה; כי פני גדל הבנתו באותיות התורה ובצרופיהם וכו' כמו בן גדולה ידיעתו בטבעי העולם והבן. ועני בלקוטי הלכות "יורה דעה" הלכות מילה הלכה ה' אות כ"ג ואות כ"ד משם עד גמר ההלכה, עני שם באור נפלא בזה, ונגעם לך לעד. והאמת, שמי שמביט בעין טובה, בעין אמת, בלב ישר, אין קשה לו כלל; אדרבא, רואה מזה נפלאות גדלת השם וצדיקו האמתיים. ולהמתנגדים הדוברים על צדיק עתק, המביטים מעקרא בספריו הקדושים ברע עין לתפש ולבקש עלילה, לא יספיק שום באור. כי אחר כל הדברים והאמת האלה יתפש ויבקש תואנה ועלילה, לדבר על הצדיק הנ"ל ותלמידיו, וכוותם וגן עלינו, עתק בנאווה וכו', אף אף-על-פי-כן לא יכלתי להתאפק מלהציג מה ששמעתי מעט בזה, וקשטא קאי, ועד ארגיעה לשון שקר ואמת ה' לעולם, ויצילנו מחרב פיפיות; באשר עד הנה עזרונו רחמי

 מראי מקומות

ב. מד"ר בראשית פר' ח סי' יא, יש בו דעת כמלאכי השרת. ושם, בסי' יב. עיין מתנות כהונה. עיין שם במד"ר פר' י סי' ו, אין לך כל עשב שאין לו מזל. הידעת חקות שמים, (רמז לידיעת טבעי העולם) אם תשים משטרו בארץ, לשון שוטר, (רמז שנשתעבד העולם תחתיו). רמז רחוק. ועיין בהקדמת הראב"ד לספר יצירה שכתב להדיא — אם ידע אדם חקות השמים וארץ מי ממונה מן ההויות על המים ומי על האש וכן כיוצא בזה בכל חקות השמים אז יוכל להוריד הכח ההוא על הארץ שנאמר הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ. מבואר כנ"ל.

יתברר, פן אל נעזבנו לנצח, אמן פן יהי רצון. ועין גספן בלקומי א' סימן יט בהתורה
 "תפלה לחבסקוק" ותבין קצת ועין שם גספן סימן יז.

ג. על-ידי ההשגה שהאדם משיג, שתקדוש-ברוך-הוא הוא אחד ואין
 שני לו, על-ידי-זה מכריח את מלאכי מרום, שיגלמו בגלם ולילך
 בשליחותו.

ד. בשפא לאדם הרהורי עבודה-זרה והוא מבטל אותם במחשבת
 אמונתו, אזי נעשה מהרהוריו בחינת טל של ברכה. גם על-ידי-זה
 המח שלו נתקנים ואין נתבלבל לעולם, אפלו בשנתנוגע המח, על-ידי
 שמשוטט באיזה עיון עמוק, אזי תקדוש-ברוך-הוא מזמין לו מחשבות
 הנותנים ניתחא למחז.

ה. על-ידי מפרנסים עניים נצולין המזון-עם מן המגפה בזכותם, גם בזכותם
 מחיין דגדלות קודמין למחין דקמנות.

ו. אפלו בהוללות וסכלות יש חכמה.

ז. הקול היוצא מפרדעת שבקדשה מסגל ליראה.

ח. על-ידי בלבול הדעת נתקלקל היראה. גם על-ידי בלבול הדעת
 ממשלתו נופלת.

מראי מקומות

ד. עיין הרהורים אות א חלק שני. מד"ר לך לך פר' לט סי' ת, לפי שהיה אבינו אברהם
 מתפחד וכו' שהייתי עובד עבודת כוכבים וכו'. אמר לו הקב"ה, טל ילדתך, מה
 הטל הזה סימן ברכה לעולם וכו'. הה"ד אעופה ואשכנה (תהלים נה ז) וכו' אבל
 היונה הזו בשעה שהיא פורחת ויגיעה וכו'. רמז.

ה. מד"ר שמות פר' א סי' טו, ותחיין את הילדים (שמות א יז) וכו', יש מהם שהיו עניות
 וכו' יש מהן שראוין למות וכו' והקב"ה עושה תפלתן, לפיכך, ותחיין את הילדים.
 ושם לקמן, סי' כה, נתן לה הקב"ה שכרה וכו' החזיר את בנה, ויגדל הילד וכו'
 גדל שלא כדרך כל הארץ. ושם לקמן, סי' לה, שדים נכנו (יחזקאל טו ז), זה משה
 ואהרן וכו'. רמז רחוק מאד.

ו. מד"ר וארא פר' ו סי' א, לראות חכמה והוללות וסכלות (קהלת ב יב) וכו' ואותו
 הבינה. רמז.

ז. חֲכָמֵי הַדּוֹר הֵם בְּנֵי הַדּוֹר, לְפִי חֲכָמָתָם פֶּן הִתְקַרְבוּת הַדּוֹר וְהִשְׁגָּתָם אוֹ לְהַפְדֵּי, הֵינּוּ הַתְּרַחֲקוּת, חֵם וְשָׁלוֹם, מִהַשֵּׁם יִתְפָּרֵד. וְלַעֲתִיד לֹא יִצְטָרְכוּ לְהַשִּׁיג אֱלֻקוֹתוֹ עַל-יְדֵי חֲכָמוֹת, כִּי יִקְיָם בָּנוּ: "וְלֹא יִפְגַּף עוֹד מוֹרְד" וְכו'.

י. מִי שְׂרוּצָה לְהַעֲמִיק וּלְעֵינַי בְּשִׁכְלוֹ בְּאִיזָה עֲנִיָּן, צְרִיךְ לְקַשֵּׁר אֶת שִׁכְלוֹ לְבֵית-הַמִּקְדָּשׁ. וְסִמָּן לְדַבָּר: "אֲשָׂא דְעֵי לְמִרְחֹק" וְיִרָא אֶת הַמָּקוֹם מִרְחֹק".

יא. עַל-יְדֵי אַמוּנָה נִתְיָשֵׁב הַדַּעַת.

יב. עַל-יְדֵי גֵרִים נִתְוַסַּף הַדַּעַת בְּעוֹלָם.

יג. אֶפְלוּ הַנְּבִיאִים אֵינָם יוֹדְעִים אֲלֵא מֵה שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְגַלֵּה לָהֶם.

יד. מִי שֶׁהוּא גְבוּר, אֵין בּוֹ כֹּל-כֶּף דַּעַת.

טו. הַפְּסִיעָה גְּסָה מְבַלְבֶּלֶת אֶת הַמַּחְשָׁבָה מְלַעֵינַי.

טז. עַל-יְדֵי גְּנֻבָה מִפְּסִיד אֶת הַדַּעַת.

מֵרֵאִי מִקוֹמוֹת

ז. מד"ר שמות פר' ה ס' יב — שמיני פר' יא ס' ח, מה עוף אינו פורח אלא בכנפים. (כך ישראל אין יכולים לעשות דבר חוץ מזקניהם) עיין מ"כ. רמז.

י. מד"ר תזריע פר' יד ס' ב, אשא דעי למרחוק (איוב לו ג) וכו' הה"ד, וירא את המקום מרחק (בראשית כב ד) וכו' לשמו של הקב"ה, שהיינו רחוקים וקרבתנו לו וכו'.

יא. עיין אמונה טו חלק שני, מד"ר תולדות פר' סז, ס' יג, נתן דעתו להתגייר וכו'. בשמת — שנתבסמה דעתו עליו. עיין מתנות כהונה.

יב. מד"ר תזריע פר' יד ס' ב, על הרחוקים שנקרבו וכו'.

יג. מד"ר ויצא פר' עב ס' ה.

טו. עיין דרך ז' חלק שני. מד"ר ויגש פר' צד ס' ב, אל תרגזו בדרך (בראשית מה כד) אל תפסעו פסיעה גסה ואל תעמידו עצמכם מדברי תורה. עיין מתנות כהונה.

טז. עיין גניבה וגזילה ג חלק שני. מד"ר ויחי פר' צט ס' א, לבנות בית המקדש היו שבטים רצים ומדיינים אלו עם אלו וכו' אמר להם הקב"ה. רמז [כי בית המקדש הוא בחינת דעת, כידוע ברכות לג.]

יז. בְּשִׁעֲבִיּוֹת שֶׁל זֶה בָּא לְתוֹךְ מַחְשַׁבַת חֲבֵרוֹ וְעֵבִיּוֹת שֶׁל חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ מַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל זֶה, מִזֶּה נַעֲשֶׂה תִּקְרַת הָעוֹלָם.

❁ דָּרָךְ ❁

- א. מִי שְׂרוּצָה לָעֵבֶר עַל הַיָּם, יוֹלִיד עִמּוֹ אִיזָה צְפוּר וְאִיזָה דָג הַיָּם, וְזֶה סִגְלָה לָעֵבֶר אֶת הַיָּם בְּשָׁלוֹם.
- ב. וְכִי שְׂמִשְׁמַח אֶת עַצְמוֹ בְּשִׂמְחַת חֲתָן וְכֻלָּה, בְּשִׂיּוּצָאִין מִן הַחֲפָה, אֵינּוּ גִזוּק בְּדָרָךְ.
- ג. בְּשִׁעֲשֵׂה שְׂבַע־לֵי־עֵגְלָה מְטָרִיחִין אֶת עַצְמוֹ בַּעֲגָלָה וּבְסוּסִים תִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַדָּרָךְ.
- ד. סִגְלָה לְמִי שֶׁהוֹלֵךְ עַל הַיָּם, יִשָּׂא עִמּוֹ סִיד וְיִנְצֵל.
- ה. מִי שְׂמַכִּין פְּרָגְסָה לְצַדִּיקִים, מְבַטֵּחַ שִׁישְׁמֹר אוֹתוֹ הַיָּם הֵן בְּדָרָךְ הֵן בְּיָם.
- ו. מִי שְׂרוּכֵב עַל סוּס, יוֹלִיד עִמּוֹ "הוֹשַׁעְנוֹת".

מִדָּאֵי מִקּוֹמוֹת

- יז. מד"ר שמות פר' א סי' ו, לפי שהם תקרת העולם וכו' נותן עביה של זו בצד ראשה של אחרת וכו'. רמז.
- א. צפר שמים ודגי הים עבר ארחות ימים (תהלים ח ט).
- ב. והוא כחתן יצא מחפתו ישיש (עי"ז) כגבור לרוץ ארח (תהלים יט ו).
- ג. אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר (תהלים כ ח).
- ד. יהמו יחמרו מימיו (תהלים מו ד) (מלשון חמר וסיד). דרכת בים וגו' חמר מים רבים (חבקוק ג טו).
- ה. מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים מכין הרים (תהלים סה ו-ז). עיין רש"י, ומכין בהם מזונות. רמז (הרים, אלו הצדיקים).
- ו. כי תרכב על סוסך מרכבתך ישועה (חבקוק ג ח). לרכב בערבות וגו' (תהלים סח ה) רמז. עיין זוהר תרומה, מפרש גם כן על ערבות שבלולב.

- ז. פְּשִׁתְרָצָה לִילֵךְ בְּדָרָךְ, תִּקְשֶׁר אֶת עֲצָמְךָ קִדְמָה בְּמִדַּת הַכַּפְּתָחוֹן, וְעַל-יְדֵי-זֶה לֹא יִגַּף רִגְלְךָ.
- ח. כְּשִׁתְּלַךְ בְּדָרָךְ, תִּתֵּן קִדְמָה לְצַדִּיקָה.
- זו. כָּל הַדְּרָכִים שְׁאֵדָם הוֹלֵךְ בָּהֶן הַכֹּל מֵהַשָּׁמַיִם יִתְבָּרַךְ וְהֵם רְצוֹן הַשָּׁמַיִם. אֲבָל אִין לָךְ אָדָם שְׂיִבִין אֶת דְּרָכּוֹ אֶלָּא מִי שֶׁהוּא עֲנוּ.
- י. כְּשִׁתְּשֵׂא אֶצְלְךָ אֲבָנִים הַנִּמְצָאִים עַל-פְּנֵי הַשָּׂדֶה, תִּנְצֵל מִחַיּוֹת רְעוּת.
- יא. תִּפְלֶה שֶׁל יוֹנָה הַנְּבִיאָה הִיא סְגֻלָּה לֹא־מֵרַע עַל הַיָּם.
- יב. עַל-יְדֵי לְוִיָּה הָאָדָם נִשְׁמָר מִכָּל הַזֶּקֶן בְּדָרָךְ.
- יג. מִי שְׂאִין לוֹ לְוִיָּה, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה.
- יד. הָאָדָם קוֹנֶה מְקוֹם הַלּוֹכוֹ.

חֵלֶק שְׁנִי

- א. עַל-יְדֵי וְדוּי דְּבָרִים גּוֹרְמִין, שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְזַמֵּן מִלְמַדֵי תִינוּקוֹת שְׁלוֹמֵדִים בְּאֻמוֹנָה.

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- ז. כִּי אַתָּה ה' מַחֲסִי וְגו' פֶּן תִּגַּף בְּאֶבֶן רִגְלְךָ (תהלים צט ט, יב). תֵּלֶךְ לְבַטַח דְּרָכְךָ וְרִגְלְךָ לֹא תִגּוֹף (משלי ג ה, כג).
- ח. צִדֵּק לִפְנֵינוּ יִהְיֶה וְיִשָּׁם לְדָרֶךְ פַּעֲמֵינוּ (תהלים פה יד). בִּאֲרַח צִדְקָה אֶהְלֵךְ וְגו' (משלי ח כ).
- ט. מֵה' מִצַּעֲדֵי גִבּוֹר וְאָדָם מֵה' יִבִּין דְּרָכּוֹ (משלי כ כד).
- י. כִּי אִם אֲבָנֵי הַשָּׂדֶה בְּרִיתְךָ וְחַיֵּת הַשָּׂדֶה הַשְּׁלֵמָה לָךְ (איוב ה כג).
- יא. יוֹנָה ב יב-יג.
- יב. סוּטָה מו:; ס' קיז.
- יג. שֵׁם, אִמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, הַמְהַלֵּךְ בְּדָרֶךְ וְאִין לוֹ לֹוִיָּה, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְכו'.
- עִירוּבִין נד.
- יד. ב"ק ק., ס' פט.
- א. מִדְּרָצוּ פ'ר' ט ס' ב, זִבְחַת תּוֹדָה (תהלים נ כג) וְכו' וְשֵׁם דָּרָךְ, אֵלּוּ מִלְמַדֵּיךָ. רִמּוֹז.

- ב. גם גורמין שנתתקנים הדרכים ממכשולות.
- ג. ספנת הדרכים בא על ידי פגם הפרית, וסימן לדבר: "ארחי ורבעי זרית" וכו'.
- ד. על ידי נסיעת הדרכים האדם געשה מבין.
- ה. בלילה שיש לך פחד בשעת שנה, אל תלך בדרך ביום.
- ו. הדרכים מביאים את האדם ללשון הרע, עבודה זרה, גלוי-ערויות ושפיכת דמים, ואלו העברות מפסידין את הפרנסה.
- ז. הפסיעה גסה מבלבלת את המחשבה מלעין.

 מראי מקומות

- ב. שם, ושם דרך, אלו מסלקי דרכים. (עיין מתנות כהונה).
- ג. מד"ר תזריע פר' יד סי' ו, הובא פסוק זה.
- ד. מד"ר תולדות פר' סה סי' ד, ודרכו של איש להיות יוצא לדרך ולמד בינה מבני אדם.
- ה. מד"ר ויצא פר' סח סי' א, הובא שם: אז תלך לבטח דרך וגו' אם תשכב לא תפחד (משלי ג כג-כד)
- ו. מד"ר ויצא פר' ע סי' ד, ושמרני בדרך (בראשית כח כ) וכו' מעבודת כוכבים מגילוי עריות משפכות דמים מלשון הרע וכו' ונתן לי לחם לאכל ובגדל ללבש.
- ז. עיין דעת טו חלק שני. מד"ר ויגש פר' צד סי' ב אל תרגזו בדרך (בראשית מה כד) וכו' תפסעו פסיעה גסה ואל תעמידו עצמכם מדברי תורה וכו'. עיין מתנות כהונה. רמז.

- א. פל דין שדן אמת דיניו אינם בטלים ונתקנים אפלו שלא ברצון בעלי הדינים.
- ב. על ידי שהדין תורה הולך ונתמעט, על ידי זה הפרנסה נתמעטת, וכן להפך.
- ג. על ידי העמדת דינים שאינם הגונים באים הרהורי עבודה זרה.
- ד. על ידי חתון עם תלמיד חכם על ידי זה נתמנים דינים פשרים.
- ה. על ידי דינים פשרים התורה חביבה בעולם.
- ו. על ידי הבזיונות שמבזין את הדינים, התבואה נשתלח בה מארה.
- ז. על ידי הבזיונות שמבזין דיני ישראל, על ידי זה היקר הנה בעולם.

 מראי מקומות

- א. מד"ר שמות פר' ד סי' ג, והוא באחד ומי ישיבנו (איוב כג יג) וכו' דן יחידי לכל באי עולם וכו' מה שהוא גוזר אין להשיב על דבריו וכו' ועל כרחו שלא בטובתו. רמז.
- ג. סנהדרין ז: , סי' ט, כל המעמיד דיין שאינו הגון, כאילו נוטע אשרה בישראל. רמז.
- ד. עיין חיתון ה'. מד"ר יתרו פר' כז סי' ח, ד"א, יתרו, שיתר פרשה וכו' ואתה תחזה (שמות יח כא).
- ה. שם, חובב, שחיבב את התורה וכו'. רמז.
- ו. מד"ר משפטים פר' לא סי' ח, ואם קללת, תבואתך אתה מקלל.
- ז. שם, התבואה מתמעטת, שנאמר ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב (רות א א). עיין מד"ר בראשית פר' כה סי' ג – פר' מ סי' ג – פר' סד סי' ב, מ"ב סאין היו ונעשו ארבעים ואחת וכו'.

- ח. פִּשְׁאִיזְהוּ רָשַׁע נִתְגַּדֵּל, אִזִּי קָשָׁה לְחַדֵּשׁ אִיזְהוּ סְבָרָה בְּפוֹסְקִים. גַּם דְּבָרֵי הַדִּינִים אֵינָם נִשְׁמָעִים בְּאִזְנֵי הַבְּעַל־דִּינִים.
- ז. הַתְּחַדְּשׁוֹת הַמַּסִּים וְאַרְנוֹנוֹת הוּא עַל־יְדֵי הַדִּינִים.

❁ הַמִּתְקַת דִּין ❁

- א. בְּשַׁעָה שְׁמֹשְׁגֵרִין עַל הָאָדָם אֶת הַיְסוּרוֹין, מִשְׁבִּיעִין עֲלֵיהֶם שְׁלֹא יִלְכוּ אֶלֶּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי וְלֹא יֵצְאוּ אֶלֶּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי וּבְשַׁעָה פְּלוֹנִית וְעַל־יְדֵי סַם פְּלוֹנִי. אָבֵל "תְּשׁוּבָה תִּפְּלָה וְצַדִּיקָה" מִבְּטָלִין הַשְּׁבוּעָה.
- ב. חֲלִישׁוֹת הַדַּעַת, הֵינּוּ עֲצָבוֹת עַל־יְדִיָּזָה בְּא רַע מְזֵל, וְעַל־יְדֵי רַע מְזֵל מִדַּת הַדִּין שׁוֹלֵט.
- ג. פְּרִשְׁת חֲשׁוֹן (שְׁמוֹת כח, טו) תִּקּוֹן לְדִינִים.
- ד. בְּשֵׁישׁ לְאָדָם צַעַר, יִתֵּן צַדִּיקָה, וְהַצַּדִּיקָה הוּי כְּמוֹ שְׁנוֹתַן שְׁכָר לְדוֹן, וְעַל־יְדִיָּזָה הַדִּינִים נִמְתָּקִים, כִּי הַנּוֹטֵל שְׁכָר לְדוֹן דִּינָיו בְּטָלִים.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- ח. עֵיין חִידוּשֵׁין דְּאוֹרֵייתָא אוֹת יד. מִד"ר וִיצָא פִר' ע ס' ח, וְהַאֲבָן גְּדֻלָּה עַל פִּי הַבָּאֵר וְגו' (בְּרַאשִׁית כט ב-ג). רִמְז קֶצֶת וְרַחֲוֹק. וְעֵיין מִד"ר לך לך פִר' מִב ס' ז, וְיֵהִי בִימֵי אִמְרַפֵּל וְגו' (בְּרַאשִׁית יד א) וְכו' עֵין שַׁעֲשֵׁתָה מִדַּת הַדִּין בְּעוֹלָם הֵן מִבְּקָשֵׁין לְסַמּוֹתָה וְכו'.
- ז. מִד"ר בְּרַאשִׁית פִר' א ס' יד, וְשֹׁמֵר רִגְלֶךָ מִלְכּוּד (מִשְׁלֵי ג כו) וְכו' מִן הַהוֹרִיָּה וְכו' הַקִּב"ה מִשְׁמַרְךָ מִן הַפִּיסִין וּמִן הָאִרְנוֹנוֹת. רִמְז קֶצֶת רַחֲוֹק.
- ז. ע"ז נה. ס' סד. עֵיין חִידוּשֵׁי אֲגוּדַת שֵׁם.
- ב. הוֹרִיֹּת יב., ס' יא, דְּלִמָּא חֲלִשָׁא דַּעֲתִיָּה וּמִיתְרַע מְזֻלִּיָּה. מוֹבָן.
- ג. זְבַחִים פַּח., ס' כב.
- ד. בְּכוֹרוֹת כט., ס' ה בְּסוֹפּוֹ. עֵיין ב"ב ט: ס' י, וְשַׁחַד בַּחֲיָק. עֵיין רִש"י, וְעֵיין בְּחִידוּשֵׁי אֲגוּדַת.

- ה. עד היכן תכלית היסורין.
- ו. כל ששעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין, קבל עולמו ופרעניות מזמנת לו.
- ז. המוכיח את חברו לשם שמים, מושכין עליו חוט של חסד.
- ח. שלשה דברים מזכירין עוונותיו של אדם: קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חברו.
- ט. ארבעה דברים מקרעין גזר־דינו של אדם: צדקה, צעקה, שנוי־השם, שנוי־מעשה.
- י. צעקה מועיל ליחיד דוקא קדם גזר־דין.
- יא. גזר־דין שיש עמו שבועה אפלו לצבור אינו מתקרע.
- יב. על־ידי התענית שבשני רעבון נצול ממיתה משנה.
- יג. פשגגור על אדם איזהו דין, נגזר הדין עליו דוקא במקום מסים, ועל־ידי־זה יכול להציל [עצמו] בשנוי מקום.
- יד. מי שיש לו פאב עינים או פאב מעים, בידוע שדינין שורין עליו.
- טו. צריך להודיע צערו לרבים, ורבים יבקשו עליו רחמים.

 מראי מקומות

- ה. ערכין טז, ס' יג.
- ז. תמיד כח, ס' ב.
- ח. ר"ה טז, ברכות נה.
- ט. שם.
- י. ר"ה יז, ס' יג, עיין שם. (ועיין תפלה אות יד) ועיין חידושי אגדות סנהדרין קח, ס' רמד, ד"ה בא וראה וכו' והבן.
- יא. שם.
- יב. תענית יא, ס' לד.
- יג. תענית כד, ס' סה. מובן קצת. סוכה נג.
- יד. עששה בכעס עיני נפשי ובטני (תהלים לא י). רמז.
- טו. שבת סז, ס' מ"ה. (מועד קטן ה). חולין עח.

- מז.** פְּשִׁישׁ אֵיזוֹהוּ דִּין עַל יִשְׂרָאֵל, חֶסֶם וְשְׁלוֹם, אֲזִי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מוֹדִיעַ לְצַדִּיקִים, בְּדִי שְׂתִפְּלִלוּ עַל יִשְׂרָאֵל, וּמִי שְׂאִינוּ מִתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם, הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא פּוֹעֵם עֲלָיו.
- יז.** בְּשִׂרְזָה אָדָם, שְׂדִינִין שׁוֹרִין עָלָיו, יִסְפֵּר מִשׁוֹנְאָיו וַיְצַדִּיק אוֹתָם.
- יח.** עַל־יְדֵי הַעֲמֻדַת דֵּינִים בְּשָׂרִים גַּתְּפִטֵּל הַצְּרוֹת.
- יט.** מִי שְׁנָדָר, וְלֹא שְׁלָם גְּדָרוֹ, הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִבִּיא עָלָיו יִסּוּרִין. וּכְשִׁשׁוֹתֵק נַחֲשֵׁב לוֹ, בְּאֵלוֹ שְׁלָם גְּדָר.
- כ.** הַמִּקְבֵּל יִסּוּרִים בְּאַהֲבָה בְּאֵלוֹ הַקָּרִיב קָרְבָּן.
- כא.** בְּשִׂאָדָם הוֹלֵךְ וְנוֹפֵל, סִימָן שְׁנִפְקָד לְמַעֲלָה לְאִזוּהַ בְּשָׁלוֹן.
- כב.** עַל־יְדֵי טְבִילַת מְקוּהַ גַתְּפִטֵּל הַצְּרוֹת וַיִּשׁוּעָה בְּאָה.
- כג.** בְּשִׁגְזוּרִין אִיזוּהַ [גִּזְר] דִּין עַל הָאָדָם, קָדָם שְׂיֻדְעִין מִזֶּה בְּנִי־אָדָם הוּא בְּנִקֵּל לְהַתְּהַפֵּךְ.
- כד.** מִי שְׁנוֹפֵל מֵאֲמוּנָתוֹ, יֵדַע שְׂדִינִין אוֹתוֹ לְמַעֲלָה.

 מראי מקומות

- מז.** שבת פט; סי' סה, אימא ליה ליעקב וכו' אפשר דבעי רחמי עליהו וכו' ולא בדרדקי עצה וכו'. מובן.
- יז.** שבת קכז; סי' צג, הדין את חבירו לכף זכות, דנין אותו לזכות וכו'. מובן.
- יח.** שבת קלט, סי' ג. מובן.
- יט.** עירובין יט. סי' ו. עיין רש"י. מובן קצת.
- כ.** שם. ברכות ה', סי' יב, עיי"ש.
- כא.** לכן יפלו בנפלים בעת פקדתיים יכשלו אמר ה' (ירמיה ו טו). לכן יפלו וגו' (שם, ח יב).
- כב.** מקוה ישראל מושיעו בעת צרה (ירמיה יד ח).
- כג.** ויהי ישעיהו לא יצא העיר וגו' הנני רפא לך וגו' (מלכים ב, כ ד-ה), רש"י ד"ה לא יצא העיר. ברכות נה; סי' קכג, כי הא דרבא כי הוה חליש. מובן גם כן קצת.
- כד.** עיין אמונה אות כח. איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט וגו' (ישעיה א כא). כי צדק משפטיך ואמונה עניתי (תהלים קיט עה). לכן שמע ה' ויתעבר וגו' כי לא האמינו באלהים וגו' (תהלים עח כא-כב).

- כה. מי שְׁדִינִין שׁוֹרִין עָלָיו, יִסְתַּכֵּל בְּכָל פֶּעַם עַל הַשָּׁמַיִם.
- כו. מי שְׁמוֹרָה דָּרָךְ הַטּוֹב לְרָשָׁעִים, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מַצְדִּיק אוֹתוֹ בְּדִין.
- כז. עַל-יְדֵי אֵמֶת הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶסֶד, שְׁאִינוּ מְלַבֵּשׁ בְּדִין.
- כח. מִה שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְסַתֵּיר פְּנָיו מִמֶּנּוּ, הוּא מְחַמֵּת בְּפִירוֹת שְׁשִׁישׁ בְּךָ.

כט. עַל-יְדֵי בְּטָחוֹן גְּמַתֵּק הַדִּין וְנִמְשָׁךְ הַחֶסֶד.

ל. עַל-יְדֵי אֱמוּנָה תּוֹכֵל לְדַבֵּר וּלְהַנְהִיג אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְרִצּוֹנָךְ.

לא. עַל-יְדֵי צְדָקָה מְהִפֵּךְ הַמְשָׁפֵט וְהַדִּין לְמִדַּת חֶסֶד.

לב. מִי שְׁאִין לוֹ אֱמוּנָה, בְּיָדוּעַ שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא סֹלֵךְ חֶסְדוֹ מִמֶּנּוּ.

לג. כְּשֶׁהַחֶסֶד [כְּשֶׁדִינִים שׁוֹרִין וְהַחֶסֶד] יָקָר וְאִינוּ בְּנִמְצָא, תִּדְעַ שֶׁבְּכִיָּה מוֹעִיל לָזֶה. (שְׁמַעְתִּי מִפִּי הַקְדוּשׁ בְּשַׁעַת כְּתִיבְתִי זֹאת לְפָנָיו, שְׂרָמוּ דְבַר זֶה הוּא בְּפִסּוֹק "מִה יָקָר חֶסְדְּךָ אֱלֹקִים", פִּרְוֵשׁ מִה יָקָר חֶסְדְּךָ – הִנְנוּ כְּשֶׁהַחֶסֶד יָקָר וְאִינוּ בְּנִמְצָא,

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- כה. דלו עיני למרום (ישעיה לח יד). רמז.
- כו. נתן לי לשון למודים וגו' קרוב מצדיקי (ישעיה ג ד, ח), ערש"י. טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך (תהלים כה ח), פירש רש"י, טוב וישר ה', וחפץ להצדיק בריותיו, עכ"ל. ודריש, על כן כמו על אשר, כנמצא.
- כז. כי חסדך לנגד עיני והתהלכתי באמתך (תהלים כו ג) (ר"ל, שאינו מלוכש בדין).
- כח. ואני אמרתי בשלוי וגו' הסתרת פניך (תהלים ל ז-ח), עיין רש"י, בשלוותי. מובן. ועיין (דברים לא יז).
- כט. רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו (תהלים לב י). גול על ה' וגו' והוציא כאור צדקך (תהלים לו ה-ו), וכיוצא הרבה.
- ל. דבר ה' וכל מעשהו באמונה (תהלים לג ד), ודריש – דבר, מלשון דבר ומנהיג.
- לא. אהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ (שם, פסוק ה).
- לב. נאם פשע וגו' ה' בהשמים חסדך (תהלים לו ב,ו).
- לג. מה יקר חסדך (תהלים לו ח) נדפס.

דינו שדינין שורין, חס ושלום, אזי הפעלה לזה וכני אדם בצל ב'פיד י'חסיון
ראשיתבות כני, כי בכיה מועיל לזה כנ"ל).

- לד. על ידי דעת נמשך חסד.
- לה. על ידי צדקה שנותנין לאדם הגון, תזכה להמשיך חסד גם לאוהביו.
- לו. מי שאינו מקבל תוכחה, יסורין באין עליו.
- לז. להמתקת הדינין תאמר קפיטל ל"ט [למניצח על ידותון].
- לח. מי שמתחזק את עצמו קדם התפלה ועושה הכנה גדולה, אף על פי
שאחר כך אינו מתפלל פראוי, על ידי זה יסורין גדלין ממנו.
- לט. להמתקת הדינין, תגיד [תלמד] משניות "ירעים".
- מ. לפעמים הקדוש ברוך הוא מכלה הצרות על האב, כדי שיהיה שלום
לבנו.

מראי מקומות

- לד. משך חסדך לידעיך וגו' (שם, פסוק יא).
- לה. מה יקר (שם, פסוק ח), כמו שדרשו רבותינו ז"ל (סוכה מט): משוך חסדך לידעיך (מלשון,
מיודעיו ואוהביו), כד – וצדקתך לישרי לב.
- לו. אל בקצפך תוכיחני ובחמתך תיסרני (תהלים לח ב). בתוכחות על עון יסרת (תהלים לט
יב). ויסרו למשפט אלהיו יורנו (ישעיה כח כו), עיין רש"י. ותוכחתי לא אביתם בבא
עליכם צרה (משלי א כה, כז).
- לז. למנצח לידותון וגו' (תהלים לט), פירש רש"י, על הדתות ועל הדינין. רמז.
- לח. שמעה תפלתי וגו' השע ממני ואבליגה בטרם אלך ואינני (שם, פסוקים יג-יד). רמז.
- לט. עד אגיד זרועך לדור לכל יבוא גבורתך (תהלים עא יח). (דריש, זרועך מלשון זרעים) לכל
יבוא גבורתך. (גם כי ידוע בכתבים, כי סדר זרעים הוא כנגד מדת החסד. וזה להגיד בבקר חסדך
– היינו, על ידי שתגיד משניות זרעים, שהוא בחינת חסדך, ובחינת בוקר – בחינת, בבקר זרע את זרעך
(קהלת יא ו), על ידי זה נמשך חסדים. ואמונתך בלילות – כי גם אמונה מרמז על
סדר זרעים, כמאמר רבותינו ז"ל (שבת לא). על ידי זה נמתק הדין והחשך, שהוא
בחינת לילה, ונמשך חסד – בוקר דאברהם.)
- מ. משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך (תהלים עב א), עיין רש"י.

- מא.** עַל־יְדֵי נֶדֶר נִתְעַפֵּב הַחֲמָה שֶׁל הַשֵּׁם יִתְפָּרֵד.
- מב.** לְהַמְתִּיק הַדִּינִין תֹּאמַר קִפְיִטֵל ע"ו.
- מג.** מִי שֶׁמְקַשֵּׁר אֶת עַצְמוֹ בְּלִילָה לְמִדַּת אֱמוּנָה, נִמְתָּק מֵעֲלֵיו הַדִּין.
- מד.** עַל־יְדֵי גְאוּהָ נִסְתַּלֵּק הַחֶסֶד לְמַעְלָה.
- מה.** עַל־יְדֵי תִקּוּן חֲצוֹת נִמְתָּק הַדִּין.
- מו.** בְּשִׁתְהֵיָה נְעוּר כָּל הַלֵּילָה, בְּזוֹה אֵתָה נִצּוֹל מִדִּינִים.
- מז.** עַל־יְדֵי הַצְרוֹת שְׂפָאִין עַל אָדָם, יִכּוֹל לְהַשִּׁיג וּלְהַבִּין אֶת עוֹנוֹתָיו.
- מח.** עַל־יְדֵי שְׂפָא אֶל הַצְדִּיק, בִּיאָתוֹ בְּעַצְמוֹהָ יִכּוֹלָה לְהַמְתִּיק הַדִּינִין.

 מוראי מקומות

- מא.** שארית חמת תחגר נדרו וגו' (תהלים עו יא-יב).
- מב.** עיין לעיל לז.
- מג.** להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות (תהלים צב ג).
- מד.** כי גדול מעל שמים חסדך וגו' (תהלים קח ה). רמז. (וגם כי ידעו, כי מדת חסד נקראת גדולה. ועל כן, כשאדם לוקח לעצמו גדולה, על ידי זה פוגם במדה זו ונסתלק החסד, שהוא הגדולה, למעלה. ויש עוד דברים עמוקים הרבה בזה, כי במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנות, על כן דייקא מדת גדולה היא מדת חסדו וטובו ואריכות אפו. וגם האדם צריך לדבק במדותיו, אבל על ידי גדלות, נמצא שמפריד הגדולה מהענוה, וכמו כן גם הש"י מסלק חסדו, הוא מדת ענותנותו למעלה ומתנשא עליו בגדולתו וגאותו. וזה "הנשא שפט הארץ השב גמול על גאים" (תהלים צד ב). ודברים אלו מובנים בכמה מקומות בדבריו ז"ל, ואין כאן מקום להאריך).
- מה.** חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך (תהלים קיט סב), עיין ליקוטי מוהר"ן א סי' קמט.
- מו.** ולילה כיום יאיר (תהלים קלט יב). רמז. אל תתן שנה לעיניך (משלי ו ד-ה)
- מז.** ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים סב יג). עיין ליקוטי מוהר"ן א סי' קפז, אכלת – ר"ת א'תה ת'שלם ל'איש כ'מעשהו. בתוכחות על עון יסרת איש וגו' (תהלים לט יב). ואם אסורים וגו' ויגד להם פעלם (איוב לו ח-ט).
- מח.** 94- ואל תהיו כאבותיכם וגו' כאשר אתם ראים וגו' תנו יד לה' ובאו למקדשו וגו' וישב מכם חרון אפו (דברי הימים ב, ל ז-ח). ובאו למקדשו וגו' (בחינת הצדיק) וישב מכם חרון אפו.

- מז.** גם המעות שנותנין לצדיק, הנתינה בעצמה ממתיק הדין.
- נ.** על-ידי עצבות חושבים עליו למעלה לרע לו.
- נא.** על-ידי למוד תורה ישובו המקפזנים אחר.
- נב.** פשהולך ונופל לפעמים, נגזר עליו למות, ועכשו נתבטל על-ידי הנפילה.
- נג.** על הגזרות רעות, שאמות גוזרין על ישראל, יאמרו קפיטל ס"ב.
- נד.** על-ידי ישיבה במקנה תחת המים, עד שלא יוכל להחזיק בעצמו הרוח והנשימה, נמתק הדין.
- נה.** לפעמים הין מעורר דין.
- נו.** הנותן פתו למי שאין בו דעה יסורין באין עליו.
- נז.** מי שאין בו דעה, לסוף גולה.
- נח.** בת דינא בטל דינא.
- נמ.** הלומד תורה לשמה, משים שלום בפמלויא של מעלה ובפמלויא של מטה.

 מדאי מקומות

- נ.** כל היום דברי יעצבו עלי כל מחשבתם לרע (תהלים נו ו). רמז.
- נא.** אז ישובו אויבי אחר ביום אקרא וגו' (שם, פסוק י) — בחינת קריאה ולימוד. רמז. או מענין, הלא בספרתך (לשון ספר), אז ישובו אויבי אחר.
- נב.** הצלת נפשי ממות הלא רגלי מדחי וגו' (שם, פסוק יד). רמז.
- נג.** על ידותון וגו' (תהלים סב), פירש רש"י ועל הדינין הנגזרים על ישראל מאויביהם.
- נד.** הושיענו אלהים כי באו מים עד נפש (תהלים סט ב). רמז.
- נה.** סנהדרין ע:, סי' קי. רמז.
- נו.** סנהדרין צב., סי' קלח.
- נז.** שם.
- נח.** סנהדרין צה., סי' קנד.
- נמ.** סנהדרין צט:, סי' קעז. עיין חידושי אגרות.

- ס. הקורא פסוק בזמנו, מביא טובה לעולם.
 סא. יש עתים ומקומות מזמנים לטובה והוא הדין להפך.
 סב. לפעמים מתעבב הדין על-ידי ראש הדור ולפעמים על-ידי הדור.
 סג. על-ידי השונאים יכול לידע הדין שלמעלה.
 סד. בשאדם מספר לחברו צערו, צריך השומע להחכים בשעת השמיעה, שלא יבוא עליו הצער הזה.
 סה. העוסק בתורה פליגה, הקדוש-ברוך-הוא מושך עליו חוט של חסד ביום.
 סו. צריך לתן ממון על פדיון.
 סז. כל זמן שתוכל להנצל על-ידי ממון, אל תשמש בתפלות.
 סח. פשיש פלגתא למעלה באיזה דבר, הם סומכין את עצמן על הצדיק שבעולם הזה.
 סט. בשעה שדנים את האדם למעלה, דנין שמו, ולפעמים השלוחים מחליפין בשם אחר, ועל-ידי-זה בא המות או הצרה על אדם אחר.
 ע. מי שאינו מבקש רחמים על דורו, על-ידי-זה נענש.

 מראי מקומות

- פ. סנהדרין קא., סי' קפג.
 פא. סנהדרין קב., סי' קצב.
 פב. סנהדרין קג., סי' קצט.
 פג. שם קג., סי' רג, רש מלמטה נעשה רש מלמעלה.
 פד. סנהדרין קד., סי' ריד, לקובלנא מן התורה. עיין רש"י, מובן.
 פה. ע"ז ג., סי' ה.
 פו. ע"ז ד., סי' ז, אפרם בממונם. רמז.
 פז. ע"ז יח., סי' לז, בחידושי אגדות.
 פח. בבא מציעא פו., סי' מא, מאן נוכח, רבה בר נחמני. רמז
 פט. חגיגה ד., סי' ד. מובן.
 ע. ב"ב צא., סי' פב.

- עא.** מי שיש לו חולה או צער בביתו, ילך אצל החכם ויבקש עליו רחמים או שיברך אותו.
- עב.** בששומעין שאחד מקטרג על ישראל צריכין השומעין ללמד בפיהם זכות על ישראל וצריכין לטרח בדי למצא זכות.
- עג.** בשתקדוש ברוך הוא רואה, שמקנאין לכבודו, על ידי זה משיב חרון אפו.
- עד.** עקר הפדיון או התפלה אינו אלא ביום.
- עה.** אין הכל כשרין לעשות פדיון.
- עו.** מי שרוצה להמתיק דינים, אל ישתה יין כל היום.
- עז.** בעגונה מרצין את הקדוש ברוך הוא.
- עה.** כשיש דין ותפלל בהתלהבות.
- עט.** בגני הבית של אבנים הוא סכנת מיתה.
- פ.** הצדקה ממתיק הדין.

 מראי מקומות

- עא.** ב"ב קטז, סי' צו (עיין כותב שם).
- עב.** סנהדרין כו, סי' לט. מובן. סנהדרין לג: הבונה.
- עג.** סנהדרין לה, סי' מט, שישוב חרון אף. עיין ברש"י.
- עד.** שם לד, דיני נפשות דנין ביום וכו'. רמז.
- עה.** סנהדרין לו, סי' נ, ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות וכו'.
- עו.** סנהדרין מב, סי' עד, ולא היו שותין יין. רמז.
- עז.** כי קטן הוא נחם וגו' (עמוס ז ב-ג), עיין רש"י. במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום וגו' (מיכה ו ו). בקשו ענוה אולי תסרתו ביום אף ה' (צפניה ב ג). כי רוצה ה' בעמו יפאר ענוים (תהלים קמט ד).
- עה.** צדק ומשפט וגו' אש לפניו תלך וגו' (תהלים צז ב-ג). רמז.
- עט.** בית אבנים יחזה אם יבלענו ממקומו וגו' (איוב ח יז-יח).
- פ.** מתן בסתר יכפה אף וגו' (משלי כא יד). כליון חרוץ שוטף צדקה (ישעיה י כב). מה אעשה לך וגו' וחסדכם כענן בקר (הושע ו ד), עיין רש"י. וחטאך בצדקה פרק וגו' (דניאל ד כד).

- פא.** הַמִּקְוָה מִמֵּיתִיק הַדִּין.
- פב.** אַחַר הַגְּזֵר־דִּין צָרִיךְ לְהִלְבִּישׁ אֶת הַתְּפִלָּה בְּסִפּוּרֵי מַעֲשִׂוֹת.
- פג.** עַל־יְדֵי פְתִיחַת סֵפֶר תּוֹרָה נִמְתָּק הַדִּין וְנִתְיָשֵׁב עַל מְקוֹמוֹ.
- פד.** עַל־יְדֵי הַשְּׂתִיקָה נִמְתָּק הַדִּין.
- פה.** הַצּוּם וְשֵׁק הֵם סִגְלָה לְבִטּוֹל גְּזֵרָה.
- פו.** לְהִמְתִּיק הַדִּין תֹּאמֵר הַפְּרָשָׁה שֶׁל אַחַת־עֶשְׂרֵה יְרִיעוֹת עֵזִים (שְׁמוֹת כו, לו), וְקִמְרַת (שְׁמוֹת ל') וְאַחַת־עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת שֶׁבְּרַךְ מֹשֶׁה אֶת הַשֶּׁבִטִּים (דְּבָרִים לג) וּמִרְפָּבָה שֶׁל יִחְזְקָאֵל (יִחְזְקָאֵל א').
- פז.** וּפְרָשַׁת נְדָרִים (בְּמִדְבָר ל') וּמִשְׁנֵיּוֹת שֶׁל מִסְכַּת שְׁבֻעוֹת.
- פח.** עַל־יְדֵי הַכְּנָעָה מְבַטֵּל הַדִּין.
- פט.** עַל־יְדֵי שִׁיר־הַשִּׁירִים נִמְתָּקִים הַדִּינִים.

 מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- פב.** בגזרת עיריין פתגמא ומאמר קדישיין שאלתא וגו' (דניאל ד יד), עיין ליקוטי מוהר"ן א סי' ה.
- פג.** דינא יתב וספרין פתיחו (דניאל ג ז) (ועיין בווהר נשא דף קטט, דינא יתיב).
- פד.** והלויים וגו' הסו כי היום קדש (נחמיה ח יא). המשכיל וגו' ידם כי את רעה (עמוס ה יג), עיין רש"י שם. ועיין רש"י איוב ה ב, ד"ה כי לאויל.
- פה.** נאספו בני ישראל בצום ובשקים (נחמיה ט א). ויקראו צום וילבשו שקים וגו' וינחם (וינה ג ה, ז).
- פו.** ירגזון יריעון ארץ מדין (חבקוק ג ז). (בחינת המתקת הדין והרוגו, על ידי י"א יריעות עזים. וזה גם כן בחינת י"א סממני הקטורת. וזה גם כן בחינת י"א ברכות של משה (עיין רש"י תהלים צ' ד"ה תפלה למשה, כ"ז להמתיק הדין והרוגו בחינת י"א ארורים שבתורה, שמשם יניקת החיצונים ח"ו). ושם (ההמשך בפסוק ח), הבנהרים חרה ה' וגו' מרכבתך ישועה. (בחינת מרכבה של יחזקאל) עיין תרגום.
- פז.** עריה תעור קשתך שבעות מטות אמר סלה (שם), עיין רש"י, תרגום. שבעות, בחינת מס' שבעות. מטות, הוא הסדר של פרשת נדרים (במדבר ל).
- פח.** כי נכנע אחאב (מלכים א, כא כט). כי רוח מלפני יעטוף וגו' (ישעיה נז טז), עיין רש"י. נכנעו לא אשחיתם וגו' (דברי הימים ב, יב ז). ובהכנעו שם ממנו אף (שם, פסוק יב).

- צ.** מי שאַפְשֵׁר לוֹ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וְאִינוֹ עוֹסֵק, יִסּוּרִין בָּאֵין עָלָיו.
- צא.** מִסְכַּת אֲהֵלוֹת מְסַגֵּל לְהַמְתִּיק הַדִּין.
- צב.** מִי שְׁמַגִּיד לְכָל מְעוֹרֵר דִּין.
- צג.** לְפַעֲמִים הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְפִיל אֶת הַרְשָׁע לְאִזְהוֹ צָרָה, שְׂיִלֵךְ אֶצֶל הַצַּדִּיק וַיִּבְקֶשׁוּ לְהַתְּפִיל עָלָיו.
- צד.** הַמְתַּקַּת הַדִּינִים הוּא עַל-יְדֵי הַגּוֹרֵל כְּמוֹ לְעֹזְאוֹל. (פְּרוּשׁ דְּבַר זֶה שְׁמַעְתִּי מִפִּי הַקְדוֹשׁ בְּשַׁעַת פְּתִיכְתִּי לְפָנָיו, שְׂיִקַּח שְׁנֵי מְטַבְּעוֹת וַיִּפִּיל עֲלֵיהֶם גּוֹרֵל, גּוֹרֵל אֶחָד לְה' וְגּוֹרֵל אֶחָד לְעֹזְאוֹל. וְהַמְטַבֵּעַ שְׁעָלָה עָלֶיהָ הַגּוֹרֵל לְה' יִתֵּן אוֹתָהּ לְצַדִּיקָה, וְהַשְּׁנֵי שְׁעָלָה עָלֶיהָ הַגּוֹרֵל לְעֹזְאוֹל יִשְׁלַךְ אוֹתָהּ לְאִפּוֹד, וְעַל-יְדֵי־זֶה נִמְתַּק הַדִּינִים).
- צה.** לְפַעֲמִים צַדִּיק הַדּוֹר בְּכַעֲסוֹ, שְׂיִכְעֵם עֲלֶיךָ מִמְתִּיק דִּינִים.
- צו.** בְּשִׂקָם מֶלֶךְ חֲדָשׁ בְּאַמּוֹת אוֹ שַׂר חֲדָשׁ, אִזֵּי הַדִּין גַּתְעוֹרֵר.
- צז.** עַל-יְדֵי קְשׁוּיֹת עֶרֶף כְּנָגֵד הַתְּשׁוּבָה, מִבִּיא עַל עֲצֻמוֹ שֶׁכֶּר גְּדוֹל בָּאֵין מִרְפָּא.
- צח.** לֹא טוֹב לְשֵׁנֵי בְּנֵי-אָדָם שְׁשִׁמּוֹתֵיהֶן שׁוּיִם, שְׂיִדּוּרוֹ בְּדִירָה אַחַת.

 מראי מקומות

- ויכנע יחזקיהו וגו' (שם, לב כו). וכחצר לו חלה וגו' ויכנע וגו' (שם לג יב-יג). ויכנעו עמי וגו' ואסלה לחטאתם (שם ז יד). עיין לעיל עז.
- צ.** ברכות ה., סי' יב.
- צא.** ברכות טו., סי' סב, אף אהלים מעלים את האדם מכף חובה. רמז רחוק.
- צב.** שבת סג., סי' מב, מונע חסד. מובן.
- צג.** גלפּענ"ד רמז בעת שחלה אביה בן ירבעם וירבעם שלח את אשתו לאחיה השילוני וכו' (במלכים א פרק יד).
- צד.** מדינים ישבית הגורל (משלי יח יח). רמז.
- צה.** נהם ככפיר זעף מלך (ע"ז וכתל על עשב רצונו (משלי יט יב). אורך ה' כי אנפת בי ישב אפך ותנחמני (ישעיה יב א).
- צו.** ובקום רשעים יחפש אדם (משלי כח יב). ובמשל רשע יאנח עם (משלי כט ב).
- צז.** מקשה ערף פתע ישבר ואין מרפא (שם, פסוק א).

- צ.ט.** על־יְדֵי עֲצָבוֹת מְעוֹרֵר הַדִּין.
- ק.** על־יְדֵי הַבּוֹשָׁה נִמְתָּק הַדִּין.
- ק.א.** צָרִיד לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לְרַבִּים.
- ק.ב.** בְּשִׁנְתָּן רְשׁוֹת לְמִשְׁחִית, אִין מִבְּחִין בֵּין צָדִיק לְרָשָׁע, וְלֹא עוֹד אֱלֹא שְׁמַתְחִיל מִהַצָּדִיק.
- ק.ג.** שְׁנוֵי מְקוֹם קוֹרַע גְּזֵר־דִּין.
- ק.ד.** על־יְדֵי הֶרְחָמְנוֹת מִמֵּתִיק הַדִּין.
- ק.ה.** לְפַעְמִים אָדָם מֵת מִחֶמֶת פֶּחַד אוֹ מִיִּתָּה אַחֲרַת פְּתְאוּמִית, תֵּאֱמִין שָׁזָה הָעֵת וְהַזְּמַן שָׁלוֹ.
- ק.ו.** על־יְדֵי הַשְּׁפָלוֹת יוֹכֵל לְבַטֵּל גְּזֵר־דִּין.
- ק.ז.** על־יְדֵי שְׁמוּשׁ צָדִיקִים נִמְתָּק הַדִּין.
- ק.ח.** בְּזָכוֹת בְּקוֹר־חֻלִּים אִין מֵת מִתּוֹד יִסּוּרִין.
- ק.ט.** בֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ מִדַּת־הַדִּין שֶׁל מַעֲלָה עַל הָאָדָם, אֶף־עַל־פִּי שְׁעֲרֵין אִינָם שׁוֹלְטִין עָלָיו, יִכּוֹל לְהַרְגִּישׁ אֶת מִדַּת־הַדִּין עַל־יְדֵי הַזְּבוּבִים שֶׁבַּפִּית.

 מִדְּרָאֵי מְקוֹמוֹת

צ.ט. ודבר עצב יעלה אף (משלי טו א).

ק.א. סוטה לב, סי' עב. מועד קטן ה. – שבת סז.

ק.ב. ב"ק ס, סי' יז.

ק.ג. ר"ה טז, סי' ז. ועיין חידושי אגדות ב"מ עה, סי' כה, ד"ה בהאי מתא.

ק.ד. שבת קנא, סי' קט, כל המרחם.

ק.ז. כתובות צו, סי' לג, מונע חסד. ועיין עירובין נד, סי' כא.

ק.ח. נדרים מ, סי' כה. ועיין בחידושי אגדות.

ק.ט. נדרים מא, סי' כט, הכל מושלים בו. עיין רש"י. רמז קצת.

חלק שני

- א. מי שעוסק להמתיק דינים, על-ידי-זה בנקל לו לקדש השם בלי מונע גם עיניו אינם פהות.
- ב. על-ידי הצרות נעשו עמרות.
- ג. מי שמקבל יסורים בשביל להקל יסורים מעל ישראל, על-ידי-זה יזכה לרוח-הקדש.
- ד. פרשיות המועדים הפתובים בפרשת פינחס מסגלים בקריאתם לבטל דינים, ומסגלים לזכות בדיני עכו"ם.
- ה. על-ידי צדקה ממתיק הדין של לעתיד לבוא, הינו יום הדין של עתיד לבוא.
- ו. מי שיודע, פשרוזה, איזהו דין על ישראל, להפך את הדין על אחד מאמות בבחינת "ואתן אדם תחתך", על-ידי-זה [כל] הנבראים

מראי מקומות

- א. מד"ר לך לך פר' מב סי' ז, עין משפט עין שעשתה מדת הדין בעולם, הן מבקשים לסמותה. היא קדש, הוא שקדש שמו של הקב"ה (פירש מתנות כהונה, שכבשה). רמז. עיין ידי משה.
- ב. מד"ר נח פר' לד סי' א, הוציאה ממסגר נפשי וגו' (תהלים קמב ח) בי יכתרו צדיקים, יתכללון בי צדיקיא וכו' רמז.
- ג. מד"ר שמות פר' ה סי' כ, ויכו שטרי בני ישראל (שמות ה יד) וכו' וסבלו מכות כדי להקל מעליהם, זכו לרוח הקודש וכו'.
- ד. מד"ר בא פר' טו סי' כה, חקיו ומשפטיו לישראל (תהלים קמו יט) וכו' חוקים, אלו המועדים שתלויים בהם המשפטים וכו'. רמז רחוק.
- ה. מד"ר בא פר' יז סי' ד, לכשיעמוד לעתיד לבא ודן עולמו, מי יוכל לעמוד, מפני מה עתיד לקום, מפני צעקת עניים וכו'. רמז.
- ו. מד"ר משפטים פר' ל סי' א, ועז מלך משפט אהב וגו' (תהלים צט ד), אימתי נתן העוז להקב"ה בשעה שהוא עושה את הדין בעובדי כוכבים וכו' והוא אוהב את המשפט ונתנו לישראל וכו' אמרו ישראל עד מתי אי אתה עושה דין בעובדי

מחזירים כחם ונכללים בו בזה האיש, פְּדִי לְחַדֵּשׁ כָּחֶם, גַּם עַל־יְדִיזוּהַ גַּפְתַּח הַשְּׁעַר שֶׁל מִינֵי מְשָׁלִים בְּעוֹלָם.

ז. אֵלֹו גּוֹמְלֵי־חֶסְדִים, הַעוֹשִׂים חֶסֶד וְלַפְעָמִים גּוֹרְמִים עִם הַחֶסֶד לְרַעָה וְעוֹשִׂים עֲצָמָן בְּאֵלֹו אֵינָם רוֹאִים הַרְעָה, הַצּוֹמַחַת מִחֶסֶדָם, וְזֶהוּ בְּחִינַת הָאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהִיר לְכַהֲנִים בְּחִינַת חֶסֶד "שֶׁלֹּא יִפְסִיעוּ פְּסִיעָה גְּסָה", עַל־יְדִיזוּהַ גּוֹרְמִים שֶׁהַדִּין שְׁלֹמְעֵלָה, חֵם וְשָׁלוֹם, אֵינֹו בְּמַתִּינּוֹת. וְכֵן לְהַפְדֵּי, בְּשִׁמְדֻקְדֻקִים בְּחֶסֶדָם, שֶׁלֹּא יִצְמִיחַ רָעָה, עַל־יְדִיזוּהַ הַדִּין בְּמַתִּינּוֹת.

ח. מִי שְׁבוּעַט בְּיִסּוּרִין, בְּאֵלֹו אֹמֵר לְאֵל: סוֹר מִמְּנִי.

ז. בְּשִׂאָדָם לֹוֹמֵד עַד שְׁנַתְיָנֵעַ, בְּזֶה מְמַתִּיק דִּינִים וּמְעוֹרֵר רַחֲמִים, גַּם עַל־יְדִיזוּהַ מְעוֹרֵר רַחֲמִים אֶצֶל אָבִיו בְּקָבֶר.

י. לְפָיִם מְדַת הַדִּין אֵינֹו בְּיָדַיִם רִיקְנִיּוֹת.

יא. מִי שֶׁכָּלֵב גִּשְׁכּוֹ, בְּיָדוּעַ שְׂרַחֲמֵי הַשֵּׁם מְסַלְקִים מִמֶּנּוּ, גַּם בְּיָדוּעַ שְׁנִכְשֵׁל בְּמֵאֲכָלוֹת אִסּוּרוֹת.

מֵרֵאִי מִקּוֹמוֹת

כוכבים וכו' ונותנו בגת ודורכו ומזמר וכו'. עיין מתנות כהונה ומזמר וכו' היו משוררים שירות ומיני משלים. רמז רחוק מאד.

ז. שם, סי' ב, כשם שהזהיר את הכהנים שלא יהו פוסעין פסיעות גסות כך הזהיר את הדיינין.

ח. שם, סי' יג, יאמרו לאל סור ממנו (איוב כא יד).

ט. עיין לימוד יג חלק שני. מד"ר תולדות פר' סג סי' א, שכל מי שיש לו בן יגע בתורה, שהוא מתמלא עליו רחמים וכו' אין לי אלא לב אביו של בשר ודם, מניין שאפילו הקב"ה מתמלא רחמים עליו וכו'. רמז.

י. מד"ר משפטים פר' לא סי' ב, שאינן באין לפני הקב"ה ריקנין וכו' משל לאחד וכו' מפייסין עליו וכו' מתן אדם ירחיב לו (משלי יח טז). רמז. (עיין מד"ר כי תשא פר' מג סי' ג, ויחל משה (שמות לב יא) שהכניס לאלהים כמין דורון וכו'. ועיין ידי משה).

יא. עיין אכילה ט חלק שני. מד"ר וישב פר' פד סי' יד, נסעו מזה, ממדותיו של מקום. בואו ונשסה בו את הכלבים וכו'. פירש מתנות כהונה, שהם דרכי החסד והחמלה.

צ ספר נ נח נחמ נחמן מאומן ✪ המדות

יב. לפעמים מסתירין את האדם ממדת הדין, בזה שהצדיק מגביה ומתפאר את עצמו על [ומשפיל את] זה האדם.

✪ התבודדות ✪

- א. מי שמתבודד את עצמו ובודל את עצמו מבני אדם, מודקקין עליו מלמעלה.
- ב. על ידי התבודדות ומפנה לבו לבטלה פא לבעם.

חלק שני

- א. השיחה שאדם משיח בינו לבין קונו, השיחה הזאת נעשית אחר כך גאלה וישועה לבניו.

✪ הרהורים ✪

לשימוש פרטי
!!!! בלבד

- א. על ידי ענוה ונצל מהרהורי עבודה זרה.

מראי מקומות

מזה רמז, שמי שהקב"ה בעצמו שיסה בו הכלב, בידוע, שרחמי השי"ת נסתלק ממנו. ועיין שם בזרע אברהם, רמז למאכלות אסורות.

- יב. מד"ר משפטים פר' לא סי' יד, הובא שם הפסוק, כי אלהים שפט זה ישפיל וזה ירים (תהלים עה ח), הוא בחינת הצדיק. (ועיין מדרש כי תשא פר' מז סמוך לסופה, משה קטרג על ישראל וכו' כשראו מלאכי חבלה וכו' אמרו לא יהיה לנו עסק לקטרג, כל ימים שזה מקטרג וכו'. ועיין מד"ר ויקרא פר' א סי' ה, השפלותי היא הגבתי וכו'.

- א. לך עמי בא בחדריך וגו' כי הנה ה' יצא ממקומו (ישעיה כו כ-א). ישב בستر עליון וגו' (תהלים צא א).

- ב. כְּשֵׁאתָה מִתְפַּלֵּל וְנוֹפֵל לְךָ הַרְהוּרֵי עֲבוּדַת־זֶרָה תִּכּוֹן בְּשֵׁם "אֱלֹהֵינוּ".
- ג. מִחֲשָׁבוֹת טוֹבוֹת בָּאִים עַל־יְדֵי וְדוּי, שְׁמִתּוּדִים לְפָנֵי הַתְּלַמִּיד־חֶכֶם.
- ד. מִי שְׁמַסְפֵּר מַעֲשִׂיֹת שְׁאֲרָעוּ לְצַדִּיקִים, עַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁכִין לוֹ מִחֲשָׁבוֹת טוֹבוֹת.
- ה. מִי שֵׁישׁ לוֹ מִחֲשָׁבוֹת רָעוֹת, יִדִּין אֶת כָּל בְּנֵי־אָדָם לְכַף זְכוּת תָּמִיד.
- ו. עַל־יְדֵי דִמְעָה נִמְאָסִים כָּל הַתְּאוּוֹת.
- ז. מִי שְׁאִינוֹ מֵאֲמִין בְּצַדִּיק, עַל־יְדֵי־זֶה אֵין לְבוֹ נְכוֹן עִם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.
- ח. הַחֲגוּרָה שְׁחָגוּר בָּהּ אֵיזָה צַדִּיק כְּשֶׁתַּחְגֹּר בָּהּ הוּא סִגְלָה לְכַפֵּל הַרְהוּרִים.

 מוראי מקומות

- ב. אבות פ"ג משנה ד', והמהלך בדרך יחידי, בחינת התבודדות, ומפנה לבו לבטלה (כפשוטו, שבתוך כך מסיח דעתו ולבו לדברים בטלים), הרי זה מתחייב בנפשו — בחינת כעס, בחינת — טרף נפשו באפו וגו' (איוב יח ד). עיין כעס אות לה. בודד ישבתי כי זעם מלאתני (ירמיה טו יז). כי מצפון עשן בא ואין בודד במועדיו (ישעיה יד לא).
- א. מד"ר ויצא פר' ע ס"ו ו, נטל הקב"ה שיחתן של אבות ועשאן מפתח לגאולתן של בנים.
- ב. כי דכיתנו וגו' אם שכחנו וגו' לאל זר (תהלים מד כ-כא), רמז רחוק.
- א. שם, אם וגו' ונפרש כפינו לאל זר (פרישת כפים, בחינת תפלה).
- ב. רחש לבי דבר טוב אמר אני מעשי למלך וגו' (תהלים מה ב), (מאן מלכי, רבנן).
- ג. כנ"ל.
- ד. מישרים תשפטו בני אדם. אף בל עולת תפעלון (תהלים נח ב-ג), עיין רש"י.
- ה. ימאסו כמו מים יתהלכו למו (שם, פסוק ח), פירש רש"י מדמעתו. רמז. בדמעתי ערשי אמסה (תהלים ו ז).
- ו. ולכם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו (תהלים עח לו), בבריתו — (בחינת הצדיק, כידוע). רמז.
- ז. עיין לקמן נט. זבחים פח:, ס" כב.

- מ. על-ידי שקר נתחלל הפּרית קדש.
 י. מי שמקדש את עצמו ועולה על מחשבתו התפארות, כשישבר ההתפארות, ישיג ויקנה התורה.
 יא. הצעקה מבטל את הפניות.
 יב. על-ידי למוד ארבעה "שלחן-ערוך" יתבטל הפניות.
 יג. כשתחשב איזה תורה שחידשת, הוא סגלה לבטל המחשבות זרות.
 יד. מי שיש לו מחשבות רעות, ידבר לעצמו דברי בזיונות.
 מז. אכילה ושתייה מטרידות את המחשבה.
 מז. על-ידי פעם פא הרהורי עבודה-זרה.
 יז. כשמבזה את המועדות, פא להרהורי עבודה-זרה.

מראי מקומות

- ח. לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה (תהלים פט לה). ולא שקרנו בבריתך (תהלים מד יח).
 ט. עז ותפארת במקדשו (תהלים צו ו), (עז – היא התורה).
 י. פנה אל תפלת הערער (תהלים קב יח), פירש רש"י הערער – הצועק. רמז דק. (ויש בזה דברים עמוקים הרבה, ואין כאן המקום להאריך. ותוכן הדברים, כיון שהקב"ה פונה אליו ומאיר לו פניו, כביכול, בשעת התפלה – בחינת ופניתי אליכם להטיב וכו', עי"ז ממילא נתבטלין הפניות, שהם בחינת המחשבות זרות שבמח, שפונין עצמן מהקדושה – מכוונת התפלה לצד אחר ח"ו שזה בחינת – כי פנה אל אלהים אחרים (דברים לא יח) ר"ל. כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך). רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף ויצעקו וגו' (תהלים קז ה-ו).
 יא. אורך וגו' בלמדי משפטי צדקך (תהלים קיט ז). (עיין ליקוטי מוהר"ן א סי' סב אות ב).
 יב. בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחט אלך (שם, פסוק יא). עיין רש"י ב"ב טז., סי' לא, ד"ה ברא לו תורה.
 יג. ה' לא גבה לבי וגו' אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמל וגו' (תהלים קלא א-ב). אל תט לבי לדבר רע וגו' יהלמני צדיק חסד וגו' (תהלים קמא ד-ה).
 יד. ברכות י: , סי' נד, וברשב"א שם.
 מז. שבת קה: , סי' כא, המקרע בגדיו. רמז.
 מז. פסחים קיח: , סי' נח, כאילו עובד ע"ז וכו'. רמז.

- יח. מי שְׁיֹשֵׁב בֵּין אֲנָשֵׁי נְאוּף אוּ בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ נְאוּף, עַל־יְדֵי־זֶה בָּא לְהַרְהוּרִים רָעִים.
- יט. אִין הֵי־צַר הָרַע תָּאֵב אֶלָּא לְדַבֵּר שֶׁהוּא אָסוּר לוֹ.
- כ. הַתְּאוּוֹת מְלַבֵּשׁ בָּהֶם חֶסֶד הַשֵּׁם יִתְפָּרֵד.
- כא. עַל־יְדֵי מַחִילַת עוֹנוֹת תּוֹפָה לְבַר־לֵבב.
- כב. עַל־יְדֵי הַרְחַמְנוּת יִתְבַּטַּל מִמֶּךָ הַתְּאוּוֹת.
- כג. עַל־יְדֵי עֵינַיִם הַלֵּב מִתְאַוֶּה.
- כד. עַל־יְדֵי תְאוּוֹת הַלֵּב אִי אֶפְשָׁר שְׁלֵא יִדְבֵק בְּךָ מְאוּמָה.
- כה. לְהַרְהוּרֵי זְנוּת סִגְלָה, שְׁשִׁשְׁתָּה סֵם הַמְשַׁלְּשֵׁל.
- כו. הַתְּפִלָּה שֶׁהִיא בְּכֹנֶנֶת הַלֵּב הִיא פּוֹתַחַת כָּל הַפְּתָחִים שֶׁל מַעֲלָה.
- כז. מִי שְׁשֵׁשׁ לוֹ הַרְהוּרֵי עֲבוּדַת־זֶרֶה, אֵל יֵשָׂא אֶצְלוֹ שׁוֹם זָהָב.
- כח. עַל־יְדֵי שְׁכָרוֹת בָּא הַרְהוּרֵי עֲבוּדַת־זֶרֶה.

 מוראי מקומות

- יז. כמעשה ארץ מצרים וגו' (ויקרא יח ג) אור החיים פרשת אחרי מות.
- יח. מים גנובים ימתקו וגו' (משלי ט יז). (עיין נדרים צא., סי' מו) ועיין חידושי אגדות יומא סז., סי' נד. מביא לשון זה.
- יט. תאות אדם חסדו (משלי יט כב).
- כ. וכל עונתי מחה לב טהור ברא לי וגו' (תהלים נא יא-יב).
- כא. אם תמתיק בפיו רעה וגו' יחמל עליה (איוב כ יב-יג). רמז רחוק.
- כב. ואחר עיני הלך לבי וגו' (איוב לא ז).
- כג. שם, ובכפי דבק מאום.
- כד. כי כלם מנאפים עצרת בגדים (ירמיה ט א) (מלשון עצירות). רמז.
- כה. וכוין פתיחן לה בעליתה וגו' (דניאל ו יא).
- כו. וזהב עשו לבעל (הושע ב י). (עיין יומא פו., סי' עז, ודי זהב).
- כז. והם פנים אל אלהים אחרים ואהבי אשישי ענבים (הושע ג א).

- כז.** על־ידי אהבת נשים הכבוד נטל ממך. גם אשתך אינה קולטת הזרע ומפלת, ובשעת הלידה התינוק מת.
- ל.** על־ידי המחלקת באים הרהורי עבודה־זרה. גם בית שיש בו מחלקת יהיה בית עבודה־זרה.
- לא.** בשבאים לאדם מחשבות זרות, יגפיה קולו פאלו הוא בוכה, ובזה יסורו ממנו המחשבות זרות.
- לב.** על־ידי שבועות וקללות באים מחשבות רעות.
- לג.** על־ידי פטחון לא יבואו לך מחשבות רעות.
- לד.** חריקת השנים הוא סגלה לבטל מחשבות רעות.
- לה.** לפי המקום שפתפלה פן הניצוצות הקדושים מלבישים את עצמם בפנייות ובאים לאדם כדי לתקנם.
- לו.** מסכת ידים היא סגלה לבטל מחשבות רעות.

 מראי מקומות

- כח.** כאהבם וגו' כעוף וגו' כבודם מלדה ומבטן ומהריון (הושע ט י-יא), עיין רש"י.
- כט.** חלק לבם עתה יאשמו (הושע א ב), עיין רש"י. ועיין יבמות צו:, סי' מח, אם לא יהיה בית הכנסת זו בית ע"ז. ועיין ירושלמי סוף פ"ב שקלים, הלכה ה' סי' ח'. ועיין כותב שם.
- ל.** סורו ממני כל פעלי און כי שמע ה' קול בכיי (תהלים ו ט).
- לא.** אלה פיהו מלא ומרמות ותוך (תהלים י ז), עיין רש"י.
- לב.** שנאתי השמרים הבלי שוא ואני אל ה' בטחתי (תהלים לא ז). לקחת נפשי זממו ואני עליך בטחתי ה' וגו' (שם, פסוקים יד-טו). נכון לבו בטח בה' (תהלים קיב ז). גל אל ה' מעשיך ויכנו מחשבתך (משלי טז ג*).
- לג.** זמם רשע לצדיק וחרק עליו שניו (תהלים לו יב). רמז. שניו יחרק ונמס תאות רשעים תאבד (תהלים קיב י).
- לד.** עיין ליקוטי מוהר"ן ח"א סי' כו.
- לה.** זכיתי לבכי וארחץ בנקיון כפי (תהלים עג יג), בחינת מסכת ידים. רמז רחוק. והזכותי בבור כפי (איוב ט ל).

- לז. מי שתפלתו אינה אלא בשביל השכינה, לא יבוא לו מחשבות זרות.
 לח. על-ידי שלום נתרומם שמו יתברך.
- לט. פִּשְׁאִישׁ או אִשָּׁה חוֹשְׁבִים בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ בְּאִיזָה גּוֹי או בְּגוֹיָה, וְהַמְחֻשְׁבָּה הִיא בְּאִהְבָּה לְאִיזָה גּוֹי או גּוֹיָה, אִזִּי הַוּלָד הַנּוֹלָד מִזֶּה הַתְּשֻׁמִּישׁ נִשְׁתַּמֵּד.
- מ. הַצִּיצִית הֵם גִּדְרֵי לְעֶרְוָה.
- מא. על-ידי בקור-חולים נצול מִיֵּצֵר הָרָע.
- מב. אין יֵצֵר הָרָע שׁוֹלֵט אֶלָּא בְּמָה שֶׁעִינָיו רוֹאוֹת.
- מג. בֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְלֹא נִשָּׂא אִשָּׁה, כֹּל יָמָיו בְּהַרְהוּרֵי עֲבָרָה.
- מד. מי שֶׁעֵבֶר עֲבָרָה, וְאַחֲר־כֵּן מְהַרְהֵר בָּהּ לַעֲשׂוֹת עוֹד אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא עָשָׂה, נִפְרָעֵין עַל הַהַרְהוּר.
- מה. לְדַחֹת אֶת הַיֵּצֵר הָרָע יֹאמֵר: רַחֲמָנָא נִגְעֵר בֵּהּ בְּשִׁטָּן.
- מו. הַחֲמֻדָּה וְהַמְחֻשְׁבָּה רָעָה הַעוֹלָה עַל הַלֵּב פְּתָאוֹם, שְׂאִין בְּרִשׁוֹת הָאָדָם לְהִמְנַע מִמֶּנָּה, אִין נִעְנָשִׁין עֲלֶיהָ, אֶלָּא פְּאִשֵּׁר יְהַרְהֵר וְחוֹזֵר וּמְהַרְהֵר.

 מראי מקומות

- לז. והיה שדי בצריך וגו' כי אז וגו' ותשא אל אלוה פניך (איוב כב-כה-כו). ודרשו רבותינו ז"ל (ברכות סג.) – משתף שם שמים בצערו וכו', עיין רש"י.
- לז. עשה שלום במרומיו (איוב כה ב). רמז.
- לח. עיין אור החיים ויחי פרשה מט פסוק ג, מענין חזקיה ובניו.
- לט. חידושי אגדות נדרים כ סי' ד, ד"ה ולא תתורו. מנחות מד.
- מ. נדרים מ., סי' כה.
- מא. סוטה ת., סי' יג.
- מב. קידושין כט.: סי' ו.
- מג. קידושין מ., סי' כו. עיין רש"י ד"ה עולא אמר, הא דכתיב פרי מחשבותם בעובר ושונה כתיב, כי הדר מהרהר לעשות מצטרפת למעשה ואפילו לא עביד לה וכו'.
- מד. קידושין פא.: סי' נז. עיין רש"י.
- מה. לשון הבונה ב"מ מד., סי' ט.

- מז. לרב מדות הרעות טוב להקזי דם.
- מח. על ידי אכילת דגים נתרבה התאווה.
- מט. מי שאוכל בזכות אבות, נופלים לו הרהורי עבודה זרה.
- נ. על ידי משפב זכר בא לידי הרהורי עבודה זרה.
- נא. המהרהר בפותית, בא לידי הרהורי עבודה זרה.
- נב. המסתכל בערוה, קשתו ננערת.
- נג. המבזה את המועדות, באלו עובד עבודה זרה.
- נד. מי שיש לו אמונה, הקדוש ברוך הוא מגן עליו, שלא יבוא לידי הרהור ואזיל ללהוא עלמא בלא חמא, והקדוש ברוך הוא מסייע לו.
- נה. בזמן שעוסקים בתורה ובגמילות חסדים, יצרם מסור בידם.
- נו. מי שיש לו הנאה מדבר אפיקורסות, לסוף שיכפו אותו לעבודה זרה.
- נז. פשימנע עצמו מעברות ויבקש פפרה, זה יגרם שאפלו במחשבה לא יחמא.

מראי מקומות

- מז. חידושי אגדות ב"ב נח.; סי' מו, ד"ה בריש כל מרעין. ועל כן טוב להם להקזי דם. (עיין שם ברשב"ם).
- מח. ב"ב עד.; סי' סג, דגים פריצי. רמז. ועיין יומא עה., סי' סה. סוטה יא.; סי' לד. ועיין דעת אות ד.
- מח. סנהדרין פא., סי' קיז, אל ההרים לא אכל וגו' (יחזקאל יח ה). רמז.
- מט. סנהדרין פב., סי' קיט, בגדה יהודה ותועבה וגו' (מלאכי ב יא). רמז. ואל הגלולים נשא עיניו תועבה עשה (יחזקאל יח יב), תועבה עשה, פירש רש"י משכב זכר.
- נ. סנהדרין שם, ובעל בת אל נכר (מלאכי ב יא). רמז.
- נא. סנהדרין צב., סי' קמ.
- נב. מכות כג., סי' יז. עיין חידושי אגדות שם. פסחים קח.
- נג. מכות כד., סי' כא. עיין שם בחידושי אגדות בשם הרמ"ה.
- נד. ע"ז ה.; סי' יט.
- נה. ע"ז טז.; סי' כט, עיין רש"י.
- נו. ע"ז כ.; סי' מח, עיין שם בכותב, בשם נמוקי יוסף.

- נח. הָבֵא עַל הַכּוֹתֵיט, הוּא מְמַשֵּׁד עַל עֲצָמוֹ הַזֶּהָמָה, וְאַחֲר־כֵּן כְּשֶׁבֵא עַל אִשְׁתּוֹ וְהוֹלִיד וְלָד, הַיּוֹלֵד יִהְיֶה מוֹמֵר.
- נמ. אֲבִינָט תִּקּוֹן עַל הַרְהוּרִים.
- ס. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַרְהוּרֵי נָשִׁים, בְּטוֹלָם עַל-יְדֵי שְׂלֵא יִגְנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת.
- סא. גַּם עַל-יְדֵי צְדָקָה.

חֵלֶק שְׁנִי

- א. כְּשֶׁבֵא לְאָדָם הַרְהוּרֵי עֲבוּדָה-זֹרָה, וְהוּא מְבַטֵּל אוֹתָם בְּמַחְשַׁבַת אֲמוּנָתוֹ, אִזּוֹ נַעֲשֶׂה מֵהַרְהוּרָיו בְּחִינַת טַל שֶׁל בְּרָכָה. גַּם עַל-יְדֵי-זֶה הַמַּחַ שְׁלוֹ נִתְקַיֵּם וְאִין נִתְפַלְּל לְעוֹלָם, אֲפֹלוּ בְּשִׁנְתוֹיַנְע הַמַּח עַל-יְדֵי שְׁמֹשׁוּטֵט בְּאִיזָה עֵינִן עִמָּק, אִזּוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְזַמֵּן לוֹ מַחְשָׁבוֹת הַנוֹתָנִים נִיחָא לְמַחוּ.
- ב. מִי שֶׁנֶּשְׁמֵר מֵהַרְהוּרֵי עֲבוּדָה-זֹרָה, זֹכֵה בְּכָל פַּעַם לְבַטְחוֹן עַד שְׂאִינוּ דוֹאֵג מַה יֵּאֲכַל לְמַחֵר, וְהוּא בְּמַדְרַגַת "בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם", וְעַל-יְדֵי-זֶה

מֵרֵאִי מִקּוֹמוֹת

- נז. ע"ז כב, סי' מט, לא פסקה זוהמתן, עיין שם. רמז. ועיין שבת קמו., סי' קד, ובחידושי אגדות שם.
- נח. זבחים פח, סי' כב.
- נמ. שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבכם אליך (דברי הימים א, כט יח) פירוש רש"י, להיות לב אחד אליך וכו'. רמז.
- ס. שם, שמרה זאת לעולם וגו', פירוש רש"י, זכור לנו זאת הנדבה למצוה רבה ולצדקה. רמז.
- א. מד"ר לך לך פר' לט סי' ת, לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד וכו' שהייתי עובד עבודת כוכבים וכו' א"ל הקב"ה, טל ילדתך, מה הטל הזה סימן ברכה וכו' הה"ד אעופה ואשכנה (תהלים נה ז) וכו' היונה הזו בשעה שהיא פורחת ויגיעה וכו'. רמז.
- ב. עיין בטחון ב' חלק שני. מד"ר בשלח פר' כד סי' ב-ג, עבודת כוכבים היתה בידן והסיעה משה מישראל וכו' הה"ד, ויסע כצאן עמו וגו' (תהלים עח נב) וכו' מה הצאן

- הקדוש־ברוך־הוא, לא הביט אָנן ולא רָאָה עֵמֶל בּוֹ, וְכָל הַנוֹגֵעַ בּוֹ
כָּאֵלוֹ נוֹגֵעַ בְּבַת־עֵינוֹ.
- ג. לְהַרְהוּרֵי עֲבוּדַת־זָרָה יַעֲלֶה עַל מַחְשַׁבְתּוֹ וְיִקְבַּל עַל עֲצֻמוֹ, שְׂיַעֲסֵק
בְּגַמְלוֹת־חֲסָדִים וְעַל־יְדֵי־זָרָה יִתְפַּטֵּל מִהַרְהוּרֵי עֲבוּדַת־זָרָה.
- ד. עַל־יְדֵי הַרְהוּרֵי עֲבוּדַת־זָרָה נְשִׁימָתוֹ מִתְקַצֶּרֶת, וְאִינוֹ נִהְיֶה מִבְּשׂוֹרוֹת
טוֹבוֹת.
- ה. כְּשֶׁבָאִין לְאָדָם הַרְהוּרֵי עֲבוּדַת־זָרָה, יַדַּע שְׂדָנִין אוֹתוֹ לְמַעֲלָה.
- ו. לְמוֹד הַפּוֹסְקִים מִבְּטָלִים הַרְהוּרֵי עֲבוּדַת־זָרָה.
- ז. עַל־יְדֵי הַעֲמַדַת דֵּינִים שְׂאִינָם הַגּוֹנִים בָּא הַרְהוּרֵי עֲבוּדַת־זָרָה.

 מראי מקומות

- אין מתקנין לה אפוטיקון אלא רועה בכל יום וכו' מה הצאן אפילו מחבלת וכו'
אין בעליה מעלין עליה וכו' מה קדשים כל מי שנוגע בהן מתחייב, כך ישראל
וכו'. רמז רחוק. ועיין שם פר' כה סי' ט, ולקטו דבר יום (שמות טז ד) הה"ד ברוך
ה' יום וגו' (תהלים סח כ). ועיין מד"ר משפטים פר' ל.
- ג. מד"ר שמות פר' א סי' כג, לרחץ על היאר (שמות ב ה), לרחוץ מגלולי בית אביה.
ושם לקמן סי' כו, שכרן של גומלי חסדים וכו'. רמז רחוק.
- ד. ולא שמעו אל משה מקוצר רוח (שמות ו ט) אף אין יש רוח בפיהם (תהלים קלה יז)
עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' פו. מד"ר וארא פר' ו סי' ה, ולא שמעו אל משה
מקצר רוח, היה קשה בעיניהם לפרוש מעבודת כוכבים וכו'. עיין מתנות כהונה.
רמז.
- ה. עיין אמונה יב חלק שני. מד"ר צו פר' ז סי' א, שנאה תערר מדנים (משלי יב),
שנאה שנתנו וכו'. עיין מתנות כהונה, שעשו את העגל. רמז.
- ו. עיין פוסק ג. — לימוד ו חלק שני. מד"ר משפטים פר' לא סי' טז, הזהיר הקב"ה
על דיני ישראל שהם מלמדים אותן משפט וכו' למה הזהיר עליהם, לפי שהם
מזהירים את ישראל מן עבודת כוכבים וכו'. רמז. מד"ר ויקרא פר' ג סי' ו, תורת
אמת היתה בפיהו, שלא אסר את המותר, בשלום ובמישור, שלא הרחרחר אחר דרכי
המקום. רמז רחוק.
- ז. עיין דין ג'. סנהדרין ז:, סי' ט, כל המעמיד דין שאינו הגון, כאילו נוטע אשרה
בישראל וכו'. רמז.

- ח. כְּשֶׁבָּאִין לְאָדָם הַרְהוּרֵי עֲבוּדֵה־זֶרָה, יֵדַע שְׂיִכּוּא לְיָדֵי אֵיזְהוּ חוֹלָאֵת אוֹ לְיָדֵי אֵיזְהוּ עַל־לֵלָה מִהַשָּׁר.
- ט. עַל־יְדֵי הַרְהוּרֵי עֲבוּדֵה־זֶרָה לְסוֹף נִצְרָךְ לְיָדֵי הַשְׁתַּמְּשׁוֹת בְּשִׁמּוֹת הַקְדוּשִׁים.
- י. עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂר נִתְפַּטְּלִים הַרְהוּרֵי זְנוּת.
- יא. לְפַעְמִים עוֹלָה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם, וְחוֹשֵׁב בְּאֵיזְהוּ חוֹלָאֵת, וְזֶה סֵבֶה מֵאֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כְּדֵי שְׂיִזְכֹּר אֶת עֲצֻמוֹ לְתַקֵּן הַמַּחְשָׁבָה רְעֵה, שְׁתַּחֲוֶלֶת בָּאָה עַל־יָדוֹ.
- יב. הַרְהוּרֵי עֲבוּדֵה־זֶרָה וְהַרְהוּרֵי זְנוּת וְשִׁפְיֻכוֹת־דָּמִים וְלִשְׁוֹן־הָרַע, הֵם בָּאִים עַל מִי שֶׁרָגִיל בְּנִדְרִים, אֲבָל נִתְפַּטְּלִים עַל־יְדֵי הַמְּנַהִיג שְׁבָעִיר, הַמְּסַדֵּר הַגְּבוּיֹת וְהַמְּסִים עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי עֲרֵפוֹ שְׂיִוְכַל לְסַבֵּל.
- יג. כְּשֶׁאָדָם יוֹצֵא לְשׁוֹק וּמִתְנַרֵּא, שְׁלֵא יִבּוֹא לְיָדֵי הַרְהוּר עַל־יְדֵי רֵאֵיָה, שְׂיִרְאֶה נָשִׁים יְפוֹת, יֹאמֵר הַפְּסוּק: "הֵן אֲרֵאלִם צָעֲקוּ" וְכו' (חֲצֵה מִלֵּאבֵי שְׁלוֹם מִר יִכְבְּיוּ. ישעיה לגז), וְעַל־יְדֵי־זֶה יִנְצַל מִרְאוֹת.

 מוראי מקומות

- ח. מד"ר משפטים פר' לב סי' א, ולא היו עושים אותו מעשה וכו' מהו חרות וכו' חירות ממלאך המות וכו' (מד"ר מצורע פר' יח סי' ג, חירות מן המלכות).
- ט. שם, עכשיו אין אתם משתמשים אלא ע"י מלאך וכו'. ושם, בסי' ז.
- י. עיין צדקה יא חלק שני. מד"ר תזריע פר' טו סי' ו, מי גרם לו שנכשל באשה זונה, ע"י שאכל את ככרה שאינו מעושר.
- יא. מד"ר מצורע פר' יז סי' א, לא הרהרתים בחלאים ולא צביתים בעוונות. רמז.
- יב. עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' כז. עיין התנשאות ו' חלק שני. מד"ר בחקותי פר' לז סי' א, ומשהה את נדרו, סוף שבא לידי ע"ז. ושם, בסי' ב, וירא בסבלתם וגו' (שמות ב יא) וכו' וישב להם סבלותם וכו' בין גדול לקטן וכו' חייך, שאתה אתיד לישב ולפרש נדריהם וכו'.
- יג. עיין ראייה ט. מד"ר תולדות פר' סה סי' י, יהיה יצחק יוצא לשוק וכו' ד"א מראת — הה"ד הן אראלם צעקו חצה (ישעיה לג ז). רמז רחוק מאד.

- יד. מי שֵׁישׁ לוֹ הִרְהוּרֵי עֲבוּדֵה־זָרָה, יֵדַע שֶׁיֵּד אַמּוֹת הָעוֹלָם יִשְׁלַט בּוֹ.
- טו. בְּעִיר שֵׁישׁ שָׁם יְרִידִים וְיוֹמָא דְשׁוּקָא גְדוֹלִים, שָׁם הִרְהוּרֵי עֲבוּדֵה־זָרָה בְּיוֹתֵר, וְהַסְגְּלָה לָזֶה שֶׁיַּעֲסֹק בְּיוֹמָא דְשׁוּקָא בְּתוֹרָה, וְלֹא יָבֹאוּ לוֹ הִרְהוּרֵי עֲבוּדֵה־זָרָה.
- טז. בְּשִׁמְכַבֵּל הִרְהוּרֵי עֲבוּדֵה־זָרָה, עַל־יְדֵי־זֶה מוֹחֲלִין לוֹ כָּל עוֹנוֹתָיו.
- יז. הַסְתַּכְּלוֹת לְמִזְרַח מְכַבֵּל הִרְהוּרֵי זְנוֹת.
- יח. הַכְּבִיָּה מְכַבֵּל הִרְהוּרֵי זְנוֹת.
- יט. בְּטוֹל הִרְהוּרֵי עֲבוּדֵה־זָרָה, עַל־יְדֵי הַתְּלַהֲבוֹת.
- כ. עַל־יְדֵי גְּנִיבוֹת דַּעַת בָּא לְיַד הִרְהוּרֵי זְנוֹת עִם גְּזִיָּה.
- כא. מִי שֶׁבָּא לוֹ הִרְהוּרֵי זְנוֹת עִם בֵּת אֶל גִּבְר, בְּיַדוֹעַ שֶׁיְהִיָּה לוֹ אִיזְהוּ נְפִילָה אוֹ חוֹלָאת יָבֹא עַל אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו.

 מֵרֵאֵי מִקוֹמוֹת

- יד. מד"ר תולדות פר' סז סי' ז, גזור עליו שמדים ואתה שולט בו וכו' (שמדים, הם הרהורי ע"ז).
- טו. שם, והיה כאשר תריד (בראשית כז מ), את יש לך ירידים שווקים וכו' אם ראית אחיך פורק עולה של תורה מעליו גזור עליו שמדים וכו'. רמז.
- טז. שם, סי' יג, וילך עשו וגו' (בראשית כח ט) נתן דעתו להתגייר. מחלת, שמחל לו הקב"ה על כל עונותיו.
- יז. מד"ר ויצא פר' ע סי' יב, שאנשי מזרח גדורים מן הערוה.
- יח. שם, למה בכה, שראה האנשים מלחשים וכו' מה בא זה לחדש לנו דבר ערוה וכו'. עיין יד משה. רמז.
- יט. מד"ר וישלח פר' פב סי' ב, להרבות עושר וכו'. עיין ידי משה ד"ה ע"ז אין לה בטול עולמית אלא בשריפה. רמז. ומקרא מלא דבר הכתוב, פסילי אלהיהם תשרפון באש וגו' (דברים ז כה). (ועיין מד"ר ויגש פר' צד סי' ג, עמד יהודה ושרפן וכו'. עיין מתנת כהונה).
- כ. מד"ר וישב פר' פה סי' א, בגדה יהודה וכו' כפרת יהודה, שקרת יהודה וכו'. עיין ידי משה. ושם, סי' יא, ושם פר' פד סי' יט, אתה אמרת לאביך הכר נא (בראשית לו לב), חייך, שתמר אומרת לך הכר (בראשית לח כה). רמז.
- כא. שם, סי' ב, וירד יהודה, ירידה היא לו שנשא לגויה, שקבר את אשתו ובניו. רמז.

- כב.** על־ידי הרהורי עבודה־זרה שונאים פאים ונתרוממים על אדם.
כג. לבטל הרהורי זנות, יצייר דמות אביו. עצה על הרהורים, לכעס על איזה דבר, ורמוז: "רגזו ואל תחטאו". (שמעתי מרבנו, זכרנו לברכה, בפרוש, שהפונה לרגז ולכעס על עצמו. וזה מרמו בדברי רבותינו, זכרונם לברכה: לעולם ירגז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר: "רגזו וכו', הינו לרגז ולכעס על עצמו, אבל חלילה לכעס ממש, כי עיון הפעם חמור מאד בידוע). גם סגולה, לנתק ממקומו ולילך למקום אחר, גם טוב לקפץ ממקומו.

התנשאות

- א.** מי ששפיל אימה יתרה על הצבור שלא לשם שמים, אינו רואה בן תלמיד־חכם.
ב. המתחיל בדבר מצוה ואינו גומרה, מורידין אותו מגדלתו.
ג. בשהקדוש־ברוך־הוא נפרע משונאי ישראל, ממנה להם פרנסים שאינם טובים.
ד. מנשאין את בן צדיק, כשאינו הולך בדרך ישר, כדי שילך בדרך ישר.
ה. על־ידי הצדקה מתנשא.

מראי מקומות

- כב.** מד"ר וישב פר' פו סי' א, ואהיה להם כמרימי על, שרוממתי צריהם עליהם. כל כך למה, שאמרו אלה אלהיך וכו'.
כג. מד"ר וישב פר' פז סי' ז, איקונין של אביו ראה וצנן דמו וכו'. רמז.
א. ר"ה יז, סי' י.
ב. סוטה יג, סי' מט.
ג. ב"ק נב, סי' יד. עיין רש"י.
ד. ב"מ פה, סי' לג.
ה. צדקה תרומם גוי וגו' (משלי יד לד), הובא במסכת ב"ב י, סי' יז.

קב ספר ז נה נחמ נחמן מאומן ❧ המדות

- ו. אין אדם עולה לגדלה אלא-אם-פן מוחלין לו כל עוונותיו.
- ז. בשמנשאין את אדם חשוב, אין מורדין אותו.
- ח. על-ידי חכמה ושפלות ומערב בין הבריות, דבורו נתקיים למעלה.
- ט. בשרוצים לנשא איזה צדיק ולפרסם אותו, אזי הקדוש-ברוך-הוא שולח מחלקת בין הרשעים.
- י. בשאחד מבנה אותך, ואתה מקבל בשמחה, על-ידי-זה תזכה לכבוד והתנשאות בשמחה.
- יא. מי שאינו מקבל תוכחה, על-ידי-זה אינו נתגדל.
- יב. התנשאות בא למי שמחזר תמיד על למודו.
- יג. התנשאות בא על-ידי תוכחה.
- יד. מי שה' אלקיו עמו, יהיה לו עליה.
- טו. על-ידי שנוי השם נשתנה המזל.

מראי מקומות

- ו. סנהדרין יד., סי' יז.
- ז. סנהדרין ל., סי' מה.
- ח. סנהדרין פח., סי' קכג, עיי"ש. רמז.
- ט. מגילה יג., סי' יח, הקציף אדונים וכו' ומנו יוסף וכו'. רמז.
- י. גיטין לו., סי' ט, הנעלבים. עיין חידושי אגדות. מובן.
- יא. ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביתם (משלי א כה), פירש רש"י שיעצתי לגדל אתכם.
- יב. סלסלה ותרוממך (משלי ד ח), עיין רש"י.
- יג. ושמר תוכחת יכבד (משלי יג יח) כדבר אפרים רתת נשא הוא בישראל (הושע יג א), עיין רש"י.
- יד. יהי אלהיו עמו ויעל (עזרא א ג). ה' אלהיו עמו ויעל (דברי הימים ב, לו כג). וה' אלהיו עמו ויגדלהו למעלה (דברי הימים ב, א א).
- טו. חידושי אגדות ברכות יג., סי' נט.

מז. עַל־יְדֵי הַנְּסִיעָה שְׁנוּסֵעִים מִפְּפֹר לְכָפֹר וּמַעִיר לְעִיר, דְּבָרָיו אֵינָם גְּשָׁמִיעִים.

יז. מִי שֶׁמְלַמֵּד זְכוּת עַל יִשְׂרָאֵל, זוֹכֵה לְעֲלִיָּה גְדוֹלָה.

יח. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַתְּנַשּׂאוֹת וְיֵרָא שְׁלֵא יִצְטַרֵּךְ לְמוֹת מַחֲמַת שְׁהַגִּיעַ עֵת שֶׁל חֲבָרוֹ לְקַבֵּל אֶת הַתְּנַשּׂאוֹת הַזֹּאת, יָנוּם מִהַתְּנַשּׂאוֹת הַזֹּאת, אוֹ לַעֲשׂוֹת תַּחֲבוּלָה שְׁיִנּוּם חֲבָרוֹ מִהַעִיר הַזֹּאת.

יט. בְּשִׁבְנֵי־אָדָם בָּאִים אֶצֶל אֶחָד וְאוֹמְרִים לוֹ: לְמַדְנָו דְּרָךְ הַשֵּׁם, בְּיָדוּעַ שְׁתִּנְשֵׂא.

כ. אִין אָדָם נַעֲשֶׂה מִפְּרָסָם אֶל־אִם־כֵּן הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מוֹפִיעַ עָלָיו מִלְמַעְלָה.

כא. הַהַתְּנַשּׂאוֹת בָּא עַל־יְדֵי הַבְּטָחוֹן שֶׁבִּשְׁעַת צָרָה.

כב. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁכָּל, בְּוֹדָאֵי יְרוּם בְּמַהְרָה.

כג. בְּשֶׁהַצְּדִיק נִתְרוֹמַם, אֲזִי הָעוֹלָם תִּמְהִים עָלָיו.

מוראי מקומות

מז. ברכות נא: , סי' קטו, ממהדורי מילי. עיין רש"י, ובהגהה.

יז. יומא עז, , סי' סז, מי הוא זה שמלמד זכות וכו' גבריאל. אמר להו, נייעול עיילוה וכו'. רמז. (זה אינו בגמרות שלנו, רק בעין יעקב).

יח. יומא פז: , סי' פו, ר' חנינא וכו' לרב וכו'. מובן.

יט. ונשא מגבעות וגו' ויורנו מדרכיו וגו' (ישעיה ב ב-ג). שמלה לכה וגו' ישא ביום ההוא (ישעיה ג ו-ז) עיין רש"י.

כ. נתתי רוחי עליו משפט לגוים יוציא (ישעיה מב א). וכיוצא בהרבה מקראות. עד יערה עלינו רוח ממרום וגו' (ישעיה לב טו). אל ידרשהו אלוה ממעל ואל תופע עליו נהרה (איוב ג ג).

כא. אשר הלך חשכים וגו' יבטח בשם ה' וגו' (ישעיה נ י), עיין רש"י. רמז קצת. קוה אל ה' וגו' וירוממך וגו' (תהלים לו לד).

כב. הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגו' (ישעיה נב יג).

כג. כאשר שמו וגו' כן יזה וגו' (שם, פסוקים יד-טו), עיין רש"י.

- כד. מי ששונא גזל, עולה לגלגלה.
- כה. על-ידי חכמה או הצלחה נעשה מפרסם.
- כו. אדם שאמות העולם נותנין לו מתנות, ידע שהתנשאות שלו נכונה מאת השם יתברך.
- כז. על-ידי אמירת תהלים נתרוםם.
- כח. פשנתנשא אדם, הוי פאלו היום נולד.
- כט. על-ידי זכירת שמות עבודה-זרה אינו מתנשא.
- ל. על-ידי למוד אנדה פלילה מתנשא.
- לא. התנשאות פא על-ידי ששונאים שקר.
- לב. על-ידי אהבת צדיקים מתנשא.
- לג. על-ידי עבדות פדעת, לא פמצות אנשים מלמדה, פודאי יתנשא.

מראי מקומות

- כד. שנא גזל בעולה (ישעיה סא ח).
- כה. ויצאו שרי פלשתים ויהי מדי צאתם שכל דוד וגו' וייקר שמו מאד (שמואל א, יח ל).
- כו. וישלח חירם מלך צר מלאכים אל דוד ועצי ארזים וגו' וידע דו כי הכינו וגו' (שמואל ב, ה יא-יב) (דברי הימים א, יד א-ב).
- כז. הקם על משיח אלהי יעקב ונעים זמירות ישראל (שמואל ב, כג א).
- כח. ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך (תהלים ב ז), עיין רש"י.
- כט. ירכו עצבותם וגו' ובל אשא את שמותם על שפתי (תהלים טז ד). רמז דק.
- ל. ולילה ללילה יחווה וגו' (תהלים יט ג,ה), פירש רש"י, יחווה, לשון הגדה. על ידי זה, בכל הארץ יצא קום, בחינת פרסום והתנשאות. רמז דק.
- לא. ותשנא רשע על כן משחך וגו' (תהלים מא ח). באור – אהבת צדק ותשנא רשע, על ידי אהבת האמת והיושר שנאת השקר, על כן משחך אלהים וגו' – זכית להתנשאות. ופי תהפכות שנאתי כי מלכים ימלכו וגו' (משלי ח יג,טו).
- לב. אהבת צדק וגו' (תהלים מה ח). אני אהבי אהב וגו' (משלי ח יז), מסיפא לרישא.
- לג. הרפו ודעו וגו' ארום בארץ (תהלים מו יא). רמז דק. הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגו' (ישעיה נב יג).

- לד. הַתְּנַשּׂאוֹת בָּא עַל־יְדֵי דְבּוּרִים.
 לה. גַּם עַל־יְדֵי הַכְּנָעָה.
 לו. עַל־יְדֵי קְדוּשַׁת־הַשֵּׁם הָאָדָם נִתְרֹמֵם.
 לז. הַתְּנַשּׂאוֹת בָּא עַל־יְדֵי רַחֲמָנוּת.
 לח. עַל־יְדֵי אֱמוּנָה הוּא מוֹשֵׁל עַל בְּעַלְי־גֹּאֲוָה.
 לט. מִי שֶׁמַּעֲמִיד דִּין שְׂאִינוּ הָגוֹן, לְסוֹף שְׂיִפֵּל בְּיַד שׁוֹפְטֵי אַמּוֹת.
 מ. עַל־יְדֵי תוֹכְחָה לְשֵׁם שָׁמַיִם זוֹכָה לְהַתְּנַשּׂאוֹת.
 מא. עַל־יְדֵי בְנִין שְׁבוּנָה בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, זוֹכָה לְהַתְּנַשּׂאוֹת.
 מב. עַל־יְדֵי כְבוֹד הַתּוֹרָה זוֹכָה לְהַתְּנַשּׂאוֹת.
 מג. לָאוּ בְּכָל עֵת יִכּוֹל אָדָם לְהַנְהִיג נְשִׂאוֹתָו, כִּי לְפַעֲמִים בָּא עֵת, שְׂאִין
 לָעֵת הַזֹּאת חַיּוֹת כִּי־אִם מִנְשִׂיא אַחֵר.
 מד. מִי שֶׁנִּשְׂאָ אֹתוֹ הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, תִּנְהַג בּוֹ כְּבוֹד וְתִלְךָ אֶצְלוֹ.

 מראי מקומות

- לד. אריד בשיחי (תהלים נה ג). פירש רש"י, לשון ממשלה וכו'. ושיחי (לשון דיבור).
 לה. שם, ושיחי - מלשון שח ושפל.
 לו. מלכי בקדש (תהלים סח כה). שם בנימן צעיר רדם (שם, פסוק כח), עיין רש"י. ויהודה עד רד וגו' ועם קדושים וגו' (הושע יב א), עיין רש"י. היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו (תהלים קיד ב), וכן דרשו רבותינו ז"ל בתוספתא דברכות, פרק רביעי טז.
 לז. מאחר עלות הביאו וגו' (תהלים עח א), פירש רש"י שהיה רחמני וכו'. ידעתי כי מלך תמלוך (שמואל א, כד כא). הנשאים מני רחם (ישעיהו מו ג). רמז.
 לח. ואמונתך סביבותיך אתה מושל בגאות וגו' (תהלים פט ט-י).
 לט. סנהדרין צח., סי' קע - שבת קלט., סי' ק, אמר רב פפא אי בטלי וכו' אי בטלי דייני בטלי גזירפטי וכו'. עיין רש"י.
 מ. סנהדרין קא., סי' קצ.
 מא. סנהדרין קב., סי' קצו, שהוסיף כרך וכו'.
 מב. שם, שכיבד את התורה וכו'.
 מג. תענית ה', סי' יא, ואין מלכות נוגעת בחברתה. רמז. עיין שבת ל., סי' יד.
 מד. מגילה יד., סי' כא, איהי לא אזלא לגביה וכו'. מובן קצת.

מה. התנשאות של האדם היא טובת השעה.

חלק שני

- א. מי שנכנס בתחומו של חברו, גדלתו נתמעט.
- ב. אין תקדוש-פרוד-הוא נותן גדלה לאדם, עד שפודקו בדבר קטן.
- ג. על-ידי בלבול הדעת נתקלקל היראה. גם על-ידי בלבול הדעת ממשלתו נופלת.
- ד. על-ידי זריזות זוכה להיות רועה נאמן. וסימן לדבר: לך אל נמלה עצל וכתוב: משם רועה אבן ישראל.
- ה. פשנותנין ממוז להשר בשביל איזהו התמנות, שיעביר את חברו וימנה אותו, זהו כמו פשוף.
- ו. הרהורי עבודה-זרה והרהורי זנות ושפיכת-דמים ולשון הרע, הם באים על מי שרגיל בנדרים, אבל נתבטלים על-ידי המנהיג שבעיר, המסדר הגביות והמסים על כל אחד ואחד לפי ערכו, שיוכל לסבל.

מראי מקומות

מה. עיין רש"י ב"ב יב, סי' כ ד"ה כל המריעין.

א. מד"ר בראשית פר' ו סי' ג, אלא, על ידי שנכנס בתחומו של חברו.

ב. מד"ר שמות פר ב סי' ג.

ד. עיין זריזות א.

ה. מד"ר אחרי מות פר' כא סי' ט, מקדש שני, על שהיו נוטלין אותה בדמים, שהיו הורגין זה את זה בכשפים וכו'. רמז רחוק.

ו. מד"ר בחקותי פר' לז סי' א, ומשהה את נדרו שבא לידי ע"ז וכו'. ושם בסי' ב, וירא בסבלתם (שמות ב יא) וישב להם סבלותם וכו' בין גדול לקטן וכו' חייך, שאתה עתיד לישב ולפרש לבני נדריהם בין איש לאשה בין גדול לקטן וכו'. עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' כז.

- ז. כְּשֵׁאִיזָה רָשָׁע נִתְנַדֵּל, אִזִּי קָשָׁה לְחַדֵּשׁ אִיזָהוּ סְבָרָה בְּפּוֹסְקִים. גַּם דְּבָרֵי הַדִּינִים אֵינָם נִשְׁמָעִים בְּאִזְנֵי הַבְּעַל־דִּינִים.
- ח. אָדָם כָּשֵׁר צָרִיךְ לְהִקְטִין אֶת עֲצָמוֹ, כְּשֵׁרֹאָה מִמּוֹשְׁלֵת הָרָשָׁע.
- ט. מִי שֶׁנוֹטֵל שְׂרָרָה לְעֲצָמוֹ, עַל־יְדִיזָה בְּתוֹ נַעֲשִׂית זוֹנָה.
- י. מִי שֶׁמְנַיֵּחַ צָרְכֵי צְבוּר וְעוֹסֵק בְּצָרְכֵי עֲצָמוֹ, כְּאֵלוֹ לֹקַח שָׂחָד.
- יא. עַל־יְדֵי וְדוּי דְבָרִים זוֹכָה לְהַתְנַשְּׂאוֹת.
- יב. עַל־יְדֵי קִדְשֵׁת הַשֵּׁם יִתְפָּרֵךְ, הַהַתְנַשְּׂאוֹת שֶׁל רֵאשֵׁי הַדּוֹר בְּתַקְוָה וְעוֹ, וְעַל־יְדִיזָה נִחְשָׁב בְּעֵינֵי כָל הַמְצִיָּה שֶׁל הַכְּנַסֵּת אֲוֵרָחִים, וְעַל־יְדִיזָה הַלּוֹמְדִים זוֹכִים שְׁהִלְכָה בְּמוֹתָם.

 מראי מקומות

- ז. עיין חידושין דאורייתא יד. מד"ר ויצא פר' ע סי' ח, והאבן גדלה על פי הבאר (בראשית כט ב). רמז קצת ורחוק. ועיין מד"ר לך לך פר' מב סי' ז, ויהיה בימי אמרפל וגו' ויבאו אל עין משפט (בראשית יד א, ז), עין שעשתה מדת הדין בעולם הן מבקשים לסמותה וכו'. רמז רחוק גם כן.
- ח. מד"ר וישלח פר' עח סי' יד, ואין אתה מתיירא מדוכסי וכו' ואני אתנהלה לאטי, להוני להוני. רמז.
- ט. מד"ר וישלח פר' עט סי' ח, ואתה הייתה נוטל שררה לעצמך, מחר בתך יוצאה ומתענה וכו'. ושם פר' פ סי' א, זונה היתה.
- י. מד"ר וישב פר' פה סי' יב, ויטו אחרי הבצע.
- יא. מד"ר ויחי פר' צט סי' ח, יהודה אתה יודוך אחיך וגו' (בראשית מט ח) אתה הודית וכו' יודוך אחיך להיות מלך עליהם.
- יב. עיין הכנסת אורחים ג חלק שני. מד"ר בשלח פר' כה סי' ח, הוא מרומים ישכן (ישעיה לג טז), זה הקב"ה, שנאמר מרום וקדוש אשכון וגו' (ישעיה נז טז) (רמז לקדושת הקב"ה). מצדות סלעים משגבו, זה דוד וכו' (רמז להתנשאות של ראשי הדור שהוא בתוקף). לחמו נתן, זה אברהם, שנאמר, ואקחה פת לחם וגו' (בראשית יח ה) (רמז להכנסת אורחים). מימיו נאמנים, זו התורה וכו' (רמז, שהלומדים זוכים, שהלכה כמותם). רמז רחוק.

הַצְלָחָה

- א. פֶּל הַמוֹצִיא מְעִשְׂרוֹתָיו פְּרָאוּי, אִינוּ מִפְּסִיד פְּלוּם.
 ב. הַתְּחַבֵּר לְמַצְלִיחַ וְתַצְלִיחַ.
 ג. אִין הַבְּרָכָה מְצוּיָה אֶלָּא בְּדָבָר הַסְּמוּי מִן הָעֵינַן.
 ד. הַצְּלָחָה סִיעָתָא דְשִׁמְיָא הִיא.
 ה. מִי שְׁנַפְסָקָה לוֹ הַהַצְּלָחָה וְאִינוּ מַצְלִיחַ, לֹא בְּמַהֲרָה יַצְלִיחַ.
 ו. תִּכְפֹּר לְתַלְמִידֵי־חֻכְמִים בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם.
 ז. עֶסֶק הַתּוֹרָה הִיא סְגֻלָּה לְהַצְּלָחָה.
 ח. מִי שְׂאִינוּ מוֹשִׁיר פֶּת עַל שְׁלַחְנוּ, אִינוּ רוֹאֵה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם.
 ט. כִּיּוֹן שְׁלֹא הוֹכִיר אֶלָּא צַד אֶחָד הַטּוֹב וְלֹא הַהֶפְדֵּר, אִין זֶה נַחוּשׁ.
 י. בַּיִת, תִּינוּק וְאִשָּׁה הֵם סִימָן לְהַצְּלָחָה.
 יא. מִי שְׁמַגְרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, אִינוּ מַצְלִיחַ.

מֵרֵאֵי מְקוֹמוֹת

- א. ירושלמי פ"ד תרומות הל"ג, סי' לו.
 ב. פסחים קיב., סי' מז.
 ג. תענית ח., סי' כד.
 ד. מגילה ו., סי' ו.
 ה. בבא קמא פ., סי' כג, ודלת הננעלת. עיין רש"י. ב"ב יב:
 ו. ברכות מב., סי' קז.
 ז. ע"ז יט., סי' מז.
 ח. סנהדרין צב., סי' קמ.
 ט. חידושי אגדות הוריות יב., סי' יא. חולין צה., סי' מט.
 י. חולין שם, עיין רש"י.
 יא. ולא תצליחי להם לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו' (ירמיה ב לו - ג א). רמז.

- יב. מי שְׁהִשְׁעָה מִצְלַחַת לוֹ, לְפָנָיו רַם עָלָיו גַּם אִמְתּוֹ מִפְּלֹת עַל הַבְּרִיּוֹת.
- יג. מִי שְׁאִינּוּ מְדַבֵּר דְּבָרִים בְּמַלְיָם, מִצְלִיחַ בְּכָל מַעֲשָׂיו.
- יד. מִי שְׁאוּמֵר תְּמִיד אֲמַת, הוּא מִצְלִיחַ.
- טו. עַל־יְדֵי וְדוּי תִּצְלִיחַ.
- טז. הַצְּלָחָה בָּא, לְמִי שְׁמַאכִיל תְּלַמִּיד־חֶכֶם עַל שְׁלָחָנוּ.
- יז. בְּשֵׁאִין לֶדָ אֲמַת, אָזִי נִטָּל מִמֶּדָּ הַהַצְּלָחָה וְנִתֵּן לְאֲמוֹת.
- יח. לְהַצְּלָחָה תִּשְׁמַע בְּשִׁהֲצִדִּיק אוֹמֵר יְחֹד הַשֵּׁם, הִינּוּ שָׁמַע יִשְׂרָאֵל.
- יט. עַל־יְדֵי אֲמוֹנַת חֲכָמִים בָּא הַצְּלָחָה.

חֶלֶק שְׁנִי

- א. מִי שֶׁהוּא שְׂמֵחַ תְּמִיד, עַל־יְדֵי־זֶה הוּא מִצְלִיחַ.
- ב. צָרִיד לְכַבֵּד לָזֶה שֶׁהִשְׁעָה מִשְׁחָקָת לוֹ.

מִדָּאֵי מִקּוֹמוֹת

- יב. מעשה יונתן במחנה פלשתים. לשון רש"י, שמואל א, יד ט, ד"ה דמו. וירא שאול (שמואל א, יח ט)
- יג. ועלהו לא יבול (תהלים א ג). ודרשו רבותינו ז"ל (סוכה כא, ע"ז יט:).
- יד. צלח רכב על דבר אמת וגו' (תהלים מה ה).
- טו. מכסה פשעיו לא יצליח וגו' (משלי כח יג), וההיפך מובן ממילא.
- טז. אין שריד לאכלו וגו' (איוב כ כא), עיין רש"י. עיין סנהדרין צב, סי' קמ.
- יז. ותשלך אמת ארצה ועשתה והצליחה (דניאל ח יב). רמז.
- יח. ויאמר שמעוני וגו' האמינו בה' אלהיכם ותאמנו וגו' (דברי הימים ב, כ כ), עיין רש"י.
- יט. האמינו בנביאיו והצליחו (שם).
- א. עיין שמחה א חלק שני. מד"ר וישב פר' פו סי' ד, ויהי וגו' יוסף וגו' איש מצליח וגו' (בראשית לט ב), גבר קפוז. עיין מתנות כהונה, איש מקפיץ. צהל ושמח וכו'.
- ב. מד"ר ויחי פר' צו סי' ה, ויקרא לבנו ליוסף (בראשית מז כט) וכו' ולפי שהשעה מסורה לו. עיין מתנות כהונה.

קי ספר נ נח נחמ נחמן מאומן ☞ המדות

ג. מי שהוא מצלח, הזמן בידו.

הריזן

- א. על־ידי שקרים, אשה יש לה צער בהריזן.
- ב. סגלה להריזן שתשא אצלה עץ קטן מנג שעל קבר הצדיק או מנגט ולתן צדקה.
- ג. דגים קטנים מפרין ומרבין.
- ד. עפרות ומיניקות לא יאכלו שומין ובצלים.
- ה. אשה ששנואין מעשי רשעים בעיניה, על־ידי־זה נפקדת.
- ו. המקבל גלות על עצמו, הוא סגלה להריזן.
- ז. אכילת בשר בהמה דקה ושתיית שמן־זית היא סגלה להריזן.

חלק שני

- א. אשה שאינה יכולה להתעבר, תביט על הספין של מילה אחר המילה.

הזראה

- א. המורה הזראות שהוא נכנע לפני גדולים ממנו, על־ידי־זה הקדוש־ברוך־הוא שומרו, שלא יפשל בדבר הזראה.

מראי מקומות

ג. שם, מהנ"ל. ברכות נז.

א. ודבר שוא הרו עמל וגו' (ישעיה נט ד). יחבל און והרה עמל (תהלים ז טו).

ב. מקום ההוֹרָאָה היא מוֹעֵלַת לְיִרְאָה.

ג. כְּשֶׁאֲרַע לְאָדָם מִרְפָּה בְּבֵיתוֹ עַל־יְדֵי תַעֲרֻכַת אִסּוּר בְּהִתֵּר, וְאִין בְּהִתֵּר לְבַטֵּל אֶת הָאִסּוּר, זֶה מִרְאִין לוֹ, שְׁפָגַם בְּאִיזְהוּ יַחּוּד וְזוּוּג עֲלִיזִין, כִּי הַיַּחּוּד וְהַזּוּוּג הוּא בְּחִינַת כְּפֹול הָאִסּוּר בְּהִתֵּר בְּבְחִינַת: "מוֹצִיא אִסּוּרִים בְּכּוֹשְׁרוֹת".

ד. כְּשֶׁיֵּשׁ שְׁלוֹם־מַלְכוּת, עַל־יְדִי־זֶה נוֹלְדִים בְּיִשְׂרָאֵל בְּנִים בְּעַלִי הוֹרָאָה.

ה. מִי שְׂמַחְמִיר לְאַחֲרִים וּמְקַל לְעַצְמוֹ וְאוֹמֵר עַל מַה שְּׁלֹא שָׁמַע שְׂשָׁמַע, עַל־יְדִי־זֶה אֵינּוּ זוֹכֵה לְרֵאוֹת בִּיפִי הַמְּלָךְ, כִּי הַקְּלָפָה שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא יֵרָאָה רְעָה, מַחְשֵׁיךְ מְאֹר עֵינָיו מְלַהֶסְתֶּפֶל בִּיפִי פְנֵי הַמְּלָךְ.

ו. עַל־יְדֵי גְאוּף נוֹפֵל לְתַפִּיסָה אוֹ לְחָלִי כְּאֵב רַגְלִים. גַּם תְּלֻמִיד שְׁלֹא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרָה נוֹפֵל לָזֶה. גַּם מְזִיקִין שׁוֹלְטִין עֲלָיו.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

ב. מִמַּתִּים יֵדךְ וְגו' חֲלַקְס בַּחֲיִים (תהלים יז יד-טו). בְּאוֹר – מִמַּתִּים יֵדךְ ה' וְגו' חֲלַקְס בַּחֲיִים, בַּחֲינַת חֲתִיכָה מִקְבֵּר הַצַּדִּיק, שֶׁשֶׁם חֲלָקוֹ, בַּחֲינַת כִּי שֵׁם חֲלַקַת מַחֲקֵק וְגו' (דְּבָרִים לֵג כֵּא). וְצַפּוֹנְךְ תִּמְלָא בְּטַנְס, בַּחֲינַת מַגְנִיט שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּטַבְעוֹ לְצַפּוֹן, כִּידוּע לְטַבְעִיִּים, יִשְׁבְּעוּ בְּנִים. אֵנִי בְּצַדֵּק וְגו' – בַּחֲינַת צַדִּיקָה. רִמּוֹ דֵּק. וְלַעֲנִין אִם מוֹתֵר לִיקַח מִקְבֵּר, עִפְר אוֹ עֵץ מִשׁוּם רַפּוּאָה, עֵינִין בַּהֲגַהֶת רִמ"א יוֹרָה דַּעַה סִי' שֶׁסַח סַעִיף א, שְׂרִי. וּמַגֵּג שֶׁל הַבֵּית שֶׁעַל הַקְּבֵר, פְּשִׁיטָא דִישׁ עוֹד צַדִּיקִים לְהַקֵּל, עֵינִין תְּשׁוּבַת חֲתָם סוֹפֵר חֲלַק יוֹרָה דַּעַה סִי' שֶׁל"ה. וְעֵינִין שֵׁם גַּם בְּסִי' שְׁכּוֹ.

ג. בְּרֻכּוֹת מ., סִי' קג.

ד. רִש"י יוֹמָא עַה., סִי' סה, ד"ה הַלְלוּ לֹא טַעֲמוֹ.

ה. ב"ב קכג., סִי' קח.

וְדוּי דְבָרִים

חֵלֶק שְׁנִי

א. עַל־יְדֵי וְדוּי דְבָרִים גּוֹרְמִים שֶׁהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוא מְזַמֵּן מְלַמְּדֵי תִינוּקוֹת, שְׁלוֹמְדֵינָן בְּאַמוּנָה.

מֵרֵאשִׁית מְקוֹמוֹת

- ו. סנהדרין לז., סי' נה. מובן.
- א. מד"ר יתרו פר' כז סי' ט, נוקשת באמרי פיך וגו' (משלי ו ב-ג) אין אמרי אלא הוראת תורה וכו' עשה זאת אפוא בני והנצל וגו' לך התרפס באבק רגליהם של שרים וגדולים ממך.
- ב. מד"ר וירא פר' נה סי' ז, ארץ המריה (בראשית כב ב) למקום שהוראה יצאה לעולם וכו' שיראה יצאה לעולם.
- ג. מד"ר ויצא פר' סח סי' ד, מוציא אסירים בכושרות (תהלים סח ז). צו פר' ח סי' א. עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' כט.
- ד. מד"ר בשלח פר' כה סי' ת, לחמו נתן מימיו נאמנים (ישעיה לג טז) וכו' אל תהא אומר על מה שלא שמעת, שמעתי. ולא תהא אוסר לאחרים ומתיר לעצמו וכו' ואני מראה לך יופי וכו' מלך בפיו תחזינה עיניך (שם, פסוק יז) וכו' והלא מסרתנו ביד אדום דחילה ואימתני (דניאל ז ז) וכו' אל תיראו מהם וכו'. רמז.
- ו. עיין ניאוף א חלק שני. מד"ר בראשית פר' א סי' יד, ושמר רגלך מלכד (משלי ג כו), מן ההוריה, מן העבירה, מן המזיקין. עיין מתנות כהונה. (מן העבירה – סתם עבירה בלשון חז"ל היא ניאוף) רמז.
- א. מד"ר צו פר' ט סי' ב, (תהלים נ כג) זובח תודה יכבדני ושם דרך, אלו סופרים ומשנים שהן מלמדין את התינוקות באמונה. רמז.

- ב. גם גֹּרָמִים, שְׁנַתְקָנִים הַדְּרָכִים מִמְכָּשׁוּלוֹת.
 ג. עַל־יְדֵי וְדוּי דְבָרִים זֹכִים לְהַתְנַשְׂאוֹת.
 ד. מִי שְׁאִינוֹ מְתוּדָה עַל עֲוֹנוֹתָיו, מוֹרָא בָּא עָלָיו.

וּתְרוֹן

חֵלֶק שְׁנִי

- א. מִי שֶׁהוּא וּתְרוֹן, אֵין עֲוֹנוֹתָיו יְכוּלִין לְהַכְרִיעַ זְכוּתָיו.

זִיוָף

- א. עַל־יְדֵי זִיוָף בָּא לְעַנֵּשׁ בֵּית הָאֱסוּרִים.
 ב. עַל־יְדֵי זִיוָף הוּא מְתַחַבֵּר עִם הַמְתַּנַּגְדִּים.

זְכוּת אָבוֹת

- א. עַל־יְדֵי טְבִילַת מְקֻנָּה מְזַכְרִין זְכוּת אָבוֹת.

מֵרֵאֵי מְקוֹמוֹת

- ב. שֵׁם בַּמִּדְרָךְ, וְשֵׁם דֶּרֶךְ וְגו' אֵלוֹ מַסְלְקֵי דְרָכִים. עֵינֵן מֵתְנֹת כְּהוֹנָה, מַסְקְלֵי דְרָכִים מִן הָאֲבָנִים וְצִרּוּרוֹת וְכו', רִמּוֹ.
 ג. עֵינֵן הַתְנַשְׂאוֹת יֵא.
 א. מִדְרָךְ וִירָא פֶרֶ' מֵט סִי' ט, צו פֶרֶ' י סִי' א, אִם לִית אֵת מוּוֹתֵר צִיבְחָר. רִמּוֹ קֶצֶת.
 א. הוּי הַחוֹקְקִים חֻקֵּי אוֹן וְגו' בִּלְתֵי כְרוּעַ תַּחַת אֲסִיר וְגו' (יִשְׁעִיה י א, ד), עֵינֵן רִש"י.

חלק שני

- א. על-ידי מפלגי וחריפי הדור מאירין את היראה, ועל-ידי היראה מתנוצצן זכות אבות, ועל-ידי התנוצצות האבות נתעורר תשובה בעולם.
- ב. בפתח ביתו של אדם נפר, אם תמו זכות אבותיו או אם חלה זכות אבותיו.
- ג. הגומל חסדים, אין צריך לזכות אבות.

זכירה

- א. מי שמביש פני חברו, נעשה שבחן.
- ב. על-ידי דאגה בא שבחה.

מראי מקומות

- ב. עט שקר סופרים הובישו חכמים וגו' (ירמיה ח ח-ט).
- א. ומקוה אבותיהם ה' (ירמיה נ ז).
- א. מד"ר ויצא פר' ע סי' ח-ט, והאבן גדולה על פי הבאר זו זכות אבות וכו' זה מופלא שבבית דין וכו' בחינת מופלגי וחריפי הדור והאבן גדולה זה יצר הרע וכו' וגללו את האבן (בחינת תשובה) וכו' והאבן גדולה זו שכינה וכו' (אפשר שזה בחינת היראה בחי' אשה יראת ה') (כביכול). רמז רחוק.
- ב. מד"ר שמות פר' א סי' לו, אל המשקוף ואל שתי המזוזות וגו' (שמות יב כב) וכו' שבזכות אברהם יצחק ויעקב יצאו וכו'. רמז (ועיין גם בפר' יג).
- ג. מד"ר בחוקתי פר' לו סי' ו, אם ראית זכות אבות שמטה וכו' לך והטפל בחסדים וכו'.
- א. בבא בתרא ט, סי' ט. פסחים סו: מהלל.
- ב. סנהדרין כו:, סי' מב. עיין רש"י ותוספות.

- ג. על־יְדֵי לְמוֹד בְּפֶה מְלֵא בָּא זְכִירָה.
- ד. על־יְדֵי צַעַר בָּא שְׂכָחָה.
- ה. בְּשִׁתְּצִיר לְפָנָיִךְ צוֹרֵת אֲבוּךָ וְאִמָּךְ, תְּבוֹא לְזְכִירָה.
- ו. על־יְדֵי מִצּוֹת מַעֲשִׂיֹת הָאָדָם נִתֵּר מִמִּדַּת שְׂכָחָה וְנִקְשָׁר בְּמִדַּת זְכִירָה.
- ז. על־יְדֵי נְאוּף מְאֵבֵד הַזְּכָרוֹן.
- ח. על־יְדֵי כּוֹבִים בָּא שְׂכָחָה.
- ט. מִי שְׂאִין לוֹ זְכָרוֹן, יִחְזִיר אֶת בְּנֵי־אָדָם בְּתִשׁוּבָה.
- י. מִי שְׂאִין לוֹ זְכָרוֹן, בִּידוּעַ שְׁלֵא תִקַּן חַטָּאוֹת נְעוּרִים.
- יא. מִי שֶׁהוּא שְׂכָחַן, יִתֵּן צְדָקָה.
- יב. מִי שְׂאִין לוֹ זְכָרוֹן, יִקְדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ בְּקִדְשָׁה גְדוּלָּה.
- יג. על־יְדֵי שְׁפִלוֹת תּוֹכָה לְזְכָרוֹן.

 מִדְּרָא מִקוּמוֹת

- ג. שם בחידושי אגדות. עיין עירובין נד., סי' כא-כב.
- ה. נצור בני מצות אביך ואל תטוש תורת אמך (משלי ו כ). רמז. (יש בזה סוד גדול ודבר עמוק כי פני אבא ואמא הם שמות ע"ב קס"א גימטריא זכור, כידוע) ה' יכפר.
- ו. קשרם על אצבעותיך (משלי ז ג) (בחינת מצוות מעשיות) ורמוז עוד בהרבה מקומות.
- ז. ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרוניך וכו' (ישעיה נז ח).
- ח. כי תכזבי ואותי לא זכרת וגו' (ישעיה נז יא).
- ט. יזכרו וישוּבו אל ה' כל אפסי וגו' (תהלים כב כח). רמז.
- י. חטאות נעורי ופשעי אל תזכור וגו' (תהלים כה ז). רמז. כי בושת עלומיך תשכחי וגו' (ישעיה נד ד). יען אשר לא זכרת את ימי נעוריך וגו' (יחזקאל טז מג).
- יא. כחסדך זכור לי וגו' (תהלים כה ז) [וחסדו נמשך עלינו על ידי הצדקה בחינת זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד וגו' (הושע י יב), כידוע]. פיקודיך לא שכחתי צדקתך וגו' (תהלים קיט קמא-קמב).
- יב. והודו לזכר קדשו (תהלים ל ה; צו יב).
- יג. צעיר אנכי ונבזה פיקודיך לא שכחתי (תהלים קיט קמא). שבשפלנו זכר לנו וגו' (תהלים קלו כג).

יד. על־ידי עֲצָבוֹת פֶּא שְׂבָחָה.

זו. הַמְצִיעַ תִּלְמוּדוֹ בְּצַנְעָה, אִינוּ מְשַׁבַּח.

❧ זְקָנִים ❧

חֵלֶק שְׁנִי

א. זְקָנִים מְעַמִּידִים אֶת יִשְׂרָאֵל וְעֲצָתָם טוֹבָה לָנוּ.

ב. לְפִי הַזְקָנִים שְׁבִדוֹר בֵּן הַפְּרָנְסָה.

ג. אִם הַזְקָנִים אֵינָם חֲכָמִים סִמָּן לְדַבֵּר שְׁעָקַר חֲשִׁיבוֹתָם הוּא אֶצֶל גְּשִׁים הַיְלָדוֹת.

❧ זְרִיזוֹת ❧

חֵלֶק שְׁנִי

א. עַל־ידי זְרִיזוֹת זֹכָה לְהִיּוֹת רוּעָה נְאֻמָּן, וְסִמָּן לְדַבֵּר: לֵךְ אֶל נְמֻלָּה עֲצַל, וּבְתִיב: מִשֵּׁם רוּעָה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל.

מראי מקומות

זו. ירושלמי ברכות פ"ה הל"א, סי' יג, עיי"ש.

א. מד"ר שמות פר' ג סי' ח.

ב. מד"ר שמות פר' ה סי' יב וכן במד"ר שמיני פר' יא סי' ח, עתיד הקב"ה להושיב את זקני ישראל כגורן וכו' (רמז לפרנסה).

ג. מד"ר שמות פר' ה סי' יב, מד"ר שמיני פר' יא סי' יח, אם זקנים הם וכו' ואם נערים הם נטפלה בהן ילדות. עיין ידי משה.

חִלּוּם

- א. לַחֲלוּם רַע תֹּאמַר בְּבִקְרָה: הַחֲלוּמוֹת שְׂוֹא יִדְבְּרוּ.
- ב. לַחֲלוּם טוֹב תֹּאמַר בְּלִשׁוֹן תְּמִיּהָה: וְכִי חֲלוּמוֹת שְׂוֹא יִדְבְּרוּ וְהָא פְתִיב: "בְּחִלּוּם אֲדַבֵּר בּוֹ".
- ג. הַצְנוּעַ בְּבֵית־הַכֶּסֶּא חֲלוּמוֹתָיו מֵיִשְׁבִּין עָלָיו.
- ד. עַל־יְדֵי הַדְּבֹר רַע עַל אֵיזָה צְדִיק מֵת מֵרְאִין לוֹ חֲלוּמוֹת מְבַהֲלִין.
- ה. מִי שְׂרֹאָה חֲלוּמוֹת מְבַהֲלִין, זֶה סִמָּן לְבָן אוֹ תַלְמִיד שְׂקִדְיָת תְּבַשִּׁילוֹ בְּרַבִּים.

חֶלֶק שְׁנִי

- א. מִי שְׂרֹאָה שְׂחִתְקִימוֹ חֲלוּמוֹתָיו, יִכְתֹּב אוֹתָם בְּפִנְקֶסוֹ וְאֵת הַיּוֹם וְאֵת הַשָּׁעָה וְאֵת הַמָּקוֹם.

חֵן

- א. עַל־יְדֵי צְדָקָה זֹכֶה לְחֵן.

מֵרְאֵי מִקוּמוֹת

- א. ברכות נה., סי' קכג.
- ג. ברכות סב., סי' קלו.
- ד. יומא כב., סי' כ, חזק ר"נ סיוטא בחלמיה וכו'.
- ה. סנהדרין קג., סי' רב, לא תאונה וגו' ונגע וגו' (תהלים צא י). רמז.
- א. מד"ר וישב פר' פג סי' יב, נטל קולמוס וכתב באיזה יום ובאיזה שעה באיזה מקום.

- ב. על-ידי שפלות זוכה לחן.
 ג. לחן יבנים אורחים.
 ד. גם ישמור את עצמו ממאכלי אסור, וישמור את פיו מדבור אסור.
 ה. מי שמפזר מעותיו בשביל לקנות לעצמו רב ללמוד ממנו, על-ידי-זה ימצא חן.
 ו. פשתעביר על מדותיה, תמצא חן.
 ז. על-ידי תוכחה תשא חן.
 ח. שמן-זית מסגל לחן.
 ט. סגלה לחן תכתב על קלף; פספס וזהב חסד ואמת אלופ.

 מראי מקומות

- א. [עין צדקה לח] מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וגו' (ישעיה סא י) [פאר הוא חן, כמובן].
 ב. ולעניים יתן חן (משלי ג לד). (עיין ענוה יד) לבשר עניים וגו' לשום לאבלי ציון לתת להם פאר וגו' מעטה תהלילה תחת רוח כהה וגו' מטע ה' להתפאר (ישעיה א א,ג). (ולעניים יתן חן (משלי ג לד), ולעניים כתיב, מרומז כל זה, שעל ידי ענוה או צדקה – שזה בחינת ולעניים יתן, על ידי זה זוכים לחן).
 ג. ומצא חן וגו' יישר אורחותיך (משלי ג ד,ו). וארחות צדיקים תשמור וגו' ומצא חן (משלי ב כ; ג ד). רמז דק.
 ד. קשר על גרגרותיך וגו' ומצא חן וגו' (משלי ג ג-ד). קשרם על גרגרותיך (שהם כלי אכילה והדיבור), ומצא חן.
 ה. ומצא חן וגו' בטח אל ה' וגו' (שם, פסוקים ד-ה), פירש רש"י, ופזר מעותיך לבקש לך רב וכו'. רמז.
 ו. ותפארתו עובר על פשע (משלי יט יא).
 ז. מוכיח אדם אחרי חן ימצא וגו' (משלי כח כג).
 ח. יהי רצוני אחיו וטובל בשמן רגלו (דברים לג כד), ועיין רש"י (דברי הימים א, ז לא) ד"ה הוא אבי ברזית וכו'. לתת להם פאר תחת אפר שמן ששון וגו' (ישעיה סא ג).
 ט. חסד ואמת אל יעזבוך וגו' ומצא חן וגו' (משלי ג ג-ד). מכסף ומזהב חן טוב (משלי כב א).

- י. עַל־יְדֵי הַיְרָאָה מִתְלַמְדֵי־חֶכֶם תִּזְכָּה לְחֹן.
 יא. דְּבוּרִים הַיּוֹצֵאִים בְּנִיחוּתָא גִתְקַבְּלִים אַעֲלֵ בְּנֵי־אָדָם.
 יב. יֵשׁ דְּגִימִס שְׁהֵם מְסַגְּלִים לְחֹן.
 יג. עֶסֶק הַתּוֹרָה בְּדֶרֶךְ גּוֹתְנַת חֹן.

חֶלֶק שְׁנֵי

- א. בְּשִׂאָדָם בָּא לְעִיר לְדוֹר, יִשְׁלַח בְּשָׂר לְעַנְיֵי הָעִיר, וְעַל־יְדֵי־וָה יִשָּׂא חֹן
 בְּעֵינֵי שְׂרֵי הָעִיר.

חֲנֻפָּה

- א. עַל־יְדֵי הַחֲנֻפָּה בָּא לְיְדֵי נְבוּלָפְּה, וְהוּא הִדִּין לְהַפְּדָה.
 ב. עַל־יְדֵי חֲנֻפָּה נַעֲשִׂית אֲשֶׁתוֹ אֶלְמָנָה וּבָנָיו יְתוּמִים וְאִין מְרַחֵם עֲלֵיהֶם.
 ג. עַל־יְדֵי חֲנֻפָּה בָּא פְּחַד.

מוראי מקומות

- י. שבת כג., סי' יג, דדחיל מרבנן וכו' משתמען מיליה.
 יא. שבת לד., סי' כו.
 יב. כתובות סא., סי' יב, דאכלה כוורי. ועיין תוספות, מועד קטן יא., סי' ג, ד"ה כוורא.
 יג. חידושי אגדות סוטה מו.; סי' קיז, ד"ה המהלך בדרך. כי לוית חן וגו' (משלי א ט).
 ועיין עירובין נד.
 א. מד"ר וישלח פר' עט סי' ו, ויחן את פני העיר (בראשית לג יח) חנן את הפנים שבעיר
 התחיל משלח להם דורונות וכו' מעמיד אטליסין ומוכר בזול. רמז רחוק.
 א. כי כולו חנף ומרא וכל פה דובר נבלה וגו' (ישעיה ט טז).
 ב. ואת יתומיו ואת אלמנותיו לא ירחם כי כולו חנף וגו' (שם).
 ג. אחזה רעדה חנפים וגו' (ישעיה לג יד).

קכ ספר ִנְחָה נְחָמָה נְחֲמָן מְאֻמָּן ִּהַמְדוּת

- ד. מִי שְׁהוֹלֵךְ בְּשׁוֹק וְנוֹפֵל, בְּיָדוּעַ שְׁיֵשׁ בּוֹ חֲנֻפָּה.
- ה. עַל־יְדֵי חֲנֻפָּה בָּא בְּאֵבֶלֶב.
- ו. מִי שֶׁבִטְחוֹנוֹ עַל אַחֲרָיִם, בָּא לְיְדֵי חֲנֻפָּה.
- ז. מִי שֶׁשׁוֹמֵר אֶת עֲצָמוֹ מִחֲנֻפָּה, עַל־יְדֵי־זֶה בָּא לוֹ יְשׁוּעָה.
- ח. מִתֵּר לְהַחֲנִיף לְרָשָׁעִים בְּעוֹלָם־הַזֶּה.
- ט. עַל־יְדֵי חֲנֻפָּה נִתְעוֹרֵר הַדִּין.
- י. גַּם תִּפְּלָתוֹ אֵינּוֹ נִשְׁמַעַת וּמְאוּס בְּעֵינָי פֶּלֶל.

חֵלֶק שֵׁנִי

א. עַל־יְדֵי חֲנֻפָּה בָּא לְיְדֵי כְּפִירָה.

חִקְיָרָה

א. עַל־יְדֵי הַחִקְיָרוֹת בְּעוֹלָם הַתְּהוֹ, הֵינּוּ מֵה לְמַעְלָה מֵה לְמַטָּה וְכוּ', עַל־יְדֵי־זֶה גּוֹרֵם קָלְלָה, וְהַשׁוֹמֵר אֶת עֲצָמוֹ מִחִקְיָרוֹת הָאֵלוֹ גּוֹרֵם בְּרָכָה.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- ד. כִּי גַם נִבְיָא גַם כְּהֵן חֲנַפּוֹ וְגו' לִכֵּן יִהְיֶה דְרַכְסָּם לְהֵם כַּחֲלֻקְתָּם בְּאִפְלָה יִדְחוּ וְנִפְלוּ בַּהּ וְגו' (יְרֵמְיָה כג יא-יב). וְפֶה חֵלֶק יַעֲשֶׂה מִדְּחָה (מִשְׁלֵי כו כח).
- ה. גַּם בְּשַׁחֲוֹק יִכָּאֵב לֵב וְגו' (מִשְׁלֵי יד יג).
- ו. וְתִקְוֹת חֲנַף תֵּאֲבֹד (אִיּוֹב ח יג).
- ז. גַּם הוּא לִי לִישׁוּעָה כִּי לֹא לִפְנֵי חֲנַף יִבּוֹא (אִיּוֹב יג טז).
- ח. סוּטָה מֵא: , סִי' קד.
- ט. וְחֲנַפִּי לֵב יִשִּׁימוּ אִפְּ וְגו' (אִיּוֹב לו יג).
- י. 9- סוּטָה מֵא: , סִי' קה.
- א. מִדְּר' וִירָא פְר' מַח סִי' ו', כֹּל חֲנוּפָה שְׁנֵאמֵר בְּמִקְרָא, בְּמִינּוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר וְכו'.

- ב. עַל־יְדֵי הַחֻקִּיָּה בְּמָה לְמַעְלָה וּמָה לְמַטָּה וְכו', עַל־יְדֵי־זֶה מְזוּנֹתָיו בְּיִגְעָה רַבָּה.
- ג. הַמַּעֲמִיק בְּעֵינָיו בְּמַעֲשֵׂי מְרַבְּבָה, נִסְתַּלַּק קֹדֶם זְמָנוּ.

חֲדוּשֵׁי דְאֻרֵיָתָא

חֵלֶק שְׁנִי

- א. לְפִי הַחֲדוּשׁ שְׁאָדָם מְחַדֵּשׁ בְּתוֹרָה, כֵּן נִמְשָׁךְ לוֹ הָאָרֶז מִקְדָּשֶׁת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.
- ב. עַל־יְדֵי אֲסַמְכָתוֹת נִשְׁפָּע פְּרָנְסָה גְדוּלָּה לְעוֹלָם. וְזֶה כִּי יֵשׁ בְּמָה דְבָרִים, שְׁלֹא מְצִינּוּ לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה, וְטָרְחוּ חֲכָמֵינוּ, זְכָרֹנָם לְבָרְכָה, לְמַצָּא לָהֶם אֲסַמְכָתָא בְּעֵלְמָא.
- ג. עַל־יְדֵי חֲדוּשֵׁי דְאֻרֵיָתָא נִתְנַלָּה הַשְּׁגָחַת הַשָּׁם יִתְפָּרֵד יוֹתֵר לְבָנֵי אָדָם.
- ד. כְּשֶׁאֶחָד מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל נִתְפָּס בְּתַפְסָה, עַל־יְדֵי־זֶה לְפִי כְּחִינְתּוֹ נִסְתָּמוּ מַעֲיָנוֹת הַחֻקְמָה מִחֲכָמֵי הַדּוֹר, וְלִחְפָּד כְּשִׁיּוּצָא מִתַּתְּפִיסָה.
- ה. עַל־יְדֵי חֲדוּשֵׁי דְאֻרֵיָתָא נִתְוַסַּף גְּרָמִים.

מֵרְאֵי מְקוֹמוֹת

- א. מד"ר בראשית פר' א סי' י, למה נברא העולם ב – "ב" וכו' אין לך רשות לומר מה למטה מה למעלה וכו' ולמה ב – "ב", שהוא לשון ברכה ולמה לא ב – "א", שהוא לשון ארירה. רמז עיין ידי משה.
- ב. מד"ר בראשית פר' ב סי' ב, היתה תוהו (בראשית א ב) וכו' אם איני יגע איני אוכל. רמז רחוק.
- ג. מד"ר בראשית פר' ב סי' ד, הלך לו בן זומא. עיין מתנות כהונה, שהעמיק מאד להסתכל במעשה מרכבה.

- ו. בְּשֹׂאֲדָם רוּצָה לְהַשִּׁיג אִיזְהוּ הַשְּׁגָה בַּתּוֹרָה, אִזִּי נִתְעוֹרַר עָלָיו קְטְרוּג גְּדוֹל, וְאִזּוּ הוּא בְּסִפְנֵה גְדוּלָה וְצָרִיד לְהַתְּלִבֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ בְּקִלְסֹתָר פְּנִים שֶׁל אַבְרָהָם וְאִזּוּ נִצּוֹל מִהַקְטְרוּג.
- ז. מְחֻדְשֵׁי אוֹרֵיתָא צְרִיכִים לְלַמֵּד קֶדֶם הַחֻדוּשׁ פּוֹסְקִים וְגַם אַחֲרֵי־כֵן. וְהַלְמוּד פּוֹסְקִים הוּא הַשְּׁמִירָה שֶׁל הַחֻדוּשִׁין, שְׁלֵא יֵגַע בְּהֵן זֶר. גַּם בְּשֵׁרוּצָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה צְרִיד לַעֲשׂוֹת בֵּן כְּמוֹ בְּחֻדוּשִׁין.
- ח. הַחֻדוּשִׁין דְּאוֹרֵיתָא וְהַצְדָּקָה, כֹּל אֶחָד מְעוֹרֵר אֶת חֲבֵרוֹ.
- ט. לְפִי הַחֻדוּשִׁין דְּאוֹרֵיתָא בֵּן נִתְחַדֵּשׁ חֻדוּשִׁין בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית.

 מראי מקומות

- א. עיין ארץ ישראל ב. מד"ר בא פר' טו סי' י, ויתן להם ארצות גוים וגו' (תהלים קה מד) למה, בעבור ישמרו וגו'. מד"ר שמות פר' א סי' א, כיוצא בו היה יצחק משחר מוסר ליעקב שלמדו יצחק תורה וכו' ואח"כ פירש מאביו ונטמן בבית עבר ללמוד תורה לפיכך זכה לברכה וירש את הארץ וכו'.
- ב. מד"ר ויצא פר' סט סי' ו, בחוקתי פר' לה סי' ב, על הכל השיבו ועל הפרנסה לא השיבו וכו' (היינו שאינו מפורש במקרא להדיא) א"ר איסי, אף על הפרנסה השיבו כי לא אעזבך וגו' ואין עזיבה אלא פרנסה וכו'. וזה בדרך אסמכתא, רמז ק' ורחוק.
- ה. מד"ר יתרו פר' כז סי' ד, כשהוצאת אותנו ממצרים ונתת לנו את התורה שנקראת עוז שנאמר ה' עוז וגו' (תהלים כט יא) הלא שמע יתרו ובה ונדבק בך, הוי אליך גוים יבואו וגו'. (ועיין מד"ר ויחי פר' צח סי' יב, על פסוק, יששכר חמור גרם וגו'). (ועיין מדרש שיר השירים פר' ד סי' ב, על פסוק, הנך יפה רעיתי וגו').
- ו. מד"ר יתרו פר' כח סי' א, עשה בו הקב"ה קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם וכו'.
- ז. (עיין צדקה ח' חלק שני) מד"ר משפטים פר' ל סי' ג, התורה דינין מלפניה ודינין מאחריה והיא באמצע וכו' באורח צדקה אהלך בתוך נתיבות משפט (משלי ח כ).
- ח. (עיין צדקה ט חלק שני) שם מהנ"ל. ועיין מד"ר ויקרא פר' ד סי' א, ב' דברים בימין תורה וצדקה וכו'.
- ט. מד"ר בראשית פר' יב סי' ב ואת כל אלה ידי עשתה וגו' (ישעיה סו ב) בזכות התורה שנאמר אלה החוקים וגו' (ויקרא כו מו) וכו' ויהיו כל אלה וגו' אלה תולדות השמים וגו'. ועיין במד"ר כי תשא פר' מז סי' ד. מד"ר ויקהל פר' מח סי' א. מד"ר קדושים

י. לָאוּ כָּל הַחֲדוּשֵׁי שְׁאָדָם מְחַדָּשׁ בְּתוֹרָה מִתּוֹר לֹא לְכַתֵּב, כִּי יֵשׁ שְׂלֵא נִתֵּן לְכַתֵּב אֶף-עַל-פִּי שְׁנַתְּנֵנוּ לְדַרְשׁ. וּמִי שִׁיֹּדֵעַ אֵיזוֹהוּ לְכַתֵּב וְאֵיזוֹהוּ לֹא, הוּא יוֹדֵעַ וּמְכִיר יְהוּדֵי אֶחָד בֵּין אֶלְף [אַלְפִים] מִן הָאָמוֹת.

יא. צָרִיךְ אָדָם לְשָׁמֹר מְלֻמָּר דְּבָרֵי תוֹרָה בְּעֵת וּבְמָקוֹם שְׂאִינָם גְּשָׁמְעִים, וְאִפְלוּ בְּעֵת וּבְמָקוֹם שְׁגִשְׁמְעִים, צָרִיךְ לְשָׁקֵל אוֹתָם כַּמָּה יֹאמֵר, שְׂלֵא יְהִיָּה בְּכַחֲנִית "כָּל רוּחוֹ יוֹצִיא כְּסִיל". כִּי עַל-יְדֵי-הַתְּנַבְרוֹת חוֹלָאֵת שְׁקוֹרִין "גִּישׁוּוֹיִלְכִין", כִּי הַחוֹלָאֵת הַזֹּאת בָּא עַל-יְדֵי הַתְּנַבְרוֹת הַמִּים שְׂפָדָם, וְזֶה "לַעֲשׂוֹת לְרוּחַ מְשָׁקֵל וּמִים תִּכֵּן בְּמִדָּה".

יב. עַל-יְדֵי חֲדוּשֵׁי דְאֹרִיתָא זֹכֶה לְטָלִית נְאֻה.

יג. הַצְּדִיק מְתַנַּע אֵל אֵיזוֹהוּ חֲפֵץ אוּ עַל אֵיזוֹהוּ דְּבַר תוֹרָה לְהַשְׁיִיגָה, וְאַחֲרֵיכֵן בָּא זֶה הַדְּבָר לְאָדָם פְּחוֹת כְּלֵי יְגִיעָה וְעֵמֶל, וְכֹל זֶה כִּי כְּבָר הַפְּתַח פְּתוּחַ.

 מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

פר' כה סי' ח, שוקיו עמודי שש (שיר השירים ה טו) זה העולם שהוא מיוסד על ימי בראשית וכו' מיוסדים על אדני פז אלו דברי תורה וכו'.

י. עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' כח. עיי"ש שסוד זה מרומז בפסוק, אכתוב לו רובי תורתו כמו זר נחשבו (הושע ה יב), כשכותבין רובי תורתו היינו רב, יותר מהראוי, אזי כמו זר נחשבו, היינו שאין יוכל להכיר את הישראל וכמו זר נחשב אצלו, שנדמה לו לזר ולנכרי, וכן להיפך וכו'. מד"ר כי תשא פר' מז סי' א, אכתוב לו רובי תורתו כמו זר נחשבו וכו'.

יא. מד"ר תזריע פר' טו סי' ב, לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה (איוב כה כה) וכו' פעמים שהמים רבין על הדם וכו'. עיין מתנות כהונה.

יב. מד"ר ויצא פר' ע סי' ה, שמלה זו טלית, זכה אדם לתורה זכה לטלית וכו'.

יג. שם במדרש הנ"ל, דבר שנתחבט עליו אותו זקן וכו' ובא זה והושיטו לו בקנה. רמז קצת. ועיין עוד במד"ר ויגש פר' צג סי' ד, לבאר עמוקה וכו' בא אחד וקשר חבל בחבל וכו' התחילו הכל דולין הימנה ושותין. ועיין מד"ר בראשית פר' יב סי' א, משל לחרישת קנים וכו'.

- יד. פְּשְׁאֵיזְהוּ רְשַׁע נִתְגַּדֵּל, אִזִּי קָשָׁה לְחַדֵּשׁ אִיזְהוּ סְבָרָא בְּפּוֹסְקִים. גַּם דְּבָרֵי הַדִּינִים אֵינָם נִשְׁמָעִים בְּאֲזֵנֵי הַבְּעַל־דִּינִים.
- זו. פְּשְׁמִגְלָה אִיזְהוּ טַעַם מִטְּעָמֵי הַתּוֹרָה, עַל־יְדִיזְזָה רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הִימְנוּ.
- זז. קִטְנֵי אַמְנָה קָשָׁה לָהֶם לְהַשִּׁיג חֲדוּשֵׁי דְאֹרִיתָא.

חֲתוּן

חֶלֶק שְׁנֵי

- א. מִי שֶׁקָּשָׁה לוֹ לְמַצֵּא זְווגוֹ יֹאמַר בְּכֹנֶה שִׁירַת הַיָּם.
- ב. קְדוּשׁ לְבָנָה סְגָלָה שְׂיִמְצֵא אָדָם אֶת זְווגוֹ. וְסִמֵּן לְדָבָר: "לְבָנָה" בְּתוֹלָה גִּשְׂאֵת לַיּוֹם הַרְבִּיעִי.

מראי מקומות

- יד. מד"ר ויצא פר' ע סי' ח-ט, והאבן גדולה על פי הבאר וכו' (בראשית כט ב-ג) וכו'. רמז קצת ורחוק. ועיין מד"ר לך לך פר' מב סי' ז, ויהי בימי אמרפל וגו' ויביאו אל עין משפט וגו' (בראשית יד א, ז) וכו' עין שעשתה מדת הדין בעולם הן מבקשים לסמותה וכו'. רמז רחוק גם כן.
- זו. מד"ר מקץ פר' צ סי' ד, צפונות מופיע בדעת מניח רוחן של בריות בהן.
- זז. עיין אמונה ית. חדשים לבקרים, רמז לחידושי תורה, רבה אמונתך, ולא קטני אמנה. רמז רחוק. ועיין מד"ר ויצא פר' עד סי' יב, ר"ל אמר, בזכות אמונה ובזכות תורה וכו'. (ועיין מד"ר בא פר' יט סי' ג, ישראל שעבדו עבודת כוכבים, יכולין הן לקבל את התורה וכו').
- א. מד"ר ויצא פר' סח סי' ד, קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף וכו' מזווגן בעל כרחן הה"ד, אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות (תהלים סח ז) בכי ושירות, מאן דבעי אומר שירה. רמז רחוק. מד"ר צו פר' ח סי' א.

- ג. עַל־יְדֵי חֲתוּן עִם תְּלִמְיֵד־חֶכֶם בָּאִים טוֹבוֹת וּבְרֻכּוֹת לְאָדָם.
- ד. עַל־יְדֵי חֲתוּן עִם תְּלִמְיֵד־חֶכֶם נִצּוֹל מֵעַנְשׁ הַבָּא, עַל־יְדֵי שְׂעִיץ עֲצוֹת רָעוֹת עַל חֲבֵרוֹ.
- ה. עַל־יְדֵי חֲתוּן עִם תְּלִמְיֵד־חֶכֶם עַל־יְדֵי־זוּה גַתְמָנִים דִּינָיִם בְּשָׂרִים.
- ו. מִי שֶׁקָּשָׁה לוֹ לְמַצֵּא זְווגוֹ, יִרְגִּיל אֶת עֲצָמוֹ לְקָרוֹת בְּקַרְבָּנוֹת הַנְּשִׂאִים (במדבר ז).
- ז. הַשְּׂדוּדָה שְׂדוּבָרִים אֶף־עַל־פִּי שְׂאִינוֹ נִגְמָר הַשְּׂדוּדָה בְּעֲצָמוֹ, גַּם זֶה מִן הַשְּׂמִימִים, וְהַשְּׂדוּדָה לְחֹדֶר עוֹשֶׂה רָשָׁם בּוֹ וּבָהּ.
- ח. הַכְּסוּי שְׂמֻכְסִין פְּנֵי הַכְּפֹלָה קָדָם הַחֶפֶזָה יֵשׁ לָהּ כַּח הַהוֹלָדָה.
- ט. עַל־יְדֵי הַתְּפֹלָה יָכוֹל לְשַׁנּוֹת זְווגוֹ הַנִּכְרָז בְּשָׂמִימִים.
- י. מִי שֶׁשׂוֹמֵר אֶת עֲצָמוֹ מִלְּלוֹן וְגַם לְדוֹר שְׁנֵי זְווגוֹת בְּבֵית אֶחָד, עַל־יְדֵי־זוּה זֹכָה לְחַתְּנוֹתָא פְּהֵינִים וּבְנֵי־אָדָם חֲשׂוּבִים גְּדוֹלִים.

 מוראי מקומות

- ג. מד"ר יתרו פר' כז סי' ג, כמה טובות וברכות באו ליתרו משעה שנתחתן עם משה וכו'.
- ד. שם במדרש, קיני, עמנו היית בעצה וכו'.
- ה. שם, סי' ח, שייתר פרשה וכו' ואתה תחזה. רמז.
- ו. מד"ר צו פר' ח סי' ג, חביב קרבנם של נשיאים וכו' כשירה שאמרו ישראל בים וכו'. עיין לעיל אות א'. (ועיין מד"ר נשא פר' יב סי' ח, ומנין לאהל מועד שחיתונין היו דכתיב ביום כלות משה (במדבר ז א) כלת כתיב).
- ז. מד"ר חיי שרה פר' ס סי' ה, ואיש לא ידעה וגו' (בראשית כד טז) אפילו אדם לא תבע בה, על שם לא ינוח שבט הרשע וגו' (תהלים קכה ג). רמז.
- ח. שם במד"ר, סי' טו, שתים הם שנתכסו בצעיף וילדו תאומים. עיין זרע אברהם שם. (וישב פר' פה סי' ז*).
- ט. מד"ר ויצא פר' ע סי' טז, קשה היא התפלה שבטלה את הגזירה וכו'. ושם במד"ר פר' עא, סי' ב.
- י. מד"ר ויצא פר' עא, סי' י, לא לן אשר באכסניא מימיו וכו' (עיין ידי משה) שהיו בנותיהם נאים והיו נשואות לכהנים וכו' שהיו נשואות למלכים. רמז רחוק.

יא. בְּשֹׂאֲדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה אַחֵר מִיתַת אִשָּׁה הָרֵאשׁוֹנָה, אִשְׁתּוֹ הָרֵאשׁוֹנָה מְצַטְעֶרֶת בְּקִבְרָה.

טֵבֶע

חֵלֶק שְׁנִי

א. בְּרִיאוֹת הַגּוֹף וְחַיֵּיו וְטַבְעוֹ שֶׁל אָדָם, הַפֶּל הוֹלֵךְ לְפִי טֵבֶע וְחַיֵּי וּבְרִיאוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ.

ב. מִי שֶׁשֹּׁעֲרוֹתָיו מְרַבֵּין שְׁלֵא עַל־פִּי הַטֵּבֶע, זֶה עֲלוֹל לְנִזְקִים הַרְבֵּה וְלִפְנֵעִים רָעִים מִהַסְטֵרָא־אַחֲרָא, סְגָלְתּוֹ שִׁיקְרָא הַפְּרָשָׁה שְׁקוֹרִין בְּיוֹם־כְּפוּר (ויקרא טז, כב).

טֵלְטוֹל

חֵלֶק שְׁנִי

א. עַל־יְדֵי הַטֵּלְטוֹל זוֹכֵין לְשֵׁם טוֹב.

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- יא. מִדִּר' וִיצַח פֶּר' עַד סִי' יד, וְאִם תִּקַּח נִשִּׁים עַל בְּנוֹתַי, לֵאחֵר מִיתַתָּן.
- א. מִדִּר' תּוֹלְדוֹת פֶּר' סֵה סִי' יב, הַגִּיעַ אָדָם לִפְרַק אֲבוֹתָיו וְכו' יֵדָאג מִן הַמִּיתָה וְכו'.
- ב. שֵׁם בַּמִּדִּר' סִי' טו, אִישׁ שֶׁעִיר (בְּרֵאשִׁית כו יא), גִּבֵּר שִׁידִין כַּמִּד"א, וְשֶׁעִירִים יִרְקְדוּ שֵׁם (יִשְׁעִיהַ יג כא) וְכו' וְבֵא יוֹם הַכִּיפּוּרִים וִישׁ לוֹ בְּמָה יִכְפֹּר וְכו' וְנִשָּׂא הַשֶּׁעִיר עֲלָיו (ויקרא טז כב). רַמְזוּ רַחֲוֹק.
- א. מִדִּר' לַךְ לַךְ פֶּר' לֵט סִי' ב, טֵלְטֵל עֲצֻמְךָ וְשִׁמְךָ מֵתַגְדֵּל בַּעוֹלָם.

- ב. עַל־פִּי רַב הַיְרָאִים פִּרְנַסְתָּם בָּא עַל־יְדֵי טַלְטוּלִים.
- ג. לַפְעָמִים הַצְדִּיק בָּא לְטַלְטוּלִים, כְּדֵי שְׂיָבֹא לְעוֹלָם־הַבָּא וַיִּזְכֹּר כָּל הַמְקוֹמוֹת שֶׁהָיָה בָּהֶם, וְעַל־יְדֵי־זֶה יָבֹאוּ טוֹבוֹת לְאֵלוֹ הַמְקוֹמוֹת.
- ד. לָאוּ בְּכָל מְקוֹם אָדָם זֹכָה לְסַגֵּל תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. בְּשָׂבִיל זֶה הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְסַבֵּב סְבוּבִים, שְׂיֵצֵא זֶה הָאָדָם מִמְּקוֹם הַזֶּה לְמְקוֹם אֲחֵר.
- ה. לַפְעָמִים נִתְחַיֵּב אָדָם אֵיזְהוּ גְלוּת וְנִתְחַלֵּף לוֹ עַל אֵיזְהוּ חוֹלָאֵת.

 מוראי מקומות

- ב. מד"ר לך לך פר' מ סי' ב, טרף נתן ליראיו (תהלים קיט ה). טירוף — (לשון טלטול) נתן ליראיו. רמז.
- ג. שם במד"ר כנ"ל, טירוף נתן ליראיו בעולם הזה, לעתיד לבא יזכור לעולם בריתו. רמז.
- ד. עיין לימוד יב. מד"ר כי תשא פר' מד סי' א, מה הגפן, עוקרין אותה ממקומה ושותלין אותה במקום אחר והיא משבחת. כך ישראל עקרן ממצרים והביאן למדבר והתחילו מקבלין התורה. רמז.
- ה. מד"ר כי תשא פר' מה סי' ב, חשבתי ימים מקדם (תהלים עז ו) לכמה שנים גאלתנו ממצרים וכו' מבבל וכו' ואומר חלותי היא וגו' (שם פסוק יא), אם חולאים הם וכו'. רמז.

טְהָרָה

חֵלֶק שְׁנִי

א. אִשָּׁה בְּשָׂרָה מְטַהֶרֶת הַבַּיִת מִצָּרְעַת.

יְשׁוּעָה

א. אֵין עוֹשֵׂיין גַּם אֶלָּא לְמִי שְׁנִישׁ לוֹ מְסִירוֹת־נַפְשׁ עַל קְדוּשַׁה־שָׁם.

ב. הַשְּׂמִיחַ בְּיִסּוּרֵין, מְבִיא יְשׁוּעָה.

ג. עַל־יְדֵי הַתְּבוּדוֹת בָּא יְשׁוּעָה.

ד. עַל־יְדֵי גַפְסִיּוֹן עוֹשֵׂיין לוֹ גַּם.

ה. עַל־יְדֵי צְדָקָה בָּא יְשׁוּעָה.

ו. עַל־יְדֵי צְנִיעוּת שֶׁל אָדָם מְחִזְרִין לוֹ כָּל הַטּוֹבוֹת, שְׁנַטְל אָדָם אַחַר בְּתַפְלוּתוֹ.

ז. אֵין עוֹשֵׂיין גַּם לְנוֹאֵף.

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

א. מִדְּרַר שְׁמוֹת פְּר' א ס' לב, ולמה נקרא שמה צפורה, שטיהרה הבית כצפור. עיין מתנות כהונה. ועיין ילקוט בשם מדרש אבכיר.

א. ברכות כ., ס' עא.

ב. תענית ח., ס' כא.

ד. קידושין מ., ס' כה.

ה. בבא בתרא י., ס' יג, ועשו צדקה כי קרובה ישועתי (ישעיה נו א).

ו. בבא בתרא קכג., ס' קח, ומתוך צניעות וכו'.

ז. ע"ז יח., ס' לז, ואי עבדת איסורא וכו'. רמז.

- ח. אל תִּסְמְךָ עַל הַגֵּם, כֹּל זְמַן שֶׁאַפְשֶׁר לְךָ לְהִנָּצֵל בְּמִמּוֹן אוֹ בְּדָבָר אַחֵר.
- ט. קָדַם שְׁעוֹשֵׂה הַקְדוּשָׁת־בְּרוּךְ־הוּא גַם לְאָדָם, הָאָדָם הַזֶּה נוֹפֵל לְרַעָה, וְהַכֹּל לְפִי גְדֹל הַגֵּם.
- י. מִי שֶׁאִינוּ מְזַכֵּיר שֵׁם עֲבוֹדַת־זָרָה, הַקְדוּשָׁת־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה לוֹ טוֹבוֹת.
- יא. מִי שֶׁצָּרִיךְ לְאִיזָה יְשׁוּעָה, יִשְׁמַח אֶת הַצְּדִיק.
- יב. עַל־יְדֵי בְּטַחֲוֹן הָאָדָם נִפְלֵט מִצָּרוֹתָיו.
- יג. עַל־יְדֵי צְדָקָה תִּזְכָּה, שְׁלֵא תִצְטָרֵךְ לִישׁוּעַת אָדָם.
- יד. עַל־יְדֵי בְּטַחֲוֹן תִּזְכָּה לְהִבִּין, שִׁישׁוּעַתְךָ מֵאֵת הַקְדוּשָׁת־בְּרוּךְ־הוּא וְלֹא מֵאָדָם.
- טו. גַּם עַל־יְדֵי אֱמֶת תִּזְכָּה לָזֶה.
- טז. כְּשֶׁאָדָם בָּא לְאִיזָה נְסִיוֹן, יֵדַע כְּשִׁיעֲמוֹד בְּזֶה הַנְּסִיוֹן, שֶׁהַקְדוּשָׁת־בְּרוּךְ־הוּא יַעֲשֶׂה לוֹ גַּם.
- יז. עַל־יְדֵי בְּטַחֲוֹן יִזְכָּה לְשִׂמְחָה בְּחֶסֶד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

 מִדְּרָא מִקוּמוֹת

- ח. שם, בחידושי אגדות. מובן.
- ט. כי יבוא כנהר צר רוח ה' נוססה בו (ישעיה נט ט). רמז רחוק.
- י. ובל אשא את שמותם על שפתי ה' מנת חלקי וכוסי וגו' (תהלים טז ד-ה). פירש רש"י כל טובתי הימנו.
- יא. ישמח מלך ובישועתך וגו' (תהלים כא ב).
- יב. בטחו ותפלטמו (תהלים כב ה).
- יג. וצדקה מאלהי ישעו (תהלים כד ה). רמז.
- יד. ולמדני כי אתה אלהי ישעי אותך קויתי כל היום (תהלים כה ה). (ומסיפא לרישא מידרש).
- טו. שם, הדריכני באמתך — ולמדני.
- טז. בחנני ה' ונסני וגו' (תהלים כו ב) (לשון נס) ועיין בתרגום וברש"י בפרשת יתרו על פסוק: כי לבעבור נסות אתכם וגו' (שמות כ יז).
- יז. אל ה' בטחתי אגילה ואשמחה בחסדך וגו' (תהלים לא ז-ח).

קל סֵפֶר ֶ נ נַח נַחְמָן נַחְמָן מֵאִמּוֹן ֶ המדות

- יח. על־ידי למוד בעמידה מפר עצת האמות.
 יט. על־ידי תענית האדם נצול ממותה.
 כ. על־ידי בפחון יעשה לך חסד.
 כא. על־ידי ענוה פא ישועה.
 כב. מי שמתפלל בשמחה, יזכה לשמח בישועתו.
 כג. הנם פא על־ידי אמת.
 כד. הנם פא על־ידי יראה.
 כה. מי שמודיע דרך ה' לרבים, על־ידי־זה אפלו פשהוא בין הגוים, הקדוש־ברוך־הוא מושיע לו.
 כו. מי שמתפלל כל היום, על־ידי־זה מקבל [יזכה לקבל] ישועה.
 כז. פשישראל דוברי אמת, על־ידי־זה נשפע להם החסד מן השמים.

מראי מקומות

- יח. הפיר עצת גוים וגו' עצת ה' לעולם תעמוד וגו' (תהלים לג י-יא) עצת ה', בחינת התורה, כמו שכתוב לי עצה וגו' (משלי ח יד).
 יט. להציל ממות נפשם ולחיות ברעב (תהלים לג ט) ברעב פדך וגו' (איוב ה כ).
 כ. יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך (תהלים לג כב)
 כא. ואת דכאי רוח יושיע (תהלים לד ט).
 כב. לדוד ריבה וגו' ונפשי תגיל בה' תשיש בישועתו (תהלים לה א,ט)
 כג. נתתה ליראיך נס להתנוסס מפני קושט סלה (תהלים ס ו) עיין תרגום, קושט לשון אמת.
 כד. כנ"ל.
 כה. לדעת בארץ דרכך (ע"ז) בכל גוים ישועתך (תהלים סו ג). רמז.
 כו. פי יספר צדקתך כל היום תשועתך וגו' (תהלים עא טו).
 כז. חסד ואמת נפגשו וגו' (תהלים פה יא) עיין רש"י.

כח. עַל־יְדֵי הַנְּגוּנִים שְׁאַתָּה מְשׁוֹרֵר, אַתָּה מְעוֹרֵר אֶת הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, שְׂיִסְתַּפֵּל בְּאַמָּה הַזֹּה, שְׁאַתָּה מְשׁוֹרֵר אֶת הַנְּגוּן שְׁלָה לְמָה הַיָּא מִשְׁעֶבֶדַת בְּדִי.

יִרְאָה

- א. מִי שְׁאִינוּ חָכֵם בְּעֵינֵי עֲצֻמוֹ, יָכוֹל לָבוֹא לִירְאָה.
- ב. מִי שְׁמַקְרֵב אֶל הַזְּקֵן וְסוֹבֵל בְּעָסוֹ, עַל־יְדִיָּזָה זוֹכֵה לִירְאָה.
- ג. בְּשִׁנְדָּמֹן לִירוֹ אִיזָה גְּמִילוֹת־חֶסֶד, וְאִינוּ גּוֹמֵל, עַל־יְדִיָּזָה נוֹפֵל מִיִּרְאָתוֹ.
- ד. מִי שְׁמַמְעֵט בְּשִׁיחָה, יוֹכֵה לִירְאָה.
- ה. מִי שְׁמֹדְבֵר וּמְסִית אֶת חֲבֵרוֹ לִירְאָת־שָׂמוּם, כָּל הַדְּבָרִים שְׁמוֹצִיא מִפִּיו, בְּשַׁעָה שְׁמֹדְבֵר עִם חֲבֵרוֹ, נַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ סֵפֶר.
- ו. מִי שֵׁישׁ בּוֹ יִרְאָת־שָׂמִים דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין.
- ז. בְּכִיָּה עַל מִיתַת אָדָם כְּשֶׁר הַיָּא חֲשׂוּבָה כְּמוֹ יִרְאָת־שָׂמִים.

מִדָּאֵי מִקּוֹמוֹת

- כח. וירא בצר להם בשמעו את רינתם (תהלים קו מד) עיין ליקוטי מוהר"ן א סי' כז.
- א. אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וגו' (משלי ג ז).
- ב. כי חיצוי שדי עמדי אשר חמתם שותה רוחי בעותי אלוה יערכוני (איוב ו ד) חצי המספר משם שדי גימטריא זקן. רמז נפלא, שמעתי בשמו ז"ל.
- ג. למס מרעהו חסד (עי"ז ויראת שדי יעזוב (איוב ו יד).
- ד. תפר יראה ותגרע שיחה וגו' (איוב טו ד). עיין רש"י.
- ה. אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר וגו' (מלאכי ג טז).
- ו. ברכות ו,; סי' כה.
- ז. שבת קה,; סי' עב. ועיין בחידושי אגדות שם.

- ח. יִרְאֵת־הַשֵּׁם תוֹסִיף לְאָדָם יוֹתֵר מִמָּה שְׁמֹזְלוֹ מְחַיֵּב וְהוּא הַדִּין לְהַפְדֵּי.
- ז. עַל־יְדֵי שְׁמוּשׁ צְדִיקִים יָבֹא לְיִרְאֵת־שָׁמַיִם וְהוּא הַדִּין לְהַפְדֵּי.
- י. הַבּוֹשָׁה מְבִיא לְיְדֵי יִרְאֵת־חַטָּא.
- יא. זְכוֹת הַיִּרְאָה עַד אֶלֶף דוֹר.
- יב. מִי שְׁאַיִנוּ מְנִיחַ בֵּן אֹ אוֹ תַלְמִיד, זֶה נִקְרָא "לֹא יִרְא־אֱלֹקִים".
- יג. הַכְּסוּי שֶׁל הָרֹאשׁ מְבִיא לְיְדֵי יִרְאָה.
- יד. אָדָם שֶׁהֵמוֹן עִם מַתְפָּרְכִין בּוֹ, בְּיָדוּעַ שְׁיֵשׁ בּוֹ יִרְאֵת־שָׁמַיִם.
- טו. מִי שְׁיֵשׁ בּוֹ יִרְאֵת־שָׁמַיִם, יְכוּל לְשַׁבֵּר אֶת לֵב הַמַּתְנַאֵין.
- טז. וּמְמַשִּׁיךְ אֶת הַשְּׂכִינָה בְּעוֹלָם.
- יז. וּבֹא לְיְדֵי הַכְּנַעָה.
- יח. גַּם הַמַּסִּית לֹא יְכוּל לְהַסִּית אוֹתוֹ.

 מֵרֵאֵי מְקוֹמוֹת

- ח. חִידוּשֵׁי אַגְדוֹת יוֹמָא ט., ס' ה'.
- ז. כְּתוּבוֹת צו., ס' לג.
- י. נִדְרִים כ., ס' ד.
- יא. סוּטָה לֵא., ס' עֵא.
- יב. ב"ב קטז., ס' צד, וְעֵינֵן רֶשֶׁב"ם.
- יג. שְׁבַת קְנוֹ., ס' קִיח.
- יד. נִדָּה לג., ס' יט, רַב פֶּפֶא וְכו'.
- טו. מִפְּנֵי פֶחַד ה' וְגו' עֵינֵי גְבוּהוֹת אָדָם שֶׁפֶל (יִשְׁעִיה ב י-יא). יִבְצוֹר רוּחַ נְגִידִים וְגו' (תְּהִלִּים עו יב-יג), עֵינֵן רֶש"י.
- טז. וְנִשְׁגַּב ה' לְבַדּוֹ וְגו' (יִשְׁעִיה ב י-יא).
- יז. שֵׁם, מוּבָן מִמִּילָא.
- יח. שֵׁם, פֶּסוּק כַּב, חִדְלוֹ לְכֶם מִן הָאָדָם וְגו'. וְעֵינֵן בְּרֶש"י.

- יז.** מִי שֶׁדְּבֹק תְּמִיד בְּיִרְאַת הַשֵּׁם יִתְפָּרֵד, הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה לוֹ נְסִים.
- יח.** מִי שֶׁמְקַשֵּׁר תְּמִיד בְּיִרְאַת־הַשֵּׁם, וְאִינוֹ שָׂכֹחַ מִמֶּנּוּ, מוֹחֲלִין לוֹ כָּל עוֹנוֹתָיו.
- יט.** מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יִרְאַת־שָׁמַיִם, בּוֹדֵאי יִשְׁמַע לְקוֹל הַצְּדִיקִים.
- כ.** גַּם יָבוֹא לְמִדַּת הַבְּטָחוֹן.
- כא.** עַל־יְדֵי יִרְאָה הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן לוֹ שְׁלוֹם.
- כב.** מִי שֶׁאֵין בּוֹ יִרְאָה, אִינוֹ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַשֵּׁם.
- כג.** עַל־יְדֵי יִרְאָה, יָבוֹא לְאֻמָּת.
- כד.** מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יִרְאָה אִינוֹ נוֹפֵל מִגְּדֻלָּתוֹ וְהוֹלֵךְ וְגָדֵל.
- כה.** מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲכָמַת אֱלֹקִים בְּלִבּוֹ, הָעַם יִירָאוּ מִלְּפָנָיו.
- כו.** מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יִרְאָה, בְּשָׂבָא פָּחַד לְעוֹלָם הוּא לֹא יִפְחַד, אֲבָל גַּם יִשְׁמַח.
- כז.** מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יִרְאָה, בּוֹדֵאי, יִכְנִיעַ אֶת עַצְמוֹ לְפָנֵי הַצְּדִיק.

 מוראי מקומות

- יז.** והריחו ביראת ה' וגו' אשר עומד לנס עמים וגו' (ישעיה יא ג, ד). וסלעו ממגור יעבור וחתו מנס שריו וגו' (ישעיה לא ט). עיין ישועה כד.
- יח.** ישראל לא תנשני מחיתי כעב פשעיך (ישעיה מד כא-כב), עיין רש"י.
- יט.** מי בכס ירא ה' שומע בקול עבדו וגו' (ישעיה נ ז).
- כ.** שם, יבטח בשם ה'.
- כא.** בריתי היתה אתו החיים והשלום ואתנם לו מורא ויראני וגו' (מלאכי ב ה). למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו' (ישעיה ט ו), עיין רש"י.
- כב.** ולא יראו ולא הלכו בתורת י וגו' (ירמיה מד ז).
- כג.** (יהושע כד י). אך יראו את ה' וגו' באמת (שמואל א', יב כד).
- כד.** צדיק מושל יראת אלהים וכאור בוקר יזרח וגו' (שמואל ב, כג ג-ד), עיין רש"י.
- כה.** ויראו מפני המלך כי ראו כי חכמת אלהים בקרבו וגו' (מלכים א, ג כח).
- כו.** עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה (תהלים ב יא), עיין רש"י.
- כז.** (תהלים ה ח). אשתחוה אל היכל קדשך (בחינת הצדיק, שהוא היכל הקודש ששורה בו שכינתו יתברך, כידוע). ביראתך. רמז.

- ל. על־ידי גֵּאוֹה אין יִרְאָה.
 לא. לִירְאָה תִּלְךָ לְמִקְנֵה.
 לב. על־ידי קִדְשֵׁת הַשֵּׁם תָּבוֹא לִירְאָה.
 לג. הַפְּשָׁעִים מְסִירִין אֶת הַיִּרְאָה מִנֶּגֶד עֵינָיו.
 לד. מִי שְׂאִינוּ נוֹתֵן אֶל לְבוֹ יוֹם הַמִּיתָה, עַל־יְדִיָּזָה אֵין לוֹ יִרְאָה.
 לה. בְּשִׂאָדָם נוֹפֵל מִיִּרְאָתוֹ, בְּיָדוּעַ שְׂדָנִין אוֹתוֹ לְמַעְלָה.
 לו. עַל־יְדֵי מִתְנֶה שְׁנוֹתֵנִין לְצַדִּיקִים זֹכִין לִירְאָה.
 לז. גַּם שׁ"י [שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וָעֶשְׂרִי] מְבִילוֹת מְסַגְּלִין לִירְאָה.
 לח. הַחֶשֶׁק שְׁחוּשֶׁק הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מְצֻנָה הוּא סִמְן שִׁישׁ לוֹ יִרְאָה.

חלק שני

- א. על־ידי הַיִּרְאָה וְהַחֶסֶד נְצוּל מֵאִשׁ וְזוֹכֵה לְפָרְנֶסָה.

מראי מקומות

- ף. חלבמו סגרו פימו דיברו בגאות (תהלים יז ט), עיין רש"י ד"ה חלבמו סגרו. יראת ה' שנאת רע גאה וגאון וגו' (משלי ח יג).
 פא. נותן באוצרות תהומות ייראו מה' כל הארץ (תהלים לג ז-ח), פירש רש"י, תחת הארץ. רמז.
 פב. יראו את ה' קדשיו וגו' (תהלים לד ט).
 פג. נאום פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו (תהלים לו ב).
 פד. אשר אין חליפות למו ולא יראו אלהים (תהלים נה כ), עיין רש"י.
 פע. משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה (תהלים עו ט).
 פו. יובילו שי למורא (תהלים עו יב).
 פז. כנ"ל, יובילו שי למורא (ש"י).
 פח. אשרי איש ירא את ה' במצוותיו חפץ מאד (תהלים קיב א).
 א. מד"ר לך לך פרשה מ סי' א. הנה עין ה' אל יראיו, זה אברהם וכו'. למיחלים לחסדו, שנאמר חסד לאברהם וגו' (מיכה ז כ). להציל ממות נפשם, ממיתתו של נמרוד (שהפיל אותו לאש). ולחיותם ברעב (היא פרנסה).

ב. מְקוֹם הַהוֹרָאָה הִיא מוּעֵלֶת לְיִרְאָה.

ג. עַל־יְדֵי לַמּוֹד "שֶׁלַח־עֲרוּד" בָּאִים לְיִרְאָה.

ד. עַל־יְדֵי מַפְלְגֵי וַחֲרִיפֵי הַדּוֹר מְאִירִין אֶת הַיִּרְאָה, וְעַל־יְדֵי הַיִּרְאָה מִתְנַוָּצֵץ זְכוּת אָבוֹת, וְעַל־יְדֵי הַתְּנוּצָצוֹת הָאָבוֹת נִתְעוֹרֵר תְּשׁוּבָה בְּעוֹלָם.

ה. יֵשׁ כַּח בְּיַד הַיַּחֲדִיד לְפָרֵק עַל שָׁמַיִם, וְאִין בְּיַד הַרְבִּים לְפָרֵק עַל שָׁמַיִם.

ו. הַקּוֹל הַיּוֹצֵא מִבְּרִידֵעַת שְׁבַקְדֻשָּׁה מְסַגֵּל לְיִרְאָה.

ז. עַל־יְדֵי בְּלִבּוֹל הַדַּעַת נִתְקַלְקַל הַיִּרְאָה, גַּם עַל־יְדֵי בְּלִבּוֹל הַדַּעַת מְמַשְׁלֵתוּ נּוֹפְלֵת.

ח. הַרְבִּית מִפְסִיד הַיִּרְאָה.

ט. אֱלוֹ הַמְּקַרְבִּים לְיִרְאֵי־הַשֵּׁם, גַּם הֵם זֹכִים לְיִרְאָה וּלְדַעַת.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

ב. מד"ר וירא פרשה נה סי' ז, ארץ המוריה (בראשית כב ב), למקום שהוראה יצאה לעולם.

ג. שם, ממאמר הנ"ל.

ד. עיין זכות אבות א חלק שני. מד"ר ויצא פרשה ע סי' ח-ט, והאבן גדולה על פי הבאר (בראשית כט ב), זו זכות אבות וכו' זה מופלא שבבית דין וכו' בחינת מופלגי וחריפי הדור וכו' והאבן גדולה, זה יצר הרע וכו' וגללו את האבן וגו' והשיבו וגו' (בחינת תשובה) והאבן גדולה, זו שכינה וכו' (אפשר שזה בחינת היראה בחינת אשה יראת ה' וגו' (משלי לא ל) (כביכול) [רמז] רחוק).

ה. מד"ר שמות פרשה ג סי' ו, אהיה לאשר אהיה ביחידים אבל במרובים על כרחם וכו'. עיין מתנות כהונה.

ח. מד"ר משפטים פרשה לא סי' ו, מי שלוקח רבית אין ירא אלהים וכו'. וכן שם בסי' יג, אינו ירא מן המקום וכו'.

ט. מד"ר ויצא פרשה ע סי' יא. חונה מלאך ה' סביב ליראיו (תהלים לד ח), לסובבים ליראיו. עיין מתנות כהונה.

✎ יחוס ✎

חלק שני

- א. אין פח הקללה חל על מיחס.
- ב. אפלו אשה צדקת בשהיא אינה מיחסת, על־ידי־זה מולדת פנים שאינם מהגנים.
- ג. קשה לפני הקדוש־ברוך־הוא להעביר ולבטל גדולי תיחוס.

✎ כבוד ✎

- א. בשרוצין לדחות איזה אדם מעבודת אלקות, נותנים לו כבוד פרי לטורדו.
- ב. מי שדובר על צדיק, לסוף שנתבזה בעיני כל

לשימוש
פרטי
!!! בלבד

מראי מקומות

- א. מד"ר חיי שרה פרשה נט סי' ט, ואין ארור מתדבק בברוך. רמז. ועיין מד"ר נח פרשה לו סי' ז, ואין קללה הוה במקום ברכה.
- ב. מד"ר תולדות פרשה סה סי' ד, ותהיין מורת רוח וגו' (בראשית כו לה) וכו' לפי שהדבר תלוי בה. עיין מתנות כהונה.
- ג. מד"ר וישלח פרשה פב סי' יא, קשה היא שלשלת יוחסין שתעקר ממקומה וכו'.
- א. ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו (תהלים ח ו).
- ב. (תהלים לא יט) הדוברות על צדיק עתק בגאווה, לסוף, וכוז. והרבה מקראות מורים על ענין זה.

- ג. מי שְׁמֵכֹזֶה אֶת עֲצָמוֹ כְּכֹל יוֹם בְּעֵינָיו עֲצָמוֹ, עַל-יְדֵי-זֶה יוֹפֶה שֶׁשָּׁמוֹ אִינוֹ שְׁכוּחַ מִפִּי הַבְּרִיּוֹת, וּבְגֵי אָדָם יִקְרָאוּ אֶת בְּנֵיהֶם בְּשָׁמוֹ.
- ד. תִּקּוֹן חֲצוֹת הוּא סִגְלָה לְכַבּוֹד.
- ה. מִי שֶׁהִקְדוּשׁ-פְּרוּדֵי-הוּא נִתְרוֹמֵם עַל יְדוֹ לְמַעְלָה, הוּא נַעֲשֶׂה מְפָרְסָם.
- ו. מִי שֶׁפּוֹגַע בְּכַבּוֹד שֶׁל צְדִיקִים, עַל-יְדֵי-זֶה נוֹפֵל לְחֻלְשָׁה.
- ז. חֲבוּק הַסֵּפֶר תּוֹרָה מְסַגֵּל לְכַבּוֹד.
- ח. עַל-יְדֵי עֲנוּה בָּא כְּבוֹד.
- ט. לְפַעֲמִים יֵשׁ לְאָדָם כְּבוֹד וּנְגִלָּה בְּשִׁבִיל זְכוּת שֶׁל אֶחָד מִבְּנֵי בֵּיתוֹ.
- י. מִי שְׂאוּמֵר לֹא חֲטָאתִי, הוּא מְבֹזֶה בְּעֵינָיו כֹּל.
- יא. רַב הַבְּזוּיוֹנוֹת הַפְּאִים עַל הָאָדָם הֵם בְּשִׁבִיל חֲטָאוֹת נְעוּרִים.
- יב. צְמָאוֹן הַמְּפֹלָג הוּא סִמּוֹן לִירִידַת הַכְּבוֹד.

 מִדְּרָא מִקוּמוֹת

- ג. (תהלים מט יב-ג) קראו בשמותם עלי אדמות — אימתי, ואדם ביקר בל ילין וגו'.
- ד. עורה כבודי וגו' (תהלים נז ט). שדוד היה קם בחצות. עורה כבודו וגו' (כנ"ל, עיין רש"י. אף כבודי עורי וגו' (תהלים קח ב-ג), עיין רש"י. כל המתאבלים עליה וגו' והתענגתם מזיו כבודה (ישעיה סו י-יא).
- ה. רומה על השמים אלהים על כל הארץ כבודך (תהלים נז ויב). ושם קת, ו. (נעשה מפורסם).
- ו. יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם (תהלים קמט ה) (מלשון ופל למשכב). רמז רחוק.
- ז. תכבדך כי תחבקנה (משלי ד ח).
- ח. ולפני כבוד ענוה (משלי טו לג).
- ט. ותלו עליו כל כבוד בית אביו וגו' (ישעיה כב כד). רמז.
- י. על אומרך לא חטאתי מה תזלי מאד וגו' כאשר בושת מאשור (ירמיה ב לה-לו), עיין רש"י.
- יא. בושתי וגו' כי נשאתי חרפת נעורי (ירמיה לא יח), עיין רש"י.
- יב. רדי מכבוד ושבי בצמא וגו' (ירמיה מח יח).

- יג. מי שפציל ספר-תורה משום דבר המאבד אותו, זוכה לְכבוד.
 יד. איש נכבד דבריו קימים.
 מז. פשאתה נותן פבוד לאדם, תתן פבוד גם למשמשו.
 מז. פשנתמטים המתים, בידוע שרצה הקדוש-ברוך-הוא להביא איזה
 פזיון על החיים, ונתהפך הדבר.
 יז. מי שעובר על צווי של הצדיק, הוא נופל מחשיבותו.
 יח. על-ידי רדיפת הפבוד פא לידי הרהורי עבודה-זרה.
 יט. אדם שהוא פחשיבות אין צריך לבזותו, אף-על-פי שהוא רשע.
 כ. צריך לתן פבוד למלכות, אף-על-פי שהוא עובד עבודה-זרה.
 כא. על-ידי פבוד שמכבדין את התורה, אדם נצול משונאיו.
 כב. פבוד הגם לבוא פהצנע.
 כג. מי שהוא מבזה, בידוע שהוא אוהב פזבים.

 מראי מקומות

- יג. וירץ איש בנימין וגו' (שמואל א, ד יב), פירש רש"י, זה היה שאול וכו'. רמז.
 יד. והאיש נכבד כל אשר ידבר בא יבוא וגו' (שמואל א, ט ו).
 מז. ויקח שמואל את שאול ואת נערו וגו' ויתן להם מקום וגו' (שם, פסוק כב). שבועות
 מז:
 מז. והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם (שמואל א, יב טו), עיין רש"י.
 יז. ועתה ממלכתך לא תקום וגו' (שמואל א' יג יד), עיין רש"י.
 יח. ויאמר ירבעם בלבו וגו' ויעש שני עגלי זהב וגו' (מלכים א, כו כח). מובן.
 יט. (מלכים א, יג ב), עיין רש"י ד"ה ועצמות אדם. מובן. בבא בתרא ד.
 כ. שם. ויד ה' וגו' וישנס מתניו (מלכים א, יח מו). עיין זבחים קב., סי' כד.
 כא. והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם וגו' והדבר הזה לא אוכל לעשות וגו' (מלכים א,
 כ וט), ועיין רש"י ד"ה כל מחמד וכו'. ועיין כל הענין ומובן קצת. סנהדרין קב.:
 א"ר יוחנן, מפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה מפני שכיבד את התורה שניתנה
 בכ"ב אותיות וכו' והיה כל מחמד עיניך וכו' מאי מחמד עיניך לא ספר תורה וכו'.
 כב. (מלכים ב, ד ד) עיין רש"י ד"ה וסגרת הדלת.

- כד. הַפְגָּדִים שֶׁל הָאָדָם מְכַבְּדִין אֶת הָאָדָם.
 כה. הַכְּבוֹד תּוֹלָה בְּנַפְשׁוֹ.
 כו. הַכְּבוֹד תּוֹלָה בְּרִצּוֹן הַלֵּב.
 כז. כְּשֵׁאֲתָהּ נִרְדָּף, תִּזְכֶּה לְכְבוֹד בְּעוֹלָם הַזֶּה.
 כח. עַל־יְדֵי בְּקוֹר־חֹלִים הַפֵּל מִתְּכַבְּדִין בּוֹ.
 כט. מִתְּכַבְּדֵי בְּקִלּוֹן חֲבֵרוֹ, לֹא יִזְכֶּה לְסֵפֶר, שִׁיקְרָא עַל שְׁמוֹ.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. בְּנֵי אָדָם הַמְּכַבְּדִין זֶה אֶת זֶה, בְּיָדוּעַ שֶׁהֵם מְהַגְנִים וְכֵן לְהַפְדֵּי.
 ב. כָּל הַכְּבוֹד שֶׁל כָּל הַמַּלְכִּיּוֹת נִכְלָלִים בְּאַרְבַּע מַלְכִּיּוֹת, וְעַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה מְנוּרָה וְקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ וְקִטְרוֹת וְשִׁמְיָרָה מִן מַאֲכָלִים טָמְאִים, כָּל הָאַרְבַּע מַלְכִּיּוֹת מַחְזִירִים אֶת הַכְּבוֹד שֶׁבְּתוֹכָם לְהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ.
 ג. בְּזוֹה שִׁיּוּצָאִין לְקִרְאָת אָדָם חָשׁוּב, נִתְעוֹרְרִין עֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת, שֶׁבִּהֵם נִבְרָא הָעוֹלָם. גַּם עַל־יְדֵי קִרְבַּת הַרְחֻקִים גַּם־כֵּן.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- כד. שבת קיג, סי עז.
 כה. בסודם אל תבוא נפשי בקהלם אל תחד כבודי וגו' (בראשית מט ו).
 כו. ירושלמי פא הל"א, סי' ד, הואיל והיא רצונה הוא כבודה.
 כח. נדרים מ, סי' כה, ועיין חידושי אגדות.
 כט. סנהדרין צג, סי' קמח, שסיפר בגנותן.
 א. מד"ר וירא פר' מ"ח סי' ט, ואם אני רואה אותן חולקין כבוד וכו' אני יודע שהן בני אדם מהוגנים וכו'.
 ב. מד"ר בא פר' טו סי' כח, מד' דברים שהראה הקב"ה למשה וכו' הצב וכו' הלבנה וכו' המנורה וכו' ויחשף יערות אלו סמני הקטורת. ובהיכלו כלו אומר כבוד כל המלכים וכו'.
 ג. מד"ר יתרו פר' כז סי' ב, הקב"ה אמר לו צא וכו' אני הוא שאמרתי והיה העולם וכו' אני הוא שאני מקרב וכו'. רמז.

ד. צריך לכבד לזה, שהשעה משחקת לו.

פֵּעַס

- א. מי ששומר את עצמו מפעם, שונאיו אינם שולטים עליו.
- ב. גם ישכן בביתו, לא ידורו אחרים במקומו.
- ג. על ידי הפעם נתפזה.
- ד. לא תרתח ולא תחטא.
- ה. כל הפועם חכמתו ונבואתו מסתלקת, ואפלו פוסקין לו גדלה מן השמים, מורידין אותו מגדלתו.
- ו. הקדוש-ברוך-הוא אוהב למי שאינו פועם ולמי שאינו מעמיד על מדותיו.
- ז. הרתחן חיו אינם חיים.
- ח. גם כל מיני גיהנם שולטות בו.

מראי מקומות

- ד. עיין הצלחה ב, חלק שני, מד"ר ויחי פר' צו סי' ה, ויקרא לבנו ליוסף (בראשית מז כט) וכו' ולפי שהשעה מסורה לו. עיין מתנות כהונה.
- א. ולא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו וגו' (שמואל ב, ז י) (דברי הימים א, יז ט).
- ב. ונטעתי ושכן תחתיו ולא ירגז עוד וגו' (שם).
- ג. ולא יוסיפו בני עולה לבלתו וגו' (דבה"י שם).
- ד. ברכות כט:, סי' פ.
- ה. פסחים סו:, סי' לב.
- ו. פסחים קיג:, סי' נ.
- ז. פסחים קיג:, סי' נא.
- ח. נדרים כב., סי' ז.

- ז. וְתַחְתּוֹנִיּוֹת שׁוֹלְמַת בּוֹ.
 י. שְׂכִינָה אֵינָה חֲשׂוּבָה בְּנִגְדּוֹ.
 יא. וּמִשְׁפַּחַת תְּלִמּוּדוֹ.
 יב. וּמִוֹסִיף טַפְשׁוֹת.
 יג. וּבִידוּעַ שְׁעוֹנוֹתָיו מְרַבִּים מִזְכֵּיֹתָיו.
 יד. כַּעַם אַחֵר אֲכִילָה מִזִּיק מְאֹד.
 טו. כַּעַם שֶׁל אִשָּׁה מַחְרִיב אֶת הַבַּיִת.
 מז. עַל־יְדֵי כַּעַם בְּשָׂרוֹ נִכְחַשׁ.
 יז. סִגְלָה לְכַעַם שִׂיאֵכֶל פֶּת שְׁחָרִית.
 יח. אָדָם שֶׁאֵין מְתַלַּוֵּן עַל הַבְּרִיּוֹת, יֵהָא יִקָּר בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת.
 יט. עַל־יְדֵי שְׂקָר בָּא כַּעַם.
 כ. מִי שֶׁהוּא כַּעַסָּן, יֵדֵר נֶדֶר וַיִּשְׁלַם תְּקֵפָה, עַל־יְדֵי־זֶה יִבְטַל מִמֶּנּוּ הַכַּעַס.

 מֵרֵאֵי מִקּוֹמוֹת

- ט. ש.ם.
 י. נדרים כב., סי' ח.
 יא. 21- ש.ם.
 יג. ש.ם.
 יד. גיטין עץ, סי' מו. מובן.
 טו. סוטה ג., סי' ג.
 טז. קידושין מא, סי' לא, דרש בר קפרא, רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו. עיין רש"י ד"ה לא עלה בידו.
 יז. ב"מ קז., סי' נא. עיין רש"י ד"ה מוציא וכו'.
 יח. ואדם ביקר בל ילין וגו' (תהלים מט יג) (מלשון תלונה).
 יט. דברי כזב חמת למו וגו' (תהלים נח ד-ה).
 כ. ליקוטי מוהר"ן חלק ראשון סי' נז. שארית חמות תחגר נדרו ושלמו וגו' (תהלים עו יא-יב). נדרים פב.

- כא.** מי שְׁמִסְתַּכֵּל בְּפָנַי שְׁקָרוֹ, בָּא לְיָדַי בְּעַם.
כב. עַל־יָדַי קִנְיָה בָּא לְכַעַם.
כג. עַל־יָדַי בְּעַם מְגֵרָה עַל עֲצָמוֹ דִּינִים.
כד. עַל־יָדַי בְּעַם מוֹלִיד בְּנִים שׁוֹטִים.
כה. עַל־יָדַי בְּעַם נִתְקַצְרוּ יָמָיו.
כו. סָגְלָה לְכַעַם שְׁתִּשְׁפִּיל גְּאִים.
כז. בְּשֵׁלָא יִהְיֶה לָךְ בְּעַם, עַל־יָדֶיֶזָה תּוּכַל בְּהַסְתַּפְלוּתְךָ לְהַכְנִיעַ בְּעַל־גְּאֹה.
כח. מִי שֶׁהוּא בְּעַסָּן, בְּיָדוֹעַ שֶׁהוּא אוֹהֵב כְּבוֹד, וְאִפְלוּ כָּל הַמְצִוּוֹת שְׁעוֹשָׂה, אֵינּוּ עוֹשֶׂה אֶלָּא בְּשִׁבִיל כְּבוֹד.
כט. הַכּוֹעֵם עַל עֵנִי מְכַבֵּד, כְּאֵלוֹ הַקְּנִיט אֶת הַשֵּׁם יִתְפָּרֵד.
ל. גַּם נִתְאַלֵּם.
לא. וְנִעְשָׂה מְצַרְע.
לב. מִי שְׁמֹשֵׁבֵר אֶת מִדַּת הַכּוֹעֵם, יִזְכֶּה לְשֵׁם טוֹב.
לג. לַפְעָמִים בָּא בְּעַם עַל־יָדַי מִשָּׂא כְּבָרָה.

 מוראי מקומות

- כא.** כחשי בפני יענה אפו טרף וגו' (איוב טז ח-ט).
כב. כי קנאה חמת גבר וגו' (משלי ו לד).
כג. איש חמה יגרה מדון וגו' (משלי טו יח) (משלי כט כב).
כד. כעס לאביו בן כסיל וגו' (משלי יז כה).
כה. קצר ימים ושבע רגז (איוב יד א).
כו. הפץ עברות אפך וראה כל גאה והשפילהו (איוב מ יא).
כז. ראה כל גאה הכניעהו (שם, פסוק יב).
כח. הנה שם ה' בא ממרחק בער אפו וגו' (ישעיה ל כז). למען שמי אאריך אפי וגו' (ישעיה מח ט).
כט. בער אפו וכבד משאה וגו' (ישעיה ל כז). רמז.

- לד. על־יְדֵי כַּעַם בָּא עֲצָבוֹת.
 לה. כַּעַם בָּא עַל־יְדֵי הַתְּבוּדוֹת שְׁאִינוֹ כְּרָאוּי.
 לו. עַל־יְדֵי הַקְּפָדָה אֵין שְׁלוֹם.
 לז. עַל־יְדֵי אֲכִילָה נִסְתַּלֵּק הַכַּעַם.
 לח. הַשְּׂמֹר אֶת עֲצֻמּוֹ מִכַּעַם, בְּיוֹם שְׁנַעֲשֶׂה לָךְ יְשׁוּעָה.
 לט. עַל־יְדֵי צְדָקָה נִתְבַּטֵּל הַכַּעַם.
 מ. עַל־יְדֵי הַכַּעַם אִשָּׁה מְקַשָּׁה לִילָד.
 מא. הַכַּעַם מִפְחִיד אֶת הָאָדָם.
 מב. הַכַּעַם מִזִּיק לְהִרְאוֹת.

כְּשׁוּף

א. בְּנִים הַנּוֹלָדִים עַל־יְדֵי הַלְּחָשִׁים שֶׁל שְׂמוֹת הַמַּמְזָאָה אוֹ עַל־יְדֵי כְּשׁוּף, הֵם יְהִיוּ נוֹאֲפִים.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- לד. מעצבך ומרגזך וגו' (ישעיה יד ג).
 לה. בדר ישבתי כי זעם מלאתני (ירמיה טו יז). כי מצפון עשן בא ואין בודד במועדיו (ישעיה יד לא). עיין התבודדות ב.
 לו. קפדה בא ובקשו שלום ואין (יחזקאל ז כה).
 לז. כן תכעיסנה ותבכה ולא תאכל וגו' ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך וגו' (שמואל א, א ז-ח).
 לח. לא יומת איש ביום הזה כי היום עשה ה' תשועה בישראל (שמואל א, יא ג).
 מא. באפו ובחרונו יבהלמו (תהלים ב ה). רמז.
 מב. עששה מכעס עיני וגו' (תהלים ו ח).
 נ. בני עננה זרע מנאף ותזנה (ישעיה נז ג).

- ב. וְכֹל הָעוֹסֵק בְּשִׁמּוֹת הַטְּמֵאָה, הוּא גִזוּק בְּכֹל דְּבַר.
ג. אִין הַפְּשׁוּף מִזִּיק אֶלָּא לְבַעֲלֵי־גְאוּת.

לְמוֹד

- א. מִי שְׁעוֹשֶׂה תַעֲנוּג לָאָב וּמְשַׁמֵּחַ אוֹתוֹ, עַל־יְדֵי־זוּה יִהְיֶה לוֹ חֶשֶׁק וְאַהֲבָה לְלִמּוֹד.
ב. בְּשִׂאתָה רוּצָה לְהַחְיוֹת אִיזוּה דְבַר בְּאַמִּירַת תּוֹרַתְךָ, אֵל תִּדְרֹשׁ מַעֲנִינִים רָעִים, אֶלָּא תִדְרֹשׁ פְּסוּקִים וְעִנְיָנִים שֶׁל טוֹב.
ג. בְּשִׂאָדָם אוֹמֵר חֲדוּשֵׁי אוֹרֵיתָא, עַל־יְדֵי־זוּה מְשַׁמֵּחַ אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ.
ד. בְּשִׁהְרָשַׁע אוֹמֵר תּוֹרָה, תִּדְעַ שֶׁהוּא מְכַשִּׁיל אוֹתָם הַשּׁוֹמְעִים תּוֹרָתוֹ.
ה. מִי שֶׁהוּא מְבַטֵּל אֶת חֲבֵרוֹ מִהַלְמוֹד, בְּיַדוֹעַ שֶׁהוּא סָר מִדְרָךְ ה'.
ו. לְמוֹד הַתּוֹרָה אֶפְלוּ מִתְנַמְנֵם הוּא טוֹב.
ז. עַל־יְדֵי קִבְּלַת הַיְסוּרִים בְּאַהֲבָה אִינוֹ מְשַׁבַּח תְּלִמּוּדוֹ.

מוראי מקומות

- ב. נדרים לב., סי' יד, מובן שם, עיין רש"י.
ג. סנהדרין צח., סי' קע, בטלי אמגושי וכו' עיין רש"י. רמז.
א. איש אהב חכמה ישמח אביו וגו' (משלי כט ג). רמז.
ב. דרשו טוב ואל רע למען תחיו וגו' (עמוס ה יד).
ג. עיין שבת יד.:, סי' יא, בשעה שתקן שלמה וכו' (משלי כג טו) (משלי כז יא). בן חכם ישמח אב וגו' (משלי י א).
ד. ואתם סרתם מן הדרך הכשלתם רבים בתורה וגו' (מלאכי ב ח).
ה. שם ממקרא הנ"ל (ומסיפא לרישא מידרש).
ו. ברכות ג.:, סי' ו, מתנמנם כסוס.
ז. ברכות ה., סי' יב, שתלמודו מתקיים בידו.

- ח. כָּל מִה שֶׁלְמוֹד אָדָם בְּעוֹלָם הָיָה וְהָיָה גִּמְנֵעַ אֲצִלוֹ לְעִמּוֹד עַל אֲמִתּוֹת בְּנֻת הַלְמוֹד בְּשִׁלְמוֹת, יִזְכֶּה לְהִבִּין עַל אֲמִתּוֹת בְּעוֹלָם-הַבָּא.
- ט. עַל-יְדֵי קִיּוּמָה בְּפָנָי תִּלְמִיד-חֶכֶם זֹכִין לְתוֹרָה.
- י. כָּל יְדִיעָה בְּמִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה, הֵן מְצוּוֹת שְׁבִין אָדָם לְחִבְרוֹ הֵן מְצוּוֹת שְׁבִין אָדָם לְקוּנּוֹ, הַיְדִיעָה הַזֹּאת בְּעֶצְמָהּ הִיא הַצְלַחַת הַנַּפְשׁ.
- יא. הַסֵּפֶר שֶׁנִּכְתַּב בְּדִיוֹ שֶׁל שְׁמֹן-זֵית הוּא מְסַגֵּל לְלִמּוֹד.
- יב. יִרְאֶה מִתְלַמְדֵי-חֶכֶם מְסַגֵּל לְלִמּוֹד.
- יג. הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּלֵילָה שְׁכִינָה בְּנִגְדוֹ.
- יד. מִה יַעֲשֶׂה אָדָם וְיִחַפֵּס, יִרְבֶּה בִישִׁיבָה וַיִּמְעַט בְּסַחֲוֹרָה וַיִּבְקַשׁ רַחֲמִים, כִּי הָא בָּלֵא הָא לֹא סָגִי.
- טו. הַדְּבִיבּוֹר בְּקוֹל רָם מִבֵּיא הַרְגָּשׁ וְתִנּוּעָה לְכָל הָאִיבָרִים.
- טז. הַלּוֹמֵד בְּקוֹל רָם מְאַרִיךְ יָמִים, וְתִלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.
- יז. מִי שֶׁאֵין בּוֹ גִּסּוֹת, לְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.
- יח. גַּם מִי שֶׁמְלַמֵּד לְאַחֵרִים.

 מֵרֵאִי מִקוֹמוֹת

- ח. כּוֹתֵב בְּרֻכּוֹת יז., סי' סח. זוֹהַר וַיִּשְׁבּ דף קפח.
- ט. בְּרֻכּוֹת כח., סי' עו, רַבִּי זִירָא. מוֹבֵן קֶצֶת. (וְכֵן וְהִדְרַת פְּנֵי זֶקֶן (וַיִּקְרָא יֵט לֵב), דְּרִשׁוּ רז"ל, זֶה שֶׁקָּנָה חִכְמָה). רִמּוֹ.
- י. כּוֹתֵב בְּמַסַּכַת שַׁבַּת י., סי' ב.
- יא. בּוֹנֵה בְּמַסַּכַת שַׁבַּת כג. סי' יב.
- יב. שַׁבַּת כג., סי' יג, דְּדַחִיל מִרְבֵּנָן.
- יג. תְּמִיד לֵב., סי' ה.
- יד. נִדָּה ע., סי' כו.
- טו. עִירוּבֵין נד. סי' כא, בַּחִידוּשֵׁי אַגְדוֹת ד"ה עִרוּכָה בְּכָל.
- טז. שֵׁם בְּגַמ'.
- יז. עִירוּבֵין נד., סי' כג. עֵיין רַש"י ד"ה שֶׁהַכֵּל דְּשִׁין.
- יח. שֵׁם. וְעֵיין בְּרַש"י ד"ה שֶׁהַכֵּל מִתְבַּשְׂמֵין.

- יט. השומע מפי הרב, מסתיע מלתא מפי.
 כ. גדול תלמוד תורה מהקרבת תמידין.
 כא. האומר: שמועה זו נאה וזו אינה נאה, מאבד הונה של תורה.
 כב. מיוגמר בעתיקא קשה מחדתא.
 כג. השוכח דבר אחד מתלמודו, גורם גלות לבניו ומורידין אותו מגדלתו.
 כד. תלמיד-חכם, שאין תוכו פברו נקרא תועבה.
 כה. תלמיד-חכם בני עירו מצוין לעשות מלאכתו.
 כו. בשביל בטול תורה נעשה פביכול מך.
 כז. גדול תלמוד תורה מהצללת נפשות ומבגנן בית-המקדש ומכבוד אב ואם.
 כח. על-ידי קדשה זוכה לבינה.
 כט. שלשה הקדוש-ברוך-הוא בוכה עליהן בכל יום, ואחד מהם, על מי שאפשר לו לעסק בתורה ואינו עוסק.
 ל. על-ידי בינה זוכה לתשובה.

מראי מקומות

- יט. עירובין נד., סי' כז, מובן.
 כ. עירובין סג., סי' לב.
 כא. עירובין סד., סי' לד.
 כב. יומא כט., סי' כד.
 כג. יומא לח., סי' לו.
 כד. יומא עב., סי' סא. ברכות כח. יומא עב:
 כה. שם.
 כו. מגילה יא., סי' ט.
 כז. מגילה טז., סי' כה. סי' כז.
 כח. מגילה יז., סי' כח.
 כט. חגיגה ה., סי' ו.
 ל. מגילה יז., סי' כח.

- לא.** אָסוּר לְלַמֵּד אֶת הַרְשָׁע דִּבְרַי פְּלֵא.
לב. גְּדוּל יָכוֹל לְלַמֵּד מִרְשָׁע, אֲבָל קָטָן לֹא.
לג. הַרְגֵל הַלְמוּד הוּא עוֹלָה לְמַעְלָה עַל קִיּוּם פֶּל הַמְצוּוֹת.
לד. מִי שְׂאִין לוֹ אִשָּׁה, שְׂרוּי בְּלֹא טוֹבָה [תּוֹרָה].
לה. אִינּוֹ דּוֹמָה הַלּוֹמֵד מִפִּי עֲצָמוֹ לְלֹמֵד מִפִּי הָרֵב.
לו. לֹא נִיחָא לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׂהִיּוּ דְגַנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל לְכַף חוֹב.
לז. מִי שְׂאוּהֵב תְּלַמִּיד-חֶכֶם, הַתּוֹרָה מְחַזְרֵת עָלָיו וְעַל זֵרְעוֹ.
לח. יִלְמַד אָדָם אֶפְלוּ בְּלֹא הֶכְנָה.
לט. תּוֹעֵלֵת גְּדוּל לְרֹאוֹת פֶּה הָרֵב בְּשַׁעֲת הַלְמוּד.
מ. תּוֹעֵלֵת גְּדוּל לְלַמֵּד אֶצֶל גְּהֵרוֹת.
מא. הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּלִילָה, פְּאֵלוֹ עוֹסֵק בַּעֲבוּדָה.
מב. הָעוֹסֵק בְּהִלְכוֹת עֲבוּדָה, פְּאֵלוֹ נִבְנָה בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו.
מג. הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לְתַלְמִיד שְׂאִינּוֹ הֶגְוֵן, נוֹפֵל לְגִיּהֵגֶם וְהוּי פּוֹזֵרֵק אֲבָן לְמַרְקוּלִים.

 מִדְּרָא מִקּוֹמוֹת

- לא.** חגיגה יג., סי' ט. נדרים מט., סי' לב. (שבת קכט. בתוספות).
לב. חגיגה טו., סי' יג.
לג. כותב ירושלמי פאה סי' י ד"ה אפי' כל מצות וכו'. קידושין מ:
לד. יבמות סב., סי' כב, ע"ש. וצ"ל כאן, שרוי בלא תורה (דאל"כ מה ענינו לכאן).
לה. כתובות קיא., סי' מת.
לו. סנהדרין קיא., סי' רסג, לא ניחא למרייהו, עיין רש"י. כתובות קיא:
לז. מכות י., סי' ז, עיין רש"י ד"ה ורבנן. שבת כג:
לח. ע"ז יט., סי' מג, ואע"ג דלא ידע.
לט. 04-הוריות יב., סי' יא, חזו לפומיה וכו'.
מא. מנחות קי., סי' כט.
מב. שם.
מג. חולין קלג., סי' נז.

- מד.** התורה בעצמה נתנה לכל ישראל, אבל הפלפול לא נתן אלא למשה בלבד, והוא בטובת עין נתן לכל ישראל.
- מה.** בשעושה אדם את עצמו הפקר ללמד תורתו לבל, התורה נתנה לו במתנה.
- מו.** אין התורה מתקיימת אלא למי שמעמיד את עצמו ערום עליה, ובמי שמשלים את עצמו כמי שאינו יודע.
- מז.** הלמוד קודם ליראת חטא, ויראת חטא קודם לעיון.
- מח.** על ידי פת שחרית תלמודו מתקיים בידו וזוכה ללמד וללמד.
- מט.** תורה צריכה דוקא להיות בדבור, כי הלמוד שהוא במחשבה לבד נשתפתח, ואין בא לידי מעשה.
- נ.** הלומד ואינו חוזר, דומה לזרע ואינו קוצר.
- נא.** החוזר תלמודו התורה מבקשת מאת השם יתברך שיגלה לו טעמי התורה וסתריה.
- נב.** מי שאין לו עת קבוע ללמד, הוא בא להרהורי זנות.
- נג.** מי שאין חוזר תלמודו, קשה לו לגדל בנים.

 מראי מקומות

מד. נדרים לח., סי' יט.

מה. וממדבר מתנה (במדבר כא יח) כשדרו"ל נדרים נה. עיין פירוש רש"י שם.

מו. סוטה כא., סי' סב.

מז. חדושי אגדות סוטה מד., סי' קיג, ד"ה (אשר בנה).

מח. ב"מ קז: סי' נא.

מט. חידושי אגדות סנהדרין כו., סי' מב.

נ. סנהדרין צט., סי' קעו.

נא. שם, נפש עמל. עיין רש"י.

נב. שם, נאף אשה (משלי ו לב). רמז.

נג. שם, לאשה שיוולדת וקוברת. רמז.

- נד.** הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ, מֵשִׁים שְׁלוֹם בְּפִמְלִיאָ שֶׁל מַעֲלָה וְשֶׁל מַפְּזָה, וּמִגֵּן עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ, וּכְאֵלוּ בְּנֵה פִלְטָרִין שֶׁל מַעֲלָה וְשֶׁל מַפְּזָה וּמִקְרָב אֶת הַגְּאֻלָּה.
- נה.** הַמְּלַמֵּד בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב, כְּאֵלוּ עֲשָׂאוּ וּכְאֵלוּ עֲשָׂאָה לְדַבְּרֵי תּוֹרָה וּכְאֵלוּ עֲשָׂאוּ לְעִצְמוֹ.
- נו.** הַמְּשַׁחֵר פָּנָיו [עַל דְּבָרֵי תּוֹרָה] בְּעוֹלָם הַזֶּה, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִכְּהִיךְ פָּנָיו לְעוֹלָם-הַבָּא.
- נז.** הַמְּרַעֵב עִצְמוֹ עַל דְּבָרֵי תּוֹרָה, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשַׁבְּיעוֹ לְעוֹלָם-הַבָּא.
- נח.** הַקּוֹרֵא בְּסִפְרֵי מִיָּנִין, נִקְרָא אֶפִּיקוֹרוֹם.
- נט.** הַקּוֹרֵא פְּסוּק בְּזִמְנוֹ, מְבִיא טוֹבָה לְעוֹלָם.
- ס.** בְּשֵׁישׁ שְׁנֵי פְּסוּקִים, מֵאַחַד אֶתָּה יָכוֹל לְדַרְשׁ זְכוּת וְטוֹב וּמֵאַחַד אֶתָּה יָכוֹל לְדַרְשׁ לְהַפְדֵּי, תְּדַרְשׁ הַפְּסוּק שֶׁהוּא לְזְכוּת וּלְטוֹב.
- סא.** מִי שָׂאִין לוֹ הַבְּנָה בְּלִמּוּדוֹ, יִשְׁבֵּת אֶצֶל צַדִּיק, גַּם עַל-יְדֵי-זֶה יִזְכֶּה לְלַמּוֹד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ. אוֹ יִשְׁתַּדֵּל לַעֲשׂוֹת אֵיזָה תַעֲנוּג לְצַדִּיק אוֹ יִלְמֹד בְּשִׂמְחָה אוֹ יִקַּבֵּל אֶת הַשְּׂבִיבָה בְּשִׂמְחָה אוֹ יִקַּבֵּל הַצַּדִּיק בְּשִׂמְחָה.
- סב.** עַל-יְדֵי לִמּוּד בְּעִיּוֹן יוֹכֵל לְהַתְּפַלֵּל.

 מִדְּרָאֵי מִקוֹמוֹת

נד. סנהדרין צט., סי' קעז.

נה. שם.

נו. סנהדרין ק., סי' קפא.

נז. שם.

נח. סנהדרין ק., סי' קפב.

נט. סנהדרין קא., סי' קפג.

כ. סנהדרין קי., סי' רס, שבקיה ר' עקיבא לחסידותיה. עיין רש"י.

כב. שבת י.

- סג.** מי שאינו יכול ללמד מחמת מניעות, יפרש ממשקה המִשְׁפָּר.
- סד.** על־ידי בטול תורה יבוא לִבְטוּל תַּפְּלָה וְהוּא הַדִּין לְהַפְּדֵי.
- סה.** מי שאין יכול ללמד פי אין לו פנאי ולומד בשבת וראש־חֹדֶשׁ, בָּזֶה הוּא מַעְצִיר אֶת רוּחַ הַטְּמֵאָה.
- סו.** פִּשְׁאִין מִבֵּין אֶת לְמוּדוֹ, בְּיָדוּעַ שְׂדֵינִים שׁוֹרִין עָלָיו.
- סז.** בְּנִקְל לְהַבִּין אִיזְהוּ עֵנָן כִּשְׂהוּא בְּמָקוֹם גְּבוּהָ, דְּהֵינּוּ בְּהַר אוּ מָקוֹם אַחֵר.
- סח.** הַתְּעוֹרְרוֹת בְּבִקֵּר לְלִמּוֹד מִסְּגָל לְחֹשׁ הַשְּׂמִיעָה.
- סט.** עַל־יְדֵי לְמוּד תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית־רַפָּן נִתְרַבָּה הַשְּׁלוֹם.
- ע.** צָרִיךְ לְהַתְּפַלֵּל, שְׂיִזְכֶּה לְתַלְמִידִים הַגּוֹנִים.
- עא.** עַל־יְדֵי דְרוּשֵׁי הַתּוֹרָה לְטוֹבָה יִכּוֹל לְהַבִּיא יְשׁוּעָה.
- עב.** עַל־יְדֵי רַחֲב־לֵב יִכּוֹל לְהַבִּין דְּבַר מִתּוֹךְ דְּבַר.
- עג.** מִי שְׂאִין לוֹ חֲשָׁקוֹת לְלִמּוֹד, אֵל יִדְבַּר עַל שׁוּם אָדָם שׁוּם דְּבַר רָע.

 מראי מקומות

- סג.** אלף גפן באלף כסף (ישעיה ז כד). ופירש שם רש"י הגפנים יהיה לבו כי אותו הדור של חזקיה ישובו אלי לעסוק בתורה ולא לשתות יין וכו'. רמז. שבת י.
- סד.** שבת י.
- סה.** חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה (ישעיה א יג). רמז.
- סו.** קרא מקרא לא אוכל און וגו' (כנ"ל). למדו היטב דרשו משפט וגו' (ישעיה א יז). עשה עם עבדך כחסדך וחקיך למדני (תהלים קיט קכד).
- סז.** ונעלה אל הר ה' וגו' ויורנו מדרכיו וגו' (ישעיה ב ג).
- סח.** בבקר יעיר לי אזן לשמע כלמודים (ישעיה נ ד).
- סט.** וכל בניך למודי ה' ורב שלום וגו' (ישעיה נד יג).
- ע.** וילך וישב את העם (שופטים א טז), עיין רש"י.
- עא.** ותהי עליו רוח ה' וגו' (שופטים ג ז), עיין רש"י. מובן.
- עב.** ויתן אלהים חכמה לשלמה ותבונה הרבה מאד ורחב לב וגו' (מלכים א, ה ט).
- עג.** תורת ה' תמימה משיבת נפש גו' (תהלים יט ח). עיין (בשיחות שאחר סיפורי מעשיות) שיחות הר"ן סי' צא, וז"ל, סגולה להתמדה וכו'. ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי

- עד.** אַל תִּלְמַד אֶלָּא אֲצִל יִרְא־שָׁמַיִם.
- עה.** עַל־יְדֵי תוֹרָה תִּזְכֶּה לְשָׁלוֹם.
- עו.** כְּשֶׁתֹּאמַר תוֹרָה לְפִי מִדְּרַגְתְּךָ וְלֹא לְמַעְלָה מִמְּדְרַגְתְּךָ, עַל־יְדֵי־זֶה הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יִקְיָם צְוֹנְךָ.
- עז.** עַל־יְדֵי הַכְּפִירוֹת אֵין לְאָדָם חֲשָׁקוֹת לְלַמֵּד.
- עה.** עַל־יְדֵי צְדָקָה לְשִׁמְהָ תִּזְכֶּה לְתוֹרָה לְשִׁמְהָ.
- עט.** עַל־יְדֵי קִימַת חֲצוֹת יִזְכֶּה לְהַבִּין אֶת הַתּוֹרָה וְלִדְרֹשׁ אוֹתָהּ.
- פ.** מִי שֶׁפָּסַק מִדְּבַרֵי תוֹרָה לְדַבְּרִים בְּטִלִּים, תִּקְוֵנוּ שְׂיִקְוֶם חֲצוֹת.
- פא.** מִי שֶׁשׁוּנָא אֶת הַשֶּׁקֶר כְּמוֹ תוֹעֵבָה, יִהְיֶה לוֹ חֲשֶׁק לְלַמֵּד.

 מוראי מקומות

- אחריך וגו' פיך שלחת ברעה וגו' (תהלים נ ז, יט, כ) ימיקו וידברו ברע עשק וגו' ומי מלא ימצו למו (תהלים עג ח, ט).
- עד.** ירא ה' יורנו בדרך וגו' (תהלים כה יב). יראת ה' אלמדכם (תהלים לד יב). יראת ה' ראשית דעת וגו' (משלי א ז).
- עה.** שלום רב לאוהבי תורתך (תהלים קיט קסה). ה' עוז לעמו יתן וגו' בשלום (תהלים כט יא). וכל נתיבותיה שלום (משלי ג יז). הסכן נא עמו ושלם (איוב כב כא), ועיין רש"י.
- עו.** ותגזר אמר ויקם לך וגו' (איוב כב כח), היינו שתאמר תורה כפי מדריגתך שאתה מקיים, עי"ז, ותגזר אמר ויקם לך כפשוטו. זמתי כל יעבר פי לפעלות אדם בדבר שפתיך וגו' (תהלים יז ג, ד).
- עז.** ומי מלא ימצו למו ואמרו איכה ידע אל וגו' (תהלים עג י"א). לא שמרו ברית אלהים ובתורתו מאנו ללכת (תהלים עח י). סעפים שנאתי ותורתך אהבתי (תהלים קיט קיג).
- ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצתי (איוב כא יד). על מאסם את תורת ה' וגו' ויתעומו כזביהם אשר הלכו אבותם אחריהם (עמוס ב ד).
- עה.** צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת (תהלים קיט קמב).
- עט.** קדמו עיני אשמרות לשיח באמרתך (תהלים קיט קמח).
- פ.** ממקרא הנ"ל. ודרש לשיח באמרתך על שפסק מד"ת לשיחה בטלה, כעין שדרשו (חגיגה יב, ע"ז ג:) על פסוק, הקטפים מלוח עלי שיח וגו' (איוב ל ד).
- פא.** שקר שנאתי ואתעבה תורתך אהבתי (תהלים קיט קסג).

קנב ספר נ נה נחמ נחמן מאומן ❁ המדות

- פב.** הספר שאדם רשע למד ממנו, אל תלמד ממנו, פי האותיות הם ירשיעו אותך.
- פג.** כשאתה שומע תורה או מוסר מאחד ולא נתפכד בלבך, ידוע שהוא אויל.
- פד.** התורה שיש לה הוצאות עליה, על-ידי-זה לא יהיה שכוח ממך.
- פה.** מי שרודף אחר תאוות לבו, על-ידי-זה תמצא אותו בכל פסוק מפסוקי התורה לגנאי.
- פו.** מי שפורש את עצמו מן התורה, נתחבר לשטן.
- פז.** שני תלמידי-חכמים המכבדין זה לזה בהלכה לשמה ובענוה, הקדוש-ברוך-הוא מצליח להם, ועולים לגדלה וזוכין לתורה, שנתנה בְּיָמֵינוּ וְזָכִין לְדַבְרֵים, שְׁנַתְּנִין בְּיָמֵינוּ שֶׁל תּוֹרָה.
- פח.** תלמידי-חכם נוקם ונוטר פנחש, הדבק בו, שסופך להנות מתלמודו.
- פט.** אסור ללמד מן הממשיך לעבודה-זרה, והלומד ממנו חייב מיתה.
- צ.** תורה בלא מצוות הוא כמו הדם, שיש בו ריח ואין בו טעם.

מראי מקומות

- פב.** ועל ספרך כלם יכתבו וגו' (תהלים קלט טז). רמז רחוק.
- פג.** חכמה ומוסר אוילים בזה (משלי א ז). רמז.
- פד.** קנה חכמה וגו' אל תשכח וגו' (משלי ד ה).
- פה.** לתאווה יבקש נפרד בכל תושיה יתגלע (משלי יח א).
- פו.** גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית (משלי יח ט), עיין רש"י.
- פז.** שבת סג., סי' מא, וצ"ל המחדדין.
- פח.** שבת סג., סי' מב, עיין רש"י.
- פט.** שבת עה., סי' מו, והלומד מן האמגושי, ועיין רש"י.
- צ.** חדושי אגדות עירובין כא., סי' ט, ד"ה שני דודאי.

צא. בְּמִי אֶתָּה מוֹצֵא סְדְרֵי תוֹרָה, בְּמִי שְׁמֹשְׁפִים וּמַעְרִיב עֲלֵיהֶם בְּבֵית־הַמִּדְרָשׁ וּמִשְׁחִיר אֶת פְּנֵיו עֲלֵיהֶם בְּעוֹרֵב וּמְשִׁים עֲצָמוֹ אַכְזָרִי עַל בְּנָיו בְּעוֹרֵב.

צב. אִין מִן הַכֹּל זוֹכָה אָדָם לְלָמוֹד, בְּשָׁבִיל זֶה הוֹלְכִים לְמַרְחָקִים לְלָמוֹד.

חֵלֶק שֵׁנִי

א. יֵשׁ יִסּוּרִים הַבָּאִים עַל הָאָדָם וְנִקְבַּע לָהֶם זְמַן לְפִי חַיִּיב סְדוּר הַפּוֹכְבִּים, הַמְּחִיבִים כֹּל אֱלוֹ הַיִּסּוּרִים, אֲבָל עַל־יְדֵי הַרְצוֹן וְהַתְּאוּהָ שְׁנֵת־עוֹרֵר אֲצֵל הַתְּלָמִידִים בְּשַׁעָה שֶׁהִגִּיעַ עִתָּם הַקְּבוּעַ לָהֶם לִילְדָא אֲצֵל הַרֵב לְלָמוֹד, עַל־יְדֵי־זֶה נִתְּפָטְלִים הַיִּסּוּרִים קִדָּם הַזְּמַן הַקְּצוּב לָהֶם.

ב. הַתּוֹרָה וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַשֶּׁבֶת הֵם נוֹתְנִים חַיִּים גְּשָׁמִיִּים גַּם־כֵּן.

ג. עַל־יְדֵי לְמוֹד "שְׁלַחַן עָרוּךְ" בָּאִים לִירְאָה.

ד. מִי שֶׁלְמוּדוֹ בַּתּוֹרָה בְּמַחִין וּפִים, שְׁאֲכִילְתוֹ כֹּל־כֶּךָ בְּקִדְשָׁה, שְׁנֵזוּן מְמוּזוֹן, שֶׁהַמְּלֹאכִים נִזְנִין מִמֶּנּוּ, עַל־יְדֵי־זֶה שׁוֹנְאָיו נִדְוִינן בְּחֶנֶק. וְסִימָן לְדַבָּר: "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹת הַבֶּקֶר", "וּבִבְקָר הַיְתָה שְׁכַבְתַּ הַפֶּל", "וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֶּקֶר". (פְּרוּשׁ סִימָן זֶה נִמְצָא בְּאִכִּילָה ח"ש, ה)

מִדְּרָאֵי מְקוֹמוֹת

צא. עִירוּבִין כַּב, ס"י יב.

צב. עִירוּבִין מַז, ס"י יז, סְמוּךְ לְסוּפוֹ. עֲבוּדָה זְרָה יג.

א. מִדְרָאֵי בְּרֵאשִׁית פֶּר' י ס"ה, צֶבֶא לְשִׁמִּים וְלֵאָרֶץ. וְצֶבֶא לְתַלְמִידִים. וְצֶבֶא לְיִסּוּרִין וְכו'. וְעִיֵּין מִתְּנוֹת כְּהוֹנָה. רמז.

ב. (עִיֵּין צִדְקָה ב, חֵלֶק שֵׁנִי, וְכֵן שֶׁבֶת א.) מִדְרָאֵי בְּרֵאשִׁית פֶּר' יא ס"ד, בְּנֵי כֹּבֵל מֵה הֵן חַיִּים (עִיֵּין מִתְּנוֹת כְּהוֹנָה, כְּלוּמָר, חַיִּי הַעוֹשֵׂר) בְּזִכּוֹת הַתּוֹרָה. וְכֵן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בְּזִכּוֹת מַעֲשָׂרוֹת. וְאֲנָשִׁי חוֹצָה לֵאָרֶץ, שֶׁהֵן מַכְבִּדִין אֶת הַשְּׁבִתוֹת.

ג. עִיֵּין יִרְאָה ג, חֵלֶק שֵׁנִי.

ד. עִיֵּין אִכִּילָה ה, חֵלֶק שֵׁנִי.

ה. על־ידי מַפְלְגֵי וְחַרְפֵי הַדּוֹר מְאִירִין אֶת הַיְרָאָה, וְעַל־יְדֵי הַיְרָאָה מִתְנַוְצֵין זְכוֹת אַבוֹת, וְעַל־יְדֵי הַתְנוּצָצוֹת הָאֲבוֹת נִתְעוֹרֵר תְּשׁוּבָה בְּעוֹלָם.

ו. לְמוֹד הַפּוֹסְקִים מִבְּטָלִין הַרְהוּרֵי עֲבוּדַת־זָרָה.

ז. בְּשֶׁהוֹלֵךְ מֵרַב לְרַב, אִזְ צָרִיךְ לְחַזֵּק אֲמוּנָתוֹ בְּאַחַדוֹת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כִּי הַלְמוּד מִהֶרְבֵּה מְלַמְּדִים מְזִיק לְאֲמוּנַת הַיַּחֲוֵד. וְכֵן הָרַב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲמוּנַת הַיַּחֲוֵד, הוּא יָכוֹל לְהֵאִיר לְכָל תַּלְמִיד וְתַלְמִיד כָּפִי פָחוּ, וְכָל תַּלְמִיד אֵינּוּ שׁוֹמֵעַ אֲלָא מִה שֶׁצָּרִיךְ לוֹ וְלֹא יוֹתֵר.

ח. הָרַב הַמְלַמֵּד אֶת תַּלְמִידָיו בְּזֶה הַדְרָךְ, הֵינּוּ שְׂלֵא יִשְׁמִיעַ אוֹתָם אֲלָא לְכָל אֶחָד יִשְׁמִיעַ מִה שֶׁצָּרִיךְ לוֹ לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, עַל־יְדֵי־זֶה זֹכָה, שְׁמוֹנְלִין פָּנִים הַנָּאִים וְהַמְשֻׁבָּחִים שְׁבַת־זָרָה.

ט. בְּשֶׁהַתַּלְמִיד שׁוֹמֵעַ תּוֹרָה מִהֶרֶב וְנִתְבַּטַּל רְצוֹנוֹ כִּנְגַד רְצוֹן הָרַב, בְּזֶה יֵדַע שֶׁשׁוֹמֵעַ, כִּי בְּשֵׂלֵא נִתְבַּטַּל רְצוֹנוֹ אֶף־עַל־פִּי שֶׁשׁוֹמֵעַ אֵינּוּ שׁוֹמֵעַ. גַּם בְּשֶׁנִּתְבַּטַּל הַרְגָּשׁוֹתָיו בְּשַׁעַת הַשְּׁמִיעָה, יֵדַע גַּם־כֵּן שֶׁשׁוֹמֵעַ.

 מראי מקומות

ה. עיין זכות אבות א, חלק שני.

ו. עיין הרהורים ו, חלק שני. מד"ר משפטים פר' לא סי' טז, הזהיר הקב"ה על דיני ישראל שהם מלמדים אותן משפט וכו' למה הזהיר עליהם לפי שהם מזהירים את ישראל מן עבודת כוכבים וכו'. רמז. (מד"ר ויקרא פר' ג סי' ו, תורת אמת היתה בפיהו, שלא אסר את המותר. בשלום ובמישור, שלא הרהר אחר דרכי המקום וכו'. רמז רחוק).

ז. מד"ר יתרו פר' כט סי' א, קול ה' בכח, בכח של כל אחד ואחד וכו' לא בשביל ששמעתם קולות הרבה תהיו סבורין שמא אלוהות הרבה יש בשמים אלא תהיו יודעים שאני הוא ה' אלהיך וכו'. רמז.

ח. שם, הה"ד פנים בפנים וכו' הנאים והמשובחים וכו'. רמז.

ט. שם סי' ד, ואת קלו שמענו (דברים ה כא) וכו' פרחו נשמתם וכו' שנאמר, נפשי יצאה בדברו (שיר השירים ה ו) וכו' לכך נאמר, שמעה עמי ואדברה (תהלים ג ז). (ונפש היא בחינת רצון).

י. בַּשָּׁעָה שֶׁהִתְלַמֵּיד בָּא לְשִׁמּוֹעַ תּוֹרָה מִפִּי הָרֵב, אָזוּ גַם הָרַע שֶׁל הַתְּלַמֵּיד, הֵינּוּ הַקְּלָפוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ עַל־יְדֵי הָרַע שָׁלוּ, בְּאִים גַּם־כֵּן לְשִׁמּוֹעַ וְלִינֵק, אֲבָל עַל־יְדֵי שֶׁכָּל תְּלַמֵּיד אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ אֶלָּא הַשִּׁיחַ לְנִשְׁמָתוֹ כַּנֶּזֶק לְעִיל, עַל־יְדֵי־זוֹהַ בּוֹרְחִים הַקְּלָפוֹת וְאֵינָם יְכוּלִים לְשִׁמּוֹעַ. אֲבָל יֵשׁ קְלָפָה דְקָה שֶׁהִיא קְרוּבָה לְקַדְשָׁה, וְהִיא אֵינָה בּוֹרַחַת אֶלָּא כְּשֵׁישׁ בַּתּוֹרָה יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל, אָזוּ הִיא גַם־כֵּן בּוֹרַחַת. וְסִימָן לְדַבָּר: "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חוֹתָנּוֹ", לְמָאן דְאָמַר יִתְרוֹ קִדְּם מִתַּן־תּוֹרָה בָּא וְהִלְךְ לוֹ.

יא. הַמוֹצֵיא דְבִרְי־תּוֹרָה בְּפִיו, נִצּוֹל מִדִּין סְקִילָה.

יב. לָאוּ בְּכָל מְקוֹם אָדָם זֹכֶה לְסַגֵּל תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, בְּשִׁבְלֵי זֶה הַקְּדוֹשׁ־בְּרִיךְ־הוּא מְסַבֵּב סְבוּבִים, שְׂיֵצֵא זֶה הָאָדָם מִמְּקוֹם הַזֶּה לְמְקוֹם אֲחֵר.

יג. כְּשֶׁאָדָם לוֹמֵד עַד שֶׁנִּתְיַגַע, בְּזֶה מְמַתִּיק דֵּינָיִם וּמְעוֹרֵר רַחֲמִים, גַּם עַל־יְדֵי־זוֹהַ מְעוֹרֵר רַחֲמִים אֲצֵל אָבִיו בְּקֶבֶר.

יד. עַל־יְדֵי תּוֹרָה בָּא לְאִמּוּנָה, וְעַל־יְדֵי אִמּוּנָה בָּא לְקְדוּשַׁה־שֵׁם.

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

י. שֵׁם סִי' ה', הַה"ד, אֲנִכִּי הִגְדִּיתִי (יְשִׁיעָה מִגִּיב) וְכוּ' וְאֵין בְּכֶם זֶר שְׁנֵאמַר, וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חַתָּנּוֹ (שְׁמוֹת יח כז). רמז.

יא. מד"ר כִּי תִשָּׂא פִר' מֵא סִי' ה, כִּכְלַתּוֹ לְדַבֵּר (שְׁמוֹת לא יח) וְכוּ' מוֹצֵיא דְבִרֵי תּוֹרָה. וְשֵׁם בְּסִי' ו, לַחַת אֲבָן שְׂרוּבֵן שֶׁל עוֹנֵשֵׁן שְׁבַתּוֹרָה בְּסִקְלָהּ וְכוּ' מִי שֶׁאֵינוֹ מֵשִׁים לַחֲיִיו כֶּאֱבָן וְכוּ'. עֵיין עִירוּבֵין נד., וּבִרְשִׁי שֵׁם. רמז.

יב. מד"ר כִּי תִשָּׂא פִר' מֵד סִי' א, מֵה הַגֶּפֶן, עוֹקְרִין אוֹתָהּ מִמְּקוֹמָהּ וְשׁוֹתְלִין אוֹתָהּ בְּמְקוֹם אֲחֵר וְהִיא מִשְׁבַּחַת, כֵּךְ עֵקֶרן מִמְּצִרִים וְהַבִּיאָן לְמַדְבָּר וְהַתְּחִילוּ מִקְבְּלִין הַתּוֹרָה. רמז.

יג. מד"ר תּוֹלְדוֹת פִר' סג סִי' א, שְׁכַל מִי שִׁישׁ לוֹ בֵּן יָגַע בַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא מִתְמַלֵּא עֲלֵיו רַחֲמִים וְכוּ' אֵין לִי אֶלָּא לֵב אֲבִיו שֶׁל בֶּשֶׂר וְדָם, מִנֵּין שֶׁאֵפִי הַקְּבִ"ה מִתְמַלֵּא רַחֲמִים עֲלֵיו וְכוּ'. רמז.

יד. עֵיין אִמּוּנָה טז, חֵלֶק שְׁנֵי. מֵד"ר וַיִּצָּא פִר' עַד סִי' יב, ר' יוֹחָנָן אָמַר, בּוֹכּוֹת קְדוּשַׁת הַשֵּׁם. ר' לִוִי אָמַר, בּוֹכּוֹת אִמְנָה וּבּוֹכּוֹת תּוֹרָה וְכוּ'.

טו. זכי הראות יכולין להפיר את האדם, מי רבו שלמדו תורה. ודוקא בשמכירין את תאר פני הרב, כי על ידי ההלכות שלמד מרבו, נעשה פני התלמיד כתאר פני הרב, כי ההלכה הוא חכמתו המאיר תאר פניו (חכמת אדם מאיר פניו), ובשמקבל ההלכה מקבל חלק מתאר פניו, ולפי רבוי ההלכות פן נתרבה חלקי תאר פניו.

טז. על ידי קדשת השם יתברך ההתנשאות של ראשי הדור בתקופה ועו, ועל ידי זה נחשב בעיני כל המצוה של הכנסת אורחים, ועל ידי זה הלומדים זוכים שהלכה כמותם.

יז. מי שמחמיר לאחרים ומקל לעצמו ואומר על מה שלא שמע ששמע, על ידי זה אינו זוכה לראות ביפי המלך, כי הקלפה של אדם שהיא יראה רעה, מחשיך מאור עיניו מלהסתכל ביפי פני המלך.

לשון הרע ❁ ❁

א. המספר לשון הרע, הקדוש ברוך הוא אומר לשר של גיהנם: אני עליו מלמעלה ואתה עליו מלמטה. ותקנתו יעסק בתורה וישפיל דעתו גם על ידי זה לא יבוא לידי לשון הרע.

ב. על ידי לשון הרע מגדיל עוונותיו בנגד שלש עברות.

מדאי מקומות

טו. מד"ר וישב פר' פד סי' ח, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. שכל הלכות מסרן לו.

טז. עיין הכנסת אורחים ג, חלק שני.

יז. עין הוראה ה.

א. ערכין טו, סי' ז.

ב. שם, סי' ח.

- ג. מִלְתָּא דְמִתְאַמְרָה בְּאַפֵּי מָרָא אוּ בְּאַפֵּי תִלְתָּא, לִית בֵּהּ מְשׁוּם לְשָׁנָא בִישָׂא.
- ד. הַאי לְשָׁנָא בִישָׂא, אֶף-עַל-גַּב דְּלִקְבוּלֵי לָא מִבְּעֵי, לְמִיחֻשׁ מִיבְּעֵי.
- ה. מִי שְׂדוּכְר רַע עַל יִשְׂרָאֵל, לְסוּף שְׁיַחֲלָה עַל פִּי.
- ו. כְּשָׂאִין אֶהְבָּה בֵּין יִשְׂרָאֵל נַעֲשִׂים הוֹלְכֵי רְכִיל, וְעַל-יְדֵי הוֹלְכֵי רְכִיל נַעֲשִׂים לְצִים.
- ז. בְּנִי-אָדָם שְׂאוּהֵבִים זֶה אֶת זֶה, מִתָּר לֹמַר זֶה לְזֶה מֵאִיזוּה דְבָר שְׂשֻׁמַע מֵאִיזוּה אָדָם, גַּם חֲבֵרוּ מִתָּר לְקַבֵּל דְּבָרָיו וְאִין בּוּ מְשׁוּם לְשָׁנָא בִישָׂא.
- ח. עַל-יְדֵי לְשׁוֹן הָרַע אִין לְאָדָם חֶשֶׁק לְלַמּוּד, גַּם מְבֹזָה אֶת הַצְּדִיק.
- ט. מִלְשׁוֹן הָרַע נִצּוֹל עַל-יְדֵי אֲמַת.
- י. כְּשֻׁמוּר אֶת עֲצָמוּ מִלְשׁוֹן הָרַע, עַל-יְדֵי-זוּה לֹא יִחְרַשׁ רַעָה עַל חֲבֵרוּ.
- יא. מִי שְׂאִין מְקַבֵּל לְשׁוֹן הָרַע עַל צְדִיק, עַל-יְדֵי-זוּה יִזְכָּה לְהַמְנוֹת עִם הַצְּדִיקִים.

 מֵרָאִי מְקוֹמוֹת

- ג. שם.
- ד. נדה סא, סי' כד.
- ה. ובידו רצפה וגו' (ישעיה ו'ו). עיין רש"י, רצוץ פה. עיין יבמות מט: , סי' טו, כי מטא להדי פומא.
- ו. איש מרעהו וגו' רכיל יהלך ואיש ברעהו יהתלו וגו' (ירמיה ט ג-ד).
- ז. ויוחנן בן קרח וגו' באו אל גדליהו המצפתה (ירמיה מ יג) (עיין ספר החינוך).
- ח. ואתה שנאת מוסר וגו' פיך שלחת ברעה וגו' בבן אמך תתן דפי (תהלים נ יז, ט, כ). (עיין לימוד עג). פסחים קיג:
- ט. נצר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה (תהלים לד יד). ה' הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה (תהלים קכ ב). עיין אמת מג.
- י. דברו הוות ומרמות כל היום יהגו (תהלים לח אג). עד אנה תהותתו (תהלים סב ד) ופירש רש"י, לשון מחשבה ודיבור. איש בליעל כרה רעה ועל שפתו כאש צרבת (משלי טז כז).
- יא. פסחים פז: , סי' מ.

קנה ספר נ נה נחמ נחמן מאומן ☞ המדות

- יב. גסות מביא את האדם לדבר פגנות בני-אדם.
 יג. לשון הרע אין אומר, עד שכוּפּר בעקר והומא בשמים ובארץ.
 יד. מתר לומר לשון הרע על בעל המחלקת.
 מז. מוציא שם רע על חברו, אין לו מחילה עולמית.
 מז. על-ידי לשון הרע אין מקבל פני השכינה.
 יז. המספר בלשון הרע והמקבלו, ראוי להשליכו לפלבים.
 יח. תקון לשון הרע אמירת הקמרת.
 יט. על-ידי לשון הרע נגעים באים עליו ומגדיל עוונות עד לשמים וראוי לסקלו באבן.

מראי מקומות

יב. חדושי אגדות תענית כ: סי' מה, ד"ה ובלבד שלא.

יג. ירושלמי פאה, פ"א הל"א, סי' יא.

יד. ירושלמי שם, סי' יג.

מז. ירושלמי יומא פ"ח, סי' ו.

מז. סנהדרין קג, סי' רא. סוטה מב.

יז. מכות כג, סי' יז. פסחים קיח.

יח. זבחים פח: סי' כב, ולשון הרע מקטורת וכו'.

יט. ערכין טו: סי' ז.

חֵלֶק שֵׁנִי

א. עַל-יְדֵי לְשׁוֹן הָרַע נִתְפָּס בְּתַפְסָה.

❁ לִיצְנוֹת ❁

- א. עַל-יְדֵי לִיצְנוֹת יִהְיֶה לוֹ נוֹשִׁים הַרְבֵּה וְהֵם יִמְשְׁלוּ בוֹ. גַּם נִכְשָׁל בְּנְאוֹף, גַּם אִשְׁתּוֹ מוֹשְׁלֶת בוֹ.
- ב. עַל-יְדֵי לִיצְנוֹת הוֹלֵךְ וְנוֹפֵל. גַּם בָּא לְמִדַּת שְׂקָר, וְנָע וְנָד מִמְקוֹם לְמִקוֹם.
- ג. עַל-יְדֵי חֲנֻפָּה בָּא לִיצְנוֹת.
- ד. עַל-יְדֵי לִיצְנוֹת בָּאִים יְסוּרִים.
- ה. עַל-יְדֵי לִיצְנוֹת אֵין לוֹ חֻכְמָה.
- ו. הַלִּיצְנוֹת הִיא מִתְעַבֶּת אֶת הָאָדָם עַל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְעַל הַבְּרִיּוֹת.

מִדְּרָא מִקוֹמוֹת

- א. מד"ר וּרְאָא פּר' ז ס' א, לא היה יוסף ראוי לינתן בבית האסורין אלא י' שנים מפני שהוציא דבה על י' אחיו וכו'.
- א. עמי נגשיו מעולל ונשים משלו בו וגו' (ישעיה ג יב), עיין רש"י. רמז.
- ב. למען ילכו וכשלו אחר וגו' כזב מחסנו ובשקר נסתרנו; מדי עברו יקח אתכם וגו' (ישעיה כח יג, טו, טז). עיין תרגום.
- ג. בחנפי לעגי וגו' (תהלים לה טז).
- ד. ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם וגו' (ישעיה כח כב). עבודה זרה יח: א"ר אלעזר, כל המתלוצץ, יסורין באין עליו שנאמר, ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם.
- ה. בקש לץ חכמה ואין וגו' (משלי יד ו).
- ו. ותועבת לאדם לץ (משלי כד ט), עיין רש"י.

- ז. עַל־יְדֵי לִיצְנוֹת פָּא שְׂרָפָה.
 ח. הַלֹּעֵג עַל דְּבָרֵי חֲכָמִים, נְדוֹן בְּצוּאָה רוֹתַחַת.
 ט. פֶּל לִיצְנוֹתָא אָסִירָא חוּץ מְלִיצְנוֹתָא רַעְבוּדָה־זָרָה.
 י. קָשָׁה לִיצְנוֹת, שְׁתַּחֲלָתוּ יְסוּרִין וְסוּפּוֹ פְלִיָּה.
 יא. הַמֵּתְלוֹצֵץ מְזוֹנֹתָיו מִתְמַעֲטִין וְנֹפֵל בְּגִיהָגָם וּמֵבִיא פְלִיָּה לְעוֹלָם.

❷ מְרִיבָה ❷

- א. אִין תְּקוּמָה בְּמִלְחָמָה עַל־יְדֵי הַעֲבָרַת הַשְּׁבוּעָה.
 ב. מִי שְׂרֹדֵף אֶת חֲבֵרוֹ, הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מֵבִיא עָלָיו רָעָה, פְּדֵי שְׂשֻׁבָח אֶת חֲבֵרוֹ מִלְּרֹדֵף אוֹתוֹ.
 ג. עַל־יְדֵי קְרִיאַת הַלֵּל יוֹשִׁיעַ לְךָ הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מֵאוֹיְבֶיךָ.
 ד. עַל־יְדֵי פְבוּד הַתּוֹרָה אָדָם נִצּוֹל מִשׁוֹנְאָיו.

מֵרֵאִי מְקוּמוֹת

- ז. אנשי לצון יפּיחו קריה וגו' (משלי כט ח), עיין רש"י.
 ח. עירובין כא,; סי' ט. גיטין נז,; סי' כג.
 ט. סנהדרין סג,; סי' קג.
 י. עז יח,; סי' לט.
 יא. שם.
 א. חרם בקרבך ישראל לא תוכל לקום וגו' (יהושע ז יג). וישאל שאול וגו' ולא ענהו וגו' (שמואל א' יד לו).
 ב. ומלאך בא וגו' וישב שאול וגו' (שמואל א, כג כז-כח).
 ג. מהלל אקרא ה' ומן איבי אושע (תהלים יח ד). מהלל אקרא ה' ומאיבי אושע (שמואל ב, כב ד).
 ד. והיה כל מחמד עניך (מלכים א, כ וט) עיין רש"י ד"ה כל מחמד. ועיין כל הענין, ומובן קצת.

- ה. קָדַם הַמְּלַחְמָה צָרִיךְ תְּפִלָּה לָהּ יִתְפַּרֵּךְ.
- ו. בְּכָל פַּעַם שְׂאֵדָם נּוֹפֵל מֵאֲמוּנָתוֹ, הוּא מְמוֹשֵׁךְ עָלָיו מִתְנַגֵּד גָּדוֹל וְעֹשִׂיר.
- ז. בְּשֵׂאֵדָם מִתְפַּלֵּל עַל שׁוֹנְאָיו, יִתְפַּלֵּל בְּבִקְרָה.
- ח. הַסְתַּכְּלוֹת בְּכָל פַּעַם עַל הַשָּׁמַיִם זֶהוּ מְבַטֵּל שְׁנֵאת הָאוֹיְבִים.
- ט. בְּשִׁשׁוּכְח אֶת הָעֲנִיִּים אֵין מְנַצֵּחַ.
- י. עֲנִי שֶׁהִרְשַׁע רוֹדֵף אוֹתוֹ, תִּדְעֵ שֶׁהוּא בְּעַל־גְּאוּהָ.
- יא. מִי שֶׁהוּא נִצְחָן, הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שׁוֹכֵחַ אוֹתוֹ וּמִסְתִּיר פְּנָיו מִמֶּנּוּ.
- יב. בְּשֵׂאֵדָם מִצַּר, אוֹיְבָיו נִתְרוֹמְמִים.
- יג. מִי שֶׁהוּא נִצְחָן, בָּא לִידֵי שְׂכָחָה.
- יד. מְרִיבָה בָּא לְאָדָם בְּשִׂבְא לְאָדָם אֵיזְהוּ מִצְוָה וְהוּא מְשַׁלְּחָה וְאֵינוֹ מְקַיְמָה.

 מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- ה. שאל ממני (תהלים ב ח), פירש רש"י. כי יצא עמך למלחמה וגו' והתפללו וגו' (מלכים א, ח מד) (דברי הימים ב, ו לד).
- ו. מה רבו צרי רבים (תהלים ג ב), עיין רש"י. רבים אמרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה (שם, פסוק ג') (בחינת נפילה מאמונה).
- ז. ה' בקר תשמע קולי (תהלים ה ד), עיין רש"י.
- ח. להשביט אויב ומתנקם כי אראה שמיך וגו' (תהלים ח ג-ד).
- ט. כי לא לנצח ישכח אביון וגו' (תהלים ט יט).
- י. בגאות רשע ידלק עני וגו' (תהלים י ב).
- יא. שכח אל וגו' בל ראה לנצח (תהלים י יא). עד אנה ה' תשכחני נצח וגו' (תהלים יג ב).
- יב. יגון בלבבי יומם עד אנה ירום איבי עלי (שם, פסוק ג).
- יג. תשכחני נצח (שם, פסוק ב).
- יד. בסאסאה בשלחה תריבנה וגו' (ישעיה כז ח). רמז.

- מז.** מִי שֶׁעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם הַצְדִּיקִים, בְּדוּעַ שְׂמַחֲשׁוּבוֹתָיו רָעִים.
- מז.** לַפְעָמִים הַמְקוּם גּוֹרֵם מְרִיבָה לְאָדָם.
- יז.** מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שׁוֹנְאִים יִכְנִיעַ אֶת עַצְמוֹ, עַל־יְדִיזָה יִצִּילָהּוּ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְשׁוֹנְאָיו.
- יח.** בְּשֵׁישׁ לְאָדָם שׁוֹנְאִים, וְהוּא מַחְפֵּשׁ בְּכָל מִיּוֹ חַפּוּשׁ לְמַצֵּא לָהֶם אַהֲבָה, עַל־יְדִיזָה יְהִי כְּאֶפֶס וּכְאֵין.
- יט.** בְּשֵׁישׁ לְאָדָם אוֹיְבִים, וְאִינוֹ חוֹשֵׁב אֶיךָ לְנִקְם בָּהֶם אֲלֵא, הוּא דְבוּק בְּשִׂמְחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, עַל־יְדִיזָה הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן לוֹ כֹּחַ לְנִקְם מֵהֶם.
- כ.** הַנּוֹאֲפִים לְרַב הֵם בְּעֵלֵי מְרִיבָה לְצְדִיקִים.
- כא.** בְּשֵׁישׁ הַכְּנַעֲנִי, עַל־יְדִיזָה אֵין מוֹרָא בְּמַלְחָמָה. כְּאֵלוֹ הוּא יוֹשֵׁב בְּמַצוֹר.
- כב.** מִי שֶׁהוּא נִצְחָן, בָּא עָלָיו חֲלָאִים לְאֵין מְרַפָּא.
- כג.** שְׁנַיִם שְׂמֹרִיכִים וְהוֹלְכִים לְדוֹן לְפָנֵי הַשֵּׁר שֶׁל עַבְדֵי־הַמֶּלֶךְ, עַל־יְדִיזָה הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְבִיא עֲלֵיהֶם מִכָּה, שְׂאִין לָהּ רְפוּאָה.

 מראי מקומות

- מז.** וכל כליו רעים וגו' לחבל ענוים וגו' (ישעיה לב ז) דברו הוות ומרמות כל היום יהגו (תהלים לח ג). כל היום דברי יעצבו עלי כל מחשבתם לרע (תהלים נו ח), עיין רש"י. חשבו רעות בלב כל יום יגורו מלחמות (תהלים קמ ג).
- מז.** וישב עמי בנוה שלום וגו' (ישעיה לב יח), מובן קצת.
- יז.** ובשפלה תשפל העיר (שם, פסוק ט) עיין רש"י. רמז. (ואפשר, דדרש, עיר – מלשון שונא, כמו – עיר ובהלות (ירמיה טו ח), עיין רש"י שם).
- יח.** תבקשם ולא תמצאם אנשי מצתך יהיו כאין וכאפס וגו' (ישעיה מא יב).
- יט.** תזרם ורוח תשאם וגו' ואתה תגיל בה' וגו' (שם, פסוק טז).
- כ.** זרע מנאף וגו' על מי תרחיבו פה וגו' (ישעיה נו ג-ד).
- כא.** כנעתך יושבת במצור (ירמיה י יז). רמז.
- כב.** כאבי נצח ומכתי אנושה מאנה הרפא וגו' (ירמיה טו יח). רמז.
- כג.** אין דן דינך למזור רפאות תעלה אין לך (ירמיה ל ג). רמז דק. וישלח אל מלך ירב והוא לא יוכל לרפא, עיין רש"י.

- כד. לַפְעָמִים הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוא מְחֻזַּק לִב הַרְשָׁעִים פְּנַגֵּר הַצְדִּיקִים
בְּמְרִיבָה, כְּדִי שְׂיִהְיֶה לָהֶם מַפְלָה.
- כה. מִי שֶׁנֹּתֵן כְּבוֹד לְזָקֵן, הוּא נִצּוֹל מִמְלַחְמָה.
- כו. מִי שֶׁמְגִיד רִיבּוֹ לַפְּנֵי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוא, רוֹאֶה נִקְמָתוֹ בְּשׁוֹנְאָיו.
- כז. עַל־יְדֵי הַמַּחְלָקֶת בָּא דְלוּת.
- כח. מִי שֶׁחֹלֵק עִם שְׂכֵנָיו, לְסוֹף שְׂיִהְיֶה לַעַג לְאוֹיְבָיו.
- כט. מִי שֶׁשׁוֹמֵעַ חֲרַפְתּוֹ וְשׁוֹתֵק, נִקְרָא חָסִיד, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוא שׁוֹמֵר אֶת
נַפְשׁוֹ.
- ל. הַתְּפִלָּה בְּהַתְּלַחְבוֹת עַד שֶׁהַתְּלַחְבוֹת בָּא לוֹ בַּפְּנִים, עַל־יְדֵי־זֶה
נֹפְלִים וְנִתְלַחְטִים שׁוֹנְאָיו.
- לא. מִי שֶׁהוּא טוֹב וְיֵשֶׁר מְנַעֲרֵיו, עַל־יְדֵי־זֶה פְּשִׁישׁ לוֹ אִיזָה מִחֻלְקֶת,
וְיִתְנַדְּבוּ לָכֶם שֶׁל הַרְבֵּה בְּנֵי־אָדָם וְיִתְחַבְּרוּ אֵלָיו לַעְזוֹר לוֹ.
- לב. מִי שֶׁמְסִית וּמוֹנֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ מִדְּרֹךְ הַטּוֹב, אֵינּוּ יָכוֹל לָקוּם נֶגֶד אוֹיְבָיו
בְּשַׁעַת מְרִיבָה וּמְלַחְמָה.
- לג. עַל־יְדֵי וְדוּי יִתְבַּטַּל מַעְלֵיךָ מַחְשְׁבוֹת שׁוֹנְאֵיךָ.

 מֵרֵאִי מִקוֹמוֹת

- כד. מאת ה' היתה לחזק את לבם וגו' למען החרימם וגו' (יהושע יא כ).
- כה. והארץ שקטה ממלחמה (יהושע יד טו), עיין רש"י.
- כו. אראה נקמתך מהם כי אליך גליתי את ריבי (ירמיה יא כ; ושם כ יב).
- כז. תשימנו מדון לשכנינו ואיבינו ילעגו למו (תהלים פ ז).
- כט. שמרה נפשי כי חסיד אני וגו' (תהלים פו ב), ואמרו רבותינו ז"ל, שאני שומע חרפתי
ושותק. עיין רש"י.
- ל. אש לפניך תלך ותלהט סביב צריו (תהלים צז ג), שמעתי בשמו ז"ל.
- לא. עמך נדבת ביום חילך בהדרי קדש מרחם משחר (תהלים קי ג), עיין רש"י.
- לב. ראש מסבי וגו' במהמרות כל יקומו (תהלים קמ י-יא). פירש רש"י, ראש מסבי וכו'
האומרים להסב אותי מעליך וכו'. במהמורות, במלחמות ותגר וכו'. ויכשלום
בדרכיהם שבילי עולם וגו' כרוח קדים אפיצם לפני אויב וגו' (ירמיה יח טו, טז).

- לד. הפעל-מחלקת בידוע שהוא אוהב פשע.
- לה. מי שהוא עצור במלין, לא יוכל אותו שום אדם.
- לו. בשמתנגדים חולקים על חסידים ורוצים לבטל אותם ממלאכת-שמים, על-ידי-זה נופלים ונבזים בעיני עצמן.
- לז. לנצחון תאמר קפיטל "על השמינית".
- לח. מי שמבקר את החולה, הקדוש-ברוך-הוא אינו מוסר אותו ביד שונאיו.
- לט. מי שיש לו שונאים יאמר כל היום תפלות ובקשות ואל יפסק פיו מתפלות ובקשות, על-ידי-זה יושיע לו הקדוש-ברוך-הוא ואויביו יבושו.
- מ. מי שהוא גרדף, יזכה לבנים ובני בנים.
- מא. מי שיש לו שונאים, יבקש רבים, שיבקשו עליו רחמים, ויהיה לו שלום מן השונאים.
- מב. פשיש לך שונאים למטה, בידוע שיש לך שונאים למעלה.

 מראי מקומות

- לד. אהב פשע אהב מצה וגו' (משלי יז ט).
- לה. ועצר במלין מי יוכל (איוב ד ב).
- לו. ויהי כאשר שמעו וגו' ויפלו מאד בעיניהם וגו' (נחמיה ו טז), עיין רש"י.
- לז. על השמינית לנצח (דברי הימים א, טו כא).
- לח. אשרי משכיל וגו' ואל תתנהו בנפש איביו (תהלים מא ב-ג), עיין רש"י.
- לט. אלהי פלטני מיד רשע וגו' ימלא פי תהלתך כל היום וגו' פי יספר צדקתך כל היום תשועתך וגו'. ובסוף, גם לשוני כל היום תהגה צדקתך כי בשו כי חפרו מבקשי רעתי (תהלים, מזמור עט). (רוב המזמור מדבר מזה). כי הושעתנו מצרינו ומשנאינו הבישות באלהים הללנו כל היום וגו' (תהלים מד ח-ט). גיטין ז.
- מ. ואני כזית רענן וגו' (תהלים נב י), עיין רש"י.
- מא. פדה בשלום נפשי וגו' כי ברבים היו עמדי (תהלים נה יט), עיין רש"י.
- מב. שאפו שוררי כל היום כי רבים לחמים לי מרום (תהלים נו ג). עיין סנהדרין קג, סי' רג, נעשה רש מלמעלה. עיין רש"י.

- מג. על־יְדֵי לְמוֹד הַשׁוֹנָאִים יָשׁוּבוּ אַחֹר.
- מד. על־יְדֵי בְּפֹחוֹן לֹא יוֹכְלוּ הַשׁוֹנָאִים לְהִרְעֵ לָךְ.
- מה. על־יְדֵי הַכְנָעָה יִפְלוּ הַשׁוֹנָאִים בְּמִצּוּדָה, שֶׁהִכִּינוּ לָךְ.
- מו. מִי שֶׁמֵתְפַלֵּל כָּל הַיּוֹם, עַל־יְדֵי־זוֹה בָּא בּוֹשָׁה עַל אוֹיְבָיו.
- מז. מִי שֶׁהִרְעֵ לְשׁוֹנָאוֹ שֶׁל הַצְּדִיק, עַל־יְדֵי־זוֹה יִזְכֶּה לְנִצָּחַ תְּמִיד.
- מח. בְּשִׁבְנֵי־אָדָם דּוֹבְרִים עֲלֶיךָ, תִּלְמַד בְּכָל לַיְלָה אֲגָדָה.
- מט. שְׁנֵי צְדִיקִים אֵינָם יְכוֹלִים לְדוֹר בְּעִיר אַחַת, עַד שִׁיְהִיָּה לָהֶם אֲמֶת.
- נ. עַל־יְדֵי בְּפֹחוֹן אוֹיְבָיו לֹא יִשְׁמָחוּ בְּצַרְתּוֹ.
- נא. מִי שָׁאִין מְבִישׁ פְּנֵי חֲבֵרוֹ, לֹא יִשְׁמָחוּ אוֹיְבָיו עֲלָיו.
- נב. מִי שִׁישׁ לוֹ הַרְבֵּה שׁוֹנָאִים, בִּירוּעַ שֶׁהִשְׁנֵאָה שְׁלֹא בְּדִין, כִּי אִי אֶפְשָׁר שִׁיִּצְאוּ כָּלָם יְדֵי חוֹבְתּוֹ בְּנִגְדּוֹ.

 מראי מקומות

מג. אז ישובו אויבי אחור ביום אקרא וגו' (תהלים נו ז) מלשון, מקרא ולימוד, הלא בספרתך. ועיין רש"י שפירש, לשון ספר. ויתכן שדרש רבינו"ל, חיבור סוף פסוק זה עם מקרא השני, בדרך זה: הלא בספרתך אז ישובו אויבי אחור ביום אקרא. רמז.

מד. באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה אדם לי (שם, פסוק יב).

מה. רשת הכינו לפעמי כפף נפשי כרו לפני שיחה נפלו בתוכה סלה (תהלים נו ז).

מו. גם לשוני כל היום תהגה צדקתך כי בשו כי חפרו מבקשי רעתי (תהלים עא כד).

מז. נצח כל הרע אויב בקדש (תהלים עד ג).

מח. ולילה ללילה יחזה דעת וגו' (תהלים יט ג-ד). פירש רש"י, לשון הגדה. ועל ידי זה, אין אמר ואין דברים. רמז דק.

מט. אמת צדקו יחדו (שם, פסוק י). יכולים שני הצדיקים לדור ביחד. רמז דק. עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי וגו' (תהלים קא ו).

נ. כך בטחתי וגו' אל יעלצו אויבי לי (תהלים כה ב).

נא. אל אבושה אל יעלצו אויבי לי (שם). רמז.

נב. ראה איבי כי רבו ושנאת חמס שנאוני (תהלים כה יט). פירש רש"י, שלא כדיון.

גג. פְּשִׁישׁ לְאָדָם שׁוֹנְאִים, וְאַחֲר־כֵּן קָם עָלָיו אִישׁ אֶחָד מִרַעְיוֹ וְאַנְשׁוֹי גַם הוּא לְחַלֵּק עָלָיו, הוּא סִמָּן שֶׁהַפְּעֻלִי-מִחֻלָּקֵת שָׁלוֹ יְהִיו גְּבֻשָׁלִים וְנוֹפְלִים.

גד. מִי שֵׁישׁ לוֹ אַמוּנָה, אֵינוֹ יֵרָא מְאוּיָבִים.

גה. עַל-יְדֵי תְּפִלָּה בְּשׁוּעָה אוּיָבוֹ אֵינָם שְׂמֻחִים עָלָיו.

גו. מִי שֵׁישׁ לוֹ שׁוֹנְאִים, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם יִפֹּל בְּיָדָם אִם לֹא, יִסְתַּכֵּל אִם נוֹפֵל מִמְּדֻרְגַת עֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְפַּרֵּד, בְּיָדוּעַ שְׂיִהְיֶה נִמְסָר בְּיָדָם.

גז. לְמַחֲלָקֵת יִלְמַד מִסְּכַת סִפָּה.

גח. מִחֻלָּקֵת בָּא עַל-יְדֵי חֲבוּרַת רְשָׁעִים.

גט. עַל-יְדֵי עֲצָבוֹת גַּם הָאוֹהֲבִים יִחַלְקוּ עָלֶיהָ.

ס. אִין מְרִיבָה מְצוּיָה בְּבֵיתוֹ אֵלָא עַד שֶׁתְּכַלֶּה תְּבוּאָה מִבֵּיתוֹ.

סא. לְפַעֲמִים פְּשִׁתְּרֵבָה צְדִיקִים חוֹלְקִים עַל צְדִיק אֶחָד גַּם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ הוּא מְסַכֵּים עִמָּהֶם אֵף שֶׁהָאִמַּת עִם הַצְּדִיק הָאֶחָד, וְהַצְּדִיקִים מְמַשִּׁיבִין אֶת רְצוֹן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עִמָּהֶם.

 מוראי מקומות

גג. בקרב עלי מרעים וגו' צרי ואיבי לי המה כשלו ונפלו (תהלים כו ב) (ומרעים, כמו שלשים מרעים דשמשון וכיוצא).

גד. שם מבואר. וסיים, לולא האמנתי וגו'.

גה. ולא שמחת איבי לי. ה' אלהי שועתי אליך וגו' (תהלים ל ב-ג).

גו. חייתני מיורדי בור (תהלים ל ד). ולא הסגרנני ביד אויב העמדת במרחב רגלי (תהלים לא ט) (ר"ל, בעבודת ה'). רבים רדפי וצרי מעדותיך לא נטיתי (תהלים קיט קנז).

גז. תצפנם בסכה מריב לשנות (תהלים לא כא).

גח. מרכסי איש (שם, כנ"ל). עיין רש"י.

גט. לבי סחרחר וגו' אהבי ורעי מנגד נגעי יעמדו וגו' (תהלים לח יא-יב), פירש רש"י, מוקף יגון.

ס. ב"מ מט., סי' טז.

סא. שם, סי' יז, נצחוני בני.

- סב.** הַקּוֹרָא לַחֲבֵרוֹ רָשָׁע, רִשְׁאֵי לִירֵד לְתוֹךְ אֲמָנוֹתוֹ וְלִמְעַט מְזוֹנוֹתָיו עַד שְׁלִישׁ.
- סג.** אִם אֵין לְאָדָם חֲבֵרִים וְאוֹהֲבִים, נַח לוֹ שְׂיָמוֹת.
- סד.** כָּל הַדְּבָרִים גְּבֻרָאִים בְּבַחֲיַת זְכָר וְנִקְבָּה. אֲפִלּוּ מְלָכִים; יֵשׁ מְלָךְ בְּבַחֲיַת זְכָר וְיֵשׁ מְלָךְ בְּבַחֲיַת נִקְבָּה, וְהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְרַחֵקֵן זֶה מִזֶּה כְּדִי שְׁלֹא יַחְרִיבוּ אֶת הָעוֹלָם.
- סה.** בְּעַל־מְרִיבָה אֶף־עַל־פִּי שְׁהוּא לְמֶדֶן, אֵל תִּכְבֵּד אוֹתוֹ.
- סו.** בְּמִקוֹם מְרִיבָה שֵׁם הַשְּׂמֹן.
- סז.** מִי שְׂמַקְיָם קְרִיאַת־שְׁמַע שְׁחֲרִית וְעַרְבִית, אֵינוֹ נִמְסָר כְּיַד שׁוֹנְאָיו.
- סח.** עַל־יְדֵי תוֹרָה וְגִמְלוֹת־חֲסָדִים אוֹיְבָיו נוֹפְלִים לְפָנָיו.
- סט.** עַל־יְדֵי רְדִיפָה הַנִּרְדָּף נִכְשָׁר לְקַרְבָּן לְפָנֵי אֱלֹקִים.
- ע.** לְעוֹלָם תִּצְדַּד לְהַצִּיל אֶת הַנִּרְדָּפִים.
- עא.** אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם אֲלֹא בְשִׁבִיל מִי שְׁבֹלֵם אֶת פִּיו בְּשַׁעַת מְרִיבָה.

 מֵרֵאֵי מִקוֹמוֹת

- סב.** ב"מ עא., סי' כד. עיין שם ברש"י. ועיין בתוספות, כתוב בתשובות הגאונים. קידושין כח.
- סג.** ב"ב טז.; סי' לג. ועיין רש"י, או חב"א. תענית כג.
- סד.** ב"ב עד.; סי' סג. רמז. (עיין רש"י) ועיין ריטב"א (רשב"א) שם.
- סה.** גיטין לא.; סי' ז – סב., סי' מא.
- סו.** אין שטן וגו' (מלכים א, ה יח). ויקם ה' שטן (מלכים א, יא יד). חלק לבם עתה יאשמו וגו' (הושע י ב), עיין רש"י. גיטין נב., סי' יד, הנהו בי תרי דאיגרי בהו שטן.
- סז.** סוטה מב., סי' קח.
- סח.** ב"ק יז., סי' ה.
- סט.** ב"ק צג., סי' מ.
- ע.** שם בחידושי אגדות.
- עא.** חולין פט., סי' לט.

- עב.** מי ששוכח דבר אחד מתלמודו, על-ידי-זה קמים עליו מעלי מחלקת.
- עג.** על-ידי מחלקת שחולקין על הצדיק, נתעוררים מלחמות.
- עד.** פשוברים על האדם, אזי יש פח ביצר הרע להגביר את עצמו על זה האדם, שדוברים עליו, וצריך לבקש רחמים על זה.
- עה.** מי שקשה לקבל פיוס, הוא מעלמא דנוקבא.
- עו.** למריבה, השכם והערב לבית-המדרש ולמד תורה. או פשאי אפשר לדון אותם, תתפלל עליהם ותקדוש-ברוך-הוא יפילם, ואל תמסר אותם לשר.
- עז.** פל שיש לו קנאה על חברו ודומם, תקדוש-ברוך-הוא עושה לו דין.
- עח.** אל תריב עם אדם שהוא תקיף ממך, אף-על-פי שהוא מכף אותך לדבר בלתי הגון. אבל אם יש לו אימת שר, תלך עמו אל השר ואל תעשה הדבר בלתי הגון.
- עט.** על-ידי לשון-הרע נופלים במלחמה.

 מראי מקומות

- עב.** תמורה טז., סי' א, ועמדו עליו להורגו וכו'. עיין פסחים מט., סי' יב. ברש"י ומחלוקת.
- עג.** שם, לך וטורדן במלחמה וכו'. רמז.
- עד.** לבלתי עצבי וגו' (דברי הימים א, ד י), שלא ישגבני יצה"ר מלשונות וכו'. כך הנוסחא בעין יעקב. ופירש רביז"ל, שלא יתגבר עליו יצה"ר ע"י הלשונות והדבורים של המדברים. (אבל בגמרא יש נוסחא אחרת, עיי"ש. ורביז"ל אזיל כאן בתר נוסחת עין יעקב. וכן נוהג בספרו הגדול (ליקוטי מוה"ר), בכמה מקומות ועל כל פנים, הענין אמת מצד עצמו. עיין לעיל אות נו. ועיין בליקוטי מוה"ר"ן סי' קפא. ועיין שם סי' רנח.
- עה.** נדה לא., סי' יט.
- עו.** גיטין ז., סי' ג. עיין תוספות. ועיין חידושי אגדות.
- עז.** שם, סי' ד'.
- עח.** גיטין יד., סי' ה בסופו. עיין שם בונה.
- עט.** ירושלמי פ"א פאה הל"א.

- פ.** מי שאין אומר לשון־הָרַע, הוא מְנַצֵּחַ.
- פא.** שָׁנָה וּפְרָשׁ, עַל־יְדִיזָה אוֹיְבָיו רוֹדְפִין אוֹתוֹ.
- פב.** כְּשֵׁאֲשֵׁתוֹ שֶׁל אָדָם שׁוֹפְעֵת דָּם בְּלֹא עֵת נִדְתָּהּ, בְּיָדוּעַ שְׂאִיזָה שְׂנֵאָה נִתְעוֹרֵר עָלָיו.
- פג.** כְּשֶׁהַצְּדִיק יֵשׁ לוֹ מִחֻלְקַת עִם אֶחָד וַיְכוּל לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ עִם כְּמוֹן, יִצִּיל אֶת עַצְמוֹ וְאֵל יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּצַדִּיקְתּוֹ.
- פד.** בְּכָל בְּעָלֵי מִחֻלְקַת נִתְגַּלְגָּלִים שֵׁם נִיּוֹצֵין מְנַשְׂמַת דִּתָּן וְאַבִּירִים.
- פה.** הַמִּחֻלְקַת שֵׁשׁ בֵּין שְׁנֵי צְדִיקִים לְמוֹצֵת יִשְׂרָאֵל, תִּדְעַ שְׁנֵם לְמַעַלָּה יֵשׁ שְׁנֵי מַלְאָכִים שְׁנֵם הֵם חוֹלְקִים גַּם־כֵּן, וְאִין לָהֶם מַכְרִיעַ אֶלֶּא הַקְּדוֹשׁ־שְׁבְרוּד־הוּא בְּעַצְמוֹ.
- פו.** מִי שֶׁשׁוֹמֵעַ חֲרָפְתּוֹ וְשׁוֹתֵק, עַל־יְדִיזָה נִתְבַּטַּל מִכְּמוֹן רַבּוֹת רְעוֹת שֶׁהָיוּ רְאוּיִין לְבוֹא עָלָיו.
- פז.** דַּעְתּוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־שְׁבְרוּד־הוּא נוֹטָה תָּמִיד אַחַר הָרֵב, אֲבָל אִם הָרֵב הֵם רְשָׁעִים, אִין דַּעְתּוֹ נוֹטָה אַחֲרֵיהֶם.
- פח.** אִין מְלַמְדִין זְכוֹת עַל הַמַּסִּית.

 מראי מקומות

- פ.** שם, יורדין ונוצחין וכו'.
- פג.** נדרים סב., סי' מא. וכן בסי' מב.
- פד.** נדרים סד.; סי' מג, כל מקום שנאמר, נצים, נצבים, אינם אלא דתן ואבירם. רמז.
- פה.** בבא בתרא עה., סי' סה, פליגי. רמז.
- פו.** סנהדרין ז., סי' ה, עיין רש"י.
- פז.** לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר וגו' (ישעיה ח יב), כמו שאמרו רז"ל, סנהדרין כו., סי' מ.
- פח.** כמו שדרשו רז"ל, סנהדרין כט., סי' מה, על הפסוק כי עשי זאת (בראשית ג יד).

- פ.ט.** פְּשִׁישׁ מַחֲלֶקֶת מִשְׁנֵי אַנְשִׁים, וּלְכָל אֶחָד יֵשׁ לוֹ אַנְשִׁים הַמְצַדְדִים לוֹ, פְּשִׁגּוֹזִים מִיָּתֵהּ לְמַעַלָּה, חֵם וְשָׁלוֹם, עַל אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי הַמַּחֲלֶקֶת, מִתְחִילִין מִן הַקָּטָן שֶׁבָּהֶם וְלֹא מִן הָאִישׁ שֶׁהוּא עֶקֶר בַּמַּחֲלֶקֶת.
- צ.** לְפַעֲמִים נִגְזַר עַל הָאָדָם, שְׂיִכְלָה זָרְעוֹ. וּכְשֶׁנִּמְסָר בְּיַד שׁוֹנְאָיו, עַל־יְדִיזָה נִתְפַּטֵּל הַגְּזֵרָה שֶׁל פְּלִית זָרְעוֹ.
- צא.** מִי שֶׁמְרַחֵק אֶת הָאָדָם מֵעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, עַל־יְדִיזָה יָבוֹא מִפְּנֵי זָרַע, שְׂיִצְעֵרוּ לְזָרְעוֹ שֶׁל הַמְרַחֵק.
- צב.** מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְמַחֹת בְּרָשָׁעִים וְלֹא מַחָה, פְּאֵלוֹ הוּא עוֹשֶׂה הָרַע.
- צג.** הַמַּחְזִיק בַּמַּחֲלֶקֶת, עוֹבֵר בְּלֹא וְרֵאוּי לְהַצְטָרֵעַ.
- צד.** הַחוֹלֵק עַל מַלְכוּת בֵּית־דָּוִד, רָאוּי לְהַפְּיֵשׁוּ נְחֹשׁ.
- צה.** עַל־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה יָכוֹל לְעַמּוֹד בְּקִשְׁרֵי הַמַּלְחָמָה.
- צו.** צָרִיךְ לְהִתְחַזֵּק נֶגֶד הַשׁוֹנְאִים וּלְהַעֲרִיךְ עִמָּהֶם מִלְחָמָה בְּתַחְבוּלָה, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינָיו.
- צז.** לְמַחֲלֶקֶת סִגְלָה לֹאמַר: "וַיִּקְרָא אֶסָא אֶל ה'" עַד "אֲנֹשׁ" (בְּדַבְרֵי־הַיָּמִים־ב יד, י).

 מראי מקומות

- פ.ט.** סנהדרין לו., סי' נ, דיני נפשות מתחילין מן הצד. רמז.
- צ.** סנהדרין צה., סי' קנה.
- צא.** סנהדרין צט., סי' קעז, תמנע בת מלכים וכו'.
- צב.** סנהדרין קג., סי' קצט.
- צג.** סנהדרין קי., סי' רנו.
- צד.** שם.
- צה.** מכות י., סי' ח.
- צו.** וירא יואב וגו' חזק (ונתחזקה) וגו' (וה' הטוב בעיניו יעשה) (שמואל ב, י ט-יב; דברי הימים א, יט י-יג).
- צז.** דברי הימים ב, יד.

- צח.** מי שאין בטחונו בפאלקיו, על־ידי־זה פאים מלחמות ומריבות.
- צט.** על־ידי למוד תורה נופל פחד על האמות, שלא ילחמו עם ישראל.
- ק.** למחלקת תאמר: "ויאמר ה' אלקי אבותינו" עד "פי עליך עינינו" מה שאמר יהושפט (דברי הימים ב, ויב).
- קא.** בשעת מלחמה צריך להכין פלי מלחמה פנהוג, והקדוש־שברוך־הוא יעשה מה שברצונו, ואין לסמוך על הגם.
- קב.** הקובע מקום לתפלתו, אויביו נופלים תחתיו.
- קג.** אין להתפלל על שום אדם שימות אפלו על מין, פי יותר טוב להרג אותם בידי אדם ולא בידי שמים.
- קד.** אל התגרה ברשע; כל שפן ברשע שהשעה משחקת לו.
- קה.** מתר שלא להודות על האמת ולחלק עליו, פדי דלא למעי פלי עלמא בתרה.
- קו.** בעוון שנאת־חנם מריבה רבה בתוך ביתו.
- קז.** חרב ובזה רבה בא בעוון ענוי הדין ועויות וקלקול הדין ובטול תורה.

 מראי מקומות

- צח.** ולא נשענת על ה' וגו' כי מעתה יש עמך מלחמות (דברי הימים ב, טז ז, ט).
- צט.** וילמדו ביהודה וגו' ויהי פחד וגו' ולא נלחמו (דברי הימים ב, יז ט-י).
- ק.** דברי הימים ב, כ ו-יב.
- קא.** ויעש בירושלם חשבנות וגו' (דברי הימים ב, כו טו), עיין רש"י. מובן. ועיין דברי הימים ב, לב.
- קב.** ברכות ז, סי' כ.
- קג.** ברכות ז, סי' כח, עיין תוספות.
- קד.** ברכות ז, סי' לו. עי"ש.
- קה.** ברכות נט, סי' קכז. (ועיין ברכות סג, סי' קמג. כיוצא בזה קצת).
- קו.** שבת לב, סי' כד.
- קז.** שבת לג, סי' כד.

- קח. אשה נדה דפסקה בין תרי, אם סוף נדה היא, עושה מריבה ביניהם.
 קמ. הנדרף שפנים את הרוף, על-ידי-זה נתעורר דין על הרוף.
 קי. המפגם את שונאיו, על-ידי-זה נדון השונא בדין שרפה.

חלק שני

- א. על-ידי שהזכרים על הצדיק, על-ידי-זה נתגבר הפילוסופיא בעולם וכן להפך.
 ב. יש מפרסמים שעקר הפרסום שלהם נעשה על-ידי המחלקת.
 ג. על-ידי המחלקת נפל לתאות נאוף.
 ד. מי שקמים עליו רבים וחולקים עליו על אמונתו, והוא עומד פגגם ומוען פגגם דברים הנתקבלים, על-ידי-זה זוכה לבנים רבים והעולם נתמלא מזרעו.

מראי מקומות

- קח. פסחים קיא, סי' מו.
 קמ. יומא פז, סי' פה. מובן ברמז.
 קי. מגילה טו, סי' כד, הובא שם מקרא זה: אם רעב שנאך האכילהו לחם וגו' גחלים אתה חותה על ראשו וגו' (משלי כה כא-כב).
 א. מד"ר בראשית פר' א סי' ה, הדברות על צדיק עתק וגו' (תהלים לא יט), שהעתיק מבריותיו. רמז.
 ב. מד"ר בראשית סוף פר' כו, מה אנשי השם שנאמר להלן מחלוקת. רמז.
 ג. שם, קשה המחלוקת כדור המבול. רמז.
 ד. מד"ר נח פר' לח סי' י, אותן ל' משפחות מהיכן עמדו, מאברהם. ושם בסי' יג, מבואר טענותיו עם תרח ועם נמרוד (ועיין יפה תואר שם). ובסי' יד שם, הרן מוליד לו' שנים ואברהם אינו מוליד אתמהא וכו' הוה לה. ועיין מד"ר לך לך פר' לט סי' ג, אם מעמיד דברים כחומה, נבנה עליה וכו'. עיין מתנות כהונה, ונבנה אותו בעולם.

- ה. מי שנותן עיניו שכלו תמיד לחקר את ראשי-הדור ומעין בהם פּעִינָא בִישָׂא, עַל־יְדִי־זָה נּוֹפֵל לְרַעֲב שְׁלַעְתִּיד, הֵינּוּ לֹא רַעֲב לְלֶחֶם, וְזֶה "רַעֲב" עֵין בְּתוֹךְ ר'ב.
- ו. עַל־יְדֵי צְדָקָה בְּסִפָּה קָלָה הוּא מְכַנְיַע אֶת אוֹיְבָיו, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְצִילוֹ מִסַּבּוֹת גְּדוּלוֹת שֶׁל אוֹיְבָיו.
- ז. עַל־יְדֵי בְּרַבְת־הַמְזוֹן נִתְוַדַּע הַשֵּׁם וְתִבְרָךְ בְּעוֹלָם. גַּם עַל־יְדֵי בְּרַבְת־הַמְזוֹן נִתְיָשֵׁב הַמַּלְכוּת מִן הַמְרִיבוֹת וְהַמְלַחְמוֹת.
- ח. מִי שְׁלֻמּוֹדוֹ בַּתּוֹרָה בְּמַחֲיִן זָכִים, שְׂאֵכִילָתוֹ כָּל־כָּד בְּקַדְשָׁה, שְׁנוֹזֵן מִמְזוֹן, שְׁהַמְלָאכִים נִזְוָנִין מִמֶּנּוּ, עַל־יְדִי־זָה שׁוֹנְאָיו נְדוּנִין בְּחֻנְקָה. וְסִימָן לְדָבָר: "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהֵיוֹת הַבֶּקֶר"; "וַיִּכְפַּר הַיְוָתָה שְׂכַבַּת הַמָּל"; "וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֶּקֶר". (פרוש סימן זה נמצא באכילה ח"ש, ה).
- ט. הַצַּעַר וְהַקְּנֻטוֹר שְׁיֵשׁ עַל הַחֲכָם, עַל־יְדִי־זָה בָּא לְיְדֵי שְׂכָחָה.

 מוראי מקומות

- ה. עיין מד"ר בראשית פר' כה סי' ג – לך לך פר' מ סי' ג – תולדות פר' סד סי' ב.
- ו. מד"ר לך לך פר' מג סי' ג, צדקה היתה צווחת וכו' היה משליך עליהם עפר והוא נעשה חרבות וכו' הן היו משליכים חרבות ונעשין עפר.
- ז. שם, סי' ז, ומשהיו אוכלים ושותין היה אומר להן, ברכו וכו' והכרת אותי בכריותי, אוהבים היו זה לזה וכו'. כן נראה לפרש לפי שיטתו ז"ל.
- ח. אכילה ה' חלק שני. במד"ר בשלח פר' כג סי' ו, נסמכו ג' מקראות אלו על פסוק וארנן לבוקר חסדך (תהלים נט יז).
- ט. מד"ר וארא פר' ו סי' ב, כי העשק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה (קהלת ז ז). מד"ר בשלח פר' כה סי' י, ויותירו אנשים וגו' (שמות טז כ), אלו דתן ואבירם וכו' מיד ויקצף, כיון שכעס שכח וכו'.

- י. על־ידי המריבה גורמים, שהתלמידים הקטנים נתפרסמים קדם זמנם, וזהו בחינת הפלת נפלים, שהולך יוצא לאויר העולם קדם זמנו, ועל־ידי־זה גורם עניות ולפעמים גורם מיתות, חס ושלום.
- יא. לפעמים אין שלום בית לאדם וכל בני־ביתו בקטטה, בידוע שיש שדים בבית הגורמין פל זה, ועל־ידי־זה באים יסורים על אנשי ביתו.
- יב. לפעמים מקומו של אדם גורם לו מריבות, כמו שאין שואלין בשלום חברו במקום המנופת.
- יג. על־ידי הצער והעצבות בא מריבה בעולם, ועל־ידי השמחה בא שלום בעולם.
- יד. התגלות התורה היא על־ידי השלום.
- טו. המשא־ומתן או המלאכה שאדם מוּגַע בו ביום תעניתו, זה הדבר מציל אותו משונאים ומרוצחים.

 מראי מקומות

- י. מד"ר משפטים פר' ל סי' ה, ואם, זו התורה וכו' בדרך חכמה הריתך וגו' (משלי ד יא). עיין ידי משה, מלשון הריון. וכי ינצו אנשים ונגפו (שמות כא כב-כג). עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' כ.
- יא. מד"ר ויקרא פר' ה סי' א, בתייהם שלום מפחד, מן המזיקין. ולא שבט אלוה עליהם, מן היסורים וכו'.
- יב. מד"ר צו פר' ט סי' ט, מכאן, שאסור לו לאדם לשאול בשלום חברו במקום מטונף. רמז.
- יג. מד"ר שם, סי' ח, מי שהוא שלום מביא שלמים ואין אונן מביא שלמים. עיין ידי משה. רמז.
- יד. שם, סי' ט, גדול השלום וכו' ויחן שם ישראל וגו' (שמות יט ב) וכו' הרי שעה שאני נותן תורה.
- טו. מד"ר ויצא פר' עד סי' יב, ומלאכה הצילה נפשות, את עניי ואת יגיע כפי וגו' (בראשית לא מב). רמז (עניי, הוא תענית).

- מז.** מִי שָׁיֵשׁ לוֹ שׁוֹנְאִים, קָשָׁה לוֹ לְכַנּוֹן דַּעְתָּהּ בַּתְּפִלָּה.
- יז.** מִי שֶׁעוֹשֶׂה פְרוּד בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, הֵינּוּ שְׁהוֹלֵךְ לְאִישׁ וּמְיַפֶּה אֶת הָאִשָּׁה בְּפָנָיו הַבְּעַל, וְהוֹלֵךְ אֶל הָאִשָּׁה וּמְגַנֶּה אֶת בַּעְלָהּ בְּעֵינֶיהָ, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה פְרוּד בֵּינֵיהֶם, עַל־יְדִיָּזָה נַעֲשֶׂה טָרוּד בְּמִזְנוּתָיו.
- יח.** בְּשֶׁהִקְדוּשׁ־פְרוּד־הוּא רוֹאֶה אֵיזָה צְדִיק, שָׁיֵשׁ כַּח בְּיָדוֹ לְקָרֵב בְּגִי־אָדָם לְעִבּוּדָתוֹ, אֲזִי מַעֲמִיד עָלָיו שׁוֹנְאִים, בְּדִי שְׂיִכָּל לְקָרֵב בְּגִי־אָדָם, כִּי הַצְדִּיק שָׁאִין לוֹ שׁוֹנְאִים, אִין יָכוֹל לְקָרֵב, כְּמוֹ בַּעַת בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ יֵשְׁבוּ בַּשְּׁלֹחַ, וְאֵז אִין מְקַבְּלִים גָּרִים.
- יט.** עַל־יְדֵי הַרְהוּרֵי עִבּוּד־זָרָה שׁוֹנְאִים בָּאִים וְנִתְרוּמָמִים עַל אָדָם.
- כ.** מִי שֶׁשׁוֹנְאָיו נִתְרוּמָמִים, הוּא נוֹפֵל לְתַאֲוֹת אֲכִילָה.
- כא.** בְּשֶׁאָדָם מְרַגֵּשׁ חֲפוּד בְּגוּפוֹ, יַדַּע שָׁיֵשׁ לוֹ שׁוֹנְאִים, וְלַפְעָמִים שֶׁעַל־יְדֵי מַפּוֹת וְחַפּוּרוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּגוּפוֹ, עַל־יְדִיָּזָה נִצּוֹל מְשׁוֹנְאִים, כִּי זֶה נִתְחַלֵּף בְּזוֹה.

 מְרֵאֵי מְקוּמוֹת

- מז.** עֵיין תְּפִילָה יג, חֶלֶק שְׁנֵי מַדְרֵי וּשְׁלַח פֶּרִי עַח ס' ז, יֵשׁ בִּי כַח לַעֲרוֹךְ תְּפִלָּה. לַעֲרוֹךְ מִלְחָמָה. עֵיין יְפֵה תוֹאֵר. רמז.
- יז.** עֵיין מִמוֹן כז, חֶלֶק שְׁנֵי מַדְרֵי וּשְׁלַח פֶּרִי פֶג ס' ד, מְטִיבֵי נְשִׁים, מְטִיבִין אוֹתָהּ לְבַעֲלָהּ. (רמז, שְׁמִיפָה וּמְשַׁבַּח אוֹתָהּ לְפָנָיו הַבְּעַל.) וְאֶחָד טוֹרְדִין אוֹתָהּ מְבַעֲלָהּ (כִּי מְגַנֶּה אֶת בַּעֲלָהּ בְּעֵינֶיהָ) וְכוּ' טוֹרְדִים הֵיוּ בְּמִזְנוּתוֹם וְכוּ'.
- יח.** מַדְרֵי וְיֵשֵׁב פֶּרִי פֶד ס' ג, שְׁבַקֵּשׁ לִישֵׁב בְּשִׁלוֹה. וּבְסִי ד, ד"א וְכוּ' אֲבָרָהִם גִּייר גִּיּוּרִים וְכוּ'. וְעֵיין יְדֵי מִשָּׁה. רמז. וְעֵיין לִיקוּטֵי מוֹהַר"ן ס' רכח.
- יט.** עֵיין הַרְהוּרִים כב, חֶלֶק שְׁנֵי מַדְרֵי וְיֵשֵׁב פֶּרִי פו ס' א. וְאֵהִיָּה לֵהֶם כְּמִרְיָמֵי עַל (הוֹשֵׁעַ יא ד), שְׁרוּמְמֵתֵי צְרִיחָם עֲלֵיהֶם, כֹּל כֶּךָ לְמָה וְכוּ' שְׁאִמְרוּ אֱלֹהֵיךָ וְכוּ'.
- כ.** עֵיין אֲכִילָה יא, חֶלֶק שְׁנֵי מַדְרֵי שֶׁם, וְאֵהִיָּה לֵהֶם כְּמִרְיָמֵי עַל, שְׁרוּמְמֵתֵי צְרִיחָם וְכוּ' וְאֵט אֵלָיו אוֹכִיל, אֲנִי מִטָּה עֲלֵיהֶם אֲכִילוֹת הַרְבֵּה.
- כא.** מַדְרֵי מִקֶּץ פֶּרִי פֶט ס' ד, בְּשַׁעֲהַ שְׁהַשְׁנִים יְפוֹת, אֵהֲבָה וְאֵחָוָה בְּעוֹלָם וְכוּ'. וְהֵנָּה שֶׁבַע שְׁבָלִים דְּקוֹת וְשׁוֹדֶפֶת קָדִים צְמַחוֹת (בְּרֵאשִׁית מא ו), בְּשַׁעֲהַ שְׁהַשְׁנִים רַעוֹת, גּוֹפֵן שֶׁל בְּרִיּוֹת מַעֲלָה חֲטוּטִין. עֵיין מִתְנֹת כְּהוֹנָה. רמז.

כב. יש שני צדיקים, שאחד דבוריו הם פחרישה, והשני דבוריו בקצירה, או אחד דבוריו הקמת הפרית לזווג, והשני דבוריו הם הממשיכים את הזרע ומהיום את הולד בכמן אמו ומגדלין אותו. בכן פשיש מחלקת בין שני צדיקים האלו, אל יתערב זר בתוך דבורים, שמדברים זה על זה, כדי שלא יקלקל המכון.

כג. מי פשיש לו שונאים, יזיר מן תינו, ועל ידי זה נעשה ראש להם.

כד. סגלה להנצל משונאים, הן שונאים של מחלקת הן שונאים שפדרד, שמתירא מהם, לומר כל הפעמים שבתורה, דהינו פשטא מנח זרקא וכו'.

ממון

- א.** המתלוצץ מזונותיו מתמעטין.
- ב.** לשון חכמים מביא עשר.
- ג.** אין העשר מתקנים, מפני שאין מרחמים על הפריות.
- ד.** העומד בנפיון של נאוף, יזכה לעשר גדול בין השונאים שלו.

מראי מקומות

כב. מד"ר ויגש פר' צג סי' ה, חורש זה יהודה. בקוצר זה יוסף וכו' ודרך ענבים זה יהודה, כי דרכתי לי יהודה קשת וגו' (זכריה ט יג), במשך הזרע זה יוסף וכו' אנו מה אכפת לנו. רמז.

כג. מד"ר ויחי פר' צח סי' כ, ולקדקד נזיר אחיו (בראשית מט כו) שרחקו אותו אחיו וכו' את הוא כליליהון דאחוך. נזיר ממש היה, לא טעם טעם יין.

א. ע"ז יח:, סי' לט.

ב. ע"ז יט:, סי' מה. וברש"י, שיחת חולין. ועיין כתובות קג.

ג. זבחים קיג:, סי' כה. וברש"י ד"ה שמנערת עשיריה.

ד. זבחים קיח:, סי' ל, תזכה ותאכל בין השנאים. רמז.

- ה. גְּדוּלָה מְלֹאכָה שֶׁהוֹחִיר עֲלֶיהָ הַקְדוּשׁ-פְּרוּד־הוּא, שִׁיעֵשָׂה אִיזָה מְלֹאכָה.
- ו. כְּגוֹן: אָנוּ לוֹוִין וְאוֹכְלִין.
- ז. הַרוּצָה שִׁיתַעֲשֶׂר, יַעֲסֵק בְּבַהֲמָה דַקָּה וּבַחֲרָשִׁין.
- ח. אֲכִילָה וְשִׁתְיָה יִהְיֶה פְּחוֹת מִמָּוֶה שְׂיִישׁ לוֹ, וְיִלְבֹּשׁ וְיִתְכַסֶּה בְּמָוֶה שְׂיִישׁ לוֹ, וְיִכְבֹּד אֶשְׁתּוֹ וּבְנָיו יוֹתֵר מִמָּוֶה שְׂיִישׁ לוֹ.
- ט. קָשָׁה עֲנִיּוֹת בְּבֵיתוֹ שֶׁל אָדָם יוֹתֵר מִחֲמָשִׁים מִפּוֹת.
- י. אִין אֶשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מֵתָה אֶל־אֶם־כֵּן מְבַקְשִׁין מִמֶּנּוּ מִמּוֹן וְאִין לוֹ.
- יא. הִפְחֵ שְׂיִישׁ לְאֲמוֹת לְגוֹל אֶת יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי שְׁלוֹמְדִים [תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים] תַּנְ"ד.
- יב. תֵּינן מְבִיא עֲנִיּוֹת.
- יג. כָּל אָדָם שְׂיִישׁ בּוֹ דַעָה, לְסוֹף מֵתַעֲשֶׂר.
- יד. הַגּוֹזֵל אֶת חֵבְרוֹ, עַל־יְדֵי־זָה מְמַמְאִין אוֹתוֹ בְּמַמְאֵת קְרִי.
- טו. כְּשֶׁפָּא לְאָדָם אִיזָה הִבְנָה חֲדָשָׁה, בְּדִוְעַ שְׁפָרוּד בְּעַקְבוֹ מִמּוֹן רַב.

 מֵרֵאִי מִקּוֹמוֹת

- ה. בונה בחולין נד., סי' טו.
- ו. חולין פד., סי' לב.
- ז. חולין פד., סי' לג. ועיין שם בתוספות.
- ח. שם.
- ט. בבא בתרא קטז., סי' צה.
- י. סנהדרין כב., סי' לה.
- יא. סנהדרין נט., סי' צט, עובד כוכבים שעוסק בתורה, מגזל קא גזיל לה וכו'. רמז נפלא.
- יב. סנהדרין ע., סי' קי.
- יג. סנהדרין צב., סי' קלח.
- יד. שבת חמס השכבים וגו' וסרחים על ערשתם וגו' (עמוס ו ג-ד). וחמס ארץ קריה וגו' (חבקוק ב ח).

- מז. ממון של ישראל שנפל ביד עכו"ם מיד טהר.
- יז. מי ששבנו ובנותיו מטלין ברעב, על־ידי־זה נצול מדין שרפה שבארבע מיתות בית־דין.
- יח. מי שפורץ גדר של רבנו, נעשה עני.
- יט. מי שמשבר תאות אכילה, זוכה לדירה נאה.
- כ. קשים מזונותיו של אדם בקריעת ים־סוף ויותר מן הגאלה וכפלים פיולדה.
- כא. פיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור נתעשר.
- כב. קמרת מעשרת.
- כג. אל ידאג אדם לומר, פלוני יקפח פּרנסתי, פי על־פרחם יושיבוך במקומך ובשמך יקראוך.
- כד. על ארבעה דברים נכסי בעלי־בתים יורדים למיון: על עושקי שכר שכיר וכובשי שכר שכיר ועל שפורקין על מעל צואריהן ונותנין על חבריהן ועל גפות־הרוח.
- כה. שנוי המקום ושנוי השם טובים לפרנסה.

 מראי מקומות

- מז. סנהדרין צד:, סי' קנג.
- יז. סנהדרין צח:, סי' קעג, בניו ובנותיו מוטלין ברעב, דומה כמי שנשכו נחש. ועיי"ש לז:, סי' נג, מי שנתחייב שריפה וכו' או נחש מכישו וכו'.
- יח. ופרץ גדר ישכנו נחש (קהלת י ח), היינו עניות כנ"ל. ועיין שבת קי., סי' עו.
- יט. פסחים קיד., סי' נד, פחות ממילך ותוסיף על דירתך. רמז.
- כ. פסחים קיח., סי' נח.
- כא. יומא כב., סי' יח.
- כב. יומא כו., סי' כ.
- כג. יומא לח., סי' לד. וברש"י ד"ה בשמך יקראוך.
- כד. סוכה כט:, סי' ט.
- כה. חירושי אגדות ר"ה טז:, סי' ז.

- כו. אין הַגְּשָׁמִים נֶעְצְרִין אֶלָּא עַל בְּטוּל תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת וּמִסְפְּרֵי לְשׁוֹן הָרַע וְעֵזִי פָּנִים וּבְטוּל תּוֹרָה וְעוֹזן גָּזֵל.
- כז. הַתְּקוּן לְמִטֵּר יִרְבֶּה בְּתַפְלָה.
- כח. עַל־יְדֵי אֱמוּנָה נִתְרַבֶּה פְּרֻנְסָה.
- כט. בְּשֵׁשׁ שָׁבַע בְּעוֹלָם, אִזִּי הַחֲלָשׁוֹת נִתְמַעְמָטִים.
- ל. אין הַגְּשָׁמִים נֶעְצְרִין אֶלָּא עַל פּוֹסְקֵי צְדָקָה בְּרַבִּים וְאִינֶם נוֹתְנִים.
- לא. מְאִיסוּתָא דְּבֵיתָא מְבִיא לִידֵי עֲנִיּוֹת.
- לב. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְבִיאִין אֶת הָאָדָם לִידֵי עֲנִיּוֹת: הַמְשַׁתִּין בְּפָנָי מִפְּתוֹ עָרוֹם וְהַמְזוֹלֵז לְבְּנֵי־יָדָיִם וּמִי שֶׁאֲשַׁתּוֹ מְקַלְלָתוֹ בְּפָנָיו.
- לג. הַמַּעֲשֵׂר מְסַגֵּל לַעֲשִׂירוֹת דְּיוֹקָא בְּאַרְצֵי־יִשְׂרָאֵל.
- לד. כְּבוֹד הַתּוֹרָה וּכְבוֹד שְׁפַת מְסַגֵּל לַעֲשִׂירוֹת.
- לה. בְּנֵי מְרוֹר שֶׁאוֹכְלִין בְּפֶסֶח, מְסַגֵּל לְפְרֻנְסָה.
- לו. לְכַתּוֹב סֵפֶר תּוֹרָה מְסַגֵּל לְפְרֻנְסָה.
- לז. בְּתַבְּהֵן לְיִשְׂרָאֵל אוֹ בְּתַתְּלִמֵּי־חֻכָּם לְעַם־הָאָרֶץ, מְבִיאָתוֹ לִידֵי עֲנִיּוֹת.

 מִדְּרָא מִקוּמוֹת

- כו. תענית ז', סי' יז. שם, סי' יח.
- כז. שם ח., סי' יט.
- כח. תענית ח., סי' כא, אמת מארץ תצמח. מובן.
- כט. תענית ח., סי' כג, ניבעי רחמי אכפנא. רמז.
- ל. שם, סי' כה.
- לא. 23- שבת סב., סי' לח. ועיין רש"י ד"ה לידי עניות.
- לב. עירובין יח., סי' ה, והנה עלה זית טרף בפיה וגו' (בראשית ח יא) יהיו מזונותי מרורין כזית וכו'. רמז.
- לג. עירובין סד., סי' לד.
- לד. פסחים מט., סי' יב, עיי"ש. ורביז"ל, כי בא להביא מדברי רבי יוחנן, לא שינה לשונו, ובאורו כנ"ל.

- לח. לְהַשְׁתַּתֵּף עִם מִי שֶׁהִשְׁעָה מִשְׁחַקֵּת לוֹ טוֹב לְהַצְלִיחָה.
- לט. מִי שָׂאוֹהֵב אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּאֲכִילָתוֹ וּבְשִׁתְּיָתוֹ וְשָׂאֵר תַּעֲנוּגִים, זֹכֶה לְפָרְגָם אֶת עַמּוּם רַבִּים.
- מ. מִי שִׁשְׁוֵנָא מְמוֹן, זֹכֶה לְאַרְיִכוֹת־יָמִים.
- מא. מִי שֶׁמְחַפֵּשׂ אַחַר אוֹצְרוֹת, הוּא מְקָרֵב מִיתָתוֹ.
- מב. מִי שֶׁלֹּא תִקַּן חַטָּאוֹת נְעוּרִים, נַעֲשֶׂה רָשׁ.
- מג. מִי שֶׁמִּיּוֹגַע אֶת עַצְמוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה אַחַר פְּרִנְסָה, וְאִינוֹ מוֹצֵא אֶת פְּרִנְסָתוֹ, תִּקְנָתוֹ שִׁיחֲזִיר בְּנֵי־אָדָם בְּתִשׁוּבָה.
- מד. מִי שֶׁמְשַׁבֵּר אֵיזָה כְּלֵי שֶׁלֹּא בְּמִתְכַּוֵּן, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא חוֹטֵא.
- מה. מִי שֶׁלְהוֹט אַחַר עֲבוֹדַת אֲדָמָה, בְּוֹדָאֵי אֵין בּוֹ תוֹעֵלָת.
- מו. בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה תִבְקֶשׂ אֶת הַצְּדִיק, שִׁיתְּפַלֵּל עֲלֶיךָ.
- מז. הַשְּׂמֵחָה תְּמִידִית מְסַגֵּל לְהַצְלִיחָה.
- מח. דְּרָךְ־אֶרֶץ צְרִיךְ חֲזִיק.
- מט. הַמְשִׁתֵּף שֵׁם שָׁמַיִם בְּצַעֲרוֹ, פּוֹפְלִים לוֹ פְּרִנְסָתוֹ, גַּם פְּרִנְסָתוֹ מְעוֹפֶפֶת לוֹ בְּצַפּוֹר.

 מראי מקומות

- לח. פסחים קיב., סי' מז.
- לט. שפתי צדיק ירעו רבים וגו' (משלי י כא). רמז רחוק.
- מ. שנא בצע יאריך ימים (משלי כח טז).
- מא. המחכים למות ואיננו ויחפרהו ממטמונים (איוב ג כ).
- מב. ותורישני עונות נעורי (איוב יג כו). רמז.
- מג. משיב יגע ולא יבלע וגו' (איוב כ יח). רמז רחוק.
- מד. בהתחברך וגו' וישברו אניות וגו' (דברי הימים ב, כ לז).
- מה. כי אהב אדמה היה (דברי הימים ב, כו י) ברש"י שם.
- מו. והתפלל בעדנו וגו' הדבר אשר נעשה (ירמיה מב ב-ג)
- מז. ברכות לב., סי' פט.
- מח. ברכות סג., סי' קמב.

- ג. בַּעֲוֹן בְּטוֹל תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת הַשֶּׁכֶר אָבֵד, וּבְגִי אָדָם רָצִים אַחַר פְּרִנְסָתָם, וְאִינָם מְגִיעִים.
- נא. מְטֵר בְּשִׁבִיל יָחִיד וּפְרִנְסָה בְּשִׁבִיל רַבִּים. וְיָחִיד דְּאֵלִים זְכוּתָהּ כְּרַבִּים דְּיָמִי.
- גב. עַל-יְדֵי קְדוּשָׁה עַל הַיּוֹן בָּא מְטֵר וְנִשְׁמַע תְּפִלָּתוֹ.
- גג. הַמְקַנֵּם סֵפֶר תּוֹרָה שָׁל אָבִיו בְּבֵיתוֹ, זֹכֶה לַעֲשֶׂה.
- גד. מְטֵר בְּזִכּוֹת אָדָם אֶחָד וְשִׁדָּה אַחַת וְעֹשֵׁב אֶחָד, וּבְזִכּוֹת הָאָרֶץ וְחֶסֶד וְיִסּוּרִין.
- גה. הַגִּשְׁמִים נֶעְצְרִין בְּשִׁבִיל עֲבוּדָה-זָרָה וּבְשִׁבִיל גְּאוּף וּבְשִׁבִיל צְדִיק, שְׁלֹא נִסְפַּד בְּהַלְכָּהּ וּבְשִׁבִיל מְקַפְּחֵי פְּרִנְסַת אַחֵרִים.
- גו. עַל-יְדֵי עֲנִיּוֹת נִצּוֹל מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהֶנָּם.
- גז. עַל-יְדֵי שְׁמוּשׁ שְׁמוֹת הַקְּדוּשִׁים בָּא עֲנִיּוֹת וּמִיתָה, וְאֶפְלוּ עַל מִי שְׁיִישׁ בְּיָדוֹ לְמַחֹת וְאִינוּ מוֹחָה.
- גח. בְּשִׁישׁ לֹא צִעֲקַת לְגִימָא עַל חֲבִירוֹ וְדוּמָם, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לוֹ דִּין.
- גט. בְּשִׁרְוָהּ אָדָם שְׁמוּזוֹנוֹתָיו מְצַמְצָמִין, יַעֲשֶׂה מֵהֶם צְדָקָה.

 מֵרֵאֵי מְקוֹמוֹת

- ג. שבת לב, סי' כד.
- נא. תענית ט, סי' כז-כח. אם לשבט אם לארצו אם לחסד ימצאהו (איוב לו יג).
- גב. תענית כד, סי' סג.
- גג. ירושלמי סוף ביכורים, סי' מז.
- גד. ירושלמי תענית פ"ג ה"ב, סי' יג. ושם, פ"ג ה"ג סי' יג.
- גה. יבמות עח, סי' מא, עיי"ש, וצ"ל, שלא נספד.
- גו. יבמות קב, סי' נ.
- גז. נדרים ז, סי' א, מובן קצת. ע"ז יח.
- גח. גיטין ז, סי' ד.
- גט. שם, סי' ה.

קפב סֵפֶר ִנְחָה נְחָמָה נְחֻמָּן מְאוּמָן ִּהַמְדוּת

- ס. דְּאָגָה וְמִרְדָּא עַל מְזוֹנוֹתָיו מְכַחֵשִׁין כּחוֹ שֶׁל אָדָם.
- סא. עַל־יְדֵי נְאוּף בָּא עֲנִיּוֹת.
- סב. לְפַעֲמִים בְּשֵׁאִין לְצַדִּיק מִזֶּל עַל פְּרִנְסָה, אִזּוּ מְקִימִים עָלָיו אִיזָה מִתְנַגְּדִים, וְעַל־יְדֵי־זֶה נּוֹתְנִים לוֹ פְּרִנְסָתָם הֲרָאוּי לָהֶם.
- סג. הָעוֹסֵק בְּבִגְנֵן מִתְמַסְפֵּן.
- סד. הַצְּנִיעוֹת מְסַגֵּל לַעֲשִׂירוֹת.
- סה. מְשֻׁרְבוּ הַצְּרִי־עֵין, רַבּוּ הַמְּקַפְּחִים פְּרִנְסָתוֹ שֶׁל אָדָם.
- סו. מְזוֹנוֹת שֶׁל אָדָם נִתְמַעֵט, בְּשֵׁאִין דֵּן אֶת הָאָדָם לְכַף זְכוּת.
- סז. גַּם בְּשִׁמְעָרֵב מִיּוֹם בְּמִשְׁקָיו.
- סח. גַּם בְּשִׁאָדָם שׁוֹמֵעַ לַעֲצַת הַמִּסִּית.
- סט. גַּם בְּשִׁעֲבֵר עֲבָרָה לְהַכְעִים, נַעֲשֶׂה עֲנִי, וְהָעוֹלָם אֵין מְאֻמִּינִים לוֹ שֶׁהוּא עֲנִי.
- ע. מִי שֶׁעוֹסֵק בְּשִׁמוֹת הַפְּמָאָה וּבְכִשְׁפִּים, נַעֲשֶׂה עֲנִי.

מוראי מקומות

- ס. גיטין ע., סי' מז. עיין רש"י ד"ה פחד.
- סא. סוטה ד., סי' ו.
- סב. סוטה ט., סי' יח, וכן מצינו בקין וכו' והמן דכתיב, ותשם אסתר את מרדכי על בית המן (אסתר ח ב).
- סג. סוטה יא., סי' לג. יבמות סג.
- סד. סוטה מז., סי' קכד. ועיין בחידושי אגדות ד"ה משרבו צרי. יבמות מא.
- סו. איכה היתה לזונה וגו' צדק ילין בה וגו' (ישעיה א כא) לזונה, מלשון מזון, עיין רש"י.
- סז. סבאך מהול במים (שם, פסוק כב).
- סח. חדלו לכם מן האדם וגו' כי הנה וגו' מסיר מירושלים ומיהודה משען ומשענה וגו' (ישעיה ב כב ג, א) ועיין ברש"י.
- סט. כי יתפש איש וגו' ובביתי אין לחם וגו' למרות עני כבודו (ישעיה ג ו-ה). עיין רש"י.

- עא.** החלואת של פחישת הפשע, הנקרא דאר, הפא על אחד מפנייהבית הוא סימן לדלות.
- עב.** פשאזזה בושע פאה על האדם הוא סימן לדלות.
- עג.** מי שהוא שזנא ממון, מלמדן אותו מלמעלה הדרך, שילך בה.
- עד.** לפעמים מיתת פרת נתחלף על עניות.
- עה.** עני הוא מבבלבל פשפור.
- עו.** על ידי אונאה נעשה עני.
- עז.** מי שעושה מעשיו במהירות בלי ישובהדעת, נעשה בעלחוב.
- עה.** מי שמקפח פרנסה לאחד, פאלו הרגו.
- עט.** לעולם יחזיק אדם בנחלת אבותיו, ואל ימפר ואל יחליף אותם.
- פ.** מי שהוא תיב לממון, הוא נופל ממדרגתו.
- פא.** על ידי כפירה פא דלות.

 מראי מקומות

לשימוש פרטי
!!! בלבד

- ע.** ידל כבוד יעקב ומשמן בשרו ירזה (ישעיה יז ד). עיין רש"י.
- עא.** ידל כבוד וגו' (שם).
- עב.** ונתן לכם ה' וגו' ואזניך תשמענה וגו' זה הדרך לכו בו וגו' מסכת זהבך תזרם וגו' (ישעיה ל כ-כב).
- עג.** קפדתי כארג חיי מדלה יבצעני (ישעיה לח יב) רמז. לבלתי הכריתך הנה צרפתיך וגו' בחרתיך בכור עני (ישעיה מח ט-י).
- עה.** עניה ושכרת ולא מיין (ישעיה נא כא).
- עז.** נגש והוא נענה וגו' (ישעיה נג ז). פירש רש"י, באונאת דברים. רמז.
- עח.** (ירמיה מט טז). תפלצתך, פירש רש"י, שהיית ממחר ונבהל, וכו'. השיא אתך, ודרש רביז"ל מלשון משאת מאומה, שפירושו חוב.
- עט.** אשר המית את הגענים (שמואל ב, כא א). ועיין ב"ק קיט., סי' מו.
- פ.** חלילה לי מה' מתתי את נחלת אבתי לך (מלכים א', כא ג).
- פא.** מה בצע בדמי ברדתי וגו' (תהלים ל י). רמז. ועיין נפילה י.
- פב.** כפירים רשו ורעבו וגו' (תהלים לד יא). רמז. האמרים בלבכם לא ייטיב ה' ולא ירע והיה חילם למשסה וגו' (צפניה א יב-ג).

- פב.** מִי שֶׁהוּא עֲנִי, יִשְׁתַּדֵּל לְסַפֵּק מְזוּן לְדוֹרָשֵׁי הַשֵּׁם.
פג. אִמּוּנָה הוּא טוֹב לְפָרְנָסָה.
פד. פָּאָב עֵינַיִם הוּא סִימָן לְעֲנִיּוּת.
פה. עַל־יְדֵי הַכְנָעָה בְּהַמּוֹתָיו שָׁל אָדָם נִתְרַפָּה.
פו. עַל־יְדֵי צְדָקָה זוֹכִין לְפָרְנָסָה.
פז. מִי שֶׁנּוֹתֵן מְמוֹן לְמַכְשָׁפִים, עַל־יְדֵי־זָוָה תוֹלֵין לוֹ פְּרִנְסָתוֹ בְּבֵית שָׁל נְכָרִים.
פח. דְּבוּרָיו שָׁל הַצַּדִּיק מְבִיאִין פְּרִנְסָה.
פט. הָעֲצָבוֹת מִפְּסִיד הַפְּרִנְסָה.
צ. עַל־יְדֵי צְדָקָה יִהְיֶה לָךְ הַרְחָבָה.
צא. הַרְפֵּה שְׁנֵה מְבִיא אֶת הָאָדָם לְיְדֵי עֲנִיּוּת.
צב. הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּבְצְדָקָה, זוֹכֵה לְעֲשִׂירוֹת.
צג. אוֹקִירוּ לְנִשְׁכּוֹ, פִּי הֵיכָא דְתִיתְעֲתְרוּ.

מוראי מקומות

- פא.** רשו ורעבו ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב (תהלים לד יא). רמז.
פב. ורעה אמונה (תהלים לו ג), עיין רש"י.
פג. עיני דאבה מני עני וגו' (תהלים פח י).
פד. ובהמתם לא ימעט וימעטו וישחו וגו' (תהלים קז לח-לט). פירש רש"י והם מתחלה היו שוחזין ומועטין וכו'. רמז.
פה. הון ועשר בביתו וצדקתו עמדת לעד (תהלים קיב ג). הון עתק וצדקה (משלי ח יח).
פו. פן ישבעו זרים כחך ועצביך בבית נכרי (משלי ה י), עיין רש"י. רמז.
פז. שפתי צדיק ירעו רבים וגו' (משלי י כא), עיין רש"י.
פח. ולא יוסף עצב עמה (משלי י כב). מובן.
פט. מתן אדם ירחיב לו וגו' (משלי יח טז).
צ. אל תאהב שנה פן תורש וגו' (משלי כ יג).
צא. בבא קמא יז., סי' ה.
צב. בבא מציעא נט., סי' טז.

- צד.** אין הַפְּרָכָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֲלֵא בְּשִׁבִיל כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ.
- צה.** הַמְלֻוֶּה בְּרֵבִית, נִכְסָיו מִתְמוֹטְטִין וְאֵינָן עוֹלִין.
- צו.** עַל-יְדֵי שְׁמִבְטָלִין זָמַר שֶׁל שְׁחוֹק, בָּא זוּל.
- צז.** מִי שֶׁאֵין לוֹ פְּרֻנְסָה, יַעֲסֵק בְּתוֹרָה וְאַחַר כֵּן יִתְפַּלֵּל עַל פְּרֻנְסָה, בְּוִדְאֵי יִתְקַבַּל תְּפִלָּתוֹ.
- צח.** אֵין לְאָדָם לְמַכּוֹר מִקְחוֹ הָרֵאשׁוֹן.
- צט.** מִי שֶׁיּוֹרֵד לְפְרֻנְסַת חֲבֵרוֹ, נִקְרָא רִשָּׁע.
- ק.** לֹא יְבוֹא שׁוֹם אֶחָד לְהִזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ אִם לֹא מִנְּאֻת לְבוֹ.
- קא.** גְּשִׁירָה קָשָׁה לְעִנְיֹתָא.
- קב.** עֲשִׂיר הוּא בְּחִינַת זָכָר, וְעִנִּי הוּא בְּחִינַת נֻקְבָּא.
- קג.** כָּאֵב עֵינַיִם סִימָן לְהִזִּיק.
- קד.** לְכָל הַדְּבָרִים הֵן חֲכָמָה אוֹ עֲשָׂר אוֹ בָּנִים, צְרִיךְ עֵסֵק בְּדַרְךְ הַטְּבֵעַ, וַיִּבְקֹשׁ רַחֲמִים, שְׂיִצְלִיחַ בְּדַבַּר הָעֵסֵק.

 מֵרֵאשִׁית מִקּוֹמוֹת

- צג.** שֵׁם.
- צד.** ב"מ עא., סי' כד.
- צה.** סוטה מח., סי' קכה.
- צו.** סוטה מט., סי' קכט, כי עם בציון ישב. מובן.
- צז.** קידושין נט., סי' לו.
- צח.** שֵׁם.
- צט.** בונה בתחלת מסכת בבא קמא.
- ק.** חולין קה., סי' נא.
- קא.** נדה לא., סי' יח, זכר ככרו בידו. נקבה וכו'. רמז.
- קב.** עיין לעיל פד. ואפשר שצ"ל כאב שיניים. ועיין נדה סה., סי' כה. רמז.
- קג.** נדה ע., סי' כו.

חלק שני

- א. שנה שהיא שנת משא ומתן הוא סימן טוב לבריאות הגוף.
- ב. מי שלהוט אחר עבודת אדמה, בא לידי אחד משלשה, או לידי שפירות־דמים או לידי צרעת או לידי שכרות.
- ג. על־ידי היראה והחסד נצול מאש וזוכה לפרנסה.
- ד. על־ידי שהדין־תורה הולך ונתמעט, על־ידי־זה הפרנסה מתמעטת וכן להפך.
- ה. על־ידי אסמכתות נשפע פרנסה גדולה לעולם. וזה פי יש פמה דברים, שלא מצינו להם מקרא מן התורה, וטרחו חכמינו, וזכרונם לברכה, למצא להם אסמכתא בעלמא.
- ו. לפעמים הקדוש־ברוך־הוא מתפאר בכשרים שבאמות פנגד השטן, פדי שיוכל לתן פרנסה לישראל בלי קטרוג.

מראי מקומות

- א. מד"ר בראשית פר' יג סי' טז, משא ומתן מתברך וכו' אף החולין מרויחין. רמז.
- ב. מד"ר בראשית פר' כב סי' ג, וכן שם פר' לו סי' ג, שלשה הן שהיו להוטים אחד האדמה ולא נמצא בהם תועלת. עיין מתנות כהונה.
- ג. עיין יראה א, חלק שני. מד"ר לך לך פר' מ סי' א, הנה עין ה' אל יראיו (תהלים לג יח), זה אברהם. למיחלים לחסדו, שנאמר, חסד לאברהם (מיכה ז ב). להציל ממות נפשם (שם, פסוק יט), ממיתתו של נמרוד (שהפיל אותו לאש), ולחיותם ברעב היא פרנסה.
- ד. עיין חידושין דאורייתא ב, חלק שני. מד"ר ויצא פר' סט סי' ו, וכן בחקותי פר' לה סי' ב, על הכל השיבו ועל הפרנסה לא השיבו וכו' (היינו, שאינו מפורש במקרא להדיא). א"ר איסי, אף על הפרנסה השיבו, שנאמר, כי לא אעזבך, ואין עזיבה אלא פרנסה. וזה בדרך אסמכתא. רמז קצת ורחוק.
- ו. מד"ר וירא פר' נז סי' ד, ובא שטן לקטרג וגירה אותו באיוב וכו' לאחד שהיה יושב בסעודה וכו' (רמז, שרוצה ליתן פרנסה לישראל. וגם כי קשה פרנסה כקריעת ים סוף.)

- ז. עַל־יְדֵי הַשְּׁתוֹקָקוֹת שְׁאֲדָם מִשְׁתוֹקֵק לְקַבֵּר אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי־זוֹה נִשְׁפָּע פְּרָנְסָה גְדוֹלָה.
- ח. לְסַעֲדַת מִצְוָה יִטְרִיחַ אָדָם אֶת עֲצָמוֹ אֶפְלוּ בְּבִקְעַת עֲצִים, וַיְכַוֵּן בְּבִקְעַת עֲצִים שֶׁהוּא בּוֹקֵעַ וּמְפָרִיד הָרַע מִהַטּוֹב שֶׁבְּעֵץ־הַדַּעַת, וְעַל־יְדֵי־זוֹה יִזְכֶּה לְפְרָנְסָה.
- ז. עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה הַפְּרָנְסָה בְּנִקְל.
- י. מִי שֶׁמְקַיֵּם "יְהִי מִמּוֹן חֶבְרֵד חֶבִיב עֲלֶיךָ בְּשֶׁלֶד" עַל־יְדֵי־זוֹה זוֹכֶה לְהַתְּפַלֵּל בְּכֹנֶת הַלֵּב.
- יא. גְּדוֹל הַנְּהִיגָה מִיַּגִּיעַ פָּפוּ, שֶׁהוּא מְפִיר בְּכַבּוּדוֹ שֶׁל מְקוֹם מֶה שְׂאִין הַמְּלֹאכִים יוֹדְעִים.

לשימוש פרטי
!!! בלבד

מִדְרָאֵי מְקוֹמוֹת

- ז. מד"ר ויצא פר' עד סי' א, זעקתי אליך ה' (תהלים קמב ו) וכו' שמתיה חיים תחלה וכו' אתה אמרת וכו' אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך וכו' אבל יעקב ע"י שהוא מפרנס את בית וכו'. רמז.
- ח. מד"ר בשלח פר' כא סי' ח, וירא פר' נה סי' ח, ויבקע עצי עולה (בראשית כב ג) בשכר וכו' זכה להבקע הים לפני בני ישראל ויבקעו המים (שמות יד כא) ופרנסה כקריעת ים סוף. רמז רחוק.
- ט. מד"ר בשלח פר' כא סי' י, זה ארבעים שנה וגו' לא חסרת דבר (דברים ב ז) שלא היה חסר דבר בעולם ומה היה חסר תשובה. רמז.
- י. מד"ר בשלח פר' כב סי' ג, על לא חמס בכפי ותפלתי זכה (איוב טז יז) וכו' אבל איוב שלא היה בעמלו גדל היתה תפלתו זכה וכו' נקי כפים ובר לבב (תהלים כד ד).
- יא. מד"ר בשלח פר' כג סי' ח, מי אמר קילוס להקב"ה, התינוקות וכו' והיה נותן ב' טנרין בידו וכו'. ושם לקמן, סי' טו, גדולים יורדי הים וכו' החיות אינן מכירות וכו' ועולי הים, זה אלי וכו'. רמז רחוק וגם כי הפרנסה היא כקריעת ים סוף.

יב. לפי השנויים שנעשו במלאכים, הינו לפעמים יושבים, לפעמים עומדים, לפעמים נשים, לפעמים אנשים וכן שאר השנויים, פן השפע הבא מן השמים נשתנה, לפעמים אש, לפעמים מים, לפעמים אבנים וכן שאר השפעות, וכל אלו השנויים נעשים בעולם ובאדם. גם נשתנה רצונו לפי השנויים, לפעמים רוצה פך ולפעמים רוצה רצון אחר.

יג. הפרנסה לפי הזיווג.

יד. לפי הזקנים שפדור פן הפרנסה.

טו. הרבית מפסיד היראה.

טז. המלוה ברבית, אינו מוצא מי שילמד עליו זכות.

יז. מי ששומר את עצמו מלעבר על "לא תחמד", על ידי זה נצול מבעם ומגאוה ומחסרון אמונה, הבאה על ידי פעם וגאוה.

יח. על ידי משא ומתן באמונה נתפטלים הקללות.

מראי מקומות

יב. מד"ר בשלח פר' כה סי' כ, כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ וגו' (תהלים קלה ו) וכו' אש וגפירת מן השמים וכו'. סי' ב, צביונו במלאכיו יושבים, עומדים, בדמות נשים, בדמות אנשים, צביונו בעולם.

יג. עיין ניאוף ט, חלק שני. מד"ר תולדות פר' סה סי' יט, אם לזווגך המציא לך, דכתיב הקרה נא לפני (בראשית כד יב) למאכלך על אחת כמה וכמה כי הקרה ה' אלהיך לפני. מד"ר שמות פר' א סי' לב, קראן לו ויאכל לחם (שמות ב כ), ואין אכילת לחם אלא אשה.

יד. עיין זקנים ב, חלק שני. מד"ר שמות פר' ה סי' יב, שמיני פר' יא סי' ח, עתיד הקב"ה להושיב זקני ישראל כגורן (רמז לפרנסה).

טו. מד"ר משפטים פר' לא סי' יג, מי שנוטל רבים מישראל אינו ירא מן המקום.

טז. שם, סי' יד, ואינו מוצא מי שילמד עליו זכות.

יח. עיין קללה ו, חלק שני. מד"ר תזריע פר' טו סי' ז, ברכות מברכות את בעליהן וקללות מקללות וכו' אם עשית כן, יהיה לך.

- יט.** מִי שֶׁצָרִיךְ לְלוֹוֹת מֵאַחֲרַיִם, הוּא דוֹמֵה לְבַהֲמָה.
- כ.** מִי שֶׁהוּא סְרָסוֹר, כְּשֶׁרוֹצֵה לְסָרְסוֹר, שִׁקְנָה אָדָם גָּדוֹל אֵיזָהוּ דָבָר מֵאָדָם פְּחוּת וְרוֹאֵה שְׂאִין דְּבָרָיו נִכְנָסִין בְּאֲזְנֵי הָאָדָם הַפְּחוּת, שִׁמְכֹר אֶת הַדָּבָר לְאָדָם הַגָּדוֹל, אֲזִי יִתְפַּלֵּל הַסְרָסוֹר, שִׁכְנְסוּ דְבָרָיו בְּאֲזְנֵי הַפְּחוּת וַיִּמְכֹּר לְאָדָם הַחֲשׁוּב.
- כא.** מִי שֶׁהוּא שׁוֹלֵט בְּיָצְרוֹ, בְּנֵיו אֵינָם יוֹצְאִים לְתַרְבוֹת רַעָה, וְעַל־יְדִיזָה מִמּוֹנוֹ נִתְפָּרֵד, וְעַל־יְדִיזָה לֹא יָבֹא לִיְדֵי נְסִיּוֹן.
- כב.** הַדְרָכִים מִבִּיאֵין אֶת הָאָדָם לְלִשׁוֹן־הָרַע וְעַבְדֵּי־זָרָה וְגִלּוּי־עֲרִיּוֹת וְשִׁפְיֹכוֹת־דָּמִים, וְאֵלּוּ הַעֲבֻרוֹת מִפְּסִידֵין הַפְּרָנְסָה.
- כג.** עַל־יְדֵי הַמּוֹן שְׁנוֹתָן לְעֵנֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדִיזָה מִמּוֹנוֹ נִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.
- כד.** הַשְּׂרָפוֹת בְּאִים לְעוֹלָם בְּשָׁבִיל מְעוֹת עַבְדֵּי־זָרָה לְכָלוֹת אוֹתָם.

 מראי מקומות

- יט.** מד"ר וירא פר' נו סי' ב, ומנין שהעבדים דומין לבהמה. רמז, כי עבד לזה לאיש מלוה.
- כ.** מד"ר חיי שרה פר' נח סי' ז, ופגעו לי וגו' (בראשית כג ח), סרסרוני לי. ואם לאו, צלו לי עליוה וכו' בר נש רב זבין מן בר נש זעיר.
- כא.** מד"ר חיי שרה פר' נט סי' ז, וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כד א) שהשליטו ביצרו, שעשה ישמעאל תשובה, שלא חסר קילורין שלו כלום, שלא חזר ונסה אותו.
- כב.** עיין דרך ו, חלק שני. מד"ר ויצא פר' ע סי' ד, ושמרני בדרך וגו' ונתן לי לחם לאכל (בראשית כח כ), מע"ז, מגילוי עריות, משפיכות דמים, מלשון הרע.
- כג.** עיין ארץ ישראל ו, חלק שני. מד"ר ויצא פר' עד סי' א, אמר, נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה, אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך וכו'. עיין יפה תואר. רמז.
- כד.** מד"ר וישלח פר' פב סי' ב, להרבות עושר שאין לו נקוי עולמים. עיין ידי משה. ועיין מד"ר ויגש פר' צד סי' ג, ע"ז חקוקה, עמד יהודה ושרפן וכו'.

- כה.** בְּשֶׁקֶם מִלֶּךְ חֲדָשׁ או שֶׁר חֲדָשׁ, אִזִּי נִתְחַדָּשׁ וְנִשְׁתַּנָּה הַפְּרָנְסָה.
- כו.** מִי שֶׁעֶסְקוּ וּמִשְׁאֵאוֹ-וּמִתְנֹנוּ עִם הָאֲמוֹת בְּעַת חָגֶם או אֶפְלוּ שְׁלֵא בְּעַת חָגֶם, אֵלֶּא שֶׁפְּרָנְסָתוֹ שֶׁמִּעֲמִיד דְּבָרִים לְעִבּוּד־הַזֶּרֶה שְׁלָהֶם, עַל-יְדֵי-זֶה אֲשֶׁתּוֹ שׁוֹפַעַת דָּם הִתְקַף סְמוּךְ לְמַבִּילָתָהּ.
- כז.** מִי שֶׁעוֹשֶׂה פְּרוּד בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, הִינּוּ שֶׁהוֹלֵךְ לְאִישׁ וּמִיפָּה אֶת הָאִשָּׁה בְּפָנֵי הַבַּעַל, וְהוֹלֵךְ אֶל הָאִשָּׁה וּמִגִּנָּה אֶת בַּעְלָהּ בְּעֵינֶיהָ, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה פְּרוּד בֵּינֵיהֶם, עַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה טָרוּד בְּמִזְוֹנוֹתָיו.
- כח.** מִי שֶׁשְׁחֹרְוֹתָיו וְנַחֲלוֹתָיו מִפְּזָרִים וְאִינָם בְּמָקוֹם אֶחָד, לְפַעֲמִים נִצּוֹל עַל-יְדֵי-זֶה מִקְרִיעָה עַל מִתּוֹ.
- כט.** הַסּוֹחֵר הַגָּדוֹל שֶׁבְּעִיר הוּא הַיָּר שֶׁבְּעִיר.

 מראי מקומות

- כה.** מד"ר וישלח פר' פג סי' ג, בא אחד וסיפק לו מזונות. וכו' ובאת בצרה וסיפקה להם מלכים. רמז רחוק.
- כו.** שם, סי' ד, מהיטבאל בת מטרד (בראשית לו לט) מטיבי אלהות היו. שהיו מטיבין עצמן לע"ז. שהיו מעמידין טוריות לעבודת כוכבים. שהיו מטיבין אותה לבעלה (רמז, על הטבילה) ואחר כך, טורדין אותה מבעלה (רמז, על ששופעת דם ונעשה נדה סמוך לטבילתה).
- כז.** שם, כנ"ל, מטיבי נשים היו וכו' מטיבין אותה לבעלה. (רמז, שמיפה ומשבח אותה לפני הבעל). ואח"כ טורדין אותה מבעלה (כי מגנה את בעלה בעיניה) כו' טורדים היו במזונותם.
- כח.** מד"ר וישב פר' פד סי' כ, מנשה גרם לשבטים לקרוע. רמז.
- כט.** מד"ר וישב פר' פה סי' ד, ושמו שוע, בר גברא תגרא, בוצינא דאתרא. עיין מתנות כהונה.

מפלת

- א. על־ידי פחד האשה מפלת.
- ב. סגלה למפלת נפלים שתשא אצלה מגנט, גם תשא אצלה חתיכת עץ מקבר הצדיק, גם יתן צדקה.
- ג. אשה שהיא מפלת, תשא אצלה מי טל.
- ד. סגלה למפלת שתמפר עברה.
- ה. בעוון שנאת־חנם האשה מפלת נפלים.
- ו. על־ידי תאות אכילה ושתיה שלא היא מפלת.

חלק שני

- א. אשה המפלת נפלים, לא תלך בקשוימי זהב.

מראי מקומות

- א. שבת סג, סי' מב.
- ב. עיין הריון אות ב. ממתים ירך ה' וגו' חלק בחים (בחינת חתיכה מקבר הצדיק ששם חלקו, בחינת, כי שם חלק מחקק ספון (דברים לג כא). וצפונך תמלא בטלם (בחינת מגניט, שנמשך בטבעו לצפון, כידוע לטבעיים). ישבעו בנים וגו' אני בצדק וגו', בחינת צדקה. רמז דק. ולענין אם מותר ליקח מקבר עפר או עץ משום רפואה, עיין בהגהת רמ"א, יו"ד סי' שסח, דשרי. ומגג של הבית שעל הקבר, פשיטא דיש עוד צדדים להקל. עיין תשובת חתם סופר חלק יו"ד סי' שלה. ועיי"ש גם בסי' שכז.
- ג. כי טל אורת טלך וארץ רפאים תפיל (ישעיהו כו ט). מיל הוליד אגלי טל (איוב לח כח). מרחם משחר לך טל ילדתך (תהלים קי ג), עיין רש"י.
- ד. מכרתין ומלדתין וגו' (יחזקאל טז ג). רמז.
- ה. שבת לב, סי' כד.
- א. מד"ר בראשית פר' כו סי' ז, ענקים וכו' שהיו מרבים ענקים (פירוש תכטיין) וכו' נפלים וכו' ושמלאו את העולם נפלים וכו'. רמז רחוק.

ב. הפְּחִינָה שֶׁל קָמַח וְהַלִּישָׁה שֶׁל הַמְּצוֹת שֶׁל פֶּסַח הוּא סִגְלָה לְאִשָּׁה, שֶׁמִּפְּלֵת נִפְּלִים.

מסור

- א. מי שאומר מסירות על חברו, לְסוֹף שֶׁיֵּהָא מְטַלְטֵל, וְשׁוֹנְאִים קָמִים עָלָיו, וְרוֹאֶה בְּעֵצְמוֹ מַה שֶׁרָצָה לְרַאות עַל חֵבְרוֹ, וְכָל הַנִּסְמָכִין עָלָיו נוֹפְלִים, וּמִשְׁפַּחַת הַנִּרְדָּף לוֹקָחִין גְּדֵלְתוֹ.
- ב. מי שמוסר את הצדיק, יורד מנכסיו.
- ג. מתר להרג את המסור.
- ד. אסור למסר אפלו את הרשע להריגה.

משקה

- א. על־ידי גְּנֵבָה הַמְּשֻׁקָּוֹת מִתְקַלְקְלִין.
- ב. גַּם עַל־יְדֵי גְּאֹוָה.

מראי מקומות

- ב. מד"ר בא סוף פ' יז, הן היו עסוקים במצות, שהיו טוחנין ולשין, והקב"ה עוקר נטיעתן של מצרים וכו'. עיין ידי משה.
- א. לך בא אל הסכן וגו' (ישעיה כב טו-יח). עיין רש"י. ועיין סנהדרין כו.; סי' מ.
- ב. נדרים סד.; סי' מג, שירדו מנכסיהם וכו'. מובן. עיין חידושי אגדות.
- ג. ב"ק קיז., סי' מה. עיין חושן משפט סי' שפח סעי' י.
- ד. ב"מ פג.; סי' כח.
- א. סבאך מהול במים וגו' וחברי גנבים וגו' (ישעיה א כב-ג). רמז.
- ב. ואף כי היין בוגד גבר יהיר וגו' (חבקוק ב ה). בבא בתרא צח.

מְשִׁיחַ

חֵלֶק שְׁנִי

- א. על־יְדֵי סְפוּרֵי מַעֲשֵׂי־זוֹת שֶׁל צְדִיקִים מִמְּשִׁיכֵי אֹר שֶׁל מְשִׁיחַ בְּעוֹלָם, וְרוּחַ הַרְבֵּה חֲשָׁד וְצָרוֹת מִן הָעוֹלָם, גַּם זֹכָה לְבַגְדִים נְאִים.
- ב. על־יְדֵי תְּשׁוּבַה הַרוּחַ שֶׁל מְשִׁיחַ מְנַשֶּׁבֶת עַל גְּזֵרוֹת הַמַּלְכִּיּוֹת וּמְבַטְלָן.
- ג. עֲתִיד דוֹר אֶחָד שִׁיְהִי בְּעוֹלָם, שִׁיְהִי כֵּלֹ זָכָא.
- ד. על־יְדֵי אֲמַת בָּא הַקֵּץ.
- ה. על־יְדֵי שְׁמִירַת שַׁבַּת מִמְּשִׁיךְ עַל עֲצָמוֹ אֹר שֶׁל מְשִׁיחַ גַּם עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה.

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- א. מד"ר בראשית פר' א סי' ו, ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא (דניאל ב כב), אלו מעשיהם של צדיקים וכו' ונהורא עמה שרא, זה מלך המשיח וכו'. עטה אור כשלמה וגו' (תהלים קד ב). רמז.
- ב. מד"ר בראשית פר' ב סי' ד, והארץ היתה תהו (בראשית א ב), זה גלות בבל וכו' ורוח אלהים רוחו של מלך המשיח באיזה זכות בזכות התשובה.
- ג. והיה הנשאר בציון והנותן בירושלם קדוש יאמר לו וגו' (ישעיה ד ג). פירש רש"י כולם יהיו צדיקים וכו'. ועוד בה עשיריה (ישעיה ו יג). פירש רש"י אשיב ידי עליה וכו' עד שלא ישארו אלא צדיקים גמורים שישבו אלי בכל לבם.
- ד. עיין שבת אות ד.

מוהל

- א. צריך לחזור אחר מוהל צדיק וירא-שמים, כי פשהמוהל אינו טוב, יכול להיות שלא יהיה מוליד, חס ושלום, הנמול על-ידו. גם על-ידי שהמוהל אינו טוב, על-ידי-זה פא התינוק, חס ושלום, לידי חלי נופל. אשה שאינה יכולה להתעבר, תביט על הספין של מילה אחר המילה.
- ג. המוהל נותן הבנה לנמול בלמוד התורה.
- ד. מצות מילה יש לה פח שיש לבגדי כהן גדול.
- ה. מי שנולד מהול, בידוע שפח המדמה שלו טוב ויפה.

מראי מקומות

- א. עיין בנים י, חלק שני. מד"ר לך לך פר' מו סי' ד, התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך (בראשית יא א-ב) וכו' ואתנה בריתי במקום שהוא פרה ורבה. שם במד"ר סי' ו, ויפל אברם על פניו (בראשית יז ג), שתי פעמים כתיב באברהם נפילה על פניו, כנגדן נטלה מילה מבניו שתי פעמים. עיין ידי משה. רמז.
- ג. מד"ר משפטים פר' ל סי' יב, אפילו חכם שבמלכותך אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל וכו'. רמז.
- ד. מד"ר תצוה פר' לח סי' ח, בזאת יבא אהרן (ויקרא טו ג), זו המילה וכו' ובבגדי כהן וכו'. רמז. מד"ר אחרי מות פר' כא סי' י, כהן גדול משמש בשמונה בגדים, כנגד מילה שהיא לשמונה ימים וכו'.
- ה. מד"ר שמות פר' א סי' כ, כי טוב הוא (שמות ב ב), הגון לנביאות. שנולד כשהוא מהול. רמז, כי ביד הנביאים אדמה. וגם כי השכל של הילדים, בפרט סמוך להולדה, הוא רק בחינת כח המדמה. ועיין מד"ר תולדות פר' סג סי' ז, ממעיך יפרדו (בראשית כה כג), שנולד מהול.

ו. מִי שְׁגוֹמֵל חֶסֶד, שֵׁם אֲשֶׁר יִקְרָא יִתְקַיֵּם, בְּשִׁבִיל זֶה קָדָם שִׁיקְרָא שֵׁם לְתִינּוֹק, וְגַמֵּל חֶסֶד, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִתְקַיֵּם הַשֵּׁם.

מִפְרָסֵם

א. יֵשׁ מִפְרָסָמִים, שֶׁעֵקֶר הַפְּרָסוּם שְׁלָהֶם גַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַמַּחְלָקָת.
 ב. הַנְּסִיּוֹן הוּא בְּשִׁבִיל לְגַדֵּל וּלְפָרְסֵם אֶת הָאָדָם.
 ג. עַל־יְדֵי הַמְרִיבָה גּוֹרְמִים שֶׁהַתְּלִמִּידִים הַקְּטַנִּים נִתְפָּרְסָמִים קָדָם זְמַנָּם. וְזֶהוּ בְּחִינַת הַפְּלַת נַפְלִים, שֶׁהוֹלֵךְ יוֹצֵא לְאוֹר עוֹלָם קָדָם זְמַנּוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה גּוֹרֵם עֲנִיּוֹת וְלַפְעָמִים גּוֹרֵם מִיתוֹת חַס וְשָׁלוֹם.

נֶאֱוָה

א. מִי שֶׁמְהַרְהֵר בְּבַת אֵל גֵּבֵר, עַל־יְדֵי־זֶה בְּנָיו לֹא יִהְיוּ לְזֻמְרִים.
 ב. מִזֵּל שֶׁל אִשָּׁה בְּפִי מִזֵּל הָאִישׁ.

מוראי מקומות

ו. מד"ר שמות פר' א סי' כו, ותקרא שמו משה (שמות ב י), מכאן אתה למד שכרן של גומלי חסדים.
 א. עיין מריבה ב, חלק שני. מד"ר בראשית סוף פר' כו, מה אנשי שם שנאמר להלן מחלוקת. רמז.
 ב. עיין נסיון א' חלק שני. מד"ר לך לך פר' לט סי' ב, טלטל עצמך (וזה היה אחד מנסינות של אברהם) ושם מתגדל בעולם. מד"ר וירא פר' נה סי' א, בשביל לנסותן בעולם בשביל לגדלן בעולם וכו'. ועיין מד"ר בהעלתך פר' טו סי' יב, אין הקב"ה מעלה את האדם עד שבוחן ובודק אותו.

- ג. הזווג שהוא בבית נאה, על-ידי-זה נמשך צורה יפה ומתקנת לכניהם.
- ד. הבא על הגויה, באלו נתחתן עמם.
- ה. הפשמים מכניסין תאוה לאדם.
- ו. פת פהן לישראל ובת תלמיד-חכם לעם-הארץ, אין זיוגם עולה יפה: או אלמנה, או גרושה, או זרע אין לה, או קוברת, או קוברתו, או מביאתו לידי עניות ולידי גנות.
- ז. זמן מנאף אין הידעת סובלתו ואחר-כך הוא נבזה בעיני עצמו.
- ח. שבועה פמגדיו, ואחד מהם מי שאין לו אשה.
- ט. תאות גאוף אינו נרחק מן האדם אלא על-ידי הרחקת ראות העין והמחשבה.
- י. לא תפנס עם פתויך במוען ונמען, כי אריכת הרגשת החושב אפלו לבחינת השולל תפעל הגברת החפץ ותתהפך הרצון אליו.

 מדאי מקומות

- ג. עיין מריבה י, חלק שני. מד"ר משפטים פר' ל סי' ה, ואם זו התורה, בדרך חכמה הריתך וגו' (משלי ד יא). עיין ידי משה, מלשון הריון. וכי יצו אנשים ונגפו. עיין לקוטי מוהר"ן תנינא סי' כ.
- א. שבת נה:, סי' לד. עיין רש"י. וכן בסנהדרין פב., סי' קיט. וברש"י בשבת, ער, חריף להבין ולהורות בין החכמים וכו'.
- ב. חידושי אגדות סוטה ב., סי' א.
- ג. עיין כותב בסיום מסכת ברכות.
- ד. יבמות עו:, סי' לז. ועיין בחידושי אגדות שבת נו:, סי' לז.
- ה. שבת סב., סי' לט. מובן. ועיין רש"י שבת קיד., סי' עט, ד"ה רבד.
- ו. פסחים מט., סי' יב, עיין שם.
- ז. פסחים קיג., סי' נב.
- ח. שם, סי' נג.
- ט. אור החיים פר' אחרי מות (ויקרא יח) ד"ה דבר וגו' כמעשה ארץ מצרים וגו'. ירושלמי, ברכות פ"א ה"ה, סי' ד.

- יא.** עַל־יְדֵי הַיַּיִן רוֹב נֹאפָה.
- יב.** מִי שָׁאִין לוֹ אִשָּׁה, וַיְבָאֵלּוּ שׁוֹפֵךְ דַּמִּים וּמְמַעֵט אֶת הַדְּמוּת.
- יג.** מִי שֶׁמָּחֵפֵר עֲוֹנַת אִשְׁתּוֹ, וַיֵּשׁ לָהּ צַעַר מְזוּהָ, הוּא נֶעְנֵשׁ בְּמִיתָהּ.
- יד.** לַפְעָמַיִם עַל־יְדֵי שְׂדוּכִים שָׁאִינָם הַגּוֹנִים זֶה לָזֶה, אֶחָד מֵהֶם מֵת.
- טו.** מִי שֶׁנּוֹשֵׂא אִשָּׁה רְשָׁעָה גְרוּשָׁה קוֹבְרָתָהּ.
- טז.** נֹאפָה שָׁל אִשָּׁה מַחְרִיב אֶת הַבַּיִת.
- יז.** כָּל הַמְּזוֹנָה, עַל־יְדֵי־זֶה אִשְׁתּוֹ רוֹאָה בְּחֵלוֹם טְמֵאוֹת הַנִּקְרָא מְאָרִין.
- יח.** כָּל הַנוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם שָׁמַיִם, כְּאֵלּוּ יִלְדָהּ.
- יט.** עַל־יְדֵי זְוֹנָה שָׁאִינוּ בְּקִדְשָׁה כָּא שְׂרָפָה.
- כ.** כָּל הַכָּא דְּבַר עֲבָרָה לִידּוֹ וַאֲיִנוּ עוֹשֵׂאָהּ, עוֹשִׂים לוֹ גַּם.
- כא.** הַנוֹשֵׂא אִשָּׁה, שָׁאִינָהּ הוֹגְנֵת לוֹ, כְּאֵלּוּ חוֹרְשׁוֹ לְכָל הָעוֹלָם כֵּלּוּ וְזוֹרְעוֹ מַלְחָה, וּכְשֶׁתִּקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְשַׁרְהָ שְׂכִינָתוֹ, הוּא מַעֲיֵד עַל כָּל הַשְּׂכֵבִימִים, וַאֲיִנוּ מַעֲיֵד עָלָיו.
- כב.** הַמִּפְרֵר בְּרִית, כְּאֵלּוּ הַפֵּר כָּל הַמְּצוּוֹת.

 מִדְּרָשׁוֹת מִקוּמוֹת

- יא.** יומא עו: , סי' סו, עייין רש"י שמביא יללה. סוטה ז.
- יב.** יבמות סג, סי' כג. שם סג: , סי' כט.
- יג.** כתובות סב: , סי' טו.
- יד.** שם, סי' יז.
- טו.** גיטין צ: , סי' ג.
- טז.** סוטה ג: , סי' ג.
- יז.** סוטה י, סי' כד, אשתו מזוננת עליו וכו'. רמז.
- יח.** סוטה יב, סי' לו.
- יט.** סוטה יז, סי' נו, אש אוכלתן.
- כ.** קידושין מ, סי' כה.
- כא.** קידושין ע, סי' מא. ושם ע: , סי' מג.
- כב.** סנהדרין צט, סי' קעו.

- כג.** המְכַנְּסִים מְכַפְּרִים עַל גְּלוּי־עֲרִיּוֹת.
- כד.** עַל־יְדֵי נְאוּף נּוֹפְלִים הַצַּדִּיקִים.
- כה.** עַל־יְדֵי שְׂמֻקּוֹנָן עַל מִיתַת הַצַּדִּיקִים, עַל־יְדֵי־זוֹה מְשַׁבֵּר אֶת עֲצָמוֹ מֵאַהֲבַת נָשִׁים.
- כו.** עַל־יְדֵי הוֹצָאת זֶרַע לְבִטְלָה בּוֹרֵא קְלָפוֹת, הַמֵּתְלַבְּשִׁים בְּבְגֵי־אָדָם מִתַּנְגָּדִים וְחוֹלְקִים עָלָיו וְעוֹשִׂין לוֹ יְסוּרִין.
- כז.** הֵבֵא עַל אִשֶׁת אִישׁ, סוּף שֶׁבֵּא לְיָדֵי שְׂפִיכוֹת־דָּמִים.
- כח.** מִי שֶׁהוּא מְבַעֵר נּוֹאֲפִים, בְּזוֹה הוּא מְתַקֵּן חַטָּאת אֲבוֹתָיו.
- כט.** מִי שֶׁרוֹצֵה לְשָׁמֹר אוֹת בְּרִית, יֹאמֶר תְּמִיד אָמֵת, גַּם יַעֲשֶׂה חֶסֶד עִם מִי שֶׁלֹּא יִצְפֶּה לְתִשְׁלוּם גְּמוּלוֹ.
- ל.** לְפָנֶם הַבְּרִית יִהְיֶה רוֹדֵף שְׁלוֹם.
- לא.** עַל־יְדֵי מַחְלָקַת בָּא לְיָדֵי פָנֶם הַבְּרִית.

 מראי מקומות

- כג.** זבחים פח:; סי' כב.
- כד.** מאהבת נשים איך נפלו גבורים וגו' (שמואל ב, א כו-כו). רמז רחוק.
- כה.** ויקנן דוד וגו' נפלאה אהבתך לי מאהבת נשים (שם).
- כו.** בשבט אנשים ובנגעי בני אדם (שמואל ב, ז יד), עיין רש"י. רמז.
- כז.** ואת אשתו לקחת לך לאשה ואתה הרגת וגו' (שמואל ב, יב ט). כי נאפת הנה ודם בדיהן (יחזקאל כג מה). כי נאפו (שם, פסוק לז). נדרים צא:
- כח.** ויעבר הקדשים וגו' ויסר וגו' אשר עשו אבתיו (מלכים א, טו יב).
- כט.** כל ארחות ה' חסד ואמת לנצרי בריתו וגו' (תהלים כה י).
- ל.** סור מרע וגו' בקש שלום ורדפהו (תהלים לד טו). סור מרע (בחינת פגם הברית, כידוע) בקש שלום. שלח ידיו בשלמיו חלל בריתו (תהלים נה כא). רמז.
- לא.** שם, כנ"ל, שלח ידיו בשלמיו.

- לב. הַרְהוּרֵי נְאוּף בָּאִים מִחֶמֶת שְׂבִירַת פְּלִי שֶׁל חֶסֶד, וּלְפִי רַב הַנִּיצוּצוֹת הֵן רוֹב הַמְחֻשְׁבוֹת שֶׁל נְאוּף.
- לג. מִי שֶׁעוֹבֵר עַל מִשְׁכַּב־זֶכֶר, עַל־יְדִי־זָה נִתְפָּס בַּתְּפִיסָה.
- לד. כֶּסֶף חַי מִסָּגֵל לַגְבוּרַת אָנָשִׁים.
- לה. מִי שֶׁמְזוּנָג עִם אִשְׁתּוֹ בְּשַׁעַת שְׁנֵאָה, זֶרַע הַנוֹלָד הֵן מִשְׁמַדִּין אֶת עֲצָמוֹ.
- לו. עַל־יְדֵי נְאוּף בָּאִים לְגָלוּת תַּחַת יַד שָׂרִים לְצִים, וְנַעֲשֶׂה בְּעַל־חֹב.
- לז. בְּזִכּוֹת שֶׁהַנְּקוּבוֹת נְזָהְרִים מִנְאוּף, יָבוֹא מְשִׁיחַ, גַּם לֹא יִצְטָרֵךְ אָדָם לְחַבְרוֹ, וּכְבוֹד הַצְּדִיקִים נִתְגַּדֵּל.
- לח. נְאוּף בָּא עַל־יְדֵי הַתְּעַסְקוֹת בְּשָׂמוֹת הַטְּמְאָה וּבְכִשְׂפִים.
- לט. הֵבֵא עַל הַכּוֹתִיט, מַכְנִים כָּל הַשְּׁפַע לַסְּמָרָא אַחֲרָא.
- מ. עַל־יְדֵי נְאוּף בָּא שְׂכָחָה.
- מא. תִּקּוֹן לְהוֹצֵאת זֶרַע לְכַמְלָה שִׁישְׁתִּדֵּל לְהַחְזִיר בְּנֵי־אָדָם בְּתִשׁוּבָה.

 מוראי מקומות

- לב. כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה (תהלים פו יג). פירש רש"י, דרך המנאפים להנתן בעומקה של שאול. רמז רחוק.
- לד. עיין באגרת לר' חיים ויטאל בסוף ספר "חסד לאברהם", כסף חי ביסוד. ועיין גם בספר הברית, מאמר יא, פרק ב ובפרק ו.
- לה. כעס לאביו בן כסיל וממר ליולדתו (משלי יז כה).
- לו. עמי נגשיו מעולל ונשים משלו בו וגו' (ישעיה ג יב), עיין רש"י. רמז.
- לז. והחזיקו שבע נשים וגו' לחמנו נאכל וגו' (ישעיה ד א), עיין רש"י. ביום ההוא יהיה צמח ה' לצבי ולכבוד וגו' (שם, פסוק ב), עיין רש"י. רמז. ועיין תרגום.
- לח. ועננים כפלשתים ובילדי נכרים ישפיקו (ישעיה ב ו), עיין רש"י.
- לט. ותמלא ארצו כסף וזהב וגו' (שם, פסוקים ז-ח).
- מ. כי שכחת וגו' וזמרת זר תזרענו (ישעיה יז י), עיין רש"י. זונה נשכחה וגו' (ישעיה כג טז). ותלך אחרי מאהביה ואותי שכחה וגו' (הושע ב טו).
- מא. עיין בליקוטי מוהר"ן סוף סי' יד. ממזרח אביא זרעך וגו' הביאי בני מרחוק וגו' (ישעיה מג ה-ו). אצק רוחי על זרעך וגו' זה יאמר לה' אני וגו' (ישעיה מד ג-ה), עיין רש"י.

- מב.** מי שהוא נוטר פְּרִית, אֶף-עַל-פִּי שָׁאִין לוֹ זְכוֹת אָבוֹת, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לוֹ זְכוֹת.
- מג.** עַל-יְדֵי מְעוֹט [אִמּוֹנָה] בָּאִין הַהֲדוּרֵי נְאוּף.
- מד.** בְּעוֹזֵן בְּשׁוּף וְנְאוּף הַצְדִּיק נִסְתַּלַּק.
- מה.** בְּנֵי נְאוּפִים יִהְיוּ נִצְרָכִים לְבְּשׁוּף.
- מו.** בְּנִים הַנּוֹלָדִים עַל-יְדֵי עֶסֶק הַבְּשׁוּף יִהְיוּ נְאוּפִים.
- מז.** הַנּוּאֲפִים לְרַב הֵם מִתְנַגְּדִים לְצַדִּיקִים.
- מח.** הַמוֹצִיא זֶרַע לְבִטְלָה, בְּאֵלוֹ הֵבִיא בְּנָיו קֶרֶן לְעִבּוּד־הַזֶּהָרָה גַּם בְּדוֹן בְּסִקְלָה.
- מט.** עַל-יְדֵי נְאוּף מְאֻבָּד אֶת הַזְּכָרוֹן.
- נ.** עַל-יְדֵי נְאוּף הַבּוֹשֶׂה נִסְתַּלַּק.
- נא.** עַל-יְדֵי אֲכִילָה גָּסָה בָּא לְנְאוּף.
- נב.** בְּשֵׁאֲדָם עוֹבֵר עַבְרָה, אַחֲר־כֵּן הוּא מְצַעֵר מִחַמַּת הַנִּיצוֹץ שְׁבוּ, אֲבָל בְּשִׁפְנָם בְּפְרִית אֵין מְצַעֵר אַחֲר־כֵּן, כִּי כִּבְר הֶלֶךְ מִמֶּנּוּ הַנִּיצוֹץ.

 מוראי מקומות

- מב.** כי ההרים ימושו וגו' וברית שלומי לא תמוט (ישעיה נד ז), פירש רש"י זכות אבות.
- מג.** בני עננה זרע מנאף (ישעיה נז ג), ומעונן הוא פגם אמונה.
- מד.** הצדיק אבד וגו' בני עננה זרע מנאף ותזנה (ישעיה נז א, ג), ועיין רש"י. סוטה מח.
- מה.** שם, בני מנאף ותזנה.
- מו.** שם, על מי תרחיבו פה וגו' (ישעיה נז ד).
- מח.** הנחמים באלים וגו' שחטי הילדים וגו' בחלקי נחל חלקך וגו' (ישעיה נז ה-ו), עיין רש"י. נדה יג.
- מט.** ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרוןך וגו' (ישעיה נז ח).
- נ.** ומצח אשה זונה היה לך מאנת הכלם (ירמיה ג א).
- נא.** ואשביע אותם וינאפו וגו' (ירמיה ה ז).
- נב.** ואלכה מאתם כי כלם מנאפים וגו' (ירמיה ט א). כי רעתכי אז תעלזי (ירמיה יא טו), עיין רש"י. לא יתנו לשון כי רוח זנונים בקרבם (הושע ה ד).

- נג. מי שאינו מפר פְּרִית, על־יְדִיָּוָה יש לו זְכוּרָה.
 נד. הרהורי נאוף באים על־יְדֵי שְׁבוּעַת שְׁקָר.
 נה. מי שהוא ערב בְּעַד רָשָׁע, נַעֲשֶׂה נואף.
 נו. מי שִׁמְשָׁחִית דְּרָכּוֹ, על־יְדִיָּוָה נִכְלָה פְּרוּמָה מִן הַפִּיס.
 נז. על־יְדֵי גְלוּי־עֲרִיזוֹת בָּא הַרִיגָה.

חלק שני

- א. על־יְדֵי נאוף נופל לתְּפִיסָה או לְחָלִי כְּאֵב רַגְלִים, גַּם תִּלְמִיד שְׁלֹא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרָה נופל לָזוֹה, גַּם מְזִיקִין שׁוֹלְטִין עָלָיו.
 ב. על־יְדֵי הַמַּחְלָקָת נופל לְתַאֲוֹת נאוף.
 ג. על־יְדֵי תִשְׁמִישׁ הַמָּטָה בְּיָמִים שְׁאִסּוּרִין בְּתִשְׁמִישׁ, על־יְדִיָּוָה נופל לתְּפִיסָה.

מוראי מקומות

- נג. זכר אל תפר בריתך וגו' (ירמיה יד כא). רמז. ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך (תהלים מד יח). ואת ברית אלהיה שכחה (משלי ב יז). לשמר בריתו ולזכרי פקדיו (תהלים קג יח).
 נד. כי מנאפים מלאה הארץ כי מפני אלה וגו' (ירמיה כג י), עיין רש"י. אלה וכחש וגו' ונאף וגו' (הושע ד ב).
 נה. כי ערב זר ובעד נכריה חבלהו (משלי כז יג). מאהביך אשר ערבת וגו' (יחזקאל טז לז).
 א. מד"ר בראשית פר' א סי' יד, ושמר רגלך מלכד (משלי ג כו) מן ההוריה, מן העבירה, מן המזיקין. (ועיין מתנות כהונה) (סתם עבירה בלשון חז"ל הוא, ניאוף). רמז.
 ב. עיין מריבה ג, חלק שני. מד"ר בראשית סוף פר' כו, קשה היא המחלוקת כדור המבול וכו'. רמז.
 ג. עיין פדיון שבויים ד, חלק שני. מד"ר נח פר' לד סי' ז, כיון שנכנס לתיבה נאסרה לו פריה ורביה וכו'. ובסי' ח, היצא קרי ושרצו בארץ ולא בתיבה וכו'. רמז.

רב ספר נ נה נחמ נחמן מאומן ❧ המדות

- ד. על־ידי תאֹת נאוף פֹּא עֲצִירוֹת, וְעַל־יְדֵי עֲצִירוֹת פֹּא צָרַעַת.
- ה. על־ידי טובות שְׁעוֹשָׁה עִם בְּנֵי־אָדָם, נִתְפַּטֵּל תֵּאוֹת נאוף וְכֵן לְהַפְדֵּי.
- ו. שׁוֹמֵר הַבְּרִית הוּא מְקוֹר הַבְּרָכוֹת.
- ז. פֶּל הַשׁוֹמֵר הַבְּרִית, זֹכֶה לְהִבִּין הַשְּׂבָעִים לְשׁוֹן, הַגְּנוּזִים פְּתוּרָה.
- ח. אָסוּר לְלַמֵּד זְכוֹת, עַל זֶה שְׁעֵבֵר עַל מִשְׁבֵּב זְכוֹר.
- ט. הַפְּרָנְסָה לְפִי הַזְּוֹג.
- י. אִישׁ בָּטֵל שְׂאִין עוֹסֵק בְּשׁוֹם עֵסֶק, עַל־יְדֵי־זֶה תֵּאוֹתוֹ מְרַבָּה בְּמִשְׁגָּל וּמְדַבֵּר דְּבָרֵי טְנוּף תָּמִיד.
- יא. מִי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר הַבְּרִית מִתָּר לֹא לְשִׁמּוֹחַ, בְּשִׂרְזָאָה מִפְּלֵת שׁוֹנְאָיו.

מראי מקומות

- ד. מד"ר לך לך פר' מא סי' ב, (ובמד"ר וירא סוף פר' נב) שמענו בפרעה שלקה בצרעת ואבימלך בעיצור, מנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה וכו'.
- ה. שם במד"ר סי' ז, ואנשי סדם רעים וחטאים (בראשית יג יג), רעים אלו לאלו וחטאים בגילוי ערות וכו'.
- ו. מד"ר לך לך פר' מג סי' ו, מלך שלם (בראשית יד יח), שנולד מהול. ויברכהו, מכח אותה ברכה וכו'. ובמד"ר וירא פר' מח סי' ד, הריני נגלה עליו ומברכו, אברהם שמל עצמו לשמי על אחת כמה וכמה. רמז.
- ז. מד"ר וירא פר' מט סי' ב, ומעמיד אני מהן משה שהוא הוגה בתורה בשבעים לשון, בזכות המילה.
- ח. מד"ר וירא פר' נ סי' ה, מכאן ואילך אין לך רשות ללמד סגוריא עליהם.
- ט. מד"ר תולדות פר' סה סי' יט, אם לזווג המציא לך דכתיב, הקרה נא (בראשית כד יב), למאכלך, על אחת כמה וכמה, כי הקרה ה' אלהיך לפני. ובמד"ר שמות פר' א סי' לב, קראן לו ויאכל לחם (שמות כ ב), ואין אכילת לחם אלא אשה.
- י. מד"ר שמות פר' ה סי' יח, נרפים אתם, לשון טינוף הוא, קדושים הם וכו'. ועיין ידי משה. רמז.
- יא. מד"ר בא פר' יח סי' י, וכן דוד אמר, ישמח צדיק כי חזה נקם (תהלים נח יא). ועיין ידי משה צדיק הוא מאן דנטר אות ברית. רמז.

- יב. סִפְנַת הַדְּרָכִים בָּא עַל־יְדֵי פָּנִים הַבְּרִית. וְסִימָן לְדָבָר: "אֶרְחִי וְרַבְעִי זְרִית" וכו'.
- יג. אִשָּׁה שְׁנַתְּפַעַת לְזִנוּת, אֶף־עַל־פִּי שְׁלֵא נִבְעֵלָה, הַתְּבִיעָה לְחוּד עוֹשֶׂה בָּהּ רָשָׁם.
- יד. מִי שֶׁעוֹצֵם עֵינָיו מִרְאוֹת בְּרַע, עַל־יְדֵי־זֶה נִצּוֹל מִבּוֹזוֹנוֹת.
- טו. עַל־יְדֵי זְנוּת בָּא רְצִיחָה.
- טז. עַל־יְדֵי זְנוּת עִם הָאִמּוֹת בָּא שְׁמֹד.
- יז. מִי שֶׁנּוֹטֵל שְׂרָרָה לְעַצְמוֹ, עַל־יְדֵי־זֶה בָּתוֹ נַעֲשִׂית זִנְהָ, חֵם וְשָׁלוֹם.
- יח. הַבְּעִלִי הַשְּׁבוּנוֹת עַל־פִּי רַב הֵם בְּעִלֵי תַּאֲוֹת נֹאפֵה.
- יט. מִי שֶׁאֵין מִסְתַּכֵּל עַל נָשִׁים, זֹכָה שְׂזָרְעוּ יַחְבְּרוּ פְּרוֹשִׁים עַל הַתּוֹרָה.

 מֵרֵאִי מִקּוֹמוֹת

- יב. עֵינַי דֶּרֶךְ ג, חֶלֶק שְׁנֵי. מִד"ר תִּזְרִיעַ פֶּר' יד ס' ו.
- יג. מִד"ר חֵי שְׂרָה פֶּר' ס ס' ה, וְאִישׁ לֹא יִדְעָה (בְּרֵאשִׁית כד טז)? אִפִּי אָדָם לֹא תִבַע בָּהּ, עַל שֵׁם, כִּי לֹא יִנּוּחַ שִׁבְט הַרְשַׁע וְגו'. רִמּוֹז.
- יד. עֵינַי רֵאִיָּה ת. מִד"ר תּוֹלְדוֹת פֶּר' סה ס' י, וְתִכְהִין עֵינָיו מִרְאָת (בְּרֵאשִׁית כז א), א"ר אֲלַעְזֹר בֶּן עֲזַרְיָה, מִרְאוֹת בְּרַעְתּוֹ שֶׁל רֹשַׁע. בְּרֵייתָא אִמְרִין, דִּין אֲבוּה וְכו' (הֵינּוּ שִׁיבּוֹ אוֹתוֹ). וְעֵינַי מִתְּנוּת כְּהוֹנָה, עַל דֶּרֶךְ שֶׁאִמְרַת הַכְּתוּב, וְעַצֵּם עֵינָיו מִרְאוֹת בְּרַע (יִשְׁעִיָּה לג טו) וְכו' וְדִרִישׁ כִּמּוֹ גִּזְרָה שׁוּהָ, מִרְאוֹת – מִרְאוֹת. רִמּוֹז.
- טו. מִד"ר וִישְׁלַח פֶּר' פ ס' ב, דֶּרֶךְ יִרְצַחוּ שְׁכֵמָה (הוֹשֵׁעַ ו ט).
- טז. שֵׁם בְּמִד"ר, ס' יא, הַנִּבְעֵלֹת לְעַרְל קֶשֶׁה לְפָרוֹשׁ. וְעֵינַי בְּמִד"ר וִישֵׁב פֶּר' פה ס' א, בְּגַדְהָ יְהוּדָה, כִּפְרָת, שְׁקֵרֵת וְכו' וְבַעַל בַּת אֵל נִכְר. רִמּוֹז.
- יז. מִד"ר וִישְׁלַח סוֹף פֶּר' עט.
- יח. מִד"ר וִישֵׁב פֶּר' פז ס' ז, וַיִּבֶא הַבַּיִתָּה לְעִשׂוֹת מִלְּאֲכָתּוֹ, לְחֹשֵׁב חֲשָׁבוֹנוֹת שֶׁל רַבּוֹ. לְעִשׂוֹת מִלְּאֲכָתּוֹ וְדָאֵי וְכו'. וְעֵינַי מִתְּנוּת כְּהוֹנָה. רִמּוֹז.
- יט. מִד"ר וַיְחִי פֶּר' צח ס' יח, אֵתָה לֹא תִלִּית אֵת עֵינֶיךָ וְהִבַּטְתָּ בָּהֶן, חֵיִיךָ, שֶׁאֵתָה נּוֹתֵן לְבַנּוֹתֶיךָ צַעֲדִידָה בַּתּוֹרָה, מֵהוּ צַעֲדִידָה, פֶּרְשָׁה. רִמּוֹז.

❁ נדה ❁

- א.** אשה שהיא מרבה בדמים, היא דברנית. ואל תתייפה בעיני בני אדם, גם תרחץ את עצמה במי מעינות, גם אל תיגע את עצמה הרבה, גם בעלה יזהר בגטילת ידים, גם אל תכעס, גם אחר הטבילה תתן צדקה. גם בעלה ילמד מסכת נדה ואחר כך יאמר שיר של יום. גם תרחץ את עצמה בדברים, העולים מתוך המצודה מן הנחר, גם תשתה חלב עז, גם תרחץ בנוצת עזים, גם תעשן את עצמה בלבונה.
- ב.** אשה ששופעת דם, תכתב אותיות "לא אחד" ותשא עליה.
- ג.** אשה שהיא פרוצה, על ידיה אין לה וסת ומרבה בדמים.
- ד.** נדה שראתה דם דרך מקרה הוא מחמת חטא האישה.

חלק שני

- א.** אשה שאין לה וסת תתענה.
- ב.** סגלה להחזיר לאשה וסתה על ידי הכנסת אורחים.
- ג.** מי שעסקו ומשאוי ומתנו עם האמות בעת חגם או אפלו שלא בעת חגם, אלא שפונקתו שפועמיד דברים לעבודה זרה שלהם, על ידיה אשתו שופעת דם תכף סמוך לטבילתה.

מדאי מקומות

- ב.** מי יתן טהור מטמא לא אחד (איוב יד ד).
- ג.** הלוך וטפוף וגו' וה' פתחן יערה (ישעיה ג טז-יז), ועיין רש"י. רמז.
- ד.** חירושי אגדות סנהדרין קג., סי' רב, ד"ה ונגע לא יקרב באהלך.

נְפִילָה

- א. לַפְעָמִים אָדָם נוֹפֵל מִמְדַּרְגָּתוֹ לְעַת זְקֵנָתוֹ.
- ב. עַל־יְדֵי גְבִיּוֹת מִסּוּ נוֹפֵל אָדָם מִמְדַּרְגָּתוֹ.
- ג. עַל־יְדֵי קִנְיָה נוֹפֵל מִמְדַּרְגָּתוֹ.
- ד. עַל־יְדֵי קִנְיָה אֵינוֹ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ אַחֵד, לַפְעָמִים מִתְפַּלֵּל בְּהַתְלַהּבוֹת וְלוֹמֵד בְּהַתְמַדָּה, וְלַפְעָמִים הַתְפַּלָּה וְהַלְמוּד עָלָיו כְּמִשְׁא.

מוראי מקומות

- א. מד"ר נח פר' לא סי' יב, וכן פר' לד סי' ז, בחסר ובכפף גלמוד וגו' (איוב ל ג). רמז (כפן הוא בחינת רעבון של תענית. ע"ז גלמוד, יש לה וסת של נדה).
- ב. עיין הכנסת אורחים ב, חלק שני. מד"ר וירא פר' מח סי' טז-יז, חדל להיות לשרה ארח וגו' (בראשית יח יא) היתה לי עדנה (שם, פסוק יב) זמני וכו'. עיין מתנות כהונה, ווסת נדתה. רמז. ועיין שם פר' נו סי' ה, שבת עבר ארח (ישעיה לג ח), היך מה דאת אמר, חדל להיות לשרה ארח וגו'.
- ג. עיין ממון כו, חלק שני. מד"ר וישלח פר' פג, סי' ד, מהיטבאל בת מטרד, מטיבי אלהות היו, שהיו מטיבין עצמן לעבודת כוכבים. שהיו מעמידין טוריות לעבודת כוכבים. מטיבין אותה לבעלה (רמז על הטבילה) ואחר כך טורדין אותה מבעלה (רמז על ששופעת דם ונעשה נדה סמוך לטבילתה).
- א. ב"ק צב:, סי' לח. מובן. ויהי לעת זקנת שלמה וגו' (מלכים א, יא ד).
- ב. בכורות לא., סי' ז, ונעשה גבאי דוחין אותו. רמז.
- ג. ואני כמעט נטיו רגלי וגו' כי קנאתי וגו' (תהלים עג ב-ג).
- ד. (שם, פסוק יח). אך בחלקות תשית למו — (פירוש רש"י, מחלק להם הדרך, רמז שאין הולכין בדרך אחד). הפלתם למשואות, והוא מלשון התלהבות, כמו וישאם דוד ואנשיו (שמואל ב, ה כא) ומלשון חז"ל, משיאין משואות. וגם הוא מלשון, משא. רמז נפלא.

- ה. מי שנמעד בְּדבורו, ובדאי הרגילות של לשונו היה צריך לְדַבֵּר פֶּלֶם מה שצריך, אֲבָל מי שנמעד בְּרַגְלוֹת לְשׁוֹנוֹ, בְּיָדוּעַ שֶׁפָּרְנָסְתּוֹ נִתְמַעַט והוא צריך לְחַסֵּד גְּדוֹל וְיִשׁוּעָה שִׁיתֵן לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא פְּרָנְסָה.
- ו. עַל-יְדֵי הַשְּׁבוּעָה נִכְרַת [נִכְרַת] הַהֲשֵׁת־וְקָקוֹת שֶׁל אָדָם.
- ז. בְּשֵׂאֲדָם מַחְלִיק וְנוֹפֵל, זֶה עַל-יְדֵי שֶׁהִתְחַזַּק לְעֵבֵר עֲבָרָה.
- ח. בְּשֵׂאֲתָהּ מִתְחִיל לַעֲשׂוֹת אֵיזָה מְצוּהָ וְהַהֲתַחֲלָה הִיא בְּכָל לֵבָב, תִּצְלִיחַ בְּזוֹ הַמְצוּהָ וְלֹא יֵאָרַע לָךְ שׁוֹם הַזֶּה.
- ט. מִי שֶׁנּוֹפֵל מִיְרָאָתוֹ, בְּיָדוּעַ שִׁירָאָתוֹ לֹא הִיְתָה מְהוּרָה.
- י. אָדָם נוֹפֵל מִחֲמַת הַתְּאוֹת מְמוֹן.

מראי מקומות

- ה. השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך לא יתן לעולם מוט לצדיק (תהלים נה כג), פירש רש"י מעידת רגל. יכלכל דבריו במשפט וגו' (תהלים קיב ה-ו).
- ו. כאן יש ספק אם צ"ל נִכְרַת (בסגול מתחת לריש) או צ"ל נִכְרַת (בפתח מתחת לריש). ושמעתי בשמו ז"ל, שאמר, ששתי הגרסאות אמת. ולא באר דבריו ז"ל. ולפי גירסת נִכְרַת (בסגול), יש לזה סוד מכמה פסוקים. כגון: ויוסף יהונתן להשביע וגו' באהבתו אותו כי אהבת נפשו אהבו (שמואל א, כ יז). נשבעתי ואקימה לשמר משפטי צדקך (תהלים קיט קו). אשר נשבע לה' וגו' (תהלים קלב ב). חי אל וגו' (איוב כז ב), עיין רש"י. רמז קצת. וישבעו לה' וגו' וישמחו וגו' כי בכל לבבם נשבעו ובכל רצונם בקשוהו וגו' (דברי הימים ב, טו יד-טז). אך צריך עיון, מה ענין זה לאות נפילה. וכפי גירסא שניה, אינו מובן כלל, וצריך עיון.
- ז. וכסיל מתעבר ובוטח (משלי יד טז), עיין רש"י. רמז.
- ח. אשר החל וגו' בכל לבבו עשה והצליח (דברי הימים ב, לא כא).
- ט. יראת ה' טהורה עומדת לעד וגו' (תהלים יט י).
- י. מה בצע בדמי ברדתי וגו' (תהלים ל י). רמז קצת. ובני דישון חמרן וגו' (דברי הימים א, א מא). פירוש רש"י, ובחומש כתיב, חמדן (בראשית לו כו), בתחלה היו חמודים ולבסוף מכוערין. רמז, שהחמדן נופל ממדרגתו.

- יא. בְּשֶׁתֶּשְׁמֹר אֶת עֲצֻמְךָ מִגְּזֵלוֹת וּמִשְׁבוּעוֹת וּמִשֶּׁקֶר, לֹא תִפֹּל מִמִּדְרָגְתְּךָ.
- יב. בְּשֶׂאֲדָם מִתְפַּלֵּל בְּמִנְיֹן, שְׂיֵשׁ שָׁם רְשָׁעִים, לִפְעָמִים הֵם מְשָׁלִיכִין אוֹתוֹ לְמַטָּה וְהַסְגָּלָה לָזֶה שְׂיִגְבִּיהַ יְדִיו לְמַעַלָּה בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה.
- יג. מִי שֶׁלֵּבּוֹ נֹפֵל מִהַתְלַהְבוֹת, הוּא מַחֲמַת שְׂשׂוֹנָא אֶת הַצַּדִּיק.
- יד. הַצַּדִּיק שֶׁמְנַהֵיג בְּאַמֶּת אֶת הָעוֹלָם, לֹא יִפֹּל מִחֲשִׁיבוֹתָיו.
- טו. מִי שֶׁפוֹרַח מִן הַכְּבוֹד וְהַכְּבוֹד רוֹדֵף אַחֲרָיו, בְּוֹדָאֵי לֹא יֵרֵד וְלֹא יִפֹּל מִכְּבוֹדוֹ.
- טז. עַל־יְדֵי הַתְּקַשְׁרוֹת לְצַדִּיקִים לֹא יִפֹּל מִמִּדְרָגְתּוֹ.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. מִי שֶׁהוֹלֵךְ וְנוֹפֵל, יַדַּע שֶׁמִּלְאָכָיו הַשּׂוֹמְרִים אוֹתוֹ נִסְתַּלְקוּ.

מִדְרָאֵי מְקוֹמוֹת

- יא. וּמִי יָקוּם בַּמָּקוֹם קִדְשׁוֹ נָקִי כַפִּים וּבֵר לִבּוֹ אֲשֶׁר לֹא נִשְׂא לְשׂוֹא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה (תְּהִלִּים כד ג-ד). רמז. וּמִי יָקוּם בַּמָּקוֹם קִדְשׁוֹ (ר"ל, שִׁיתְקִיִּים בַּמִּדְרָגַת קְדוּשָׁתוֹ), נָקִי כַפִּים וּגְו'.
- יב. בְּנִשְׂאֵי יְדֵי וּגְו' אֶל תִּמְשַׁכְּנִי עִם רְשָׁעִים וּגְו' (תְּהִלִּים כח ב-ג).
- יג. יִפְלוּ בִלְבַב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ (תְּהִלִּים מה ו). רמז.
- יד. כִּסְאֵךְ אֱלֹהִים עוֹלָם וְעַד שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁבֶט מַלְכוּתְךָ (תְּהִלִּים מה ז), עֵינַי רִשְׁיָי. וְכֵן מְבוֹאֵר בַּכֹּהֵן פְּסוּקִים לְהַדִּיא.
- טו. לֹא יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ (תְּהִלִּים מט יח). רמז נִפְלָא.
- טז. לֹא יִתֵּן לְעוֹלָם מוֹט לְצַדִּיק (תְּהִלִּים נה כג). וְשֵׁרֵשׁ צַדִּיקִים בַּל יִמוּט (מִשְׁלֵי יב ג).

- ב. מִי שָׁפָא לֹא הִרְהוּר זְנוּת עִם בֵּת אֵל נָכַר, בְּיָדוֹעַ שִׁיְהִיָּה לֹא אִיזְהוּ נְפִילָה.
ג. אוֹ אִיזְהוּ חוֹלָאֵת יָבֹוא עַל אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו.

נבול-פה

- א. מִי שֶׁמְדַבֵּר נְבוּל-פֶּה, בְּיָדוֹעַ שְׁלֵבּוֹ חוֹשֵׁב מַחְשְׁבוֹת אָוֶן.
ב. עַל-יְדֵי נְבוּל-פֶּה בָּא חֲנֻפָּה.
ג. בְּעוֹזֵן נְבוּל-פֶּה צָרוֹת וּגְזֵרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת, וּבַחֲוֵרֵי יִשְׂרָאֵל מֵתִים, חָם וְשָׁלוֹם, וִיתוּמִים וְאַלְמָנוֹת צוֹעְקִים וְאִינָם גַּעְגִּין.
ד. הַמְנַבֵּל פִּיו, אֶפְלוֹ חוֹתָמִין עָלָיו גְּזֵר־דִּין שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה לְמוֹכָה, הוֹפְכִין עָלָיו לְרָעָה, גַּם מַעֲמִיקִין לֹא גִיהֲנָם, גַּם לְשׁוֹמֵעַ וְשׁוֹתֵק.
ה. חָמוּר הָאוֹמֵר בְּפִיו מִן הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה.

מראי מקומות

- ב. עיין הרהורים כא, חלק שני. מד"ר וישב פר' פה סי' ב, וירד יהודה (בראשית לח א), ירידה היא לו, שנשא לגויה, שקבר את אשתו ובניו. רמז.
א. נבלה ידבר ולבו יעשה און וגר' (ישעיה לב ו).
ב. לעשות חנף וגר' (שם).
ג. שבת לג., סי' כה.
ד. שם. כתובות ח:
ה. ערכין טו., סי' ד.

נְהַנְה מֵאַחֲרַיִם

- א. מה שֶׁהַצְדִּיק מְקַבֵּל מִמּוֹן מֵהַרְשָׁע, אֶף-עַל-פִּי שְׁוֵה הַמּוֹן הוּא סֶפֶק גָּזֵל, אֶף-עַל-פִּי-כֵן מִתֵּר לְקַבֵּל מִמּוֹן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִקְבַּל הַרְשָׁע לְעַצְמוֹ, אִיזוּהוּ תִלְמִיד חֶכֶם רָשָׁע, וַיֹּאמֶר עָלָיו שֶׁהוּא צְדִיק, וַיִּתֵּן לוֹ הַמּוֹן, וַיִּחַלֵּק עַל הַצְדִּיק הָאֵמֶת.
- ב. מִשְׁרְבוּ מְקַבְּלֵי מִתְּנוּת, גִּתְמַעְטוּ הַיָּמִים וְנִתְקַצְרוּ הַשָּׁנִים.
- ג. אָדָם שֶׁקִּבְּלֵת הַנָּאָה מִמּוֹן פֶּעַם אֶחָד, אֵל תִּבְוָהוּ.
- ד. מִי שֶׁמְכַבֵּד עָלוֹ עַל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, לְסוֹף שֶׁנִּצְרָךְ לְאַחֲרַיִם.
- ה. מִי שֶׁעוֹשֶׂה טוֹבוֹת לְבְנֵי-אָדָם, מִתֵּר לוֹ לְהִנּוֹת מֵהֶם וּצְרִיכִים לְשָׂרְתוֹ.
- ו. עַל-יְדֵי הַנָּאָה שֶׁאֲתָה מְקַבֵּל מִחֻבְרָךְ, עַל-יְדֵי-זֶה אֲתָה סוֹבֵל צַעַר עַל עוֹלוֹתָיו.
- ז. מִי שֶׁאִינוּ מְקַבֵּל מִמּוֹן מֵאַחֲרַיִם, יִגְדֵל כָּל זָרְעוֹ.
- ח. הַמְּלֻךְ גּוֹבֵה יִצְיֹאֲתוֹ מִן הָעַם.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- א. חגיגה כב., ס' יז, כעין רמז לזה.
- ב. סוטה מז., ס' קכד.
- ג. ב"ק צב., ס' לז. מובן.
- ה. ב"ב קכב., ס' קה, חידושי אגדות ד"ה והעובד העיר.
- ו. חטאת עמי יאכלו ואל עונם ישאו נפשו (הושע ד ח). רמז. ועיין מד"ר תזריע פר' טו ס' ח, דאכיל בהדי קורא ילקי בהדי קילא.
- ז. יגיע כפיך כי תאכל וגו' בניך כשתלי זיתים וגו' (תהלים קכח ב-ג).
- ח. רש"י מלכים א, ד יג, ד"ה חבל ארגוב וכו'.

ר. ספר ז נה נחמ נחמן מאומן ❧ המדות

ז. צריך לעסק באיזה משא-ומתן, כדי שלא יצטרך לסוף לבטל מדברי תורה.

י. מי ששואל חלקו בפיו, באלו גזל.

יא. המצפה לשלחן חברו, עולם חשך בערו גם חייו אינם חיים.

יב. מי שיש לו נשמה, הוא נהנה מריח.

חלק שני

א. גדולה יגיע פפו, שמציל את האדם מהריגה.

ב. מי שהוא שווא מתנות, אינו מתירא מעלילות.

נגינה

חלק שני

א. בשהצדיקים נתפרסמים בעולם, על-ידי-זה נתחדשים נגונים בעולם.

ב. הלויים היה להם לכל יום נגון מיוחד, ועכשו בגלות נשתפחו הנגונים. וכשפאה איזהו שבר על איזהו אמה, אזי מתנוצץ הנגון של הלויים שהוא בנגד השבר הזה.

מראי מקומות

ט. ברכות לה:; סי' קב.

י. שבת נו:; סי' לה, חלקם שאלו.

יא. ביצה לב:; סי' ט. (עירובין סי' לה).

יב. ברכות מג:; סי' קו. ועיין שם בחידושי אגדות.

א. מד"ר ויצא פר' עד סי' יב, חביבה היא המלאכה מזכות אבות, ומלאכה הצילה נפשות וכו' את עניי ואת יגיע כפי וגו' (בראשית לא מב). רמז.

ב. מד"ר וישלח פר' עח סי' יב, לא תסב מן בר אנש כלום ולית את יהיב כלום וכו'.

- ג. עַל־יְדֵי הַנְּגוּנִים שֵׁשׁ פָּהֶם קוֹל בְּכִיָּה, יְכוּלִים לְהוֹצִיא הַשְּׁבוּיִים, בְּחִינַת מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכוֹשְׁרוֹת.
- ד. עַל־יְדֵי הַנְּגִינָה אָדָם נִפְרָ, אִם קָבַל עָלָיו עַל תּוֹרָה.
- ה. מַה בְּשִׂאֲדָם שׁוֹתָה, מִתְחִיל לְזַמֵּר וּלְנַנֵּן וְלֹא בֶן בְּאֲכִילָתוֹ, מִחֲמַת שִׂאֲמָרוֹ שִׂירָה עַל הַבָּאָר, וְלֹא אֲמָרוֹ שִׂירָה עַל הַמֶּן.

נְסִיּוֹן

חֵלֶק שְׁנִי

- א. הַנְּסִיּוֹן הוּא בְּשִׁבִיל לְגַדֵּל וּלְפָרְסֵם אֶת הָאָדָם.

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- א. עֵינַי צְדִיק יב, חֵלֶק שְׁנִי. מִד"ר בַּא פֶּר' טו ס"י א, הַנְּצַנִּים נִרְאוּ בֶּאֱרֶץ, גְּלוּ הַצְּדִיקִים אֶת רֵאשִׁיהֶם שֶׁהִיא מְכוּסָה, עַת הַזְּמִיר הַגִּיעַ וכו'. רמז
- ב. מִד"ר בַּא פֶּר' יח ס"י ה, אֶזְכְּרָה נְגִינַתִּי בְּלִילָה וְגו' (תְּהִלִּים עו ז), אֶת הַשְּׁבָרִים שֶׁהֵיית שׁוֹבֵר אֶת הָאוֹיְבִים בְּעִבּוּרֵי. רמז.
- ג. עֵינַי מִד"ר וִיצָא פֶּר' סח ס"י ד, בְּכוֹשְׁרוֹת, בְּכִי וּשְׁרִירוֹת וכו'. וְכֵן בְּמִד"ר צו פֶּר' ח ס"י א.
- ד. מִד"ר נִשָּׂא פֶּר' ו ס"י י, בְּכַתֵּף יִשְׂאוּ (בְּמִדְבָר ז ט), אֵינִי יִשְׂאוּ אֶלָּא לְשׁוֹן שִׂירָה וכו'. רמז. וְעֵינַי בְּסֵפֶר לִיקוּטֵי מוֹהַר"ן תְּנִינָא ס"י לֵא.
- ה. עֵינַי אֲכִילָה טו, חֵלֶק שְׁנִי. מִד"ר בְּשִׁלַּח פֶּר' כה ס"י ז, לֹא אִמְרוּ שִׂירָה עַל הַמֶּן כִּשֶׁם שִׂאֲמָרוֹ עַל הַבָּאָר וכו'.
- א. מִד"ר לֶךְ לֶךְ פֶּר' לט ס"י ב, טִלְטַל עֲצֻמְךָ וּשְׂמַךְ מִתְּגַדֵּל בְּעוֹלָם. (וְזֶה הִיָּה אֶחָד מֵהַנְּסִיּוֹנוֹת שֶׁל אֲבֵרָהֶם אֲבִינוּ). מִד"ר וִירָא פֶּר' נה ס"י א, בְּשִׁבִיל לְנִסּוֹתֶךָ בְּעוֹלָם, בְּשִׁבִיל לְגַדֵּל בְּעוֹלָם. וְעֵינַי בְּמִד"ר בְּהַעֲלֹתְךָ פֶּר' טו ס"י יב, אֵינִי הַקְּבִ"ה מַעֲלָה אֶת הָאָדָם עַד שְׁבוּחַן וּבּוֹדֵק אוֹתוֹ.

ב. מי שאין במעלות הצדקות, וגם אין לו זכות אבות, ורוצה לקרב את בני-אדם לעבודת השם ותפודה, ישמר את עצמו מנסיונות, ובפרט שלא יתקנאו בו הרשעים.

ג. מי שהוא שולט ביצרו, בניו אינם יוצאים לתרבות רעה, ועל-ידי-זה ממונו בתפודה, ועל-ידי-זה לא יבוא לידי נפיון.

נר תמיד

חלק שני

א. בזכות נר תמיד הדולקים בשמן-זית, נצולין מגזרת שמה.

ספירת העמר

חלק שני

א. על-ידי ספירת העמר נצולין מגרוש.

מראי מקומות

ב. מד"ר לך לך פר' לט סי' ג, אחות לנו קטנה (שיר השירים ח ח), שאיחה את כל באי העולם. ושדים אין לה, לא הניקוהו לא מצות ולא מעשים טובים. ביום שידבר בה, ביום שגזר עליו נמרוד. רמז. עיין ידי משה.

ג. עיין ממון כא, חלק שני. מד"ר חיי שרה פר' נט סי' ז, וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כד א) שהשליטו ביצרו. שעשה ישמעאל תשובה. שלא חסר קילורין שלו כלום. שלא חזר ונסה אותו.

א. מד"ר אמור פר' כח סי' ו, ונתתי לך ולזרעך אחריו וגו' ואתה את בריתי תשמר (בראשית יז ח-ט) זה מצות העומר. רמז.

- ב. בְּיוֹתֵר צָרִיךְ לְהִזְהָר לְטָבֵל לְקָרְיוֹ בְּיָמֵי עֵמָר.
- ג. בְּסִפְרֵי־הָעֵמָר יִכּוֹלִין לְהִכְנִיעַ אֶת הַמָּסוֹר. וְסִימָן: לְעֵמָר רִאשֵׁי תְבוֹת מִ'אִיגָרָא ר'מָא ל'בִּירָא ע'מִיקָתָא.

סוֹד

חֵלֶק שְׁנִי

- א. עַל־יְדֵי עֵיוֹן עָמַק בְּסוֹדוֹת הַתּוֹרָה יִכָּל לְפַקֵּד עֲקָרוֹת וּלְרַפְּאוֹת חוֹלָאֹת חֲזָק.

סֵפֶר

חֵלֶק שְׁנִי

- א. מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְחַבֵּר אִיזְהוּ סֵפֶר וְאִינוֹ מְחַבְּרוֹ, זֶה כְּמוֹ שְׁפוֹל בְּנִים.

מוראי מקומות

- ב. שם, מהנ"ל, את בריתי תשמר וגו'. ושם ג"כ, בסי' ג', אימתי הן תמימות, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. עיין ידי משה. רמז. ועיין בספר זוהר הרקיע מהאריז"ל על מאמר זוהר בראשית יט ד"ה ויאמר אלהים.
- ג. שם במדרש, בסי' ו, מפלת המן ע"י מצות העומר. רמז.
- א. מד"ר בא פר' יט סי' א, אמרה לו השונמית, עמדת במסתורין של אלהים מתחלה נתת לי בן אף עכשו עמוד אתה במסתורין והחיה אותו. רמז.
- א. זה ספר תולדת אדם וגו' (בראשית ה א). רמז.

ב. אלו המחברי הספרים צריך להם לשקל במשקל את דברי הספר, אם יש בהם פדי ספר, פי עקר הספר אינו אלא אלו הדברים, הנאמרים בהתקשרות הנשמות בבחינת: "זה ספר תולדות אדם", ואם יש בו מעט בהתקשרות הנזכר לעיל, אין בו פדי ספר.

ג. מביני מדע יכולים להבין, בשרואים בספר חדושין דאורייתא, אם בעל המחבר חידש אלו החדושין בעצמו, או שפבר היה לעולמים שחידש אלו החדושין, ומחמת שלא היה בהם פדי ספר, נתגלה לבעל המחבר אלו החדושין, פדי לחברם בספרו, אבל באמת לא טרח על אלו החדושין, פי פא לו בנקל, פי פבר היה מי שפטר בשבילם והביא אותם לגלוי.

ד. בפנדפם איזהו ספר חדש, על-ידי-זה הפכיה שעל-ידו נתחדש זה הספר בבחינת "ושקני בבכי מסכתי", הפכיה הזאת נתגבר פנגד גזרותיהם של האמות, שלא יתגברו עלינו. גם עקר פח ממשלתם אינו אלא אלא בפכיה של עשו, וסימן לדבר: והיה מספר בני ישראל כ'חול הים.

ה. מי שאין מסתכל על נשים, זוכה שזרעו יחברו פרושים על התורה.

 מראי מקומות

ב. מד"ר בראשית פר' כד סי' ד, וכן מד"ר תזריע פר' טו סי' א. לעשות לרוח משקל (איוב כח כה) וכו' אין מלך המשיח בא עד שיבראו כל הנשמות האמורות בספרו של אדם, הה"ד זה ספר תולדת אדם (בראשית ה א). רמז.

ג. מד"ר ויקרא פר' ו סי' ו, וכן מד"ר תזריע פר' טו סי' ב, בארי לא נתנבא אלא שני פסוקים ולא היה בהם כדי ספר ונטפלו בישעיה וכו'.

ד. עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' ל. בכיה ר"ת בני ישראל כ'חול הים וגו' (הושע ב א). מד"ר במדבר פר' ב סי' יג, והיה מספר הסופר כמספר וכו'. עיין מתנות כהונה.

ה. עיין ניאוף יט, חלק שני. מד"ר ויחי פר' צח סי' יח, אתה לא תלית את עיניך והבטת בהן, חייך, שאתה נותן לבנותיך צעידה בתורה, מהו צעידה, פרשה. רמז.

- ו. מֵה שְׁסִפְרִים קְדוֹשִׁים שֶׁל צְדִיקִים נִגְזְזוּ וְנֶאֱבְדוּ וְנִשְׁכַּחַן מִן הָעוֹלָם, כְּגוֹן כַּמּוֹה סִפְרִים שֶׁל תַּנְאִים וְקַדְמוֹנִים שֶׁנֶּאֱבְדוּ וְנִשְׁכַּחוּ הוּא טוֹבָה לְעוֹלָם, כִּי עַל־יְדִי־זֶה נֶאֱבְדוּ וְנִשְׁכַּחוּ וְנִמְחִיו סִפְרֵי מִיָּנִין וְאֶפִיקוֹרְסִים הַרְבֵּה, יַמַּח שְׁמֵם, גַּם עַל־יְדִי־זֶה נִתְפַּטַּל קִנְיָה וְשִׁנְיָה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ הַכְּשָׁרִים, הַמְתַּנְהֵגִים בְּקִדְשָׁה.
- ז. עַל־יְדֵי סֵפֶר גְּדוֹל שְׁיִצְאָ לְעוֹלָם, נִפְקְדוּן עֲקָרוֹת, וְסִימָן "זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם".

סְגָלָה

חֵלֶק שְׁנִי

- א. נִוְצָה שֶׁל עוֹפוֹת הַפֶּר הֵם סְגָלָה לְחֵלְאֵי הָרָאָה, וּמְסַגֵּל לְחֹזֵק אֶת הַרוּח־חַיִּים.
- ב. הַשְּׁמַיִם יֵשׁ בָּהֶם שְׁנוּי מְרֹאוֹת לְפִי מְרֹאוֹת עֹשָׁבִים הַנִּגְדָּלִים עַל־יְדֵיהֶם, וְהֵם מְסַגְּלִים לְהַסְתַּפֵּל בָּהֶן.
- ג. מִי גִשְׁמִים מְסַגְּלִין לְמִי שְׁאִין לוֹ גְּבוּרַת אֲנָשִׁים.
- ד. אֲמִירַת תְּהֵלִים סְגָלָה לְהוֹרִיד גִּשְׁמִים תְּהֵלֵם לְמַטֵּר הַשְּׁמַיִם תְּשִׁתָּה מַיִם.

מְרֵאֵי מְקוֹמוֹת

- ו. מד"ר נשא פר' ט סי' לו', מה לעשות שלום וכו' ספר שנכתב בקדושה וכו'. עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי לב.
- ב. מד"ר בראשית פר' ד סי' ז, מה סמים הללו, מהן ירוקים ומהם אדומים, כך שמים, פעמים ירוקים וכו'.
- ג. מד"ר בראשית פר' יג סי' ו, בשעה שהמטר יורד, בהמה מבקשת תפקידה, לבשו דכרייא ענא.
- ד. שם, מרומז.

- ה. סגלה להחזיר לאשה וסטה על ידי הכנסת אורחים.
- ו. מי ששערוותיו מרבים שלא על פי הטבע, זה עלול לנזקים הרבה ולפגעים רעים מהסמטרא-אחרא, סגלתו שיקרא הפרשה שקורין ביום-כפורים.
- ז. מי שנתאלם בפתע פתאום, יעבירו על פיו חלף פשר.
- ח. סגלה למקשה לילד, תתלה לה על צוארה מפתח של הבית-עלמין. גם המפתח הזה מסגל לעקרה.
- ט. סגלה לחלי הצואר, שייכבה על חרבן בית-המקדש.
- י. סגלה פשנכנס לבית חדש לגור, יכניס לשם חרב או סכין או שאר פלי-זון. וסימן לדבר: בַּחֲכֵמָה יִבְנֶה בַּיִת פְּלִי חֲמָס מְבֹרָתֵיהֶם. חֲבֹבֹתֵיהֶם מְגֹרֹתֵיהֶם.
- יא. תפוחים מסגלים למקשה לילד.

 מראי מקומות

- ה. עיין הכנסת אורחים ב, חלק שני. מד"ר וירא פר' מח סי' יז, חדל להיות לשרה ארח וגו' (בראשית יח יא-יב) וכו' היתה לי עדנה, זמני. עיין מתנות כהונה, ווסת נדתה. רמז. ועיין מד"ר שם פר' נו סי' ה, שבת עבר ארח (ישעיה לג ח), היך מה דאת אמר, חדל להיות לשרה ארח וכו'.
- ו. עיין טבע ב, חלק שני. מד"ר תולדות פר' סה סי' טו, איש שער (בראשית כז יא), גבר שדין, כמה דאת אמר, ושעירים ירקדו שם (ישעיה יג כא), בא יום הכפורים ויש לו במה יכפר וכו' ונשא השעיר עליו וגו' (ויקרא אז כב). רמז רחוק.
- ח. עיין בנים כג, חלק שני. מד"ר ויצא פר' עג סי' ד, שלשה מפתחות, מפתח של קבורה ומפתח של רחם, ויפתח את רחמה וכו'. רמז.
- ט. עיין בכיה ג, חלק שני. מד"ר ויגש פר' צג סי' יב, ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך (בראשית מה יד). ראה ששני בית המקדשות וכו' ועתידין ליחרב. רמז.
- י. עיין בית ח, חלק שני. מד"ר ויחי פר' צט סי' ז, כלי חמס מכרתיהם (בראשית מט ה) לשון יוני הוא מכירין וכו' מגורותיהם.
- יא. מד"ר שמות פר' א סי' יב, וכיון שהגיע זמן מולדיהם, הולכים ויולדות בשדה תחת התפוח. רמז.

סְגָלָה לְחוֹלָה לְהִסְתַּכֵּל עַל הַצִּיצִית.

(וְהַסוּד בַּפְּסוּק: "הִנֵּה בְּגָד יוֹסֵף בָּא אֲלֵיךְ", כִּי כָּל אֵלֹה הַתְּבוּת מְרַמְזֵין עַל הַצִּיצִית, הֵינּוּ מִגֵּן הַחוּטִין וְהַחֲלִיּוֹת וְהַקְּשָׁרִים כְּמוֹ שְׂמֹכָאָר בְּפָרִי-עֵץ-חַיִּים, עֵינֵי שָׁם, וְעַל-יְדֵי-זוֹ: "וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל").
(וְעַנְן בְּלִקוּטֵי מוֹהַר"ן חֶלֶק א' סִימָן ז).

סְגָלָה לְחוֹלָה נוֹפֵל שְׂיִפּוֹר צְדָקָה, פְּזוּר גִּ'תֵּן לְאַבְיוֹנִים (לִקוּטֵי מוֹהַר"ן כֵּט).
סְגָלָה לְמִקְשָׁה לִילֵד, שְׁתַּרְחֵץ בֵּינָן מִלְפָּנֶיהָ וּמֵאַחֲרֶיהָ. נִכְנָס וַיֵּן יֵצֵא סוּד.

עֲנָה

- א. מִי שְׂמַשְׁתַּף אֶת עַצְמוֹ בְּצִרּוֹת יִשְׂרָאֵל וּמִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, עַל-יְדֵי-זוֹ בָּא לְעֲנָה.
- ב. עַל-יְדֵי אַמֶּת יִזְכֶּה לְעֲנָה.
- ג. עַל-יְדֵי אֱמוּנָה בָּא הַכְּנָעָה.
- ד. עַל-יְדֵי קְבִיעוֹת מְקוּם לְתַפְלָה בָּא לְיְדֵי עֲנָה וְחִסְדוֹת.
- ה. עַל-יְדֵי עֲנָה תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, וּכְאֵלֹו הַקְּרִיב כָּל הַקְּרִבָּנוֹת.
- ו. עַל-יְדֵי עֲנָה מוֹסִיפִין לוֹ גְּדֻלָּה עַל גְּדֻלָּתוֹ.
- ז. עַל-יְדֵי עֲנָה מֵאַרְיֵךְ יָמִים.

מוראי מקומות

- ב. על דבר אמת וענוה וגו' (תהלים מה ה).
- ג. ושכחי עמך ובית אביך וגו' והשתחוי לו (תהלים מה יא-יב). רמז קצת.
- ד. ברכות ו: , סי' כ, אי ענו, אי חסיד.
- ה. סוטה ה: , סי' יא.
- ו. סנהדרין יז: , סי' יח.
- ז. סנהדרין צב: , סי' קמ, ועיין רש"י.

- ח. על־יְדֵי עֲנֹה אֵין מְדַקְדְּקִין אַחַר מַעֲשָׂיו.
- ט. יוֹם שְׂאֵתָהּ מִקְטִין אֶת עֲצָמָד, יוֹם הַזֶּה מוֹסִיף כַּח וּגְבוּרָה וְהִתְרוֹמָמוֹת בְּקִדְשָׁה שֶׁל מַעְלָה.
- י. בְּשֵׂאֵתָהּ רוּאָה שְׁעֲנֹה נִתְרַבָּה בְּעוֹלָם, תִּצְפֶּה לְרִגְלֵי דְמִשְׁיָחָא.
- יא. על־יְדֵי עֲנֹה נִתְבַּטַּל פֶּחַד הָאוֹיְבִים.
- יב. על־יְדֵי עֲנֹה נִתְבַּטַּל הַמַּחְלָקֶת וְהִיִּסוּרִין.
- יג. על־יְדֵי עֲנֹה הַכַּל עִמּוֹ בְּשָׁלוֹם.
- יד. על־יְדֵי עֲנֹה פֶּא חֵן.
- טו. מִי שֵׁשׁ לוֹ הַכְּנָעָה, אֵין לוֹ מוֹרָא, פֶּאֱלוֹ יוֹשֵׁב בְּמִצּוֹר.
- טז. מִי שֵׁאֵין בּוֹ הַכְּנָעָה, אֵין בּוֹ יִרְאָה.
- יז. על־יְדֵי עֲנֹה נִתְגַּדַּל, גַּם אֵינוֹ נוֹפֵל מִמְדַּרְגָּתוֹ.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- ח. שם, בית אפל, אין פותחין לו חלונות. עיין רש"י.
- ט. עיני גבהות אדם שפל וגו' ונשגב ה' לברו ביום ההוא (ישעיה ב יא). רמז. ועיני גבהים תשפלנה ויגבה ה' וגו' (ישעיה ה טו-טז).
- י. כי השח ישבי מרום וגו' תרמסנה רגל רגלי עני וגו' (ישעיה כו ה-ו), עיין רש"י. רמז.
- יא. ושפלת מארץ וגו' כאבק דק המון זריך וגו' (ישעיה כט ד-ה). אל תראי תולעת יעקב וגו' (ישעיה מא יד).
- יב. ואת דכא ושפל רוח וגו' כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף וגו' (ישעיה נז טו-טז), עיין רש"י.
- יג. דרכיו ראיתי וגו' בורא ניב שפתים שלום וגו' (ישעיה נז יח-יט), עיין רש"י. וענוים יירשו ארץ והתענגו על רב שלום (תהלים לו יא).
- יד. ולענוים יתן חן (משלי ג לד). לבשר ענוים וגו' לשום לאבלי ציון וגו' פאר וגו' מעטה תהלה תחת רוח כהה וגו' מטע ה' להתפאר (ישעיה סא א,ג).
- טו. כנעתך יושבת במצור (ירמיה י יז). רמז.
- טז. לא דכאו עד היום הזה ולא יראו וגו' (ירמיה מד י).
- יז. וענתך תרבני וגו' ולא מעדו קרסלי (שמואל ב, כב לו-לז).

- יח. מי שהוא לב רך, הוא יכול להכניע את עצמו ביותר.
 יט. על־ידי ענוה הקדוש־ברוך־הוא זוכר אותו.
 כ. על־ידי ענוה הקדוש־ברוך־הוא עושה לו תאֵוֹתוֹ.
 כא. אין העולם מתקנים אֵלָא על מי שְׁמֹשִׁים עֲצֻמוֹ כְּאִין.

חֶלֶק שֵׁנִי

- א. סְגָלָה לְבָנִים לְהִקְטִין אֶת עֲצֻמוֹ.
 ב. על־ידי גְּאוּה רַבָּה נִבְעַל כְּאִשָּׁה.
 ג. הָאָדָם נִפְר בְּקוֹלוֹ, אִם הוּא עֲנּוּ אוּ בְעַל־גְּאוּה.
 ד. לִפְעָמִים עַל־יְדֵי שְׁפָלוֹת, שְׂאָדָם מִשְׁפִּיל אֶת עֲצֻמוֹ, אוּ אַחֲרִים מִשְׁפִּילִין אוֹתוֹ, עַל־יְדֵי־זוּה מִכְּבֻלִין מַעְלֵיו גְּזֹרֵת מִיתָה.
 ה. כְּשֶׂאָדָם מְרַגֵּשׁ בְּעֲצֻמוֹ שְׁפָלוֹת, יֵדַע שְׁמִיתָה נִגְזְרָה עָלָיו.

עֲצוּבוֹת

- א. מי שְׁלָא תִקֵּן חַטָּאת נְעוּרִים, עַל־יְדֵי־זוּה כְּאִים לוֹ דְאָגוֹת.
 ב. לְרַב כָּא הִצְעֵר לְאָדָם עַל־יְדֵי דְבוּרוֹ.

מֵרֵאִי מִקּוֹמוֹת

- יח. יען רך לבבך ותכנע מפני ה' וגו' (מלכים ב, כב יט; דבה"י ב, לד כז). לב בשר (יחזקאל יא יט), עיין רש"י.
 יט. אל תשכח ענוים (תהלים י ב). שבשפלנו זכר לנו וגו' (תהלים קלו כג).
 כ. תאות ענוים שמעת ה' וגו' (תהלים י יז).
 כא. חולין פט., סי לט.
 א. עיין בנים ב, חלק שני. מד"ר בראשית פר' ו סי' ד, פר' לז סי' ז, יקטן, שהיה מקטין את עסקיו. זכה להעמיד שלש עשרה משפחות גדולות.

רכ ספר ז נה נחמ נחמן מאומן ❁ המדות

- ג. פְּשִׁישׁ לָךְ צַעַר, תִּדְבֵּר מְזֵה הַצַּעַר.
 ד. עַל־יְדֵי דְאָנָה בְּלֵב נּוֹפֵל עַל הָאָדָם אִימַת מָוֶת.
 ה. עַל־יְדֵי הַכְּנָעָה נִתְבַּטַּל רְעָה וַיְגוֹן.
 ו. מִי שֵׁישׁ לֹא עֲצָבוֹת, יִסְתַּפֵּל עַל הַצְּדִיקִים, וַיֵּבֵא לוֹ שְׂמֵחָה בְּלִבּוֹ.
 ז. כְּשֵׂאתָהּ נִכְנָם בְּבֵית נְכָרִי, עַל־יְדֵי־זֶה בָּא עֲצָבוֹת.
 ח. עַל־יְדֵי עֲצָבוֹת אָדָם נִחְלָשׁ.
 ט. עַל־יְדֵי לֵב רַע הַפְּנִים נִשְׁתַּנָּה.
 י. כְּשֵׁישׁ לָךְ צַעַר בְּיוֹם שְׂמֵחָה, וְכָל שְׂמֵחַתְךָ נִשְׁפָּת, תִּדְרַע, שְׂתַמָּה זְכוֹת אֲבוֹתֶיךָ.
 יא. מִי שֵׁישׁ לֹא עֲצָבוֹת, יִתֵּן מִתְּנָה לְצַדִּיק תְּדִיר.

מראי מקומות

- ב. מד"ר וארא פר' ח סי' ב, בני אדם וכו' והרעו לנפשם. ועיין מתנות כהונה, שנבעלו כנשים.
 ד. מד"ר ויחי פר' צו סי' ג', ואין מות אלא לשון השפלה וכו'. רמז.
 ה. שם במד"ר, ואף דוד, ואף יעקב. רמז.
 א. אדאג מחטאתי (תהלים לח יט). אריד בשיחי וגו' (תהלים נה ג), פירש רש"י, אתאונן בצערי וכו'. ודריש ג"כ שיחי מלשון שיח ודיבור, כמו, כי שיח וכי שיג לו וגו' (מלכים א, יח כז). שמר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו (משלי כא כג).
 ג. שם, אריד בשיחי וגו', כנ"ל. דאגה בלב איש ישחנה וגו' (משלי יב כה).
 ד. לבי יחיל בקרבי ואימות מות נפלו עלי (תהלים נה ה), פירש רש"י, דואג.
 ה. וימעט וישחו (עיי"ז ניצולו) מעצר רעה ויגון (תהלים קז לט).
 ו. יראו ישרים וישמחו וגו' (תהלים קז מב). יראיך יראוני וישמחו וגו' (תהלים קיט עד). יראו צדיקים וישמחו וגו' (איוב כב יט).
 ז. ועצביך בבית נכרי (משלי ה י).
 ח. ורוח נכאה תיבש גרם (משלי יז כב) (משלי יח יד).
 ט. מדוע פניך רעים, אין זה כי אם רע לב וגו' (נחמיה ב ב).
 י. ואיש לא יצילנה מידי והשבתי כל משושה וגו' (הושע ב יב-יג), עיין רש"י.
 יא. ירבו עצבותם אחר מהרו וגו' (תהלים טז ד), עיין רש"י. רמז.

- יב. עַל-יְדֵי עֲצוּבוֹת פָּא שְׂרָפָה.
 יג. עֲצוּבוֹת סִימֵן לְאִיזָה חֲלָאֵת, שְׁמִמְשִׁמֶשׁ לְבֹא.
 יד. עַל-יְדֵי עֲצוּבוֹת, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵין עֵמוּ.
 מזו. עַל-יְדֵי עֲצוּבוֹת רוּאָה קָרִי.
 מז. עֲצוּבוֹת פָּא עַל-יְדֵי פְעֵם.
 יז. עַל-יְדֵי עֲצוּבוֹת אֵינוּ מְשִׁיג תּוֹחֲלָתוּ.
 יח. עַל-יְדֵי עֲצוּבוֹת נִתְבָּהָה.
 יט. עַל-יְדֵי בְכִיָּה אֵין אָדָם יָכוֹל לְאָכֵל.
 כ. מִי שְׂאֵין לוֹ עֲצוּבוֹת וְהוּא תְּמִיד בְּשִׂמְחָה, בְּנֹדָאֵי יִתְנַשֵּׂא.
 כא. עַל-יְדֵי עֲצוּבוֹת פָּא בְּזִיּוֹן.
 כב. בְּכִיָּה הוּא סִימֵן מֵזֵב לְחֹלָה.
 כג. עַל-יְדֵי יָגוֹן אוֹיְבָיו נִתְרוֹמְמִים.

לשימוש פרטי
 !!! בלבד

 מוראי מקומוֹת

- יב. לכו באור אשכם וגו' למעצבה תשכבון (ישעיה נ יא).
 יג. שם, למעצבה תשכבון.
 יד. כי כאשר עזובה ועצובת רוח וגו' (ישעיה נד ו).
 מזו. ועצובת רוח קראת ה' וגו' (שם). רמז. ועיין בליקוטי מוהר"ן סי' קסט, ובכמה מקומות.
 מז. ודבר עצב יעלה אף (משלי טו א). בשצף קצף וגו' (ישעיה נד ו,ח).
 יז. תמצאו חפץ וכל עצביכם תנגשו (ישעיה נח ג). תוחלת צדיקים שמחה וגו' (משלי י כח). ותוחלת אונים אבדה (משלי יא ז), אונים, מלשון — בן אוני (בראשית לה יח).
 יח. העצב נבזה וגו' (ירמיה כב כח).
 יט. ותבכה ולא תאכל (שמואל א, א ז). היתה לי דמעתי לחם וגו' (תהלים מב ד), עיין רש"י.
 כ. בשמך יגילון כל היום ובצדקתך ירומו (תהלים פט יז).
 כא. מעצר רעה ויגון שפך בוז על נדיבים וגו' (תהלים קז לט-מ). הבישו עצביה וגו' (ירמיה נ ב). רמז. העצב נבזה וגו' (ירמיה כב כח).
 כב. רפאני ה' וגו' כי שמע ה' קול בכיי (תהלים ו ג,ט).
 כג. יגון בלבבי יומם עד אנה ירום איבי עלי (תהלים יג ג).

- כד. על־ידי יגון פֶּא פֶּאב לֵב.
 כה. מי שֶהוא מְהיר, הוא עֶצְבֵן.
 כו. קרבת הצדיקים משמח את הלב.
 כז. סגֵלָה לְהִסִיר עֲצֻבוֹת, שִׁישְׁמַע אֶת צְדִיק נִכְבָּד פֶּשֶׁהוּא מְזַמֵּר.
 כח. מי שֶׁאֵין מִתְנַדֵּה עַל עֲוֹנוֹתָיו, אֲנַחָה וְדַאָגוֹת פְּאִים עָלָיו.
 כט. פֶּשֶׁאָדָם מִתְאָוֶה לְדַבְרִים שֶׁהֵם נְגִידִים לְקְדוֹשׁ־פְּרוּד־הוּא, עַל־יְדִיָּוָה פֶּא לֹ אֲנַחָה.
 ל. הָעֶצֶב עַל חֵלוֹם רַע מְבַטֵּל אֶת הַחֵלוֹם, שְׁלֵא יִתְקַים.
 לא. קוֹל וּמְרָאָה וְרִיחַ מְשִׁיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם.
 לב. עַל־יְדֵי הַצְּעָקָה נִתְבַטֵּל הַצָּעַר.
 לג. מי שֶׁיֵּשׁ לֹ עֲצֻבוֹת, מְבִיא עַל עֲצֻמוֹ יִסּוּרִין.
 לד. פֶּל הַנְּמָשֵׁד אַחַר צָעָרוֹ יוֹתֵר מְדִי, הַצָּעַר נְמָשֵׁד אַחֲרָיו.
 לה. תְּמָרִים מְבַטְלִין דַּאָגָה.

מראי מקומות

- כד. יגון בלבבי (שם), תרגומו, דונא בלבבי. עלי יגון עלי לבי דוי (ירמיה ח יח).
 כה. ירבו עצבותם אחר מהרו וגו' (תהלים טז ד). רמז.
 כו. חבלים נפלו לי בנעימים וגו' לכן שמח לבי וגו' (תהלים טז ו, ט). ובני ציון גילו ושמחו וגו' כי נתן לכם את המורה לצדקה וגו' (יואל ב כג), עיין רש"י.
 כז. הפכת מספדי למחול לי וגו' למען יזמרך כבוד וגו' (תהלים ל יב-יג), כבוד, בחינת הצדיק נכבד. רמז נפלא.
 כח. כי החרשתי בלו עצמי וגו' (תהלים לב ג), עיין רש"י.
 כט. ה' נגדך כל תאותי ואנחתי ממך לא נסתרה (תהלים לח י).
 ל. ברכות נה., סי' קכב.
 לא. ברכות נז., סי' קכג בסופו. עיין חידושי אגדות.
 לב. צעקו וה' שמע ומכל צרותם הצילם (תהלים לד יח).
 לד. רש"י מועד קטן כז., סי' יז, ד"ה על מת אחר.
 לה. כתובות י., סי' ה, עיין רש"י.

לו. אַנְדָּה מְשַׁמַּח אֶת הָאָדָם.

חֵלֶק שְׁנִי

- א. עֲצוּבוֹת שֶׁבִּלְב הָאָדָם, כְּשֶׁמְרַגֵּשׁ בְּרָעָתוֹ, כִּי הֵלֵב הוּא הַמִּסַּב לְכָל זֶה. כִּי הֵלֵב הוּא הַגּוֹרֵם לְכָל דְּבַר הֵן לְטוֹב הֵן לְהַפְּדֵי.
- ב. צָרִיךְ לְשָׁמֹר אֶת עֲצָמוֹ מֵעֲצוּבוֹת, כִּדְּרֵי שְׁלָא יָבוֹא, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, לְיַדֵּי אֲבֵלוֹת.
- ג. עַל־יַדֵּי הַצֶּעֶר וְהַעֲצוּבוֹת כָּא מְרִיבָה בְּעוֹלָם, וְעַל־יַדֵּי הַשְּׂמֻחָה כָּא שָׁלוֹם בְּעוֹלָם.
- ד. עַל־יַדֵּי קְלָקוּל הַשְּׂמֻחָה כָּא חֵלָאִים עָלוּ.
- ה. סְגָלָה לְהַסִּיר הַעֲצוּבוֹת, עַל־יַדֵּי הַרְחֻמְנוֹת.
- ו. הַנְּדָרִים וְהַנְּדָבוֹת מְבִיאִין שְׂמֻחָה.

מִדְרָאֵי מְקוֹמוֹת

- לו. מנחות נג, ס' יג, פתח ואמר וכו'. עיין רש"י.
- א. מד"ר בראשית פר' ח ס' ג, ושם במדבר פר' כז ס' ד, ר' אמי אמר, בלבו נמלך, משל וכו' הוי ויתעצב אל לבו (בראשית ו ט).
- ב. מד"ר בראשית פר' יא ס' א, ולא יוסף עצב עמה (משלי י כב), זה האבל וכו'. רמז. ועיין במדרש שם סוף פר' כז, פר' לב ס' ז.
- ג. עיין מריבה יג, חלק שני. מד"ר צו פר' ט ס' ח, מי שהוא שלום מביא שלמים ואין אונן מביא שלמים. ועיין ידי משה. רמז.
- ד. עיין שמחה ב, חלק שני. מד"ר ויצא פר' ע ס' ב, ולפי שהיו עסוקין במצות נדבה לפיכך שמחו.

עצירות

- א. על־ידי עצירות באים הרהורי עבודה־זרה.
 ב. לכל דבר מיתה יפתח נקביו.
 ג. עצירות מזיק לעינים.

עברה

- א. יש עברות שהמקום גורם.
 ב. מי שעובר עברה להכעיס, לסוף שנתכזה בעיני בני־אדם, והוא פועם עליהם.

עצלות

- א. על־ידי תאוות שאדם תאב, ואינו משגיג אותם, על־ידי־זה בא עצלות, והוא תדין להפך.

מראי מקומות

- א. און ועצרה (ישעיה א יג), עיין רש"י. רמז.
 ב. מהר צעה להפתח ולא ימות וגו' (ישעיה נא יד).
 א. מכל מושבותיהם אשר חטאו וגו' (יחזקאל לו כג). רמז. סנהדרין קב.
 ב. האתי אם מכעיסים וגו' הלא אתם למען בשת פניהם (ירמיה ז יט).
 א. מתאוה ואין נפשו עצל וגו' (משלי יג ד).

ב. עַל־יְדֵי זְרִיזוֹת מִסִּיר אֶת הַשָּׁנָה וּמַחֲיָה אֶת הַמַּחֲיוֹן.

עֵנֶשׂ

- א. לַפְעָמַיִם בְּשֹׂאדָם עוֹשֶׂה מְצוּהָ, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מֵעֵנֶשׂ אוֹתוֹ, זֶה מַחֲמַת שְׁלֵא עֹשֶׂה מְצוּהָ בְּזֶה, בְּשֹׂבָאָה לְיָדוֹ.
- ב. לַפְעָמַיִם דָּנִין אֶת הָאָדָם עַל פְּיוֹ.
- ג. לַפְעָמַיִם הָאָדָם נִהְרָג, מַחֲמַת שֶׁהִיָּה יָכוֹל לְהַמְלִיץ בְּעַד אֶחָד, שֶׁשׁוֹנְאֵין אוֹתוֹ בְּחַנּוּם.
- ד. לַפְעָמַיִם הָאָדָם נֵעְנֵשׂ, עַל שֶׁפָּשַׁע בְּמִלְאכָתוֹ, אוֹ שֶׁנִּגְזַר גְּזֵרָה עַל אֲנָשִׁי מְקוֹמוֹ אוֹ עַל עַמּוֹ.
- ה. הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְמַהֵר לְהַפְרֵעַ מִכְּפוּיֵי טוֹבָה עַל־יְדֵי כְּפוּיֵי טוֹבָה.
- ו. מִי שֶׁכָּלֵב נֶשֶׁךְ אוֹתוֹ, בְּיָדוּעַ שֶׁקָּבַל לְשׁוֹן־הָרַע, אוֹ שֶׁסָּפַר לְשׁוֹן־הָרַע.

מֵרְאֵי מְקוֹמוֹת

- ב. עצלה תפיל תרדמה וגו' (משלי יט טו). ראה דרכיה וחכם (משלי ו ו).
- א. וישחיתו (שופטים כ כאן), ברש"י שם. סנהדרין קג:
- ב. כי פיך ענה בכך וגו' (שמואל ב, א טו). ישלם ארבעתים וגו' (שמואל ב, יב ו), וברש"י שם. ויאמר אליו מלך ישראל כן משפטך אתה חרצת (מלכים א, כ מ). סנהדרין צה., מדוד.
- ג. וישבו אתו מבור הסרה וגו' (שמואל ב, ג כו), עיין רש"י. סנהדרין מט., סי' צב.
- ד. מיונה, ששאלו אותו, מה מלאכתך ומאין תבוא. ועיין פירוש רש"י שם.
- ה. רש"י (במלכים ב, יב כב), בשם המדרש, ויהוזבד בן וכו'. רש"י בדברי הימים ב, כד כו ד"ה המואבית וכו', כנ"ל.
- ו. לכלב תשלכון אתו, לא תשא שמע שוא וגו' (שמואל כב ל – כג א). פסחים קיח., סי' נח, מובן שם.

עצה ❁ ❁

- א. אל תשאַל עצה אָלאַ ממי שׁיודע סתרי תורה.
- ב. טוב לשאֵל עצה מִזְקֵנִים.
- ג. הנותן לַחֲבֵרוֹ, עצה שׁאינה הוֹגֶנֶת לוֹ, עַל־יְדִיָּוָה נופלים לוֹ מַחֲשָׁבוֹת עבֹדֶה־זָרָה.
- ד. מי שֶׁהוא בְּעַל מַחֲשָׁבוֹת רְעוּת, אֵל תִּקַּח עצה מִמֶּנּוּ.
- ה. עַל־יְדֵי שׁאַתָּה נוֹטֵל עצה מֵהָרֵב, עַל־יְדִיָּוָה תִּזְכֶּה לִישׁוּעָה.
- ו. בְּשׁאַתָּה רוֹאָה, שְׂרָעִידַי אֵינָם עוֹזְרִים לָךְ, בְּיָדוּעַ שׁאַיִן שׁוֹם עצה מוֹעִיל לָךְ.
- ז. בְּשׁאַתָּה עוֹזֵר לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל, יוֹעִיל לָךְ עצה.
- ח. הַעֲצָה הַיָּא מְסַנְּלֵת יוֹתֵר בְּשָׂרָה.
- ט. הַהוֹלֵךְ אַחֵר עֲצַת אִשְׁתּוֹ, נוֹפֵל בְּגִיחָנָם.
- י. אֵל תִּשְׁאַל עצה אָלאַ מֵאִישׁ וְלֹא מֵאִשָּׁה.

מראי מקומות

- א. ויועץ וחכם חרשים (ישעיה ג ג). חגיגה יג.
- ב. ועצה מזקנים (יחזקאל ז כו). את הזקנים וגו' (מלכים א, יב ו).
- ג. החשבים און והיעצים עצת רע וגו' (יחזקאל יא ב).
- ד. חשב על ה' רעה יעץ בליעל (נחום א יא). וכלי כליו רעים הוא זמות יעץ וגו' (ישעיה לב ז). סנהדרין כו:; רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום (משלי יט כא).
- ה. ותשועה ברב יועץ (כרב כתיב) (משלי יא יד). ועיין בליקוטי מהור"ן סי' קמג.
- ו. האם אין עזרתי בי ותשיה נדחה ממני (איוב ו יג).
- ז. האם אין עזרתי בי וגו' (כנ"ל).
- ח. ברכות ח:; סי' מד.
- ט. ב"מ נט., סי' יד.

עֲזוֹת

- א. מִי שֵׁישׁ בּוֹ עֲזוֹת, בְּדוֹעַ שְׁעֵבֶר עֲבָרָה לְהַכְעִים.
- ב. עֲזוֹת בָּא עַל־יְדֵי כַּעַם.
- ג. עַל־יְדֵי עֲזוֹת לֹא יִקְבַּל מוֹסֵר.
- ד. עַל־יְדֵי עֲזוֹת נַעֲשֶׂה אֲבִיר־לֵב, גַּם בְּדוֹעַ שְׁעָדִין לֹא תִקַּן פְּשָׁעֵי אָבִיו.
- ה. מִי שֵׁישׁ לוֹ עֲזוֹת, תִּקְוֹנוּ שְׂנִינִחַ תְּפִלִּין, שְׁהִיוּ עַל רֹאשׁ צְדִיק.
- ו. כְּשֶׁרָשַׁע מַעֲזוּ בְּפָנָי יִשְׂרָאֵל, אֵין זֶה אֱלֹא, בְּדֵי שְׁהֵי־שֶׁר יִפְשַׁע בְּמַעֲשָׂיו.
- ז. מִי שֵׁישׁ לוֹ עֲזוֹת, בְּדוֹעַ שְׂאִינוֹ מִסְתַּפֵּק בְּמָה שֵׁישׁ לוֹ.
- ח. הַתּוֹרָה הִיא תִקְוֹן לְעֲזוֹת.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- א. ומעלליהם אל ה' למרות עני כבודו הכרת פניהם ענתה במ וגו' (ישעיה ג ח-ט), עיין רש"י.
- ב. חמה אפו ועזוזו מלחמה וגו' (ישעיה מב כה). העז איש רשע בפניו וגו' (משלי כא כט), עיין רש"י, כעסו.
- ג. מאנו קחת מוסר חזקו פניהם מסלע וגו' (ירמיה ה ג). לא יאבו לשמע וגו' (יחזקאל ג ז).
- ד. ואבותם פשעו בי עד עצם היום הזה והבנים קשי פנים וחזקי לב וגו' (יחזקאל ב ג-ד).
- ה. זבחים פח:, סי' כב, ציץ מכפר. ועיין בשבת יב. סי' ו, למשמש בתפילין וכו' ק"ו מציץ וכו'. רמז.
- ו. העז איש רשע בפניו וישר הוא יבין דרכו (משלי כא כט).
- ז. הנה עפלה לא ישרה נפשו בו וגו' (חבקוק ב ד), עיין רש"י.
- ח. ביצה כה:, סי' ו, מפני מה נתנה תורה לישראל, מפני שהן עזין וכו'.

- מ. על־ידי עזות גְּשָׁמִים גַּעְצָרִים, וּבִידוּעַ שְׁגָכָשֶׁל בַּעֲבֵרָה, וְסוּפוֹ שִׁיפְשֵׁל בַּעֲבֵרָה, וּמִתֵּר לְקִרְוָתוֹ רָשָׁע, וּמִתֵּר לְשִׁנְאוֹתוֹ, וְהוּא אֶחָד מִתַּתְקַע"ד [מִהַתְשַׁע מְאוֹת שְׁבַעִים וְאַרְבָּעָה] דִּוְרוֹת.
- י. חֲצֵפָה אֶפְלוּ בְּלַפֵּי שְׁמַיָּא מְהַנִּי, וְהוּא מְלֻכּוּתָא בְּלֵא תְנָא.

חלק שני

- א. בְּשִׁרְזָאִין שְׁהָעוֹלָם מְעִיזִין פְּנִיָּהֶם בְּנֶגְדַּת הַתְּלַמִּידֵי־חֲכָמִים, יִדְעוּ שְׁבּוּדָאֵי מְלַחְמוֹת גְּדוּלוֹת יִתְעוֹרְרוּ עַל מְדִינָה הַזֹּאת.
- ב. בָּאֵב הָרֵאֵשׁ בָּא עַל שְׁמֵעוּ פְּנֵיו בְּנֶגְדַּת זֶרַע דְּדוּד הַמְּלֻךְ.

פחד

- א. בְּשַׁעָה שְׁבֵא פִּחַד עַל רָשָׁע, בְּיָדוּעַ שְׁבּוּזָה הַשַּׁעָה הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן לְצַדִּיק תְּאוּנוֹתוֹ.
- ב. עַל־יְדֵי פִּחַד בָּא מְכֻשׁוֹל.
- ג. עַל־יְדֵי בְּטָחוֹן תִּנְצַל מִפִּחַד.

מראי מקומות

- מ. תענית ז., סי' יז. ועיין חגיגה יג., סי' י.
- י. סנהדרין קה., סי' ריט.
- א. מד"ר תולדות פר' סה סי' כ, וילונו כל עדת וגו' (שמות טז ב*, ויבא עמלק (שם, פסוק ח). ושם, ולמה ניגף, ר' יוחנן אמר, על שבזזה לאחיה השילוני וכו'.
- ב. מד"ר ויגש פר' צד סי' ט, כל דמחציף אפיה במלכות בית דוד, מרים הוא ראשיה מלעיל. עיין מתנות כהונה. רמז.
- א. מגורת רשע היא תבואנו ותאות צדיקים יתן (משלי י כד).
- ב. חרדת אדם יתן מוקש וגו' (משלי כט כה).
- ג. אבטח ולא אפחד וגו' (ישעיה יב ב).

- ד. סַגְלָה לְבַטֵּל אֶת הַפַּחַד, לְזַכֵּר אֲבֵרָהּם אֲבִינוּ.
ה. בְּצַדְקָה תְּבַטֵּל אֶת הַפַּחַד.
ו. סַגְלָה לְבַטֵּל אֶת הַפַּחַד, שְׁתֹּאמֵר ה' צְבָאוֹת.
ז. עַל־יְדֵי הַפַּחַד נִתְבַּטֵּל הַנְּאֻוָּה.
ח. פַּחַד מִכְחִישׁ פֶּחֹז שֶׁל אָדָם.
ט. בְּרִדְעַת אֵין לוֹ לְהַתְּפַחַד מִפְּנֵי קוֹל בְּעֶלְמָא.
י. מָאן דְּמִבְעַת, אֶף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ לָא חֲזִי מְזֻלָּה חֲזִי. וְתִקְנָתוֹ, יְדֻלַּג מְדַכְתָּה אַרְבַּע גְּרַמְיָדִי אוֹ לְיִקְרִי קְרִיאַת־שְׁמַע, אוֹ יֹאמֵר עֵינִי דְּבִי טַבְחָא שְׁמִינָא מִינְאִי.
יא. מִי שְׁיֵשׁ לוֹ פַּחַדִּים, יִזְמַר זְמֹר שֶׁל שְׁמֹחָה.
יב. עַל־יְדֵי שְׁתַּצִּיר שֵׁם אֱלֹקִים לְנֶגַד עֵינֶיךָ, יִלְכוּ הַפַּחַדִּים מִמֶּךָ.

 מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- ד. ואתה ישראל וגו' זרע אברהם וגו' אל תירא וגו' (ישעיה מא ח, ט). רמז קצת. וגם כי הוא הראשון שנאמר בו אל תירא.
ה. אף תמכתיך בימין צדקי (שם, כנ"ל פסוק י). בצדקה תכונני וגו' כי לא תראי וגו' (ישעיה נד יד).
ו. וגאלו ה' צבאות וגו' אל תפחדו וגו' (ישעיה מד ו, ח). ואת מוראו לא תיראו וגו' את ה' צבאות אתו תקדישו והוא מוראכם וגו' (ישעיה ח יב-ג). ה' צבאות – יגן עליהם וגו' (זכריה ט טו). ולא פחדתי אליך נאם ה' אלהים צבאות (ירמיה ב יט).
ז. וגבה להם ויראה להם וגו' (יחזקאל א יח). מפני פחד ה' וגו' עיני גבהות אדם שפל (ישעיה ב יא-א). וסלעו ממגור יעבור וגו' (ישעיה לא ט).
ח. גיטיין ע., סי' מז. בבא בתרא י.
ט. קידושין כד.; סי' ג. בונה.
י. מגילה ג. סהנדרין צד., סי' קמת. כנ"ל.
יא. אתה סתר לי וגו' רני פלט תסובבני סלה (תהלים לב ז), עיין רש"י. רמז קצת.
יב. אין פחד אלהים לנגד עיניו (תהלים לו ב). רמז רחוק. אלהים לא קראו שם פחדו פחד וגו' (תהלים נג ה-ו).

- יג. מִי שְׁאוּכַל מְמוֹן יִשְׂרָאֵל, פְּחָדִים בָּאִין עָלָיו.
 יד. מִי שְׁאִינוֹ נִזְהָר בְּבִרְפֵת הַנְּהַנִּין תַּחֲלָה וְסוֹף, פְּחָדִים בָּאִים עָלָיו.
 מז. עַל־יְדֵי בְּטָחוֹן לֹא יִהְיֶה לָךְ פֶּחֶד.
 מז. הוֹשַׁעְנוֹת חֲבוּטִים מְסַגְלִים לְבַטֵּל הַפֶּחֶד.
 יז. מִי שְׁשׁוֹמֵעַ וְאֶצִּית לְדִין תּוֹרָה, נִצּוֹל מִפֶּחֶד.
 יח. שְׁלֹשׁ מְאוֹת וָעֶשֶׂר טְבִילוֹת מְבַטְלִין הַפֶּחֶד. גַּם יִתֵּן מִתְּנֶה לְצַדִּיק.
 יט. עַל־יְדֵי אֶמֶת הָאָדָם נִצּוֹל מִפֶּחֶד בְּלִילוֹת.
 כ. עַל־יְדֵי עֲנוּה לֹא יִהְיֶה לָךְ פֶּחֶד.
 כא. בֵּית שְׁיֵשׁ בּוֹ פֶּחֶד, בְּיָדוּעַ שְׁיֵשׁ בּוֹ חֵלֶק לְסַטְרָא־אֲחֶרָא.
 כב. בְּשֵׁשׁ אֵיזָה פֶּחֶד, וְאַחֲרֵיכֶּךָ בָּא שְׁרָפָה, בְּיָדוּעַ שְׁיִתְבַּטֵּל הַפֶּחֶד.
 כג. פֶּחֶד בָּא עַל־יְדֵי חֲנֻפָּה.

 מוראי מקומות

- יג. אכלי עמי אכלו וגו' פחד (תהלים נג ה-ו).
 יד. אכלי עמי אכלו וגו' פחד וגו' (שם, כנ"ל).
 מז. יום אירא אני אליך אבטח (תהלים נו ד) וכמוהו רבים. אבטח ולא אפחד וגו' (ישעיה יב ב).
 מז. (תהלים סח ה). סלו לרכב בערבות (בחינת הושענות של ערבות), עי"ז אע"פ שביה שמו, בחינת יראה עיין רש"י, אעפ"כ, ועלוזו לפניו. וכעין שפירש רש"י על וגילו ברעדה. רמז רחוק. הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד וגו' (ישעיה יב ב).
 יז. השמעת דין ארץ יראה ושקטה (תהלים עו ט). רמז.
 יח. יובלו שי למורא (תהלים עו יב).
 יט. צנה וסחרה אמתו לא תירא מפחד לילה וגו' (תהלים צא ד-ה).
 כ. (ישעיה ב י) והטמן בעפר [בחינת ענוה], מפני הפחד.
 כא. בתיים שלום מפחד וגו' (איוב כא ט), עיין רש"י.
 כב. פחדו בציון וגו' מי יגור לנו אש אוכלה וגו' (ישעיה לג יד). יבעתהו וגו' כמלך עתיד לכידור (איוב טו כד), עיין רש"י.
 כג. אחזה רעדה חנפים וגו' (ישעיה לג יד).

- כד. פְּשִׁישָׁרְאֵל בְּאַחַדוֹת, הָאֲמוֹת מִתְּפַחְדִּין מֵהֶם.
- כה. בְּשִׁשׁוֹכְחִים אֶת הַשֵּׁם יִתְּפַרְדַּ וְאִינֶם נִשְׁעָנִים עָלָיו, עַל־יְדִי־זוּה מִתְּפַחְדִּים מֵאֲמוֹת.
- כו. עַל־יְדֵי דְאָנָה בָּא פַּחַד.
- כז. עַל־יְדֵי פַּחַד בָּא פְּנֻכִים.
- כח. אוֹר הַגֵּר סְגֻלָּה לְפַחַד.
- כט. עַל־יְדֵי הַתְּפָאֲרוֹת בְּעִשְׂרוֹת בָּא פַּחַד.
- ל. פַּחַד בָּא עַל־יְדֵי פְעֵם.
- לא. עַל־יְדֵי דְאָנָה וּפַחַד נַעֲשֶׂה הַלֵּב אָמוּם.
- לב. עַל־יְדֵי לְמוֹד תּוֹרָה עַל הַשְּׁלָחַן בְּשַׁעַת סְעוּדָה נִצּוֹל מִפַּחַד.
- לג. מִי שֵׁשׁ לוֹ פַּחַד, הוּא סִימֶן שְׁתַּקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הַסְּתוּר פְּנִים מִמְּנוֹ, וְסִימֶן שְׁדִינִין שׁוֹרִין עָלָיו.
- לד. מִי שְׂאִינוֹ מִתּוֹדָה עַל עֲוֹנוֹתָיו, מוֹרָא בָּא עָלָיו.

 מוראי מקומות

- כד. יתקבצו כלם יעמדו יבשו יחד (ישעיה מד יא). רמז רחוק.
- כה. ותשכח ה' עשך וגו' ותפחד תמיד וגו' (ישעיה נא יג), עיין רש"י.
- כו. ואת מי דאגת ותיראי כי תכזבי וגו' (ישעיה נו יא).
- כח. אז תראי ונהרת ופחד ורחב לבבך וגו' (ישעיה ס ה).
- כט. מה תתהללי וגו' באצרתיה וגו' הנני מביא עליך פחד וגו' (ירמיה מט ד-ה).
- ל. באפו ובחרונו יבהלמו (תהלים ב ה). רמז.
- לא. אני שכבתי ואישנה וגו' (תהלים ג ו), פירש רש"י לבי אטום בדאגה ופחד.
- לב. אכלו לחם ה' לא קראו שם פחדו פחד וגו' (תהלים יד ד-ה).
- לג. ממי אפחד וגו' אל תסתר פניך וגו' אל תט באף וגו' (תהלים כז א, ט). הסתרת פניך הייתי נבהל (תהלים ל ח).
- לד. כי חורשתי וגו' תכבד עלי ידך וגו' (תהלים לב ג-ד). פירש רש"י מלהתודות וכו' מורא ידך.

חלק שני

- א. כְּשָׂבָא פִּחַד עַל אָדָם, יֵדַע שְׂבָא בֶּן גִּילּוֹ לְאִיזְהוּ צָרָה.
- ב. לְפַעְמִים אָדָם מִתְפַּחַד קִדָּם שְׂבָא עָלָיו אִיזְהוּ טוֹב.
- ג. מִי שְׂבוּרַח מִן הַצָּרָה, הוּא פִּקַּח.
- ד. בְּלִילָה שְׂנִישׁ לָךְ פִּחַד בְּשַׁעַת שְׁנָה, אַל תִּלְךָ בְּדַרְךְ בַּיּוֹם.
- ה. כְּשֶׁאָדָם נוֹטֵה לְמוֹת, אִפְלוּ כְּשֶׁעֲדִין בְּקוּרֵה־בְּרִיאָה וְאִינוּ יוֹדַע שְׂדִינוּ לְמוֹתָהּ, אֶף-עַל-פִּי-כֵן הוּא מִתְפַּחַד וְאוֹמֵר בְּפִיו שְׂיָמוּת.

פְּדִיוֹן שְׁבוּיִים

- א. עַל-יְדֵי גְבָהוֹת הַלֵּב נוֹפֵל לְתַפְיָסָה.
- ב. דְּמוּדָה לְנִכְרִים נוֹפֵל בִּידֵיהוֹן, אֶלָּא כָּל דְּבָרֵיהֶם תִּסְתֹּר.
- ג. הָאוֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוּ, מִבֵּיא גְּאֵלָה לְעוֹלָם.
- ד. עַל-יְדֵי פְּדִיוֹן שְׁבוּיִים נִתְקַבֵּץ נִדְחָיו שֶׁל הַפּוֹדָה.

מֵרֵאִי מִקוֹמוֹת

- א. מד"ר וירא פר' מח סי' ו, משל לשני תינוקות וכו' זה לוקה וזה מירתת. רמז.
- ב. שם, זה מתפחד וזה מתפחד וכו' ופחדו אל ה' ואל טובו (הושע ג ה).
- ג. מד"ר שמות פר' א סי' לא, ומי עשה עצמך פקח שתברח.
- ד. עיין דרך ה, חלק שני. מד ויצא פר' סח סי' א. הובא שם הפסוקים: אז תלך לבטח דרכך וגו' אם תשכב לא תפחד וגו' (משלי ג כג-כד).
- ה. מד"ר ויחי פר' צו סי' ב, ואומרין בפיהם שהן מתים וכו' אימתי בשעה שנטה למות.
- א. מגילה יג, סי' יז, ואם אסורים (איוב לו ח).
- ב. ב"ב צא, סי' פב, ועיין רש"י.
- ג. מגילה טו, סי' כד.
- ד. מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו (ישעיה נו ח). רמז.

- ה. מי שאינו יוצא מביתו חשוב, בתפיסה.
- ו. בעוון משפב־זכר נתפס בתפיסה.
- ז. מי שמרחם על השבויים, הקדוש־ברוך־הוא מצילו ממיתה.
- ח. מי שהוא בתפיסה, בידוע שגם נשמתו למעלה בתפיסה.
- ט. מי שבא לצדיק ושואל את הצדיק עצה ומפר עצתו אחר־כך, על־ידי־זה נתפס בתפיסה.
- י. מי שמאכיל לחם לרעבים, הקדוש־ברוך־הוא מציל אותו מבית־האסורים.
- יא. מי שלא תקן חטאות נעורים, על־ידי־זה בא לבית־האסורים.
- יב. מי שהוא רגיל להיות מוהל, או לספק צרכי סעודת ברית־מילה של עני, על־ידי־זה נצול מבית־האסורים.

 מראי מקומות

- ה. הסגר בתוך ביתך (יחזקאל ג כד), עיין רש"י.
- ז. לשמע אנקת אסיר לפתח בני תמותה (תהלים קב כא).
- ח. ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו (תהלים קה יח). רמז.
- ט. ישבי חשך וגו' ועצת עליון נאצו (תהלים קז יא). ועיין ירמיה לח, בענין צדקיהו המלך.
- י. נתן לחם לרעבים ה' מתיר אסורים (תהלים קמו ז).
- יא. ותורישיני עונות נעורי ותשם בסד רגלי (איוב יג כו-כז).
- יב. בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור (זכריה ט יא). רמז. פדות שלח לעמו צוה לעולם ברית (תהלים קיא ט). ויזכר להם בריתו וגו' ויתן אותם לרחמים לפני כל שביהם (תהלים קו מה-מו).

חלק שני

- א. על־ידי נאוף נופל לתפיסה או לחלי פאב רגלים. גם תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, נופל לזה. גם מזיקין שולטין עליו.
- ב. סגלת הצדקה לבטל כל אלו העגשין.
- ג. בשביל שאין מבקשין רחמים על חבירו, על־ידי־זה נופל לתפיסה, ותקון לתפיסה, שיפרנס איזהו בעל־חיים.
- ד. על־ידי תשמיש המטה בנמים שאסורין בתשמיש, על־ידי־זה נופל לתפיסה.
- ה. בשאחד מבני־ישראל נתפס בתפיסה, על־ידי־זה לפי בחינתו נסתמו מעינות החכמה מחכמי הדור, ולהפך בשיוצא מהתפיסה.
- ו. לפעמים על־ידי תפיסה נצול מפליון בנים.

מראי מקומות

- א. עיין ניאוף א, חלק שני. מד"ר בראשית פר' א סי' יד, ושמר רגלך מלכד (משלי ג כו), מן ההוריה. מן העבירה. מן המזיקין. ועיין מתנות כהונה. (סתם עבירה בלשון חז"ל הוא ניאוף). רמז.
- ב. עיין צדקה א, חלק שני. ניאוף א, חלק שני. שם, אם נתת מכיסך צדקה הקב"ה הוא משמרך. עיין מתנות כהונה.
- ג. מד"ר נח פר' לג סי' ג, ויזכר אלהים (בראשית ח א), מה זכירה נזכר, שזן ופירנס. רמז. ועיין מד"ר וירא פר' מט סי' ב, נחבשו בבית האסורים. במד"ר נח פר' לב סי' ח, ונטל אוהבו וחבשו בבית האסורין וכו'.
- ד. מד"ר נח פר' לד סי' ז, כיון שנכנס לתיבה נאסרה לו פריה ורביה וכו'. וכן להלן בסי' ח, היצא קרי. ושרצו בארץ (בראשית ח יז), ולא בתיבה. רמז.
- ו. עיין בנים כא, חלק שני. מד"ר ויצא פר' עא סי' א, ואת אסיריו, אלו העקרות. רמז קצת.

- ז. עַל־יְדֵי לְשׁוֹן־הָרַע נִתְפָּס בְּתַפְּסָה.
- ח. הַשְּׁעָרוֹת שֶׁגִּדְלִין עַל הָאָדָם וְהַמְּלַבְּוֹשִׁים שֶׁעַל הָאָדָם בְּשַׁעֲהָ שְׂיֹשֵׁב בְּתַפְּסָה, שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם רוּחַ מְכַעֵר, שֶׁעוֹכֵר וּמְבַזֶּה אֶת הָאָדָם.
- ט. הַשְּׁתַּדְּלוֹת בְּפִדְיוֹן שְׁבוּיִים מְסַגֵּל לְהוֹלֶדָה.
- י. מִי שֶׁעוֹסֵק בְּפִדְיוֹן שְׁבוּיִים, גְּדוּלֵי הַדּוֹר נִכְלָלִים בּוֹ עַל־יְדֵי־זָה.

פְּרִישׁוֹת :

חֵלֶק שְׁנִי

- א. אָדָם הַמִּתְנַהֵג בְּפְרִישׁוֹת, וְאַחֲר־כֵּן חוֹזֵר מִפְּרִישׁוֹתוֹ, עַל־יְדֵי־זָה הוּא נוֹפֵל לְתַאֲוָה נוֹסֶפֶת מִמָּה שֶׁתָּוָה לוֹ קִדְּם פְּרִישׁוֹתוֹ.
- ב. הַפְּרִישׁוֹת מְבִיא שְׁבַע.

מִדְּרָא מִקוֹמוֹת

- ז. עֵיין לְשׁוֹן הַרַע א, חֵלֶק שְׁנִי. מִדְּר' וַאֲרַא פֶּר' ז ס' א, לֹא הִיָּה יוֹסֵף רַאוי לִינְתֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִין אֲלֵא י' שְׁנַיִם מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא דְבָה עַל י' אַחִיו וְכו'. עֵיין מִתְנַת כְּהוֹנָה, מִקֵּץ פֶּר' פֶּט ס' ב, ד"ה שְׁתֵּי שְׁנַיִם וְכו'.
- ח. מִדְּר' מִקֵּץ פֶּר' פֶּט ס' ט, וַיִּגְלַח וַיִּחַלֵּף שְׁמַלְתּוֹ (בְּרַאשִׁית מֵא יד), לְחֵלֶק כְּבוֹד לְמַלְכוּת. עֵיין מִתְנַת כְּהוֹנָה. רִמְזוֹ רְחוּק.
- ט. מִדְּר' נַח פֶּר' לֹא ס' יב, וּבִפְר' לֵב ס' ז, כִּיּוֹן שְׁנַכְנַס לְתִיבָה נֹאסְרָה לּוֹ פְרִיָּה וּרְבִיָּה וְכו' וְכִיּוֹן שִׁיצָא הִתִּירוֹ וְכו'. וְעֵיין מִדְּר' וַיִּצָא פֶּר' עֵא ס' א, וְאֵת אֲסִירֵיו (תְּהִלִּים סט לד), אֲלוֹ הַעֲקָרוֹת וְכו'. כִּנ"ל בְּסַעֲיָף ו.
- י. מִדְּר' נַח פֶּר' לֹד ס' א, הוֹצִיאָה מִמִּסְגַּר נִפְשֵׁי (תְּהִלִּים קמב ח), יִתְכַלְלוֹן בִּי צְדִיקָיָא. רִמְזוֹ.
- יא. מִדְּר' בְּרַאשִׁית פֶּר' כֵּג ס' ה, וַיִּדַע אָדָם (בְּרַאשִׁית ד כה), נִתּוֹסֵף לּוֹ תַאֲוָה עַל תַּאֲוֹתוֹ.
- ב. מִדְּר' נַח פֶּר' לֹא ס' יב, וּבִפְר' לֹד ס' ז, וְכַפֵּן בֹּא לְעוֹלָם, גִּלְמוּד, הוּי רֹוֹאֵה אֵת אֲשֶׁתְךָ כְּאִילוֹ הִיא גִלְמוּדָה.

- ג. פְּרִישׁוֹת מִתְשַׁמֵּי־חַיִּים חָשׁוּב כְּמוֹ תַעֲנִית.
- ד. חוֹלָאֵת שֶׁל רְקִיקַת דָּם בָּא, עַל־יְדֵי שְׁמִבְכִיל עוֹנָה שֶׁל לַיִל מְבִילָה.

פוסק

חלק שני

- א. עַל־יְדֵי לְמוּד פּוֹסְקִים עַד שְׂדַע לְהוֹרוֹת הוֹרָאוֹת, עַל־יְדֵי־זוֹה גוֹרֵם פְּקִידָה לְכַמָּה עֲקָרוֹת.
- ב. עַל־יְדֵי לְמוּד "שְׁלַח־עֲרוֹד" בָּאִים לְיִרְאָה.
- ג. לְמוּד הַפּוֹסְקִים מְבַטְלִין הַרְהוּרֵי עֲבוֹדַת־זָרָה.
- ד. בְּשִׂאִיזָהוּ רָשָׁע נִתְגַּדֵּל, אֲזִי קָשָׁה לְחַדֵּשׁ אִיזָהוּ סִבְרָא בְּפּוֹסְקִים. גַּם דְּבָרֵי הַדִּינִים אֵינָם נִשְׁמָעִים בְּאֲזֵנֵי הַבְּעַל־יְדֵינִים.

צדקה

- א. כָּל צְדָקָה וְחֶסֶד שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בְּעוֹלָם הַזֶּה, שְׁלוֹם גָּדוֹל וּמְלִיצֵי יִשְׂרָאֵל בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאֲבֵיהֶם שְׁבֻשְׁמוֹם.

מראי מקומות

- ג. מד"ר לך לך פר' מה סי' ו, ותענה שרי, מנעתה מתשמיש. עיין מתנות כהונה.
- ד. מד"ר וארא פר' ט סי' י, מה שמצרי רוקק, דם היה. מפני מה, לפי שלא היו מניחין בנות ישראל לטבול מטומאתן כדי שלא יהו פריץ ורביץ. רמז.
- א. עיין בנים כ, חלק שני. מד"ר וירא פר' נג סי' ז, יצחק, יצא חוק לעולם ניתן דורייה לעולם. ולהלן בסי' ח, הרבה עקרות נפקדו עמה. מד"ר ויצא פר' סח סי' ב, אל

- ב. גְּדוּלָה צְדָקָה שְׁמֹקֶרֶת אֶת הַנְּאֻלָּה.
 ג. וּמְצֵלֶת מִן הַמִּוִּתָּה.
 ד. וּמִקְבֵּל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה.
 ה. וְנִעְשָׂה מִלּוֹה לְהַקְדוּשׁ־בְרוּךְ־הוּא.
 ו. וְנִתְרוֹמֵם מִזֶּלֶו.
 ז. וְנִקְרָא צְדִיק גָּמוֹר.
 ח. עַל־יְדֵי צְדָקָה נִעְשָׂה סוּר מֵרַע.

 מראי מקומות

- ההרים (תהלים קכא א), למלפני ולמעבדני וכו'. עיין מתנות כהונה. עיין מד"ר ויקרא פר' א סי' י, חדר הורתי (שיר השירים ג ד), שמשם נצטוו בהוראה.
- ב. עיין יראה ג, חלק שני. מד"ר וירא פר' נה סי' ז, ארץ המריה (בראשית כב ב), למקום שהוראה יצאה לעולם.
- ג. עיין הרהורים ו, חלק שני. מד"ר ויקרא פר' ג סי' ו, תורת אמת היתה בפיהו (מלאכי ב ו), שלא אסר את המותר. בשלום במישור, שלא הרהר אחר דרכי המקום. רמז רחוק. מד"ר משפטים פר' לא סי' טז, הזהיר הקב"ה, על דיני ישראל שהם מלמדים אותן משפט. למה הזהיר עליהם, לפי שהם מזהירים את ישראל מן עבודת כוכבים. רמז.
- ד. עיין חידושין דאורייתא יד. מד"ר ויצא פר' ע סי' ח, והאבן גדלה על פי הבאר. רמז קצת ורחוק. ועיין מד"ר לך לך פר' מב סי' ז, ויהיה בימי אמרפל וגו' ויבאו אל עין משפט וגו' (בראשית יד א, ז), עין שעשתה מדת הדין בעולם הן מבקשים לסמותה. רמז רחוק גם כן.
- א. ב"ב., סי' יג.
 ב. שם.
 ג. שם.
 ד. שם, סי' יד.
 ה. שם.
 ו. ב"ב י, סי' יז.
 ז. שם.
 ח. ב"ב טו, סי' כז, וסר מרע (איוב א ח), ותרן בממונו. רמז.

- מ. מצוה לזון אלו שעוסקים בתורה יותר מאלו שאין עוסקין, אבל לעגן דינא אין לחלק.
- י. בשמוציא גזלה מתחת יד חברו, פאלו נתן צדקה.
- יא. הפשרה היא משפט, שיש בו צדקה.
- יב. הנותן צדקה לעני שאינו הגון, אין מקבל על זה שָכר.
- יג. צריך להחזיק טובה לנותן, ואל תאמר שלא נתן לך משלך.
- יד. שקולה צדקה בנגד כל המצוות.
- טו. גדול המעשה יותר מן העושה.
- טז. כל פרוטה ופרוטה מצטרפין לחשבון גדול.
- יז. גדול העושה צדקה בפתר יותר ממשה.
- יח. הנותן פרוטה לעני מתברך בשש, והמפסוס מתברך באחת-עשרה.
- יט. הרודף צדקה, הקדוש-ברוך-הוא ממציא לו מעות וממציא לו בני-אדם מהגנים כדי לקבל עליהם שָכר, וזוכה לבנים בעלי עשר, בעלי חכמה, בעלי אגדה.

 מראי מקומות

- מ. ב"ב קמ.; סי' קטן, ועיין בתוספות שם ד"ה אלא מעתה.
- י. סנהדרין ו.; סי' ב.
- יא. שם.
- יב. ב"ב ט.; סי' י. בבא קמא טז.
- יג. מובן שם. ובכמה מקומות. עיין בבא קמא צב.; סי' לה, וטיבותא לשקיייה.
- יד. ב"ב ט., סי' ט.
- טו. שם.
- טז. שם.
- יז. שם, ט.; סי' י.
- יח. שם.
- יט. שם.

- כ. בְּרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה דָּנִין אֶת הָאָדָם בְּמַה יַפְסִיד, וְאִם זָכָה נֹתֵן זֶה הַמָּמוֹן לְעַנְיִים.
- כא. יְרוּשָׁלַיִם נִפְדִית בַּצְדָקָה.
- כב. עַל-יְדֵי צְדָקָה נִתְכַפֵּר לְאַחֲאָב מִחַצָּה.
- כג. הַכְּנַס־אֲוֲרָחִים מִגֵּן עַל חָטָא עֲבוּדָה-זָרָה.
- כד. גְּדוּלָה הַכְּנַס־אֲוֲרָחִים שְׁמֵרַחֲקֵת אֶת הַקְּרוּבִים וּמְקַרְבֵת אֶת הָרַחֲוִקִים.
- כה. הַמָּזְמוֹן עֲפו"ם פְּתוּךְ בֵּיתוֹ וּמִשְׁמֵשׁ עָלָיו, גֹּרֵם גְּלוּת לְבָנָיו.
- כו. בְּשֶׁהָעוֹלָם אֵין נֹתְנִים צְדָקָה, הַמַּלְכוּת גֹּזֵר גְּזֵרוֹת רְעוּת וְלוֹקַח מְמוֹנָם.
- כז. יִתֵּן לְצְדָקָה בְּשֵׁתֵי יָדַיִם, וְיִהְיֶה תְּפִלָּתוֹ גִּשְׁמַעַת.
- כח. עַל-יְדֵי הַנְּדִיבוֹת תִּהְיֶה לָךְ תְּקוּמָה.
- כט. עַל-יְדֵי צְדָקָה בָּא אָמוּנָה.
- ל. מִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּשֶׁבִיל צְדָקוֹת, הוּא מְשַׁפֵּד חֲמָה מִן הָעוֹלָם.

 מוראי מקומות

- כ. ב"ב י., סי' יב.
- כא. סנהדרין צח., סי' קע. שבת קלט.
- כב. סנהדרין קב., סי' קצז.
- כג. סנהדרין קג., סי' רז, שפתו מצויה.
- כד. שם, סי' רז.
- כה. סנהדרין קד., סי' רי.
- כו. ב"ב ט., סי' ט.
- כז. ובפרשכם כפיכם וגו' תרכו תפלה אינני שמע וגו' (ישעיה א טו), ודריש, ובפרשכם כפיכם, על נתינת צדקה בשתי ידים. והוא מלשון כפה פרשה לעני וגו' (משלי לא כ). רמז.
- כח. והוא על נדיבות יקום (ישעיה לב ח).
- כט. משפט וצדקה והיה אמונת עתיך וגו' (ישעיה לג ה-ו), עיין רש"י.
- ל. מי יגור לנו אש אוכל וגו' הלך צדקות וגו' (ישעיה לג יד-טו), עיין רש"י.

- לא. גם זוכה לאמת.
- לב. על ידי צדקה יהיה לך בנים, ויהיה שלום ביניהם.
- לג. על ידי צדקה הפרות מצמיחין.
- לד. על ידי צדקה מקרב הישועה.
- לה. בעת צרה מזכירין לו הצדקות שנתן.
- לו. על ידי צדקה שתתן, גם השרים והמלכים יהיו עמך בשלום.
- לז. על ידי צדקה לא ישמע אדם חמם ושוד ושבר.
- לח. על ידי צדקה זוכה אדם לחן.
- לט. מי שמדבר לבני אדם, שיהנו צדקה, הוא מרבה ישועה.
- מ. כשאין בעיר מי לסמוך את העניים, פא שרפה.
- מא. בזכות הצדקה נצול מנאות.

מראי מקומות

- א. הלך צדקות ודבר מישרים וגו' (שם). לא באמת ולא בצדקה (ישעיה מח א).
- ב. ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים ויהי כחול זרעך וגו' (ישעיה מח יח-ט). ורב שלום בניך בצדקה תכונני וגו' (ישעיה נד יג-יד).
- ג. (ישעיה נה י), והולידה והצמיחה (אימתי) ונתן זרע לזרע ולחם לאכל (בחינת צדקה). ההרים והגבעות יפצחו (שם, פסוק יב), עיין רש"י. וצדקה תצמיח וגו' (ישעיה מה ח).
- ד. קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות (ישעיה נו א).
- ה. אני אגיד צדקתך וגו' ולא יועילוך (ישעיה נו יב), פירש רש"י, בעת רעתך. מובן ברמו.
- ו. ושמתי פקדתך שלום ונגשיך צדקה (ישעיה ס יז), עיין רש"י. רמו.
- ז. לא ישמע עוד חמס בארצך שד ושבר וגו' (שם, פסוקים יז-יח).
- ח. מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וגו' (ישעיה סא י).
- ט. מדבר בצדקה רב להושיע (ישעיה סג א).
- מ. עון סדם וגו' ויד עני ואביון לא החזיקה (יחזקאל טז מט) ועל סדום בא שרפה.
- מא. גאון שבעת לחם וגו' ותגבהינה (שם, כנ"ל, פסוקים מט-ג). רמו. בקשו צדק בקשו ענוה וגו' (צפניה ב ג).

- מב.** אַמוּנָה חָשׁוּב פְּצַדְקָה.
- מג.** עַל־יְדֵי צְדָקָה לְשֵׁם שְׁמוּיִם בָּא לְמִדַּת בּוֹשָׁה.
- מד.** עַל־יְדֵי הַנְּדִיבוּת יִבּוֹא לְאַהֲבַת הַצְּדִיקִים.
- מה.** מִי שֶׁנֶּזֶל אֶת הָעֵנִי, בְּזִיוּנוֹת בָּאִים עָלָיו.
- מו.** מִי שֶׁנֶּזֶל אֶת צְדָקָה, בְּאֵלּוּ מֵבִיא קָרְפָּן.
- מז.** עַל־יְדֵי צְדָקָה בָּא גִשְׁם.
- מח.** עַל־יְדֵי צְדָקָה אֵין מְגַרְשִׁין אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמְּקוֹמָם.
- מט.** בְּשִׂאֲנָשִׁים נוֹתְנִים צְדָקָה, עַל־יְדֵי־זֶה הַפְּרוֹת נִתְפָּרְכִין וְהַשְּׁלוֹם בְּעוֹלָם.
- נ.** עַל־יְדֵי אֶמֶת רוֹאִים אֶת הַצְּדָקָה שְׂאֵתָה עוֹשָׂה.
- נא.** צְדָקָה מִגֵּן עַל זֵרְעוֹ שֶׁל אָדָם.
- נב.** מִי שֶׁמֵּתְפַלֵּל עַל חֲבֵרוֹ, נֶחְשָׁב לוֹ כְּצַדְקָה.

 מראי מקומות

- מב.** והאמין בה' ויחשבה לו צדקה (בראשית טו ו). עיין אמונה יח. את צדקתו ואת אמנתו וגו' (שמואל א', כו כג). ובתהלים כמה פסוקים רמז לזה. בצדק ובמשפט בחסד וברחמים וגו' באמונה וגו' (הושע ב כא-כב). ועיין בהשיחות, אמונה חשוב כצדקה, כמו שכתוב והאמין בה' ויחשבה לו צדקה (בראשית טו ו).
- מג.** לך ה' הצדקה ולנו כשת הפנים וגו' (דניאל ט ז).
- מד.** אהבם נדבה וגו' (הושע יד ה). ונדיבים וגו' אני אהבי אהב וגו' (משלי ח טז-יז).
- מה.** יבשו הבוגדים ריקם (תהלים כה ג), עיין רש"י.
- מו.** בנדבה אזכחה לך וגו' (תהלים נד ח).
- מז.** גשם נדבות וגו' (תהלים סח י).
- מח.** חיתך ישבו בה וגו' מלכי צבאות ידרון ונות בית תחלק שלל (שם, פסוקים י, יא, ג), עיין רש"י.
- מט.** ישאו הרים שלום לעם וגבעות בצדקה (תהלים עב ג), עיין רש"י.
- נ.** אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף (תהלים פה יב).
- נא.** וצדקתו לבני בנים (תהלים קג יז).
- נב.** ויעמד פנחס ויפלל וגו' ותחשב לו לצדקה וגו' (תהלים קו ל-לא).

נג. מי שיש לו די ספוקו, ואף-על-פי-כן עינו רעה בעניים, שפאים ופושטים ידיהם שיתן להם, גם מי שנותן על מחצית שקר, והם עמלים ומביאים לו מחציתו, וכשרואה שהם מרויחין ויש להם פרנסתם ודי ספוקם, הוא מצר על זה, פי עינו רעה, עליו נתקיים הנבואה, הנכתב אחר פסוק "במלאות שפקו יצר לו" עד "זה חלק אדם רשע".

נד. מי שעושה חסד עם אוהבי השם יתברך, על-ידי-זה מתקן פגם הברית.

נה. בזכות עניים אנו נצולים מן הגוים.

נו. כשאתה עושה מצוה, תראה שהמצוה לא תהיה בחנם, אלא בכסף מלא.

נז. בעוון תרומות ומעשרות השמים נעצרים והקר הוה.

נח. השמחה בצדקה היא סימן על לב שלם.

נט. עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך.

ס. כל המשיג מתנותיו לכהן אחד, מביא רעב לעולם.

מראי מקומות

נג. במלאות שפקו יצר לו כל יד עמל תבאנו וגו' (איוב כ כב), עיין רש"י. רמז.

נד. שמר הברית (וחסד) לאהביו וגו' (דניאל ט ד; נחמיה א ה).

נה. אנחנו קנינו וגו' מחרפת הגוים וגו' (נחמיה ה ח-ט). רמז.

נו. כותב, במסכת בכורים. מובן קצת. וזה לשונו שם, הג' שראוי לכל עושה מצוה אשר כסף לא יחשוב בערך אל עשייתו את המצוה בשמחה ובטוב לבב וכו' כמו שהיו עושים מביאי הבכורים שהשור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב וכו' ולמעלת שמחת המצוה צפו קניו בזהב וכו'.

נז. שבת לב,; סי' כד.

נח. וישמחו וגו' כי בלב שלם התנדבו וגו' (דברי הימים א, כט ט). עיין כותב במסכת בכורים.

נט. שבת קנא,; סי' קח.

ס. עירובין סג,; סי' לב.

- סא. הַמְטִיל מְלֵאי לְכִים שֶׁל תִּלְמִיד־חֶכֶם, זֹכֶה לֵישֵׁב בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעֲלָה.
- סב. גְּדוּלָה צְדָקָה יוֹתֵר מִכָּל הַקְּרִבָּנוֹת.
- סג. גְּדוּלָה גְּמִילוּת־חֶסֶדִים מִן הַצְּדָקָה.
- סד. שְׁמָא תֵאמֹר פֶּל הַבָּא לְקַפֵּץ וְלִתֵּן צְדָקָה, מִסְפִּיקוֹן בְּיָדוֹ, וּמְמַצִּיאִין לוֹ אֲנָשִׁים מְהַנְּגִים, תִּלְמוּד לֹאמֹר: "מָה יָקָר", צְרִיךְ לְטָרַח וְלִדְרֹף אַחֲרֵיהֶם, לְפִי שְׂאִינָם מְצוּיִים לְזִכּוֹת עִם מְהַנְּגִים.
- סה. הַצְּדָקָה הוּא בְּשֵׁנֵי פָּנִים: כְּמִתְנַת יָדוֹ וּכְבִרְכַת ה'.
- סו. מִי שֵׁישׁ לוֹ וְאִינוֹ רוֹצֵה לְהִתְפָּרֵן מִשְׁלוֹ וּמִקְבֵּל מֵאַחֲרִים, תִּדַע שְׁנִפְרַעִין מִמֶּנּוּ לְאַחַר מוֹתוֹ, שְׁנַעֲשֶׂה עֶבֶד לָזֶה שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ.
- סז. מִי שְׁנִוְתָן צְדָקָה, אֶפְעֵל־פִּי־כֵן יָכוֹל לְהִיּוֹת שְׂיָרֵד מִנְּכֶסֶיוֹ.
- סח. כָּל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה, פְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת־זָרָה.
- סט. הַגּוֹזֵז נְכֶסָיו, נִצּוֹל מִדִּינָה שֶׁל גִּיהֶזֶם.
- ע. אֶפְלוֹ עֲנִי יִתֵּן צְדָקָה, וְאִין מִרְאִין לוֹ סִמְנֵי עֲנִיּוֹת.

 מִדְּרָא מִקוּמוֹת

- סא. פסחים נג., סי' כב.
- סב. סוכה מט., סי' כב.
- סג. שם סי' כב. שם סי' כג.
- סד. שם סי' כג, עיין רש"י.
- סה. חגיגה ח., סי' ז, בחידושי אגדות ד"ה על זה נאמר.
- סו. כתובות סז., סי' כג, וחוזרים ונפרעים ממנו, לאחר מיתה. רמז נפלא.
- סז. כתובות סז., סי' כא, עי"ש.
- סח. כתובות סח., סי' כו. בבא בתרא י.
- סט. גיטין ז., סי' ה, עיין חידושי אגדות.
- ע. שם, עיין חידושי אגדות.

חלק שני

- א. על־ידי נאוף גופל לתפיסה או לחלי פאב רגלים. גם תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, גופל לזה, גם מזיקין שולטין עליו. סגלת הצדקה לבטל כל אלו העגשים.
- ב. התורה, והמעשר והשבת הם נותנים חיים גשמיים גם־כן.
- ג. על־ידי צדקה בספה קלה הוא מכניע את אויביו, והקדוש־ברוך־הוא מצילו מסבות גדולות של אויביו.
- ד. לסייע לתלמידי־חכמים, בזה מבטל הוראת הפוכבים ומזלות.
- ה. על־ידי מפרנסי עניים נצולין המזין־עם מן המגפה בזכותם. גם בזכותם מחין דגדלות קודמין למחין דקטנות.

מראי מקומות

- א. עיין המצויין ניאוף א, חלק שני. מד"ר בראשית פר' א סי' יד, ושמר רגלך מלכד (משלי ג כו), מן ההוריה, מן העבירה, מן המזיקין (ועיין מתנות כהונה) (סתם עבירה בלשון חז"ל הוא ניאוף). רמז. אם נתת מכיסך צדקה הקב"ה הוא משמרך וכו'. ועיין מתנות כהונה.
- ב. עיין לימוד ב, חלק שני. מד"ר בראשית פר' יא סי' ד, בני בבל, בזכות מה הן חיים (עיין מתנות כהונה, חיי העושר), בזכות התורה. ובני ארץ ישראל, בזכות מעשרות. ואנשי חוצה לארץ, שהן מכבדין את השבתות.
- ג. עיין מריבה ו, חלק שני. מד"ר לך לך פר' מג סי' ג, צדקה היתה צווחת ואומרת וכו' היה משליך עליהם עפר והוא נעשה חרבות וכו' הן היו משליכים חרבות על אברהם ונעשין עפר.
- ד. עיין דעת ה, חלק שני. מד"ר שמות פר' א סי' יט, ותחיין את הילדים (שמות א יז) וכו' יש מהם שהיו עניות וכו' יש שראוין למות וכו' והקב"ה עושה תפלתן לפיכך ותחיין את הילדים. ושם לקמן בסי' כה, ונתן לה שכרה. סי' כו, ויגדל הילד, גדל שלא כדרך כל הארץ וכו'. ושם לקמן סי' לה, שדים נכנו, זה משה ואהרן וכו'. רמז רחוק מאד.

- ו. עַל־יְדֵי צְדָקָה מִמְתִּיק הַדִּין שֶׁל לְעֵתִיד לָבֵא, הֵינּוּ יוֹם הַדִּין שֶׁלְעֵתִיד לָבֵא.
- ז. אִלּוּ גּוֹמְלֵי־חֲסָדִים הַעוֹשִׂים חֶסֶד, וְלִפְעָמִים גּוֹרְמִים עִם הַחֶסֶד לְרָעָה, וְעוֹשִׂים עֲצָמָן כְּאִלּוּ אֵינָם רּוֹאִים הַרְעָה, הַצּוֹמַחַת מִחֲסָדָם, וְזֶהוּ בְּחִינַת הָאֲזַהְרָה שֶׁהוֹחִיר לִפְנֵינֵינוּ, בְּחִינַת חֶסֶד שֶׁלֹּא יִפְסִיעוּ פְּסִיעָה גְּסָה, עַל־יְדֵי־זֶה גּוֹרְמִים, שֶׁהַדִּין שֶׁלְמַעֲלָה, חָס וְשָׁלוֹם, אֵינּוּ בְּמַתִּינּוֹת. וְכֵן לְהַפְדֵּי בְּשִׁמְדֻקְדָּקִים בְּחֲסָדָם, שֶׁלֹּא יִצְמַח רָעָה, עַל־יְדֵי־זֶה הַדִּין בְּמַתִּינּוֹת.
- ח. מְחַדְּשֵׁי אֲוִרִיתָא צְרִיכִין לְלַמּוֹד קֹדֶם הַחֲדוּשׁ פּוֹסְקִים וְגַם אַחֲר־כֵּן, וְהַלְמוּד פּוֹסְקִים הוּא הַשְּׁמִירָה שֶׁל הַחֲדוּשִׁין, שֶׁלֹּא יִגַּע בָּהֶן זָר. גַּם בְּשִׁרְצָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה, צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת בֵּן כְּמוֹ בְּחֲדוּשִׁין.
- ט. הַחֲדוּשִׁין דְּאֲוִרִיתָא וְהַצְדָּקָה, כָּל אֶחָד מֵעוֹרֵר אֶת חֲבֵרוֹ.
- י. גְּדוֹל כַּח הַמַּעֲשֵׂר, שֶׁמִּהַפְדֵּי הַקְּלָלָה לְבִרְכָה.
- יא. עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂר נִתְבַּטְּלִים הַרְהוּרֵי זְנוּת.

 מֵרֵאֵי מְקוֹמוֹת

- ו. עֵיין הַמְתַקַּת הַדִּין ה', חֶלֶק שְׁנֵי. מִד"ר בֵּא פֶר' יז ס' ד, לְכַשִּׁיעַמּוֹד לַעֲתִיד לָבֵא וּדְן עוֹלָמוֹ, מִי יִכּוֹל לַעֲמּוֹד וְכוּ' מִפְּנֵי מָה עֵתִיד לָקוּם מִפְּנֵי צַעֲקַת עֲנִיִּים וְכוּ'. רִמּוֹ. [וְעֵיין מִד"ר אֲמוֹר פֶּר' כז ס' א, הַצְדָּקָה כּוֹבֶשֶׁת אֶת הַפּוֹרְעַנִּיּוֹת וְכוּ' לַפּוֹרְעַנִּיּוֹת לַעֲתִיד לָבֵא].
- ז. עֵיין הַמְתַקַּת הַדִּין ז', חֶלֶק שְׁנֵי. מִד"ר מִשְׁפָּטִים פֶּר' ל ס' ב, כִּךְ הִזְהִיר אֶת הַדִּינֵינִי שֶׁלֹּא יִפְסְעוּ פְּסִיעוֹת גְּסוֹת בְּדִין. רִמּוֹ.
- ח. עֵיין חֲדוּשִׁין דְּאֲוִרִיתָא ז'. מִד"ר מִשְׁפָּטִים פֶּר' ל ס' ג, הַתּוֹרָה דִּינִין מַלְפָּנֵיהּ וְדִינִין מֵאַחֲרֵיהּ וְהִיא בְּאֲמָצַע. בֵּאֲרַח צְדָקָה אֵהְלֵךְ בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מִשְׁפָּט (מִשְׁלֵי ח כ).
- ט. עֵיין חֲדוּשִׁין דְּאֲוִרִיתָא ח. שֵׁם, מֵהַנ"ל. וְעֵיין מִד"ר וִיקְרָא פֶּר' ד ס' א, תּוֹרָה וְצְדָקָה וְכוּ'.
- י. מִד"ר כִּי תִשָּׂא פֶר' מֵא ס' א.
- יא. מִד"ר תּוֹרֵיע פֶּר' טו ס' ו, מִי גֵרָם לוֹ שֶׁנִּכְשַׁל בְּאִשָּׁה זוֹנָה, ע"י שֶׁאֵכַל אֶת כִּכְרָה שֶׁאֵינּוּ מַעוֹשֵׁר.

- יב. הגומל חסד, אין צריך לזכות אבות.
- יג. על־ידי גְּמִילוֹת־חֶסֶד בָּא לְאֲרִיכוֹת־יָמִים.
- יד. יש תפלות שאינם נתקבלים למעלה אלא עד שנותנים בל־כך מעות לצדקה כפי מספר האותיות של התפלה השקד לזה הדבר. למשל, בְּשִׂמְתָּפִיל אֱלוֹ הַתְּבוֹת: "תן לי בנים", צריך לתן צדקה כמספר אותיות "תן לי בנים".
- טו. על־ידי צדקה זוכה לבנים.
- טז. מי שהוא מפרנס את הרבים, על־ידי־זה ממשיך הפרכה מארץ ישראל לחוץ לארץ.
- יז. על־ידי הממון שנותן לעניי ארץ־ישראל, על־ידי־זה ממונו נתקנים בידו.

מראי מקומות

- יב. עיין זכות אבות ג, חלק שני. מד"ר בחוקתי פר' לו סי' ו, ראית זכות אבות שמטה, לך והטפל בחסדים וכו'.
- יג. מד"ר חיי שרה פר' נח סי' ט, רדף צדקה וחסד ימצא חיים וגו' (משלי כא כא) וכו' שגמל חסד וכו'.
- יד. מד"ר לך לך פר' מד סי' יב, ויתפללו (דברי הימים ב, ז יד), זו תפלה. ויבקשו פני, הרי צדקה וכו'. רמו. ועיין מד"ר תולדות פר' סג סי' ה, ויעתר יצחק (בראשית כה כא), ששפך תפלות בעושר וכו'. יש לפרש, היינו, שהרבה בתפלות, ובכל פעם נתן מעות לצדקה כמספר האותיות של התפלה עד שעלה סך המעות לעושר רב. ועיין מד"ר (קהלת א לד) בפסוק "ונתתי את לבי לדרוש וגו'", זכה אדם ועשה ממונו מצוה התפלל ונענה בו המד"א, וענתה בי צדקתי וכו'.
- טו. עיין בנים כב, חלק שני. מד"ר ויצא פר' עא סי' א, שמע אל אביונים ה' ואת אסיריו לא בזה (תהלים סט לד) וכו' אלו העקרות. רמו.
- טז. עיין ארץ ישראל ד. מד"ר ויצא פר' עד סי' א, דוד ע"י שהוא מפרנס את ישראל, אומר לו, ואהיה עמך בכל אשר הלכת. אבל יעקב, שוב אל ארץ אבותיך (ושם אהיה עמך). רמו.
- יז. עיין ארץ ישראל ו, חלק שני. שם, כנ"ל, נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה וכו'. ועיין יפה תואר. רמו.

- יח. בְּשֹׂאֲדָם בָּא לְעִיר לְדוֹר, וַיִּשְׁלַח בְּשָׂר לְעַנְיֵי הָעִיר, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִשָּׂא חַן בְּעֵינֵי שְׂרֵי הָעִיר.
- יז. עַל-יְדֵי נְתִינַת שְׁקָלִים נִצּוּל מֵיֵצֵר הָרָע.

צְדִיק

- א. אֵל יִקְשֶׁה לְךָ הַדָּבָר בְּשֹׂאֲתָהּ רוּאָה, שֶׁהַצְּדִיק לֹא תִקַּן אִיזוּהוּ דָבָר, כִּי זֶה סִבָּה מֵאֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שְׂיִנִּיחַ מְקוֹם לְבָנָיו לְהַתְנַדֵּל בּוֹ.
- ב. פְּעָמִים שֶׁבְּטוּלָה שֶׁל תּוֹרָה זֶהוּ יְסוּדָה.
- ג. מְקַבְּלִים מִתְּנֻנּוֹת מְרֻשָּׁעִים, כְּדֵי שְׂיִחְזְרוּ בְּתֻשׁוּבָה.
- ד. צְדִיקִים מִהֵנִי זְכוּתֵיהֶם אֶעֱלָמָא, אֲדִידְהוּ לָא.
- ה. מְצִינּוּ שֶׁצְּדִיק אֶחָד עוֹשֶׂה דָבָר, כְּדֵי שְׂיִהְיֶה רַבּוֹ לְצְדִיק אַחֵר.
- ו. תּוֹעֵלֶת גְּדוּל לְרֹאוֹת פְּנֵי גְדוּלֵי הַדּוֹר.
- ז. הַצְּדִיק נִעְנָשׁ, בְּשֹׂאֲנוֹ מִתְּפִלָּל עַל דּוֹרוֹ.

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- יח. עֵינַן חֵן א, חֶלֶק שְׁנֵי. מִדָּר וַיִּשְׁלַח פֶּרִי עֵט ס' ו, וַיַּחֵן אֶת פְּנֵי הָעִיר (כְּרֵאשִׁית לֵג יח), חָנַן אֶת הַפְּנִים שֶׁבְּעִיר, הִתְחִיל מִשְׁלַח לֵהֶם דּוֹרוֹנוֹת. מֵעֵמִיד אֶטְלִיסִין וּמוֹכֵר בּוֹזוֹל וְכוּ'. רֵמֵז רְחוּק.
- א. חוֹלִין ז, ס' ד, עֵינַן רִש"י.
- ב. מִנְחוֹת צֵט, ס' כֵּא. וְצ"ל זֶהוּ יְסוּדָה, עֵינַן ש"ש.
- ג. חוֹלִין ה, ס' ב. רֵמֵז.
- ד. חוֹלִין פו, ס' לֵד.
- ה. חוֹלִין צה, ס' מֵט, לֹא יָדַע, דְּרֵבִיָּה אֲנָא וְכוּ'.
- ו. שֵׁם, אִיזִיל אַחְזִייה.
- ז. מִכּוֹת יֵא, ס' יֵא. בְּבֵא בְּתֵרָא צֵא:

- ח. הלומד תורה לתלמיד שאינו הגון, נקרא רשע.
- ט. לשון חכמים היא מעשרת ומרפא, בכן תלמד לדבר בלשונם.
- י. המלמד תורה לאחרים, התורה נתגלה לו בלא מרח.
- יא. מצינו שהצדיק מתרעם, כשאחד מתלמידיו מתקרב את עצמו לצדיק אחר כדי להתפאר.
- יב. לקרב לצדיקים במרחא מסתיעא מלתא טפי לעבודת הבורא.
- יג. לפעמים מראים מן השמים לצדיק דבר שאינו.
- יד. העושה טובה למי שאינו יודעה, כזורק אבן למרקוליס.
- טו. כל אדם ונהג את עצמו, כמו ששמע מרבו.
- טז. לפעמים תקדוש ברוך הוא מאסף כמה צדיקים במקום אחד, כדי שידחקו זה את זה ויצטערו, ועל ידי זה יתבשרו כל צרכם.
- יז. מי שאינו מעציר את עצמו, זוכה לתלמידים.
- יח. יש צדיק שקולו הולך מרחוק, הינו בפרסום, ואחר כך הוא נופל על ידי תאות ממון.

 מראי מקומות

- ח. ע"ז יט, סי' מד, עיין רש"י.
- ט. שם, סי' מה, ועיין רש"י שיחת חולין וכו' (ועיין כתובות קג).
- י. ע"ז לה, סי' נח.
- יא. זבחים צו, סי' כב, רב יצחק בר יהודה, עיין רש"י.
- יב. מנחות ז, רבי אבימי וכו' הכי מסתייעא. עיין בונה.
- יג. חולין צה, סי' מט, ולא היא, לא שכיב. מובן קצת.
- יד. חולין קלג, סי' נז.
- טו. בכורות לא, סי' ז, מעובדא דרבא ורב יוסף. מובן קצת. (ועיין נדה לו).
- טז. בכורות לא, סי' ח, ככומר של ענבים וכו', עיין רש"י. רמז.
- יז. בכורות מד, סי' י, עיי"ש, וברש"י.
- יח. מבני שמואל וגו' ויטו אחריי הבצע וגו' (שמואל א, ח ג). ראש שבטי ישראל אתה וגו' ותעט אל השלל (שמואל א, טו יז, יט).

- יט.** מִי שֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא חָשׁוּב בְּעֵינָיו, יִכְתֹּב בְּסֵפֶר כָּל שְׁמוֹת הַצְּדִיקִים וְהַתְּנָאִים וְהַיְרָאִים לְזִכְרוֹן.
- כ.** אֵל יִקְשֶׁה לָךְ, לָמָּה לָהֶם לַצְּדִיקִים לְהִנּוֹת מֵאַחֲרֵים כְּדֵי לְהִנְהִיג אֶת בְּנֵי־בֵיתוֹ בְּעֶשֶׂר וּבְכָבוֹד, מוֹטֵב שְׂלֵא לְהִנְהִיג וְלֹא לְהִנּוֹת מֵאַחֲרֵים, אֵל יִקְשֶׁה לָךְ, כִּי כָּל מִה שֵׁישׁ תַּעֲנוּג וְהִרְחָבָה לַצְּדִיק, עַל־יְדִיזָה נִתְגַּדֵּל גִּשְׁמָתוֹ, וְאֲזִי יֵשׁ בֵּית מְנוּחָה לְשְׂכִינַת הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וּבְכֵן אֵין לָבוֹא לְבֵית בְּיָדִים רִיקָנִיּוֹת.
- כא.** כְּשֶׁתִּרְצֶה שְׂתִּתְפַּלֵּל עֲלֶיךָ אֵיזָה צַדִּיק, תִּלָּךְ לַצְּדִיק שֶׁהוּא רַחֲמָן.
- כב.** מִי שֶׁהוּא מְפָרֵס בְּדוֹרוֹ, צָרִיךְ לִקְרוֹת אוֹתוֹ רַבִּי, אֲפֹלוֹ שֶׁאַתָּה גְּדוֹל מִמֶּנּוּ.
- כג.** כְּשֶׁהַצְּדִיק גּוֹפֵל לְאֵיזָה צָרָה, צָרִיךְ לוֹ לְבַקֵּשׁ מִצְּדִיק אַחֵר, שְׂתִּתְפַּלֵּל בְּעֵדוֹ.
- כד.** אֵלוֹ בְּנֵי־אָדָם הַנוֹסְעִים לַצְּדִיק, אֶף־עַל־פִּי שְׂאִין מְקַבְּלִים תּוֹרָה מִמֶּנּוּ, מְקַבְּלִים שָׂכָר עַל הַנְּסִיעָה.
- כה.** מִי שֶׁאֵינּוֹ מְשַׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, חַיֵּב מִיתָה.

 מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- יט.** ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' וגו' (מלאכי ג טז), היינו, מי שכותב לעצמו בספר לזכרון, כל שמות הצדיקים יראי ה', ולחשבי שמו — בודאי חשוב בעיניו שמו יתברך.
- כ.** לבנות בית מנוחה וגו' (דברי הימים א, כח ב). כי לא לאדם הבירה וגו' (דברי הימים א, כט א). ומי מתנדב למלאות ידו וגו' (שם, פסוק ה). ועיין ברש"י, ד"ה והבית אשר אני בונה (דברי הימים ב, ב ד). ושם ברש"י, (ט כד) ד"ה והם מביאים. רמז קצת.
- כא.** וילך חלקיהו וגו' אל חולדה וגו' (דברי הימים ב, לד כב; מלכים ב, כב יד), עיין ברש"י. מגילה יד, ס' כ. מובן קצת. עיין חידושי אגדות ד"ה רחמינות.
- כב.** מגילה שם ס' כא, ולא קאמרה אמרו למלך.
- כג.** ברכות ה, ס' יד, אין חבוש מתיר את עצמו.
- כד.** ברכות ו, ס' כא, אגרא דפרקא ריהטא, עיין רש"י. אבות פ"ה משנה יד.
- כה.** ברכות ז, ס' לז, גדולה שימושה. ועיין הכותב שם, בשם הירושלמי.

סֵפֶר נ גַּח נַחֲמֵי נַחֲמֵן מֵאוֹמֵן ❁ הַמְדוֹת

- כו. הַצְדִּיק יְכוּל לְהַעֲלוֹת מֵתִים לְמַדְרֵגָה גְּדוּלָּה.
- כז. בְּהַלִּיכָה שְׁהוֹלֵךְ אֶצֶל תַּלְמִיד־חֶכֶם, בְּזֶה הוּא מְתַקֵּן פָּנִים שְׁפָנִים בְּכַרְפֵּת הַנְּהַיִן.
- כח. כָּל שְׂאֵפֶשֶׁר לוֹ לְמַחֹת וְלֹא מִחָה, הוּא נֶעֱנֵשׁ עֲלֵיהֶם.
- כט. לָאוּ אֲרַח אֲרַעָא לְקַבֵּל מְרוֹת אַחֲרִים בְּפָנַי הַצְדִּיק.
- ל. כָּל הַמִּתְעַצֵּל בְּהַסְפְּדוֹ שֶׁל חֶכֶם, אֵינּוּ מְאַרְיָךְ יָמִים.
- לא. הַצְדִּיק יְכוּל לַעֲנֹשׁ לְפִי מוֹלוֹ.
- לב. בְּשֵׁהַצְדִּיק נִפְטָר, אֲזִי לְקוֹתָא בָּא לְפִי מְדַתּוֹ שְׁנַהֲגוּ.
- לג. בְּזִכּוֹת הַצְדִּיק תַּלְמִידָיו מִתְפָּרְנְסִים.
- לד. מִי שֶׁשׁוֹמֵעַ תּוֹרָה מִהַצְדִּיק, הָיִי בְּאֵלוֹ הוּא אָמַר הַתּוֹרָה.
- לה. שְׁקוּלָה מִיתַת הַצְדִּיקִים בְּשֶׁרֶפֶת בֵּית אֱלֹקֵינוּ.
- לו. אִם תַּלְמִיד־חֶכֶם הֶגּוֹן הוּא לְמַד מִמּוֹנֵי, וְאִם לָאוּ פָּרַשׁ מִמּוֹנֵי.

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- כו. ברכות יח., סי' סט, ועיילוהו ללוי.
- כז. ברכות לה., סי' קא, מאי תקנתיה, ילך אצל ת"ח. רמז נפלא.
- כח. שבת נד., סי' לא.
- כט. שבת נו., סי' לו, רש"י ד"ה ואדני יואב. מובן קצת.
- ל. שבת קה., סי' עב.
- לא. בבא מציעא כ., סי' א, עיין רש"י מר אמר וכו' בשביל מזלי וכו'. ועיין בחידושי אגדות.
- לב. פסחים קד., סי' מה, ובתוספות, דלא איסתכל. ועיין ברש"י, מועד קטן כה., סי' טו, ד"ה אשתעו כל צלמניא. עיין תוספות שבת קמט.
- לג. יומא עה., סי' סה, ובדיק רבה אכיל תלמידא.
- לד. סוכה לח., סי' יב, לשומע כעונה. עיין שם בחא"ג.
- לה. ראש השנה יח., סי' יז.
- לו. תנית ז., סי' יד, עיין רש"י. חולין ו.

- לז. אין להסתפל על רבו בבית־המרחץ וכדומה.
- לח. לפעמים יש שני צדיקים שוין, לאחד מראין לו דברים עליונים, ולאחד אין מראין לו. תדע שזה שאין מראין לו, מפני שצריך להשתמש בזכותו להגן על אחרים.
- לט. מוטב לקרב את עצמו לצדיק שהוא רחמן.
- מ. בזכות שמוש אדם גדול אדם נצול ממיתה.
- מא. המורה הלכה בפני רבו, חיב מיתה, וראוי להבישו נחש, ונקרא חוטא, ומורידין אותו מגדלתו, ואזיל לשאול בלא ולד.
- מב. המקור שממנו תשאב החכמה דהינו הרב, השתדל שיהיה פרוץ וכשר, ולא תחליפנו, ולא תמיר אותו.
- מג. כל איש ידמה במעשיו לברפת אותו השבט.
- מד. פשיש רשע בפית, אזי נסתלק מהצדיק מען התורה.
- מה. בזכות קבורת הצדיקים בחוץ לארץ, יזפו גם שאר המתים מגלגול מחלות.
- מו. המזון שמהנה את הצדיק, הרי זה פאלו עבד עבודת בית־המקדש.

 מראי מקומות

- לז. תענית יז., סי' מ, מלך ביפיו (ישעיה לג יז). מובן קצת.
- לח. תענית כב., סי' נב. מובן.
- לט. תענית כג., סי' סא, מעובדא דרב יוסי בר אבין.
- מ. עירובין נד., סי' כא.
- מא. עירובין סג., סי' לא-לב.
- מב. בונה, עירובין קד., סי' מ. יהי מקורך ברוך (משלי ה יח).
- מג. פסחים ד., סי' ו, חידושי אגדות שם ד"ה ש"מ מדן.
- מד. פסחים נו., סי' כו, בקש יעקב. רמז קצת.
- מה. חידושי אגדות, פסחים סח., סי' לג, ד"ה ירעו. וצ"ל גלגול מחילות. כתובות קיא.
- מו. פסחים עג., סי' לה, עבדת מתנה (במדבר יח ז) וכו' כעבודת בית המקדש. רמז.

- מז.** יש צדיקים שאינם נקראים בשם רבי.
- מח.** כשהצדיק אומר איזהו דבור, כל זמן שהדבור לא נתקיים, שעדין לא בא זמנו, הדבור הזה חקוק בעולם העליון, אבל אין מאיר בבהירות, וכשמגיע הזמן שיתקיים, אזי הדבור מתחיל להאיר בבהירות.
- מט.** המהנה את תלמיד־חכם, צריך לחזק שלא יתבזה בעיניו התלמיד־חכם.
- נ.** המונע הלכה מתלמידו, כאלו גזלו מנחלת אבותיו, ואפלו עברין שבמעי אמן מקללין אותו ומנקבין אותו בכברה. ואם למדו זוכה לברכות פיוסף, וזוכה ומלמדה לעולם־הבא.
- נא.** מי שאינו מהנה תלמיד־חכם מנכסיו, אינו רואה סימן ברכה לעולם.
- נב.** המלגלג על דברי חכמים, הוא נענש מיתה.
- נג.** קרבת הצדיקים טוב בעולם הזה ובעולם־הבא.
- נד.** הצדיק בדבורו יכול לפסק לזה גזעין ולזה גיהנם.
- נה.** טוב לבלות זמן רב, בשביל שעה אחת, שיתקרב לצדיק.
- נו.** כשנתמעט לאדם משמשויו, ידאג מיום המיתה או מדבר אחר.
- נז.** יש נאה דורש, ואף־על־פי־כן אינו מכונן אל האמת.

 מראי מקומות

- מז.** ב"מ פו., סי' מ, רבי לא יתקרי.
- מט.** סנהדרין נב., סי' צה.
- נ.** סנהדרין צא., סי' קלז.
- נא.** סנהדרין צב., סי' קלט.
- נב.** סנהדרין ק., סי' קעט. ב"ב עה.
- נג.** סנהדרין קא., סי' קפז, ורבי בעוה"ז ובעוה"ב. ועיין בחידושי אגדות.
- נד.** סנהדרין קד., סי' רטז, בקשו למנות. מובן. עיין רש"י, ד"ה כל יתיצב לפני חשכים.
- נה.** חגיגה ה., סי' ו, בר בי רב דחד יומא. מובן.
- נו.** חגיגה יג., סי' י, כביכול, שנתמעט פמליא של מעלה. רמז. עיין רש"י.
- נז.** חגיגה יד., סי' י, יש נאה דורש. ועיין בחידושי אגדות.

- נח. צַדִּיק יָכוֹל לְהִנְבִּיחַ תּוֹרָה שֶׁל צַדִּיק אַחֵר.
- נמ. מִה שֶׁהַצַּדִּיק מְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹמְרָה בְּשֵׁמוֹ.
- ס. דְּבָרֵי צַדִּיקִים חֲכָמִים, חֲבִיבִים מִדְּבָרֵי תּוֹרָה וּמִדְּבָרֵי גְבוּיִים, וְצָרִיךְ לְשָׁמַע וּלְצִיחַ אוֹתָם אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין מִרְאִין לָךְ שׁוֹם מוֹפֵת.
- סא. מִי שֶׁמְשַׁבַּח אֶת הַצַּדִּיק, יְנוּחוּ בְּרָכוֹת עַל רֵאשׁוֹ.
- סב. הַצַּדִּיק שֶׁבָּעִיר כָּל דְּבָרֵיהֶם עָלָיו מִטָּל.
- סג. מִתֵּר לְצַדִּיק לְשַׁמֵּשׁ עִם מִי שֶׁהוּא שׁוֹנֵה הַלְכוֹת, כִּשְׁהוּא מְלַמְדוֹ אִיזוּהוּ דְּבַר חֲדָשׁ.
- סד. מִי שֶׁמְבִיא אֶת עַם-הָאָרֶץ לְקָרֹב תַּחַת פְּנֵי הַצַּדִּיק מְקַבֵּל עַל-יָדָיו־זוֹה שָׂכָר.
- סה. עַל-יָדֵי הַקְּבֵלַת פְּנֵי הָרַב לֹא יֵרָאֶה שַׁחַת.
- סו. לְפַעֲמִים הַתְּפִלָּה אֵינָה מוֹעֵלַת אֲלֵא בְּשַׁעֲתָהּ, וּכְשֶׁפּוֹסְקִין מִלְּהַתְּפִלָּל, עוֹשֶׂה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רְצוּנוֹ וְחֶפְצוֹ.
- סז. הַמְּבִיא דוֹרוֹן לְתַלְמִיד-חֶכֶם, כָּאֵלוֹ מְקָרִיב בְּפוּרִים.
- סח. אִין לְהַטְרִיחַ אֶת הַמְּקוֹם.

 מִדְּרָא מִקוּמוֹת

- גה. 95- חגיגה טו; סי' יג, השתא קאמר. מובן.
- פ. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד, סי' ג.
- פא. מגילה כה; סי' לא.
- פב. מועד קטן ו, סי' א.
- פג. שם סי' יג. ועיין מגילה כח; סי' לו בחידושי אגדות.
- פד. חגיגה ג, סי' ב, כדי ליתן שכר למביאיהם וכו' רמז.
- פה. חגיגה ה; סי' ו.
- פו. כתובות קד, סי' לו, אשתיקו ונח נפשיה, עיי"ש.
- פז. כתובות קה; סי' מ.
- פח. כתובות קו, סי' מב, ומה אלישע וכו'. מובן קצת. תענית כד:

- סז.** מי שאוהב את הצדיק, צריך לשמור את הצדיק, שלא יצא עליו שם רע.
- ע.** כל טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים.
- עא.** אל תתפלל ואל תטריח את קונך, כל זמן שאתה יכול לעשות בפעלה.
- עב.** הצדיק כל זמן שהוא בעולם הזה, הנועדן שיש לו משתמשין בו הצדיקים האחרים שפגנועדו.
- עג.** יש תלמידים שעקרום תלויים בזכות הצדיק, וכשנסתלק הצדיק אזי נסתלקים גם הם או נענשים.
- עד.** המקרבים שיש לצדיק בתייו, הם יהיו מקרבים במותם [במותו].
- עה.** מי שהיה מקרב לצדיק אחד, ואחר-כך מקרב את עצמו לצדיק אחר, התורה ששמע מהצדיק הראשון ממרידין אותו.
- עו.** לפעמים הצדיק נפטר, כדי שיכריע איזה דין למעלה.
- עז.** איזהו פן עולם-הבא, זה שחולקין לו כבוד מחמת חכמתו.
- עח.** על-ידי צדקה נעשה סוד מרע.

מראי מקומות

- סז.** כתובות קג., סי' לד, דלא לימר מילתא. מובן קצת.
- ע.** יבמות קג., סי' נא. נזיר כג.
- עא.** ע"ז יח., סי' לז, ועיין בחידושי אגדות. מובן.
- עב.** כתובות עז., סי' לב, חידושי אגדות ד"ה אמרי ליה אחוי דוכתאי.
- עג.** כתובות קג., סי' לד, זכותה דרבי. מובן.
- עד.** שם, שמשוני בחיי.
- עה.** ב"מ פה., סי' לז. מובן.
- עו.** ב"מ פו., סי' מא.
- עז.** ב"ב י., סי' טז.
- עח.** ב"ב טו., סי' כז.

- עט.** אינד זקוק ליסר תלמידך ולסלקו מלפניך, כשאינו רוצה לילך בדרך הישר, אלא תקרבהו, כי זה טובת שאר התלמידים, וסופו לתת לב.
- פ.** לפעמים אדם מת קדם זמנו על-ידי תרעמת צדיק.
- פא.** יכול להיות שיהיה אדם צדיק גדול, אף-על-פי שלא למד הרבה.
- פב.** מי שאינו מאמין בדברי הצדיקים, ראוי לעגש, כל-שפן מלגלג.
- פג.** כשאחד בא לקרב את עצמו לצדיק, מתר לו להרחיקו, כששואל קשיות שאינו צריך.
- פד.** כשהצדיק אומר תורה לעם, מתר לו לחבב תורתו בעיניהם קדם שיאמר.
- פה.** אפלו זונג ראשון מתהפך בתפלה.
- פו.** בעולם הזה כל הרוצה לקרב את עצמו מקרב, אבל בעולם-הבא אין מקרבין אלא המקרבין מכבר.
- פז.** צדיק שקרב את האדם, והאדם הזה לא רצה לקרב את עצמו, מתר לו לדחות בידים.
- פח.** הצדיק יכול לעגש את האדם במיתה, אפלו על-ידי חלישות דעתו, אפלו במעות.

 מראי מקומות

עט. ב"ב כא., סי' לז.

פ. ב"ב כב., סי' לט.

פא. שם, עיין ריטב"א. מובן. ועיין ב"מ קיד.; סי' נד.

פב. ב"ב עה., סי' סה.

פג. ב"ב קיא., סי' צב. נזיר מט:

פד. ב"ב כנג., סי' קט. וברשב"ם ד"ה לאבדה ממני.

פה. סנהדרין כב., סי' לה, בתוספות ד"ה ארבעים יום. מו"ק יח:

פו. ע"ז ג., סי' ג, מי שטרח. בבא בתרא עה:

פז. ב"ק צב.; סי' לז. מובן.

פח. ב"ק קיז., סי' מה.

- פ.ט.** דְּבָרִים שְׁאֵתָהּ שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַצַּדִּיק, הֵם מוֹעִילִים, יוֹתֵר מִמָּה שְׁאֵתָהּ לֹאֲמֹד בְּסִפְרִים.
- צ.** אָדָם מִבֵּין יוֹתֵר, בְּשֵׁרֹאָה פָּנֵי הַמְּדַבֵּר.
- צ.א.** עַל־יְדֵי דְבִוּר קָל שֶׁל הַצַּדִּיק נִפְתָּח אֹזֶן גָּדוֹל, אִם בְּנִקְל לְבַנְי־אָדָם לְהַשִּׁיג חֲכָמוֹת רְמוֹת.
- צ.ב.** מִי שְׁאִינוֹ נוֹהֵג בְּשׁוֹרָה, מִתֵּר לְהַשְׁתַּעֲבֹד בּוֹ.
- צ.ג.** לְפַעֲמִים הַצַּדִּיק מְנַשֵּׂא אֶת הָאָדָם וְאַחֵר כֶּד מִשְׁפִּילוֹ, וְזֶה לְטוֹבַת הָאִישׁ.
- צ.ד.** יֵשׁ צַדִּיק נִקְרָא טוֹב, וְיֵשׁ צַדִּיק שְׁאִינוֹ נִקְרָא טוֹב, וְיֵשׁ רָשָׁע רָע, וְיֵשׁ רָשָׁע שְׁאִינוֹ רָע.
- צ.ה.** גְּנָאֵי הוּא וְשִׁפְלוֹת לְדוֹר, שֶׁכְּפוּפִין לְזֶה שְׁאִין לוֹ מִי שְׁיַעֲשֶׂה מְלֹאכֶתוֹ.
- צ.ו.** לְלַמֵּד לְאַחֲרִים עֲדִיף מִמַּעֲשֶׂה.
- צ.ז.** יֵשׁ לְהִזְהֵר מִלְּהִרְאוֹת חֲסִידוֹת לְפָנֵי גְּדוֹלִים.
- צ.ח.** מֵהוּת הָאָדָם נִפְרַע עַל־יְדֵי הַתְּקַרְבוֹתוֹ; בְּשֵׁרֹאִין לְמִי הוּא מְקַרֵּב.
- צ.ט.** הַצַּדִּיק אֵל יִסְבֵּן עֲצָמוֹ לְהַתְּפַלֵּל בְּעֲצָמוֹ, עַד שְׁיִהְיֶה הוּא מְסֻבֵּן, אֶלָּא יִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ צַדִּיק אַחֵר.

 מראי מקומות

פ.ט. הוריות יב., סי' יא. מובן.

צ. שם, כנ"ל, מובן. ועיין חידושי אגדות ב"ק קיז., סי' מה, ד"ה דלו לי עיני.

צ.א. ב"מ יז., אי לאו דדלאי חספא. מובן.

צ.ב. ב"מ עג., סי' כד.

צ.ד. קידושין מ., סי' כו.

צ.ה. קידושין ע., סי' מב, ברש"י ד"ה אסור לעשות מלאכה.

צ.ו. ב"ק יז., סי' ד.

צ.ז. ב"ק פא., סי' כג.

צ.ח. ב"ק צב., סי' לו.

צ.ט. שם, סי' לו. מובן. ועיין רש"י.

- ק. הצדיק יש לו פח להתפלל על אדם, שינצל מחטאים.
- קא. הצדיק הוא הצלם־אלקים של הדור.
- קב. הצדיק הוא סובל לסובליו בעת צרתם.
- קג. יכול אדם שיהיה צדיק, אף־על־פי שאין לו בטחון בשלמות.
- קד. הצדיק יכול להתענג, ואינו ירא מהיצר הרע, פי תורתו מגנה עליו.
- קה. מי שאינו עומד בפני רבו, נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משהתבח.
- קו. אין להטריח את השם יתברך בשיכולין להועיל על־ידי דבר אחר.
- קז. לפעמים על־ידי נחת־רוח אחד ומעט שעושין לצדיק, על־ידי־זה זוכין לעולם־הבא.
- קח. מי שיש לו אמונה שלמה בשם יתברך, יכול לעשות נחת־רוח לצדיק.
- קט. מי שאין לו שום הרהורי עבודה־זרה, הוא משתוקק תמיד להציל את הצדיקים.
- קי. מי שרוצה לעשות טובה לצדיק, הקדוש־ברוך־הוא גותן לו פח לזה.
- קיא. תלמיד־חכם המבטט ברבותיו, נתקצרו שנותיו.

 מראי מקומות

- ק. סוטה לד., סי' עז, יה יושיעך מעצת מרגלים. ברכות י.
- קא. סוטה לה., סי' פא, איוב נח נפשיה. עיין רש"י, ועיין בחידושי אגדות.
- קב. שם, סי' פב, נשא ארון את נושאו וכו'. רמז נפלא. (כי הצדיק הוא בחינת ארון, עיין ברכות סג., סי' קמו).
- קג. סוטה מח., סי' קכח, ועיין בחידושי אגדות.
- קד. קידושין ל., סי' ט, ועיין בחידושי אגדות ד"ה אכול.
- קה. קידושין לג., סי' כא.
- קו. קידושין לט., סי' כד, לא סמכינן אנסיא. מובן קצת.
- קי. גיטין סח., סי' מו.
- קיא. חגיגה ה., סי' ד. סוטה כב.

- קיב.** המנהיג עצמו ברכנות פשיש גדול ממנו, נתקצרים שנותיו.
- קיג.** בשהצדיק צריך להתפלל שיתנו לו איזה דבר, וירא מהמקמרגים על צדקתו, יבקש הפך רצונו.
- קיד.** בשרשע עושה איזה רעה וכא להצדיק ושואל ממנו אם יפה עשה, מתר לומר לו: יפה עשית, כדי להציל את נפשו.
- קמו.** מי שמפריש בניאדם מלבוא תחת פני השכינה, על ידיה נופלים בגיו לעבודות.
- קמז.** לפעמים צריך לבקש רחמים על החולה שימות.
- קיז.** בתחלה הקדוש ברוך הוא מגלה הסוד בתורה לצדיק, ואחר כך אומר הקדוש ברוך הוא התורה בשביל [בשם] הצדיק.
- קיח.** לפעמים הצדיק מתענה ומתפלל ואינו מועיל.
- קיט.** הצדיק מתר לו לפרץ גדרים של אחרים בשביל דרבו.
- קכ.** לפעמים גוזרים מלמעלה על מספר בניאדם שימותו, ויש אחד ביניהם שהצדיק אוהב אותו, יש פח בצדיק להתפלל עליו ולהציל אותו ולתן אחר תחתיו.

 מראי מקומות

- קיב. ברכות נה., סי' קכ.
- קיג. יבמות סג., סי' כה. מובן קצת. עיין גיטין סז., סי' מג, רב עמרם. רמז. סוטה ט.
- קיד. נדרים כב., סי' ז.
- קמו. נדרים לב., סי' טו.
- קמז. ר"ן נדרים מ., סי' כד, ד"ה אין מבקש. כתובות קד.
- קיז. גיטין ו., בענין פלגש בגבעה. ר' אביתר הוא, דאסכים מריה על ידיה (פירש רש"י לגלות לו סוד וכו') וכו' אביתר בני כך הוא אומר וכו', עיי"ש. ועיין לעיל סי' נט.
- קיח. תענית כד.
- קיט. יבמות עו., סי' לח, שהמלך פורץ. רמז.
- קכ. יבמות עט., סי' מב. מובן.

קבא. יֵשׁ כַּח בַּצַּדִּיק לְקַח מְזֶה וְלַתֵּן לָזֶה.

קבב. בְּרַפְתַּת הַצַּדִּיק הוּא פְּדִיּוֹן.

קבג. כָּל צַדִּיק יֵשׁ לוֹ דְבַר עֲבוּדָה, שֶׁצַּדִּיק אַחֵר, אֶפְלוּ גָדוֹל מִמֶּנּוּ, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׁיג עֲבוּדָתוֹ.

קבד. מִה שֶׁהַצַּדִּיקִים נוֹסְעִים מִמְּקוֹם לְמְקוֹם בְּשִׁבְלֵי מָמוֹן, כִּי דְבַרֵי תוֹרָה עֲנִיִּים בְּמִקְוָמָם וְעֹשִׂירִים בְּמִקְוָמָם אַחֵר.

קבה. אֲרִיכַת יָמִים שָׁל תְּלַמִּיד־חֶכֶם בָּא, פֶּשְׁמִכְבְּדִין זֶה אֶת זֶה.

קבו. אֵינָה דוּמָה תְּפִלַּת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק לְתְּפִלַּת צַדִּיק בֶּן רָשָׁע.

קבז. מִי שֶׁמִּנְסָה אֶת הַצַּדִּיק, בְּאֵלוּ מִנְסָה אֶת הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא.

קבח. כָּל הַגְּבוּיֹת שְׁאֵמוֹת הָעוֹלָם גּוֹבִין מִיִּשְׂרָאֵל, אֵין זֶה אֶלָּא בְּשִׁבְלֵי הַפָּנִים שֶׁפָּגְמוּ בְּכַבוֹד הַצַּדִּיק.

קכט. בְּשִׁשּׁוֹנְאֵי הַשֵּׁם דוֹבְרִים וְחוֹלְקִים עַל הַצַּדִּיק, הוּא כְּבוֹד גָּדוֹל לְצַדִּיק. **קל.** עַל־יְדֵי אֱמוּנַת צַדִּיקִים נִמְתָּק הַדִּין.

קלא. הַצַּדִּיק הוּא מְלַמֵּד אֶת הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּתוֹרָתוֹ, אִידֵי יִתְנַהֵג עִמָּנוּ.

מֵרֵאִי מִקּוֹמוֹת

קבא. יבמות פט., סי' מד, שהפקר בית דין הפקר. ועיין חידושי אגדות. רמז.

קבב. עיין כותב ב"ב קטז, סי' צו. ועיין ירושלמי ברכות סי' יב, פדיונו ברכה. כעין רמז.

קבג. תענית כא., סי' נב, לא מצית למיעבד. רמז.

קבד. ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה, סי' ט. רמז.

קבה. יבמות סב., סי' כא. מובן.

קבו. יבמות סד., סי' ל.

קבז. וישובו וינסו אל וקדוש ישראל התוו (תהלים עח מא), פירש רש"י, לשון מופת ונסיון. רמז.

קכ. כי אמרתי עולם חסד יבנה וגו' ויודו שמים פלאך ה' אף אמונתך בקהל קדשים (תהלים פט ג,ו).

קלא. אשרי הגבר וגו' (תהלים צד יב), פירש רש"י, הצדיקים. את מי נועץ וגו' וילמדהו וגו' (ישעיה מ יד).

קמב. בְּשֶׁרֶשַׁע מִכְנִיעַ אֶת עֲצָמוֹ תַּחַת הַצָּדִיק, בְּדוֹעַ שְׁנַגְזֵר עַל הַצָּדִיק אֵיזָה צָרָה וְעִכְשָׁו לֹא יָבֵא עָלָיו עוֹד הַצָּרָה.

קמג. בְּשִׁתְיָרָא מִהַצָּדִיק, תּוֹכָה לְסוּר מֵרַע.

קמד. בְּשִׁתְצָדִיק שׁוֹרָה בְּצַעַר וְהִרְשַׁע מִבְּקֵשׁ רַחֲמִים עָלָיו, עַל-יְדֵי-זֶה יִזְכֶּה לְעֵתִיד לְעַמּוֹד עַל שְׁעָרֵי צָדִיק.

קמה. מֵה שְׁלֹפְעָמִים הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת הַצָּדִיק, כִּדֵּי שִׁדְחָה בָּזָה אֶת הַרְשָׁעִים, שִׁישְׂאָרוֹ בְּרִשְׁעוּתָו.

קמו. עַל-יְדֵי מַחְלַקַת עַל הַצָּדִיק שׁוֹכְחִין אֶת הַתּוֹרָה.

קמוז. הַשֶּׁבַח שֶׁמְשַׁבְּחִין אֶת הַצָּדִיקִים, כְּאִלוֹ מְשַׁבְּחִין אֶת הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.

קמז. עִיר שֶׁהִיא צִיַּת אֶת הַצָּדִיק, אֵין מַלְחָמָה גְּשֻׁמַּעַת בָּהּ וְאֵין מְהוּמָה וְאֵין שְׁמוּעָה רָעָה.

קמט. הַהֲתַנַּגְדוּת עַל הַצָּדִיקִים זֶה בָּא מִהֲתַנַּגְדוּת שְׁבִין הַצָּדִיקִים בְּעֲצָמָו.

קנ. בְּשִׁבִיל זֶה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹתֵן פְּרִנְסָה לְצָדִיק עַל-יְדֵי הַמּוֹן-עִם, כִּדֵּי שִׁהְיֶיהָ לוֹ אֵיזָה הַתְּחַבְּרוּת עִמָּהֶם, וּכְשִׁיזְכֹּר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת הַצָּדִיק, יִזְכֹּר גַּם אוֹתָם.

מֵרֵאֵי מְקוֹמוֹת

קמב. צָדִיק מַצְרָה נַחֲלֵץ וִיבֵא רֶשַׁע תַּחַתוֹ (משלי יא ח).

קמג. חֶכֶם יֵרָא וְסוּר מֵרַע וְגו' (משלי יד טז).

קמד. שָׁחוּ רַעִים לִפְנֵי טוֹבִים וְרֶשָׁעִים עַל שְׁעָרֵי צָדִיק (משלי יד יט). אֵין שִׁיחָה אֶלָּא תַּפְלָה. רמז.

קמה. בְּרַעְתּוֹ יִדְחָה רֶשַׁע וְגו' (משלי יד לב). רמז רְחוּק. רְחוּק ה' מֵרֶשָׁעִים וְתַפְלַת צָדִיקִים יִשְׁמַע (משלי טו כט).

קמו. שִׁכְחוּ דְבָרָיו צָרִי (תהלים קיט קלט).

קמוז. הַלְלוּ אֶת שֵׁם ה' הַלְלוּ עַבְדֵי ה' (תהלים קלה א).

קמח. אֶלּוֹפִינוּ מִסְבָּלִים אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צוּחָה וְגו' (תהלים קמד יד), עֵינֵי רֶשָׁ"י.

קמט. מִכֶּף כָּל אֵיבָיו וּמִיַּד שְׂאוּל (תהלים יח א).

קנ. טָרַף נִתַּן לִירָאוֹ יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ (תהלים קיא ה). טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וְגו' לְזִכֹּר עוֹלָם יִהְיֶה צָדִיק (תהלים קיב ה-ו). רמז.

קנא. ביאת המשיח תלוי בקרבת הצדיק.

קנב. עקר שלמות הנפש תלוי בקרבת הצדיק.

קנג. מי שמקרב את עצמו לצדיק וקרבתו אינו בתמימות, על-ידי-זה
נתהפך אחר כך לרודף.

קנד. השקרן, בשעה שבא לראות את הצדיק, לבו חושב איך ידבר
אחר-כך.

קנה. הדבורים שדוברים על הצדיק לסוף שדבריהם נהפך עליהם, ונופלים
למשכב.

קנו. מי שמכניע את עצמו בפני הצדיק, בזה מעורר אהבה אצל הצדיק.

קנז. על-ידי ספורי מעשיות מצדיקים על-ידי-זה זוכין להתקרב להם.

קנח. לפי רוח-הקדש, שהקדוש-ברוך-הוא נותן לצדיק, בן העשירים סומכין
אותו, ולפי סמיכתם אותו, בן יכל להחזיר את הרשעים בתשובה.

מראי מקומות

קנא. גאלך קדוש ישראל וגו' (ישעיה מה יז).

קנב. נפשי ישוב ינחני במעגלי צדק וגו' (תהלים כג ג), פדה בשלום נפשי וגו' כי ברבים
היו עמדי (תהלים נה ט).

קנד. ואם בא לראות שוא ידבר לבו יקבץ און לו יצא לחוץ ידבר (תהלים מא ז) — מי
ששוא ידבר. היינו, שקרן כשבא לראות את הצדיק. אזי, לבו יחשב און לו יצא
לחוץ ידבר, כנ"ל.

קנה. דבר בליעל יצוק בו ואשר שכב לא יוסיף לקום (שם, פסוק ט).

קנו. ויתאו המלך יפיך וגו' והשתחוי לו (תהלים מה יב) — ויתאו המלך יפיך, אימתי,
והשתחוי לו (בחינת הכנעה).

קנז. שיר ידידת וגו' אמר אני מעשי למלך וגו' (תהלים מה א-ב). רמז קצת. סבו ציון
והקיפוחה (תהלים מה יג) (בחינת התקרבות להצדיק, שהוא בחינת ציון, כידוע ליודעי חן.), ספרו
מגדליה. שיתו לבכם לחילה (שם, פסוק יד) (גם כן בחינת הצדיק, שהוא בחינת חיל וחומה,
כמאמרי רז"ל), למען תספרו. וקרוב שמך ספרו נפלאותיך (תהלים עה ב). כעין רמז.

קנח. השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני וגו' וחטאים אליך ישובו (תהלים נא
יד-טו), עיין רש"י.

קנמ. הַיִסּוּרִין שֶׁבָּאִין עַל הַצַּדִּיקִים, בְּשִׁבְלֵי כְּדֵי שְׁלֹא יִהְרָרוּ הַרְשָׁעִים לְעוֹלָם-הַבָּא עַל הַטּוֹב, שְׂיִתֵּן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְצַדִּיקִים.

קם. בְּשֶׁהִירָאִים הֵם בְּהִתְחַבְּרוּת עִם הַצַּדִּיק, עַל-יְדֵי-זֶה גּוֹרְמִים זְוֹג בֵּין קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְיִנְתָּה פָּנִים בְּפָנִים, וְאִין יְרִידָה אַחֲרָיו.

קסא. עַל-יְדֵי שֶׁבַח שֶׁמְשַׁבְּחִין אֶת הַצַּדִּיקִים, מְפִילִין אֶת הַרְשָׁעִים נְפִילָה גְדוֹלָה.

קסב. הַצַּדִּיק נִסְתַּלַּק בְּעוֹזֵן בְּשׁוּף וְנִאֹוֵף.

קסג. הַנּוֹאֲפִים לְרַב הֵם מִתְנַגְּדִים עַל הַצַּדִּיקִים.

קסד. בְּשֶׁהַצַּדִּיק נִסְתַּלַּק, נִשְׁאָר הָעוֹלָם כְּמִמָּאִים וְצַדִּיקֵת הָעוֹלָם נִמָּאֵם בְּעֵינֵי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.

קסה. עַל-יְדֵי הַגְּדֻלַּת הָעוֹלָם עַל הַצַּדִּיק נִתְעוֹרַר חֶסֶד-וְשְׁלוֹם חֲרוֹן-אַף, גַּם שִׁרְפָה נִתְעוֹרַר.

קסו. טְלָטוּל הַצַּדִּיקִים, לְפַעְמִים הוּא בְּשִׁבְלֵי לְגִלּוֹת אִיזָה צַדִּיק נִסְתַּר.

מוראי מקומות

קנמ. נתתה ליראיך נס להתנוסס מפני קשט סלה (תהלים ס ו), עיין רש"י.

קם. (תהלים עב ה), פירוש — ייראוך עם שמש (בחינת הצדיק שנקרא שמש, כמו זרח השמש, וכמו שדרשו חז"ל), ולפני ירח דור דורים (שמש וירח הם בחינת קוב"ה ושכינתיה, כידוע).

קסא. וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק (תהלים עה יא). מעודד אנוים ה' משפיל רשעים (תהלים קמו ו). אמרו צדיק כי טוב וגו' אוי לרשע וגו' (ישעיה ג י-יא). (ישעיה כו יט) — הקיצו ורננו שכני עפר וגו' (היינו, לשבח אותם עיי"ז) וארץ רפאים תפיל — בחינת מפלת הרשעים, עיין רש"י.

קסב. כי מפני הרעה נאסף הצדיק וגו' ני עננה זרע מנאף וגו' (ישעיה נו א,ג), עיין רש"י. סוטה מת.

קסג. על מי תרחיבו פה וגו' (שם, ההמשך בפסוק ד).

קסד. ונהי כטמא כלנו וכבגד עדים כל צדקתינו וגו' (ישעיה סד ה), עיין רש"י.

קסה. האמרים קרב וגו' עלה עשן באפי אש יקדת וגו' (ישעיה סה ה).

קסו. ושלחתי מהם פליטים וגו' וגם מהם אקח לכהנים וגו' (ישעיה סו יט,כא), עיין רש"י.

- קסז.** לפעמים יסורין באים על הצדיק, פְּדִי לְמַעַט בְּצָרוֹת יִשְׂרָאֵל.
קסח. מלוי פְּרָסָם שֶׁל הַמוֹן־עַם גֹּרֵם לְאַבְדַּת הַצַּדִּיק.
קסט. יסורים שְׁבָאִים עַל הַצַּדִּיקִים, הוּא כִּפְּרָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל.
קע. מִי שְׂאִינוּ רוֹצֶה לְקַבֵּל עַל עֲצֻמוֹ עַל שֶׁל הַצַּדִּיק, הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא פּוֹעֵם עָלָיו וּמְבַעֲתָהוּ.
קעא. מִי שְׂמַבִּיא דוֹרוֹן לְצַדִּיק, הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה לוֹ נַחַת רוּחַ.
קעב. עַל־יְדֵי דוֹרוֹן שְׂמַבִּיאִין לְצַדִּיקִים מְכַנְיַעִין אֶת הַשּׁוֹנְאִים וּמְכַבְּלִין אֶת הַרוּחַ רָעָה שְׁשׂוּרָה עַל הָאָדָם.
קעג. עַל־יְדֵי הַשְּׁתַּמְחוֹת עַל קַבְּרֵי הַצַּדִּיקִים הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה לוֹ טוֹבוֹת, אֶף־עַל־פִּי שְׂאִינוּ רְאוּי לְקַדֵּשׁ.
קעד. מִי שְׂמַסְפֵּר מַעֲשֵׂי־מַצְדִּיקִים הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חֶסֶד.
קעה. מִה שֶׁהַצַּדִּיק מְנַהִיג אֶת הָעוֹלָם, הוּא מַחְמַת יְרֵאָה שְׁבִתּוֹכוֹ.
קעו. בְּשֵׂאֲדָם גִּתְּבִירָד מִן הַצַּדִּיק צָרִיד לְעַמּוּד עַל רַגְלָיו.

 מראי מקומות

- קסז.** אכן חלינו הוא נשא וגו' (ישעיה נג ד).
קסח. והכלבים עזי נפש לא ידעו שבע וגו' הצדיק אבד וגו' (ישעיה נז יא - נז א), עיין רש"י רמז.
קסט. שכב על צדך וגו' (יחזקאל ד ד), עיין רש"י. ועיין ברש"י, מלכים א, כב יז.
קע. ננתקה את מוסרותימו וגו' ובחרונו יבהלמו (תהלים ב ג,ה).
קעא. כי אתה תברך צדיק וגו' רצון תעטרנו (תהלים ה יג), פירש רש"י - נחת רווח. (ברכה הוא דורון. כמו, קח נא את ברכתי וגו' (בראשית לג יא).
קעב. מהנ"ל מובן קצת ברמז.
קעג. טובתי בל עליך לקדושים אשר בארץ וגו' (תהלים טז ב,ג).
קעד. מגדיל ישועות מלכו וגו' (תהלים יח נא; שמואל ב, כב נא) (מאן מלכי, רבנו), על ידי זה, ועשה חסד למשיחו - מלשון שיחו. היינו, שעושה חסד למי שמספר ומשיח הישועות והמשעיות שנעשו על ידי הצדיקים - שמעתי בשמו ז"ל.
קעה. צדיק מושל יראת אלהים (שמואל ב, כג ג).
קעו. ויברך וגו' וכל קהל ישראל עמד (מלכים א, ח יד).

קעז. הַמְלִיךְ גּוֹבֵה יִצְיֹאֲתוֹ מִן הָעַם.

קעח. עַל-יְדֵי כְבוֹד, שְׁמֻכְבְּדִין אֶת בְּנֵי הַצַּדִּיקִים, נִתְעוֹרֵר רְצוֹן אֶצֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׂיָבֹא מְשִׁיחַ.

קעט. עַל-יְדֵי הַהֲלִיכָה שְׁהוֹלְכִים לְצַדִּיק, מְכַנְיָעִים אֶת הַשׁוֹנְאִים.

קפ. מִי שְׁעוֹבֵר עַל הַצּוּוֵי שֶׁל הַצַּדִּיק, הוּא נוֹפֵל מִחִשְׁבּוֹתוֹ.

קפא. מִי שְׁמַהֲנֵהוּ מִנְכַסְיוֹ, כְּאִלּוֹ מְהַנֵּה כָּל יִשְׂרָאֵל וְנִצּוֹל מִמִּיתָה.

קפב. מִי שְׁמַסְרֵב עַל דְּבָרֵי צַדִּיק, כְּאִלּוֹ שָׂאֵל בְּקוֹסְמִים.

קפג. עַל-יְדֵי הַחֲכֻמָּה ה' עֲמוֹ, גַּם אֵימָתוֹ מִפְּלֵת עַל הַבְּרִיּוֹת.

קפד. מִי שְׁסוֹמֵךְ אֶת הַצַּדִּיק בְּכָל מֵינֵי סְמִיכוֹת, הוּא סְמוּךְ וְקָרוֹב לִּלְעוֹלָם-הַבָּא.

קפה. מִי שְׁמַתְגַּרֵּה בְּצַדִּיק, לְסוֹף הוּא נִתְפָּס בְּמִצְוֵה רָעָה.

קפו. מִי שְׁמַסְפֵּר מַעֲשֵׂיֹת מְצַדִּיקִים, מְזַכְרִין לוֹ צְדָקוֹתָיו.

קפז. הַצַּדִּיק יָכֹל לְתַן דְּבָר, שְׁלֹא בָּא לְעוֹלָם.

מֵרֵאֵי מַקוֹמוֹת

קעז. רש"י (מלכים א, ד יג) ד"ה חבל ארגוב.

קנח. צמח ה' לצבי ולכבוד וגו' (ישעיה ד ב). רמז. עיין רש"י. ועיין תרגום.

קפ. ועתה ממלכתך לא תקום וגו' (שמואל א, יג יד). רמז.

קפא. עיין רש"י (שמואל א, טו ו) ד"ה עם כל בני ישראל. ועיין ברכות סג,; סי' קמו.

קפב. כי חטאת קסם מרי וגו' (שמואל א, טו כג), עיין רש"י.

קפג. ויהי דוד וגו' משכיל וה' עמו. וירא שאול וגו' משכיל מאד ויגר מפניו (שמואל א' יח יד-טו).

קפד. והקרבתיו ונגש אלי כי מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלו וגו' (ירמיה ל כא). ודרש

ערב, מלשון ערבות וסמיכות, עיין רש"י (ירמיה כה כ) ד"ה ואת כל הערב. ותרגומו

סומכותה וגו'. רמז רחוק. סמוכים לעד לעולם וגו' (תהלים קיא ח).

קפה. נמצאת וגם נתפשת כי בה' התגרית (ירמיה נ כד).

קפו. הוציא ה' את צדקתינו באו ונספרה בציון את מעשה ה' אלהינו (ירמיה נא ז).

קפז. אנכי אורישים מפני בני ישראל רק הפילה לישראל בנחלה (יהושע יג ו), אע"פ שלא נכבשה עדיין. מובן.

קפח. הצדיק, כל מקום אשר ידרך בך רגליו, הוא קונה.

קפט. מי שנותן עצה לצדיקים בעת התנגדות, מעשה ידיו קמים, ואין מבטל אותם.

קצ. בשעה שמסתכל על הצדיק, יסתכל באימה, כדי שלא יענשו אותו מן השמים.

קצא. על ידי יראת שמים, נשתוקק האדם לקרב את עצמו לצדיק.

קצב. על ידי ישיבה אצל שלחן הצדיק נתבטל המלחמה.

קצג. מי שהוא זיפן, לסוף שיתחבר עם המתנגדים שחולקים על הצדיק.

קצד. לפעמים הצרעת פורח לצדיק, כי מקרוב קרב איזה אדם בתשובה.

קצה. מי שאומר על הצדיק שהוא רשע ועל הרשע שהוא צדיק על ידי זה יפל לחלשה, גם על ידי זה חמה ולבנה גלקין.

קצו. התקשרות לצדיק הוא רפואה גדולה.

מראי מקומות

קפח. הארץ אשר דרכה רגלה בה לך תהיה וגו' (יהושע יד ט). רמז.

קפט. ויראם את מבוא העיר וגו' (שופטים א כה-כו), עיין רש"י ד"ה הוא שמה. מובן.

קצ. (שמואל א, ו יג), ברש"י ד"ה וישמחו לראות. (עיין ברכות סג, ס" קמו) מלך ביפיו תחזינה עיניך וגו' לבך יהגה אימה וגו' (ישעיה לג יז-יח).

קצא. וילכו עמו החיל אשר נגע אלהים בלבם (שמואל א, י כו), עיין רש"י.

קצב. כי תשב ללחום את מושל וגו' (משלי כג א). רמז. לחם את לחמי (תהלים לה א). תערך לפני שלחן וגו' (תהלים כג ה).

קצג. בבוא הזיפים (תהלים נד ב). רמז.

קצד. ואהי נגוע כל היום ותוכחתי לבקרים (תהלים עג יד).

קצה. הוי האמרים לרע טוב וגו' שמים מר למתוק ומתוך למר (ישעיה ה כ) (כדרך החולים).

מצדיקי רשע וגו' כאכל קש לשון אש וגו' (שם, פסוקים כג-כד), (בחנית החמימות הגדולה

של החולשה, ר"ל). וסיים שם, צר ואור חשך בעריפיה (פסוק ל), עיין רש"י.

קצו. ובחברתו נרפה לנו (ישעיה נג ה).

קצו. קָשָׁה לְאָדָם לְהַשִּׁיג אִיזָה תְּשׁוּעָה, כְּשֵׁישׁ צָדִיק בְּעִיר וְאִינוּ מִבְּקֵשׁ מִמֶּנּוּ שְׂתִתְּפַלֵּל עָלָיו.

קצח. לְפַעְמִים יֵשׁ אֶחָד, שְׂמֻקָּרֵב בְּהִתְקַרְבוֹת גְּדוֹל לְצָדִיק וְאִינוּ מְרַגֵּישׁ בְּעֵצְמוֹ שׁוֹם יִרְאֵת־שָׁמַיִם, יָדַע, כִּי אִם לֹא הָיָה מְקָרֵב לֹא הָיָה רְאוּי לְחַיּוֹת בְּלָל.

קצט. לְפַעְמִים הַצָּדִיק מִתְבַּיֵּשׁ לְבִקֵּשׁ מִהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עַל צַעְרוֹ. מָה עוֹשֶׂה הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִבִּיא צַעַר כְּזֶה עַל רָשָׁע, כִּדִּי בְּשֶׁהֲרָשָׁע בָּא וּמִבְּקֵשׁ מִמֶּנּוּ שְׂתִתְּפַלֵּל עָלָיו, עַל־יְדִיזָה נִצּוֹל גַּם הַצָּדִיק מִצַּעְרוֹ.

ר. מִי שְׂחֹלֵק עַל הַצָּדִיק בְּפָנָיו, בְּיָדוּעַ שָׂאִין בּוֹ יִרְאֵת־שָׁמַיִם.

רא. לְפַעְמִים הַמַּחְלֶקֶת עַל הַצָּדִיק הִיא הוֹכְחָה גְּדוֹלָה שֶׁהוּא צָדִיק.

רב. יֵשׁ רָשָׁע שְׂמַצְלִיחַ וּכְשֶׁרוֹדֵף אֶת הַצָּדִיק אָזִי הַקְּלָפוֹת בְּעֵצְמָם נוֹקְמִים מִמֶּנּוּ.

רג. הַחֲלוּק שְׂבִינן צָדִיק לִירֵא־שָׁמַיִם, שֶׁהִירָא אִין לוֹ רְשׁוֹת לְגַלּוֹת מִסְתוֹרָיו שֶׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, אֲבָל הַצָּדִיק יֵשׁ לוֹ רְשׁוֹת.

רד. מִי שְׂדוֹבֵר עַל הַצָּדִיק בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא גְּדֻלָּן.

 מֵרֵאִי מִקּוֹמוֹת

קצו. התפלל נא בעדנו וגו' (ירמיה לו ג). ויאמרו אל ירמיה הנביא וגו' והתפלל בעדנו וגו' (ירמיה מב ב). צדיק ומושיע אין זולתי (ישעיה מה כא). רמז קצת.

קצח. ואתה תבקש לך גדלות וגו' את נפשך לשלל וגו' (ירמיה מה ה).

קצט. ואת פשעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפשעים יפגיע (ישעיה נג יב), פירש רש"י, סבל יסורין. פני ה' בעשי רע וגו' צעקו וגו' (תהלים לד יז-יח), פירש רש"י, הצדיקים, וה' שמע. ועל ידי זה, ומכל צרותם הצילים – היינו להצדיקים.

רב. תמותת רשע רעה ושנאי צדיק יאשמו (תהלים לד כב).

רג. סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם (תהלים כה יד) (בחינת הצדיק, כידוע, יש לו רשות להודיעם).

רד. הדברות על צדיק עתק בגאווה וגו' (תהלים לא יט).

- ר.ה. בְּשֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רוֹצֵה' שֶׁהַצְדִּיק יִלְמַד דְּרָךְ אֶת הָעַם, מְרַמֵּז לוֹ בְּפִרְנָסָתוֹ.
- ר.ו. הַצְדִּיק בְּשִׂמְתֵּפֶלֶל עַל הָאָדָם, הוּא מִבִּין עַל אִיזָה עֲבָרָה בָּא עָלָיו הַפְּרָעוּת הַזֹּאת.
- ר.ז. מִי שֶׁשׁוֹמֵר אֶת בְּרִיתוֹ, בְּוֹדָאֵי מִחֶבֶב אֶת הַצְדִּיק.
- ר.ח. בְּשֶׁהַצְדִּיק עוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְאִינוֹ מְשַׁנֵּיחַ עַל הַמּוֹן-עַם לְלַמֵּד אוֹתָם, עַל-יְדֵי-זֶה נּוֹפֵל מִמְּדֻרְגָתוֹ.
- ר.ט. עַל-יְדֵי הַפְּרָנְסָה, שֶׁמְפָרְנִסִּין אֶת הַצְדִּיק, נִמְחָל לָהֶם כָּל עוֹנוֹנוֹתֵיהֶם, כִּמּוֹ הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבָעֵלִים מִתְּפָפְרִים.

חלק שני

- א. עַל-יְדֵי סְפוּרֵי מַעֲשֵׂיזוֹת שֶׁל צְדִיקִים מְמַשִּׁיכִין אוֹר שֶׁל מְשִׁיחַ בְּעוֹלָם וְדוֹחָה הַרְבֵּה הַשָּׂדֶה וְצָרוֹת מִן הָעוֹלָם.
- ב. גַּם זוֹכָה לִבְגָדִים נְאִים.
- ג. בְּשִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוֹת שֶׁל הַצְדִּיק, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשַׁפִּיעַ עַל הַמֵּתֵאבְּלִים עָלָיו מֵאוֹר הַגְּנוּז מִשִּׁשַׁת יְמֵי-בְּרֵאשִׁית.

מראי מקומות

- ר.ה. ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב לכו בנים שמעו לי וגו' (תהלים לד יא-יב).
- ר.ח. ידע תדע פני צאנך וגו' כי לא לעולם חסן וגו' (משלי כז כג,כד), עיין רש"י.
- ר.ט. עיין פסחים נט:, ושם נסמן.
- א. עיין מה שמצויין משיח א, חלק שני. מד"ר בראשית פר' א' סי' ו, ידע מה בחשוכא (דניאל ב כב) ונהורא עמה שרא אלו מעשיהם של צדיקים וכו', ונהורא עמה שרא, זה מלך המשיח וכו'. עטה אור כשלמה וגו'. רמז.
- ג. מד"ר בראשית פר' ג סי' ו, אלו שבעת ימי אבילות של מתושלח שהשפיע להן הקב"ה אורה.

- ד. אַל תִּתְמָה עַל הַחֶפֶץ, שֶׁהָאָדָם הוּא בְרִיָּה קְטַנָּה וְכוּ תִלּוּי כָּל הָעוֹלָמוֹת, כִּי בֵּן בְּכָל מְקוֹם שֶׁהִשְׁכִּינָה לְשֵׁרְיָהּ, מוֹעֵט מְחִזִּיק אֶת הַמְרָבָה.
- ה. כָּל אָדָם מְצַיֵּר בְּזוּי פָּנָיו גִּן־עֵדֶן שֶׁלוֹ.
- ו. עַל־פִּי רַב הַיְרָאִים פִּרְנַסְתָּם בָּא עַל־יְדֵי טְלָטוּלִים.
- ז. לַפְעָמִים הַצְדִּיק בָּא לְטָלְטוּלִים, כְּדִי שְׂיָבֵא לְעוֹלָם־הַבָּא יִזְכֹּר כָּל הַמְקוֹמוֹת שֶׁהָיָה בָּהֶם, וְעַל־יְדֵי־זֶה יָבֹאוּ טוֹבוֹת לְאֵלוֹ הַמְקוֹמוֹת.
- ח. מִי שְׂיִוְדַע שְׁמוֹת שֶׁל בְּנֵי הַצְדִּיקִים שְׁבַדּוֹר, הוּא יוֹדַע כָּל הַמְאֻרְעוֹת שְׂיִהְיוּ.
- ט. מִי שֶׁמְצַדִּיק אֶת הַבְּרִיּוֹת, כָּל חֶפְצָיו נַעֲשִׂים כְּבִלֵי שׁוּם מוֹנֵעַ.
- י. כִּשְׁהַצְדִּיק נִחְלָשׁ כַּחוֹ, שְׂאִין יָכוֹל לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנּוֹ כְּמִקְדָּם, יֵדַע, שְׂאִין הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא רוֹצֵה עוֹד, שְׂיִזְרָה דְרָךְ תְּשׁוּבָה לְרַשְׁעִים.

 מוראי מקומות

- ד. מד"ר בראשית פר' ה סי' ז, ממה שהחזיקו שני בדי הארון אתכם, אתם יודעים ששכינתו של הקב"ה ביניכם.
- ה. מד"ר בראשית פר' יא סי' ב – פר' יב סי' ו, ניטל ממנו זיוו וטרדו מגן עדן, הה"ד משנה פניו ותשלחהו (איוב יד ט). רמז.
- ו. עיין טלטול ב, חלק שני. מד"ר לך לך פר' מ סי' ב, טרף נתן ליראיו. טירוף (לשון טלטול) נתן ליראיו. רמז.
- ז. עיין טלטול ג, חלק שני. מד"ר לך לך פר' מ סי' ב, טירוף נתן ליראיו בעולם הזה. לעתיד לבא, יזכר לעולם בריתו. רמז.
- ח. מד"ר נח פר' לז סי' ז, הראשונים היו מוציאין לשם המאורע וכו'.
- ט. מד"ר וארא פר' ט סי' א, מהו וכל חפצי אעשה (ישעיה מו ט), שהוא חפץ להצדיק בריותיו וכו'. רמז.
- י. מד"ר וארא פר' יב סי' א, הן אל ישגיב בכחו (איוב לו כב), מעצים כח הצדיקים לעשות רצונו. ומי כמהו מורה, שהוא מורה דרך לעשות תשובה וכו'. רמז.

- יא. עקר פח הצדיקים הוא פשהדין נמתק, הינו על ידי אחדות השם יתברך.
- יב. פשהצדיקים נתפרסמים בעולם, על ידי זה נתחדשים נגונים בעולם.
- יג. מי שמוסר נפשו בשביל ישראל, דינו אינם בטלים, וכאשר יגזר בן יקום.
- יד. על ידי שמוש הצדיק, בא חרות ונתבטל הקללות.
- טו. אלו המקרכים ליראי השם, גם הם זוכים ליראה ולדעת.
- טז. פשהצדיק נתעשר, על ידי זה הרשעים חוזרים בתשובה.
- יז. פשהקדוש ברוך הוא רואה איזה צדיק, שיש פח בידו לקרב בני אדם לעבודתו, אזי מעמיד עליו שונאים, כדי שיוכל לקרב את בני אדם, פי הצדיק, שאין לו שונאים, אין יכל לקרב, כמו בעת ביאת המשיח ישובו בשלום, ואז אין מקבלין גרים.

 מראי מקומות

- יא. שם, הן, אחד אלהינו. ישגיב בכחו, מעצים כח הצדיקים וכו'. רמז.
- יב. מד"ר בא פר' טו סי' א, הנצנים נראו בארץ, גלו הצדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה, עת הזמיר הגיע וגו'. רמז.
- יג. מד"ר בשלח פר' כא סי' ב, ותגזר אמר ויקם לך וגו' (איוב כב כח), מה אתה צועק, דבר ואני עושה. רמז.
- יד. עיין קללה ה', חלק שני. מד"ר חיי שרה פר' ס סי' ז — מד"ר מצורע פר' יז סי' ה. אליעזר, ועל ידי ששרת אותו צדיק יצא מכלל ארור לכלל ברוך (היינו, מהקללה של ארור נענן עבר עבדים יהיה לאחיו). רמז.
- טו. עיין יראה ט, חלק שני. מד"ר ויצא פר' ע סי' יא, חנה מלאך ה' סביב ליראיו (תהלים לד ח), לסובבים ליראיו. עיין מתנות כהונה.
- טז. מד"ר חיי שרה פר' נט סי' ז, וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כד א) שעשה ישמעאל תשובה, שלא חסר קילורין שלו כלום. רמז.
- יז. עיין מריבה יח, חלק שני. מד"ר וישב פר' פד סי' ג, שבקש לישב בשלוה. ובסי' ד, ד"א וכו' אברהם גייר גיורים וכו'. ועיין ידי משה. רמז. ועיין ליקוטי מוהר"ן סי רכח.

יח. יש שני צדיקים, שאחד, דבוריו הם פחרישה, והשני דבריו פקצירה; או אחד, דבריו הקמת הנרית לזיווג, והשני, דבריו הם הממשיכין את הזרע ומהיום את הולד בכטן אמו ומגדלין אותו. בכן פשיש מחלקת בין שני צדיקים האלו, אל יתערב זר בתוך דבורם, שמדברים זה על זה, כדי שלא יקלקל המכון.

יט. פשהולכין על קברי צדיקים, צריך לזה זכות, שיוכל לאסוף רוחו ונשמתו לקבר, שיהיה פאלו הוא חי, כי אם אין זכות, אזי רוחו ונשמתו עולין למעלה לתוך שאר הצדיקים.

כ. על ידי הזכרת שמות הצדיקים יכולין להביא שנוי במעשה בראשית, כלומר לשנות הטבע. וסימן לדבר: "אלה תולדות השמים והארץ" וכו', "ואלה שמות בני ישראל" וכו' - גזרה שונה.

כא. מי שיודע מארץ ישראל, שטעם באמת טעם ארץ ישראל, הוא יכל להביר באחר אם היה אצל צדיק אמתי על ראש השנה אם לאו, כי מי שזוכה להיות אצל צדיק אמתי על ראש השנה, אזי בכל מקום שהאיש הזה מסתכל נעשה אותו האויר בחינת אוירא דארץ ישראל, ועל כן מי שיודע מוטעם ארץ ישראל כל אחד בפני ערפו, הוא מחיב להרגיש ארץ ישראל בשפוגע ומתועד יחד עם זה האיש שהיה אצל

מראי מקומות

יח. עיין מריבה כב, חלק שני. מד"ר ויגש פר' צג סי' ב, ונגש חורש (עמוס ט יג) זה יהודה, בקוצר זה יוסף וכו' ודרך ענבים זה יהודה, כי דרכתי לי יהודה קשת (זכריה ט ג), במשך הזרע זה יוסף, וכו' אנו מה אכפת לנו. רמז.

יט. מד"ר ויחי פר' ק סי' א, אני נאסף אל עמי וגו' (בראשית מט כט) אם זכיתם זכיתם בעצמי. ואם לאו, משאני מסתלק מן העולם אצל אבותי אני הולך וכו'. ועיין מתנות כהונה. רמז.

כ. מד"ר שמות פר' א סי' ב, הובאו שני הפסוקים בסמיכות. עיין מד"ר בראשית פר' יב סי' ב, בזכות השבטים, שנאמר, ואלה שמות וגו' (שמות א א) וכתוב, ויהיו כל אלה נאם ה' וגו' (ישעיה סו ב) אלה תולדות השמים והארץ וגו' (בראשית ד ד). ועיין מד"ר ויקהל פר' מח סי' א.

הצדיק אמתו על ראש השנה, פי על ידו נעשה האויר בבחינת ארץ-ישראל כנ"ל.

קללה

- א. על-ידי הקללות בא אבלות, חס ושלום.
- ב. אין אדם רשאי לקלל אלא-אם-כן יכול לראות הדורות שיצאו מפנו.
- ג. אל תהיה קללת הדיוט קלה בעיניך.
- ד. הקללות הולכים אחר הפונה.
- ה. לפעמים נתקנים קללת הצדיק כל ימי חייו ולא לאחר מותו.
- ו. סוף – שקללת חנם ישוב על המקלל.
- ז. קללת חכם אפלו בחנם ואפלו על תנאי באה.
- ח. אפלו נכרי המברך את ישראל מתברך.

מראי מקומות

- א. מפני אלה אבלה הארץ וגו' (ירמיה כג י). רמז.
- ב. סוטה מט.; סי' קיח.
- ג. מגילה טו., סי' כד. בבא קמא צג.
- ד. חידושי אגדות מועד קטן ט.; סי' ג, ד"ה דתזרע ולא תחצר.
- ה. נזיר נו.; סי' ז. בבא מציעא קח., סי' נב.
- ו. סנהדרין מט., סי' צא. רש"י ד"ה תהא ליטא.
- ז. מכות יא., סי' יב.
- ח. תוספות חולין מט., סי' טו, ד"ה ואברכה. ירושלמי ברכות פ"ח ה"ח.

חֵלֶק שְׁנִי

- א. אָדָם הֶרְגִיל בְּקִלְלוֹת הוּא מְעוֹלָם-הִתְהוּוּ וְכֵן לְהִפְדֵּי, הֶרְגִיל בְּבִרְכָה הוּא מְעוֹלָם-הִתְקוּן.
- ב. עַל-יְדֵי הַחֲקִירוֹת בְּעוֹלָם-הִתְהוּוּ, הִינּוּ מָה לְמַעֲלָה מָה לְמַטָּה כּו', עַל-יְדֵי-זוֹה גּוֹרֵם קִלְלָה, וְהַשּׁוֹמֵר אֶת עַצְמוֹ מִחֲקִירוֹת הָאֵלוֹ גּוֹרֵם בְּרָכָה.
- ג. הֶרְגִיל בְּקִלְלָה, עַל-יְדֵי-זוֹה לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּגָדִים עַל שִׁפְתָּה.
- ד. אִין פֹּחַ הַקִּלְלָה חָל עַל מִיָּחָס.
- ה. עַל-יְדֵי שְׁמוּשׁ הַצְּדִיק בָּא חֲרוֹת וְנִתְבַּטְּל הַקִּלְלוֹת.
- ו. עַל-יְדֵי מִשְׁא-וּמִתָּן בְּאִמוּנָה נִתְבַּטְּלִים הַקִּלְלוֹת.
- ז. בְּשִׂאָדָם מְקַלֵּל לְחֻבְרוֹ בְּשַׁעַת חֲרָדָה, מִזִּיק לוֹ הַקִּלְלָה מְאֹד.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- א. עֵיין הַמְצוּיִן חֲקִירָה א' חֵלֶק שְׁנִי. מִדְרַר בְּרֵאשִׁית פֶּר' א ס' י, לְמָה נִבְרָא הָעוֹלָם ב-ב", וְכו' אִין לֶךְ רְשׁוֹת לּוֹמֵר מָה לְמַטָּה וְכו' וְלִמָּה ב-ב", שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּרֵכָה וְלִמָּה לֹא ב-א" שֶׁהוּא לְשׁוֹן אִירָה.
- ג. עֵיין בְּגָדִים ב' חֵלֶק שְׁנִי. מִדְרַר בְּרֵאשִׁית פֶּר' יא ס' א, בְּרֵכַת ה' (וּבִסִּי ב') וּבְרֵכּוּ בַעֲטִיפָה וְכו'.
- ד. עֵיין יְחוּס א' חֵלֶק שְׁנִי. מִדְרַר חֵי שְׂרָה פֶּר' נט ס' ט, וְאִין אֲרוּר מִתְדַבֵּק בְּבוֹרֶךְ. רַמְזו. וְעֵיין מִדְרַר נח פֶּר' לו ס' ז, וְאִין קִלְלָה הוּוּה בְּמִקּוֹם בְּרֵכָה.
- ה. מִדְרַר חֵי שְׂרָה פֶּר' ס ס' ז – מְצוּרַע פֶּר' יז ס' ה, אֲלִיעוּר, וְעַל יְדֵי שְׂשֵׁרַת אוֹתוֹ צְדִיק יֵצֵא מְכַלֵּל אֲרוּר לְכֻלֵּל בְּרוּךְ (הֵינּוּ, מִהַקִּלְלָה שֶׁל אֲרוּר כִּנְעַן עֶבֶד עֲבָדִים וְגו') (בְּרֵאשִׁית ט כה). רַמְזו.
- ו. מִדְרַר תּוֹרִיעַ פֶּר' טו ס' ז, בְּרֵכּוֹת מְבֻרְכּוֹת אֵת בְּעִלְיָהֶן וְקִלְלוֹת מְקַלְלוֹת וְכו' אִם עֲשִׂית כֵּן, יִהְיֶה לֶךְ. רַמְזו.
- ז. מִדְרַר תּוֹלְדוֹת פֶּר' סז ס' א, חֲרָדַת אָדָם יִתֵּן מוֹקֵשׁ (מִשְׁלֵי כֵט כה), בְּדִין הִיָּה לְקַלְלוֹ, אֲלֵא וְכו'. רַמְזו.

קלפה

- א. אותיות א'ת'ה' מכניעים את הקלפות.
- ב. שמירה ליולדת, שתכתב על קלף פסוק: "ה' רמה ידך בל יחזיון".
- ג. בחרבות קלפות שכוחים.
- ד. היר מכניע שליטת הקלפות.
- ה. מזלו של אדם שומר את האדם מלהיות נזוק.
- ו. השבעה קולות שאמר דוד על המים, בדבורן מכניעין הרוח רעה.
- ז. מזיקין מצויים בבורות כמו שמצויין בשדות.
- ח. מקום שאין בני-אדם מצויין, שכוחים שם שדים אפלו ביום, אבל בעיר אפלו בלילה לא חישין.
- ט. לצד צפון השדים נגלים לבני-אדם מאד.

מראי מקומות

- א. גם כי אלך וגו' לא אירא רע כי אתה עמדי (תהלים כג ד). רמו קצת. עיין סבא משפטים דף קד, אתה יודוך אחיך (בראשית מט ח). ועיין ביאור הענין בכתבים. אתה סתר לי מצר וגו' (תהלים לב ז).
- ב. כמו הרבה (ישעיה כו יא,יז). ועיין בסבא הנ"ל, דף קיב:
- ג. אך שם הרגיעה וגו' (ישעיה לד יד). ברכות ג, סי' ג, ומפני המזיקין.
- ד. ברכות מג, סי' קטז, ועיין בבונה.
- ה. רש"י פסחים ח, סי' ח, ד"ה כלפי שאמרה. ב"ק ב:
- ו. חידושי אגדות פסחים קיב, סי' מו, ד"ה לימא ברישא ד' קולות. עיי"ש.
- ז. תוספות יבמות קכב, סי' נח, ד"ה דחזו ליה. מגילה ג. בתוספות ד"ה חיישינן וכו'.
- ח. תוספות יבמות קכב, סי' נח, ד"ה דחזו ליה. ועיין תוספות סנהדרין מד, סי' פ, ד"ה חיישינן. מגילה ג. בתוספות ד"ה חיישינן וכו'.
- ט. ריטב"א ב"ב ע"ג, סי' נ.

- י. סִגְלָה לְהַבְרִיחַ רוּחַ הַטְּמֵאָה, לְקָרוֹת פְּרִשְׁת נח.
יא. כְּשֶׁמְדַבֵּר עִם רָשָׁע, עַל־יְדֵי הַבַּל פִּיּו נִתְגַּשֵּׁם.

חֵלֶק שְׁנֵי

- א. יֵשׁ שְׂדִים שְׂמֻצוּיִים בְּבָתִּים, שֶׁהֵם מְקַלְקְלִין הַשְּׁלוֹם־בַּבַּיִת, וְעַל־יְדֵי־זֶה כַּעַם וְקַטְמוֹת בְּבַיִת. וְעַקֵּר הַבַּיִת הוּא הָאִשָּׁה כִּי בַיִתּוֹ זֶה אִשְׁתּוֹ, וְעַל־כֵּן עַל־פִּי רַב עָקַר הַקַּטְמוֹת מִמְּנָה. וְלַפְעָמִים נֶאֱחָזִים בְּשֶׂאֵר בְּנֵי־הַבַּיִת, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשִׂים הַקַּטְמוֹת וְהַמְרִיבוֹת כַּנֶּ"ל, וְעַל־יְדֵי־זֶה בָּאִים יִסּוּרִים עַל בְּנֵי־הַבַּיִת. וְזֶה מְפָרֵשׁ בְּפָסוּק: "בְּתֵיהֶם שְׁלוֹם מִפְּחָד", וְדַרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכוּרָנָם לְבָרְכָה: מִפְּחָד־אֱלוֹ שְׂדִים, וְזֶהוּ "שְׁלוֹם מִפְּחָד" כִּי הַשְּׁלוֹם הַפָּדָה מִפְּחָד, שֶׁהֵם הַשְּׂדִים הַמְקַלְקְלִים הַשְּׁלוֹם כַּנֶּ"ל, וְזֶהוּ: "וְלֹא שִׁבְט אֱלֹהִים" וְכוּ', הֵינּוּ הַיִּסּוּרִים כַּנֶּ"ל.

קִנְיָה

- א. כְּשִׁיתְנַפְטֵל הַקִּנְיָה, אֵיזִי יִהְיֶה קְבוּץ גְּלִיּוֹת.
ב. עַל־יְדֵי קִנְיָה בָּא שְׂרָפָה.
ג. עַל־יְדֵי קִנְיָה בָּא שְׂפִיכוֹת־דָּמִים.

מֵרֵאִי מִקּוֹמוֹת

- א. מד"ר נח פר' לו סי' א, בתייהם שלום מפחד, מן המזיקין. ולא שבט אלוה עליהם, מן היסורין וכו'.
- א. ואסף נדחי ישראל וגו' וסרה קנאה וגו' (ישעיה יא יב-יג).
- ב. קנאת עם אף אש צריך תאכלם (ישעיה כו יא).
- ג. דם חמה וקנאה (יחזקאל טו לח).

- ד. על־ידי קנאה בַּמְמוֹן חִבְרוּ גַעֲשֵׂה שׁוֹמֵה.
 ה. על־ידי בִּיאָתְךָ לְצַדִּיק יִתְבַּטַּל מִמֶּךָ הַקְנָאָה.
 ו. על־ידי קנאה עֲצֻמוֹתָיו מִרְקִיבִין.
 ז. הַשּׁוֹם מוֹצִיא קנָאָה.
 ח. דְּפָרַע קנָאָה מִחֲרִיב בֵּיתוֹ.
 ט. על־ידי קנאה בָּא תְּשִׁישׁוֹת פֶּחַ.

❧ קרי ❧

- א. קרי בָּא על־ידי דְּבוּר מְזִנּוֹת גַּם על־ידי שְׁנַפֵּל מֵאֲמוּנָתוֹ.
 ב. מִי שְׁמוֹצִיא קרי, לְסוֹף הוֹלֵךְ עָרוֹם.
 ג. על־ידי עֲצֻבוֹת רוּאָה קרי.
 ד. מִי שְׁנֹזְהָר לְאֹכֵל מִשְׂאֵלֶת חֶכֶם, הוּא נִצּוֹל מִמְּמָאֵת קרי.

מראי מקומות

- ד. כי קנאתי בהוללים וגו' (תהלים עג א) — מלשון שוטה, עיין רש"י שם (ה ו) ד"ה הוללים. ופתה תמית קנאה (איוב ה ב).
 ה. עד אבוא אל מקדשי אל וגו' (תהלים עג יז) (בחנית הצדיקים, עיין רש"י שם (סח לו) ד"ה נורא אלהים ממקדשיך וכו').
 ו. ורקב עצמות קנאה (משלי יד ל). עיין שבת קנב, ס' קיג.
 ז. בבא קמא פב, ס' כד.
 ח. סנהדרין קב, ס' קצז.
 א. איכה היתה לזונה קריה נאמנה וגו' (ישעיה א כא). רמז. ונשמרת מכל דבר רע (דברים כג ט').
 ב. פשטה וערה וגו' קריה עליזה (ישעיה לב יא,יג). רמז רחוק.
 ג. עיין עצבות אות טו. ועצבת רוח קראת ה' וגו' (ישעיה נד ו). רמז. (ועיין בליקוטי מוהר"ן ס' קסט, ובכמה מקומות).
 ד. נפשי לא מטמאה וגו' (יחזקאל ד יד), עיין רש"י. עיין חולין לז, ס' יא. רמז.

- ה. אין לוֹ לְאָדָם לֶאֱכֹל עַל שֶׁלֶחֶן הַצְדִּיק, קָדָם שֶׁמָּבֵל לְקָרְיוֹ.
 ו. תִּשְׁמַח בַּטּוֹב שֶׁבָּא עַל הַצְדִּיקִים, וְזֶה תִּקּוֹן לְקָרִי.
 ז. עַל-יְדֵי הַלְּיֻצְנוֹת בָּא לְטַמְּאֵת קָרִי.
 ח. קָרִי בָּא מִקְלוֹת-רֹאשׁ.
 ט. קָרִי בָּא עַל-יְדֵי אֲכִילַת שׁוֹם וּבִיצִים.
 י. גַּם עַל-יְדֵי דְבָרִים בְּטָלִים וְנִבּוּל פֶּה.

חֶלֶק שֵׁנִי

- א. הַשְּׂכָרוֹת גּוֹרֵם גְּלוּת גַּם גּוֹרֵם הוֹצָאת זָרַע לְבַבְלָה.
 ב. הַבְּזוּזוֹת בָּאִים עַל-יְדֵי קָרִי.
 ג. הַדְּבֹר שֶׁאָדָם מְדַבֵּר בְּחֻצֵי דְבֹר, שֶׁאֵינּוּ מוֹצִיא אוֹתוֹת הַדְּבֹר יָפֵה יָפֵה, זֶה בְּחִינַה בְּמוֹ בְּחִינַת קָרִי.

מֵדָאֵי מִקּוֹמוֹת

- ה. מקרה הוא בלתי טהור הוא (שמואל א, כ כה-כו).
 ו. בטוב צדיקים תעלץ קריה וגו' (משלי יא י). רמז.
 ז. אנשי לצון יפיתו קריה וגו' (משלי כט ח). רמז.
 ח. רש"י מועד קטן טו., סי' ד, ד"ה בעלי קריין.
 ט. יומא יח., סי' יא.
 י. חידושי אגדות ע"ז כ., סי' מח בסופו.
 א. מד"ר נח פר' לו סי' ד, ויתגל בתוך אהלה (בראשית ט כא), גרם גלות ונתפזר זרעו.
 ב. שם, ונתפזר זרעו ונתבזה.
 ג. מד"ר וירא פר' נב סי' ה – ויצא פר' עד סי' ז – ויקרא פר' א סי' יג, אין הקב"ה נגלה על נביאי אומות העולם אלא בחצי דבור. היך מה דעת אמר, ויקר (במדבר כג ד) וכו' אין הלשון הזה אלא לשון טומאה וכו' אשר לא יהיה טהור מקרה וגו' (דברים כג יא) וכו'. רמז.

- ד. הפנים מתים, חס ושלום, על-ידי ראית קרי.
- ה. תקון גדול למקרה, חס ושלום, לומר אלו עשרה קפיטל תהלים באותו היום, שקרה לו, חס ושלום, ואלו הן: ט"ז "מכתם לדוד"; ל"ב "לדוד משפיל אשרי"; מ"א "אשרי משפיל אל דל"; מ"ב "כאיל תערוג"; נ"ט "למנצח אל תשחת"; ע"ז "על ידותון"; צ' "תפלה למשה"; ק"ה "הודו לה' קראו"; קל"ז "על נהרות בבל"; ק"ג "הללו אל בקדשו". ותדע נאמנה, שאלו עשרה קפיטליד מסגלים מאד מאד לתקון עיון זה, והנזהר בזה לומר אותם בנ"ל, אין צריך להתנרא עוד כלל, פי בודאי יתקן בזה, פי הם תקון גדול מאד.

קשוי לילד ❁ ❁

- א. אשה שאוכלת צנון בעבורה, תלד בקשוי.
- ב. אשה שהיא מקשה לילד, סגלה שתתן לה לשתות מים משבעה בארות.
- ג. גם בניה לא יהיו עמה בבית.
- ד. גם תלחש לה באזנה אותיות של שם ס"ג.
- ה. גם מטתה לא תעמוד במערב ובדרום.
- ו. גם תתלה על צוארה ממרור הנשאר.

מראי מקומות

- ד. עיין בנים כד, חלק שני. מד"ר וישלח פר' עט סי' א, ופקדת נוך (איוב ה כד-כה) אבינו יעקב בן ארבעה ושמונים שנה היה ולא ראה טפת קרי, וידעת כי רב זרעך וכו'. רמז.
- ה. ליקוטי מוהר"ן קמא סי' רה — ובתניינא סי' צב.

ז. גם תִּלְחַשׁ לָהּ בְּאֶזְנָהּ אוֹתִיּוֹת: פֶּא וְיו עֵין הָא.

הַרְחַקַת רְשָׁעִים

- א. בְּשֶׁהֲצַדִּיק בָּא לְבֵית הַרְשָׁע, הַבַּיִת נִתְפָּרֵד, וְדוֹקָא שְׁהַבַּיִת מְזוּמָן לְבִרְכָה.
- ב. הַרְחַק מִרְשָׁעִים, כְּדֵי שְׁלֹא תִתְפַּס בְּעִנְשָׁם.
- ג. בְּשִׁבִיל אֵיבָה מֵרְאִין אֵיזָה קְרִבּוֹת לְרְשָׁעִים.
- ד. לְפַעְמִים בְּשִׁעוּשָׁיוֹן אֵיזָה טוֹבָה לְרְשָׁע גָּמוּר, כִּי עוֹשֵׂין גַּחְת־רוּחַ לְקַדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.
- ה. אֲסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן, אֲבָל מְקוּם שְׂיִבּוּא מִשִּׁבְחָן שְׂבַח לְצַדִּיק מִתָּר לְסַפֵּר קֶצֶת.
- ו. מִי שֶׁמְלַמֵּד זְכוֹת עַל רְשָׁע, גַּם הוּא נִקְרָא רְשָׁע.
- ז. אֲפִלּוּ עוֹשֶׂה אֵיזָהוּ דְבַר כְּפִדָּת וְכַדִּיין, אֵין אָנוּ סוֹמְכִין עָלָיו.

מִדְּרָא מִקוּמוֹת

- ז. מד"ר קהלת סדרא תנינא, פר' ז סי' ג, טוב שם משמן טוב (קהלת ז א) וכו' פועה שהיתה פועה באשה והולד יוצא, מדברת ולחשה באזנה דבר מה והולד יוצא שלא בצער. רמז. ועיין סוטה יא: בתוספות ד"ה שהיתה פועה לולד.
- א. סנהדרין לט:, סי' עא.
- ב. ב"ק צב., סי' כט, בהדי הוצא וכו'. עיין רש"י. מובן.
- ג. חגיגה כב., סי' יז. מובן.
- ד. גיטין סח., סי' מו, לההוא רויא.
- ה. סוטה מב:, סי' קט.
- ו. סנהדרין כו., סי' לט. מובן.
- ז. שם ברש"י ד"ה קשר רשעים.

- ח. מי שְׁעָרַב בְּעַד רָשָׁע, נוֹפֵל לְיַד תַּאֲוֹת נְאוּף גַּם נוֹפֵל לְחַלְשָׁה.
- ט. רָשָׁע שֶׁשָּׂכַח אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְנִמְרִי, בְּיָדוּעַ שְׂלֵא יֵצֵא מִמֶּנּוּ זָרַע בְּיֶשֶׁר.
- י. כְּשֶׁנוֹפֵל שׁוֹנְאוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְיָדָהּ, אֵל תִּרְחַמְהוּ.
- יא. כְּשֶׁלֹּא תִחַבֵּר אֶת עֲצֻמְךָ לְשִׁקְרָנִים, הַיְדוּעִים לָהּ, עַל-יְדֵי-זֶה תִזְכֶּה לְהִבִּין אֶת הַצְּבוּעִים.
- יב. מִי שֶׁשׁוֹנֵא אֶת הַמְּסִיתִים, בְּיָדָי לֹא יִדְבַק בּוֹ דְבָרֵיהֶם.
- יג. עַל-יְדֵי לְמוּד תּוֹרָה נַעֲשֶׂה רְחוּק בֵּין הַרְשָׁעִים הַמְּקַרְבִּים.
- יד. מִי שֶׁמֵּרַחֵק אֶת עֲצֻמוֹ מֵרְשָׁעִים, הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לוֹ יְשׁוּעָה.
- טו. הַפְּזוּר שֵׁישׁ בֵּין הַרְשָׁעִים – סִימָן לְיְשׁוּעָה.
- טז. תִּרְחִיק מִלְדוּר בְּבֵית, שְׂדֵר בּוֹ רָשָׁע.
- יז. אֵל תִּדְבֹר עִם הַמְּסִיתִים אֲפִלוּ לְהוֹכִיחֵם וּלְקַרְבָּם.
- יח. הַתְּחַבְּרוֹת רְשָׁעִים מִזִּיק לְעִבּוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

 מראי מקומות

- ח. רע ירוע כי ערב זר וגו' (משלי יא טו) [מלשון, שכיב מרע. תרגום זר, חלוני]. כי ערב זר ובעד נכריה חבלהו (משלי כ טז) [חבלהו, מלשון חבלה]. ערב לאיש לחם שקר וגו' (שם, פסוק יז) פירש רש"י ניאוף וכו'.
- ט. לא מהם ולא מהמונם וגו' ולא נה בהם (יחזקאל ז יא), עיין רש"י.
- י. רש"י (מלכים א, כ כח) ד"ה ויאמר אל מלך וכו' שלחת איש חרמי.
- יא. לא ישבתי עם מתי שוא ועם נעלמים לא אבוא (תהלים כו ד).
- יב. לא אשית וגו' דבר בליעל עשה סטים שנאתי לא ידבק בי (תהלים קא ג). רמז.
- יג. קרבו רדפי זמה מתורתך רחקו (תהלים קיט קג). רמז.
- יד. רחוק מרשעים ישועה וגו' (תהלים קיט קנה).
- טז. שם, מהנ"ל. רמז.
- יז. הרחק וגו' ואל תקרב אל פתח ביתה (משלי ח ח).
- יז. ומוכיח לרשע מומו (משלי ט ז) ברש"י.
- יח. לך מנגד לאיש כסיל ובל ידעת וגו' (משלי יד ז), עיין רש"י.

יט. נָאָה וּמִתְקַבֵּל לְקַדוּשֵׁי ה', שְׁיַעֲשׂוּ מִסְדָּךְ וּמִגֹּן, עַד שְׁמִמְנוּ יִבְרַח כָּל אִישׁ מִצִּיק וְרָשָׁע.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. מִי שְׂאִינוּ מִבֵּין רְשַׁעַת הַרְשָׁעִים הַצְּבוּעִים, הוּא מִתְעַב.
- ב. הַצְּבוּעִים גּוֹרְמִים פָּאָב עֵינִים לְהַמּוֹן-עַם, הַפּוֹעִים בָּם.
- ג. צָרִיךְ אָדָם לִשְׁמֹר אֶת עֲצֻמוֹ, מִלְּנִשֵּׁק אֶת עֲצֻמוֹ עִם רְשָׁעִים, כִּי עַל-יְדֵי הַנְּשִׁיקָה נַעֲשֶׂה בִּינֵיהֶם הַתְּקַשְׁרוֹת גַּם לְאַחַר מִיתָה.
- ד. יֵשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם מִינִים וְאַפִּיקוֹרְסִים גְּדוֹלִים, אֲבָל הֵם אֵינָם מְגַלִּים אַפִּיקוֹרְסוֹת, וְאִין בְּן-אָדָם יוֹדֵעַ לִשְׁמֹר אֶת עֲצֻמוֹ, אֲבָל עַל-יְדֵי מִדַּת הַצְּנִיעוּת אָדָם נִצּוֹל מֵאֵלוֹ הָאַפִּיקוֹרְסִים.
- ה. הַרְשָׁעִים אֵינָם מְבַלְבְּלִים אוֹתָנוּ מִעֲבוֹדָתָנוּ בְּעִבְרוֹת שְׁעוֹבָרִים, כְּמוֹ שְׁמַבְלְבְּלִים אוֹתָנוּ בְּמַצּוֹת שֶׁהֵם עוֹשִׂים, בְּשִׁבִיל זֶה: גּוֹי שֶׁשָּׁבַת חֵיֵב מִיתָה.

מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- יט. לְשׁוֹן הַבּוֹנָה, שַׁבַּת צ., ס' סה בענין כליא עורב.
- א. מד"ר תולדות פר' סה ס"ו ו, לא יעול ויטעי בההוא סבא על שם תועבת ה' גם שניהם וכו'.
- ב. שם, ועל ידי שהצדיק את הרשע כהו עיניו.
- ג. שם, ס"ו כב, גשה נא ושקה לי (בראשית כז כו), את נושקני בקבורה ואין אחר נושקני בקבורה.
- ד. מד"ר וישב פר' פד ס"י י, עתידין אתם לעשות אלילים אלמים וכו' עתידים אתם להעלים עלי דברים וכו' ומאן קאים ליה, משתיקותא דאימא (שהיה מחמת צניעות שבה). עיין ידי משה.
- ה. מד"ר בשלח פר' כה ס"י יא, אם יבואו מעובדי כוכבים וישמרו את השבת.

❧ רחמנות ❧

- א. מי שְׁמַרְחֵם עַל עֲנִיִּים, זֹכֶה לְרֵאוֹת בְּנַחְמוֹת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.
 ב. גַּם מְנַצַּח תְּמִיד.
 ג. בְּשֵׁאִין רַחֲמָנוֹת, אֲזִי רָעַב בָּא לְעוֹלָם.
 ד. גַּם גְּזֵלוֹת נִתְרַבָּה.
 ה. מִי שְׁמַתְפַּלֵּל בְּכַח, זֹכֶה לְרַחֵם עַל עֲנִיִּים.
 ו. מִי שֵׁאִין לוֹ רַחֲמָנוֹת נִשְׁתַּנְּעֵ.
 ז. מִי שְׁמַשְׁלֵם טוֹבָה תַּחַת רָעָה, מֵאֲרִיךְ יָמִים וְשָׁנִים.
 ח. עַל־יְדֵי הַרַחֲמָנוֹת יִתְפַּטֵּל מִמָּוֶה תְּאֻוֹת.
 ט. בְּשֵׁאֲתָה רוּאָה, שְׁאֲחִיךְ בְּצָרָה, וְאִין אַתָּה עוֹזֵר לוֹ, כְּאֵלוֹ אַתָּה עֲשִׂיתָ לוֹ הָרָעָה.
 י. הַרוּאָה חֲבִירוֹ בְּצַעַר, צָרִיךְ שְׁיִבְכֶשׁ עָלָיו רַחֲמִים.
 יא. עַל־יְדֵי בְקָשַׁת הַרַחֲמִים זֹכֶה לַעֲשׂוֹת שְׂדוּכִים טוֹבִים הַגּוֹנִים.

מראי מקומות

- א. כי נחם ה' עמו ועניו ירחם (ישעיה מט יג).
 ב. חית ענייך אל תשכח לנצח (תהלים עד יט).
 ג. 4- איש אל אחיו לא יחמלו ויגזר על ימין ורעב וגו' (ישעיה ט יח-יט).
 ד. כל עצמותי תאמרנה וגו' מציל עני וגו' (תהלים לה י).
 ו. אשתוללו אבירי לב וגו' (תהלים עו ו), עיין רש"י, מלשון משגה ושליו.
 ז. כי אם תציל ועוד תוסף (משלי יט יט), עיין רש"י.
 ח. תאות אדם חסדו וגו' (משלי יט כב). רמז.
 ט. מחמס אחיך וגו' ביום עמדך מנגד וגו' גם אתה כאחד מהם (עובדיה א י-יא), עיין רש"י.
 י. ואני בחלותם לבושי שק וגו' כרע כאח לי התהלכתי וגו' (תהלים לה יג-יד).

יב. הָדִין אֶת בְּנֵי־אָדָם לְכַף זְכוּת, יִזְכֶּה לְקַבֵּל אֶת הַמוֹעֲדִים פְּנֹכֹן.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. בְּשִׁבִיל שְׂאִין מְבַקְשִׁין רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ, עַל־יְדִי־זָה נוֹפֵל לְתַפְיֶסָה. וְתַקוּן לְתַפְיֶסָה – שְׂיַפְרֶנֶם אִיזְהוּ בְּעַל־חַיִּים.
- ב. פֶּאֵב הַשְּׁנַיִם פֶּאֵ עַל־יְדֵי אַכְזָרִיּוֹת עַל בְּעַל־חַיִּים.
- ג. סָגְלָה לְהַסִּיר הָעֲצָבוֹת – עַל־יְדֵי הַרַחֲמָנוּת.
- ד. צָרִיד לְשָׁמֵר אֶת עֲצָמוֹ מִלְּצַעַר אֶת בְּעַל־חַיִּים, פִּי יִזִּיק לוֹ.

רֵאִיָּה

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. אִין הָעֵין יָכוֹל לְרְאוֹת, אֶלָּא מַה שְּׁנוֹתְנִים לוֹ רְשׁוֹת לְרְאוֹת, אֶפְלוֹ שְׂיִהְיֶה הַדְּבָר לְפָנָיו, אִינּוֹ יָכוֹל לְרְאוֹת עַד שְּׁנוֹתְנִים לוֹ רְשׁוֹת מִן הַשָּׁמַיִם לְרְאוֹת.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- יב. כִּי אִקַּח מוֹעֵד אֲנִי מִיִּשְׂרָאֵל אֲשַׁפֵּט (תהלים עה ג).
- א. עֵינַי פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים ג, חֵלֶק שֵׁנִי. מִדָּר נח פר' לג סי' ג, וְיִזְכֹּר אֱלֹהִים (בראשית ח א), מַה זְכוּרָה נֹכַח, שׁוֹן וּפִירְנָס. רמז. וְעֵינַי מִדָּר וִירָא פר' מט סי' ב. מִדָּר נח פר' לב סי' ח, וְנִטַּל אוֹהַבוּ וְחִבְשׁוּ בַּבַּיִת הָאֲסוּרִין וְכוּ'.
- ב. מִדָּר נח פר' לג סי' ג, רַבִּינוּ הוּא יִתִּיב וְכוּ' וְחִשַׁשׁ רַבִּי אֶת שִׁנְיֹו. רמז.
- א. מִדָּר וִירָא פר' נג סי' יד. וִיפְקֹא אֶת עֵינֶיהָ (בראשית כא ט), הַכֹּל בַּחֲזָקַת סוּמִין. עֵינַי יד מִשָּׁה שֵׁם.

- ב. חסרון הלבנה ולקותה מזיק לחלושי הראות.
- ג. קדוש החדש מסגל לרפאות חלושי הראות.
- ד. תקון חצות מסגל לחלושי הראות.
- ה. על־ידי שבועה פא פאב עינים.
- ו. הצבועים גורמים פאב עינים להמוז־עם, הפועים פם.
- ז. פשאדם גדול מרגיש איזהו פאב בעינו, ידע שבנו או תלמידו עשו איזהו עברה.
- ח. מי שעוצם עינו מראות פרע, על־ידי־זה נצול מפזיונות.

 מראי מקומות

- ב. מד"ר בא פר' טו סי' כו. כיון שבא צדקיו, דכתיב, ואת עיני צדקיהו עור (ירמיה לט ז) חסר אורה של הלבנה וכו'. רמז.
- ג. שם, מובן ברמז קצת.
- ד. שם, במד"ר, עד שאבד צדקיה את עינו וחרב בית המקדש וכו'. רמז.
- ה. מד"ר ויקרא פר' ו סי' ה, אם לא אלתי, זו שבועה וכו' ונתתיו בראשו וכו' זה סימוי עינים. רמז.
- ו. מד"ר תולדות פר' סה סי' ה, ע"י שהצדיק את הרשע כהו עינו.
- ז. שם סי' י, ותכהין עינו מראת (בראשית כז א), א"ר אלעזר בן עזריה וכו' אמר הקב"ה, יהיה יצחק יוצא לשוק ויהון ברייתא אמרין דין אבוה דההוא רשיעא. אלא הריני מכהה את עינו והוא יושב בתוך ביתו וכו' מכאן אמרו, כל המעמיד בן רשע או תלמיד רשע, סוף שעינו כהות וכו'.
- ח. שם, כנ"ל, ותכהין עינו מראת (בראשית כז א), א"ר אלעזר בן עזריה, מראות ברעתו של רשע וכו' (עיין מתנות כהונה, על דרך שאמר הכתוב, עוצם עינו מראות ברע וכו') ויהון ברייתא אמרין דין אבוה וכו' (היינו, שיכזו אותו). ודריש כמו גזירה שוה, מראות מראות. רמז.

- ז. פִּשְׁאָדֶם יוֹצֵא לְשׁוֹק וּמִתְנַרֵּא, שְׁלֵא יָבֹא לְיַדֵּי הַרְהוּר עַל־יַדֵּי הָרֵאִיָּה, שְׂרִירָאָה נְשִׁים יָפוֹת, יֹאמֵר הַפְּסוּק "הֵן אֲרָאֶלֶם צָעֲקוּ חוּצָה" וְכו' (חֲצָה מִלֵּאבֵי שְׁלוֹם מֵר יִבְכְּיוּן. יִשְׁעִיה לֵג, ז), וְעַל־יַדֵּי־זֶה יִנְצַל מִרְאוֹת.
- י. הַסְתַּכְּלוֹת עַל אֲתֵרוֹג הוּא רְפוּאָה לְכָאֵב עֵינַיִם.
- יא. הַזְּבִי הָרֵאוֹת יְכוּלִין לְרֵאוֹת עַל הַחֲלָפִים שֶׁל הַשׁוֹחֲטִים אֶת הַכֶּלִי בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ.
- יב. זְבִי הָרֵאוֹת יְכוּלִין לְחַפֵּיר אֶת הָאָדָם מִי רְבוּ, שְׁלִמְדוּ תוֹרָה. וְדוֹקָא כְּשִׁמְכִירִין אֶת תַּאֲר פְּנֵי הָרֵב, כִּי עַל־יַדֵּי הַהֲלָכוֹת שְׁלִמְדוּ מִרְבוּ, נַעֲשֶׂה פְּנֵי הַתְּלִמִּיד כְּתַאֲר פְּנֵי הָרֵב, כִּי הַהֲלָכָה הִיא חֲכָמְתוֹ, הַמְאִיר תַּאֲר פְּנֵיו – "חֲכָמַת אָדָם תְּאִיר פְּנֵיו". וְכִשְׁקִבֵּל הַהֲלָכָה, מְקַבֵּל חֵלֶק מִתַּאֲר פְּנֵיו, וְלִפְנֵי רְבוּי הַהֲלָכוֹת כֵּן נִתְרַבֵּה חֵלְקֵי תַּאֲר פְּנֵיו.
- יג. כָּאֵב עֵינַיִם מְזִיק לְעֵתִים.
- יד. הַגְּנֻבָה מְזִיק לְעֵינַיִם.

 מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- ז. שם, כנ"ל, יהיה יצחק יוצא לשוק וכו' ד"א, מראת וכו' הה"ד הן אראלם צעקו חצה (ישעיה לג). רמז רחוק מאד.
- י. מד"ר תולדות פר' סה סי' יג, וכן בראשית פר' יט סי' ה, מכאן שהוא יפה לעינים. ועיין במד"ר בראשית פר' טו סי' ז – פר' כ סי' ח, רבי אבא דעכו אמר, אתרוג היה וכו'. (וכי תאוה הוא לעינים, ותרגומו, וארי אסי הוא לעינין. ובתרגום יונתן, לנהורא דעינין).
- יא. עיין שוחט ד, חלק שני. מד"ר תולדות פר' סה סי' יג, שא נא כליך וגו' (בראשית כז ג) זו בבל, ואת הכלים הביא בית אוצר אלהיו (דניאל א ב). עיין ליקוטי מוהר"ן סי' רע"ח.
- יב. עיין לימוד טו, חלק שני. מד"ר וישב פר' פד סי' ח, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. שכל הלכות מסרן לו.

❧ רפואה ❧

חלק שני

- א. דע, שיש לכל עשב ועשב פח מיוחד לרפאות איזהו חולאת מיוחדת, וכל זה אינו למי שלא שמר אמונתו ובריתו, ולא שמר את עצמו מלעבר על "אל תהי בו לכל אדם". אבל מי שיש לו אמונה בשלמות, והוא גם כן שומר הברית ומקיים "אל תהי בו לכל אדם", אין רפואתו תולה בחלקי עשבים המיוחדים לחולאתו, אלא גתרפא בכל מאכל וכל משקה בבחינת "וברך את לחמך" וכו', ואין צריך להמתין עד שיתרמו לו עשבים המיוחדים לרפאותו.
- ב. על ידי עיון עמק בסודות התורה יכול לפקד עקרונות ולרפאות חולאת חזק.
- ג. לצרעת מזיק דברים מלוזחים ורפואתו מים חיים. וסימן לדבר: "יגרע נטפרימים", הינו צרעת הפא מהתגברות הדם על המים, שבו "זקו מטור לאדו", (זקו - לשון הזק).
- ד. הסתכלות על אתרוג הוא רפואה לכאב עינים.

❧ שמחה ❧

- א. כשאדם עושה מצוה בשמחה, זה סימן שלבו שלם לאלקו.

מראי מקומות

- א. עיין אמונה ה', חלק שני. מד"ר בא פר' טז סי' ב, בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים. ועיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' א אות י.

- ב. מַחֲמַת שְׁמֵחָה נִפְתָּח הַלֵּב.
- ג. בְּרִבּוֹת הַשְּׁמֵחָה נִתְחַזַּק פֶּחַ הַשִּׁכְּלִי, וְהַמֵּאֲכָל וְהַמְשֻׁתָּה הֵם סִבָּה גְדוֹלָה לְשְׁמֵחַת הַלֵּב וּלְהַרְחִיק הָעֲצָבוֹת וְדָאָגוֹת.
- ד. עַל־יְדֵי צְדָקָה בְּלֵב שָׁלֵם בָּא לְיַדִּי שְׁמֵחָה.
- ה. הַשְּׁמֵחָה שֶׁל מִצְוָה הִיא מְעוֹז לְאָדָם.
- ו. בְּשֵׂאֲתָהּ רוּאָה, שֶׁהַרְשָׁע בִּפְתָע פְּתָאוֹם הוּא שׁוֹחֵק, בְּיָדוֹעַ שֶׁנִּפְלַל לוֹ אִיזָה עֲצָה עַל עֲבָרָה.
- ז. עַל־יְדֵי עֲצוֹת מִזְבוֹת שְׁתַּתֵּן, תִּזְכֶּה לְשְׁמֵחָה.
- ח. עַל־יְדֵי הַרְקוּדִין וְהַתְּנוּעוֹת שֵׂאֲתָה עוֹשֶׂה בְּגוֹף, נִתְעוֹרֵר לָךְ שְׁמֵחָה.
- ט. בְּשִׁנּוּפֵל לָךְ שְׁמֵחָה בְּלִבְךָ בִּפְתָע פְּתָאוֹם, זֶהוּ מַחֲמַת שְׁנוּלֵד אִיזָהוּ צְדִיק.

 מֵרֵאִי מְקוֹמוֹת

- ב. עֵיין סוּד א, חֶלֶק שְׁנִי. מִד"ר בַּא פֶּר' יֵט סִי' א, אִמְרָה לוֹ הַשּׁוֹנְמִית, עֲמַדַת בַּמִּסְתוּרִין שֶׁל אֱלֹהִים, מִתְחַלָּה נִתְתָּה לִי בֵן, אִף עֲכָשׁוּ עֲמוּד אֶתָּה בַּמִּסְתוּרִין וְהַחִיָּה אוֹתוֹ. רִמְזוּ.
- ג. כִּי יִגְרַע נִטְפֵי מִים יִזְקוּ מִטֵּר לְאָדוּ (אִיּוֹב לו' כו). מִד"ר תּוֹרִיעַ פֶּר' טו סִי' ב, שֶׁהֵדֵם רַבִּין עַל הַמֵּים וְנִעֲשֶׂה מִצְרוּעַ וכו'.
- ד. עֵיין רֵאִיָּה י, חֶלֶק שְׁנִי. מִד"ר תּוֹלְדוֹת פֶּר' סֵה סִי' יג, וְכֵן בְּרֵאשִׁית פֶּר' יֵט סִי' ה, מִכְּאֵן, שֶׁהוּא יִפֶּה לְעֵינַיִם וכו'. וְעֵיין בַּמִּד"ר בְּרֵאשִׁית פֶּר' טו סִי' ז — פֶּר' כ סִי' ח, רַבִּי אַבָּא דַּעֲבו אִמְר, אֶתְרוּג הִיָּה (וְכִי תֵאוּה הוּא לְעֵינַיִם, וְתִרְגוּמוֹ, וְאִרִּי אִסִּי הוּא לְעֵינִין. וְבַתְּרַגּוּם יוֹנְתָן, לְנַהוּרָא דְעֵינִין).
- א. הַכּוֹתֵב בַּמִּסְכַּת בְּכוֹרִים. מוֹבֵן קֶצֶת. וְעֵיין כּוֹתֵב בְּרִכּוֹת ל:, סִי' פֶּא.
- ב. רִש"י שֶׁבֶת ל:, סִי' יז, ד"ה וּבְדַחֵי רַבֵּנן.
- ג. לְשׁוֹן הַרְשָׁב"א ז"ל ב"ב עַד, סִי' סג.
- ד. וַיִּשְׁמַחוּ וְגו' כִּי בִלְבַב שְׁלֵם הִתְנַדְּבוּ (דְּבָרֵי הַיָּמִים א, כֵּט ט).
- ה. חֲדוֹת ה' הִיא מִעֲזוֹכֵם (נַחֲמִיָּה ח י').
- ו. כִּשְׁחֹק לְכִסִּיל עֲשׂוֹת זִמָּה (מִשְׁלֵי י כג), עֵיין רִש"י.
- ז. וְלִיעוּצֵי שְׁלֹם שְׁמַחָה (מִשְׁלֵי יב כ).
- ט. וַיּוֹלֵד חֲכָם יִשְׁמַח בּוֹ (מִשְׁלֵי כג כד). רִמְזוּ.

- י. עַל־יְדֵי יִרְאָה בָּא הַתְּלַהְבוֹת.
- יא. מִי שְׁמֵבֻזָּה בְּעֵינֵי עֲצָמוֹ, עַל־יְדֵי־זוֹה יָבֹא לְהַתְּלַהְבוֹת.
- יב. עַל־יְדֵי פְּגוּנוֹת הַלֵּב בָּא שְׂמֻחָה.
- יג. מִי שֶׁהוּא רְגִיל בְּשָׁחוֹק, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא רְחוֹק מִגְּדֻלַּת הַשֵּׁם יִתְפָּרֵד.
- יד. עַל־יְדֵי זְמַר תִּבּוֹא לִידֵי שְׂמֻחָה וְהַתְּלַהְבוֹת.
- טו. בְּשֵׁת־שִׂמְחָה אֶת הַצְּדִיק, תּוֹכֵל לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם יִתְפָּרֵד בְּשְׂמֻחָה.
- טז. מִי שְׂמֵפְרָסֵם אֶת הַצְּדִיק, זוֹכֵה לְשְׂמֻחָה.
- יז. עַל־יְדֵי בְּפֹחוֹן בָּא שְׂמֻחָה.
- יח. עַל־יְדֵי תְּנוּעוֹת הַגּוּף בָּא הַתְּלַהְבוֹת הַלֵּב.
- יט. עַל־יְדֵי אֲמוּנָה שְׁלֵמָה תִּבּוֹא לְמִדְרָגָה שְׂתַתְּאֹהַ בְּגוּף וְנִפְשׁ לַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְפָּרֵד.

 מֵרֵאֵי מְקוֹמוֹת

- יא. ושחקתי לפני ה' וגו' והייתי שפל בעיני (שמואל ב, ו כא-כב).
- יב. שמח נפש עבדך כי אליך ה' נפשי אשא (תהלים פו ד). פירש רש"י, לבי אכויין.
- יג. כי מי בשחק יערך לה' וגו' (תהלים פט ז). אז ימלא שחוק פיניו וגו' הגדיל ה' וגו' (תהלים קכו ב-ג). כי על ה' הגדיל וגו' והיה לשחק גם הוא (ירמיה מח כו). רמז.
- יד. ולזמר לשמך וגו' כי שמחתי וגו' (תהלים צב ב,ה). [רנו ליעקב שמחה וגו' (ירמיה לא 1)]. עבדו את ה' בשמחה וגו' ברננה (תהלים ק ב).
- טו. שמחו צדיקים בה' וגו' (תהלים צז יב).
- טז. הרבית הגוי לו הגדלת השמחה וגו' (ישעיה ט ב), עיין רש"י. רמז. צהלי ורני וגו כי גדול בקרבך קדוש ישראל (ישעיה יב ו) [בחינת הצדיק]. תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל (ישעיה מא טז).
- יז. כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו (תהלים לג כא). זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה (ישעיה כה ט).
- יט. שמר אמנים וגו' אף ארח משפטיך ה' קוינוך לשמך ולזכרך תאות נפש (ישעיה כו ב,ח). מי לי בשמים וגו' כלה שארי ולבבי וגו' (תהלים עג כה-כו). רמז. עיין רש"י.

- כ. מִי שְׂמֹשִׁים עֲצָמוּ פְּשִׁירִים, יִזְכֶּה לְהַתְּלֵהבוֹת.
- כא. עַל־יְדֵי שְׂמֵחָה תְּפִיסַת הַמּוֹחַ נִתְּגַדֵּל.
- כב. הַשְּׂמֵחָה הִיא סִימָן שֶׁהוּא זָרַע בְּרֵךְ ה'.
- כג. הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין בְּזִכּוֹת שְׂמֵחַת חֲתָן וְכֻלָּה.
- כד. עַל־יְדֵי שְׂמֵחָה שֶׁל מִצְוָה הַקְּדוֹשׁ־שֶׁבְּרוּךְ־הוּא מְסוֹכֵךְ עָלָיו.
- כה. עַל־יְדֵי שְׂמֵחָה בְּשְׂמֵחַת תּוֹרָה זֹכֶה לְעַבֵּד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּאַהֲבָה.
- כו. בְּשֶׁהַשְּׂמֵחָה בָּאָה לְאָדָם פְּתָאוֹם, בְּיָדוּעַ שְׂיִבּוֹא לוֹ חֶסֶד וַיִּשׁוּעָה.
- כז. עַל־יְדֵי שְׂמֵחָה נִתְּגַלָּה כְּבוֹדוֹ שֶׁל אָדָם, גַּם יִזְכֶּה לְדַעַת.

חֵלֶק שְׁנִי

- א. מִי שֶׁהוּא שְׂמֵחַ תָּמִיד, עַל־יְדֵי־זֶה הוּא מְצַלִּיחַ.

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

- כ. ושפלת מארץ תדברי וגו' מעם ה' צבאות תפקד וגו' ולהב אש אוכלה (ישעיה כט ד,ו), עיין רש"י. ויספו ענוים בה' שמחה וגו' (שם, פסוק יט).
- כא. ושמחת עולם על ראשם וגו' (שם, לה י; נא יא). רמז.
- כב. יכירום כי הם זרע ברך ה' שוש אשיש וגו' (שם, סא ט-ז).
- כג. וארצך תבעל וגו' ומשוש חתן וגו' (שם, סב ד-ה). ובדברי חז"ל, שדה הבעל, היינו שמסתפק ממי גשמים, והמטר נקרא רביעה. ואפשר שזה סוד מאמר רז"ל, תענית ו; סי' יב, מאימתי מברכין על הגשמים, משיצא חתן לקראת כלה.
- כד. וישמחו כל חוסייך על עולמם ירננו ותסוך עלימו וגו' (תהלים ה יב).
- כה. ויעלצו בך אהבי שמך (שם) רמז קצת.
- כו. בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך (תהלים יג ו).
- כז. שמח לבי ויגל כבודי וגו' תודיעני וגו' (שם, טז ט,יא).
- א. עיין הצלחה א, חלק שני. מד"ר וישב פר' פו סי' ד, ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח וגו' (בראשית לט ב), גבר קפוז וכו'. עיין מתנות כהונה, איש מקפיץ. צהל ושמח וכו'.

ב. הנדרים והנדרות מביאין שמחה.

שכרות

- א. על-ידי שכרות נופל ממדרגתו.
 ב. על-ידי שתית יין, לסוף שמקבל שחד.
 ג. השכרות מביא לידי פפירה באמת ולהודות לשקר.
 ד. הקדוש-ברוך-הוא אוהב מי שאינו משתפר.
 ה. השמן מבטל השכרות.
 ו. הראיה משפרת ביותר.
 ז. על-ידי שכרות נופל להרהורי נאוף.
 ח. השכור – אין יכלת בידו להמתיק דינים.
 ט. השכור – אין מגלין לו רזין דאורייתא.

מראי מקומות

- ב. מד"ר ויצא פר' ע סי' ב, ולפי שהיו עסוקים במצות נדה, לפיכך שמחו.
 א. שבת לב., סי' כב, דמדנפשיה נפיל. רמז. ושכרו וגו' ונפלו (ירמיה כה כז). שכורי אפרים וגו' הניח לארץ ביד (ישעיה כח א-ב), עיין רש"י. שכר ירדפו וגו' וישח אדם וישפל איש וגו' (ישעיה ה יא, טו).
 ב. ביין שגו וגו' פליליה (ישעיה כח ז). רמז. גבורים לשתות יין וגו' מצדיקי רשע עקב שחד וגו' (שם, ה כב-כג).
 ג. ברכות לא., סי' פג, עיין רשב"א שם.
 ד. פסחים קיג., סי' נ בסופו.
 ה. שבת סו., מייתי משחא ומלחא וכו'.
 ו. חידושי אגדות פסחים קח., סי' מה ד"ה מ"ט דר"י.
 ז. יומא עד., סי' סה. מובן.
 ח. סנהדרין מב., סי' עד (ולא היו שותין). רמז.
 ט. שם, ולרוזנים אי שכר.

י. וַיֵּן עִם לְבוֹנָה מְטָרִיפִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם.

חֵלֶק שְׁנִי

- א. מִי שֶׁלְהוֹט אַחַר עֲבוֹדַת אָדָמָה, בָּא לְיָדֵי אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה, אוֹ לְיָדֵי שְׁפִיכוֹת־דָּמִים אוֹ לְיָדֵי צָרַעַת אוֹ לְיָדֵי שְׁכָרוֹת.
- ב. הַשְּׁכָרוֹת גֹּרֵם גְּלוּת גַּם גֹּרֵם הוֹצָאת זֶרַע לְבִטְלָה.
- ג. אִי אֶפְשָׁר לְשְׁכָרוֹת שְׁלֹא יָבִיא לְאִיזָה תַקְלָה.
- ד. עַל־יָדֵי שְׁכָרוֹת הוּא שׁוֹכֵחַ בְּאַוְהָרוֹת מוֹשֶׁה רַבְּנוֹ, כִּי מוֹשֶׁה מְלַבֵּשׁ בְּרַמ"ח אֵיבָרָיו שֶׁל אָדָם, וּבְכָל אֵיבָר וְאֵיבָר מוֹזְהִיר אֶת הָאָדָם בְּמַצּוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוֹ, וּבְשִׁבִיל זֶה נִקְרָא "מְחַקֵּק" – גִּימְטְרִיא רַמ"ח.
- ה. עַל־יָדֵי הַשְּׁכָרוֹת מִפְּשִׁיט אֶת הַדַּעַת מִהַלְבוּשׁ חֲסָדִים, וּמְלַבֵּישׁ בְּגָבוֹרוֹת חֲזָקוֹת, חֵם וְשָׁלוֹם.
- ו. מִי שֵׁשׁ לוֹ שׁוֹנְאִים, יוֹזֵר מִן הַיַּיִן, וְעַל־יָדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה רֹאשׁ לְהֵם.

מֵרֵאִי מִקּוֹמוֹת

- י. שם, מג.
- א. עיין ממון ב, חלק שני. מד"ר בראשית פר' כב סי' ג – פר' לו סי' ג, שלשה שהיו להוטים אחר האדמה ולא נמצא בהם תועלת. עיין מתנות כהונה.
- ב. עיין קרי א, חלק שני. מד"ר נח פר' לו סי' ד, ויתגל בתוך אהלה (בראשית ט כא), גרם גלות וכו' ונתפזר זרעו ונתבזה.
- ג. מד"ר לך לך פר' מג סי' ו, כל יין שכתוב בתורה עושה רושם. עיין מתנות כהונה, דבר תקלה.
- ד. מד"ר שמיני פר' יב סי' ה, פן ישתה וישכח מחקק וגו' (משלי לא ה) וכו' ברמ"ח איברים וכו' מחקק ואינון רמ"ח. עיין מתנות כהונה. רמז. ועיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' כו.
- ה. עיין ליקוטי מוהר"ן סי' הנ"ל.
- ו. עיין מריבה כג, חלק שני. מד"ר ויחי פר' צח בסופה. ולקדקד נזיר אחיו (בראשית מט כו) שרחקו אותו אחיו וכו' את הוא כליליהון דאחוך. נזיר ממש היה. לא טעם טעם יין. רמז.

שָׁרִים

- א. מי שֶׁפָּבֵאוּ מְהוּל בְּמִים, הַשָּׁרִים אֵינָם נוֹהֲגִים עִמּוֹ בְּיִשְׁרָנוֹת.
- ב. מי שָׁאִין דֵּן אֶת חֵבְרוֹ לְכַרְזוֹת, בְּאֵלוֹ הֲרָגוֹ, גַּם הַשָּׁרִים אֵינָם נוֹהֲגִים עִמּוֹ בְּיִשְׁרָנוֹת.
- ג. אֲמִירַת הַלֵּל וְצַדִּיקָה מְסַגְּלִין לְחֹן בְּעֵינֵי הַשָּׁר.
- ד. עַל־יְדֵי אֲכִילַת פֶּת עֵבֹ"ם מוֹנְעִין הַיַּעַר מִלְחָטֵב עֵצִים.
- ה. בְּשִׁבִיל אֲרֻבָּעָה דְבָרִים נִכְסֵי בְּעָלֵי – בְּתִים וְגַמְסָרִים לְמַלְכוּת.

שַׁחַד

- א. עִיר שֵׁנֵשׁ בָּהּ קִבְּלַת שַׁחַד, חֵילוֹת בָּאִין עָלֶיהָ.
- ב. עַל־יְדֵי שַׁחַד גְּדַלְתּוֹ מְסַתְּלָקֵת.
- ג. עַל־יְדֵי שַׁחַד בָּא שְׂרָפָה.

מראי מקומות

- א. סבאך מהול במים שריך סוררים וגו' (ישעיה א כב-כג), פירש רש"י, סרים מן הדרך הישרה.
- ב. צדק ילין בה ועתה מרצחים (שם, פסוק כא) שריך סוררים וגו' (פסוק כג) עיין רש"י.
- ג. סוכה כט., סי' ט.
- א. מצדיקי רשע עקב שחד וגו' ונשא נס לגוים מרחוק וגו' (ישעיה ה כג,כו).
- ב. ופרחם כאבק יעלה וגו' (שם, פסוק כג-כד), עיין רש"י.
- ג. ואש אכלה אהלי שחד (איוב טו לד).

שְׁלוֹם

- א. גְרוֹת שֶׁל שְׁפַת מְרַבֵּין שְׁלוֹם.
- ב. עַל-יְדֵי רְדִיפַת שְׁלוֹם זֹכִין לְכַבּוֹד בְּעוֹלָם הַזֶּה וּלְחַיִּים בְּעוֹלָם-הַבָּא.
- ג. כֹּל שֶׁהוּא מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם אֵין בּוֹ מִשּׁוֹם "מִדְּבַר שֶׁקָּר תִּרְחַק".
- ד. בְּגֵי-אָדָם הַפּוֹפִים לְצַדִּיקָה, עַל-יְדֵם שְׁלוֹם הַמַּלְכוּת נִתְּוֶסֶף.
- ה. עַל-יְדֵי רְדִיפַת שְׁלוֹם בָּא לְבַטָּחוֹן.
- ו. שְׁלוֹם בָּא עַל-יְדֵי אָמֶת.
- ז. בְּנֵן יְרוּשָׁלַיִם תְּלוּי בְּשְׁלוֹם.
- ח. עַל-יְדֵי שְׁלוֹם בָּאִים בְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת.
- ט. בְּשֵׁישׁ מוֹסֶר, יֵשׁ שְׁלוֹם.

מִדְּבַר מְרַבֵּין מְרַבֵּין מְרַבֵּין

- א. שבת כה: , סי' טו.
- ב. ירושלמי פאה, פ"א ה"א, סי' ט. עיין בגמ' קידושין מ., סי' כו, וברש"י שם. וכן ביבמות קט: , סי' נה, עיין רש"י, עיי"ש.
- ג. כתובות טז: , סי' ו, כתב הריטב"א.
- ד. ב"ב ט., סי' ט.
- ה. שלום כי כך בטוח בטוח בה' וגו' (ישעיה כו ג-ד). רמז.
- ו. כי יהיה שלום ואמת (ישעיה לט ח). דברי אמת וגו' והאמת והשלום אהבו (זכריה ח טז, ט).
- ז. וכל חפצי ישרם ולאמר לירושלם תבנה (ישעיה מד כח). רמז. ובמקום הזה אתן שלום (חגי ב ט). יהי שלום בחילך וגו' (תהלים קכב ז). ורב שלום בניך (ישעיה נד יג), כדרשת רז"ל, בוניך.
- ח. משמיע שלום מבשר טוב וגו' (ישעיה נב ז). רגלי מבשר משמיע שלום וגו' (נחום ב א).
- ט. מוסר שלומנו וגו' (ישעיה נג ה).

- י. עַל־יְדֵי לְמוֹד תִּינּוּקוֹת בְּבֵית רַבֵּן גְּתֵרָה שְׁלוֹם.
- יא. עֲכִירַת הַמַּיִם הוּא סִימֵן שְׂאִין שְׁלוֹם.
- יב. פְּשָׁאִין שְׁלוֹם, הַתְּפִלוֹת אֵינָם מִתְקַבְּלִים.
- יג. עַל־יְדֵי שְׁלוֹם זוֹכִין לְהַתְּנָלוֹת אֲלֵיהוּ.
- יד. פְּשָׁאִין שְׁלוֹם, אֵין הַנְּשִׁים יוֹלְדוֹת זְכָרִים.
- טו. מִי שֶׁמְשַׁאֵל לְבְנֵי־אָדָם דְּבָרִים הַצְּרִיכִים לָהֶם, פְּשָׁיֵשׁ בְּרִיחָה בְּעוֹלָם, הוּא נִמְלָט.
- טז. הַשְּׁלוֹם הוּא סִימֵן לְחַיִּים.
- יז. עַל־יְדֵי רְדִיפַת שְׁלוֹם מְצִיל לְבְנָיו מִמִּיתָה וּמַגְּלוֹת.
- יח. הַבְּרָכָה בָּא עַל־יְדֵי שְׁלוֹם.
- יט. פְּשָׁיֵשׁ שְׁלוֹם, אֵין פֶּחַד.
- כ. עַל־יְדֵי שְׁשֵׁשׁ שְׁלוֹם בֵּין הָרָשָׁעִים, עַל־יְדֵי־זֶה יֵשׁ לָהֶם כָּל טוֹב.

 מוראי מקומות

- י. וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך (ישעיה נד יג).
- יא. ויגרשו מימיו רפש וטיט אין וגו' (ישעיה נז כ-כא).
- יב. הן לריב ומצה וגו' להשמיע במרום קולכם (ישעיה נח ד). אין שלום וגו' וקצים קצרו וגו' (ירמיה יב יג), עיין רש"י. רמז.
- יג. הנני נוטה אליה כנהר שלום וגו' (ישעיה סו יב), אֲלֵיָהּ אוֹתוֹת אֲלֵיָהּ. הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו' והשיב וגו' (מלאכי ג כג-כד). עיין עדיות פרק ח'.
- יד. פחד ואין שלום שאלו וגו' אם יולד זכר וגו' (ירמיה ל ה-ו).
- טו. שאלי נס ונמלטה וגו' (ירמיה מח ט). רמז רחוק. (ועיין תענית כא:).
- טז. ושנות חיים ושלום וגו' (משלי ג ב). החיים והשלום וגו' (מלאכי ב ה).
- יז. ברך בניך בקרבך השם גבולך שלום (תהלים קמו יג-יד).
- יח. יברך את עמו בשלום (תהלים כט יא). עוקצין סוף פרק ג.
- יט. בתיהם שלום מפחד וגו' (איוב כא ט).
- כ. יבלו בטוב ימיהם וגו' (שם, פסוקים ט, יג). שלום רשעים אראה (תהלים עג ג). מובן. ושלוני עולם השגו חין (שם, פסוק יב).

- כא.** לַפְעָמִים הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל עַל-יְדֵי רְשָׁעִים.
- כב.** הַשְּׁלוֹם סִימָן לְשַׁבַּע.
- כג.** בְּשֵׁה-שָׂרִים שֶׁל מַעֲלָה מִתְגַּרְרִים, תִּכְרַף הָאִי תִגְרָא נִתְהַוָּה בֵּין הָאֲמוֹת וּבֵין הַחֲכָמִים.

שְׁבוּעָה

- א.** עִיר שְׁיֵשׁ בָּהּ שְׁבוּעוֹת תִּחְרַב וְתִהְרַס חֵם וְשְׁלוֹם.
- ב.** עַל-יְדֵי שְׁבוּעוֹת שְׁקָר נּוֹפְלִים מְאֻמוֹנָה.
- ג.** לְמוֹד מִסְכַּת שְׁבוּעוֹת מְסַגֵּל לִירִידַת הַגֶּשֶׁם.
- ד.** עַל-יְדֵי שְׁבוּעַת שְׁקָר בָּאִין הִרְהוּרֵי נְאוּף.
- ה.** מִי שֶׁהוּא רְגִיל בְּשְׁבוּעוֹת, מִחֲשָׁבוֹת רְעוֹת בָּאִים לוֹ תְּמִיד.
- ו.** עַל-יְדֵי הַעֲבֵרַת הַשְּׁבוּעָה אֵין תְּקוּמָה בְּמִלְחָמָה.

מֵרֵאִי מְקוּמוֹת

- כב.** ישאו הרים שלום וגו' (תהלים עב ג), עיין רש"י. גבולך שלום חלב חטים ישביעך (תהלים קמז יד).
- כג.** ברכות יז, סי' סו, תפלת רב ספרא, עיין רש"י.
- א.** ונשבעות לה' צבאות עיר ההרס וגו' (ישעיה יט יח), עיין רש"י. רמז. אלה אכלה ארץ וגו' (ישעיה כד ו).
- ב.** לשקר ישבעו וגו' הלא לאמונה וגו' (ירמיה ה ב-ג).
- ג.** הנתן גשם וגו' שבעת וגו' (שם, פסוק כד). רמז.
- ד.** כי מנאפים מלאה הארץ כי מפני אלה וגו' (שם, כג י), עיין רש"י. אלה וכחש וגו' ונאף וגו' (הושע ד ב).
- ה.** אלה פיהו מלא ומרמות ותך וגו' (תהלים יז ז), עיין רש"י.
- ו.** חרם בקרבך ישראל לא תוכל לקום וגו' (יהושע ז יג).

ספר ג נה נחמ נחמן מאומן המדות

- ז. מי שעובר על השבועה, בידוע שאינו מכבד יראי השם.
 ח. על כל עברות שבתורה נפרעין ממנו; וכאן – ממנו וממשפחתו ומכל העולם בלוי, וממנו נפרעין לאלתה.
 ט. דברים – שאין אש ומים מכלין אותם, שבועות שקר מכלין אותן.
 י. מלאך גבריאל הוא ממנה על השרפה לשרף גם להציל.

שבת

חלק שני

- א. התורה והמעשר והשבת הם נותנים חיים גשמיים גם כן.
 ב. הרגיל בקללה, על-ידי-זה לא יהיה לו בנדים על השבת.
 ג. עיר ששומרין את עצמם מללכת חוץ לתחום שבת, על-ידי-זה שם הפשר בזול.

מראי מקומות

- ז. ואת יראי ה' יכבד נשבע להרע ולא ימיר (תהלים טו ד). ומדוע לא שמרת את שבועת וגו' אשר עשית לדוד אבי (מלכים א, ב מג-מד). והבן.
 ח. שבועות לט., סי' יד.
 ט. שם.
 י. פסחים קיח., סי' נט, אני שר של אש. ועיין חידושי אגרות סוטה י., סי' כט, ד"ה בא גבריאל. יומא עז. סנהדרין צה:
 א. עיין לימוד ב, חלק שני. מד"ר בראשית פר' יא סי' ד, בני בבל, בזכות מה הן חיים (עיין מתנות כהונה, חיי העושר) וכו'
 ב. עיין בגדים ב, חלק שני. מד"ר בראשית פר' יא סי' א, ברכת ה' (משלי י כב) וכו' (ובסי' ב'), וברכו בעטיפה.
 ג. מד"ר וישלח פר' עט סי' ו, ויחן פני העיר (בראשית לג יח), התחיל מעמיד אטליסין ומוכר בזול וכו'. נכנס בערב שבת וכו' וקבע תחומין מבעוד יום וכו'. רמז רחוק.

- ד. עַל־יְדֵי שְׁמִירַת שַׁבָּת מְמַשֵּׁךְ עַל עֲצָמוֹ אֹר שֶׁל מְשִׁיחַ גַּם עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה.
- ה. עַל־יְדֵי שְׁמִירַת שַׁבָּת הוּא כְּבֵן הַמִּתְחַטֵּא לְפָנָי אָבִיו וְהוּא מְמַלֵּא שְׂאֵלוֹתָיו, גַּם הוּא גּוֹזֵר וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְקַיְמָה, גַּם הַקְרָן שֶׁל הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁלֹּא קָיָמִים לְעוֹלָם־הַבָּא, וְאִינוּ אוֹכֵל אֶלָּא מִפְּרוֹתֵיהֶם.

שָׁנָה

חֵלֶק שְׁנִי

- א. מִי שֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ יוֹתֵר, הוּא רְחוּק מֵהַשָּׁנָה יוֹתֵר.
- ב. עַל־יְדֵי רַבּוּי הַשָּׁנָה וְהַתְּנוּמָה, עַל־יְדֵי־זוּהַ דוֹחֲפִין אוֹתוֹ מִמְרַכְּבָה דִקְדוּשָׁה, וְנִשְׁתַּנָּה פְּנִיּוֹ, וְנִתְקַלְקַל צְלָם־אֱלֹקִים.
- ג. חֲמִשָּׁה־עָשָׂר "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת" שֶׁבִּתְהִלָּים מְסַגְּלִים לְבַטֵּל הַשָּׁנָה.
- ד. מִי שֶׁאִינוּ יָכוֹל לִישֵׁן, יַעֲלֶה עַל מַחְשַׁבְתּוֹ אֱמוּנַת תְּחִילַת־הַמַּתִּים.

מֵרֵאִי מִקוֹמוֹת

- ד. מד"ר בשלח פר' כה סי' יב, אם משמרים ישראל את השבת וכו' בן דוד בא וכו' אם עושין תשובה.
- ה. שם, בעת שאדם שומר את השבת, גוזר גזיר, והקב"ה מקיימה וכו'. עיין מתנות כהונה.
- א. מד"ר בראשית פר' ח סי' א, ובקשו לומר לפניו קדוש (עיין מתנות כהונה, מפני שנברא בצלם).
- ב. שם, משל וכו' מה עשה המלך, דחפו והוציאו חוץ לקרונין.
- ג. מד"ר ויצא פר' סח סי' יא – פר' עד סי' יא, כל עשרים שנה שעמד בבית של לבן לא שכב. ומה היה אומר, ט"ו שיר המעלות. רמז.
- ד. עיין אמונה יז, חלק שני. מד"ר וישלח פר' עח סי' א. (חדשים לבקרים – שפירושו, שהבריות מתחדשין בכל בוקר על ידי השינה). רמז רחוק.

שוחט ❧

חלק שני

- א. על־ידי שוחטים הגונים בני־אדם מרחמים זה על זה, והוא הדין להפך.
- ב. השוחט שהוא מקנים פבוד אב, הקדוש־ברוך־הוא משמרו, שלא להאכיל מרפות, והוא הדין להפך.
- ג. על־ידי השוחטים, הרשעים המאכילין מרפות, הגזלות גתרבה בעולם.
- ד. הזפי הראות יכולים לראות על החלפים של השוחטים את הפלי בית־המקד'ש.
- ה. מי שנתאלם בפתע פתאום, יעבירו על פיו חלף פשר.

מראי מקומות

- א. מד"ר לך לך פר' מד סי' א, מה איכפת להקב"ה וכו' מי ששוחט מן העורף וכו' אלא לצרף בהם הבריות. ועיין במד"ר שמיני פר' יג סי' ג, ובידי משה שם. רמז.
- ב. מד"ר תולדות פר' סה סי' יג, שא נא כליך וגו' (בראשית כו ג), שחוז מאני זיינך (ובזה קיים מצות כיבוד אב), שלא תאכילני נבלות וטריפות וכו'. רמז רחוק. ועיין לקמן בפר' זו ובפר' סז, ובזוהר, מענין כיבוד אב של עשו, שזה עיקר כחו. עיין פר' עו ופר' פב, מד"ר תשא פר' מו.
- ג. שם, כנ"ל, שא נא כליך וגו' שלא תאכילני נבלות וטריפות וכו' שלא תאכילני גזלות וחמסים.
- ד. שם, שא נא כליך זו בבל, ואת הכלים הביא בית אוצר אלהיו (דניאל א ב). עיין ליקוטי מוהר"ן סי' רעח.

תְּשׁוּבָה

- א. התענית מועיל לְכָל דְּבָר.
- ב. מי שֶׁהוּא עָרוֹם מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים, אֵינּוּ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ אַחֲרֵיהֶם מִרְשָׁעָתָם.
- ג. התענית קָשָׁה מִחָרֵב.
- ד. הַתְּשׁוּבָה רְאוּי, שְׁתֵּהִיחַ בְּאוֹתוֹ דְּבָר עֲצָמוֹ.
- ה. כְּשֶׁאָדָם חוֹשֵׁב: כִּד וְכִד אַעֲשֶׂה; כִּד וְכִד תַּעֲלֶה בְיָדִי, עַל־יְדִי־זֶה אֵין מִחֲשַׁבְתּוֹ נִתְקַיֵּם.
- ו. גְּלוֹת מִכְּפָרֶת עַל הַכֹּל.
- ז. מִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפִלָּה, כָּאֱלוֹ הַקְּרִיב כֹּל הַקְּרִבָּנוֹת.
- ח. כֹּל הַמִּתְוַדֶּה, יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם־הַבָּא.
- ט. הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֵבְרוֹ תוֹרָה, כָּאֱלוֹ עֲשָׂאוֹ וְכָאֱלוֹ עֲשָׂאוֹ לְדַבְרֵי־תוֹרָה וְכָאֱלוֹ עֲשָׂאוֹ לְעֲצָמוֹ.
- י. רַב כְּפֶאֱ יִתִּיב בְּתַעֲנִיתָא, עַל שֶׁקְרָא לְתַלְמִיד־חֶכֶם בְּלִשׁוֹן גְּנָאִי.

מִדְּאֵי מְקוֹמוֹת

- ב. כל ערום יעשה בדעת [ואז] וכסיל יפרש אולת (משלי יג טז).
- ג. ב"ב ח: , סי' ז, רעב קשה מחרב וכו'. רמז.
- ד. הבונה סנהדרין כה., סי' לו.
- ה. סנהדרין כו: , סי' מב.
- ו. שם, לז: , סי' נה
- ז. שם, מג: , סי' עה.
- ח. שם, סי' עו.
- ט. שם, צט: , סי' קעז.
- י. שם ק., סי' קעט, עיין רש"י.

- יא.** ישמור אדם את פיו מלומר: אעשה העברה הזאת אפלו בדרך ליצנות, כי דבורו מכריח אותו למעשה.
- יב.** כל הבוכה בלילה, קולו נשמע, וכוכבים ומזלות בוכין עמו.
- יג.** חיבי בריתות שלקו, נפטרו מידי בריתתן.
- יד.** בשבא צער לעולם, יחשב שבשביל חטאו בא זאת הצרה.
- טו.** המלבושין שעושין לצדיק, כל מלבוש יש לו סגולה בפני עצמו לכפר.
- טז.** ביון שנשא אדם אשה, עונותיו מתפקקין.
- יז.** בשרואה או ששמע איזה יסורין, שבא על גוי, יהרהר בתשובה.
- יח.** הדר בארץ ישראל, שרוי בלא עוון.
- יט.** יש להקל אפן התשובה על החוטאים.
- כ.** העוון מכחיש פחו של אדם.
- כא.** בשבאין שני מצוות לידך, תעשה זאת המצוה שיש בה פפית היצר יותר.
- כב.** צריכין להתענות, בשמצערין את הצדיק.

 מראי מקומות

יא. שם, קב., סי' קצא.

יב. שם, קד., סי' ריג.

יג. מכות כג., סי' יח.

טו. זבחים פח., סי' כב. רמז.

טז. יבמות סג., סי' כו.

יז. יבמות סג., סי' כה. מובן.

יח. כתובות קיא., סי' מו.

יט. בונה. גיטין נה., סי' יד.

כ. גיטין ע., סי' מז.

כא. בבא מציעא לב., סי' ה.

כב. שם, לג., סי' ו.

- כג.** צַעַר הַלֵּב הוּא קָרוֹב לְהוֹרִיד דְּמָעוֹת.
- כד.** הַמַּחְזִיר בְּנֵי-אָדָם בְּתִשְׁבָּה, זֹכֵה וְיוֹשֵׁב בִּישׁוּבָה שֶׁל מַעֲלָה, וְהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְכַפֵּל הַגְּזֵרָה בְּשִׁבְלֹו.
- כה.** חֲלִישׁוֹת דַּעְתּוֹ שֶׁל הָאָדָם הוּא גְדוּלָה מִתַּעֲנִית.
- כו.** הָעוֹשֶׂה דָבָר עֲבָרָה וּמִתְחַרֵּט בָּהּ, מוֹחְלִין לוֹ עַל כָּל עוֹנוֹתָיו.
- כז.** הַנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּאִמּוּנָה, מוֹחְלִין לוֹ עַל כָּל עוֹנוֹתָיו.
- כח.** תְּחִלַּת הַמַּחְשְׁבָה עוֹזֶרֶת לְאָדָם לְאִמְצָע וְסוֹף הַמַּעֲשֶׂה, שְׂיִמְשֵׁךְ בְּקִדְשָׁהּ, וְאִם לֹא חָשַׁב בְּקִדְשָׁהּ בְּתַחֲלָה, אִזּוֹ יֵאָרַע תְּקֵלָה בְּאִמְצָע וּבְסוֹף.
- כט.** שְׁלַחַן בְּהַכְנַסַּת-אוֹרְחִים מְכַפֶּרֶת.
- ל.** הַגְּדֻלָּה מְכַפֶּרֶת.
- לא.** לְפַעֲמִים בְּשִׂמְתֵּחִיל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, בָּאִין לוֹ יְסוּרִין, זֶה מִפְּנֵי שְׂשֻׁהָ מַלְעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.
- לב.** עַל-יְדֵי אֲנָחָה שְׁנֹאנָה, נַעֲשֶׂה בְּרִיָּה חֲדָשָׁה.
- לג.** עַל-יְדֵי אֲהַבַּת צְדִיקִים יְכוֹלִין הַצְּדִיקִים לְהַחְזִיר אֶת הָעַם בְּתִשְׁבָּה.

 מֵרֵאֵי מִקּוֹמוֹת

- כג.** שם, ברש"י נט:; סי' יז, ס"ה חוץ משערי.
- כד.** שם, פה., סי' לד.
- כה.** תענית כד., סי' סג. מובן.
- כו.** חגיגה ה., סי' ה. ברכות יב:
- כז.** חגיגה יד., סי', מבקש אמונה ואסלח לה (ירמיה ה א) במשא ומתן.
- כח.** בונה, חגיגה כ., סי' טז.
- כט.** חגיגה כז., סי' יח, עיין רש"י. ברכות נה.
- ל.** ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג, סי' מג.
- לא.** יבמות מח:; סי' יד.
- לב.** כתובות סב., סי' יד. מובן קצת.

שב ספר נ נה נחמ נחמן מאומן ✪ המדות

- לד. מי שפחזיר את העם בתשובה, בזכותו אין פחד ומחלֶקֶת בעולם.
- לה. מי שעוזר ליתומים, על־ידי־זה משפר פתם של האמות ועל־ידי שְׁבִירָתוֹ, רשעי ישראל חוזרין בתשובה.
- לו. מי שפחזיר בני־אדם בתשובה, נצול מבית־האסורים.
- לז. גם הוא מכבד בעיני השם.
- לח. גם זוכה להיות מפרסם בין האמות.
- לט. מי שדרכו תמיד להחזיר בני־אדם בתשובה, בזכותו מִכְּבֹּל מִחֲשָׁבוֹת זרות מגדולי הדור.
- מ. מי שפחזיר רשעים בתשובה, יזכה לשמירת שבת.
- מא. גם אינו נזוק מנחש.
- מב. בְּשֵׁת־לִמּוּד אֵת בֶּן רָשָׁע דָּרָךְ טוֹב, על־ידי־זה תוכל לִכְבֹּל גְּזֵרוֹת.
- מג. על־ידי שְׁקָר מִחֲזִיק יְדֵי רָשָׁעִים.
- מד. מי שעושה תשובה בכל לב, הקדוש־ברוך־הוא נותן לו לב לדעת אותו.

מראי מקומות

- א. יתום אתה היית עוזר שבר זרוע רשע וגו' (תהלים י יד-ט), עיין רש"י.
- א. לפקח עינים עורות להוציא ממסגר אסיר (ישעיה מב ז).
- א. ואכבד בעיני ה' וגו' (ישעיה מט ה).
- א. ונתתיך לאור גוים וגו' (שם, פסוק ו).
- א. יעזב רשע דרכו [עיי"ז] ואיש און מחשבתיו וגו' (ישעיה נה ז) (איש, שם גדול). סלו סלו פנו דרך הרימו מכשול וגו' (ישעיה נו יד), עיין רש"י.
- ב. משוכב נתיבות לשבת אם תשיב משבת וגו' (ישעיה נח יב-ג), עיין רש"י.
- בא. גדר פרץ משוכב נתיבות וגו' (ישעיה נח יב) (פרץ גדר ישכנו נחש (קהלת י ח)), אבל הוא גודר פרץ.
- בב. ואם תוציא וגו' (ירמיה טו יט), עיין רש"י. עיין ב"מ פה., סי' לד.
- בג. והלך בשקר וחזקו ידי מרעים וגו' (ירמיה כג יד).
- בד. ונתתי להם לב לדעת אתי וגו' כי ישבו אלי בכל לבם (ירמיה כד ז).

- מה.** עַל־יְדֵי שְׁמִיעַת קוֹל שׁוֹפֵר מֵאָדָם פֶּשֶׁר הַיִּצָּר הִרְעָ גִּשְׁפָּר, וְנִתְעוֹרַר תְּשׁוּבָה בְּעוֹלָם.
- מו.** מִי שְׁרוּצָה לָשׁוּב, יִזְהַר מִלְּהִיּוֹת בְּעַל־חֹב.
- מז.** מִי שְׁאוּהֵב אֶת הַצְּדִיקִים, יִכּוֹל לְהַחְזִיר אֶת בְּנֵי־אָדָם בְּתְשׁוּבָה.
- מח.** מִי שְׁמַתְנִידָה, הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ אֶהְבֵּת נְדָבָה וּמְשִׁיב מִמְנוּ חֶרוֹן־אֶפֶס.
- מט.** הָאֱמוּנוֹת הֵם קְרוֹבֵי תְשׁוּבָה.
- נ.** לְמוֹד הַתּוֹרָה הִיא מְכַפֶּרֶת.
- נא.** מִי שֶׁהוּא בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה, יִכּוֹל לְהַשִּׁיג שְׁלֵמוֹתוֹ בְּמַעֲוֵט פְּעֻלוֹת.
- נב.** בְּשֵׂאִיזָה צַעַר בָּא עֲלֵיךָ, תִּפְשֵׁשׁ בְּמַעֲשֵׂיךָ.
- נג.** מִי שְׁרוּצָה לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים וַיֵּשׁ לוֹ מְנִיעוֹת, הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְשַׁלֵּם לוֹ שְׂכָר בְּאֵלוֹ עֲשָׂה, וּמִי שְׁאִינֹ עוֹשֶׂה לְפִי יִכְלָתוֹ, אֲזִי מְקַבֵּל עֲנֵשׁ עַל זֹה.

 מוראי מקומות

- מה.** אל חכך שפר וגו' (הושע ח א-ב). תקעו שופר וגו' ואת הצפוני ארחיק וגו' (יואל ב טו,כ).
- מו.** שובה ישראל וגו' כי כשלת בעונך (הושע יד ב), ותרגומו: בחובך. (שם, פסוק ג). ועל כל תשא עון, תרגומו: עוין. רמז. באו ימי השלם וגו' (הושע ט ז), פירש רש"י, תושלמת חוביך. כי ישה לך אלוה מעונך (איוב יא ו).
- מז.** ארפא משובתם אהבם נדבה וגו' (הושע יד ה).
- מח.** קחו עמכם דברים וגו' ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו (שם, פסוקים ג,ה).
- מט.** לשון רש"י, (יונה א ג) ד"ה לברח תרשישה.
- נ.** ברכות ה:, סי' יג. אמת זו תורה.
- נא.** ברכות ד:, סי' ט, מיכאל באחת. כותב.
- נב.** ברכות ה:, סי' יב.
- נג.** כותב ברכות ז., סי' ל, בענין צדיק וטוב לו.

- נד.** מי שמוֹפֶה אֶת הַרְבִּים, נַעֲשֶׂה שְׂתָרָף לְקָרוֹשׁ-פְּרוּד־הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית.
- נה.** אִין עֵרֶךְ לַמִּצְוָה שְׁעוֹשֶׂה אָדָם לַעֲצֹמוֹ לְבַד, אֶפְלוֹ שְׁתִּהְיֶה רַבָּה; לַמִּצְוָה שְׁתִּמְשֵׁךְ מִמֶּנָּה זְכוּת לְרַבִּים, אֶפְלוֹ שְׁתִּהְיֶה קְטָנָה.
- נו.** הַפְּרָנְסָה וְהַשׁוֹנְאִים וְהַחֹלְאֵת וְרַבּוּי הָעֵשֶׂר הֵן הַמוֹנְעִין לְאָדָם מִהַגִּיעַ אֶל הַשְּׁלֵמוֹת וְהַתְּכָלִית.
- נז.** כְּשֵׁאתָה עוֹשֶׂה אִיזָה הַזֶּקֶק, זֶה הַסִּימָן שְׂיִצֵּר הָרַע שׁוֹלֵט עֲלֶיךָ.
- נח.** מִי שְׁמַסִּית אֶת חֲבֵרוֹ מִדְּרָךְ הַטּוֹב, שְׂרַפָּה בָּא עֲלָיו.
- נט.** מִי שְׂאִינוֹ יְכוּל לְכַבּוֹת, הַסְּגָלָה שְׂיִשֵּׁב בְּמָקוֹם, שְׂשׁוֹפְכִים שָׁם שְׁנֵי נְהָרוֹת בְּיַחַד.
- ס.** מִי שְׂמַחֲזִיר אֶת בְּנֵי-אָדָם בְּתִשׁוּבָה, זֹכָה לְחֻכְמָה.
- סא.** עַל-יְדֵי הַעֲצָלוֹת נִדְמָה לְאָדָם, שְׂנִסְתֵּר מִמֶּנּוּ דְרָךְ הַתִּשׁוּבָה.
- סב.** מִי שְׂמַגְלָה סוּדוֹתָיו, אִזִּי קָשָׂה לְדַבֵּר הַזֶּה לְהַתְקִים.

 מראי מקומות

- נד.** 55- לשון הבונה ברכות מז:; סי' קי.
- נו.** חידושי אגדות ברכות נד:; סי' קיט, בענין ד' צריכין להודות.
- נז.** (דברי הימים א, ד י). ועשית מרעה, פירש רש"י, ותצילני מרעה. (היינו, מיצר הרע). לבלתי עצבי, שלא יארע לי שום נזק. רמז. ועיין תמורה טז., שדרשו שם, לבלתי עצבי, שלא ישגבני יצה"ר וכו'.
- נח.** סנהדרין נה., סי' צו. ימוטו עליהם גחלים וגו' (תהלים קמ יא), עיין רש"י.
- נט.** על שפיים נשמע בכי וגו' (ירמיה ג כא). הרי באורו, קול על שפיים - הקול במקום שפך נחלי מים, נשמע בכי - נשמע בבכיות. בבכי יבאו וגו' אל נחלי מים וגו' (ירמיה לא ח). על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו וגו' (תהלים קלז א). מבכי נהרות חבש וגו' (איוב כח יא).
- ס.** ולוקח נפשות חכם (משלי יא ל), עיין רש"י, רמז.
- סא.** דרך עצל כמשכת חדק וגו' (משלי טו יט), עיין רש"י.
- סב.** הפר מחשבות באין סוד וגו' (שם, פסוק כב).

- סג.** מִי שֶׁבוֹשׁ עַל עֲוֹנוֹתָיו, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה עִמּוֹ צְדָקָה.
- סד.** הַתְּעֵנִית שָׁהוּא בְּלֹא דַעַת אִינוֹ תְּעֵנִית.
- סה.** מִשְׁעָה שָׁאֲדָם חוֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, אִזּוֹ מִקְבְּלִין תְּפִלָּתוֹ, אֶף-עַל-פִּי שְׂלֵא עָשָׂה עֲדִין.
- סו.** בְּשִׁתְּרֻצָּה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, תִּבְקַשׁ מִהַצְדִּיק, שֶׁהוּא יִכְנִים אוֹתְךָ לְפָנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.
- סז.** עַל-יְדֵי חֶסֶד וְאֱמֶת יִכְפַּר עֲוֹן.
- סח.** עַל-יְדֵי שְׁתִּבְקַשׁ מִהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שְׂיִתֵּן לְךָ אֶהְבָּה, עַל-יְדֵי-זֶה יִכַּסֶּה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא פְּשָׁעֶיךָ.
- סט.** מִי שֶׁמְתוּדָה עַל עֲוֹנוֹתָיו, יִזְכֶּה שְׂלֵא יִצְטַרֵּךְ לְמַכַּר מִנְחֵלֶת אָבוֹתָיו.
- ע.** בְּשִׂאֲתָה מוֹכִיחַ אוֹתָם, שְׂלֵא תִקְנוּ חַטָּאת נְעוּרִים, תִּכְלַל אֶת עֲצָמְךָ עִמָּהֶם, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִקְבְּלוּ כְּמוֹךָ.
- עא.** עַקֵּר תִּקְוֵן פָּגַם עֲוֹנוֹתָיו – עַל-יְדֵי הַכְּנָעָה.

 מִדְּרָא מִקוּמוֹת

- סג.** לך ה' הצדקה ולנו כשת הפנים וגו' (דניאל ט ז).
- סד.** להבין ולהתענות וגו' (דניאל י יב). מובן.
- סה.** מן היום הראשון אשר נתת את לבך וגו' נשמעו דבריך וגו' (שם, כנ"ל). תענית ח ; סי' כג.
- סו.** לך התרפס ורהב רעיך (משלי ו ג), עיין רש"י. מובן קצת.
- סז.** בחסד ואמת יכפר עון וגו' (משלי טו ה).
- סח.** מכסה פשע מבקש אהבה וגו' (משלי יז ט).
- סט.** אשר חכמים יגידו וגו' להם לבדם נתנה הארץ (איוב טו יח-יט), עיין רש"י.
- ע.** שכניה וגו' אנחנו מעלנו וגו' (עזרא י ב). סנהדרין יא. הלא אב אחד לכלנו וגו' מדוע נבגד וגו' לחלל ברית אבתינו (מלאכי ב י).
- עא.** ויכנעו עמי וגו' ואסלח לחטאתם וגו' (דברי הימים ב, ז יד). לך התרפס וגו' (משלי ו ג), עיין רש"י. וכן במקראות רבים.

- עב.** צָרִיךְ אָדָם לְהוֹכִיחַ אֶת עַצְמוֹ בְּכָל בְּקָר.
- עג.** הָעֲבָדוֹת שֶׁאָדָם עוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם בְּבַחֲרוּתוֹ כֹּל יוֹם, עָרְפוּ יָקָר מְשֻׁנָּים רַבּוֹת שֶׁל גְּבוּדָה לְעַת זְקֵנָתוֹ.
- עד.** אִי אֶפְשֶׁר שִׁידַע אָדָם בְּחַיּוֹ, אִם נִתְקַבַּל תְּשׁוּבָתוֹ.
- עה.** מַה שֶׁאָנּוּ רֹאִים, שְׁמִי שֶׁמֵתְחִיל לְעַבֵּד אֶת ה', יִסְוֶרֶן בְּאֵין עָלָיו, זֶה מִחֲמַת שֶׁהֵתְחִיל מֵתוֹךְ יִרְאָה שֶׁל צָדֵק.
- עו.** הַמֵּתְחִיל לְעַבֵּד אֶת ה', הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר לוֹ: יוֹדַע אֲנִי, שֶׁחֲפָצֶךָ וְרִצּוֹנֶךָ לְעַבֵּד אוֹתִי, אֲבָל מַה הוּא הַבְּטוּחוֹת שֶׁמָּא לְמַחֵר תַּעֲזוֹב אוֹתִי, אִם בֵּן אֵיךְ אֶקְרַב אוֹתְךָ בְּשִׁבִיל הַרְצוֹן שֶׁרְצִיתָ, וְאֵיךְ אֲנַלְּה לְךָ תַּכְּף דְּבָרִים נִסְתָּרִים, אֲלֵא בֵּן תַּעֲשֶׂה: בְּתַחֲלָה אֶהֱב אוֹתִי כִּד וְתַעֲשֶׂה מְצוּוֹתַי, אֶפְעַל-פִּי שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדַע הַשֶּׁכֶל שֶׁל הַמְצוּוֹת, וְעַבֵּד אוֹתִי פְּשׁוּט בְּלֹא חֻכְמוֹת, וְכִשְׁתַּעֲבֵד אוֹתִי בְּמַה זְמַנִּים, אֲזִי אֶאֱמִין לְךָ וְאֲנַלְּה לְךָ טַעַם וְשִׁכָּל שֶׁל כָּל דְּבָר וְדָבָר וְאֶקְרַב אוֹתְךָ בְּכָל מִינֵי הַתְּקַרְבוֹת, כִּי הַזְמַן הַרַב שֶׁעַבְדָּת אוֹתִי מִקֶּדֶם הוּא בְּטוּחוֹת, שֶׁלֹּא תַעֲזוֹב אוֹתִי [הֵן אָמַת].

מֵרֵאִי מִקוֹמוֹת

- עב.** וְתוֹכַחְתִּי לְבִקְרִים (תהלים עג יד). שִׁחַרוּ מוֹסֵר (משלי יג כד), עֵינַי רִשׁ"י. הַשְּׂכֵם וּדְבַר וְגו' (ירמיה ז יג). הַשְּׂכֵם וְהַעֵד וְגו' (ירמיה יא ז).
- עג.** כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצִירֶיךָ מֵאֲלֶף (תהלים פד יא), פִּירַשׁ רִשׁ"י, מֵאֲלֶף שְׁנַיִם. (בַּחֲרָתִי, מִלְשׁוֹן בַּחֲרוּת). שִׁזָּה הַיּוֹם שֶׁבִּבְחֻרוֹתוֹ – שִׁאֵז כַּח הַבְּחִירָה בַּתְּקוּפוֹ – הוּא טוֹב וַיִּפֶּה מֵאֲלֶף שִׁבְזִקְנוֹתוֹ. רִמּוּז.
- עד.** וִירָאוּ שְׂנָאֵי וַיִּבְשׂוּ וְגו' (תהלים פו יז), עֵינַי רִשׁ"י. מוֹבָן. שַׁבַּת ל.
- עה.** תִּיִסְרְנוּ יֵה וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ וְגו' כִּי עַד צָדֵק יִשׁוּב מִשְׁפַּט וְגו' (תהלים צד יב, טו). עֵינַי לִיקוּטֵי מוֹהַר"ן ס' פז, תַּתֵּן אִמֶת לִיעֶקֶב (מִיכָה ז ב). עֵינַי תַּעֲנִית ח., ס' כא, הַמְצַדִּיק אֶת עַצְמוֹ מִלְמַטָּה מְצַדִּיקֵן עֲלָיו אֶת הַדִּין מִלְמַעְלָה וְכו' וְצָדֵק מִשְׁמַיִם נִשְׁקָף (תהלים פה יב) וְכו' וְכִירָאֲתָךְ עִבְרַתְךָ (תהלים צ יא). רִמּוּז נִפְלֵא.
- עו.** הֵן אִמֶת חִפְצָת בַּטְּחוֹת וּבַסְתָּם חִכְמָה תוֹדִיעֵנִי (תהלים נא ח).

- עז.** בָּזָה יוֹדֵעַ הָאָדָם, שֶׁפָּאָמֶת הוּא רוֹצֵה לְעֵבֵד, כְּשֶׁאֵינּוּ רוֹצֵה בְּפָרְסוּמוֹ.
עח. מִי שֶׁאֵינּוּ יוֹדֵעַ דְּרֵךְ הַשֵּׁם, יִקְמִין אֶת עֲצֻמוֹ.
עט. עַל-יְדֵי תַפְלָה שֶׁהִיא בְּשׁוּעָה יִמְחַל לָךְ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.
פ. עַל-יְדֵי שְׁקָרִים אֵין אָדָם יָכוֹל לְהִיטִיב מֵעֲשׂוֹ.
פא. מִי שֶׁאֵינּוּ יָכוֹל לְבַטֵּל אֶת הַיֵּצֵר הָרַע עַל-יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹתוֹ לְבֵית-הַמִּדְרָשׁ, יֵדַע שֶׁעֲדִין בְּרִשְׁעָתוֹ קָיָם.
פב. הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חִפֵּץ בְּמִצְוֹת, שֶׁעוֹשֶׂה בָּהֶם גַּם רְצוֹן הַבְּרִיּוֹת, יוֹתֵר מִבְּמִצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לְקוֹנֹ.
פג. מוֹטֵב לְאָדָם לְקַיֵּם הַמִּצְוָה כְּפִי הָאִפְשָׁר, מִלְּהַנִּיחַ לְגַמְרֵי.
פד. תִּקּוֹן הַגּוּף קָדָם תִּקּוֹן הַנַּפֶּשׁ.
פה. הַבּוֹכָה וּמְתַאֲבֵל עַל אָדָם כָּשֶׁר, מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עוֹזְנוֹתָיו.
פו. מִצְוָה לְהַחְזִיר [לְהַזְהִיר] אֶת בְּנֵי-אָדָם עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע, וְאִם אִתָּה יָרָא, שְׂלֵא יִשְׁמַע לָךְ תּוֹאמֵר דְּבָרֶיךָ בְּשֵׁם צְדִיק אַחֵר, כִּדֵּי שִׁישְׁמְעוּ אוֹתָךְ.

 מִדְּרָשׁ מִקוּמוֹת

- עז.** שם, כנ"ל, הן אמת חפצת וגור' ובסתם וגור'.
עח. וילמד ענוים דרכו (תהלים כה ט).
עט. שועתי אליך ותרפאני (תהלים ל ג), עיין רש"י.
פ. דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להיטיב (תהלים לו ד).
פא. ברכות סא:; סי' קלה, ידע איניש בנפשיה, עיין רש"י, לישנא אחרינא.
פב. פאה פ"א מ"א, סי' א, עיין רמב"ם שם.
פג. שבת כו., סי' טו. עיין בונה.
פד. לשון בונה, שבת פב:; סי' מט, עיי"ש.
פה. שבת קה:; סי' עא.
פו. הבונה שבת קטו., סי' עט.

- פז.** פל האומר "ויכלו" בכונה ומתפלל בכונה, מלאכי השרת מבקשין מהשם יתברך שיכפר לו.
- פח.** העונה "אמן יהא שמה רבא" בכל פחו, אפלו יש בו שמץ של עבודה זרה, מוחלין לו.
- פט.** אלו אין רואין פני גיהנם: דקדוקי עניות וחולי מעים ומי שיש לו נושים ועל מלכות.
- צ.** התחזק במצוות יותר ממה שהיכלת בידך.
- צא.** הפסד ממון מכפר על גופו.
- צב.** הצמאון הוא תקון דברים בטלים.
- צג.** התשובה מביאה רפואה לעולם.
- צד.** תשובה מיראה - ודונות נעשין פשגנות, ומאהבה - נעשין כזביות.
- צה.** תשובה מקרבת את הגאולה ומארכת ימיו ושנותיו של אדם.
- צו.** על ידי תשובת יחיד מוחלין לו ולכל העולם פלו.
- צז.** הקדוש ברוך הוא נתפס על ידי ודוי, ודומה פאלו בנה מזבח והקריב קרבן.

 מראי מקומות

פז. שבת קיט, סי' פח.

פח. שבת קיט, סי' פט.

פט. עירובין מא, סי' טז. ועיין בתוס'.

צ. רשב"ם פסחים קיב, סי' מז, ד"ה הוי עז כנמר.

צא. פסחים קיח, סי' נח, עשיר בשורו וכו', וברש"י שם.

צב. יומא עז, סי' סח, מנעי לשונך (ירמיה ב כה). רמז.

צג. יומא פו, סי' עד.

צד. שם פו, סי' עו.

צה. שם, סי' עה. שם, סי' עו.

צו. שם.

צז. שם.

- צח. מי שֶׁמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו, מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו.
 צמ. הַתּוֹרָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים מִכְּפָרִין.
 ק. צָעָקָה וּבְכִיָּה בְּלֵילָה יוֹתֵר גִּשְׁמַעַת לְרַחֵם.
 קא. בְּעַל־תְּשׁוּבָה יִתְפַּלֵּל עַל הַנֶּשֶׁם, וְעַל־יְדֵי־זָה מִכְּפָרִין לוֹ עַל עוֹנוֹתָיו.
 קב. כְּשֵׁי־יִשְׂרָאֵל מִתְעַנֶּיךָ, אִין גַּעֲנִיךָ, עַד שֶׁיְהִי עִם רְשָׁעִים בְּאַגְדָּה.
 קג. הַדְּרֹךְ שֶׁיְבֹר לוֹ הָאָדָם, שֶׁיֵּאָהֵב אֶת הַתּוֹכְחוֹת וַיִּחְזֶק בְּאִמּוּנָה יִתְרָה.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. יוֹם שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה הוּא לְמַעַלָּה מֵהַזְּמַן וּמַעַלָּה כָּל הַיָּמִים לְמַעַלָּה מֵהַזְּמַן, וְכֵן יוֹם־הַכְּפוּרִים הוּא לְמַעַלָּה מֵהַזְּמַן.
 ב. גַּם עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה הָרוּחַ שֶׁל מוֹשִׁיחַ מְנַשְּׁבֵת עַל גְּזֵרוֹת הַמַּלְכִּיּוֹת וּמִבְּטָלָן.
 ג. גַּם עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה נִתְבַּטַּל הַחֲמִימוֹת הַגְּדוֹלָה.
 ד. הַנְּעָרִים הוּא בְּקָל לְהָשִׁיב אוֹתָם לְהֵשֵׁם יִתְפָּרֵךְ מִזְּקֵנִים.

מֵרְאֵי מִקוּמוֹת

- צח. יומא פז,; סי' פו. ר"ה יז.
 צמ. ר"ה יח., סי' יג. ברכות ה:
 ק. ר"ה יט., סי' יט, והפגינו וכו'. ובחידושי אגדות שם. סנהדרין קד:
 קא. תענית ז., סי' טז, ואתה תשמע השמים וסלחת (מלכים א, ח לו). רמז.
 קב. כריתות ו., סי' ב.
 קג. תמיד כח., סי' ב.
 א. מד"ר בראשית פר' ב סי' ג, יום אחד (בראשית א ה), שנאמר והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא ליל וגו' (זכריה יד ז). דבר אחד, זה יום הכפורים. רמז.
 ב. שם, סי' ד, ורוח אלהים, בזכות התשובה.
 ג. שם, ברית כרותה וכו' בשעת שרב רוחה שייפה. רמז.
 ד. מד"ר לך לך פר' מג סי' ד, וטף לא החזיר, עמדו ונתגייירו וכו'.

- ה. צריך לכפות את הרשעים בכפיית ממון, שיחזרו בתשובה.
- ו. על ידי תשובה הפרנסה בנקל.
- ז. על ידי מפלגי וחריפי הדור מאירין את היראה, ועל ידי היראה מתנוצצין זכות אבות, ועל ידי התנוצצות האבות נתעורר תשובה בעולם.
- ח. הקדוש ברוך הוא עושה שבילין ביים, פרי לכבש עוונותינו ולהוציא צדקתינו.
- ט. כשהצדיק נתעשר, על ידי זה הרשעים חוזרים בתשובה.
- י. על ידי שמירת שבת ממשיך על עצמו אור של משיח גם על ידי תשובה.

 מראי מקומות

- ה. מד"ר וירא פר' מט סי' ד, ואי לא הוה מקבל עליה ובריך, והוה אמר ליה, הב מה דעלך וכו' מן דהוה חמי ההיא עקתא.
- ו. עיין ממון ט, חלק שני. מד"ר בשלח פר' כא סי' י, זה ארבעים שנה ה' וגו' (דברים ב ז), לא חסרת דבר, שלא היה חסר דבר בעולם, ומה היה חסר תשובה. רמז. [ועיין מד"ר במדבר פר' ב סי' י, ודרום, טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאין ממנו לעולם, יהי כנגדו שבט ראובן שהוא בעל תשובה וכו'].
- ז. מד"ר ויצא פר' ע סי' ח-ט. והאבן גדולה על פי הבאר זו זכות אבות וכו' זה מופלא שבבית דין וכו' (בחינת מופלגי וחריפי הדור) והאבן גדולה זה יצר הרע וכו' וגללו את האבן (בחינת תשובה) והאבן גדולה זו שכינה וכו' (אפשר שזה בחינת היראה בחינת אשה יראת ה') (כביכול). רמז רחוק.
- ח. מד"ר בשלח פר' כה סי' ו, עושה לו שביל בתוך היים, ביים דרכך ושבילך במים רבים וגו' (תהלים עז ט), מצא שאנו חייבים לו, הוא כובשו, שנאמר יכבוש עונותינו וגו' (מיכה ז יט) וכו' הוציא ה' את צדקתינו (ירמיה נא י').
- ט. עיין צדיק טז, חלק שני. מד"ר חיי שרה פר' נט סי' ז, וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כד א), שעשה ישמעאל תשובה. שלא חסר קילורין שלו כלום. רמז.
- י. עיין שבת ד, חלק שני. מד"ר בשלח פר' כה סי' יב, אם משמרים ישראל את השבת, בן דוד בא וכו' אם עושין תשובה.

תוכחה

- א. המוכיח צריך לומר תוכחתו על-ידי התקשרות הדבור לשרשו, ואז נתקבל תוכחתו.
- ב. מי שנשתמד, אל תוכח אותו כי לא תועיל.
- ג. על-ידי שאין מקבל תכחות, נחרב מעונו.
- ד. מי שמוכיח את העולם שלא ברחמיה, על-ידי-זה מעורר, חס ושלום, גלות גדול והתבדה מהאמות.
- ה. לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הפלל.
- ו. מפני עגש תוכחה חוזר בו הקדוש-ברוך-הוא על הטוב, שיצא מפיו.
- ז. היכא דידע דלא מקבלי תוכחה, הנח להם.
- ח. מי שירא מבני-אדם להוכיח אותם, לסוף שתקדוש-ברוך-הוא שובר אותו לפנייהם.

מראי מקומות

- א. לא ידעתי דבר וגו' הנה נתתי דברי בפיך (ירמיה א וט).
- ב. חבור עצבים אפרים הנח לו (הושע ד יז), עיין רש"י.
- ג. תקחי מוסר ולא יכרת מעונה וגו' (צפניה ג ז).
- ד. היסר גוים הלא יוכיח המלמד אדם דעת (תהלים צד י). תוכחות בלאמים (תהלים קמט ז). רמז.
- ה. ברכות מט: סי' קיג. עיין בונה.
- ו. שבת נה, סי' לא.
- ז. שם בתוספות ד"ה לוכחינהו.
- ח. אל תחת מפניהם פן אחתך לפנייהם (ירמיה א יז).

- ז. מי שיודע להזהיר, ואינו מזהיר, גם חברו מידו נענש [גם דם חברו מידו נדרש].
- י. על־ידי צדקה תזכה לקבל מוסר.
- יא. מי שאינו מקבל מוסר, נדון במיתה.
- יב. על־ידי תוכחה שתוכיח, תנוח בפקר בלא צער גיהנם ותזכה לגן־עדן.
- יג. מתר לרחות בשתי ידיים את זה, שלא קבל ממך תוכחה.
- יד. כל זמן שתוכחה בעולם, נחת רוח וטובה וברכה באין לעולם.
- טו. על־ידי תוכחה נמתק הדין ונמשך החסד.

חלק שני

- א. מי שאין במעלות הצדקות, וגם אין לו זכות אבות ורוצה לקרב את בני־אדם לעבודת השם יתברך, ישמר את עצמו מנסיונות, ובפרט שלא יתקנאו בו הרשעים.

מראי מקומות

- ז. ודמו מידך אבקש (יחזקאל ג יח). ודמו מיד הצפה אדרש (יחזקאל לג ו), וצ"ל, גם דם חבירו מידו נדרש.
- י. לקחת מוסר השכל צדק וגו' (משלי א ג).
- יא. הוא ימות באין מוסר וגו' (משלי ה כג).
- יב. יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך (משלי כט יז). רמז.
- יג. ב"ק צב:, סי' לז, קרית חברך, עיין רש"י.
- יד. תמיד כח, סי' ב.
- טו. שם, חוט של חסד. מובן.
- א. עיין נסיון ב. מד"ר לך לך פר' לט סי' ג, אחות לנו קטנה (שיר השירים ח ח), שאיחה את כל באי העולם וכו'. ושדים אין לה, לא הניקוהו לא למצות ומעשים טובים. ביום שידובר בה, ביום שגזר עליו וכו'.

- ב. מִי שֶׁמִּקְרַב אֶת הָרְחוּקִים לְעִבּוֹדַת הַשֵּׁם יִתְפָּרֵד, הַפְּרָכּוֹת מְסוּרִים בְּיָדוֹ.
- ג. מִי שֶׁשׁוֹמֵעַ תּוֹכְחָה וְאִינוֹ נִתְקַבֵּל אֶצְלוֹ, יֵדַע שֶׁיִּצְטָרֵךְ לָלוֹת אֶצֶל אֲחֵרִים, וְסִימָן לְדַבֵּר: "בְּדַבְרִים לֹא יוֹסֵר עֶבֶד", "לֹוּה לְאִישׁ מִלֹּוה".
- ד. אִין מִי שֶׁיִּכּוֹל לְזַרֵּק דְּבִוּרִים לְתוֹךְ פִּי שֶׁל חֵבְרוֹ מְרְחוּק, אֲלֵא עַד שֶׁיִּכְנִים אֶת חֵבְרוֹ לְבַחֲנֵינַת עִבּוֹר תַּחֲלָה.
- ה. בָּזָה שֶׁיִּוָּצְאִין לְקִרְאָת אָדָם חָשׁוּב, נִתְעוֹרְרִין עִשְׂרָה מְאֻמְרוֹת, שֶׁבָּהֶם נִבְרָא הָעוֹלָם, גַּם עַל־יְדֵי קִרְבַּת הָרְחוּקִים גַּם־כֵּן.

תַּפְּלָה

- א. צְרִיךְ אָדָם לְהִיּוֹת נִכְסָף וּמְשֻׁתָּק לְטוֹב הַכֶּלֶל, אַף־עַל־פִּי שֶׁיִּמְשֵׁךְ לוֹ לְבַד הַפֶּסֶד.
- ב. הַמְתַּפְּלֵל בְּבֵית־הַהֲנָסָת, פְּאֵלוֹ הֵבִיא מְנַחֵה טְהוֹרָה.
- ג. הַקְּדוֹשׁ־שֶׁבְּרוּךְ־הוּא מְצוּי בְּבֵית־הַהֲנָסָת.

מֵרְאֵי מְקוֹמוֹת

- ב. עֵיין בְּרִכָּה ג', חֶלֶק שְׁנִי. מִד"ר לך לך פר' לט סי' יא, וְהִיָּה בְּרִכָּה (בְּרִאשִׁית יב ב), אַף אֶת מִקְרַב רְחוּקִים, הִרִי הַבְּרִכּוֹת מְסוּרוֹת וְכו'.
- ג. מִד"ר שְׁמוֹת פֶּר' ג סי' יד, הוֹבֵא פְּסוּק זֶה.
- ד. מִד"ר שְׁמוֹת פֶּר' ג סי' טו, וְהוֹרִיתִךְ (שְׁמוֹת ד יב) וְכו' מוֹרָה אֲנִי דְּבָרֵי לְתוֹךְ פִּיךְ כְּמוֹ חֵץ וְכו', בּוֹרָא אֲנִי אוֹתְךָ בְּרִיָּה חֲדָשָׁה, כְּמִד"א, וְתַהֲרֵה אֲשֶׁר־הָאֵשׁ.
- ה. עֵיין כְּבוֹד ג'. מִד"ר יִתְרוֹ פֶּר' כז סי' ב, הַקְּב"ה אָמַר לוֹ צֵא וְכו' אֲנִי הוּא שְׁאֻמְרֵתִי וְהִיָּה הָעוֹלָם וְכו' אֲנִי הוּא שְׁאֻמְרֵתִי מִקְרַב וְכו'. רַמְזוֹ.
- א. לְשׁוֹן הַכּוֹתֵב יְרוּשְׁלָמִי, פ"ב בְּרִכּוֹת, סי' ז.
- ב. יְרוּשְׁלָמִי בְּרִכּוֹת, פ"ה הַל"א, סי' יא.
- ג. שֵׁם. וּבְבִרְכּוֹת בְּכָלִי ז., סי' כז.

- ד. על־יְדֵי חֲנֻפָּה אֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת.
- ה. על־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה מִתּוֹךְ דִּחַק תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת.
- ו. הַמִּתְפַּלֵּל עַל חֲבֵרוֹ, וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דְּבַר, הוּא נֶעֱנֶה תַּחֲלָה.
- ז. מִי שֶׁדַּעַתוֹ שְׂפִלָּה עָלָיו, אֵין תְּפִלָּתוֹ נִמְאָסַת.
- ח. לְעוֹלָם יְקוּדִים אָדָם תְּפִלָּה לְצָרָה.
- ט. כָּל הַמְאֻמֵּן עֲצֻמוֹ בַּתְּפִלָּה לְמִטָּה, אֵין צָרִים יְכוּלִים לְהַסְטִינוּ מִלְמַעְלָה.
- י. לְעוֹלָם יִבְקֶשׂ אָדָם רַחֲמִים, שְׂיִהְיֶה הַכֹּל מְאֻמָּצִין אֶת פָּחוּ, וְשִׂיִּסְיַעוּהוּ מִלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְבִקֶּשׂ רַחֲמִים, וְשִׁלָּא יִהְיֶה לוֹ מְסִינִים מִלְמַעְלָה.
- יא. תְּפִלַּת אַחַר מוֹעִיל יוֹתֵר מִתְּפִלַּת עֲצֻמוֹ, וְאַפְלוּ צָדִיק צָרִיךְ לְתְּפִלַּת אַחֲרִים.
- יב. מִתֵּר לְהַתְּפַלֵּל עַל בַּעַל לְשׁוֹן הָרַע, שְׂיִמּוֹת וְשִׂישִׁיתִּפַּח תּוֹרָתוֹ וְשִׁלָּא יִהְיֶה לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם־הַבָּא וְשִׁלָּא יִהְיֶה לוֹ בְּנִים חֲכָמִים.
- יג. כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חֲפָצָיו.
- יד. יָפָה צְעָקָה לְאָדָם בֵּין קֶדֶם גְּזֻר־דִּין בֵּין לְאַחַר גְּזֻר־דִּין.

 מראי מקומות

- ד. סוטה מא: , סי' קה.
- ה. סוטה מט., סי' קכט.
- ו. ב"ק צב., סי' כח.
- ז. סנהדרין מג: , סי' עה.
- ח. סנהדרין מד: , סי' פב.
- ט. שם, עיין רש"י.
- י. שם, עיין רש"י.
- יא. סנהדרין צה., סי' קנה.
- יב. סנהדרין קו: , סי' רלא.
- יג. ע"ז יט., סי' מב.
- יד. ר"ה יח., סי' יג. עיין חידושי אגדות סנהדרין קח., סי' רמד, ד"ה בא וראה וכו'.

- מז. אל יבקש אדם על שום דבר יותר מדאי.
- מז. ביום הגשמים ישועה פרה ורבה בעולם, ומליצי זכות נכנסין לפניו.
- יז. תפלת יחיד אינה נשמעת אלא אם כן לבו מבון, ותפלת צבור נשמעת, אף על פי שאין לב כלם שלם.
- יח. לא מצליגין אתרתי.
- יט. אסור להטריח את השם לשנות את הטבע.
- כ. מי שמעביר על מדותיו, תפלתו נשמעת.
- כא. המספר בשבחו של מקום יותר מדאי, נעקר מן העולם.
- כב. בית הכנסת שמחשבין בו חשבונות, לסוף שילינו בו מת מצוה.
- כג. לכל דבר שבקדשה צריך הכנה והזמנה.
- כד. בשאלת צרכיו אל ירים ראשו לשאל שאלה גדולה, אבל בתורה ויראת שמים ישאל כל תאותו.
- כה. מצוה להיות לו בגדים מכבדים בשעת התפלה.
- כו. הנהיגו ברכותיו בעולם הזה, כדי להיות רגילין לעולם הבא.

 מראי מקומות

מז. תענית ז, סי' טז, עיין רש"י.

יז. תענית ח, סי' כ, עיין רש"י.

יח. תענית ח, סי' כג.

יט. תענית כד, סי' סא.

כ. תענית כה, סי' ע.

כא. מגילה יח, סי' כח.

כב. מגילה כח, סי' לו.

כג. לשון הבונה ברכות מג, סי' קז.

כד. ברכות נ, סי' קיד, עיין רש"י.

כה. ברכות ל, סי' פא, מציין נפשיה. עיין רש"י.

כו. ברכות סג, סי' קלט, לשון רש"י ז"ל ד"ה ויברכו וכו'. מדרש תנחומא צו סי' ז.

- כז. יבקש אדם רחמים, שלא יבוא לידי עניות.
- כח. על-ידי התפלה יכול לשנות את המזל.
- כט. הדבור בקול רם מביא הרגשה ותנועה בכל האיברים.
- ל. מי שעולה על רוחו להתחנן לפני השם יתברך, על-ידיה נושא חן בעיני השם יתברך.
- לא. על-ידי בטחון הקדוש-ברוך-הוא שומע תפלתו.
- לב. אל התפלל בבית, שפנה בעל-מחלקת.
- לג. קדם התפלה תתן צדקה, ותקשר את עצמך לצדיקי הדור.
- לד. אדם מקבל שפע וכח אלקי כפי אותו המקום שמתפלל בו.
- לה. פשהצבור מתפללים, הוא עת רצון.
- לו. מי שיש לו בית-הפנסת, ואינו נכנס לשם להתפלל, גורם גלות לבניו.
- לז. על כל הדברים, הן על דבר גדול הן על דבר קטן, תתפלל.
- לח. אקדימו ואחשיכו לבי-כגישתא פי היכי דתאריכו חיי.
- לט. מי שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש, נקרא חוטא.

 מראי מקומות

- כז. שבת קנא, : ס' קט.
- כח. שם בחידושי אגדות. ועיין שבת קנו, : ס' קיח, ברש"י ד"ה אזי ואתי.
- כט. עירובין נד., ס' כא, עיין בחידושי אגדות.
- ל. ושפכתי וגו' רוח חן ותחנונים וגו' (זכריה יב ט), עיין רש"י.
- לא. ונעתור להם כי בטחו בו (דברי הימים א, ה כ).
- לג. ב"ב י., ס' יד, אני בצדק אחזה פניך (תהלים יז טו). ויתפללו ויבקשו פני וגו' (דברי הימים ב, ז יד). [בחינת צדקה ובחינת הצדיק, כידוע מדברי רז"ל].
- לד. ברכות ו., ס' כ, ובחידושי אגדות.
- לה. ברכות ח., ס' לח.
- לז. שם, ס' מ. מובן. עיין כותב שם.
- לח. שם, ס' לט.
- לט. ברכות יב., ס' נז.

- מ.** הַנִּפְנָה וְנוֹטַל יָדָיו וּמַנִּיחַ תְּפִלִּין וְקוֹרֵא קְרִיאַת-שְׁמַע וּמִתְפַּלֵּל, בְּאֵלוֹ
בְּנֵה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן וּכְאֵלוֹ טָבַל.
- מא.** מִי שֶׁנִּזְהָר לֹאמַר דְּבוּר קְדוֹשׁ בְּבֵית הַטְּנַפֶּת, יִזְכֶּה לְאַרְיִכוֹת יָמִים.
- מב.** גְּדוּלָה תְּפִלָּה מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים וּמֵן הַקְּרָבָנוֹת.
- מג.** תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְתַפְּלָה וְדַרְדַּר-אֶרֶץ צְרִיכִין חִזּוּק.
- מד.** אֵל תִּתְפַּלֵּל אֱלֹהֵי בְּבֵית שְׁיֵשׁ בּוֹ חֲלוֹנוֹת.
- מה.** עַל-יְדֵי צְדָקָה בְּשֵׁתֵי יָדַיִם תְּפַלְתּוּ נִשְׁמַעַת.
- מו.** בְּשַׁעַת תְּפִלָּה יִפְרֹשׁ כַּפָּיו, בְּאֵלוֹ מְקַבֵּל אִיזוּה דְבָר.
- מז.** עַל-יְדֵי גָזַל אוֹ מִבֵּישׁ פְּנֵי חֵבְרוֹ, אֵין תְּפַלְתּוֹ נִשְׁמַעַת.
- מח.** שֶׁבֶת וְרֵאשִׁי-חֹדֶשׁ יוֹתֵר מְסַגֵּל לְהַעֲלוֹת הַתְּפִלָּה.
- מט.** בְּשֵׁאֲדָם נִעְצָר, זֶה סִימָן שְׂאִין תְּפַלְתּוֹ נִתְקַבְּלַת.
- נ.** עַל-יְדֵי הַהִשְׁתַּקְּקוֹת שְׂאֲדָם מִשְׁתַּקֵּק בְּלִילָה לְשֵׁם יִתְפַּרְדֵּי, עַל-יְדֵי-זֶה
בְּנִקְל לֹא לְהַתְפַּלֵּל בְּבִקְר.
- נא.** תְּפִלָּה שֶׁהִיא בְּדַמְעוֹת הִיא נִתְקַבְּלַת.

 מֵרֵאִי מִקוֹמוֹת

- מ.** ברכות טו., סי' סא.
- מא.** ברכות כד., סי' עד בסופו.
- מב.** ברכות לב., סי' פט.
- מג.** שם.
- מד.** ברכות לד., סי' ק.
- מה.** ופרשכם כפיכם וגו' (ישעיה א טו) (מלשון, כפה פרשה לענין). מובן ברמז.
- מו.** שם, ממקרא הנ"ל, (ישעיה א טו). מובן.
- מז.** כי תרבו תפלה אינני שמע ידיכם דמים מלאו (ישעיה א טו) — ודמים תרתי משמע.
- מח.** חדש ושבת וגו' לא אוכל און ועצרה (ישעיה א יג), עיין תרגום. מובן.
- מט.** שם, לא אוכל וגו' ועצרה. רמז.
- נ.** נפשי איתך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך וגו' (ישעיה כו ט), עיין רש"י.
- נא.** שמעתי תפלתך ראית דמעתיך וגו' (ישעיה לח ה).

- נב.** בְּשֵׂאתָהּ מִבְּקֵשׁ אִיזָה דָּבָר, תִּזְכֹּר זְכוֹת אָבוֹת.
- נג.** בְּשֵׂהֲקִדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מַעֲנִישׁ אִיזָה רָשָׁע שְׂיִוְדַע בּוֹ, שְׁלֵא יַעֲשֶׂה עוֹד תְּשׁוּבָה, וְהַצְדִּיק מִתְּפַלֵּל עֲלָיו יוֹתֵר מִדְּאִי, עַל־יְדִי־זָה נַעֲנֵשׁ הַצְדִּיק.
- נד.** בְּשֵׂהֲמִתְּפַלֵּל נוֹפֵל לְקַטְנוֹת, זֶה סִימָן שְׁלֵא יִתְּפַלֵּל [וְתִקְבֵּל] תְּפִלָּתוֹ.
- נה.** בְּשֵׂאִין לְךָ שְׁלוֹם עִם הָעוֹלָם, אִין נִתְּקַבֵּל תְּפִלָּתְךָ.
- נו.** צְרִיךְ לְהִתְּפַלֵּל בְּשְׁלוֹם הָעִיר, אֲשֶׁר אַתָּה דָּר בָּהּ.
- נז.** מִי שֶׁמִּתְּפַלֵּל בְּשִׂמְחָה, הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִכְּבֵד אוֹתוֹ וּפּוֹקֵד אֶת לוֹחֲצָיו.
- נח.** עַל־יְדֵי תַקּוּן־חֲצוֹת מְזִבִּירִין אֶת [לְפָנַי] הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֶת הַטּוֹבוֹת, שְׁהַבְטִיחַ לְיִשְׂרָאֵל.
- נח.** מִי שֶׁמְלַמֵּד זְכוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדִי־זָה מְעוֹרֵר תְּשׁוּעָה, וְהַתְּשׁוּעָה בָּאָה עַל יְדוֹ.
- ס.** מִי שֶׁאִין מִתְּפַלֵּל עַל צַרַת יִשְׂרָאֵל, נִקְרָא חוֹטֵא.

 מראי מקומות

- נב.** המזכירים וגו' (ישעיה סב ו), פירש רש"י, את זכות האבות.
- נג.** ואל תפגע בי וגו' (ירמיה ז טז), דבר עליך רעה וגו' (ירמיה יא יד, יז). רמז. (ירמיה יד יא) (ירמיה טו א), עיין רש"י.
- נד.** דרכיו ראיתי וגו' בורא ניב שפתים שלום וגו' (ישעיה נז יח, ט), עיין רש"י, ודרשו רז"ל (ברכות לד:). רמז.
- נה.** בורא ניב שפתים שלום (ישעיה נז יח). רמז. לא תצמו ביום להשמיע במרום קולכם (ישעיה נח ד), אין שלום וגו' וקצים קצרו וגו' (ירמיה יב יב-ג), עיין רש"י. עיין שלום יב.
- נו.** ודרשו את שלום העיר וגו' והתפללו בעדה וגו' (ירמיה כט ז).
- נז.** תודה וקול משחקים וגו' והכבדתים וגו' ופקדתי על כל לחציו (ירמיה ל ט-כ). רמז.
- נח.** זכרו מרחוק את ה' וירשם תעלה וגו' (ירמיה נא ג).
- נח.** ויאמר אליו גדעון וגו' לך בכחך זה והושעת וגו' (שופטים ו יג-ד), עיין רש"י.
- ס.** מחטא לה' מחדל להתפלל בעדכם וגו' (שמואל א, יב כג).

- סא.** צָרִיךְ אָדָם לְהִתְפַּלֵּל עַל זְרַעוֹ וְעַל כָּל הַבָּאִים אַחֲרָיו.
- סב.** אָסוּר לְאָדָם שְׂיִהְיֶה כְּפּוּי טוֹכָה בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְגוֹי.
- סג.** מִי שֶׁמְתַפַּלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְכַפֵּר לוֹ עַל כָּל עוֹנוֹתָיו.
- סד.** הַחוּלָה שֶׁמְתַפַּלֵּל עַל עֲצָמוֹ בְּדַמְעוֹת, בְּנֹדָאֵי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִרְפָּא אוֹתוֹ וְיִקְבַּל תַּפְלָתוֹ.
- סה.** כְּשֶׁאֲמַתָּה רוֹצֶה לְשֵׂא תַפְלָתְךָ, תִּתְפַּלֵּל בְּעַד יִשְׂרָאֵל.
- סו.** הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְבַקֵּשׁ אֶת הָאָדָם שְׂיִתְפַּלֵּל לְפָנָיו.
- סז.** מִי שֶׁמְצִיל אֶת הָעָנִי מִחֶזֶק מִמֶּנּוּ, הַכַּח הוּא בְּנִקְלָב בְּאוֹתִיּוֹת הַתַּפְלָה.
- סח.** עַל-יְדֵי בְּטָחוֹן תַּפְלָתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת.
- סט.** מִי שֶׁהוּא עָנִי, יָכוֹל לְצַעֵק בְּתַפְלָתוֹ מִן הַלֵּב.
- ע.** עַל-יְדֵי שְׂמִיחָה תָּבוֹא תַפְלָתְךָ בְּהִיכַל מִקְדָּשׁ.
- עא.** מִי שֶׁאֵין לוֹ הַנָּאָה מִתַּפְלָתוֹ, יִתְפַּלֵּל בְּרִנָּה.

 מוראי מקומות

- סא.** וברך את בית עבדך להיות לעולם וגו' (שמואל ב, ז כט).
- סב.** ואעשה עמו חסד בעבור יהונתן (שמואל ב, ט א). אעשה חסד עם חנון בן נחש וגו' (שמואל ב, י ב).
- סג.** ואתה תשמע וגו' וסלחת וגו' (מלכים א, ח ל).
- סד.** שמעתי תפלתך ראיתי דמעתי הנני רפא לך וגו' (מלכים ב, כ ה).
- סה.** ונשאת תפלה בעד השארית (מלכים ב, יט ד; ישעיה לז ד). רמז דק.
- סו.** שאל ממני וגו' (תהלים ב ח).
- סז.** כל עצמתי תאמרנה וגו' מציל עני מחזק ממנו וגו' (תהלים לה ז).
- סח.** קוה קוייתי וגו' וישמע שועתי (תהלים מ ב).
- סט.** כי כסלי מלאו נקלה וגו' נפוגתי וגו' שאגתי מנהמת לבי (תהלים לח ט-ט), עיין רש"י.
- ע.** תובלנה בשמחת וגיל תבואינה בהיכל מלך (תהלים מה טז). רמז. ותהי שמחה וגו' ותבוא תפלתם למעון קדשו לשמים (דברי הימים ב, ל כו-כז).
- עא.** שמעה אלהים רנתי וגו' בעטף לבי וגו' (תהלים סא ב-ג). כמו חלב ודשן תשבוע נפשי ושפתי רננות וגו' (תהלים סג ו). רמז.

שכ ספר נ נח נחמ נחמן מאומן ☞ המדות

- עב.** מי שמתפלל בכה, הקדוש־ברוך־הוא שומע תפלתו.
- עג.** מי שנדר איזהו נדר, אין מקבלין תפלתו עד שישלם את נדרו.
- עד.** מי שאין בו אמונה, אין תפלתו נשמעת.
- עה.** מי שמשמח את הצדיק, תפלתו נשמעת.
- עו.** צריך קדם התפלה לדבק את רוחו בבורא, ומחמת הדבקות יצאו הדבורים מעצמן מפיו.
- עז.** בשתשמע חרפתך ותשתק, תזכה שייענה הקדוש־ברוך־הוא בקשתך.
- עח.** מי שמתפלל על חברו, על־ידי־זה הקדוש־ברוך־הוא פופל לו את טובתו.
- עט.** תפלה שאינה נתקבלת למעלה נשרפת.
- פ.** מי שמתפלל על החרבן, על־ידי־זה יזכה להתפלל בלב וגוף.
- פא.** תפלה שהיא בשמחה היא ערבה ומתוקה לשם יתברך.

מראי מקומות

- עב.** שמע תפלה עדיך וגו' (תהלים סח ג).
- עג.** ולך ישלם נדר שמע תפלה וגו' (שם, פסוקים ב-ג). ושלם לעליון נדריך וקראני וגו' (תהלים נ יד-טו). תעתיר אליו וישמעך ונדריך תשלם (איוב כב כז).
- עד.** שמע תפלה וגו' באמנתך ענני וגו' (תהלים קמג א). קרא נא היש עונך וגו' (איוב ה א-ב). לא אאמין כי יאזין קולי (איוב ט טז).
- עה.** קרא לאלוה ויענהו שחוק צדיק תמים (איוב יב ד).
- עו.** כי תשוב אל אל רוחך והצאת מפיו מלין (איוב טו יג). רמו.
- עז.** וכוז משפחות יחנני ואדם וגו' הן תוי שדי יענני וגו' (איוב לא לד-לה), עיין רש"י.
- ואני כחרש לא אשמע וגו' אתה תענה וגו' (תהלים לח יד, טז).
- עח.** בהתפללו בעד רעהו וגו' למשנה (איוב מב י).
- עט.** עשנת בתפלת עמך (תהלים פ ה). רמו.
- פ.** נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו וגו' (תהלים פד ג), עיין רש"י.
- פא.** יערב עליו שיחי אנכי אשמח בה' (תהלים קד לד).

פ.ב. מִי שֵׁישׁ לוֹ עֲנוּהַ, אֶפְלוּ כְּשִׁמְתִּפְלֵל בְּמַחְשָׁבָה, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה מַחְשְׁבָתוֹ.

פ.ג. לְפַעֲמִים הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵין מְקַבֵּל תַּפְלַת הַצַּדִּיק, כְּשִׁמְתִּפְלֵל עַל אִיזָה אָדָם, כִּי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ, שִׁימְשִׁיךְ זֶה הָאָדָם לְאַחַר זְמַן אֶת הַצַּדִּיק בְּחַטָּאִים מַחְטָאִיו.

פ.ד. אֵין הַמַּחְשָׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד. (פְּרוּשׁ מִי שְׁעוֹבֵד הַשֵּׁם, אַחֲרָיו הוֹלְכִים וְנִמְשָׁכִים הַמַּחְשְׁבוֹת לְכַלְכֵּל יוֹתֵר מִשָּׂאֵר בְּנֵי-אָדָם, וְזֶהוּ אֵין הַמַּחְשָׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד).

חֵלֶק שֵׁנִי

א. בְּשִׁבִיל שְׂאֵין מְבַקְשִׁין רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ, עַל-יְדֵי-זֶה נּוֹפֵל לְתַפִּיסָה, וְתַקוּן לְתַפִּיסָה-שְׁיִפְרַנֵּם אִיזָהוּ בְּעַלְי־חַיִּים.

ב. הַתַּפְלָה מְעֵלָה [מוֹעִילָה], כְּשִׁפְנָיו כְּלָפִי מְעֵלָה.

ג. מִי שְׁמַבְקֵשׁ רַחֲמִים עַל בְּנֵי-דוֹרוֹ, זוֹכֵה לְגַלּוּי שְׁכִינָה.

מֵרֵאִי מִקוֹמוֹת

פ.ב. זָמְמוּ אֵל תַּפֵּק יְרוֹמוּ סִלָּה (תַּהֲלִים קַמ ט), עֵינַי רַשׁ"י. מוֹבֵן קֶצֶת.

פ.ג. אִישׁ לְשׁוֹן בֶּן יִכּוֹן בֶּאֱרֵץ אִישׁ חֲמֵס רַע יִצוֹדְנוּ וְגו' (תַּהֲלִים קַמ יב). וְתַפְלַתִּי בְּרַעוּתִיהֶם נִשְׁמַטוּ בִּיּוֹדֵי סִלְעָ שִׁפְטִיהֶם וְגו' (תַּהֲלִים קַמָּא ה-ו).

פ.ד. זְבַחִים מוֹ: , סִי' א. הַבּוֹנָה.

א. עֵינַי פְּדִיוֹן שְׁבוּיִים ג, חֵלֶק שֵׁנִי. מִדְ"ר נַח פֶּר' לֵג סִי' ג, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים (בְּרַאשִׁית ח א), מַה זְכִירָה נִזְכֵּר לוֹ, שְׁזוֹן וּפְרַנְס וְכו'. רַמְזו. וְעֵינַי מִדְ"ר וִירָא פֶּר' מֵט סִי' ב, חֲבִשׁוּ בֵּית הָאֲסוּרִים. מִדְ"ר נַח פֶּר' לֵב סִי' ח, וְנִטַּל אוֹהַבּוּ וְחִבְשׁוּ בֵּית הָאֲסוּרִין וְכו'.

ב. מִדְ"ר נַח פֶּר' לֵג סִי' ג, הַגְּבִיָּה רַבִּי תַנְחוּמָא פְּנִיו כְּלָפִי מְעֵלָה וְאָמַר וְגו'. וְכֵן מִדְ"ר בַּהַר פֶּר' לֵד סִי' יד.

ג. מִדְ"ר לֶךְ לֶךְ פֶּר' לֵט סִי' ו, בְּשַׁעָה שְׁעַמַּד אַבְרָהָם אֲבִינוּ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים וְכו' לֹא דְבַרְתִּי עִם אַחַד מֵהֶם אֲלֵא עִמָּךְ. וְכֵן בְּמִדְ"ר וִירָא פֶּר' מֵט סִי' ט – וּבְמִדְ"ר צוּ פֶּר' י סִי' א – עֵינַי"ש.

- ד. על־ידי שירות ותשבחות ממשיכין שבינתו למטה.
- ה. תפלת שליח־צבור יש בה בחינת מלחמה.
- ו. מי שמקנים "יהי ממון חברך חביב עליך בשלף", על־ידי־זה זוכה להתפלל בכונת הלב.
- ז. אמירת תהלים סגולה להוריד גשמים. "תהלים" – למטר ה"שמים ת'שטה מ'ים.
- ח. כל המצר בצרות ישראל ומתפלל עליהם, אף־על־פי שמטיח דברים בלפי מעלה אינו נענש.
- ט. יש תפלות שאינם נתקבלים למעלה אלא עד שנותנים בל־פך מעות לצדקה בפי מספר האותיות של התפלה השך לזה הדבר. למשל,

 מראי מקומות

- ד. מד"ר וירא פר' מח סי' ז, על כל שבח ושבח שישראל משבחין להקב"ה משרה שכנינו עליהם.
- ה. מד"ר וירא פר' מט סי' ח, אין אומרים לו וכו' אלא בוא וקרב להתפלל וכו'. עיין מתנות כהונה. ועיין ידי משה.
- ו. עיין ממון י, חלק שני. מד"ר בשלח פר' כב סי' ג, על לא חמס בכפי ותפלתי זכה (איוב טו יז) וכו' אבל איוב שלא היה בעמלו גזל היתה תפלתו זכה שנאמר, נקי כפים ובר ללב (תהלים כד ה).
- ז. במד"ר בשלח פר' כה סי' ב הוא פסוק זה (דברים יא יא).
- ח. מד"ר שמות פר' ה סי' כב, בקשה מדת הדין לפגוע במשה, וכיון שראה הקב"ה שבשביל ישראל וכו'. מד"ר וארא פר' ו סי' א.
- ט. עיין צדקה יד חלק שני. מד"ר לך לך פר' מד סי' יב, ויתפללו (דברי הימים ב, ז יד), זו תפלה. ויבקשו פני, הרי צדקה וכו'. רמז. ועיין מד"ר תולדות פר' סג סי' ה, ויעתו יצחק וגו' (בראשית כה כא), רבי יוחנן אמר, ששפך תפלות בעושר וכו'. יש לפרש, היינו שהרבה בתפלות, ובכ"פ נתן מעות לצדקה כמספר האותיות של התפלה עד שעלה סך המעות לעושר רב. ועיין מד"ר קהלת א בפסוק יג, ונתתי את לבי לדרוש וכו' זכה אדם ועשה ממונו מצוה, התפלל ונענה בו, המד"א וענתה בי צדקתי וגו' (בראשית ל לג).

בְּשִׁמְתַפְּלֵל אֱלֹו הַתְּבוֹת: "תֵּן לִי בָּנִים", צָרִיךְ לִתֵּן צְדָקָה כְּמִסְפֵּר אוֹתִיּוֹת "תֵּן לִי בָּנִים".

י. עַל־יְדֵי תַפְּלָה יָכוֹל לְשַׁנּוֹת זְוֹגוֹ הַנִּכְרָז בְּשָׂמַיִם.

יא. הַתַּפְּלָה שֶׁל רַבִּים נִשְׁמַעַת יוֹתֵר בְּשָׂהֶם בְּכַנּוּפֵיָא מִמָּה שֶׁהֵם מְפָרְדִּים.

יב. לְפַעֲמַיִם אֵינָה בָּאָה הַיְשׁוּעָה אֲלָא עַד שִׁיתַפְּלְלוּ כְּמָה בְּנֵי־אָדָם, וְלֹא דֵי בְּתַפְּלַת יַחִיד.

יג. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שׁוֹנְאִים, קָשָׁה לוֹ לְכַנּוֹן דַּעְתָּהּ בְּתַפְּלָה.

יד. צָרִיךְ אָדָם לְהִזְהַר, בְּשַׁעָה שֶׁמְזַכֵּיר אֶת הַשֵּׁם, שֶׁיְהִיָּה בְּקַדְשָׁה וּבְמִתְהַרָה, הֵינּוּ שִׁיקְדָשׁ רוּחַ פִּיו כְּל־כְּדֵי שֶׁיְהִיָּה בְּבַחֲיִנַת רוּחַ נְבוּאָה, וְאִז הַרוּחַ הַזֶּה הוֹלֵךְ וּמְפִיל אוֹתָם, הַבוֹטְחִים בְּשׂוֹא וּבְהֶבֶל, וְזֶהוּ: בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹוֹתֵינוּ נִזְכֵּיר – הִמָּה כָּרְעוּ וְנִפְלוּ.

חִזְק וְנִתְחַזַּק

מִרְאֵי מְקוֹמוֹת

י. מד"ר ויצא פר' ע סי' טז – פר' עא סי' ב, קשה היא התפלה שבטלה הגזירה.

יא. מד"ר ויצא פר' עב סי' ד, נתכנסו כל האמהות ואמרו, דיינו זכרים, תפקוד עוד זאת. עיין יפה תואר שם. ועיין מד"ר וישב פר' פד סי' א, כינוסו וכינוס בניו הצילו. עיין מתנות כהונה שם.

יב. מד"ר ויצא פר' עג סי' ג, בהרבה תפלות נפקדה רחל וכו' בזכות, בזכות אחותה.

יג. מד"ר וישלח פר' עח סי' ז, יש בי כח לערוך תפלה, לערוך מלחמה. עיין יפה תואר רמז.

תפילת מנחה לחול

הריני מקשר עצמי בתפלת מנחה לכל הצדיקים האמתיים שבדורנו, ולכל הצדיקים האמתיים שזכני עפר, קדושים אשר בארץ המה, ובפרט לרבנו הקדוש צדיק יסוד עולם נחל נובע מקור חכמה רבנו נחמן בן פינא זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: וְעָשִׂיתָ כַּיּוֹד נְחֻשֶׁת וְכִנּוּ נְחֻשֶׁת לְרַחֲצָהּ, וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ, וְנָתַתָּ שָׁמָּה מַיִם: וּרְחֲצוּ אֶהָרָן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֵת יְדֵיהֶם וְאֵת רַגְלֵיהֶם: בְּבֹאֵם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם וְלֹא יָמָתוּ, אוּ בְגָשְׁתֶּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁרֵת, לְהַקְטִיר אִשָּׁה לַיהוָה: וּרְחֲצוּ יְדֵיהֶם וּרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמָתוּ, וְהִיִּתָּה לָהֶם חֶק עוֹלָם, לוֹ וּלְזֶרְעוֹ לְדֹרֹתָם:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּרַחֵם עָלֵינוּ וְתִמְחַל לָנוּ עַל כָּל חַטָּאתֵינוּ וְתִכַּפֵּר לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל פְּשָׁעֵינוּ וְתִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ קָרְבַּן הַתְּמִיד שִׂיכַפֵּר בְּעַדְנוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַח עָלֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ מִפִּי כְבוֹדְךָ כְּאֵמֹר:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, אֵת קָרְבְּנֵי לַחֲמֵי לְאִשֵּׁי רִיחַ נִיחָחִי, תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֵד: וְאָמַרְתָּ לָהֶם, זֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַיהוָה, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִים, שְׁנַיִם לַיּוֹם עֶלְהָ תְּמִיד: אֵת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר, וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשְּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים: וְעִשְׂרִית הָאִיפָה סֶלֶת לְמִנְחָה, בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן פְּתִית רְבִיעֵת הַהֵינ: עֶלְת תְּמִיד הַעֲשִׂיהָ בְּהָרְסִינִי, לְרִיחַ נִיחָח אִשָּׁה לַיהוָה: וְנִסְכּוֹ רְבִיעֵת הַהֵינ לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד, בְּקֹדֶשׁ הַסֶּף נִסְךְ לַיהוָה: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשְּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים, כְּמִנְחַת הַבֶּקֶר וְכִנְסָכּוֹ תַעֲשֶׂה, אִשָּׁה רִיחַ נִיחָח לַיהוָה: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יַרֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לְפָנֶיךָ יְהוָה, וְזָרְקוּ בְּנֵי אֶהָרָן הַכֹּהֲנִים אֵת דָּמּוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סְבִיב:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתְּהֵא אֲמִירָה זוֹ חֲשׂוּבָה וּמְקַבֵּלָת וּמְרָצָה לְפָנֶיךָ כְּאֵלוֹ הַקָּרְבָּנוֹת הַתְּמִיד בְּמוֹעֵדוֹ וּבְמִקְוָמוֹ וּכְהַלְכָתוֹ:

תפילת מנחה לחול

אתה הוא יהוה אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך את קטרת הסמים בזמן שבית המקדש היה קיים, כאשר ציית אותם על יד משה נביאך ככתוב בתורתך:

ויאמר יהוה אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זפה בדבד יהיה: ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש: ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם: ונאמר והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה: ובהעלת אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני יהוה לדרתיכם:

תנו רבנן פטום הקטרת פיצד שלש מאות וששים ושמונה מנים היו בה, שלש מאות וששים וחמשה פמנין ימות החמה, מנה לכל יום, פרס בשחרית ופרס בין הערבים, ושלשה מנים יתרים שמהם מכניס כהן גדול מלא חפניו ביום הכפורים, ומחזירן למכתשת בערב יום הכפורים, ושוחקן יפה יפה כדי שתהא דקה מן הדקה: ואחד עשר סמנים היו בה, ואלו הן, (א) הצרי, (ב) והצפרן, (ג) החלבנה, (ד) והלבונה, משקל שבעים שבעים מנה, (ה) מור, (ו) וקציעה, (ז) שבלת נרד, (ח) וכרם, משקל ששה עשר ששה עשר מנה, (ט) הקשט שנים עשר, (י) וקלופה שלשה, (יא) וקנמון תשעה, בורית פרשינה תשעה קבין, יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא, ואם לא מצא יין קפריסין מביא חמר חורן עתיק, מלח סדומית רובע מעלה עשן כל שהוא, רבי נתן הבבלי אומר אף כפת הירדן כל שהוא, ואם נתן בה דבש פסלה, ואם חסר אחת מכל סמניה חייב מיתה:

רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטרף, ברית פרשינה למה היא באה, כדי ליפות בה את הצפרן כדי שתהא נאה, יין קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בו את הצפרן כדי שתהא עזה, והלא מי רגלים יפיו לה אלא שאין מכניסין מי רגלים במקדש מפני הכבוד:

תניא רבי נתן אומר, כשהוא שוחק אומר, הדק היטב היטב הדק, מפני שהקול יפה לבשמים, פטמה לחצאין כשרה, לשליש ולרביע לא שמענו. אומר רבי יהודה זה הכלל, אם כמדתה כשרה לחצאין, ואם חסר אחת מכל סמניה חייב מיתה:

תפילת מנחה לחול

תְּנִיא בַּר קַפְרָא אוֹמֵר, אַחַת לְשָׁשִׁים אוּ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הֵיְתָה בְּאֵה שֶׁל שִׁירִים
 לְחֻצְאִין, וְעוֹד תְּנִי בַר קַפְרָא אֵלּוּ הֵיָה נוֹתֵן בְּהַ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ אֵין אָדָם
 יְכוּל לְעַמֵּד מִפְּנֵי רִיחָה, וְלִמָּה אֵין מְעַרְבִין בְּהַ דְּבַשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל
 שָׂאֵר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תִקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשָּׁה לִיהוּהַ:

ג"פ יהוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: ג"פ יהוה צבאות אשרי אדם בוטח
 בך: ג"פ יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: אתה סתר לי (ויפסיק מעט) מצר תצרני
 רני פלט תסובבני סלה: וערבה ליהוה מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים
 קדמוניות:

אנא בכח גדלת מינך תתיר צרורה: אב"ג ית"ץ
 קבל רנת עמך שגבנו טהרנו נורא: קר"ע שט"ן
 נא גבור דורשי יחודך כבבת שמרם: נג"ד יב"ש
 ברכם טהרם רחמי צדקתך תמיד גמלם: בט"ר צת"ג
 חסין קדוש ברוב טובך נהל עדתך: חק"ב טנ"ע
 יחיד גאה לעמך פנה זוכרי קדשתך: יג"ל פז"ק
 שועתנו קבל ושמע צעקתנו יודע תעלומות: שק"ו צ"ת
 ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

אֲשֵׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ, עוֹד יִהְלָלוּךָ סֵלָה: אֲשֵׁרִי הָעַם שִׁפְכָה לוֹ, אֲשֵׁרִי
 הָעַם שְׁיִהוּהַ אֱלֹהָיו: תְּהַלְּהַ לְדָוִד, אַרְוֹמְמָךְ אֱלוֹהֵי הַמֶּלֶךְ,
 וְאַבְרַכָּה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֵד: בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָ וְאַהֲלִלָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֵד:
 גְּדוֹל יְהוּהַ וּמְהַלֵּל מְאֹד, וְלִגְדֹלְתוֹ אֵין חֶקֶר: דוֹר לְדוֹר יִשְׁבַּח מַעֲשֵׂיךָ,
 וּגְבוּרָתֶיךָ יִגִּידוּ: הֵדֵר כְּבוֹד הַוָּדָף וְדַבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה: וְעִזּוֹז
 נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמְרוּ, וּגְדֹלְתְךָ אֶסְפְּרֶנָּה: זָכַר רַב טוֹבְךָ יִבְעִעוּ, וְצַדִּיקְתְךָ
 יִרְנְנוּ: חֲנוּן וְרַחוּם יְהוּהַ, אַרְף אַפָּיִם וּגְדֹל חֶסֶד: טוֹב יְהוּהַ לְכֹל, וְרַחֲמָיו
 עַל כָּל מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוּהַ כָּל מַעֲשֵׂיךָ, וְחִסְדֶיךָ יִבְרַכּוּכָה: כְּבוֹד
 מַלְכוּתְךָ יֹאמְרוּ, וּגְבוּרָתְךָ יְדַבְּרוּ: לְהוֹדִיעַ לְבַנֵּי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ, וּכְבוֹד
 הֵדֵר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים, וּמִמְשַׁלְתְךָ בְּכָל דוֹר וָדוֹר:

תפילת מנחה לחול

סוּמָךְ יְהוָה לְכֹל הַנְּפֹלִים, וְזוֹקֵף לְכֹל הַכּפּוּפִים: עֵינַי כֹּל אֵלֶיךָ יִשְׁבְּרוּ,
 וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אֲכָלָם בְּעֵתוֹ: פּוֹתַח אֶת יָדְךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכֹל חַי רְצוֹן:
 צַדִּיק יְהוָה בְּכֹל דְרָכָיו, וְחָסִיד בְּכֹל מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָה לְכֹל קְרָאִיו,
 לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמַת: רְצוֹן יִרְאִיו יַעֲשֶׂה, וְאֵת שְׁוַעֲתָם יִשְׁמַע
 וַיּוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת כָּל אֲהַבָּיו, וְאֵת כָּל הַרְשָׁעִים יִשְׁמִיד: תַּהֲלֵת
 יְהוָה יִדְבֵר פִּי, וַיִּבְרַךְ כָּל בֶּשֶׂר שֵׁם קִדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעַד: וְאַנְחֵנוּ נִבְרַךְ
 יְהוָה, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם, הַלְלוּיָהּ:

הש"ץ אומר חצי קדיש

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֲלָמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתָהּ, וַיִּמְלִיךָ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח
 פְּרָקְנָהּ וַיִּקְרַב (נ"א ק"ץ) מְשִׁיחָהּ. בַּחֲיִיכוּן וּבִיּוֹמִיכוּן וּבַחֲיֵי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל
 בְּעַגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב, וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלָם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא:

יִתְבָּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְקִדְשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלְא מִן כָּל (בעש"ת וּלְעֵלְא מִכָּל) בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא תְּשַׁבְּחָתָא
 וְנַחֲמָתָא דְאֲמִירָן בְּעֲלָמָא, וְאָמְרוּ אָמֵן:

תפילת שמונה עשרה תמצא לקמן בעמוד שלט

אין אומרים תחנון בראש חודש, ובחמשה עשר באב, ובחמשה עשר בשבט, ובחנוכה, ובפורים גדול שני ימים, ובפורים
 קטן שני ימים, ובל"ג בעומר, ובכל חודש ניסן, ובתשעה באב, ומראש חודש סיון עד שבעה ימים אחר שבועות,
 ומערב יום הכיפורים עד ראש חודש חשוון, ובפסח שני, ובערב ראש השנה אין אומרים, רק באשמורת בסליחות
 אומרים אע"פ שמתאחרין עד שהיום גדול, וכן אין אומרים תחנון בבית הכנסת שיש שם מילה, או שבעל ברית או
 הסנדק או המוחל מתפללין שם, וכן אין אומרים בבית הכנסת שיש שם חתן כל שבעת ימי המשתה שלו, וכן אין
 אומרים בבית האבל ר"ל:

ובאלו ימים אין אומרים גם במנחה שלפניהם: ראש חודש, חנוכה, ט"ו בשבט, פורים גדול וקטן ב' ימים, ט' באב וט"ו
 אב:

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, תְּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאֵל תִּתְעַלֵּם מִתְחַנְּנָנוּ, שְׂאִין אָנוּ עֲזִי
 פָּנִים וְקָשִׁי עַרְףְךָ לּוֹמֵר לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אָנַחְנוּ וְלֹא
 חֲטָאנוּ, אָבֵל אָנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ חֲטָאנוּ:

תפילת מנחה לחול

שכמ

אֲשַׁמְנוּ. בְּגִדְנוּ. גִּזְלָנוּ. דִּבְרָנוּ דְּפִי. הֶעֱוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ. זָדְנוּ. חָמְסָנוּ.
טַפְּלָנוּ שָׁקַר. יַעֲצָנוּ רָע. כָּזַבְנוּ. לָצָנוּ. מָרְדְּנוּ. נֶאֱצָנוּ. סָרְרָנוּ. עֲוִינוּ.
פָּשַׁעְנוּ. צָרְרָנוּ. קִשְׁיָנוּ עָרְף. רָשַׁעְנוּ. שָׁחַתְנוּ. תַּעֲבָנוּ. תַּעֲתָעְנוּ:
סָרְנוּ מִמְצוֹתֶיךָ וּמִמְשַׁפְּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שׁוּה לָנוּ, וְאַתָּה צָדִיק עַל כָּל הַבָּא עֲלֵינוּ,
כִּי אָמַת עֲשִׂיתָ וְאַנְחָנוּ הִרְשַׁעְנוּ:

אֵל אֲרַךְ אַפַּיִם אֶתְּךָ וּבַעַל הַרְחָמִים נִקְרָאתָ, וְדַרְךְ תִּשׁוּבָה הוֹרִיתָ, גְּדַלְתָּ רַחֲמֶיךָ
וְחִסְדֶּיךָ תִּזְכּוֹר הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְזָרַע יְדִידֶיךָ, תִּפְּן אֲלֵינוּ בְּרַחֲמִים, כִּי אֶתְּךָ הוּא
בַּעַל הַרְחָמִים, בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה פְּנִיךָ נִקְדָּם, כַּהוֹדְעַת לַעֲנוּ מִקֶּדֶם, מִחֲרוֹן אַפֶּךָ שׁוֹב,
כְּמוֹ בְּתוֹרַתְךָ כְּתוּב, וּבְצִל כְּנַפְיֶךָ נַחְסָה וְנִתְלוֹנָן, כִּיּוֹם וַיֵּרַד יְהוָה בְּעָנָן, תַּעֲבֹר עַל
פְּשָׁע וְתִמְחָה אֶשְׁמִי, כִּיּוֹם וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שֵׁם, תִּתְאַזֵּן שׁוֹעֲתָנוּ וְתִקְשִׁיב מִנוּ מְאֹמֵר, כִּיּוֹם
וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וְשֵׁם נֶאֱמָר:

הַמְתַּפְּלֵל בִּיחִידוֹת אֵינוֹ אוֹמֵר שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה מִידוֹת, אֲבָל בְּנִיּוֹן וְטַעֲמִים דֶּרֶךְ קְרִיאַת הַתּוֹרָה מוֹתֵר.

וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל פְּנֵיו וַיִּקְרָא, יְהוָה, יְהוָה, אֵל רַחוּם וְחַנּוּן, אֲרַךְ אַפַּיִם
וְרַב חֶסֶד וְאַמֶּת: נִצַּר חֶסֶד לְאַלְפִים, נִשְׂא עוֹן וּפְשָׁע וְחַטָּאת,
וְנִקְּהָ: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וְלַחַטָּאתָנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: סָלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חַטָּאתָנוּ,
מִחַל לָנוּ מִלִּפְנֵינוּ כִּי פָּשַׁעְנוּ, כִּי אֶתְּךָ אֲדַנִּי טוֹב וְסָלַח וְרַב חֶסֶד לְכָל
קְרִיאֶיךָ:

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֵל גֹּד, צַר לִי מְאֹד, נִפְלָה נָא בְיַד יְהוָה, כִּי רַבִּים רַחֲמֶיךָ, וּבִיד אָדָם אֵל
אֶפְלָה:

רַחוּם וְחַנּוּן חַטָּאתֵי לִפְנֵיךָ, יְהוָה מְלֵא רַחֲמִים, רַחֵם עָלַי וְקַבֵּל תַּחֲנוּנֵי: יְהוָה אֵל
בְּאַפֶּךָ תוֹכִיחַנִי, וְאֵל בְּחַמְתְּךָ תִּיְסָרֵנִי: חַנּוּן יְהוָה, כִּי אִמְלֵל אֲנִי, רַפְּאֵנִי יְהוָה, כִּי
נִבְהָלוּ עַצְמִי: וּנְפָשִׁי נִבְהָלָה מְאֹד, וְאַתָּה יְהוָה עַד מָתַי: שׁוּבָה יְהוָה, חַלְצָה נַפְשִׁי,
הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חֲסִדֶּךָ: כִּי אֵין בְּמוֹת זְכָרְךָ, בְּשִׂאֹל מִי יוֹדָה לָךְ: יַגִּיעֵנִי בְּאַנְחָתִי,
אֲשַׁחָה בְּכָל לַיְלָה מִשְׁתִּי, בְּדַמְעֵתִי עַרְשֵׁי אִמְסָה: עֲשֵׂשָׁה מִפֶּעַם עֵינַי, עֲתַקָּה בְּכָל
צוּרֶיךָ: סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל פְּעֻלֵי אֹן, כִּי שָׁמַע יְהוָה קוֹל בְּכִי: שָׁמַע יְהוָה תַּחֲנֻנֹתִי, יְהוָה
תַּפְּלֵתִי יִקַּח: יִבְשׁוּ וַיִּבְהָלוּ מְאֹד כָּל אִיבִי, יִשְׁבוּ וַיִּבְשׂוּ רַגְעִי:

תפילת מנחה לחול

לתענית צבור ולעשרת ימי תשובה

אבינו מלפנו חטאנו לפניך:

אבינו מלפנו אין לנו מלך אלא אתה:

אבינו מלפנו עשה עמנו למען שמך:

אבינו מלפנו בך (בעשיית חדש) עלינו שנה טובה:

אבינו מלפנו בטל מעלינו כל גזרות קשות:

אבינו מלפנו בטל מחשבות שונאינו:

אבינו מלפנו הפר עצת אויבנו:

אבינו מלפנו פלה כל צר ומשטין מעלינו:

אבינו מלפנו סתם פיות משטינינו ומקטריגנו:

אבינו מלפנו פלה דבר וחרב ורעב ושבי ומשחית ועון ושמד מבני בריתך:

אבינו מלפנו מנע מגפה מנחלתך:

אבינו מלפנו סלח ומחל לכל עונותינו:

אבינו מלפנו מחה והעבר פשעינו וחטאתינו מנגד עיניך:

אבינו מלפנו מחק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו:

אבינו מלפנו החזירנו בתשובה שלמה לפניך:

אבינו מלפנו שלח רפואה שלמה לחולי עמך:

אבינו מלפנו קרע רוע גזר דיננו:

אבינו מלפנו זכרנו בזכרון טוב לפניך:

לעשרת ימי תשובה:

אבינו מלפנו כתבנו בספר חיים טובים:

אבינו מלפנו כתבנו בספר גאולה וישועה:

אבינו מלפנו כתבנו בספר פרנסה וכלכלה:

אבינו מלפנו כתבנו בספר זכיות:

אבינו מלפנו כתבנו בספר סליחה ומחילה:

לתענית צבור:

אבינו מלפנו זכרנו לחיים טובים:

אבינו מלפנו זכרנו לגאולה וישועה:

אבינו מלפנו זכרנו לפרנסה וכלכלה:

אבינו מלפנו זכרנו לזכיות:

אבינו מלפנו זכרנו לסליחה ומחילה:

תפילת מנחה לחול

אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ הַצִּמְחָנוּ לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקִרְוֵנוּ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ הָרַם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ הָרַם קֶרֶן מִשִּׁיחָךְ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ מָלֵא יְדֵינוּ מִבְּרַכּוֹתֶיךָ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ מָלֵא אֶסְמִינוּ שְׁבַע:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ שָׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ קַבַּל בְּרַחֲמִים וּבְרַצּוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ פָּתַח שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם לְתַפְלָתֵנוּ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ זְכוֹר כִּי עָפַר אָנַחְנוּ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ נָא אַל תְּשִׁיבֵנוּ רִיקִם מִלְפָּנֶיךָ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ תְּהֵא הַשְׁעָה הַזֹּאת שְׁעַת רַחֲמִים וְעַת רְצוֹן מִלְפָּנֶיךָ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ חַמּוּל עָלֵינוּ וְעַל עוֹלָלֵינוּ וְטַפְנוּ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ עֲשֵׂה לְמַעַן הַרוּגִים עַל שֵׁם קְדֻשָּׁךְ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל יְחֻדְךָ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ עֲשֵׂה לְמַעַן בְּאֵי בָּאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל קְדוּשַׁתְךָ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ נְקוּם נְקוּם דָּם עֲבֹדֶיךָ הַשְּׁפוּךְ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעַנְנוּ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ חַנּוּן וְעַנּוּן כִּי אֵין בְּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל, שְׁמֹר שְׂאֲרֵית יִשְׂרָאֵל, וְאַל יֵאבֵד יִשְׂרָאֵל, הָאוֹמְרִים
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל:

שׁוֹמֵר גּוֹי אֶחָד, שְׁמֹר שְׂאֲרֵית עִם אֶחָד, וְאַל יֵאבֵד גּוֹי אֶחָד, הַמְיַחֲדִים
שְׁמֶךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

שׁוֹמֵר גּוֹי קְדוֹשׁ, שְׁמֹר שְׂאֲרֵית עִם קְדוֹשׁ, וְאַל יֵאבֵד גּוֹי קְדוֹשׁ,
הַמְשַׁלְּשִׁים בְּשִׁלְשׁ קְדוּשׁוֹת לְקְדוֹשׁ:

תפילת מנחה לחול

מתרצה ברחמים ומתפייס בתחנונים, התרצה והתפייס לדור עני, כי אין עוזר:
אבינו מלכנו, חננו ועננו, כי אין בנו מעשים, עשה עמנו צדקה וחסד
והושיענו:

ואנחנו לא נדע מה נעשה, כי עליך עינינו: זכר רחמיה יהוה וחסדיה, כי מעולם
המה: יהי חסדך יהוה עלינו, פאשר יחלנו לך: אל תזכר לנו עונות
ראשונים, מהר יקדמונו רחמיה, כי דלונו מאד: עזרנו בשם יהוה, עשה שמים וארץ:
חננו יהוה חננו, כי רב שבענו בוז: ברגז רחם תזכור, ברגז עקדה תזכור, ברגז
תמימות תזכור: יהוה הושיעה, המלך יעננו ביום קראנו: כי הוא ידע יצרנו, זכור
כי עפר אנחנו: עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמה, והצילנו וכפר על חטאתינו
למען שמה:

קדיש שלם

יתגדל ויתקדש שמה רבא. בעלמא די ברא כרעותה, וימליך מלכותה, ויצמח
פרקנה ויקרב (ניא קיץ) משיחה. בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל
בעגלא ובזמן קריב, ואמרו אמן:

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא:

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא
ברוך הוא. לעלא מן כל (בעשיית ולעלא מפל) ברכתא ושירתא תשבחתא
ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן:

תתקבל צלותהון ובעותהון דכל בית ישראל קדם אבוהון די בשמיא, ואמרו אמן:
יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים טובים עלינו ועל כל ישראל, ואמרו אמן:

עושה שלום (בעשיית השלום) במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל
ואמרו אמן:

עלינו לשבח לאדון הכל, לתת גדלה ליוצר בראשית, שלא עשנו
כגויי הארצות, ולא שמנו כמשפחות האדמה, שלא שם חלקנו
בהם וגורלנו ככל המונם, שהם משתחווים להבל וריק ומתפללים אל

תפילת מנחה לחול

אל לא יושיע, ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ, ומושב יקרו בשמים ממעל, ושכינת עזו בגבהי מרומים, הוא אלהינו אין עוד, אמת מלפנו, אפס זולתו, כפתוב בתורתו, וידעת היום והשבת אל לבבך, כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד:

ועל כן נקנה לך יהוה אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך, להעביר גלולים מן הארץ, והאלילים פרות יפרתו, לתקן עולם במלכות שדי, וכל בני בשר יקראו בשמך להפנות אליך כל רשעי ארץ, יכירו וידעו כל יושבי תבל, כי לך תכרע כל ברה, תשבע כל לשון, לפניך יהוה אלהינו יכרעו ויפלו, ולכבוד שמך יקר יתנו, ויקבלו כלם את על מלכותך, ותמלך עליהם מהרה לעולם ועד, כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלך בכבוד, כפתוב בתורתך, יהוה ימלך לעולם ועד: ונאמר, והיה יהוה למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה יהוה אחד ושמו אחד:

קדיש יתום

יתגדל ויתקדש שמה רבא. בעלמא די ברא כרעותה, וימליך מלכותה, ויצמח פקקנה ויקרב (כ"א ק"ץ) משיחה. בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב, ואמרו אמן:

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא:

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתחדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא בריך הוא. לעלא מן כל (בעשיית ולעלא מפל) ברקתא ושירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא, ואמרו אמן:

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים טובים עלינו ועל כל ישראל, ואמרו אמן:

תפילת מנחה לחול

עושה שלום (בעשיית השלום) במרומו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

אל תירא מפתח פתאם ומשאת רשעים כי תבא: עזו עצה ותפר, דברו דבר ולא יקום, כי עמנו אל: ועד זקנה אני הוא, ועד שיבה אני אסבל, אני עשיתי ואני אשא ואני אסבל ואמלט:

מראש חודש אלול עד אחר שמיני עצרת מוסיפין מזמור זה:

לְדוֹד, יהוה אורי וישעי ממי אירא, יהוה מעוז חיי ממי אפחד: בקרב עלי מרעים
 לאכל את בשרי, צרי ואיבי לי, המה פשלו ונפלו: אם תחנה עלי מחנה לא
 יירא לבי, אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח: אחת שאלתי מאת יהוה, אותה
 אבקש, שבתני בבית יהוה כל ימי חיי, לחזות בנעם יהוה ולבקר בהיכלו: כי יצפנני
 בסכו ביום רעה יסתירני בסתר אהלו, בצור ירוממני: ועתה ירום ראשי על איבי
 סביבותי, ואזבחה באהלו זבחי תרועה, אשירה ואזמרה ליהוה: שמע יהוה קולי
 אקרא, וחנני וענני: לך אמר לבי בקשו פני, את פניך יהוה אבקש: אל תסתר פניך
 ממני, אל תט באף עבדך, עזרתי היית, אל תטשני ואל תעזבני אלהי ישעי: כי אבי
 ואמי עזבוני, ויהוה יאספני: הורני יהוה דרכך ונחני בארח מישור למען שוררי: אל
 תתנני בנפש צרי, כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס: לולא האמנתי לראות בטוב
 יהוה בארץ חיים: קוה אל יהוה, חזק ויאמץ לבך, וקוה אל יהוה: קדיש יתום

תפילת ערבית לחול

הריני מקשר עצמי בתפלת ערבית לכל הצדיקים האמתיים שבדורנו, ולכל הצדיקים האמתיים שזכני עפר, קדושים אשר בארץ המה, ובפרט לרבנו הקדוש צדיק יסוד עולם נחל נובע מקור חכמה רבנו נחמן בן פינא זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן:

בחול מתחילין כאן, ובמוצ"ש מתחילין והוא רחום.

שיר המעלות, הנה ברכו את יהוה כל עבדי יהוה, העמדים בבית יהוה בלילות: שאו ידיכם קודש וברכו את יהוה: יברכה יהוה מציון, עשה שמים וארץ:

י"פ. יהוה צבאות עמנו, משגב לנו אלהי יעקב סלה: י"פ. יהוה צבאות אשרי אדם בוטח בך: י"פ. יהוה הושיעה, המלך יעננו ביום קראנו:

הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם: מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יהוה שבות עמו, יגל יעקב ישמח ישראל: בשלום יחדו אשכבה ואישן, כי אתה יהוה לבדך לבטח תושיבני: יומם יצוה יהוה חסדו, ובלילה שירה עמי, תפלה לאל חיי: ותשועת צדיקים מיהוה, מעוזם בעת צרה: ויעזרם יהוה ויפלטם, יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו:

חש"ן אומר חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. בעלמא די ברא כרעותה, וימליך מלכותה, ויצמח פרקנה ויקרב (מי קץ) משיחה. בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב, ואמרו אמן:

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי ועלמי:

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא ברין הוא. לעלא מן כל (בעשיית ולעלא מפל) ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא, ואמרו אמן:

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית, והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: יהוה הושיעה, המלך יעננו ביום קראנו:

תפילת ערבית לחול

חזן בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַמְבַרֵּךְ:

קהל וחזן בְּרוּךְ יְהוָה הַמְבַרֵּךְ לְעוֹלָם וָעֵד:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּדַבְרוֹ מַעְרִיב עַרְבִים, בְּחִכְמָה פּוֹתַח שְׁעָרִים, וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עֵתִים וּמַחְלִיף אֶת הַזְּמַנִּים, וּמַסְדֵּר אֶת הַפּוֹכְבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בְּרַקִּיעַ כְּרִצּוֹנוֹ, בּוֹרֵא יוֹם וְלַיְלָה, גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר, וּמַעְבִּיר יוֹם וּמַבִּיא לַיְלָה, וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה, יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ, אֵל חַי וְקַיִם תָּמִיד יְמַלּוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֵד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמַּעְרִיב עַרְבִים:

אֶהְבֶּת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ אֶהְבֶּת, תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לְמִדַּתְךָ, עַל כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּשִׂכְבְּנוּ וּבְקוֹמָנוּ נִשְׁיַח בְּחֻקֶיךָ, וְנִשְׁמַח בְּדַבְרֵי תִלְמוּד תּוֹרָתְךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֵד: כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֶרֶץ יְמִינוּ וּבְהֶם נִהְגָּה יוֹמָם וְלַיְלָה, וְאֶהְבֶּתְךָ אֵל תְּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

יחיד אומר אל מֶלֶךְ נֶאֱמָן:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

בלחש בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֵד:

וְאֶהְבֶּתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוָה הַיּוֹם עַל לִבְבְּךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבִנְיָה וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ וּבְשִׂכְבְּךָ וּבְקוּמָה: וְקִשְׁרַתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבָתָּם עַל מַזְזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמֵעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוָה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנִתְּתִי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ וְאֶסְפַּת דְּגָנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ:

תפילת ערבית לחול

וּנְתַתִּי עֶשְׂב בְּשֹׁדֵךְ לְבַהֲמֹתֶךָ וְאָכַלְתָּ וּשְׁבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אֶף יְהוָה בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהִיאָדְמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְאָבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם: וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבַרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יַדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשַׁבְּתֶךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלִכְתֶּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתֶךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתֵּיכֶם לְתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כַּנְּפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וּנְתַנּוּ עַל צִיצִית הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן.

הש"ץ חוזר ואומר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אָמֵן:

וְאַמּוֹנָה כָּל זֹאת וְקִיָּם עָלֵינוּ, כִּי הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זולָתוֹ, וְאַנְחָנוּ יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ, הַפּוֹדְנוּ מִיַּד מְלָכִים, מְלַפְּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל הָעָרִיצִים, הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצְרֵינוּ, וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּלָ לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשָׁנוּ, הָעוֹשֶׂה גְדוּלוֹת עַד אֵין חֶקֶר, נִסִּים וְנִפְלְאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר, הַשֶּׁם נַפְשָׁנוּ בַּחַיִּים, וְלֹא נָתַן לְמוֹט רַגְלָנוּ, הַמְדַרְיֵכְנוּ עַל בְּמוֹת אוֹיְבֵינוּ, וַיִּרַם קַרְנָנוּ עַל כָּל שׁוֹנְאֵינוּ, הָעוֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים וְנִקְמָה בַּפְּרָעָה, אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאֲדַמַּת בְּנֵי חָם, הַמְכָּה בְּעִבְרָתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, וַיּוֹצֵא

תפילת ערבית לחול

את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם, המעביר בנו בין גזרי ים סוף,
את רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע, וראו בנו גבורתו, שבחו
והודו לשמו, ומלכותו ברצון קבלו עליהם, משה ובני ישראל לך ענו
שירה בשמחה רבה, ואמרו כלם:

מי כמכה באלים יהוה, מי כמכה נאדר בקדש, נזרא תהלות עשה
פלא: מלכותך ראו בניה, בוקע ים לפני משה, זה אלי ענו ואמרו:

יהוה ימלך לעלם ועד:

ונאמר, כי פדה יהוה את יעקב, וגאלו מיד חזק ממנו: ברוך אתה
יהוה, גאל ישראל:

השכיבנו יהוה אלהינו לשלום, והעמידנו מלפנו לחיים טובים
ולשלום, ופרוש עלינו ספת שלומך, ותקננו בעצה טובה
מלפניך, והושיענו מהרה למען שמך, והגן בעדנו, והסר מעלינו אויב
דבר וחרב ורעב ויגון, והסר שטן מלפנינו ומאחרינו, ובצל כנפיך
תסתירנו, כי אל שומרנו ומצילנו אתה, כי אל מלך חנון ורחום אתה,
ושמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום מעתה ועד עולם: ברוך אתה
יהוה שומר עמו ישראל לעד:

הש"ן אומר חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. בעלמא די ברא כרעותה, וימליך מלכותה, ויצמח
פרקנה ויקרב (כ"א ק"ץ) משיחה. בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל
בעגלא ובזמן קריב, ואמרו אמן:

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא:

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא
ברוך הוא. לעלא מן כל (בעשי"ת ולעלא מפל) ברכתא ושירתא תשבחתא
ונחמתא דאמירן בעלמא, ואמרו אמן:

תפילת ערבית לחול

פי שם יהוה אקרא, הבו גדל לאלהינו:

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יהוה, אלהינו ואלהי אבותינו, אלהי אברהם, אלהי יצחק, ואלהי יעקב, האל הגדול הגבור והנורא אל עליון, גומל חסדים טובים, וקונה הכל, וזוכר חסדי אבות, ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה:

בעשיית זכרנו לחיים, מלך חפץ בחיים, וכתבנו בספר החיים, למענך אלהים חיים:

מלך עוזר ומושיע ומגן: ברוך אתה יהוה, מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני, מחיה מתים אתה, רב להושיע:

בקוץ מוריד הטל: בחורף משיב הרוח ומוריד הגשם:

מכלכל חיים בחסד, מחיה מתים ברחמים רבים, סומך נופלים, ורופא חולים ומתיר אסורים, ומקים אמונתו לישני עפר, מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך, מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה:

בעשיית מי כמוך אב הרחמן, זוכר יצוריו לחיים ברחמים:

ונאמן אתה להחיות מתים: ברוך אתה יהוה, מחיה המתים:

קדושה בחזרת הש"ץ:

נקדישך ונעריצך כנגעם שיח סוד שרפי קדש, המשלשים לך קדשה, כפתוב על יד נביאך, וקרא זה אל זה ואמר: קדוש, קדוש, קדוש, יהוה צבאות, מלא כל הארץ כבודו: חזן לעמתם משבחים ואומרים: קדוש ברוך כבוד יהוה ממקומו: חזן ובדברי קדשך פתוב לאמר: קדוש ימלך יהוה לעולם, אלהיך ציון לדר ודר, הללויה:

אתה קדוש ושמוך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה, פי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יהוה, האל (בעשיית המלך) הקדוש:

תפילת ערבית לחול

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת, וּמְלַמֵּד לְאָנוּשׁ בֵּינָה: חֲנִנּוּ מֵאַתָּךְ חֲכָמָה בֵּינָה
וּדְעַת: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, חוֹנֵן הַדְּעַת:

הַשִּׁיבֵנוּ אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ, וְקִרְבָּנוּ מִלִּפְנֵי לַעֲבוּדָתְךָ, וְהַחֲזִירֵנוּ בְּתִשׁוּבָה
שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַרוֹצֵה בְּתִשׁוּבָה:

סֶלַח לָנוּ אֲבִינוּ כִּי חָטָאנוּ, מִחַל לָנוּ מִלִּפְנֵי כִּי פָשַׁעְנוּ, כִּי אֵל טוֹב
וּסְלַח אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, חֲנוּן הַמֵּרַבֵּה לְסֶלַח:

רְאֵה נָא בְּעֵינֵינוּ, וְרִיבָה רִיבֵנוּ, וּגְאֹלֵנוּ גְאֹלָה שְׁלֵמָה מִהֲרָה לְמַעַן שְׂמֶךָ,
כִּי אֵל גּוֹאֵל חֲזַק אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

בתענית צבור אומר כאן הש"ץ עננו:

שכח לומר עננו ונזכר קודם שאמר שם ה' בחתימת רפאנו חוזר ואומר עננו, ואח"כ אומר רפאנו, ואם נזכר אחר שאמר
שם ה' יאמר בשומע תפילה כיחיד בלי חתימה, שכח גם בשומע תפילה, יאמר אחר השמונה עשרה בלא חתימה.

עֲנֵנו יְהוָה עֲנֵנו בַּיּוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ כִּי בְּצָרָה גְדוֹלָה אָנֹּחֵנוּ, אֵל תִּפְּן אֵל רִשְׁעֵנוּ, וְאֵל תִּסְתֵּר
פְּנֵיךָ מִמֶּנּוּ, וְאֵל תִּתְעַלֵּם מִתַּחֲנֻתֵנוּ, הִיּוּהוּ נָא קְרוֹב לְשׁוֹעֲתֵנוּ, יְהִי נָא חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנוּ, טָרֵם נִקְרָא
אֵלֶיךָ עֲנֵנוּ, בְּדַבַּר שְׁנֵאמַר, וְהִיּוּהוּ טָרֵם יִקְרָאוּ וְאֵנִי אֶעֱנֶה, עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאֵנִי אֲשַׁמְעֵ, כִּי
אַתָּה יְהוָה הַעוֹנֶה בַּעַת צָרָה, פּוֹדֶה וּמְצִיל בְּכָל עַת צָרָה וְצוּקָה: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַעוֹנֶה לְעַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל בַּעַת צָרָה: רפאנו וכו'

רְפָאנוּ יְהוָה וְנִרְפָּא, הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִגְוֶשְׁעָה, כִּי תַהֲלִתֵנוּ אַתָּה, וְהַעֲלֵה
(אֲרוּכָה וּמִרְפָּא לְכָל תַּחֲלוּאֵינוּ וּלְכָל מַכְאוּבֵינוּ וּלְכָל
מִכּוֹתֵינוּ) רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל מִכּוֹתֵינוּ, * כִּי אֵל מְלַךְ רוּפֵא נְאֻמָּן
וְרַחֲמָן אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, רוּפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

* הרוצה להתפלל בעד החולה יאמר כאן תחינה זו:

יְהִי רַצוֹן מִלִּפְנֵיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתְּשַׁלַּח מִהֲרָה רְפוּאָה שְׁלֵמָה מִן הַשָּׁמַיִם, רְפוּאָת
הַנְּפֶשׁ וְרְפוּאָת הַגּוּף לְחוֹלָה (פב"פ) בְּתוֹךְ שָׁר חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי אֵל מֶלֶךְ וְכוּ

בְּרַךְ עֲלֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵת הַשְּׁנָה הַזֹּאת וְאֵת כָּל מֵינֵי תְבוּאָתָה
לְטוֹבָה, וְתֵן (בְּקוֹץ בְּרָכָה) (בַּחוּרֵף טל וּמִטֵּר לְבִרְכָה) עַל פְּנֵי הָאָדָמָה
וְשִׁבְעֵנוּ מִטוֹבָה, וּבְרַךְ שְׁנַתֵנוּ פְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת לְבִרְכָה, כִּי אֵל טוֹב
וּמְטִיב אַתָּה, וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:

תפילת ערבית לחול

שמא

שכח לומר בחורף טל ומטר ונזכר קודם שהתחיל תקע ואמרו במקום שנזכר, התחיל לומר תקע יאמרנו בשומע תפלה, שכח בשומע תפלה יאמרנו בין שומע תפלה לרצה, שכח גם שם אם נזכר קודם שעקר רגליו חוזר לברך עלינו ויתפלל כסדר ואם כבר עקר רגליו חוזר לראש התפלה, ואם הסיח דעתו מלומר עוד תחנונים ואמר יהיו לרצון הוי כעקר רגליו וחוזר לראש התפלה:

שאל מטר בימות החמה מחזירין אותו לראש הברכה, ואם נזכר אחר שעקר רגליו חוזר לראש התפלה:

תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחַרוּתֵנוּ, וְשָׂא נֶס לְקַבֵּץ גְּלִיּוֹתֵינוּ, וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵהָרָה מֵאֲרָבֶעַ פְּנֵפוֹת הָאָרֶץ לְאֲרֻצֵּנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַבֵּץ נְדָחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבְרָאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבִתְחִלָּה, וְהַסֵּר מִמֶּנּוּ יְגוֹן וְאַנְחָה, וּמְלַךְ עָלֵינוּ מֵהָרָה אַתָּה יְהוָה לְבַדְּךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, וְצַדִּיקְנוּ בְּצַדִּיק וּבְמִשְׁפָּט: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְלַךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט:

(בעשיית המלך המשפט):

וְלַמְלָשִׁינִים אֵל תְּהִי תַקְוָה, וְכָל הַמֵּינִים פָּרַגַע יֵאבְדוּ, וְכָל אוֹיְבֵי עַמְךָ מֵהָרָה יִפְרְתוּ, וְהַזְדִּים מֵהָרָה תַעֲקֹר וּתִשְׁפֹּר וּתִמְגַר וּתְכַלֵּם וּתִשְׁפִּילִם וּתְכַנִּיעֵם בְּמֵהָרָה בְּיָמֵינוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמְכַנִּיעַ זָדִים:

עַל הַצְדִּיקִים וְעַל הַחֲסִידִים, וְעַל זְקֵנֵי שְׂאֵרֵי עַמְךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְעַל פְּלִיטַת בֵּית סוֹפְרֵיהֶם, וְעַל גְּרֵי הַצָּדִק, וְעָלֵינוּ, יְהִמוּ נָא רַחֲמֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, וְתֵן שְׂכָר טוֹב לְכָל הַבוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בְּאַמְתָּ, וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם, וְלַעוֹלָם לֹא נִבּוֹשׁ כִּי בָךְ בְּטַחֲנוּ, וְעַל חֶסֶדְךָ הַגָּדוֹל בְּאַמְתָּ וּבְתַמִּים נִשְׁעַנְנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מִשְׁעֵן וּמִבְטָח לַצְדִּיקִים:

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תִּשׁוּב, וְתִשְׁכַּן בְּתוֹכָהּ כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ, וּבִנְה אֹתָהּ בְּקִרְוֵב בְּיָמֵינוּ בְּנֵין עוֹלָם, וְכִסֵּא דָוִד עֲבַדְךָ מֵהָרָה לְתוֹכָהּ תִּכְיֹן: (בת"ב אומרים כאן "נחם" *) בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם:

תפילת ערבית לחול

* לתשעה באב במנחה

נחם יהוה אלהינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים, ואת העיר האבלה והחרבה והבזויה והשוממה, האבלה מבלי בניה והחרבה ממעונותיה, והבזויה מכבודה, והשוממה מאין יושב, והיא יושבת וראשה חפוי פאשה עקרה שלא ילדה, ובלעוה לגיונות, וירשוה עובדי זרים, ויטילו את עמך ישראל לחרב, ויהרגו בזדון חסידי עליון, על פן ציון במר תבכה, וירושלים תתן קולה, לבי לבי על חלליהם, מעי מעי על חלליהם, כי אתה יהוה באש הצתה, ובאש אתה עתיד לבנותה, פאמור ואני אהיה לה נאם יהוה חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה: ברוך אתה יהוה מנחם ציון ובונה ירושלים: את צמח וכו'

את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח, וקרנו תרום בישועתך, כי לישועתך קוינו כל היום ומצפים לישועה: ברוך אתה יהוה, מצמיח קרן ישועה:

אב הרחמן, שמע קולנו יהוה אלהינו, חוס ורחם עלינו, וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו, כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה, ומלפניך מלפנו, ריקם אל תשיבנו, חננו ועננו ושמע תפלתנו:

בתענית ציבור יחיד אומר כאן עננו *

בעת עצירת גשמים אומרים ועננו וכו' (**)

כי אתה שומע תפלת כל פה עמך ישראל ברחמים: ברוך אתה יהוה, שומע תפלה:

* שכח לומר עננו, אם לא נזכר עד שאמר ה' של שומע תפילה אומרו באלקי נצור לפני יהיו לרצון ובדיעבד עד שלא עקר רגליו ואם עקר רגליו אינו אומר עוד כלל:

עננו יהוה עננו ביום צום תעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו, אל תפן אל רשענו, ואל תסתר פניך ממנו, ואל תתעלם מתחנונתנו, היה נא קרוב לישועתנו, יהי נא חסדך לנחמנו, טרם נקרא אליך עננו, פדבר שנאמר, והיה טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע, כי אתה יהוה העונה בעת צרה, פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה: כי אתה שומע וכו'

** תפלה לעצירת גשמים בארץ ישראל:

ועננו בורא עולם במדת הרחמים, בוחר בעמו ישראל להודיע גדלו והדרת כבודו, שומע תפלה תן טל ומטר על פני האדמה, ותשביע את העולם כלו מטובה, ומלא ידינו מברכותיך ומעושר מתנת ידך, שמור והצל שנה זו מפל דבר רע, ומפל מיני משחית, ומפל מיני פרעניות, ועשה לה תקנה ואחרית שלום, חוס ורחם עלינו ועל כל תבואתנו ופרותינו, וברכנו

תפילת ערבית לחול

שמו

בגשמ׳י ברכה ונדבחה לחיים ושׁובע ושׁלום, פְּשָׁנִים הטובות, והסר ממנו דְּבַר וחרב ורעב, וחייה רעה ושׁבי ובזה, ויצר הרע וחללים רעים וקשים, ומאורעות רעות וקשות, וגזור עלינו גזרות טובות מלפניך, ויגלו רחמיהך על מדותיהך, ותתנהג עם בניך במדת הרחמים, וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו: כי אתה שומע וכו׳

רצה יהוה אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה, והשב את העבודה לדביר ביתך, ואשי ישראל ותפלתם, מהרה באהבה תקבל ברצון, ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך:

בראש חודש ובחול המועד אומרים זה:

אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא ויגיע, ויראה וירצה וישמע, ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו, וזכרון משיח בן דוד עבדך, וזכרון ירושלים עיר קדשך, וזכרון כל עמך בית ישראל, לפניך, לפליטה לטובה, לחן ולחסד ולרחמים, לחיים טובים ולשלום ביום:

לראש חודש ראש החודש: לפסח חג המצות: לסוכות חג הסוכות:
הזה, זכרנו יהוה אלהינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים טובים, ובדבר ישועה ורחמים חסם וחסנו ורחם עלינו והושיענו, כי אליך עינינו, כי אל מלך חנון ורחום אתה:

ותחזינה עינינו בשׁובך לציׁון ברחמים: ברוך אתה יהוה, המחזיר שכינתו לציׁון:

מודים אנחנו לך, שאתה הוא יהוה אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד, צורנו צור חיינו, מגן ישענו, אתה הוא לדור ודור, נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידיך, ועל נשמותינו הפקודות לך, ועל נסיהך שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיה וטובותיה שבכל עת, ערב ובקר וצהרים, הטוב כי לא כלו רחמיה, והמרחם כי לא תמו חסדיך, כי מעולם קוינו לך:

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך, שאתה הוא יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, אלהי כל בשר, יוצרנו ויצר בראשית, ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש, על שהחיייתנו וקיימתנו, בן תחינו ותקיימנו, ותאסוף גליתינו לחצרות קדשך, לשמור חקיה, ולעשות רצונך, ולעבדך בלבב שלם, על שאנחנו מודים לך, ברוך אל ההודאות:

תפילת ערבית לחול

בחנוכה ופורים ואורים כאן ועל הנסים:

ועל הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

לחנוכה

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם, מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך, ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה, ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופנו את היכלך, וטהרו את מקדשך, והדליקו נרות בחצרות קדשך, וקבעו שמונת ימים אלו בהלל ובהודאה ועשית עמהם נס ופלא ונודה לשמך הגדול סלה.)
ימי חנוכה אלו, להודות ולהלל לשמך הגדול:

לפורים

בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה, כשעמד עליהם המן הרשע, בקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, בשלשה עשר לחדש שנים עשר, הוא חדש אדר, ושללם לבזו, ואתה ברחמיך הרבים, הפרת את עצתו, וקלקלת את מחשבתו, והשבות לו גמולו בראשו, ותלו אותו ואת בניו על העץ, (ועשית עמהם נס ופלא ונודה לשמך הגדול):

ועל כלם יתברך ויתרומם ויתנשא שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

בעשיית וכתב לחיים טובים כל בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה, ויהללו ויברכו את שמך הגדול באמת לעולם
פי טוב, האל ישועתנו ועזרתנו סלה, האל הטוב: ברוך אתה יהוה, הטוב שמך ולך נאה להודות:

שנים שלום טובה וברכה, חיים חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך, ברכנו אבינו כלנו כאחד (יחד) באור פניך, פי באור פניך נתת לנו יהוה אלהינו תורת חיים ואהבת חסד, וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום, וטוב יהיה בעיניך לברכנו ולברך את כל עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך, ברב עז ושלום:

תפילת ערבית לחול

יש נוהגים לומר זה במעריב

שְׁלוֹם רַב עַל יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ תְּשִׁים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא מְלֶךְ אֲדוֹן לְכָל הַשָּׁלוֹם וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ לְבָרְכֵנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בְּשָׁלוֹמְךָ, בְּרַב עֹז וְשָׁלוֹם:

בעשׂיית בְּסֵפֶר חַיִּים, בְּרַכָּה וְשָׁלוֹם, וּפְרֻסָּה טוֹבָה, וְגִזְרוֹת טוֹבוֹת, יְשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת, נִזְכָּר וְנִפְתָּב לְפָנֶיךָ, אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמְּבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם:

יְהִיו לְרִצּוֹן אִמְרֵי פִי וְהִגִּיוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ, יְהוָה צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

אֱלֹהֵי, נִצַּר לְשׁוֹנֵי מְרַע וּשְׁפָתַי מִדְּבַר מְרָמָה, וְלִמְקַלְלֵי נַפְשִׁי תִּדְם, וְנַפְשִׁי כְּעַפְרָה לְכָל תַּהֲיָה, פֶּתַח לְבִי בְּתוֹרָתְךָ, וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדָּף נַפְשִׁי, וְכָל הַקְּמִים וְהַחֹשְׁבִים עָלַי לְרָעָה, מִהֲרָה הֲפֵר עֲצָתְם וְקִלְקַל מַחְשַׁבְתָּם:

(יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי וְאַלְהֵי אֲבוֹתַי, שְׁלֵא תַעֲלֶה קִנְאָת אָדָם עָלַי וְלֹא קִנְאָתִי עַל אַחֲרִים, וְשְׁלֵא אֲכַעוֹס הַיּוֹם וְשְׁלֵא אֲכַעִסְךָ, וְתַצִּילֵנִי מִיַּצַּר הָרַע, וְתֵן בְּלִבִּי הַכְּנָעָה וְעֲנָה, מִלְּפָנֶיךָ וְאַלְהֵינוּ, יַחַד שְׁמֶךָ בְּעוֹלָמְךָ, בְּנֵה עִירְךָ יֵשֶׁד בֵּיתְךָ וְשִׁכְלֵל הַיִּכְלָךְ, וְקַבֵּץ קַבּוּץ גְּלוֹיֹת וּפְדֵה צֹאנֶךָ וְשִׂמַח עֲדָתְךָ):

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ, עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינְךָ, עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתְךָ, עֲשֵׂה לְמַעַן קִדְשָׁתְךָ, לְמַעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: יְהִיו לְרִצּוֹן אִמְרֵי פִי וְהִגִּיוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ, יְהוָה צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֲשֵׂה שְׁלוֹם (בעשׂיית הַשָּׁלוֹם) בְּמְרוֹמָיו, הוּא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאַמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ: וְשֵׁם נִעֲבָדְךָ בִּירְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קִדְמוֹנוֹת: וְעֲרָבָה לִיהוָה מִנַּחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם, כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קִדְמוֹנוֹת:

בתפלת ערבית בחול אומר כאן הש"ץ קדיש שלם ואומרים "שיר המעלות" "עלינו" קדיש יתום:

תפלת ערבית למוצאי שבת

במוצאי שבת הש"ץ אומר חצי קדיש ואח"כ אומרים ויהי נועם ואתה קדוש, ואם חל יר"ט באמצע השבוע, אין אומרים ויהי נועם ואתה קדוש והש"ץ אומר כאן קדיש שלם:

תפילת ערבית לחול

יְתַגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא, בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתָהּ, וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פְּרָקְנָהּ וַיְקַרֵּב (כ"א ק"ץ) מְשִׁיחָהּ, בְּחַיִּיכוּן וּבִיּוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֶגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב, וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא:

יְתַבְרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְרִיךְ הוּא, לְעֵלְא מִן כָּל (בעשיית ולעלא מפל) בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא תְּשַׁבְּחָתָא וּנְחַמְתָּא דְאִמִּירָן בְּעֶלְמָא, וְאָמְרוּ אָמֵן:

יְיָהּ נַעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה: יֵשֵׁב בְּסֵתֶר עֲלִינוּ בְּצֵל שְׁדֵי יִתְלוֹנֵן: אִמַר לִיהוָה מַחְסֵי וּמַצּוֹדֹתַי, אֱלֹהֵי אַבְטַח בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יְקוֹשׁ מִדְּבַר הַיּוֹת: בְּאַבְרָתוֹ יִסַּף לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תַּחְסֶה, צָנָה וְסַחְרָה אָמְתוֹ: לֹא תִירָא מִפַּחַד לִילָהּ, מִחֵץ יַעוֹף יוֹמָם: מִדְּבַר בְּאַפְּלֵ יְהִלְךָ, מִקְטָב יִשׁוּד צְהָרִים: יַפְלֵ מִצְדָּדָךְ אֶלְךָ וּרְבֵבָה מִימִינְךָ, אֵלֶיךָ לֹא יָגֵשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט, וְשִׁלְמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אַתָּה יְהוָה מַחְסֵי, עֲלִינוּ שְׁמַת מְעוֹנָךְ: לֹא תֵאָנֶה אֵלֶיךָ רָעָה, וְנִגַע לֹא יִקְרַב בְּאַהֲלָךְ: כִּי מִלְּאֲכֵינוּ יִצְוֶה לָךְ, לְשִׁמְרָךְ בְּכָל דְרָכֶיךָ: עַל כַּפַּיִם יִשְׂאוּנָךְ, פֶּן תִּגּוֹף בְּאָבִן רִגְלָךְ: עַל שַׁחַל וּפְתוֹן תִּדְרֹךְ, תִּרְמָס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וְאַפְלָטָהּ, אֲשַׁגְּבֶהּ כִּי יַדַע שְׁמִי: יִקְרָאנִי וְאַעֲנֶהּ, עִמּוֹ אֲנֹכִי בְצָרָה, אֲחַלְצֶהּ וְאַכְבְּדֶהּ: אַרְךָ יָמִים אֲשַׁבֵּיעֶהּ, וְאַרְאֶהּ בִּישׁוּעָתִי: אַרְךָ יָמִים אֲשַׁבֵּיעֶהּ, וְאַרְאֶהּ בִּישׁוּעָתִי:

וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל, וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר: קְדוֹשׁ, קְדוֹשׁ, קְדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת, מְלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: וּמִקְבְּלֵינּוּ דִין מִן דִּין, וְאָמְרִין קְדִישׁ בְּשְׁמֵי מְרוֹמָא עֲלָאָה בֵּית שְׁכִינְתָּהּ, קְדִישׁ עַל אַרְעָא עוֹבֵד גְּבוּרְתָּהּ, קְדִישׁ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא, יְהוָה צְבָאוֹת מְלֵא כָל אַרְעָא זִיו וְקָרָה, וְתִשְׁאַנֵּי רוּחַ, וְאַשְׁמַע אַחֲרֵי קוֹל רַעַשׁ גְּדוֹל:

תפילת ערבית לחול

שמוז

בְּרוּךְ כְּבוֹד יְהוָה מִמְקוֹמוֹ: וּנְטַלְתָּנִי רוּחָא, וּשְׁמַעִית בְּתַרִי קָל זֵיע סְגִיא
דְּמִשְׁבַּחִין וְאִמְרִין: בְּרִיךְ יְקָרָא דִּיהוָה מֵאַתְר בֵּית שְׁכִינְתָּה: יְהוָה יִמְלֹךְ
לְעוֹלָם וָעֶד: יְהוָה מַלְכוּתָהּ קָאָם לְעֵלָם וּלְעֵלְמֵי עֲלַמְיָא: יְהוָה אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ, שְׁמֵרָה זֹאת לְעוֹלָם לִיצַר מַחְשְׁבוֹת
לְבַב עַמְךָ, וְהִכֵּן לְבָבְךָ אֵלֶיךָ: וְהוּא רַחוּם, יִכְפֹּר עֲוֹן וְלֹא יִשְׁחִית, וְהִרְבֵּה
לְהַשִּׁיב אָפוֹ, וְלֹא יַעִיר כָּל חַמְתּוֹ: כִּי אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסֹלֶה, וְרַב חֶסֶד
לְכָל קְרֹאֶיךָ: צְדָקָתְךָ צְדָק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: תַּתֵּן אֱמֶת לִיעֲקֹב,
חֶסֶד לְאַבְרָהָם, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתְּיָנוּ מִימֵי קֶדֶם: בְּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם
יַעֲמֵס לָנוּ, הָאֵל יִשׁוּעָתָנוּ סֵלָה: יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ, מִשְׁגֹּב לָנוּ אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב סֵלָה: יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁרֵי אָדָם בְּטַח בָּךְ: יְהוָה הוֹשִׁיעָה, הַמְּלֹךְ
יַעֲנֵנוּ בַּיּוֹם קְרֹאָנוּ: בְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שְׁפָרְאָנוּ לְכַבּוּדוֹ, וְהִבְדִּילָנוּ מִן
הַתּוֹעִים, וְנָתַן לָנוּ תוֹרַת אֱמֶת, וְחַיֵּי עוֹלָם נִטַּע בְּתוֹכָנוּ, הוּא יַפְתַּח
לְבָנוּ בְּתוֹרָתוֹ, וְיִשֵּׁם בְּלִבָּנוּ אֶהְבֵּתוֹ וְיִרְאֵתוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וְלַעֲבֹדוֹ
בְּלִבָּב שְׁלֵם, לְמַעַן לֹא נִיגַע לְרִיק וְלֹא נִלְד לְבִהְלָה: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁנִּשְׁמַר חֻקֶיךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְנִזְכָּה וְנַחֲיֶה
וְנִרְאֶה וְנִירָשׁ טוֹבָה וּבִרְכָה לְשָׁנֵי יָמוֹת הַמְּשִׁיחַ וְלַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:
לְמַעַן יִזְמַרְךָ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם, יְהוָה אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אוֹדְךָ: בְּרוּךְ הַגֹּבֵר אֲשֶׁר
יְבַטַח בֵּיהוָה, וְהָיָה יְהוָה מְבֻטָּחוֹ: בְּטַחוּ בֵּיהוָה עַדִּי עַד, כִּי בֵּיהָ יְהוָה
צוּר עוֹלָמִים: וַיְבַטַחוּ בְּךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ, כִּי לֹא עֲזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יְהוָה: יְהוָה
חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תוֹרָה וַיֵּאדִיר:

יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל הָאָרֶץ: חֲזָקוּ וַיֵּאֱמַץ לְבַבְכֶם כָּל
הַמִּיחָלִים לִיהוָה:

תפילת ערבית לחול

קדיש שלם

יְתַגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא, בְּעֵלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתָהּ, וַיְמַלִּיף מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פְּרָקְנָהּ וַיִּקְרַב (נִיא קִיץ) מְשִׁיחָהּ, בְּחַיִּיכוּן וּבִיּוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֵגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב, וְאָמְרוּ אַמֵּן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעֵלְמֵי עֵלְמֵינָא:

יְתַבְרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְקִדְשָׁא בְרִיךְ הוּא. לְעֵלְא מִן כָּל (בַּעֲשִׂיית וְלְעֵלְא מִכָּל) בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא דְאִמִּירָן בְּעֵלְמָא. וְאָמְרוּ אַמֵּן:

תְּתַקַּבַּל צְלוֹתְהוֹן וּבַעוּתְהוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל קְדָם אַבוּהוֹן דִּי בְשִׁמְיָא, וְאָמְרוּ אַמֵּן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמֵינָא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאָמְרוּ אַמֵּן:

עוֹשֶׂה שְׁלוֹם (בַּעֲשִׂיית הַשְּׁלוֹם) בְּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אַמֵּן:

בארץ ישראל נוהגים רבים לומר בתפילת ערבית לפני עלינו "שיר המעלות אשא עיני", ובפסח אומרים "בצאת ישראל" (תהילים קיד), ובסוכות "שיר המעלות לדוד שמחת" (תהילים קכב), ובחנוכה "מזמור שיר חנוכה" (תהילים ל), ובפורים "למנצח על אילת השחר" (תהילים כב):

שִׁיר לְמַעְלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֶל הַהַרִים מֵאֵין יְבוֹא עֲזָרִי: עֲזָרִי מַעַם יְהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אֵל יִתֵּן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֵל יָנוּם שְׁמֶרְךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְהוָה שְׁמֶרְךָ יְהוָה צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ: יוֹמֵם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יִכְפֶּה וְיָרַח בַּלַּיְלָה: יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע יִשְׁמֹר אֶת נַפְשֶׁךָ: יְהוָה יִשְׁמֹר צַאתְךָ וּבּוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

קדיש יתום

יְתַגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא, בְּעֵלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתָהּ, וַיְמַלִּיף מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פְּרָקְנָהּ וַיִּקְרַב (נִיא קִיץ) מְשִׁיחָהּ, בְּחַיִּיכוּן וּבִיּוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֵגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב, וְאָמְרוּ אַמֵּן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעֵלְמֵי עֵלְמֵינָא:

תפילת ערבית לחול

שממ

יְתַבְרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיְתַפְאֵר וַיְתַרומֵם וַיְתַנַּשֵּׂא וַיְתַהַדֵּר וַיְתַעַלֶּה וַיְתַהַלֵּל שְׁמָה דְקַדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא, לְעֵלָא מִן כָּל (בעשיית השלום) וְלְעֵלָא מִכָּל (בעשיית השלום) וְלְעֵלָא מִכָּל (בעשיית השלום) וְלְעֵלָא מִכָּל (בעשיית השלום)
וְנַחֲמָתָא דְאַמִּירָן בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן:

עוֹשֶׂה שְׁלוֹם (בעשיית השלום) בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
וְאִמְרוּ אָמֵן:

חזו ברכו את יהוה המברך:

קו"ח ברוך יהוה המברך לעולם ועד:

עֲלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן הַכֹּל, לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, שְׁלֵא עָשָׂנוּ
כְּגוֹיֵי הָאָרְצוֹת, וְלֹא שָׁמְנוּ כְּמִשְׁפַּחוֹת הָאֲדָמָה, שְׁלֵא שָׁם חָלְקֵנוּ
פְּהֵם וְגוֹרְלָנוּ כְּכָל הַמוֹנִם, שְׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהַבֵּל וְרִיק וּמִתְפַּלְלִים אֶל
אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ, וְאִנְחָנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לְפָנַי מֶלֶךְ מַלְכֵי
הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא נוֹטֵה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ, וּמוֹשֵׁב
יְקָרוֹ בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל, וְשׁוֹכֵינֵת עָזוֹ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים, הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד,
אֲמַת מִלְּפָנָיו, אֶפְסֵם זוֹלָתוֹ, כְּפִתּוֹב בְּתוֹרָתוֹ, וַיְדַעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל
לְבַבְךָ, כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת, אֵין
עוֹד:

וְעַל כֵּן נִקְנָה לְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְרֵאוֹת מֵהֵרָה בְּתַפְאֲרַת עֲזֶךָ, לְהַעֲבִיר
גְּלוּלִים מִן הָאָרֶץ, וְהַאֲלִילִים פְּרוֹת יַפְרָתוֹ, לְתַקַּן עוֹלָם בְּמַלְכוֹת
שְׂדֵי, וְכָל בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בְּשִׁמְךָ לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רָשָׁעֵי אָרֶץ, וַיִּכְרוּ
וַיִּדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תַבַּל, כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל בְּרָךְ, תִּשְׁבַּע כָּל לְשׁוֹן, לְפָנֶיךָ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וַיִּפְּלוּ, וְלִכְבוֹד שְׁמֶךָ יִקְרִי יִתְנוּ, וַיִּקְבְּלוּ כָּלֶם אֶת
עַל מַלְכוּתְךָ, וְתִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם מֵהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הַמַּלְכוֹת שְׁלֹךְ הִיא
וְלְעוֹלָמֵי עַד תִּמְלֹךְ בְּכַבּוֹד, כְּפִתּוֹב בְּתוֹרָתְךָ, יְהוָה יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

תפילת ערבית לחול

ונאמר, והיה יהוה למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה יהוה אחד ושמו אחד:

!!! לשימוש פרטי בלבד

קדיש יתום

יתגדל ויתקדש שמה רבא, בעלמא די ברא כרעותה, וימליך מלכותה, ויצמח פְּרָקְנָה ויקרב (כ"א ק"ץ) משיחה, בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב, ואמרו אמן:

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא:

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא בריך הוא, לעלא מן כל (בעשיית ולעלא מפל) ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא, ואמרו אמן:

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים טובים עלינו ועל כל ישראל, ואמרו אמן:

עושה שלום (בעשיית השלום) במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

במקומות שאין אומרים שיר המעלות אומרים כאן ברכו.

אל תירא מפחד פתאם ומשאת רשעים פי תבא: עזו עצה ותפּר, דברו דבר ולא יקום, פי עמנו אל: ועד זקנה אני הוא, ועד שיבה אני אסבל, אני עשיתי ואני אשא ואני אסבל ואמלט:

ברכת המזון

זימון

המזמן: רבותי נברך:

עונים: יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם:

המזמן: יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם:

ברשות מרנן ורבותי נברך (בעשרה אלהינו) שאכלנו משלו:

ואומרים: ברוך (בעשרה אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו חיינו:

המזמן: ברוך (בעשרה אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו חיינו:

מי שלא אכל עונה: ברוך (בעשרה אלהינו) ומבורך שמו תמיד

לעולם ועד:

ברכת המזון לנשואין

יהי הסר וגם חרון, ואז אלם בשיר ירון, נחנו במעגלי צדק, שעה ברבת ישורון, בני

אהרן: ברשות מרנן ורבנן ורבותי, נברך אלהינו שהשמחה במעוננו, ושאכלנו

משלו:

ועונין המסובין:

ברוך אלהינו שהשמחה במעוננו, ושאכלנו משלו, ובטובו חיינו:

והמזמן חוזר:

ברוך אלהינו שהשמחה במעוננו, ושאכלנו משלו, ובטובו חיינו:

ברכת המזון לברית מילה

נודה לשמך בתוך אמוני, ברוכים אתם ליהוה: ברשות אל איום ונורא, משגב לעתות

בצרה, אל נאזר בגבורה, אדיר במרום יהוה. נודה: ברשות התורה הקדושה,

טהורה היא וגם פרושה, צנה לנו מורשה, משה עבד יהוה. נודה: ברשות הכהנים

והלויים, אקרא לאלהי העבריים, אהודנו בכל איים, אברכה את יהוה. נודה: ברשות

ברכת המזון

מִרְנָן וּרְבָנָן וְרַבּוּתֵי, אֶפְתָּחָה בְּשִׁיר פִּי וּשְׁפָתֵי, וְתֹאמַרְנָה עֲצֻמוֹתַי, בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה.
נודה:

ברשות מרנן ורבתי נברך וכו':

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הִזַּן אֶת הָעוֹלָם
כֻּלּוֹ בְּטוֹבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, הוּא נוֹתֵן לַחֵם
לְכֹל בֶּשֶׂר, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ, וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא חָסַר
לָנוּ וְאֵל יַחְסֹר לָנוּ מִזֶּזֶן לְעוֹלָם וָעֵד, בְּעֵבוֹר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, כִּי
הוּא אֵל זָן וּמְפָרֵס לְכֹל וּמְטִיב לְכֹל וּמְכִין מִזֶּזֶן לְכֹל
בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא, כְּאֹמֹר, פּוֹתַח אֶת יָדָךְ וּמִשְׁבִּיעַ לְכֹל
חַי רְצוֹן: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הִזַּן אֶת הַכֹּל:

נֹדָה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבוֹתֵינוּ אֶרֶץ
חֻמְדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה, וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים, וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ
בְּבִשְׂרָנוּ, וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמַדְתָּנוּ, וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ,
וְעַל חַיִּים חֵן וְחֶסֶד שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ, וְעַל אֲכִילַת מִזֶּזֶן שֶׁאַתָּה זָן
וּמְפָרֵס אוֹתָנוּ תָּמִיד, בְּכֹל יוֹם וּבְכֹל עֵת וּבְכֹל שָׁעָה:

בחנוכה ובפורים מוסיפים כאן "על הניסים":

וְעַל הַנְּסִים וְעַל הַפְּרָקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנִּפְלְאוֹת וְעַל הַנְּחֻמוֹת וְעַל
הַמְּלַחְמוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזִמְנֵי הַזֶּה:

לחנוכה

בַּיָּמִי מִתְחַיְהוּ בֵּן יוֹחָנָן כִּהֵן גְּדוֹל חֲשֻׁמוֹנָאֵי וּבְנָי, כְּשֶׁעֲמְדָה מַלְכוּת יוֹן הִרְשָׁעָה עַל
עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לְהַשְׁכִּיחֵם תּוֹרַתְךָ וּלְהַעֲבִירֵם מִחֻקֵּי רְצוֹנְךָ, וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים,
עֲמַדְתָּ לָהֶם בַּעַת צָרְתָם, רַבַּת אֶת רִיבָם, דָּגַת אֶת דִּינָם, נִקְמַתָּ אֶת נִקְמָתָם, מִסֵּרַת גְּבוּרִים
בְּיַד חַלְשִׁים, וְרַבִּים בְּיַד מְעֻשִׁים, וְטִמְאִים בְּיַד טְהוּרִים, וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים, וְזוּדִים בְּיַד
עוֹסְקֵי תּוֹרַתְךָ, וְלָךְ עָשִׂיתָ שֵׁם גְּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ, וְלַעֲמֵךְ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה

ברכת המזון

שנג

גְּדוּלָה וּפְרָקָן כִּהְיוּם הַזֶּה, וְאַחַר כֵּךְ בָּאוּ בְּנֵיךְ לְדַבֵּר בֵּיתְךָ, וּפָנּוּ אֶת הַיְכָלְךָ, וְטָהְרוּ אֶת מִקְדָּשְׁךָ, וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בַּחֲצֵרוֹת קִדְשֶׁךָ, וְקָבְעוּ שְׁמוֹנֵת (יָמִים אֱלוֹ בְּהִלָּל וּבְהוֹדָאָה וְעִשִׂית עִמָּהֶם גַּם וּפְלֵא וְנוֹדָה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֵלָה) יָמֵי חֲנֻכָּה אֱלוֹ, לְהוֹדוֹת וּלְהִלָּל לְשִׁמְךָ

הַגָּדוֹל:

לפורים

בִּימֵי מְרֻדְכֵי וְאַסְתֵּר בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה, כְּשׁוֹעֲמֵד עֲלֵיהֶם הָמָן הַרְשָׁע, בְּקֶשׁ לְהַשְׁמִיד לְהַרְגוֹ וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְהוּדִים, מִנְעֵר וְעַד זָקֵן, טָף וְנָשִׁים, בְּיוֹם אֶחָד, בְּשִׁלְשָׁה עֶשֶׂר לְחֹדֶשׁ שָׁנַיִם עֶשֶׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם לְבוֹז, וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים הִפְרַת אֶת עֲצָתוֹ, וְקַלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ, וְהִשְׁבוֹתָ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ, וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנָיו עַל הָעֵץ, (וְעִשִׂית עִמָּהֶם גַּם וּפְלֵא וְנוֹדָה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל):

וְעַל הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ,
יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֵד. כִּפְתוּב,
וְאַכְלֵת וּשְׁבַעְתָּ וּבִרְכַתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטְּבָה
אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזוּן:

רַחֵם נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם
עִירְךָ, וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ, וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד
מְשִׁיחֶךָ, וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו.
אֱלֹהֵינוּ, אָבִינוּ, רַעֲנוּ זִוְנֵנוּ פְּרַנְסֵנוּ וְכַלְכַּלְנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ,
וְהַרְוֵחַ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִהֲרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ, וְנָא אֵל
תִּצְרִיכֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֹא לַיָּדַי מִתְּנַת בְּשֵׁר וְדָם וְלֹא לַיָּדַי
הַלְוֹאתֶם, כִּי אִם לַיָּדַי הַמְּלֵאָה, הַפְּתוּחָה, הַקְּדוּשָׁה
וְהַרְחָבָה, שְׁלֵא נִבּוֹשׁ וְלֹא נִכָּלַם לְעוֹלָם וָעֵד:

בשבת אומרים:

רִצָּה וְהַחֲלִיצֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשַּׁבָּעִי הַשְּׁבֵת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לְשַׁבֵּת בּוֹ וּלְנוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוֹת

ברכת המזון

רְצוּנָה, וּבְרָצוֹנָה הֵנִיחַ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שְׁלֵא תְהֵא צְרָה וַיִּגּוֹן וְאִנְחָה בְּיוֹם מְנוּחָתָנוּ,
וְהִרְאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּנִחְמַת צִיּוֹן עִירָךְ וּבְכַנְיָן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדוֹשֶׁךָ כִּי אַתָּה הוּא בְּעַל
הַיְשׁוּעוֹת וּבְעַל הַנְּחָמוֹת:

בראש חדש ויום טוב וחול המועד אומרים:

אֱלֹהֵינוּ ואלהי אבותינו יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר וזכרוננו
ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון ירושלים עיר
קדשך וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים לחיים
(טובים) ולשלום ביום:

לראש חודש ראש החדש הזה:

לפסח חג המצות הזה:

לשבועות חג השבעות הזה:

לסוכות חג הסוכות הזה:

לשמיני עצרת ושמחת תורה שמיני עצרת החג הזה:

לראש השנה הזכרון הזה:

זְכָרְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה וּפְקֻדָּנוּ בּוֹ לְבִרְכָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים טוֹבִים, וּבְדַבַּר
יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחֻנְנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנוּן
וְרַחוּם אַתָּה:

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקְּדוֹשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה, בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם, אָמֵן:

אם בשבת שכח לומר "רצה" וזכר לפני שהתחיל ברכת "הטוב והמיטיב" יאמר:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן שְׁבֻתוֹת לְמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה
לְאוֹת וּלְבְרִית: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבֻת:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל, אָבִינוּ, מְלַבְּנוּ, אֲדִירָנוּ, בּוֹרְאָנוּ, גּוֹאֲלָנוּ, יוֹצְרָנוּ, קְדוֹשְׁנוּ
קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, הַמְּלַךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב

ברכת המזון

שנה

לְכַל, שְׁבֹכֵל יוֹם וַיּוֹם הוּא הֵטִיב הוּא מְטִיב הוּא יֵיטִיב לָנוּ,
הוּא גִמְלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא יְגַמְלָנוּ לְעַד לַחַן וּלְחֶסֶד
וּלְרַחֲמִים וּלְרוּחַ, הַצֵּלָה וְהַצִּלָּחָה, בְּרָכָה וַיִּשְׁוָעָה, נַחֲמָה,
פְּרִנְסָה וְכַלְפָּלָה, וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשְׁלוֹם וְכָל טוֹב, וּמִכָּל טוֹב
לְעוֹלָם אֶל יַחְסְרָנוּ, אָמֵן:

הַרְחֲמֵן הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: הַרְחֲמֵן הוּא יִתְבַּרֵךְ
בְּשָׂמִים וּבְאַרְצֵי: הַרְחֲמֵן הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דְּוָרִים,
וַיִּתְפָּאֵר בְּנוֹ לְעַד וּלְנִצְחַן נִצְחִים, וַיִּתְהַדָּר בְּנוֹ לְעַד וּלְעוֹלָמֵי
עוֹלָמִים: הַרְחֲמֵן הוּא יִפְרִנְסֵנוּ בְּכָבוֹד: הַרְחֲמֵן הוּא יִשְׁבֵּר
עָלֵנוּ מֵעַל צְוָאֲרָנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ: הַרְחֲמֵן
הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה בְּבֵית הַזֶּה וְעַל שְׁלַחַן זֶה
שְׂאֵבְלָנוּ עָלֵינוּ: הַרְחֲמֵן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא
זְכוֹר לְטוֹב וַיִּבְשֵׁר לָנוּ בְּשׁוֹרֹת טוֹבוֹת יִשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת:

אם הוא אוכל על שולחן אחרים יברך לבעל הבית:

יְהִי רַצוֹן שְׁלֵא יְבוֹשׁ בְּעַל הַבַּיִת בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִכְלֹם לְעוֹלָם הַבָּא, וַיִּצְלַח מְאֹד בְּכָל
נְכִסָּיו, וַיְהִי נְכִסְיוֹ וּנְכִסְיוֹ מוֹצֵלִים וְקְרוֹבִים לְעִיר, וְאֵל יִשְׁלוּט שְׁטָן לֹא בְּמַעֲשֵׂה
יְדָיו וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה יְדֵינִי, וְאֵל יִדְרֹק לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְפָנָיו שׁוֹם דְּבַר הַרְהוֹר חֲטָא וְעִבְרִיה
וְעוֹן מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם:

הַרְחֲמֵן הוּא יְבָרֵךְ אֶת (אָבִי מוֹרִי) בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶת
(אִמִּי מוֹרְתִי) בְּעַלַּת הַבַּיִת הַזֶּה, אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם
וְאֶת זְרַעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם, (אוֹתִי וְאֶת אִשְׁתִּי וְאֶת זְרַעִי
וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לִי), אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ, כְּמוֹ שְׁנַתְּבָרְכוּ
אֲבוֹתֵינוּ אֲבִרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, בְּכָל, מִכָּל, כָּל, כֵּן יְבָרֵךְ
אוֹתָנוּ כְּלָנוּ יַחַד בְּבְרָכָה שְׁלֵמָה, וְנֹאמֵר אָמֵן:

ברכת המזון

בְּמִרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעֲלֵינוּ זְכוֹת שֶׁתְּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת
שָׁלוֹם, וְנִשָּׂא בְּרָכָה מֵאֵת יְהוָה, וְצִדְקָה מֵאֵלֵהי
יִשְׁעֵנוּ, וְנִמְצָא חֵן וְשָׂכָל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

לשבת הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילֵנוּ יוֹם שְׂכָלוֹ שֶׁבֶת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

לראש חודש הַרְחֵמֵן הוּא יַחְדֵּשׁ עֲלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:

ליום טוב הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילֵנוּ יוֹם שְׂכָלוֹ טוֹב:

לראש השנה הַרְחֵמֵן הוּא יַחְדֵּשׁ עֲלֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:

לסוכות הַרְחֵמֵן הוּא יִקִּים לָנוּ אֶת סִכַּת דָּוִד הַנוֹפֶלֶת:

הַרְחֵמֵן הוּא יִזְכֵּנוּ לְיָמֹת הַמְּשִׁיחַ וְלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.
מְגִדִּיל (ביום שיש בו מוסף אומר מְגִדִּיל) יִשְׁוֹעוֹת מִלְכוֹ
וְעֲשֵׂה חֶסֶד לְמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזֵרְעוֹ עַד עוֹלָם: עֲשֵׂה שָׁלוֹם
בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֵׂה שָׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ
אָמֵן:

יִרְאוּ אֶת יְהוָה קְדוֹשֵׁיוּ כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ
וְרָעִבוּ וְדוֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב: הוֹדוּ לִיהוָה
כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: פּוֹתַח אֶת יְדֵךְ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי
רְצוֹן: בְּרוּךְ הַגֹּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בִּיהוָה וְהִיָּה יְהוָה מִבְּטַחוֹ:
נַעַר הֵייתִי גַם זָקֵנְתִי וְלֹא רָאִיתִי צְדִיק נֶעְזֵב וְזֵרְעוֹ מִבְּקֶשׁ
לְחֵם: יְהוָה עֲזֵ לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם:

ברכה אחרונה מעין שלוש

מי שאכל כזית ממיני דגן (חוץ מלחם), או שתה רביעית יין, או אכל מפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל (ענבים,

תאנים, רימונים, זיתים ותמרים) מברך:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, על

על היין הגפן ועל פרי הגפן

על פירות משבעת המינים העץ ועל פרי העץ

על מזונות המציה ועל הכלכלה

על מזונות ויין ביחד המציה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן

ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכל
מפריה ולשובע מטובה, רחם (נא) יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל
ציון משכן כבודך ועל מזבחך ועל היכלך, ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו
והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה ונאכל מפריה ונשבע מטובה ונברך עליה בקדשה
ובטהרה:

בשבת ורצה והחליצנו ביום השבת הזה:

בראש חודש וזכרנו לטובה ביום ראש החודש הזה:

בראש השנה וזכרנו לטובה ביום הזכרון הזה:

ביום טוב ושמחנו ביום חג (פלוני) הזה:

כי אתה יי טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ

על היין ועל פרי הגפן: ברוך אתה יי על הארץ ועל פרי הגפן: (בא"י ועל פרי גפנה):

על הפירות ועל הפרות: ברוך אתה יי על הארץ ועל הפרות: (בא"י ועל פרותיה):

על מזונות ועל המציה: ברוך אתה יי על הארץ ועל המציה ועל הכלכלה:

על מזונות ויין ביחד ועל המציה ועל פרי הגפן: ברוך אתה יי על הארץ ועל המציה ועל

הכלכלה ועל פרי הגפן: (בא"י ועל פרי גפנה):

תיקון הכללי

תפילה לומר קודם אמירת תהילים

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, הבוחר בך דוד עבדו ובזרעו אחריו והבוחר בשירות ותשבחות, שתפן ברחמים אל קריאת מזמורי תהלים שאקרא כאלו אומרם דוד המלך, עליו השלום, בעצמו זכותו יגן עלינו, ויעמד לנו זכות פסוקי תהלים וזכות תבותיהם ואותיותיהם ונקודותיהם וטעמיהם והשמות היוצאים מהם מראשי תבות ומסופי תבות לכפר פשעינו ועונותינו וחטאתינו ולומר עריצים ולהכרית כל החושים והקוצים הפוכבים את השושנה העליונה ולחבר אשת נעורים עם דודה באהבה ואהבה ורעות, ומשם ימשך לנו שפע לנפש רוח ונשמה לטהרנו מעונותינו ולסלח חטאתינו ולכפר פשעינו, כמו שסלחת לדוד שאמר מזמורים אלו לפניך, כמו שנאמר: גם יהוה העביר חטאתך לא תמות. ואל תקחנו מהעולם הזה קדם זמננו עד מלאת שנותינו בהם שבעים שנה באופן שנוכל לתקן את אשר שחתנו. וזכות דוד המלך, עליו השלום, יגן עלינו ובעדנו שתאריך אפך עד שובנו אליך בתשובה שלמה לפניך, ומאוצר מתנת חנם חננו בדכתיב: וחנותי את אשר אחזן ורחמתי את אשר ארחם. וכשם שאנו אומרים לפניך שירה בעולם הזה כד נזכה לומר לפניך יהוה אלהינו שיר ושבחה לעולם הבא, ועל ידי אמירת תהלים התעורר הבצלת השרון ולשיר בקול געים בגילת ורגן כבוד הלבנון נתן לה, הוד והדר בבית אלהינו, במהרה בימינו אמן סלה:

תיקון הכללי

שנמ

טוב לומר זאת לפני אמירת העשרה מזמורים:

הריני מקשר עצמי באמירת העשרה מזמורים אלו לכל הצדיקים האמתיים שפדורנו ולכל הצדיקים האמתיים שזכני עפר קדושים אשר בארץ המה, ובפרט לרבנו הקדוש צדיק יסוד עולם נחל נובע מקור חכמה רבנו נחמן בן פינא זכותו יגן עלינו שגלה תקון זה:

קודם שיתחיל תהלים יאמר זה:

לכו נרננה ליהוה נריעה לצור ישענו: נקדמה פניו בתודה בזמירות נריע לו:
 פי אל גדול יהוה ומלך גדול על כל אלהים:

הריני מזמן את פי, להודות להלל ולשבח את בוראי; לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכנתיה, בדחילו ורחימו, על ידי שהוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

טז

- א. מכתם לדוד שמרני אל, כי־חסיתי בך:
- ב. אמרת ליהוה אדני אתה, טובתי בל־עליך:
- ג. לקדושים אשר בארץ המה, ואדירי כל חפצ־כם:
- ד. ירבו עצבותם אחר מהרו, בל־אסיד נספיהם מדם, ובל אשא את שמותם על־שפתי:
- ה. יהוה מנת־חלקי וכוסי, אתה תומיך גורלי:

ו. חֲבָלִים נָפְלוּ-לִי בְּנְעִימִים, אֶף-נִחַלְתָּ שְׁפָרָה
עָלַי:

ז. אֶבְרָךְ אֶת-יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי, אֶף לַיְלֹת יִסְרוּנִי
כְּלִיֹּתַי:

ח. שְׁוִיתִי יְהוָה לְנִגְדֵי תְּמִיד, כִּי מִימִינִי בַּל אֶמוּט:

ט. לָכֵן שָׂמַח לְבִי וַיִּגַּל כְּבוֹדִי, אֶף-בְּשָׂרִי יִשְׂכַן
לְבַטָּח:

י. כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לְשָׂאוֹל, לֹא תִתֵּן חֲסִידְךָ
לְרֵאוֹת שָׁחַת:

יא. תוֹדִיעַנִי אֶרֶח חַיִּים שִׁבַּע שְׂמֵחוֹת אֶת-פְּנֶיךָ,
נְעִימוֹת בְּיַמֶּיךָ נֹצַח:

לב

א. לְדוֹד מִשְׁכִּיל, אֲשֶׁרִי נְשׁוּי פֶשַׁע כָּסוּי חֲטָאָה:

ב. אֲשֶׁרִי-אָדָם, לֹא יִחְשַׁב יְהוָה לוֹ עֹן, וַיֵּין בְּרוּחוֹ
רְמִיָּה:

ג. כִּי הֶחֱרַשְׁתִּי בְּלוֹ עֲצָמַי, בְּשֹׂאגְתִי כָּל-הַיּוֹם:

תיקון הכללי

שסא

ד. כִּי יוֹמָם וְלַיְלָה תִּכְבֵּד עָלַי יְדָךְ, נְהַפֵּךְ לְשִׁדְי
בְּחֶרְבֵנִי קוֹץ סֵלָה:

ה. חֲטָאתִי אֹדִיעֶךָ, וְעוֹנֵי לֹא־כִסִּיתִי, אִמְרַתִּי
אוֹדָה עָלַי פֶּשְׁעֵי לִיהוָה, וְאַתָּה נִשְׂאתָ עוֹן
חֲטָאתִי סֵלָה:

ו. עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל־חֹסֵיד אֱלֹהִים לְעֵת מְצֵא, רַק
לְשִׁטְף מִים רַבִּים אֱלֹוֹ לֹא יִגִּיעוּ:

ז. אַתָּה סֵתֵר לִי* מִצָּר תִּצְרֵנִי, רַגְלִי פִלַט תְּסוּבְּבֵנִי
סֵלָה:

(* כאן צריך להפסיק מעט (עיין בליקוטי מוהר"ן סימן רי"ג)

ח. אֲשַׁכֵּילְךָ וְאוֹרְךָ בְּדַרְךָ זֶה תִלְךָ, אִיעֲצָה עֲלֶיךָ
עֵינַי:

ט. אֵל תִּהְיוּ כְּסוּם כְּפָרֵד אֵין הָבִין, בְּמַתְגַּוְרָסִין
עֲדִיו לְבָלוּם, בַּל קָרַב אֱלֹהִים:

י. רַבִּים מְכֹאֻבִּים לָרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בַּיהוָה חֹסֵד
יְסוּבְּבֵנוּ:

יא. שִׁמְחוּ בַיהוָה וְגִילוּ צַדִּיקִים, וְהִרְנִינוּ כָּל־יִשְׂרָאֵל־
לֵב:

מא

- א. לְמַנְצַחַ מְזִמּוֹר לְדָוִד:
ב. אֲשֶׁר־י מִשְׁכִּיל אֶל־דָּל, בְּיוֹם רָעָה יִמְלִטֶהוּ
יְהוָה:
ג. יְהוָה יִשְׁמְרֶהוּ וַיַּחֲיֶהוּ, וְאַשֶׁר בְּאָרֶץ, וְאֵל
תִּתְּנֶהוּ בְּנַפְשׁ אֲיֹבָיו:
ד. יְהוָה יִסְעֲדֵנוּ עַל עֵרֶשׁ דָּוִי, כָּל מִשְׁכְּבוֹ הַפְּכֹת
בְּחַלְוֵי:
ה. אֲנִי־אֶמְרֶתִי יְהוָה חָנּוּן, רַפְּאֵה נַפְשִׁי כִּי חָטָאתִי
לְךָ:
ו. אֲיֹבִי יֹאמְרוּ רַע לִי, מָתִי יָמוּת וְאֶבֶד שְׁמוֹ:
ז. וְאִם־בָּא לְרֹאוֹת, שְׂוֹא יִדְבֵר, לִבּוֹ יִקְבֹּץ־אֶוֹן לוֹ,
יֵצֵא לַחוּץ יִדְבֵר:

ח. יחד עלי יתלחשו כל־שנאי, עלי יחשבו רעה לי:

ט. דבר־בליעל יצוק בו, ואשר שכב לא־יוסף לקום:

י. גם־איש שלומי, אשר־בטחתי בו, אוכל לחמי, הגדיל עלי עקב:

יא. ואתה יהוה חנני והקימני, ואשלמה להם:

יב. בזאת ידעתי כי־חפצת בי, כי לא־יריע איבי עלי:

יג. ואני בתמי, תמכת בי, ותציבני לפניך לעולם:

יד. פרוך יהוה אלהי ישראל מהעולם ועד העולם, אמן ואמן:

מב

א. למנצח משביל לבני קרח:

ב. כאיל תערג על־אפיקי־מים, כן נפשי תערג אליך אלהים:

תיקון הכללי

- ג. צְמָאָה נַפְשֵׁי לְאֱלֹהִים לְאֵל חַי, מִתִּי אָבוֹא
וְאֶרְאֶה פָּנַי אֱלֹהִים:
- ד. הִיִּתְהוּלִי דְמַעְתִּי לְחַם יוֹמָם וְלַיְלָה, בְּאָמֹר אֵלַי
כָּל־הַיּוֹם, אֵיִה אֱלֹהֶיךָ:
- ה. אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפָּכָה עָלַי נַפְשֵׁי כִּי אֶעֱבֹר
בַּסֶּדֶךְ, אֲדִידִם עַד־בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל־רִנָּה וְתוֹדָה
הַמּוֹן חוֹנֵג:
- ו. מֵה־תְּשִׁתּוּחַחֵי נַפְשֵׁי וְתַהֲמִי עָלַי, הוֹחֲלִי
לְאֱלֹהִים, כִּי עוֹד אֹדְנֵנו יְשׁוּעוֹת פָּנָיו:
- ז. אֱלֹהֵי, עָלַי נַפְשֵׁי תְּשִׁתּוּחַחַת, עַל־כֵּן אֶזְכְּרֶךָ
מֵאָרֶץ יִרְדֵּן, וְחֶרְמוֹנִים, מֵהַר מְצַעַר:
- ח. תְּהוֹם־אֶל־תְּהוֹם קוֹרָא לְקוֹל צְנוּרִיךָ, כָּל
מִשְׁבְּרֶיךָ וְגִלְיָךְ עָלַי עֲבְרוּ:
- ט. יוֹמָם יִצְוֶה יְהוָה חֶסְדּוֹ, וּבַלַּיְלָה שִׁירָה עִמִּי,
תְּפִלָּה לְאֵל חַיִּי:
- י. אֹמְרָה לְאֵל סְלַעֵי לָמָּה שְׂכַחְתָּנִי, לָמָּה־קִּדְר
אֵלֶיךָ, בְּלַחַץ אֹיִב:

תיקון הכללי

שפה

- יא. בְּרִצַח בְּעֲצֻמוֹתַי חֲרַפוּנִי צוֹרְרִי, בְּאִמְרָם אֱלֹהֵי
כָּל הַיּוֹם אֵיךְ אֱלֹהֶיךָ:
יב. מִה־תִּשְׁתַּחֲוֶה־י נַפְשִׁי וּמִה־תִּתְהַמֵּי עָלַי, הוֹחִילִי
לְאֱלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדְנֶנּוּ, יִשׁוּעַת פָּנָי וְאֱלֹהֵי:

נט

- א. לְמַנְצַח אֵל תִּשְׁחַת לְדוֹד מִכְתָּם, בְּשִׁלַח שְׁאוּל
וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־הַבַּיִת לַיהוָה:
ב. הֲצִילֵנִי מֵאֹיְבֵי אֱלֹהֵי, מִמִּתְקוֹמְמֵי תִשְׁגִּבְנִי:
ג. הֲצִילֵנִי מִפְּעֻלֵי אֹן וּמֵאֲנָשֵׁי דָמִים הוֹשִׁיעֵנִי:
ד. כִּי הִנֵּה אָרְבוּ לְנַפְשִׁי יְגוּרוּ עָלַי עֲזִים, לֹא־פִשְׁעֵי
וְלֹא־חַטָּאתַי יְהוָה:
ה. בְּלִי־עוֹן יִרְצוֹן וַיִּבְנֶנּוּ, עוֹרָה לְקָרְאתִי וְרֵאָה:
ו. וְאַתָּה יְהוָה־אֱלֹהִים צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל,
הַקִּיצָה לְפָקֹד כָּל־הַגּוֹיִם, אֶל־תַּחֲוֹן כָּל־בְּגֵדֵי אֹן
סָלָה:
ז. יִשׁוּבוּ לְעָרְב, יִהְמוּ כַּכֶּלֶב, וַיִּסּוּבּוּ עִיר:

תיקון הכללי

ח. הִנֵּה יִבְיַעוֹן בְּפִיָּהֶם, חֲרָבוֹת בְּשִׁפְתוֹתֵיהֶם,
כִּי־מִי שָׁמַע:

ט. וְאַתָּה יְהוָה תִּשְׁחַק־לָמוֹ, תִּלְעַג לְכָל־גּוֹיִם:

י. עֲזוּ, אֱלֹהֵי אֲשֻׁמְרָה, כִּי אֱלֹהִים מִשְׁגָּבִי:

יא. אֱלֹהֵי חֲסָדֶי יִקְדַּמְנִי, אֱלֹהִים יִרְאֵנִי בְּשַׁרְרֵי:

יב. אַל־תִּתְהַרְגֶם, פֶּן־יִשְׁכַּחוּ עַמּוֹ, הִנִּיעַמוּ בְּחִילָךְ
וְהוֹרִידְמוּ, מִגִּנְנוּ אֲדָנִי:

יג. חֲטֵאת־פִּימוֹ דְּבַר־שִׁפְתֵימוֹ וַיִּלְכְּדוּ בְּגֹאוֹנָם,
וַיִּמְאָלָה וּמִכַּחַשׁ יִסְפְּרוּ:

יד. כִּלָּה בְּחִמָּה, כִּלָּה וַאֲיַנְמוּ, וַיִּדְעוּ כִּי־אֱלֹהִים
מִשַּׁל בְּיַעֲקֹב, לְאַפְסֵי הָאָרֶץ סָלָה:

טו. וַיֵּשְׁבוּ לְעֵרֶב, יִהְמוּ כַּכֶּלֶב, וַיִּסּוּבְבוּ עִיר:

טז. יִהְיֶה יִנִּיעוֹן לָאֵכֶל, אִם־לֹא יִשְׁבְּעוּ וַיִּלְיֵנוּ:

יז. וַאֲנִי אֲשִׁיר עֲזוּדִי, וְאַרְגִּין לְבַקֵּר חֲסָדְךָ, כִּי־הָיִיתָ
מִשְׁגָּב לִי, וּמָנוֹס בְּיוֹם צָר־לִי:

יח. עֲזוּי אֱלֹהֵי אֲזַמְרָה, כִּי־אֱלֹהִים מִשְׁגָּבִי אֱלֹהֵי
חֲסָדֶי:

עז

- א. לְמַנְצָה עַל-יְהוּתוֹן לְאַסֵּף מְזֻמּוֹר:
- ב. קוֹלִי אֶל-אֱלֹהִים וְאַצְעֶקָה, קוֹלִי אֶל-אֱלֹהִים
וְהֶאֱזִין אֵלָי:
- ג. בְּיוֹם צָרְתִי אֲדַנֶּי דְרַשְׁתִּי, יְדֵי לִילָה נִגְרָה וְלֹא
תְפוּג, מֵאַנָּה הַנְּחָם נַפְשִׁי:
- ד. אֲזַכֶּרָה אֱלֹהִים וְאַהֲמִיָּה, אֲשִׁיחָה, וְתִתְעַשֵּׂף
רוּחִי סֵלָה:
- ה. אַחֲזֹת שְׁמֵרוֹת עֵינַי, נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּר:
- ו. חֲשַׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם, שָׁנוֹת עוֹלָמִים:
- ז. אֲזַכֶּרָה נִגִּינָתִי בַלִּילָה, עִם-לִבִּי אֲשִׁיחָה,
וַיַּחֲפֵשׂ רוּחִי:
- ח. הִלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֲדַנֶּי, וְלֹא-יִסּוֹף לְרָצוֹת עוֹד:
- ט. הָאֵפֶס לְנִצָּחַ חֶסֶדּוֹ, גָּמַר אֲמַר לְדָר וְדָר:
- י. הַשְּׂכַח חַנּוּת אֵל, אִם-קִפְּץ בְּאֵף רַחֲמָיו סֵלָה:
- יא. וְאֲמַר חֲלוּתִי הִיא, שָׁנוֹת יָמַי עֲלִיוֹן:

- יב. אֶזְכֹּר מֵעַלְלֵי־יָהּ, כִּי אֶזְכְּרָה מִקֶּדֶם פְּלֹאֲךָ:
- יג. וְהִגִּיתִי בְּכָל־פִּעֲלֶךָ, וּבְעַלְלוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה:
- יד. אֱלֹהִים בִּקְדֹשׁ דְּרָכֶךָ, מִי־אֵל גָּדוֹל בְּאֱלֹהִים:
- טו. אַתָּה הָאֵל עֲשֵׂה פְלֶא, הוֹדַעְתָּ בְּעַמִּים עֲזָרְךָ:
- טז. גָּאֲלֹתָ בְּזִרְוֹעַ עַמְּךָ, בְּנִי־יַעֲקֹב וַיּוֹסֶף סָלָה:
- יז. רְאוּךָ מַיִם אֱלֹהִים, רְאוּךָ מַיִם, יַחִילוּ, אַף יִרְגְּזוּ
תְּהַמּוֹת:
- יח. זִרְמוּ מַיִם עֲבוֹת, קוֹל נִתְּנוּ שְׁחָקִים, אַף־חֲצָצִיף
יִתְהַלְּכוּ:
- יט. קוֹל רַעַמְךָ בְּגִלְגָּל, הֵאִירוּ בְּרָקִים תִּבֵּל, רָגְזָה
וַתִּרְעַשׂ הָאָרֶץ:
- כ. בָּיִם דְּרָכֶךָ וַשְּׁבִילְךָ בְּמַיִם רַבִּים, וְעַקְבוֹתֶיךָ לֹא
נִדְּעוּ:
- כא. נְחִיתָ כִּצְאֹן עַמְּךָ, בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

צ

- א. תִּפְלָה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים, אֲדַנִּי, מָעוֹן אַתָּה

- הַיִּיתָ לָנוּ בְּדֹר וָדֹר:
- ב. בְּמָרָם הָרִים יְלָדוּ, וַתְּחַוֵּל לְ אָרֶץ וַתִּבֵּל, וּמֵעוֹלָם
עַד-עוֹלָם, אַתָּה אֵל:
- ג. תָּשֵׁב אֲנוֹשׁ עַד-דָּכָא, וְהֵאמֵר שׁוּבוּ בְנֵי-אָדָם:
- ד. כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוּל כִּי יַעֲבֹר,
וְאַשְׁמֹרֶה בַּלַּיְלָה:
- ה. זְרַמְתָּם, שָׁנָה יְהִיוּ, בַּבֶּקֶר כְּחֻצִיר יַחְלָף:
- ו. בַּבֶּקֶר יֵצִיץ וַחְלָף, לָעֶרֶב יְמוּלֵל וַיִּבֶשׁ:
- ז. כִּי-כָלֵינוּ בְּאַפְךָ, וּבַחֲמַתְךָ נִבְהַלְנוּ:
- ח. שָׁתָה עֹנֹתֵינוּ לְנִגְדְּךָ, עַל־מְנוּ, לְמֵאוֹר פְּנוּךְ:
- ט. כִּי כָל-יָמֵינוּ פָּנוּ בְּעִבְרַתְךָ, כְּלֵינוּ שָׁנֵינוּ כְּמוֹ-
הֶגֶה:
- י. יְמֵי-שָׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בְּגִבּוֹרוֹת
שְׁמוֹנִים שָׁנָה, וְרַהֲבָם עָמַל וְאֹן, כִּי-גָז חֵישׁ
וַנְּעַפָּה:
- יא. מִי-יֹדַע עֵז אַפְךָ, וּכְיִרְאֵתְךָ עֵבְרַתְךָ:
- יב. לְמִנּוֹת יָמֵינוּ בֵּן הַדָּעַ, וְנִבְיֵא לְבַב חֲכָמָה:

יג. שׁוֹבָה יְהוָה עַד־מָתַי, וְהִנָּחֵם עַל עֲבֹדֶיךָ:
 יד. שִׁבְעֵנוּ בַּבֶּקֶר חֲסֹדֶךָ, וְנִרְנָנָה וְנִשְׁמָחָה בְּכָל־
 יְמֵינוּ:

טו. שִׁמְחֵנוּ כִּימוֹת עֲנִיתָנוּ, שָׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה:
 טז. יִרְאֶה אֶל־עֲבֹדֶיךָ פֶּעֶלְךָ, וְהִדְרֶךָ עַל־בְּנֵיהֶם:
 ז. וַיְהִי נָעַם אָדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יַדֵּינוּ
 כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יַדֵּינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

קה

א. הוֹדוּ לַיהוָה קְרָאוּ בְּשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים
 עֲלִילוֹתָיו:

ב. שִׁירוּ־לוֹ זַמְרוּ־לוֹ שִׁיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו:
 ג. הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ, יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְהוָה:
 ד. הִרְשׁוּ יְהוָה וְעִזּוּ, בִּקְשׁוּ פָּנָיו תָּמִיד:
 ה. זְכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו, אֲשֶׁר עָשָׂה, מִפְּתֵיו וּמִשְׁפָּטָיו־
 פִּיו:

ו. זַרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ, בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו:

תיקון הכללי

שעא

- ז. הוא יהוה אלהינו, בכל־הארץ משפּטיו:
- ח. זכר לעולם בריתו, דבר צוה, לאֶלֶף דור:
- ט. אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק:
- י. וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק, לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם:
- יא. לֵאמֹר, לְךָ אֶתֵּן אֶת־אֶרֶץ־כְּנָעַן, חֶבְל גְּחֻלְתְּכֶם:
- יב. בְּהֵיוֹתֶם מְתֵי מִסְפָּר, כְּמַעַט וְגָרִים בָּהּ:
- יג. וַיִּתְּהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי, מִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אֲחֵר:
- יד. לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לַעֲשׂוֹתָם, וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים:
- טו. אֵל הִתְגַּעְעוּ בְּמִשְׁחֵי, וְלִנְבִיאֵי אֵל תִּרְעוּ:
- טז. וַיִּקְרָא רָעַב עַל־הָאָרֶץ, כָּל מִטְּהַלְּחָם, שָׁבַר:
- יז. שָׁלַח לְפָנֵיהֶם אִישׁ, לַעֲבֹד גַּמְכָר יוֹסֵף:
- יח. עָנּוּ בְּכַבֵּל רַגְלוֹ, בְּרוֹזַל בָּאָה נַפְשׁוֹ:
- יט. עַד־עַתָּה בֹּא דְבָרוֹ, אִמְרַת יְהוָה צָרְפְּתָהּ:
- כ. שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ, מִשָּׁל עַמִּים וַיִּפְתַּחַהּ:
- כא. שָׁמוּ אָדוֹן לְבֵיתוֹ, וּמִשָּׁל בְּכָל־קְנִיָּנוֹ:
- כב. לְאִסּוֹר שָׁרְיוֹ בְּנַפְשׁוֹ, וַיִּזְקְנוּ יַחֲבָם:

- כג. וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם, וַיַּעֲקֹב גֵּר בְּאֶרֶץ-חָם:
 כד. וַיִּפֹּר אֶת-עַמּוֹ מְאֹד, וַיַּעֲצֵמְהוּ מִצְרָיו:
 כה. הִפְדָּה לָבָם לְשָׂנֵא עַמּוֹ לְהַתְנַבֵּל בְּעַבְדָּיו:
 כו. שָׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדָיו, אֶהֱרֹן אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ:
 כז. שָׁמַו-בָּם דְּבָרֵי אֹתוֹתָיו, וּמִפְתִּים בְּאֶרֶץ חָם:
 כח. שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֹׁךְ, וְלֹא-מָרוּ אֶת דְּבָרָיו:
 כט. הִפְדָּה אֶת-מִימֵיהֶם לָדָם, וַיָּמַת אֶת דֹּגְתָם:
 ל. שָׂרַץ אֲרָצָם צְפַרְדְּעִים, בְּחַדְרֵי מְלִכֵיהֶם:
 לא. אָמַר, וַיָּבֵא עָרֹב, כְּנִים, בְּכָל גְּבוּלָם:
 לב. נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בָּרֶד, אִשׁ לְהָבוֹת בְּאֲרָצָם:
 לג. וַיֵּךְ גַּפְנָם וּתְאֵנָתָם, וַיִּשְׁבֵּר עֵץ גְּבוּלָם:
 לד. אָמַר וַיָּבֵא אֲרָבָה, וַיִּלְקֶה, וַאֲיִן מִסְפָּר:
 לה. וַיֹּאכַל כָּל-עֵשֶׂב בְּאֲרָצָם, וַיֹּאכַל פְּרִי אֲדָמָתָם:
 לו. וַיֵּךְ כָּל-בְּכוֹר בְּאֲרָצָם, רֵאשִׁית לְכָל-אוֹנָם:
 לז. וַיּוֹצִיֵאם בְּכֶסֶף וְזָהָב וַאֲיִן בְּשֶׁבֶטָיו כּוֹשֵׁל:
 לח. שָׂמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם, כִּי-נָפַל פַּחַדָּם עֲלֵיהֶם:

- לט. פֶּרֶשׁ עֵנָן לְמִסְךָ, וְאֵשׁ לְהָאִיר לַיְלָה:
- מ. שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלֶחֶם שָׁמַיִם יִשְׁבִּיעֵם:
- מא. פָּתַח צוּר, וַיִּזְכּוּ מַיִם, הִלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר:
- מב. כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קִדְשׁוֹ, אֶת־אַבְרָהָם עֲבָדוֹ:
- מג. וַיּוֹצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן, בְּרָנָה אֶת בְּחִירָיו:
- מד. וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם, וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ:
- מה. בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו, וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ, הַלְלוּיָהּ:

קלז

- א. עַל־נִהְרֹת כָּבֵל שָׁם יִשְׁכְּנוּ, גַּם־כְּבִינוּ בְּזִכְרֵנוּ
אֶת־צִיּוֹן:
- ב. עַל עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תִּלְיֵנוּ כְּנֹרֹתֵינוּ:
- ג. כִּי שָׁם, שָׁאֲלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דְבַר־יְשִׁיר, וְתוֹלְלֵינוּ
שְׂמֻחָהּ, שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן:
- ד. אִיךְ נִשְׁיֵר אֶת־שִׁיר־יְהוָה, עַל אֲדָמַת גִּבּוֹר:
- ה. אִם־אֲשַׁכְּחֶךָ יְרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי:
- ו. תִּדְבֹּק לְשׁוֹנֵי לְחַפֵּי, אִם־לֹא אֲזַכְּרֶכִּי, אִם־לֹא

תיקון הכללי

- אֶעֱלֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שְׂמֹחָתִי:
 ז. זְכֹר יְהוָה לְבָנֵי אָדָם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם,
 הָאוֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיּוֹם בָּה:
 ח. בַּת־בְּבַל הִשְׁדֹּדָה אֲשֶׁרִי שִׁישְׁלָם־לָךְ אֶת־
 גְּמוּלָךְ שְׂנֵמְלֶתְ לָנוּ:
 ט. אֲשֶׁרִי, שְׂיֵאחִזוּ וְנִפְץ אֶת־עַלְלֶיךָ אֵל הַסַּלַע:

קנ

- א. הֶלְלוּ־יָהּ, הֶלְלוּ־אֵל, בְּקֹדֶשׁוֹ, הֶלְלוּהוּ בְּרִקְיעַ
 עִזּוֹ:
 ב. הֶלְלוּהוּ בְּגִבּוֹרֹתָיו, הֶלְלוּהוּ כְּרֹב גְּדָלוֹ:
 ג. הֶלְלוּהוּ בְּתִקְעַ שׁוֹפָר הֶלְלוּהוּ בְּנִבְל וּכְנֹר:
 ד. הֶלְלוּהוּ בְּתֹף וּמַחֹל הֶלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעִגָב:
 ה. הֶלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי־שִׁמְעַ, הֶלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי
 תְּרוּעָה:
 ו. כָּל הַנְּשָׁמָה, תְּהִלֵּל יָהּ, הֶלְלוּ־יָהּ:

תיקון הכללי

שעה

אחר שסיים תהלים יאמר שלשה פסוקים אלו:

מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יהוה שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל:
ותשועת צדיקים מיהוה מעוזם בעת צרה: ועזרם יהוה ויפלטם, ויפלטם
מרשעים, ויושיעם פי חסו בו:

אחר אמירת תיקון הכללי טוב לומר תפילה זו:

אשריה ליהוה בתי, אומרה לאלהי בעודי, יערב עליו שיחי אנכי אשמח
ביהוה: הודו ליהוה בכבוד, בנבל עשור זמרו לו: אל הים, שיר חדש אשריה
לך בנבל עשור אומרה לך: עלי עשור ועלי נבל, עלי הגיון בכבוד: פי
שמחתני יהוה בפעלך, במעשי ידיך ארנן: רבנו של עולם, אדון כל, בורא
כל הנשמות, רבון כל המעשים, הבוחר בשירי זמרה, עזרני וחנני ברחמיך
הרבים ובחסדיך העצומים, שאזכה לעזר ולהוציא ולגלות כל העשרה מיני
נגינה שנאמר בהם ספר תהלים. ובזכות אלו העשרה קפיטל תהלים
שאמרתי לפניך, שהם פנגד עשרה מיני נגינה, שנאמר בהם ספר תהלים,
שהם: אשרי, ברכה, משפיל, שיר, נצוח, נגון, תפלה, הודאה, מזמור, הללויה
- בזכות המזמורים ובזכות הפסוקים ובזכות תבותיהם ואותיותיהם
ונקודותיהם וטעמיהם והשמות היוצאים מהם מראשי תבות ומסופי תבות,
ובזכות דוד המלך, עליו השלום, עם כל העשרה צדיקים, שיסדו ספר
תהלים (ובזכות הצדיק יסוד עולם, נחל נובע מקור חכמה, רבנו נחמן בן
פינא, זכותו יגן עלינו, אשר גלה ותקן לומר אלו העשרה קפיטל תהלים
בשביל תקון הברית) ובזכות כל הצדיקים והחסידים האמתיים, תוכני
ותחנני, שאזכה ברחמיך הרבים להוציא כל הטפות קרי, שיצאו ממני
לבטלה, בין בשוגג בין במזיד, בין באנס בין ברצון, (אם יאמר חס ושלום
בשביל מקרה שנודמן לו באותו הלילה, יאמר זה: ובפרט כל הטפות שיצאו

תיקון הכללי

ממני בלילה זאת על-ידי מקרה-לילה, שקרה לי בעונותי הרבים) בלם אזכה, ברחמיך הרבים ובחמלתך הגדולה ובכחך הגדול, להוציאם מהקלפות ומהסטרין אחרנין, מכל המקומות שנפלו ונתפזרו ונפצו ונדחו לשם, ואל ידח ממך נדח. ותכניע ותשבר ותהרג ותעקר ותכלה ותבטל כל הקלפות וכל הרוחין ושרין וליליו, שנעשו ונבראו ונוצרו על-ידי אלו הטפות, שיצאו ממני לבטלה, ותסיר מהם חיותם, ותוציא ותגול מהם החיות דקדושה, וכל הניצוצות הקדושים שבלעו:

רבוננו של עולם! אל חי וקיים, חי החיים, מלא רחמים, הדין את כל העולם לכף זכות תמיד, החפץ חסד ומרבה להיטיב. אבי אבי, גואלי ופודי. ידעתי יהוה ידעתי, כי אני בעצמי החיב והפושע אפלו בהמקרות שגודמנו לי בשוגג, כי לא שמרתי את המחשבה כלל והרהרתי ביום, עד שבאתי לידי טמאה בלילה, ועל-ידי זה קלקלתי מה שקלקלתי, וגרמתי מה שגרמתי, ושחתתי מה ששחתתי. אוי אוי אוי, אויה על נפשי, אוי לנפשי, כי גמלתי לי רעה. מה אמר, מה אדבר, מה אצטדק. מה אמר, מה אצטדק. מה אדבר, מה אצטדק. מה אמר, מה אצטדק. האלהים מצא את עוונתי. הגני לפגוע באשמה רבה, הגני לפגוע מלא בושה וכלמה, מלא טנופים ולכלוכים, מלא תועבות רעות, ואין שום לשון בעולם שאוכל לבנות בו עצם הרחמנות שיש עלי, כי רע וזר, כי נגע עד הנפש, מר לי מאד, אבי שבשמים; מר לי מאד, רבון כל העולמים. ראה אנחתי ואנקתי, כי נפשי מרה לי מאד, עד אשר איני יודע איך אני יכול לחיות מעצם מרירות נפשי, אשר עד גבהי שמים יגיע, כי קצתי בחיי, לפיה לי חיים פאלה, חיים מרים ומרורים ממות, את קבעת כום התרעלה שתית, מצית, נפשי.

רבוננו של עולם! אתה לבד ידעת רבוי ועצם הפגמים הגדולים, העצומים והגוראים, שנעשים על-ידי-זה בכל העולמות, ועתה איך אוכל לתקן זאת

תיקון הכללי

שעו

ובמה יזכה נער כמוני לתקן את אשר שחתתי, אך אף-על-פי-כן ידעתי, ואני מאמין באמונה שלמה, כי אין שום יאוש בעולם כלל. ועדין יש לי תקווה, ועדין לא אבדה תוחלתי מיהוה, כי חסדי יהוה בי לא תמנו, כי לא כלו רחמי. על בן באתי לפניך, יהוה אלהי ואלהי אבותי, אלהי אברהם, אלהי יצחק ואלהי יעקב, אלהי כל הצדיקים והחסידים האמתיים ואלהי כל ישראל, אלהי הראשונים והאחרונים, שתרחם עלי ותעשה את אשר בחרך אלך ואת משפטיך אשמר, ותכף את יצרי להשתעבד לך, ותגער בהיצר הרע ותגרושו ממני מעתה ועד עולם, ותשמרני ותצילני ותפלטני מעתה מפל מיני הרהורים רעים וממחשבות רעות ומפגם הראות ומפגם הדבור, ותצילנו מעתה מפל מיני פגם הברית שבעולם במחשבה, דבור ומעשה, ותהיה עמי תמיד ותשמרני ותצילני ממקרה, בין ביום ובין בלילה, מעתה ועד עולם:

אבינו, מלך אל חי וקיים, גואל חזק. שטחתי אליך בפני הצל הצל, הושיעה הושיעה, הצל לקוחים למות, הצל גרדף וחיב כמוני, הצילני מן השאול תחתיות. תן לי תקווה ולא אבד, חס ושלום, כי מה בצע בדמי, בודתי אל שחת, היודך עפר, הוגיד אמתך. דלו עיני למרום, יי עשקה לי, ערבני, ערב עבדך לטוב, אל יעשקני זדים, כי אין לי שום פח אלא בפי, אין לי שום מגום ומבטח, כי אם עליך לבד, על חסדיך העצומים לבד, על רחמיך הגדולים, על חמלתך האמתית, על חנינותך הנצחיות ועל פח וזכות הצדיקים, ששמרו את הברית בתכלית השלמות, שאין שלמות אחריו, בהם תמכתי יתדותי, בהם אשען ואסמך, בזכותם וכחם אבטח ואקנה, כי לא תעזב נפשי לשאול, לא תתן חסידך לראות שחת. אהה יהוה, מלמני! אהה יהוה, פדני! ראה מסכן כמוני טורף בלב ימים, תהום אל תהום קורא לקול צנורך, כל משברך וגליך עלי עברו, צוד צדוני בצפור, איבי חנם. צמתו בבור חיי, וידו אבן בי. צפו מים על ראשי, אמרתי נגזרתי. קראתי שמך, יהוה, מבור תחתיות; קראתי שמך, יהוה, מבור תחתיות:

תיקון הכללי

רבונו של עולם! רבונו של עולם! מלא רחמים, מלא חסד חנם, מלא חנינות, מלא רחמנות, מלא טוב, מלא רצון. כבר קבלנו עלינו לקרא אליך תמיד, והגני מקים קבלתנו, והגני קורא אליך ממקום שפל בזה, ממקומות מגנים כאלה. ממשמקים קראתיך, יהוה, מעמקי עמקים, מן המצר קראתי יה, ענני במרחב יה. ואם בעוונותינו הרבים ירדנו למקום שירדנו, וירדנו עכשו בעקבות משיחא למקומות נמוכים ושפלים מאד מאד, שלא ירדו ישראל לתוכם מעולם, כמו שכתוב: ותרד פלאים, אין מנחם לה; אף-על-פי-כן אין אנו מיאשים עצמנו, חס ושלום, בשום אפן בעולם כלל, כי כבר הבטחתנו להשיבנו ממצולות ים, כמו שכתוב: אמר אדני מבשן אשיב, אשיב ממצולות ים. וכתוב: ואף גם זאת, בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם, כי אני יהוה אלהיהם:

רבונו של עולם! פתח פיה לאלם כמוני, ותשלח לי דבורים ממעון קדשך מן השמים, באפן שאוכל לנצח אותך, לרצות ולפייס אותך, שתקבל ברחמך הרבים ובחסדיך העצומים את אלו העשירה קפיטל תהלים שאמרתי לפניך, באלו אמרם דוד המלך, עליו השלום, בעצמו, ואף-על-פי שאיני יודע לבון שום פנה מהפונות העצומות והנוראות, שיש באלו העשירה מזמורים, יהי רצון מלפניך, יהוה אלהי ואלהי אבותי, שתהא חשוכה לפניך האמירה בפה לבה. באלו השגתי וכוננתי כל הסודות והפונות שיש בהם, ויהיו אמרי לרצון לפני אדון כל, והגני משליך יהבי עליך, והגני מקשר עצמי לכל הצדיקים האמתיים שבודרנו ולכל הצדיקים האמתיים, שוכני עפר, קדושים אשר בארץ המה, (ובפרט להצדיק יסוד עולם, נחל נובע מקור חכמה, רבנו נחמן בן בינא, זכותו יגן עלינו, אמן) ועל דעתם ועל פונתם אמרתי כל אלו העשירה קפיטל תהלים, ובזכותם וכחם אזכה לעורר ולגלות כל העשירה מיני נגינה, שנאמר בהם ספר תהלים, שהם: שיר פשוט, כפול, משלש,

תיקון הכללי

שעמ

מַרְבַּע, שֶׁהֵם כְּלוּלִים בְּשִׁמּוּךְ הַמִּיָּחָד, הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ. וּבְזִכּוֹת וְכַח הַשְּׁנֵי שְׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים הָאֵלוּ בְּמִלּוּאָם, שֶׁהֵם "אֵל אֱלֹהִים" (פְּזוּחַ): אֵל־ף לַמִּדָּה, אֵל־ף לַמִּדָּה הִ"י וִי"ד מ"ם, שֶׁהֵם עוֹלָם בְּמִסְפַּר תַּפ"ה [אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁמוֹנִים וְחֲמִשָּׁה], בְּמִסְפַּר תְּהִלָּי"ם, בְּכַח אֵלוּ הַשְּׁמוֹת תּוֹכְנֵי לְהוֹצִיא כָּל הַטְּפוֹת קָרִי לְבַטְלָה מִבְּטָן הַקְּלֵפָה שְׁבֻלְעָם, אֲשֶׁר מִסְפַּר שְׁמָה עִם הָאוֹתִיּוֹת עוֹלָה תַּפ"ה [אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁמוֹנִים וְחֲמִשָּׁה], שֶׁהִיא בְּקֵלֶפֶה כְּנֻגַד קַדְשֵׁת סֵפֶר תְּהִלִּים, וּבְכַח אֵלוּ הַעֲשָׂרָה מִזְמוּרֵי תְהִלִּים תְּעוֹרֵר הַשְּׁנֵי הַשְּׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים "אֵל אֱלֹהִים", וְתִהְרַג, וְתִשְׁפֹּר וְתִכְנִיעַ, וְתַעֲקֹר וְתִכְלֶה וְתִבְטֹל אֶת הַקְּלֵפָה הַזֹּאת שְׁבֻלְעָם, וְתִכְרִיחַ אוֹתָהּ לְהַפְלִיט כָּל הַטְּפוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת מִבְּטָנָה וְקַרְבָּה, וְתִמְחָה שְׁמָה וְזָכְרָה מִן הָעוֹלָם, וְתִקְוֶה מִקְרָא שְׁכֵתוֹב: חֵיל בָּלַע וְיִקְיָאנוּ, מִבְּטָנוּ יוֹרִישֵׁנוּ אֵל, וְתִהְרַג כָּל הַקְּלֵפֹת, שֶׁנִּבְרָאוּ עַל־יְדֵי אֵלוּ הַטְּפוֹת, וְתוֹצִיא וְתַגּוֹל מִהֵם הַחַיִּית דְּקַדְשָׁה, וְכָל הַנִּיצוּצוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת שְׁבֻלְעוּ עַל־יְדֵי פָּגֶם חֲטָא זֶה, כְּלָם תּוֹצִיאֵם, וְתַחֲזֹר וְתִקְבְּצֵם בְּקַדְשָׁה שְׁנִית, וְתוֹכְנֵי לְקַבֵּל עֲלֵינוּ עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם בְּאַהֲבָה תְּמִיד, וְנִזְנָה לְעַסֵּק כָּל יְמֵינוּ בְּתוֹרָה וְתַפְלָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּאַמֶּת וּבְלֵב שָׁלֵם, בְּאַפֵּן שֶׁנִּזְנָה לְבָרָא גּוֹפִים וְכִלִּים קְדוֹשִׁים לְכָל הַנְּשִׁמוֹת דְּאִזְלוּן עַרְטִילָאִין עַל־יְדֵי עוֹזְנוּתֵינוּ הַרְבִּים עַל־יְדֵי פָּגֶם הַטְּפוֹת קָרִי, שֶׁצִּיָּאוּ מִמּוֹנֵי לְבַטְלָה.

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אַמִּיץ כַּח, וְרַב אוֹנִים! עֲשֵׂה מַה שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים בְּאַפֵּן שֶׁנִּזְנָה לְתַקֵּן פָּגֶם הַבְּרִית, פָּגֶם טְפֵי הַמַּח, בֵּין מַה שֶׁפָּגַמְנוּ בְּזוּחַ בְּשׂוּגָה, בֵּין כְּמוֹזֵיד, בֵּין בְּאַנְס, בֵּין בְּרִצּוֹן - עַל הַכַּל תִּמְחַל וְתִסְלַח לִי, אֱלוֹהֵי סְלִיחוֹת, חֲנוּן הַמִּרְבָּה לְסִלַּח, וְנִזְנָה לְתַקֵּן כָּל הַפָּגָמִים בְּשִׁלְמוֹת בְּחִינֵינוּ בְּזִכּוֹת הַצְּדִיקִים הַקְּדוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאַרְצֵי הַמָּה. וּמְחַל לִי, וְסִלַּח לִי, וּכְפַר לִי עַל כָּל הַחֲטָאִים וְהַעוֹנוֹת וְהַפְּשָׁעִים, שֶׁחָטָאתִי וְשָׁעוּתִי וְשִׁפְשָׁעֵתִי לְפָנֶיךָ בְּרַמ"ח אֵיבָרֵי וְשִׁס"ה גִּידֵי, בְּמַחְשְׁבָה, דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, וּבְחַמְשָׁה חוּשִׁים וּבְשָׂרָה כַּחוֹת הַגּוֹף,

תיקון הכללי

ובפרט מה שחטאתי ופשעתי ופגמתי נגדך בפגם הברית, שהוא כלל כל התורה כלה, והרע בעיניך עשיתי מנעורי עד היום הזה. על הכל תמחל ותסלח ותכפר, מלא רחמים, ותמלא כל השמות שפגמתי בשמך הגדול. הרב בפסני מעוני ומחטאתי טהרני, תחטאני באזוב ואטהר, תכבסני, ומשלג אלבין, תשמיעני ששון ושמחה, תגלגלה עצמות דבית, הסתר פניך מחטאי, וכל עונותי מחה. מחה פשעי למענך, כאמור: אנכי אנכי, הוא מוחה פשעיך למעני, וחטאתיך לא אזכור.

ותמלא עלי ברחמים, ותהיה בעזרי תמיד בזכות וכח הצדיקים האמתיים, ותשמרני ותצילני תמיד, ותתן לי פח להתגבר על יצרי ולכף ולשפר את תאוותי, ולא אפגם עוד מה שפגמתי, ולא אעשה עוד הרע בעיניך, ולא אשוב עוד לכסלה. אם און פעלתי - לא אוסיף, כי כבר הבטחתנו, שגם על זה מועיל תפלה ובקשה להנצל להבא, ברחמיך האמתיים, מן היצר הרע וכת דילה (אם יהיה על קברו הקדוש יאמר זה: ובפרט על מקום ציון הקדוש הזה עזרני בזכות הצדיקים הגנוזים פה) ורחם עלי, ותן לי פח וגבורה מאתך, שאזכה להתגבר ולכבש את יצרי תמיד, עד שאזכה ברחמיך לגרשו ולסלקו ולבטלו מעלי לגמרי מעתה ועד עולם, כי כבר פלו ביגון חיי, ושגותי באנחה, פשל בעוני כחי, ועצמי עששו, עד אשר פשל פח הסבל. רחם עלי, אבי, אב הרחמן; רחם עלי, שומע תפלה; חוס וחמל עלי, שומע צעקה, שומע אנחה, שומע אנקה, רחם רחם, הצל הצל, הושיעה הושיעה! אל יפל דמי ארצה לפניך, אל תתן לשחת נפשי, הצילני מדמים, אלהים, אלהי תשועתי. תרגן לשוני צדקתך. חוסה עלי, פרב רחמיך, פרב חסדיך, יהמו נא מעיך וחנינותיך על עלוב נפש פמוני, על נרדף פמוני, על מלכלך בחטאים פמוני, על חסר דעה, חסר עצה פמוני, כי לך לבד עינינו תלויות, לך לבד רעיוני צופיות, דלו עיני לפרום, עזר נא, הושיעה נא, חוס וחמל

תיקון הכללי

שפא

נא עלי והושיעני לשוב אליך בתשובה שלמה, באמת ובלב שלם, ואזכה להיות תמיד פרצונך הטוב מעתה ועד עולם. פתסדך חייני, ואשמרה עדות פיך, לב טהור ברא לי אלהים, ורוח נכון חדש בקרבי:

ובכן, יהי רצון מלפניך, יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, ארון השמחה והחירות, אשר לפניך אין שום עצבות כלל לעולם, כמו שכתוב: הוד והדר לפניו, עז וחדוה במקומו, שתעזרני ברחמיך העצומים ותזכני להיות בשמחה תמיד. משמח נפשות עגומים, שמח נפשי האמללה מאד, העלובה מאד, העיפה והצמאה והרעבה אליך מאד, הסר ממני יגון ואנחה, שמח נפש עבדך, פי אליך יהוה נפשי אשא. תודיעני ארח חיים. שבע שמחות את פניך, נעימות בימיך נצח. השיבה לי ששון ישעך, ורוח נדיבה תסמכני. שבעני מטובך, ושמח נפשי בישועתך, וטהר לבי לעבדך באמת. עורה כבודי, עורה הנבל וכנור, אעירה שחר. זכור לכל העשרה מיני נגינה דקדשה, שהם מכניעים ומתקנים פגם הברית, באמור: אברך את יהוה אשר יעצני, אף לילות יסרוני כליותי. לדוד משביל, אשרי נשוי פשע פסוי חטאה. בית והון נחלת אבות, ומיהוה אשה משפלת. יומם יצוה יהוה חסדו, ובלילה שירה עמי, תפלה לאל חיי. למנצח על תשחת לדוד מכתם בשלח שאול וישמרו את הבית להמיתו. אזכרה נגינתי בלילה. עם לבבי אשיחה ויחפש רוחי, היאכל תפל מבלי מלח, אם יש טעם בריר חלמות. פן תתן לאחרים הודך ושנותיך לאכזרי. ולא אמר, איה אלהי עשי הנותן זמירות בלילה, שקר החן והכל היפי, אשה יראת יהוה היא תתהלל. ונאמר: הללויה, הללו אל בקדשו, הללוהו ברקיע עזו: הללוהו בגבורותיו, הללוהו פרב גדלו, הללוהו בתקע שופר, הללוהו בנבל וכנור: הללוהו בתוף ומחול הללוהו במנים וענב: הללוהו בצלצלי שמע, הללוהו בצלצלי תרועה: כל הנשמה תהלל יה הללויה.

תיקון הכללי

רבונו של עולם! תקע בשופר גדול לחרותנו, ושׂא גם לקבץ גְּלִיּוֹתֵינוּ וְקַרְבַּב
 פְּזוּרֵנוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם, וּנְפּוּצוֹתֵינוּ בְּגַם מִיַּרְכְּתֵי אֶרֶץ: וְקַבֵּץ נִדְחֵנוּ יַחַד מֵאַרְבַּע
 כַּנְפוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ: וְקַיֵּם בָּנוּ מִקְרָא שְׁפָתוֹב: וְשׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוֹתֶיךָ
 וְרַחֲמֶיךָ, וְשׁב וְקַבֵּץ מִכָּל הָעַמִּים, אֲשֶׁר הִפְרִצָּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה. אִם יִהְיֶה
 נִדְחֶיךָ בְּקִצֵּה הַשָּׁמַיִם, מִשָּׁם יִקַּבֵּץ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶיךָ. וְהִבְיֵאֵךְ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ, וִירִשְׁתֶּמָּה וְהִיטִיבֶךָ, וְהִרְבֶּיךָ מֵאַבּוֹתֶיךָ:
 וְנֹאמַר: נָאִם יְהוָה אֱלֹהִים, מִקַּבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, עוֹד אֶקַּבֵּץ עֲלֵיו לְנִקְבְּצָיו.
 וְנֹאמַר: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְהוָה, נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יִכַּסּוּ. וְתִמְהַר וְתַחֲיֵשׁ לְגֵאֲלָנוּ,
 וְתִבְיֵא לָנוּ אֶת מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, וְתִכְנֶה אֶת בֵּית קֹדְשֵׁנוּ וְתַפְאֲרֵתֵנוּ, וְהִבְיֵאנוּ
 לְצִיּוֹן עִירֶיךָ בְּרָנָה, וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. כָּמוֹ שְׁפָתוֹב:
 וּפְדוּנֵי יְהוָה יִשׁוּבוּ, וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרָנָה, וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים, שִׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה
 יִשְׁיִגוּ, וְנָסוּ יְגוֹן וְאַנְחָה: וְנֹאמַר: כִּי בְשִׂמְחָה תִצְאוּ, וּבְשָׁלוֹם תּוֹכְלוּן, הַהָרִים
 וְהַגְּבְעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֶיכֶם רְנָה, וְכָל עֵצֵי הַשָּׁדָה יִמְחֵאוּ כָף. וְנֹאמַר: כִּי נַחֵם
 יְהוָה צִיּוֹן, נַחֵם כָּל חֲרָבוֹתֶיהָ, וַיִּשֶׁם מִדְּבָרָהּ כַּעֲדָן וְעַרְבָתָהּ כָּגֵן יְהוָה, שִׁשׁוֹן
 וְשִׂמְחָה יִפְצְאָ בָּהּ, תּוֹדָה וְקוֹל זְמִרָה. שִׁמְחוּ בֵּיהוָה וְגִילוּ צְדִיקִים, וְהִרְנִינוּ כָּל
 יִשְׂרָיִל: אִוֵּר זְרוּעַ לְצַדִּיק, וְלִישְׂרֵי לֵב שִׂמְחָה. שִׁמְחוּ צְדִיקִים בֵּיהוָה, וְהוֹדוּ
 לְזִכְרֵ קֹדְשׁוֹ, אֲמֵן נִצַּח סֶלָה וְעַד:

תיקון הכללי

שפג

זאת התפלה מצאנו באמתחת הפתקים והיא מעט הפמות ורב
האיכות:

רבנו של עולם, עלת העלות וסבת כל הסבות, אנת לעלא, לעלא מן פלא,
ולית לעלא מנה, דלית מחשבה תפיסא בך כלל, ולך דומיה תהלה, ומרומם
על כל ברכה ותהלה. אותך אדרש, אותך אבקש, שתחתך חתירה דרך
כבושה מאתך, דרך כל העולמות, עד ההשתלשלות שלי, במקום שאני
עומד, כפי אשר נגלה לך, יודע תעלומות, ובדרך ונתיב הזה תאיר עלי
אורך, להחזירני בתשובה שלמה לפניך באמת, כפי רצונך באמת, כפי רצון
מבחר הפרואים, לבלי לחשב במחשבותי שום מחשבת חוץ ושום מחשבה
ובלבול שהוא נגד רצונך, רק לדבק במחשבות זכות צחות וקדושות
בעבודתך באמת בהשגתך ובתורתך. הט לפי אל עדותיך, ותן לי לב טהור
לעבדך באמת. וממצולות ים תוציאני לאור גדול חיש קל מהרה. תשועת
יהוה פהרף עין, לאור באור החיים כל ימי היותי על פני האדמה. ואזכה
לחדש געורי, הימים שעברו בחשך, להחזירם אל הקדשה, ותהיה יציאתי
מן העולם כביאתי, בלא חמא. ואזכה לחזות בנעם יהוה ולבקר בהיכלו, פלו
אומר פבוד. אמן נצח סלה ועד:

!!! לשימוש פרטי בלבד

פדיון

ראה זה מצאנו בכתב יד רבינו ז"ל, והוא ראשי פרקים מענין פדיון [עיין בלקוטי מוהר"ן סי' ק"פ] עם תפילה קצרה בסופו וראוי להציגה כאן:

מְעוֹת, וְאֵת הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם. צַדֵּק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ. צַדֵּק מְלֻכּוֹתָא קְדִישָׁא. דִּינָא דְמְלֻכּוֹתָא דִּינָא. שׁוֹרֵשׁ הַדִּינִים בִּינָה. אֲנִי בִּינָה לִי גְבוּרָה. אֵין הַדִּין גְּמַתֵּק אֶלָּא בְּשִׂרְשׁוֹ. שְׁלֹשָׁה יָדִים בְּבִינָה: יַד הַגְּדוּלָּה, יַד הַחֲזָקָה, יַד הַרְמָה. ג' פְּעָמִים יַד גִּימַטְרִיא שֵׁם שֶׁל מ"ב. מ"ב שְׁפִיצִירָה שֵׁם שֶׁל אֲנָא בְּכַח. מ"ב שְׁפַבְרִיאָה שְׁנֵי פְעָמִים אֲקִי"ק. מ"ב שְׁבַאֲצִילוֹת הו"י"ה [פשוט] בְּמִלּוּאָא וּמִלּוּאֵי דְמִלּוּאֵי:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׂיִמְתְּקוּ הַדִּינִים וְהַגְּבוּרֹת הַקְּשׁוֹת מֵעַל [פלוגי בן פלוגי] עַל יְדֵי פְלֵא עֲלִיּוֹן שֶׁהוּא חֲסֵדִים גְּדוּלִים וְרַחֲמִים גְּמוּרִים וּפְשׁוּטִים שְׂאִין בּוֹ תַעְרוּבֵת דִּין בְּלָל אֲמֵן:

ראוי להרגיל את עצמו לתן בכל פעם על פדיון, כדי להמתיק הדינים מעליו בכל פעם. ואפילו בשאין לו שום חולה ושום צער בתוך ביתו, טוב לעשות פדיונות בכל פעם, כדי שלא יבוא לידי צער וחולאת חס ושלום. (לקוטי עצות פדיון ד')

פדיון הוא המתקת הדינים, והוא מושיע מכל הצרות, כי עיקר הרפואה על ידי פדיון דוקא, זרפא ירפא' מספר (עם שני התיבות) "פדיון נפש". (לקוטי מוהר"ן ח"ב תורה ג)

תפילת הדרך

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכְנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכְנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזוֹ חֲפְצֵנוּ לְחַיִּים לְשִׂמְחָה [וּלְנַחַת] וּלְשָׁלוֹם, (אם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם) וְתַצִּילֵנוּ מִכָּפַף כָּל אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלַסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדַרְדָּךְ, וּמִכָּל מִינֵי פְרַעַנִיּוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבְאוֹת לְעוֹלָם וְתַשְׁלַח בְּרַכָּה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינָי כָּל רְאִינוּ, וְתַגְּמִלֵנוּ חֲסֵדִים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ, כִּי אֵל שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

וַיַּעֲקֹב הַלֵּךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב פֶּאֶשֶׁר רָאִם (ר"ת רפאל אוריאל מיכאל), מַחֲנֶה אֱלֹהִים (גבריאל) זֶה, וַיִּקְרָא שֵׁם הַמְּקוֹם הַהוּא מַחְנֵים:

כִּי מַלְאֲכָיו יַצּוּהוּ לָךְ לְשִׂמְרָךְ בְּכָל דְרָכֶיךָ: יְהוָה יִשְׁמַר צֵאתְךָ וּבּוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: וַיְבָרֶכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה פְּנֵי אֱלֹהֵי וַיַּחַנְךָ: יִשָּׂא יְהוָה פְּנֵיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שָׁלוֹם: